

മുത്തശ്ശി
(നോവൽ)

ചെറുകുടുംബം

പ്രസാധകർ :

കൈരളി സാഹിത്യസംഘം കൂട്ടായ്മ
കോഴിക്കോട്.

വില 8-00.

നോവൽ

MUTTHASSI

(NOVEL IN MALAYALAM)

BY
CHERUKAD

PUBLISHERS:

Kairalee Sahakarana Sangham Ltd.

No. F. 1692

KOZHIKODE.

മുത്തശ്ശി

(നോവൽ)

പ്രസാധകർ :
കൈരളി സഹകരണസംഘം കൂപ്പം
കോഴിക്കോട്.
വില 8-00.

First Impression

April 1959

Copies 1000.

Cover: By Rajan

Price Rs. 8-00.

Printed at Keralathilekam Press, Ernakulam.

“എന്റെ മുത്തശ്ശിയെപ്പറ്റി നിങ്ങൾക്കുള്ള അഭിപ്രായമെന്താണ്?”

ഞാൻ പലരോടും ചോദിച്ചു.

“തരക്കേടില്ല. നന്നായിരിക്കുന്നു”—

മുഖം നോക്കി കുററം പറയാനുള്ള മടികൊണ്ടായിരിക്കാം പലരും ഒരു അഭിപ്രായമാണ് പറഞ്ഞത്.

സുന്ദരിയാണ് എന്റെ മുത്തശ്ശി എന്നു ഞാൻ അവകാശപ്പെടുന്നില്ല. അവർക്ക് കുററങ്ങളും കുറവുകളുമുണ്ടാവാം. നിങ്ങൾ കുററങ്ങളും കുറവുകളും പൊറുത്ത് അവരെ ഒരു മുത്തശ്ശിയായി അംഗീകരിക്കുമെങ്കിൽ, ഞാൻ കൃതാർത്ഥനാണ്.

വാടാനാംകുശ്ശി,

1 — 8 — 1957.

ചെറുകാട്.

പ്രസ്താവന

കൈരളി സഹകരണസംഘം കേരളത്തിലെ സഹായസമക്ഷം സമർപ്പിക്കുന്ന പ്രഥമോപഹാരമാണ് ഈ ഗ്രന്ഥം. ശ്രീ. ചെറുകാടിന്റെ 'മുത്തശ്ശി' മലയാളത്തിലെ അനുവാചകലോകം കാത്തുകാത്തിരിക്കുന്ന ഒരു അമൂല്യകൃതിയാണെന്നു ഞങ്ങൾക്ക് അറിയാം. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിനും കൈരളി സഹകരണസംഘത്തിനും സഹായതരം ഏകദേശമായ സ്വാഗതം ലഭിക്കുമെന്നു ഞങ്ങൾ ആശിക്കുകയാണ്.

കൈരളി സഹകരണസംഘത്തിന്റെ പ്രവർത്തനത്തിലും ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പ്രസാധനത്തിലും സഹകരിക്കുകയും സദുപദേശങ്ങൾകൊണ്ടു സഹായിക്കുകയും ഈ ഉദ്യമത്തിനു വിജയങ്ങൾ ആശംസിക്കുകയും ചെയ്തു എല്ലാ സുഹൃത്തുക്കളുമാണുണ്ടാകട്ടെ. ഞങ്ങൾക്കുള്ള അനേകതവമായ കൃതജ്ഞത ഇവിടെ രേഖപ്പെടുത്തിക്കൊള്ളട്ടെ.

കോഴിക്കോട്
1959 മാർച്ച്

പ്രസാധകന്മാർ.

മുത്തശ്ശി

ഞാൻ സ്വന്തമായല്ല. പറയത്തക്ക വൈകൃതപുരുഷം എനിക്കില്ല. കുറച്ചൊന്നു കറുത്തിട്ടാണ്. ചിരിച്ചാൽ പുറത്തു കാണുന്ന ഒരു കോന്തമ്പല്ലെന്നിരിക്കട്ടെ. അതുകൊണ്ട് ദുർല്ലഭമായേ ഞാൻ ചിരിക്കാറുള്ളൂ. ഈ വൈകല്യം പുറത്തു കാണിക്കാതിരിക്കാൻ കട്ടിപ്പൊലത്തുതന്നെ എനിക്കൊരു വാസനയുണ്ടായിരുന്നു.

അന്നെന്നിട പതിനാലുവയസ്സേ ആയിരുന്നള്ളൂ. എനിട്ടും ഒരു വിവാഹാലോചന വന്നുകാണാത്തതുകൊണ്ട് മുത്തശ്ശിക്കൊരു വിഷാദം! ഒരു ഭാഗ്യക്കുറിയുടെ നറുക്കു കിട്ടാതെന്നപോലെ എനിക്കൊരു ഭർത്താവിനെ കിട്ടാൻ മുത്തശ്ശി കൊതിച്ചിരിക്കുകയാണ്. എന്തെങ്കിലും അശുഭപ്രതീക്ഷകൾകൊണ്ട് ചണ്ണനീർ വാക്കുവാൻ അവരെപ്പോലെ സാമർത്ഥ്യമുള്ള സ്ത്രീകൾ വളരെയധികമുണ്ടാവില്ല. അതു വെറും സാമർത്ഥ്യമല്ല; അവരുടെ സ്വഭാവവുംകൂടിയായിരുന്നു.

“എന്റെ നാണിക്കു” എപ്പോഴും പഠിപ്പ്, പഠിപ്പ്. എന്ന ഒരു കൂട്ടമേയുള്ളൂ. അവൾക്കു് ഒരാളും വന്നാലോചിക്കുന്നില്ലല്ലോ, എന്റെ പരുത്തിക്കാട്ടെത്തേവരേ! അവളുടെ കാര്യം വിചാരിച്ചു വിചാരിച്ചു എന്റെ മനസ്സ് ഉതകുക.

യാണ്." അവർ ഇടക്കിടക്ക് അയൽപക്കക്കാരോടും ബന്ധുക്കളോടും പറഞ്ഞു കേൾക്കും. ഒരു ചുമതല നിർവ്വഹിക്കുമ്പോഴെങ്കിലും ആ കരച്ചിൽ.

മുത്തശ്ശിക്കു പരിഭ്രമിക്കാനും കാരണമില്ലായില്ല. അവർ പതിനാലാമത്തെ വയസ്സിൽ അമ്മാമനെ പ്രസവിച്ചിരിക്കുന്നു. അമ്മയും പതിനാലാമത്തെ വയസ്സിൽ പ്രസവിച്ചിരിക്കുന്നു. ആ പരമ്പരയിലുള്ള ഞാനും പതിനാലാമത്തെ വയസ്സിൽ പ്രസവിക്കേണ്ടതാണ്. എന്നിട്ടും—പതിനാലാമത്തെ വയസ്സു കഴിഞ്ഞിട്ടും അവിവാഹിതയായിത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നത് കാണുമ്പോൾ അവർക്കു കണ്ണു നിറഞ്ഞുപോകുകയാണ്.

മുത്തശ്ശിയുടെ കണ്ണുനീരിന്നു വേറെയും കാരണമുണ്ട്. നാലകത്തെ നളിനി എൻ്റെ കൂടെ പഠിച്ചിരുന്നവളാണ്. ഞങ്ങൾ സമപ്രായക്കളാണ്. അവളും ഞാനും രണ്ടാംക്ലാസ്സു മുതൽക്ക് ഒപ്പം പഠിച്ചു. അവൾ സുന്ദരിയായിരുന്നു. അവളുടെ സൗന്ദര്യംകൊണ്ടു നാലകത്തു വീട്ടുകാക്കൊരു ഭാഗ്യം സിദ്ധിച്ചു. ആറാംക്ലാസ്സിലെത്തിയപ്പോൾ സബ് ഇൻസ്പെക്ടർ മാധവമേനോൻ ആ തറവാട്ടിൽ ചെന്നു. അവളെ കണ്ടു. കാര്യമുറച്ചു. കല്യാണം കഴിച്ചു.

അവൾക്കത്ര സൗന്ദര്യമുണ്ടായിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ഞങ്ങൾ ഒന്നിച്ചു എട്ടാംതരംവരെ പഠിക്കുമായിരുന്നു. പക്ഷെ പനി നിർദ്വ്യവിൻ്റെ രൂപമുള്ള അവളുടെ സൗന്ദര്യം അവളുടെ പഠിപ്പിന്നു വിഘാതമായി. കൊപത്തായി. "സൗന്ദര്യം കൊപമാണോ"—ഞാൻ ആലോചിച്ചു:—ഏതു ചന്തയിലും നല്ല ചരക്കാണ് അല്ലെങ്കിൽ ആദ്യം വിറ്റു ചെലവാക്കുക. അതു പോലെതന്നെയാണ് വിവാഹിച്ചതയിലും. ആ ഇളംപ്രായത്തിൽത്തന്നെ നളിനി വിവാഹിതയായിത്തീർന്നപ്പോൾ എന്തിനെയെങ്കിലും വൈകാരികതയും അനുഭവിക്കുമായിത്തീർന്നു.

യെ കണ്ടിനെ വിരുകിപ്പിച്ചു പണയമായി ചെന്നതിൽ നിന്നു മടങ്ങിവരുമ്പോൾ 'നരിമാന്ദിപ്പുള്ളിയുടെ ചുവട്ടിൽ വെച്ച ആവണം മുഴുവനാ കള്ളന്മാർ തട്ടിപ്പിടിച്ചു. ആ വഴിയിൽക്കൂടെ നിന്നെ ഞാൻ പാണയത്തിട്ടു്."—കുതാഭി ഉറപ്പിച്ചുപോന്നു. കുതാഭിയുടെ അനവധാനംകിട്ടാൻ ഞാൻ മുന്നറിവുസം നിരമാന്ദരവ്രതമെടുത്തു കണ്ണനിരൊഴുക്കേണ്ടി വന്നു.

"നിരമാന്ദര മതിമാക്കണം"—അവസാനം എന്റെ കണ്ണനിരിലലിന്നു കുതാഭി എനിക്കു പാടിപ്പതുക്കാൻ ഒരു കരാറനുസരിച്ചു സമ്മതം തന്നു.

അവന്റെ ഏതായതിൽ അവനുള്ള ഒരു സിനിമാ പ്രാർത്ഥന നടന്നിട്ടുണ്ടാവണം. മഹാമൃത്യുന്തിനെ ഏറ്റു മുട്ടുന്നതും തികഞ്ഞ ഒരു കാട്ടാളൻ ആ നരിമാന്ദിപ്പുള്ളിയുടെ ചുവട്ടിൽവെച്ചു് ഏതുമതിയായ എന്റെ ബലാൽസംഭവം ചെയ്യുന്നതും ആ നാടുകാരെക്കു അറിവുനുള്ള സമുദായം തങ്ങളെ ബാധിക്കുന്നതുമായരിക്കണം അതിലെ ഉള്ളടക്കം. അവർ ആ ഭാവനയിൽ അതിരംപട്ടം തെളിഞ്ഞു വിളിപ്പുണ്ടാവാം. ഭാഗ്യത്തിനനുപാധമെട്ടു. ഞാൻ എട്ടാംതരം പരീക്ഷ കഴിഞ്ഞതുവരെ വിരണ്ടിട്ടു.

ആയിരത്തിത്തൊള്ളായിരത്തിപ്പത്തിലാണ് ഞാൻ എട്ടാംതരത്തിൽ പാടിപ്പിറന്നത്. ഞാനു എന്റെ ഹോസ്റ്റൽ ഉൾ നല്ലൊപ്പം പാടിപ്പിറന്ന ഒരു കുട്ടിയായിത്തന്നെ. അദ്ദേഹം പക്ഷമാക്കുറ്റാവകം എന്നെ സംബന്ധിച്ചു നല്ല അഭിപ്രായമായിത്തന്നെ. അക്കാലത്തു അക്കാലത്തുപ്രദിക്കുമ്പോൾ എനിക്ക് കിട്ടിയ മാഷ് മാറ്റു കുട്ടികൾക്കു് അനുവാദമായിത്തന്നെ. ഇംഗ്ലീഷിൽ ഏഴുപത്തഞ്ചു്, ഡബ്ബിൾ തൊണ്ണൂറാറു്, മലയാളത്തിൽ എന്നാൽ, ചരിത്രം, ഭൂമിശാസ്ത്രം, സിവിൽ; സയൻസ്, ചിത്രം മുതലായ വിഷയങ്ങളിലും അവ

നിൽ കായാതെ മേൽക്കൽ എറിക്കുന്നതായിരുന്നു. അതുകാരണം തുറന്നുകുട്ടിക്കുട്ടിയിൽ ചിലപ്പോൾക്കെ എന്തോ കറുത്തുണ്ടായി.

നല്ലവണ്ണം പഠിച്ചിരുന്ന ചാത്തുനായർക്ക് എന്തോടൊരു വെറുപ്പുതന്നെയുണ്ടായി.

എന്റെ പുത്രന്മാരിൽക്കൂടെയും ചെറുപ്പം മുതൽ എന്തൊക്കെ ചെയ്താൽ പറ്റും. ബാലകാലത്തുതന്നെ ഒരു പക്ഷെ തിരിഞ്ഞു ചെന്നു വിചിത്രതകൾ ചെയ്തു. ചാത്തുനായർക്കു അന്നുതന്നെ ചെറുപ്പമായ കാലത്തുതന്നെ എന്റെ മുമ്പത്തു പഠിച്ചിരുന്നതും. അന്നുതന്നെ തുറന്നുകുട്ടിക്കുട്ടിയുടെ അസുഖം എന്തെന്നും 'ബിരുദ' സമ്പാദിച്ചതും. ഒഴിച്ചു നോക്കുന്നതിനും കൂടുതൽ പഠിക്കുന്നതിനും വരുമ്പോഴും എല്ലാം തുറന്നുകുട്ടിയിൽ ഒന്നാൽ കേൾക്കണമെന്ന വിചാരിച്ചതൊക്കെതന്നെ പറയുന്നതാണ്: "ഒഴിച്ചു, വമ്പത്തിയായ കൊമ്പത്തി"—എന്നു്.

അതൊന്നുംകൊണ്ടൊന്നൊന്നായിത്തന്നെ അയാൾ തുറന്നുകുട്ടിക്കുട്ടിയെ പഠിപ്പിച്ചിരുന്നു. ആ കാലം കിട്ടുന്നതൊന്നും അയാൾ മനസ്സിലാക്കി പഠിച്ചിരുന്നു. ആ അവസരങ്ങളെ സാധന നികുതി കെട്ടാൻ എന്തൊക്കെ ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. ആ കൊച്ചുവസ്തു എന്റെ മുമ്പത്തു് ഉള്ളതാണ്. ചിലന അങ്ങനെയൊക്കെ ചെയ്തിരിക്കുന്നു?

സ്കൂൾ വിപുലിച്ചു് കൂടുതൽ ഭാഗികം പരിഭാഷിക്കുകയാണെന്നിൽ അതൊന്നുംതന്നെ ചെയ്തിട്ടുണ്ട് സാധനങ്ങളെ എറിക്കു പ്പോയിരുന്നു. ചിലപ്പോൾ തിരിച്ചാൽ ഇൻ്റെ കൂടെ ഒരു സർട്ടിഫിക്കറ്റു കൊടുക്കുവാൻ അത്യാവശ്യമായിരുന്നു. അങ്ങനെയൊക്കെയെന്നു പറയുമായ ഒരു പക്ഷെ മായിരുന്നു. ഒരു സർട്ടിഫിക്കറ്റു കിട്ടിയാൽ ചെയ്തിട്ടുള്ളതൊക്കെ. ചെയ്തിട്ടു് ഒഴിച്ചുപറയാൻ നല്ല മാർഗ്ഗമാണു്.

הנהגתו של המלך היתה כזו, שכל מי שרצה להיכנס אל
המלך, היה צריך להביא עמו מכתב ממנו, וכל מי
שלא הביא עמו מכתב, לא היה יכול להיכנס אל המלך.
והנהגתו של המלך היתה כזו, שכל מי שרצה להיכנס
אל המלך, היה צריך להביא עמו מכתב ממנו, וכל מי
שלא הביא עמו מכתב, לא היה יכול להיכנס אל המלך.

[illegible][illegible][illegible]

മാനേജറോ? പാഞ്ഞു. ആ തുറന്നപായൽ മറുതുവക്ക് കൂടി കാര്യം നേപ്പിലാക്കിക്കൊടുക്കാൻ ഒരു പരസ്യമായിട്ടുകൂടി ഇൻഡ്യക്സ് പരസ്യമായിരുന്നു.

ക്രിമിനാസന്ദർ ഇങ്ങനെയൊരാളായതുകൊണ്ട് എനിക്ക് സർട്ടിഫിക്കറ്റു കിട്ടിയിട്ടില്ലേയില്ലോ? അതായിരുന്നു എനിക്കുണ്ടായിരുന്ന ഭയം. പാച്ചുവാക്ക് സർട്ടിഫിക്കറ്റു കൊടുക്കുകയാണെങ്കിൽ എനിക്ക്തന്നെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു നൽകേണ്ടിയില്ലെന്ന് എനിക്കുറപ്പുണ്ടായിരുന്നു. പണത്തിനാണെങ്കിൽ എനിക്ക് സർട്ടിഫിക്കറ്റു കിട്ടില്ലെന്നും. പീഡു പോലും കൊടുക്കാതെയാണ് ബാങ്ക് പാച്ചിരുന്നത്. ആ പിന്തുണയെ മാത്രമേ പീഡുവായതായി ഒരുറപ്പിക എനിക്ക് ഒഴിവാക്കിത്തരണമെന്നു മനസ്സിലാക്കുകയായി ബാങ്ക് പാച്ചിരുന്നു. പണം വാങ്ങാതെ എനിക്ക് സർട്ടിഫിക്കറ്റു കിട്ടുകയില്ല തീർച്ച.

എനിക്ക്തന്നെ ചങ്ങലമുണ്ടാക്കാൻവേണ്ടി മുത്തശ്ശി ക്ലേശപ്പെടുകയുടെ ഒരു കാര്യം കൂടിയിട്ടുണ്ട്. വല്ലവനാ വന്നാലോചിക്കുമ്പോൾ കുട്ടിയുടെ കാര്യം കഴുത്തിലും ഒന്നാലിട്ടു തിരിക്കുന്നതു പോലെയല്ലേ? അതായിരുന്നു അവരുടെ അഭിപ്രായം. ആ കാര്യം കൂടി മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്ന് അതിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെട്ടുകൊണ്ടു എനിക്ക് സർട്ടിഫിക്കറ്റുവാങ്ങാൻ മുത്തശ്ശി തീർച്ച. ഒരു സർട്ടിഫിക്കറ്റിനെക്കാലം വില അധികമെടുപ്പിൽ ചങ്ങലക്കൊണ്ട്. ആ സർട്ടിഫിക്കറ്റിനാണ് ക്രിമിനാസന്ദർ അമ്പതുപ്പലു വില പറഞ്ഞത്. അത്യാവകന്റെ പണിയായേയ്ക്കട്ടെ!

ഇപ്പോൾ സാഹിത്യകാരൻ എന്ന ഇൻഡ്യക്സ് എഡിറ്റോറിയൽ കളം നല്ല നോക്കിയിരിക്കുന്നു. എട്ടാം ഓട്ടിൽ വന്ന് ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചു. ചൊവ്വയാഴ്ച ഒരു റിവ്യൂയിനെയ്ക്കുവേണ്ടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടത് ഒഴുക്കി നിന്നിരുന്നു.

“ആദ്യം!” എന്റെ ഹൃദയം തണുത്തു.

“എന്നാ നിങ്ങളെല്ലാം ചിന്തിക്കുന്നത്? മുപ്പതു കളികളുണ്ടായിട്ട് ഒരു കപ്പി ചത്തതും ജയിച്ചതുമ്പോഴും പറഞ്ഞാൽ എന്തു പഠിച്ചിരിക്കാം നിങ്ങൾ പഠിപ്പിക്കുക? നിങ്ങൾക്കു പോയി തുടങ്ങിയിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട്?”

അപ്പോഴും ചെന്ന ചാത്തുരത്നയും പറഞ്ഞിട്ടു. മാനേജർ അറിയില്ല. “എന്താ നിങ്ങളുടെ വാമനൻ കൈയോടാണോ? തുടങ്ങിയ ഉപേക്ഷ വിജ്ഞാപനമേപോലെ നില്ക്കുന്നുണ്ടോ?”

“നിങ്ങൾ ഈ ക്ലാപ്പിൽ ചെല്ലൂ എന്തെന്നൊക്കെ” സംസാരിച്ചിരുന്നു. കളികൾ കേൾക്കുകയുണ്ടോ? കയ്യെഴുത്തു മിത്രം എഴുതുകയും പാടാത്തതും പുറപ്പെട്ടതും ചേർച്ചയെന്നു വേർതിരിച്ചിട്ടുണ്ടാണോ” ഹൈസ്കൂൾ ക്ലാസിന്റെ പാനേൽക്കൽക്കൽ ഉടയാ:- “എന്താക്കുന്നില്ലാൻ ചോദ്യം കടിക്കാം. എന്തിനായിരിക്കും പഠിപ്പിക്കണമെന്നുള്ളതോ. രസമില്ലാത്തതു തന്നെയാ, അത് കിടക്കുന്ന നിങ്ങളുടെ കണ്ണിലേക്ക്”

ഹൈസ്കൂൾ ചോദ്യം അമർന്നു വഴിഞ്ഞുവെക്കുന്ന മുഖാവരണങ്ങളുടെ മാനേജർക്കു മുഖത്തു പ്രാപ്തനേക്കിക്കൊണ്ടുനിന്നു.

“അതൊന്നും വേണ്ട” മാനേജർക്കു വെറും ചുരുങ്ങിയ തുടങ്ങിയൊന്നു തായിരുന്നോ:- “കൂടെ ഇപ്പോൾ നിങ്ങളോടു പോവാൻ പറഞ്ഞത്? ഇത്ര നല്ല പുതിയ തുടങ്ങിയതും വേണ്ടെന്നു നിങ്ങൾ കിടക്കുന്നതുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.”

“എന്നാൽ ഞാൻ പറയാം”-ഹൈസ്കൂൾ തുടങ്ങി: “ഇത്ര കലാ-മാണം”. അതുകൊണ്ട് എന്റെ കൈയിൽനിന്നു ഞാൻ ഞാൻ ഇരുപതു സെട്ടിവിടയായ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവന്നതോ. അത് പഠിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്” എന്നു കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്? അതുപോലെ.”

“അപ്പോൾ തുടങ്ങിയതെല്ലാം ഉടമസ്ഥതാക്കിയ ഞാൻ മുൻകൂട്ടിയിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് കൊടുത്തത്?”

മുത്തശ്ശിയുടെ സാമ്രാജ്യം

മുത്തശ്ശി, അമ്മ, അച്ഛൻ, അമ്മൻ ഇങ്ങിനെ നാലാളെ
ഞങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ വന്നിരുന്നു. താലാട്ടിൽ ഞ
ങ്ങൾക്ക് പുറകെ ഒരു അമ്മയുടെ മുടിയിലുണ്ട്. അമ്മയുടെ വി
ട്ടിൽനിന്നു നൂറു നാഴിക അകത്തുള്ള കുട്ടിവിട്ടിയാണ് നമ്മ
ൾ. മാനുഷനിലൊരിക്കലും ചിരിക്കുന്നില്ലാത്ത രണ്ടു പ്രാവയ്ക്കു
മോ വിട്ടിൻവനം. ഒന്നു വെറും പാക്കോ. അവർ വന്നാൽ മു
ത്തശ്ശിക്ക് കലി കയറുമെന്നു. മുത്തശ്ശിയുടെ മുഖം കറുക്കും.
ഇടിവെട്ടുപോലുള്ള ചില വെളിച്ചങ്ങൾ വരുന്ന ചായം. ആ ഇ
ടിവെട്ടു കേട്ട അമ്മയുടെ വിട്ടിവിട്ടത്തുകയെടുക്കുകയും ചെയ്തു.
അമ്മയെ കാലത്തു അമ്മയെ കൈമാറ്റം ചെയ്ത ബന്ധം അ
താണ്. എങ്കിലും അമ്മയുടെ അമ്മയുടെ കാര്യത്തിലെ
അമ്മയാണ്. താലാട്ടിലെ അമ്മയെയാണ്. വെറും വി
ഷക്കാരനല്ല കയ്യാടുകയെടുക്കുന്നവനാണ്. ബിട്ടറന്റെ
സൂപ്പിലിറങ്ങുന്ന അമ്മയെ ഇന്നുവരെ അമ്മയെക്കുറിച്ച് നമ്മ
നുകാണ് മുത്തശ്ശിയുടെ ഭാര്യയെക്കുറിച്ചുള്ള അമ്മയെക്കുറി
ക്കുന്നവനായ അമ്മയെക്കുറിച്ചായിരുന്നു. താലാട്ടുക്കൊ
ടുത്തശ്ശിയുടെ മൊട്ടുകിടന്നാണ് നമ്മുടെ പണമോ സ്വന്തമാ
യെടുക്കാൻ അമ്മയെക്കുറിച്ച് അമ്മയെക്കുറിച്ച്.

കാണിച്ചുനീക്കിയപ്പോൾ—ചില നാളുകളും കന്നിയിലും
തൂലാതിലും മകരത്തിലും—ചത്തുപരിനെയ്തിലും അമ്മ

മാൻ തെങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ സ്ഥാനമില്ല. കൃഷിപ്പണിക്കു സഹായിക്കും. പ്രവൃത്തിയെക്കൊണ്ടുതന്നെ പ്രതിഫലമെടുക്കാൻ അധികാരമില്ലാത്ത ഒരു കർമ്മയോഗിയെപ്പോലെ. കുടുംബസ്നേഹംകൊണ്ട് അമ്മമാനന്തമെന്തും. അദ്വൈതം കണപുട്ടു. വരമ്പു കിളിക്കും തോറുവെട്ടു ബാലാളും നട്ടും. അങ്ങിനെ യെല്ലാ പണിയും ഒരു പ്രതിഫലമനുഭവിക്കാൻ അധികം നന്നായി. ആത്മാർത്ഥയോടെ, ചെയ്യും. അക്കാലം ഒരുമണി നെല്ലൊ ചോടിപ്പാൽ മണപ്പൂട്ടി കൊടുക്കില്ല.

കുറച്ചു പണം ഭാർഗവീട്ടിലെ ചിലവായിന കൊണ്ടുപോകണമെന്നാണ് അമ്മമാന്റെ ആവശ്യം. അതു സമ്മതിക്കില്ലെന്നാണ് ഭക്തശ്രീയുടെ വാശി.

“എന്തിന്നു ചിലവായിന കിട്ടണം”- അമ്മമാൻ പറയും. “ആണങ്ങൾക്കു തോന്നിയതു കൂട്ടാനുള്ള നല്ല നാൾക്കത്ത നാവാട്ടിലെ മുതലി”. “പെണ്ണങ്ങൾക്കും കുട്ടികൾക്കും കണനിക ടിച്ചുകിടക്കുന്നതാണ്.” “ഉള്ളക്കപ്പോളികൊടുക്കുമ്പോലെ മുത്തപ്പൂട്ടി പറയും. ആരും അമ്മയെ മകനായിത്തന്നെ കഴിയും. വിജയം എപ്പോഴും അമ്മക്കാലിയിൽക്കും. ഒരിക്കലും മകൻ ജയിക്കില്ല.

ഒരു പടിഞ്ഞാറാട്ടുപാമ്പു മുനഭാഗം താഴ്വരങ്ങളു മുളയ്ക്ക ഒരു കൊച്ചുപിടാത്തു ബാങ്ങുകൾക്കുള്ളത്. പടിഞ്ഞാറാട്ടുപാമ്പു രണ്ടു തട്ടുണ്ട്. രണ്ടാംനില വിശാലമായ നട്ടിൽപാമാണ് ഒന്നാംനിലയിൽ നടക്കാഴിച്ചു തെക്കു വടക്കു ഓരോമുറിയുണ്ട്. അപ്പോൾക്കൊന്നു താഴെത്തും. വടക്കേ താഴ്വര അപ്പോഴുള്ളതാണ്. വെട്ടുപാളാണുതട്ടുപാളിയിൽ കഴിയും. പാക്കവെട്ടുവിടാനാ പാക്കവെട്ടുവിടലേ കഴിക്കുന്നതാഴ്വര ഉണ്ണുന്നതിലേക്ക് പാക്കവെട്ടുവിടലേ വടക്കു കിഴക്കു മുളയ്ക്ക താഴ്വരയിൽ അപ്പോൾ ഉള്ളതാണത്. തെക്കേ താഴ്വരയോടെ വെട്ടുപാളിയിൽ കേവലമായിട്ടുള്ള ഒരു

അടിച്ചതുമിട്ടും അടിച്ചപ്പോഴായിരുന്ന അമ്മയുടെ ജോലി. എട്ടാമതും പാസ്സാക്കുന്നതുവരെ തൊഴിലാളിമാരെക്കൊണ്ട് മുതലിക്ക് ചെമ്പയായിത്തീർന്നു. മാതൃസമിതിലൂടെ അമ്മക്ക് തൊഴിലാളിമാർക്കു നേരിട്ട മാത്രം രണ്ടാമതെന്നാലിവിടെ കല്പനയെടുത്തു തൊഴിലാളിപ്പണിക്കു നിഷ്ഠം. മുതലി എന്ന നിലയിൽ അമ്മയെക്കുറിച്ചു പഠിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. മനോഹരമായ കടാശ്ശിയിൽ ഒരേയൊരു പെൺകുട്ടിയായി ജനിക്കുന്നത് മഹാഭാഗ്യമാണ്. ആ ഭാഗ്യം എന്തിനു സിദ്ധിച്ചിരുന്നു. പഠിച്ചതിനുവേണ്ടി അമ്മയെക്കുറിച്ചു നേരിട്ടിട്ടുള്ളവരാണ് അമ്മയെ നല്ലൊരുപേരായി വരുത്തിയത്.

ബാലകൾക്കും എന്തിനും അച്ഛൻ ബാലനെന്നു വയസ്സു തികയുന്നതിനുവേണ്ടി മരിച്ചുപോയി. മാപ്പിളലാളാക്കൾക്ക് ഒരു മാപ്പിളയുടെ അടിയും ചവിട്ടാകൊണ്ടു നാശിപ്പിച്ചു. കഷ്ടമായിച്ചിട്ടാണ് അദ്ദേഹം മരിച്ചുപോയതെന്നു മുതലി പറയുകയായിരുന്നു. അച്ഛനെ എന്തിനും ഒരു നേരിയ ചെങ്കുമുണ്ട് അതാണത്രേ. ഒരുപിടിപ്പാത്ത കട്ടിക്കണ്ടാകാവുന്ന കപ്പലുകളെക്കൊണ്ടായിരുന്ന മുതലി എന്നെ വളർത്തി. തൊഴിലേ നാലുതൊഴിലാളികൾക്കും തുണ? എന്തിനെന്നു വെട്ടവും തട്ടാതെ മുതലി എന്നെ വളർത്തി.

1931 നെപ്പോൾ കല്പനാനിരൂതി അമ്മ സ്കൂളിൽ പോയി എന്തിനും സർട്ടിഫിക്കറ്റു വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവന്നു. ഒരു സർട്ടിഫിക്കറ്റുമാത്രം കൊണ്ടു ഇൻസ്പെക്ടറെ പൂവിട്ടു പൂജിച്ചു പുനരന്വേഷിച്ചു മാനേജർ ഇരുപതു സർട്ടിഫിക്കറ്റുകൾ സമ്പാദിച്ചിരുന്നു. അങ്ങനെയൊരു സ്കൂളിലെ എട്ടാമതായിരുന്ന വിദ്യാർത്ഥികളുടെ വിജയത്തിന്റെ ശ്രദ്ധയോടെ അമ്മയെക്കുറിച്ചു വലിയൊരു പലിശയായി. എഴുപതുശതമാനം മുപ്പതിൽ കൂടുതലായി! പണം കൊടുത്താലും അതിനെ

കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഇതു നോക്കൂ അമ്മേ, എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു്."

"ഇതാ സർട്ടിഫിക്കാറ്!" അവർ സർട്ടിഫിക്കാറിന്മേൽ ദൃഢിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു തുടങ്ങി: "ആലിന്റെ ഇല പോലെ വെളുതിക്കുന്നുണ്ടു് ഒന്നാലും എന്തേ അതിൽ വിഷം ഉണ്ടു്?"

"അതു മെന്താണു്?"—അവർ അവർ വിവരിക്കാൻ തുടങ്ങി. "സർട്ടിഫിക്കാറ്" ഇതാണു്. ഇതുണ്ടെന്നിൽ കൈനീട്ടിപ്പോവാം. കൈനീട്ടു കഴിയാൻ മിസ്കസ്സാവാം. മിസ്കസ്സായാൽ കൊല്ലത്തിൽ ചത്തുത്താഴ്ചിനു ശേഷമുണ്ടാകും."

"അപ്പോ അതിന്റെ ഇലപോലെ കണ്ടുതന്നാ?" അമ്മ ചോദിച്ചു. ചുറ്റുമിട്ടു തെങ്ങുകൾ തൃട്ടിൽ നടന്നു ചെല്ലു വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവരുന്ന എരിവു കിട്ടിയ മെന്തെല്ലാ നെപ്പാരിയായിരുന്നു അവരുടെ അനുഭവം. അവർ പറഞ്ഞുകൊടുത്തു:— "അതു സാഹിത്യസമാജത്തിൽ ഏറ്റവും നന്നായി പ്രസംഗിച്ചതിനു എരിവു കിട്ടിയ വഞ്ചനയാണു്."

"ഇതും അങ്ങിനെ ഒന്നാലുമെന്നു വിചാരിച്ചു അമ്മ"—അമ്മ ചോദിച്ചുവന്നിപ്പിടിച്ചു:—"നന്നായി" അവർക്കു സർട്ടിഫിക്കാറ് ഉണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടെന്നും ഇതുണ്ടാകുന്നിട്ടു. മുത്തശ്ശി പാടത്തുനിന്നു ഇറക്കുമതിക്കു വന്നുവന്നിരുന്നു. അപ്പോഴേക്കും പുലമ്പലു വെളുതിക്കുന്നുണ്ടുവെന്നു് അമ്മ വളർത്തിക്കൊണ്ടു. അതിനറിയാം അമ്മ ചോദിക്കുന്നു അതില്ലാത്തതാണു് ആ വിഷമത്തിന്റെ മാർഗ്ഗം കണ്ടുപോകുന്നതുപോലെ എന്തിനു ചോദിക്കും. അവർ ആ സർട്ടിഫിക്കാറിന്റെ കൈവശത്തുനിന്നു അമ്മയെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞുകൊടുത്തു നിന്നു.

കഴുകുവാൻ പൂർത്തിയാക്കിയ മുത്തശ്ശി തൊഴുത്തിന്റെ പല വട്ടിയിലേക്കു നോക്കിത്തുടങ്ങി:— “എടോ, കുന്നിനോട്ടംപിടി വയ്ക്കാവുന്നവെല്ലക്കൊക്കെയൊന്നാണല്ലോ നിന്റെ ചട്ടിപ്പൊട്ട കാണുവോ?” മുത്തശ്ശി അകത്തുകടന്നു മുങ്ങിപ്പോയിത്തുടങ്ങി. സർട്ടിഫിക്കറ്റുവരികെട്ട് ബാലൻ പാപാന.

“നിനക്കറിഞ്ഞോ വിലയ്ക്കിട്ടെ” ബാലനോട് ഞാൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ മുത്തശ്ശി എന്നെ കളിയാക്കി. പെരുപ്പോ വാങ്ങ കളിയല്ല. അതിനു ‘ഓ’ വിട്ടോ” മുത്തശ്ശിക്കൊരു നെടുവിർപ്പുണ്ട്:—“ഈ പ്ലാക്കറ്റൊന്നെ ഞാനു രണ്ടു പൊറ്റ. നാലുകൊണ്ടു നട്ടിനിൽ” കട്ടി രണ്ടായി. നിനക്കിതു നോക്കുമോവോ.”

അവൾ ഏതൊരു സർട്ടിഫിക്കറ്റിനു ഒരു വിലയ്ക്കിട്ടു. ‘ചട്ടിപ്പൊട്ട’ എന്ന പേരിട്ടു അവർ അതിനെപ്പറ്റി പ്ലാക്കറ്റു. ബാലനോടൊന്നാണല്ലോ അയാൾ വിധിയോ. എന്നാൽ എന്തിനേതൊരു സർട്ടിഫിക്കറ്റു ജീവനേക്കാൾ പ്രിയതരമായിരുന്നു.

അന്നു പൈക്കോറോ പണിയൊക്കെക്കഴിഞ്ഞു മുത്തശ്ശി നാമജപിക്കാനിരിക്കുകയായിരുന്നു. ഞാനും അടുത്തു പൊതിട്ടു. അവൾ പറഞ്ഞു മയക്കി. ബാലനെക്കൂടി എട്ടു വരെ പൊതിട്ടിരുന്നതാണെന്നു എനിക്കു മനസ്സായിരുന്നു. അവർ പുസ്തകമായിരിക്കുമ്പോൾ കയ്യാ പാഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കിയാലേ പാറു. മുത്തശ്ശിയുടെ നാമജപം കഴിഞ്ഞു. അവർ തൊഴുത്തിന്റെ പൂർത്തവട്ടിയിൽ ചെന്നു പോക്കി. രണ്ടു വാൾ ചെമ്പരപ്പാട്ടി അതിൽ വാതിലൊട്ടു മടങ്ങി. “നാളെ എന്താണു കുന്നോ”, അടുക്കിപ്പോ എന്തിനു കിടന്നാൽ ഉറക്കുവാറില്ല. രാത്രി ഉറക്കുവാനു വെളിൽ ഒരു-രണ്ടു എന്തു കുന്നോ പെട്ടുകിടന്നു വെളിൽ കുന്നോ—” മുത്തശ്ശി പൂർത്ത ചെമ്പരപ്പാട്ടു പറഞ്ഞു:— “ആ ചെമ്പരപ്പാട്ടിനെ ഒരു പൂർത്തവട്ടി.”

ഹൃദയത്തിന്റെ അടിത്തട്ടിലുള്ള ആശ്രയം പുറത്തെടുത്തിട്ട്: “മടി മറിക്കാതെ, മലക്കെഴുതുമിട്ടാണു മുറക്കും ബീഡിവലിയുമിട്ടാണു, കള്ളുകുടിക്കാതെ രൊളു എന്റെ കട്ടിക്കൊണ്ടു നന്മണെ—” അവർ കണ്ണടച്ചു പ്രാർത്ഥിച്ചു. മുത്തശ്ശി എന്റെ കപ്പായുമായി അവരുടെ ആചീനമുറിയിലേയ്ക്കു പോയി.

“ഞാൻ വെറുതായാൽ ഏടത്തിൽ കപ്പായം വാങ്ങിത്തരണമെന്നു്”— ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണമെല്ലാം കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്ന ബാലൻ ഏതെന്നു സമാധാനിച്ചിട്ടു.

അപ്പൻ വീടാ ചെന്നു മുത്തശ്ശിയുടെ പെട്ടിയിലുണ്ടെന്നറിഞ്ഞുകൊണ്ടു—അക്കാലത്തു് ഓണു് പൂലുപിന്നു് തെളുപ്പുറ്റുക ചോദിച്ചു കൊടുത്തതുകൊണ്ടു് അമ്മാൾ പിണങ്ങിപ്പോയതാണു്. അക്കാലത്തു് ഇലാപ്പണിയെ തിരിഞ്ഞുവേക്കിയതാണിട്ടു. മുത്തശ്ശി അമ്മാൾക്കു ചീത്തപറഞ്ഞു. പെറ്റു. അവസാനം അവർ ആത്മരൂപം ചെന്നതിൽ കൂട്ടിയിരിക്കുകയാണു്. അമ്മാൾ ചൊല്ലാത്ത പണിയെല്ലാം ബാലനെക്കൊണ്ടു ചൊല്ലിക്കാൻ മുത്തശ്ശി തെങ്ങിയിരിക്കുകയാണു്. ഒരു മുറിക്കുട്ടിയെ പൂട്ടി പണിയിക്കുപോലെ മുക്കുവർവടിക്കൊണ്ടു നാലുകൊണ്ടു അവർ ബാലനെ നിയന്ത്രിക്കുകയാണു്.

അമ്മയിൽ വലിയ സ്വത്തുമാണിട്ടു. അവരുടെ നാലിരി ഞങ്ങളുടെതിന്നെല്ലാം പത്തുപതിപ്പാണു്. കൃഷിക്കാർക്കു് പെട്ടാലുണ്ടു്. അമ്മാൾ ആ കൃഷിപ്പണി നടത്തിക്കൊടുക്കു് അതിർത്തിയ കിട്ടുന്ന വിളവെല്ലാത്ത അവരെന്നിരുന്ന അടിമിട്ടു ജീവിക്കാ. മുത്തശ്ശിയുടെ പെട്ടിയിൽ കാറ്റു കാഴ്ചക്കൊരുക്കുന്നതെന്നിരിക്കാമെന്നു. എങ്കിലും സ്വത്തുമാൾ ചോദിച്ചാൽ ഒരു കൊല്ലംവേണ്ടു അവർ കൊടുക്കിട്ടു. അമ്മയിലേയ്ക്കു കൂടികളയേ കൊടുത്തിരുന്ന

ദിവാസമെങ്കിലും അവിടെക്കൊണ്ടുവന്ന താമസിപ്പിക്കുന്നതു മുത്തശ്ശിക്കു സമ്മതമല്ല. അവരായ വാവാമൂലി. കിഴക്കെ തെരുവിയിലെ അഞ്ഞൂറോളം കായലൂപ്പിയ കപ്പലു-ന്ദി മഴവൻ നടുവളർന്നിയി മറാഷ്യൻ ഓണക്കാലത്തു് അഞ്ചുരൂപ്പിക കരഞ്ഞു കെഞ്ചിയിട്ടും കൊടുക്കാനാത്ത കപ്പലായിപ്പോയി എന്നു ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടുകരുണ്ടായി. പലപ്പോഴും അടിക്കാതെ, ഓണകുമാരനും ചെപ്പു താഴാറുള്ള മുത്തശ്ശിയുടെ മുണ്ടൻവടി അന്നത്തെപ്പോലെയായി വിഴുകതന്ന ചെപ്പു.

. അമ്മയും അമ്മാലനും നമ്മിൽ സംസാരിക്കാത്തവിധം അത്ര തൊഴിലിലാണ്. ബാലാ ബാലനാ നമ്മിൽ അമ്മയെ മൊന്ന അനുബന്ധംവെച്ചാൽ എന്താണു് പറ്റുപോന്നു് പറ്റാതിരിക്കാറുണ്ടു്. മാമക്കമ്മയമ്മയമ്മയെ ദുർഗ്ഗാദേവിയെ എന്നി ലേക്കടിക്കാതിരിക്കാൻ ഞാൻ ബോധപൂർവ്വം ശ്രമിച്ചു. മുത്തശ്ശി മുരിക്കട്ടിയാക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്ന എന്റെ കൊച്ചുവെള്ളം ജനന ബാലനൊന്നും സ്നേഹിക്കുമെന്നുപിപ്പിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

അച്ചാരം വാങ്ങി

ഒരു ദിവസം കാലത്തുനോന്നു അടുക്കളയിലുണ്ടായിരുന്ന ചാത്രങ്ങളും പാവകളും നിന്നാറിൽക്കൂടെ കൊണ്ടു പോയി വെച്ചപ്പോൾ ഞാൻ കോഴിപ്പട്ട തുറന്നുവിട്ടു. പ്രഭാതകിരണങ്ങൾ ചൊല്ലി ഏഴുനോമ്പുവരുന്ന മുത്തൂറ്റിയെപ്പോലെ, "ക്കോ, കക്കോ, കക്കോ" എന്നു ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ട് ഒരു പീടക്കോഴി പതുക്കെ പുറത്തുവന്നു. അതിന്റെ പിന്നാലെ 'പി. പി. പി.' എന്നു ചിലച്ചുകൊണ്ട് കോഴിക്കുഞ്ഞുങ്ങൾ തുരുതരെ പുറത്തേക്കു ചാടി. ഒരു പീടക്കോഴിയെ കൊന്നിയാട്ടിക്കൊണ്ട് ഒരു പുറമ്പുറംകോഴി പുറത്തുചാടി പാഞ്ഞു. നല്ലപ്പട്ട കോഴി തിരിഞ്ഞുനിന്ന കുഞ്ഞുങ്ങളുടെ കണക്കെടുക്കുന്നത് ഞാൻ കണ്ടു.

എന്നെന്നാണു കായിക ചെമ്പനും നവകുലത്തിൽ അകാരിക്കൊണ്ട് മുന്നോട്ടുവന്നു. അടുപ്പത്തിൽനിന്നു തിളക്കുന്ന നവീകിൾക്കുന്നിഷ് അമ്പർ അപേക്ഷിക്കുകയാണെന്നെനിക്കു തോന്നി. ഞാൻ വേഗം അടുക്കളയിൽക്കുടന്നു തൊട്ടിക്കുഞ്ചികൊണ്ടുവന്ന തൊട്ടിയീർപ്പാഴിച്ചു. അപ്പോഴേക്കു ബാലൻ വന്നു കുന്നിനെ കെട്ടിപ്പുറപ്പെട്ടു. ബാലൻ വന്നു കുന്നിന്റെ തൊട്ടി തുടക്കിക്കൊടുത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:— "നല്ലോണം കടികെട്ടു-ളിൻ. ഇന്നു ഉച്ചയരെ പൂട്ടം."

നിന്നിന്നും. ആയാൾക്ക് ഇന്ത്യാപരിവേഷത്തിൽ കാണാത്ത അധഃസ്ഥിതചര്യവത്തിന്റെ ചൈതന്യമായിരുന്നു. എന്നെ കണ്ട ഉടനെ മുപ്പ് ചോദ്യമാവശിച്ചു—
“അമ്മക്കുട്ടിയില്ല ഇവിടെ?”

“എന്തമ്മക്കുട്ടി?”— ബാഗ്ഗോട്ടും ചോദിച്ചു.

“നിങ്ങളുടെ സാണിയമ്മക്കുട്ടി?”

“അതെ. എന്തിനാ?”

“എനിക്കു നിങ്ങളെക്കൊണ്ടൊരു കാര്യമുണ്ട്.”

“എന്തിനായാവും മുതല്പ്രി ഇവിടെയില്ല?”

“എനിക്കു നിങ്ങളെക്കൊണ്ടാണ് ആവശ്യം.”

“എന്തൊക്കൊണ്ടാ?”— ബാഗ്ഗോട്ടു ചോദിച്ചു.

“അതെ, നിങ്ങളെക്കൊണ്ടുതന്നെ.”

“മുതല്പ്രി വരാതെ, എന്നെ കണ്ടുതൊണ്ടു ഇവിടെ നിന്നൊരു കാര്യവും സാധിക്കില്ല.”

“മുതല്പ്രി എങ്ങോ പോയിയെന്ന്?”

“പോകുന്നതാണ്.”

“ആരാണ് അത്? ആരാല്ലെ? ആരാണത്?” മുതല്പ്രി പടിക്കൽ നിന്നു കൈ വിട്ടിട്ടുചോദിച്ചു. ബാഗ്ഗോട്ടുടെ വീട്ടിലെ അച്ഛനും, മുക്കും, മേനനും മറ്റും വാങ്ങി കച്ചവടം ചെയ്യുന്ന ഒരാളാണ്—ചൊഴിയികുട്ടിയമ്മ. ആയാൾക്കു നല്ല താടിമുണ്ട്. നവംബറിനോടടുത്തു താടി കണ്ടപ്പോൾ അവർ ദാഹത്തിനാ ആളെ കൊണ്ടുപോയി വിട്ടിട്ടുചോദിച്ചതായിരുന്നു.

“അത് മുതല്പ്രി വന്നു” ബാഗ്ഗോട്ടു പറഞ്ഞു.

“എന്തിന് വരാൻ കഴിയാതെയായി” ആയാൾ ആത്മതാപമൂലം. താഴെപ്പേജ് മുതല്പ്രി അടുത്തതന്നെ

ഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഞാൻ പിന്നെ റിൻറെയിലേയ്ക്കു തന്നെ തിരിച്ചു. പാവങ്ങൾ തേച്ചുകഴുകാൻ തുടങ്ങി.

“ആര എന്താ?”— മുത്തശ്ശി നൊറിയേൽ കൈ വെച്ച് ആഗതനെ പരിശോധിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

“അങ്ങ് അറിയില്ലെ എന്താ? പാക്കലെ ആലിമുസ ലിയൊ? ഇതെപ്പോ നന്നായത്?”— ആലിമുസലിയോ അ ആതത്തോടെ ചോദിച്ചു. “കോമ്പച്ചായുള്ളപ്പോൾ ഞാൻ ഇവിടെ എപ്പോഴും വന്നിരുന്നു.”

“ഞാനറിഞ്ഞില്ല. അറിഞ്ഞില്ല. അറിയെറിയാ. ഇ ഒപ്പാ ഓർമ്മില്ല. പ്രായവും കയ്യായില്ല? ആവു പാടത്തു പോയിരുന്നപ്പോഴെക്കെനിക്കു കിതച്ചുതുടങ്ങി” മുത്തശ്ശി കോലാശിൽ കയറി ഇറിച്ചുപ്പിടിച്ച്. തുടന്നുനോക്കിച്ച്:— “അപ്പോ എന്തെ പോന്നത്?”

“എനിക്കു നിങ്ങൾ കട്ടിയൊക്കാനൊരാവശ്യമു ണ്ടു്”—മുസലിയോ പറഞ്ഞു.

“ബാപനല്ലേ? ഓർപ്പോ ബറുടെ ഇറ്റുലൊ, കന്നിനെ യുംകൊണ്ടു് ഇപ്പോ അന്താ പാടത്തേയ്ക്കു് ഇറങ്ങിയിട്ടേ ഇല്ല. വരാൻ ഉദ്യമായും. മാപ്പവും അറുടെ കട്ടയല്ലാണു്. ഒരു പെൺകിടാവുമാനമല്ലെ തിടെല്ല? എനിക്കു വിശ്വാസമില്ലാഞ്ഞിട്ടു പോന്നതാ ഞാൻ. ഞാനല്ലേടി അവിടെ നിന്ന ഓര കട്ടയുടച്ചിരുന്നതുകിൽ പണം കഴിഞ്ഞെന്നതാ.”

“അതല്ല. എനിക്കു നിങ്ങളെ ഈ അമ്മക്കട്ടിയെയാണു് വേണ്ടതു്.”

“നന്നിയെയോ?”— മുത്തശ്ശി അന്ത്യരത്തോടെ ചോദിച്ചു. “നിങ്ങൾക്കെന്തിനാ അറയെ?”

മുസലിയോ മറ്റൊരു കഥിച്ചിരുന്ന തുടങ്ങി:

"എനിക്കുണ്ടൊരു സ്കൂളു്. അവളെ അതിലാക്കാനാ."

"അതിനവളുടെ പഠിപ്പൊക്കെക്കഴിഞ്ഞുവെന്നുണ്ടല്ലോ."

"അവളെ പഠിപ്പിക്കാനല്ല. അതിലൊരു മിസ്റ്റ്റ്സ്സാക്കാനാ."

"പൊക്കോളിൻ, പൊക്കോളിൻ അതൊന്നും ഇവിടെ നരാവില്ല. അവളെ എങ്ങും പറഞ്ഞുയക്കില്ല."

"എന്തൊ പറഞ്ഞുയക്കുവെ?"—കുസലിയാർ അവർ കുസലിപ്പുള്ളി വിലക്കുകയിൽനിന്നൊരു വജിസ്സു് വലിച്ചെടുത്തുകൊണ്ടു നടന്നു:—"അവളുടെ പേർ ഈ പുസ്തകത്തിലൊന്നു ചേർത്തുവെച്ചാൽമതി."

"നിങ്ങളെന്താ പറയുന്നത്? എനിക്ക്തന്നെ മനസ്സിലാവ്ലെ" കുഞ്ഞുണ്ണി പറഞ്ഞു.

"ഇതാ ഈ പുസ്തകം കണ്ടിട്ടല്ല നിങ്ങളു്"—കുസലിയാർ വജിസ്സു് ചേർത്തിരിക്കാണു് സാധനപാക്കെടുക്കാൻ തുടങ്ങി. "ഈ പുസ്തകത്തിൽ ഈ കളരിയിൽ ഇവിടുത്തെ അമ്മക്കുട്ടിയുടെ പേർക്കുണ്ടു് നിമിട്ടാൻ മതി. എന്നാലു വല്ല മിസ്റ്റ്സ്സാമി. പിന്നെ ഇടക്കിടക്കു് വല്ല കുട്ടിക്കു ട്രോപ്പയിൽ ഈ പുസ്തകം ഇങ്ങൊട്ടു കൊടുത്തുയക്കുണ്ടു്. അപ്പോൾ അപ്പോൾ ഇതിലൊന്നു് ഒപ്പിട്ടുകൊടുത്തുയച്ചാൽ മതി."

"എനിക്ക്തന്നെ മനസ്സിലാവ്ണു്ലെ—ഓ—ആജാക്ക—"—അവർക്കു സഹോദരായി. അവർ തുടൻ ചോദിച്ചു:—"ആജാക്കല്ല? ഏ?"

"അല്ല കുസലിയാരാണ്."

"കുസലിയാരാണ് മനസ്സിലാവില്ല. ഏതൊ കുസലിയാരാണ്? അവർ തൊട്ടു നിൽക്കുന്നതു്—അവനാളെ ചേർക്കുന്ന ഒപ്പിടുന്ന ഒന്നും അമ്മയിരിക്കില്ല."

“അങ്ങനെ പറഞ്ഞാൽ പറവില്ല. നിങ്ങളുടേതാ സമ്മതിക്കണം.”

“അവളെ ഈ പുസ്തകത്തിൽ ചേർന്നിട്ടു നിങ്ങൾക്കെന്താ ഒരു കാര്യം? അതു പറയിൻ.”

“എനിക്കു വല്ലതും നാലുകാളു കിട്ടും. അതുതന്നെ.”

“അങ്ങനെ പറയിൻ. ലാഭമില്ലാത്ത കാര്യത്തിന് മാപ്പിളമാരു നടക്കില്ല. നിങ്ങൾക്കു് നാലുകാളുകിട്ടിയിട്ടു നാലുകത്തോരക്കുണ്ടാകാതും? ഇതാപ്പെ നന്നായതു്.”

“കിട്ടുന്നതിന്റെ ഒരോഹരി നിങ്ങൾക്കും തരാം.”

“എങ്ങനെയാവാലും പേണില്ല. അതെന്നും വേണ്ട. വേണെങ്കിൽത്തന്നെ ചന്ദ്രൻ ഇങ്ങട്ടുവരട്ടെ. നാലുകത്തത്താവാട്ടിലാണുണ്ടല്ലോ അതിന്റെ അർത്ഥം—ആ അമ്മ മകനെപ്പറ്റി അഭിമാനിച്ചു. അവർ തുടങ്ങും—“ഞി അവൻ വരാൻ വൈകുന്നില്ലാ” മനക്കിടെ കാര്യമുണ്ടെന്നു കാണുമ്പോൾ അങ്ങനെയോ ചോദിക്കാം. എന്നിട്ടു് അമ്മയ്ക്കു് വായ്പോലെ ചെയ്യാം.”

മുസലിയാർ മുതല്ലിയുടെ മറുപടിക്കേട്ടു നിശ്ചയനായി. മുറുക്കാൻപൊതിയെടുത്തു മുമ്പിൽവെച്ചിട്ടിട്ടു മുറുക്കാൻ ഒരുങ്ങി. അയാളോടു കഷണം അടക്കു പെരുകിയെടുത്തു. വായിലേക്കിടാൻ ഉമ്മന്തിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:—“ഇതുവകാണ്ടു് ഒരു തകരാറുമില്ല.”

അങ്ങനെയാ പണികഴിഞ്ഞു് ഇമ്മാമനുജ്ഞ ചെയ്ത.

“പിന്നെ പിടിക്കാൻ വന്നതാണത്രെ ഈ തമ്പുരാപ്പിള്ള. വേറെ ആരും വരില്ലാ നിന്നെ പിടിക്കാൻ” മുതല്ലി ഏഴനോടു തുടങ്ങും—“എന്നിട്ടൊ മുസലിയാ, എനിക്കു നാലുകാളു പറഞ്ഞുതു്. നിങ്ങളുടേപ്പാൾ പൊട്ടോളിൻ. ആണങ്ങളൊക്കെയും ചോദിക്കാതെ നാലുകത്ത പെടുത്തുളൊന്നും ചെയ്തില്ല.”

“നിങ്ങളുടേ ഞാൻ പറയുന്നത് മഴവരം കേൾക്കി. ഞാൻ നിങ്ങളെ ഒരു കണ്ടിറ്റാ ചാടിക്കിട്ടു. മുസലിമാർക്കു നാലകാട്ടു കിട്ടുന്നതിൽ നിങ്ങളെന്നോ ഒരു വിരോധം.”

“അതിനൊന്നും ഇവിടെ തരാവില്ല. പൊഴുത്താനും ഒപ്പിക്കാനും ഒന്നും എന്റെ കട്ടിയെ കിട്ടില്ല. അതുതന്നെ. ഇവിടെവരെ മനക്കിലെ കാച്ചുപ്പൻ ഇടയാച്ചുവന്നതൊക്കെ ചോദിക്കാതെ ഞാനൊരു മലിപ്പിക്കാലിപ്പേൻ തൊട്ടിയിട്ടു. എനിക്ക് മറ്റെ മകൻ ചക്കരൻ പറഞ്ഞാൽ തന്നെ വിശ്വസിച്ചു. പല്ലുതെളിട്ട ഒരു ചിത്ര പൊരില നിന്നിട്ടില്ല. നാക്കുണ്ടു. വിശ്വമൊന്നിട്ട മുത്തശ്ശിക്കു ചെറുകൊന്നുണ്ടു കൈയൊന്നു” മുത്തശ്ശി പുറത്ത് വേർക്കു തിരിഞ്ഞു പറഞ്ഞു.

“ഇതിനൊന്നുമാത്രം”—മുസലിമാർക്കുതന്നെ ചെലുതി കൊടുത്തിട്ടുള്ള ചെറുകൊണ്ടു. മുത്തശ്ശിക്കും മുസലിമാർക്കും അതുതന്നെയാണെന്നു ആവശ്യം. മുത്തശ്ശിക്കു മുസലിമാർക്കു പൊരിയിൽനിന്നൊന്നു മുക്കാൽ കിട്ടണം. മുസലിമാർക്കു ഞാൻ പറയുന്നത് ശ്രദ്ധിച്ചു കേൾക്കാൻ മുത്തശ്ശി അവിടെ ഇരുന്നു കിട്ടണം.

“ചിത്രം നിങ്ങൾക്കു കേൾക്കുമോ?”—മുസലിമാർ ചോദിച്ചത് കേൾക്കു അതിർത്തിയിലുള്ള താൽക്കരിച്ച കൊണ്ടു നടന്നപോയി ഇപ്പി കിട്ടിയിരുന്നു.

“ഞാൻ വിചാരിച്ചു. നിങ്ങളു ചോദിക്കാതെ ഇപ്പി ചോദിക്കും. ചിത്രം കിട്ടിയിട്ടുള്ള ഒരു മുസലിമാർക്കു ചോദിക്കണം” അതേത്തന്നെ ഇപ്പി ചോദിക്കും. ചോദിക്കണം”—മുത്തശ്ശി മുസലിമാർക്കു പൊരിയിൽനിന്നു ചോദിക്കാതെ ഇപ്പി ചോദിക്കും “ഇപ്പി ചോദിക്കും”—ഞാൻ ഒരു ഇപ്പി ചോദിക്കും ഒരു മുസലിമാർക്കു.

“നിങ്ങൾക്കു ചോദിക്കാമല്ലോ. ഒന്നു ചോദിക്കാമല്ലോ ഇപ്പി”—മുസലിമാർ ചോദിക്കാമല്ലോ ഇപ്പി: “ഒരു

ഇവയ്ക്ക് നാവാട്ട കേടുപാടായി, ഒരു പടിച്ചുകാരനായി എന്റെ മുസലിയാനാ, ഈ പ്രായത്തിൽ നമ്മുടെയോപനക്കാരന് താല്പ വരണം. ആ നാലുക്കൾ നളിനിക്കും എന്റെ നാണിക്കും ഒപ്പം. അവളെ പൊല്ലിസ് ഇൻസ്പെക്ടർ കലയാണെങ്കഴിച്ചു. അവൾക്കിപ്പോൾ രണ്ടു കുട്ടികളുണ്ട്. അയാളു് വേണ്ടതൊക്കെ പിന്തുക്കിപ്പോനെ കൊടുക്കുമെന്ന്. കലയിലെത്തുന്ന നന്നാലന്നും ആജാദെ....."—മുഹമ്മദ് ട്രിക്യോന്നു നെടുവിൽപ്പിട്ടുകൊണ്ടു നിൽക്കി:— "ആജാദെ, മുസലിയാനാലൊ അല്ലെ? എനിക്കാജാൻ എന്നു വരാണം."

"നന്മയെ കട്ടിക്കും വരെയും അല്ലാത്തതെയൊന്നും ഇരിക്കില്ല" മുസലിയാൻ മുഹമ്മദിനെ സമാധാനിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു തുടന്നു:— "എന്നിട്ടു ഇന്നു വെള്ളിയാഴ്ചയാണ്. എനിക്കു പള്ളിക്കുപോണം. ഞാൻ നിങ്ങൾക്കും വല്ലതും തരും. അവളായിലൊന്നു ഒപ്പിട്ടോടെ നിങ്ങളൊന്നു സമ്മതിക്കിൻ. ഇതൊന്നും ആരോടും ഒട്ടു പറയുമ്പോണ്ടു."

"ഞങ്ങൾക്കു വല്ല തകരാറും വരുവാ ? എനിക്കൊന്നും അറിയില്ലെ ആജാദെ."

"പടച്ചോനാണു് നേട്. ഇതു നോക്കിൻ എന്റെ നെററിയിലെക്ക്. ഇതു അണുനേരം പടച്ചവന്റെ മുമ്പിൽ കമ്പിട്ടിട്ടുണ്ടായ നിസ്സാരത്താഴ്ചയാണ്. നിങ്ങൾക്കൊന്നും വരില്ല. വല്ലതും വന്നാൽ മുസലിയാതെണ്ടു്."

"ആളെ എന്നാൽ, നിങ്ങളെത്തു കൊടുക്കും അവൾക്കു്?"—മുഹമ്മദ് മുസലിയാനയെ കണ്ണിപ്പൊരുനോക്കി. ആ കച്ചടത്തിലെത്തു ഏകദണ്ഡത്താൽ അറിഞ്ഞു ചിത്രം.

"കൊല്ലത്തിൽ അഞ്ഞുറപ്പിക. ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്ന നിങ്ങൾക്കു കയ്യിലുണ്ടു് നന്നും. എന്നാലൊന്നിടം കിട്ടും അതൊ പടത്താ."

“എനിക്കി കച്ചവടമാണെന്നു അറിഞ്ഞുപോക. ചുറ്റും അടക്കമോ, തേങ്ങയോ, കുമ്പളകൊക്കെ അന്നെത്തിൽ നാട്ടുകാരോടു വില്പിച്ചു ചെന്നിരിക്കാം. ഇല്ലൊ എങ്ങനെ വില്പിക്കുന്നു” പഴക്കത്തു? നിങ്ങൾക്കു നിശ്ചയമുണ്ടോ?”

“ആയിരത്തിയ രണ്ടോ രണ്ടേക്കാലം ഇങ്ങ” മുസലിയാർ സ്കൂൾക്കു ചുവടത്തിലേക്കു തന്നെ കടന്നു:— “എന്നിട്ടെന്നെ നിന്തിക്കുക.”

“എന്താ ഞാൻ പറയുന്നത്?” മുതല്ലി കാച്ചുന്നതും അലോചിച്ചിരുന്ന ശേഷം ഒരു വിദ്യാഭ്യാസം കൈവന്നപ്പോൾ പറഞ്ഞു:—“അതുരൂപിക കരം എന്തെല്ലാം നിങ്ങളുവളുടെ പേരു മേലേക്കാളിൽ. ഇപ്പോഴാണോ—നിങ്ങളു നിങ്ങളുടെ പാട്ടിൽ പൊയ്ക്കൊളിൻ.”

“എനിക്കു ബഹുവ്യവസായമുള്ള കാശായിക്കൊള്ളാ”—അവരുടെ കച്ചവടം ഉറക്കുംമുമ്പെത്തന്നെ ഞാൻ പറഞ്ഞു പോയി. കച്ചവടത്തിൽ അധികം കൊതിയുണ്ടെന്നു നടിച്ചാൽ ചരക്കിന്റെ വില കച്ചവടമെന്ന തത്വം ഞാൻ മറന്നു പോയി; മുതല്ലി എന്നെ പരുഷമായി നോക്കി.

“ആദ്യം അവൾക്കു ബഹുവ്യവസായമുള്ള കാശു” ഒരു രൂപികളുടെ ഞാൻ വെച്ചതരാം. അതുരൂപിക നിങ്ങൾക്കും, ഒരുരൂപിക അവൾക്കും. അങ്ങനെ അതുരൂപിക.” വെറും കയ്യോടെ മടങ്ങിപ്പോകേണ്ടിവരുമെന്നു വിചാരിച്ച മുസലിയാരുടെ മുഖം വികസിച്ചു.

“കിട്ടുന്നതാവട്ടെ” മുതല്ലി തന്നു:— “എന്താൻ നിന്തിയഴിയിക്കൊടുത്തു.”

“ഇതാ ഇവിടെ”—പ്രേപതിക്കുകയുള്ള ചേരക്കുട്ടിയായുള്ള സ്ഥലം മുസലിയാരെനിക്കു കാട്ടിത്തന്നു.

“എനിക്കു” ഈ കച്ചവടക്കാരെ ഒരു വിശ്വാസവുമില്ല—മുതല്ലി തന്നു:— “പാറിക്കണം പാറിക്കണം എന്തെ.

മാതൃമേ അവർക്ക് വിചാരിച്ചു. നിങ്ങൾ എന്തെങ്കിലും കാര്യം
വെക്കുക എന്ന് പറയാൻ ആരെങ്കിലും മുതൽക്കൂട്ടം കൊടുത്തു
വെന്ന് പറഞ്ഞുകാട്ടി ചിരിച്ചു.

“പടച്ചവനാണ് നേത്. ഒരൊറ്റ കാര്യം അറിയാതെ
പറിച്ചിട്ടില്ല” — മുതൽക്കൂട്ടം മുതൽക്കൂട്ടം ഒരു പാക്കെടു
ത്തു:—“നിങ്ങൾ കൂടി ഇപ്പോഴും എന്തെങ്കിലും കാര്യം
അറിയാതെ. നിങ്ങൾക്കും ഇപ്പോഴും ഇപ്പോഴും പറയാൻ
അറിയാം. നിങ്ങൾക്കും പറയാൻ അറിയാം. ഇപ്പോഴും
പറയാൻ അറിയാം. നിങ്ങൾക്കും പറയാൻ അറിയാം.
നിങ്ങൾക്കും പറയാൻ അറിയാം. നിങ്ങൾക്കും പറയാൻ
അറിയാം. നിങ്ങൾക്കും പറയാൻ അറിയാം.”

“അത് മോശം കാര്യം പറയാൻ” മുതൽക്കൂട്ടം മാത്രം
കൈവെച്ചു പറഞ്ഞു.

“അമ്മേ! അമ്മേ!” — മുതൽക്കൂട്ടം പറഞ്ഞു.

അന്ന് തെക്കേറ്റി മാറ്റിയാ എന്തിന് എന്തിന്
നിങ്ങൾ ഇപ്പോഴും പറയാൻ അറിയാൻ പറയാൻ
അറിയാൻ അറിയാൻ അറിയാൻ അറിയാൻ.

“ഇനി പറയാൻ അറിയാൻ അറിയാൻ അറിയാൻ
അറിയാൻ അറിയാൻ അറിയാൻ അറിയാൻ.

“എന്തിനാണ് അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ!
അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ!”

“എന്തിനാണ് അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ!
അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ!”

അന്ന് അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ!
അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ! അമ്മേ!”

"കാതുവല്ലഭം ഉണക്കിത് തുറന്നുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ നരിയ്ക്കു കൊടുപ്പുക" — മുത്തശ്ശി അമ്മയ്ക്ക് കയ്യിൽ കൊടുക്കുകയുണ്ടു തുടർന്ന്: "കുട്ടിയുടെ കയ്യിൽ അപ്പോൾ വെച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു കൊടുത്തു എന്നു അമ്മയ്ക്കു പറയുക" — മുത്തശ്ശി വിട്ടു.

മാനേജർ പേഴ്സൺ തന്നെ കൊടുപ്പിയ്ക്കുന്ന മുത്തശ്ശിയുടെ കയ്യിലേക്കു കൊടുത്തു. അമ്മയ്ക്കുണ്ടാകാത്ത പക്ഷം വെച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തലയ്ക്കു നു കൊടുപ്പിയ്ക്കുക മുത്തശ്ശിയുടെ കയ്യിൽക്കിടന്നു മിന്നി.

"എന്തിനും നിങ്ങളുടെ കയ്യിൽ പെട്ടാൽ ഉണ്ടാകുന്നതെ" മുത്തശ്ശിയ്ക്ക് ഉപദേശിച്ചു.

അപ്പോൾക്കുമായി കിട്ടിയ ആ കൊടുപ്പിനു മുത്തശ്ശിയെ കൊടുപ്പിയ്ക്കിയിട്ടില്ല. അമ്മയ്ക്കുണ്ടാകാത്ത പക്ഷം വെച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തലയ്ക്കു നു കൊടുപ്പിയ്ക്കുക മുത്തശ്ശിയുടെ കയ്യിൽക്കിടന്നു മിന്നി. അമ്മയ്ക്കുണ്ടാകാത്ത പക്ഷം വെച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തലയ്ക്കു നു കൊടുപ്പിയ്ക്കുക മുത്തശ്ശിയുടെ കയ്യിൽക്കിടന്നു മിന്നി. അമ്മയ്ക്കുണ്ടാകാത്ത പക്ഷം വെച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തലയ്ക്കു നു കൊടുപ്പിയ്ക്കുക മുത്തശ്ശിയുടെ കയ്യിൽക്കിടന്നു മിന്നി.

അടിമത്തം

“എടത്തു മേനളി? നെ മുക്കാനെടുത്തുകൊണ്ടുവന്നാ”— പത്തതിക്കാട്ടമനക്കില കുറിപ്പിരിവുകാരൻ കഞ്ഞൻ നായർ പൂമത്തു കയറിയിരുന്നതുകണ്ടു കല്പിച്ചു.

കുഴങ്ങിത്തല, പഴുത്തു് ഇറച്ചിഞ്ഞു് പിളക്കുതുകിയ കണ്ണു്, മുകിമുറ്റാപ്പിച്ച പല്ലു്, വലത്തുകുതിക്കൻ മോതിരവിരലിലൊരു ‘നാഗസ്’ മോതിരാ, കാലിമേൽ തേഞ്ഞ ചെരിച്ചു്, രണ്ടെടുക്കാൽവിതിയുള്ള മുപ്പിഞ്ഞ ജഗന്നാഥൻമുണ്ടു്, അതിന്റെ മേലെ ഇടയിൽ കെട്ടിയ പൂക്കോത്തുതോതു്, നടുക്കുമ്പോൾ ഒരു ചതുക്കലും പൊടലും, ഇതൊക്കെക്കൂടിയാൽ കുന്നതൻനായരായി. മുപ്പു് വായ നൂറന്നാൻ അകളുന്നതിനാലുപു്, മനക്കിലെ എലമുറിക്കാൽ, സ്ഥന്റെ സംസ്കാരം പുറത്തു ചാടാതിരിക്കില്ല. അയാൾ പറയുന്നതു തുല്യമുമാണു്, തെറിമാണു് എന്നു പറയുന്നവരുണ്ടു്. ആ സ്വാർത്ഥതകൊണ്ടു് അയാൾക്കൊന്നോ രണ്ടോ തവണ അടിമനെ കൊണ്ടിട്ടുണ്ടു്. എന്നിട്ടും അതു മാറിയിട്ടില്ല. മനക്കിലെ അപ് റാന്നെമ്പരക്ക മാതളേരും കട്ടിത്തന്നുമാക്കുമാതളേരും പാർത്തുമാൻ ഇട്ടുമാറ്റുപ്നായനേരും കാക്കത്തുമാറ്റുമാറ്റുക സ്വന്തമാൻ കുന്നതൻനായരായി. അയാൾ പത്തുതളി പെൺകിടാങ്ങളെ പൂട്ടിപ്പണിയിക്കേണ്ട ചുമ

തല തരിക്കാണെന്നുവേണ്ടുന്ന ആയാൾക്കുണ്ട്; നമ്പൂതിരി നാട്ടുവാഴിത്തം ഈ നാട്ടിൽ നിലനിൽക്കുന്ന നാട്ടിന്മേലു നമ്പൂതിരിമാർ നാട്ടുപ്രമാണി കണക്കിലാക്കി. അയാൾ പറയുന്നത് ആ വിഷയത്തിൽ താൽപ്പര്യമുള്ളവരെ ശ്രദ്ധിക്കാമല്ലോ. ഇല്ലാത്തവർ കേട്ടില്ലെന്നു നടിക്കുകയാണ് പതിവ്.

“എന്താടി, ചിന്തിക്കുക?”—കുഞ്ഞൻ നായർ കരച്ചു ചാടി.

“കേന്ദ്രി അകത്തുണ്ട്. എന്താണു അതിന്റെ വിജ്ഞാപനം. കേന്ദ്രിയേക്കുറിച്ചു ചോദിക്കണം” എന്ന് ഡോൾ തുടച്ചു നിൽക്കുകയുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു.

“അങ്ങനെയൊക്കെ, ഇങ്ങു വരിൻ, ആ വെളിച്ചപ്പാളിപ്പാളിപ്പാളിപ്പാളി.”

ഇതാണ് കുഞ്ഞൻ നായരുടെ മട്ട്. കേന്ദ്രി അതിശയം സിരിക്കുന്നു. നല്ലരിക്കുന്നു. എല്ലാ സമയം ചെയ്യുകൊള്ളും. ആ നാട്ടുനമ്പൂതിരിമാർക്കുണ്ടെന്നു കിട്ടിയതിൽ ഇല്ലാത്തവർ—കുഞ്ഞൻ നായർ—അവിടെ കറുപ്പിച്ചിട്ടു ചേർത്തുകൊടുത്തു. എല്ലാവരും അതിശയപ്പെടുന്നു. അയാളുടെ ഉറച്ച വിശ്വാസം.

“എന്താ അങ്ങനെയൊക്കെ നായർ പറയുന്നത്?” കുഞ്ഞൻ നായർ എന്റെ മാറത്തു നോട്ടുമാറ്റിപ്പോയതു ചോദിച്ചു. അയാൾ അയാളുടെ ശേഷം പറയുകയായിരുന്നെങ്കിൽ.

“ഇതാണിത് ഇതാണിത്. എന്തിനും വെളിച്ചമുള്ള ഈ കാണുന്ന അധികം ഇല്ല. അയാൾ ഈ നായർക്കു മാറുന്നു. ഒരു വിധം അയാൾ ഇങ്ങനെ പറയുന്നു.”

“നായർ—“—“അയാൾ വെളിച്ചത്തിൽ വെളിച്ചമുള്ള” എഴുത്തുകാരനല്ലെന്ന് പറയുന്നു. ആ വെളിച്ചമുള്ള അയാളുടെ ഉപേക്ഷപ്പെടലിൽ എന്തിനും വെളിച്ചം.

“അപ്പോൾ നിങ്ങളെനെ, പാട്ടാ വടിക്കാണത്ത്? ഇന്ന് മകൾ ഇഷ്ടപത്തായായില്ല? ഈ വളപ്പിന്റെ നികുതിയും അടച്ചിട്ടില്ല”—മുത്തു ചെല്ലവുമായി പുരുവത്തേയ്ക്കു ചെല്ലുന്നത് കണ്ടുകൊണ്ടു കാണ്മാൻ നായർ തുടൻ: “ഇക്കൊല്ലം കാലക്കേടൊന്നും പായാനില്ലല്ലോ. പഴയ ബാക്കിയിലെക്കു ഒരു പതുചാ നെല്ലുംകൂടി കൊടുക്കണമെന്നും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്” കാര്യസ്ഥൻ.”

“അങ്ങനെയോ? നെല്ലിന്താ അകത്തു കെടുകുണ്ട്.” ചെല്ലം കണ്ണൻ നായരുടെ മുമ്പിൽ സമർപ്പിച്ചുകൊണ്ടു മുത്തു തുടൻ: “ഒന്നുകൂടി ചോദിച്ചു” മാനാൽ കടന്നി വടിക്കാം. വടിക്കുമ്പോ ഒരു മനസ്സിലാത്തന്നേ കണ്ണൻ നായരോ” മുത്തു മാത്രം കൈവെച്ചുപേക്ഷിച്ചു.

“ഞാൻ പ്പോ അങ്ങനെയൊന്നും അമർത്ത് വടിക്കാറില്ല. പാപല്ലേ എന്ന വിചാരിച്ചിട്ട്” കണ്ണൻ നായർ തുടൻ: “എന്നെ വെച്ചയില്ലാതെ കാണിക്കുന്ന കടിയാന്മാരെ പാട്ടാമുൻ ഞാൻ വിടില്ല. കഴിഞ്ഞ ശനിയാഴ്ച മേലെപ്പാട്ടു നാലാം പാട്ടം കൊണ്ടുവന്നു. ഞാൻ ഇടത്തെ കാലിപ്പനിനിന്ന അമർത്തുവട്ടു വടിച്ചു. ഏഴപത്തഞ്ചു പാ നെല്ലു്. മരിച്ചുവന്നു് ഏഴരപ്പാ പൊങ്ങിക്കൊണ്ടു. ഓന്നോട്ടു ഞാൻ രണ്ടു കെഴുത്തു ചോദിച്ചു. കഴിഞ്ഞകൊല്ലം എന്റെ പൊ കെട്ടിടമുൻ. എട്ടുനൂറായിരം പാഞ്ഞു ഇല്ലാത്തു്. എന്നോടു കൂട്ടിച്ചാൻ ഇങ്ങനെയൊന്നുമാണ്.”

“നോട്ട് അങ്ങനെയൊന്നും കാണിക്കരുതേ.”

“അതൊക്കെ ഞാൻ കാണിക്കുമ്പോഴോടെ കാണിച്ചു”—കണ്ണൻ നായർ കാലിപ്പനി കാൽകയ്ക്കായിപ്പാൻ ചോദിച്ച നൂറോളംകൊണ്ടു തുടൻ: “കാൽപ്പനി മുമ്പിലു് നില്ക്കുന്നതെങ്കിൽ ഒന്നോ രണ്ടോ പാ ഒന്നമതു എന്നു കാട്ടാ. പാപാണ്—മാറ്റാപാപാണ്. എന്നിട്ടു നെല്ലു്, ഇന്ന് ചുമ്പിടിക്കുതിട്ടെന്നു കൊണ്ടുവന്നേണ്ടു്.”

“കൈ മോശായിത്തന്നെ വലിയ പോക്ക്.”

“കൃഷിക്കാരെപ്പോഴും അങ്ങനെ പറയൂ. നികുതിയോ?”

“വരുന്നകൊല്ലത്തെ അടക്കയില്ലേ” ആജാദോടു വെട്ടു ചോദിച്ചതോടുകൂടി. ഉറപ്പികളും രണ്ടും രണ്ടാമതും പാവപ്പെട്ട ഉള്ള നെല്ലു കൊടുത്താൽ കഞ്ഞി കടിക്കുമോ? മിട്ടു നന്നായി കണ്ടാ കഴിച്ചിട്ടുണ്ടോ? മുത്തശ്ശി വെറിലായ അടക്കവും കയ്യിലിട്ട നിശ്ചയിച്ചതും വരുന്ന വായിലേക്കു തള്ളി.

“കുഞ്ഞൻ നായർ കുറുക്കി: വളം തേച്ചിട്ട് മുത്തശ്ശിയെ നിട്ടിത്തുപ്പിക്കാണ്ടു പറഞ്ഞു: “ഇന്നു ചുട്ടിയിട്ടിട്ടുണ്ടെന്നു കൊണ്ടുവന്നേക്കിൽ: തിരഞ്ഞെടുത്തു തിരഞ്ഞു.”

“ഇന്നുണ്ടാവില്ല, കടത്തുകാരോടു പറഞ്ഞിട്ടില്ല നാളെ വെള്ളിയാഴ്ചയായി. മാനാൽ കൊണ്ടുവരണ്ടു.”

“അമാന്തിക്കത്തേ. ഉച്ചാരപ്പ് കഴിയാനെന്നും കാക്കണ്ട. നല്ലൊന്നും ഒന്നാക്കിക്കളയൂ. ജിരകം ജിരകം പോലെയാവണം” കുഞ്ഞൻ നായർ നെല്ലുണ്ടാകാൻ തേച്ചിട്ട് മുത്തശ്ശിയെ വിണ്ടും തുപ്പിക്കാണ്ടു തുടന്നു: “നിങ്ങളെന്താ കണ്ടുവന്നത്? നിങ്ങളെ നാണിയെ ഇങ്ങനെ നിശ്ചയിക്കാൻ മതിയോ?”

“എന്താ ചെയ്യണമെന്നു കുഞ്ഞൻ നായരേ, ഓരോവരണ്ടോ?”

“ചവിട്ടും കത്തും ഉള്ള ജാതിയാണു” — കിഴക്കത്തോളം തുടക്കം എന്റെ മുഖത്തു നോക്കിക്കൊണ്ടു കുഞ്ഞൻ നായർ പറഞ്ഞു: “കത്തും ചവിട്ടും കൈ കുഞ്ഞൻ മാറ്റും. ഓരോവരണ്ടു. ഞാൻ കാട്ടിത്തന്നോ.”

അയാളുടെ വാക്കുകൾ എന്റെ ചേർത്തു തിളപ്പിച്ചു. “മിണ്ടാതെ കടന്നു പോയപ്പോളിൽ” ഞാൻ ആ ഇടയിൽ അതിന്റെ കൂറ്റൻകാളയെ ആട്ടി.

“ഈ അമ്മേടി ഈറയ്ക്കു. പെൺകുട്ടികളു് ഈറയ്ക്കണം” കണക്കാൻ എനിക്കു പുറട്ടു—അയാൾ ഈറയിട്ടുനടന്നു. മുത്തശ്ശി മറന്നതിനാലായി അന്യായമായിട്ടു.

“എന്തിനെല്ലാച്ചാൽ വേഗം കയറി ഇറുട്ടു്.” എന്നു ഗുരു വളപ്പു പാട്ടുതന്നിരുന്നതായ പാജിയുടെ ഇടുക്കുവടക്കു നാൽക്കെണ്ണി തോങ്ങി ഇടുവിക്കാൻ വരികയായിരുന്നു. ഇടുക്കുവടക്കുവടക്കായിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവൾ കൈക്കൊണ്ടു കൊടുത്തു.

“ഞാൻ അന്നെക്കൊന്നാൻ അങ്ങു പോകണം എന്നു വിചാരിച്ചു് ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. അങ്ങുവെച്ചുകൊണ്ടു എനിക്കു്”—മുത്തശ്ശി കൈവിട്ടുനടക്കുന്നതു കണ്ടു:— “മുത്തശ്ശി നിന്നെക്കൊടുക്കുന്നതിന്നു് ഇവിടെ ഇരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഒരു ചെക്കു് എന്തു് വാങ്ങി ആട്ടിച്ചു് ഒന്നു നെടുമയിലിടാഞ്ഞിട്ടു എന്റെ കയ്യിൽ വെക്കുന്നു.” മുത്തശ്ശി ആവലാതികൾ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു.

“ഇനി ഇനിയൊന്നുകൊടുത്തു അടക്കുകയുണ്ടാവട്ടെ”—മുത്തശ്ശി കണ്ടു:— “ഇക്കൊല്ലത്തെ പാട്ടു കൈ നീക്കുന്നതിന്റെ നിശ്ചയിച്ചു്. അതു കൊടുത്തിട്ടില്ല വേറെ ചിലതു്. ഇങ്ങനെയൊക്കെ അങ്ങോട്ടുതന്നിപ്പോട്ടെ”—മുത്തശ്ശി ഒരു ബിഡിയെടുത്തു കത്തിച്ചു.

“അങ്ങനെ പറഞ്ഞാൽ പാടില്ല അങ്ങുവെച്ചുക നിന്നി അടക്കുവാൻ എനിക്കു തരണം” മുത്തശ്ശി പറഞ്ഞു.

“നിന്റെ നാ നിന്നെത്തന്നെ?” മുത്തശ്ശി അങ്ങനെയൊക്കെ നോക്കി ചോദിച്ചു:—“ഇതിലെ കടന്നുപോയി വന്നി നോക്കു്.”

“ചിന്നെയല്ലേ? നീയുടേതു് ഇതിലെ കടന്നുപോയില്ല? ഈ മുറയ്ക്കുകളെ കടന്നുപോവാൻ പാടില്ല. ഒക്കെയായിത്തന്നെ

വില്ലേ? അവൾ ഓഴക്കേപ്പടി കടന്നു വന്നോടെ" മുത്തശ്ശി വിലക്കി.

"നിങ്ങളുടെ ഒരമ്മിത്തം" മൊയ്തീ ആവലാതിപ്പെട്ടപ്പോൾ അപേക്ഷിച്ചു:- "എന്നാൽ നിങ്ങളെപ്പറ്റി" അകത്തേയ്ക്കു കടന്നു നിൽക്കിൻ അവരായെന്നു ഇതിലെ കടന്നുപോയോടെ."

"അങ്ങനെയുള്ള പെരുപ്പം"—മുത്തശ്ശി കൈ നീട്ടി. "കണക്കൊക്കെ നോക്കൂ" എന്തൊക്കെയെങ്കിലുമുണ്ടാകാം. ബാൽ നികുതിയടക്കം കടന്നു" എല്ലാ ഈ നിലയിലൊന്നും പല നന്നെ" —മുത്തശ്ശി നിലയെഴിഞ്ഞു കടന്നുവെട്ടി.

"ആരെ, ബാൽ ചാക്കുകൾത്തന്നെ വാടെ."

"നാക്കത്തെ കുറച്ചുകൊണ്ട് ചെമ്മുണ്ടകളിൽ നിന്നു തിന്നാ പേടിക്കുന്നത്?"

"ഒന്നുകൾക്കു നിൽക്കിൻ, ചെമ്മുണ്ട ചീനക്കൊണ്ടുണ്ട" മൊയ്തീ അപേക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു:- "നിങ്ങളെപ്പറ്റി, ഈ അടുക്കട്ടിക്കൊണ്ടു കപ്പലും കൊടുക്കാവുന്നതു്. ഇങ്ങനെ മാറുകൊട്ടി നടന്നുവെല്ലേ?"

"കപ്പലും"—മുത്തശ്ശി അമ്പരഞ്ഞുമാത്രം ഉടന്നു:- "ഉമ്മച്ചികളാ കപ്പലും ഇല്ല. നാമന്മാരെയെല്ലാം കപ്പലും ഇടിക്കൂ." മുത്തശ്ശി ദുഃഖമായിട്ട് ചേർക്കുകയുണ്ടായിരുന്നു. ബാൽ അകത്തേയ്ക്കുനിന്നു, അമ്മിത്തക്കൊണ്ടു പോവാൻ വഴിയൊഴിച്ചുകൊടുത്തു.

"ചാക്കുകൾത്തന്നെ ഉടനെ കൊണ്ടുവന്നതല്ലേ"—മുത്തശ്ശി അത് അഴിയിട്ടുള്ളതേ അങ്ങനെയൊരു മൊയ്തീയോടു പറഞ്ഞു. അവന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ ആരെ പെട്ടു:- "ആരാത്? ചാക്കുകൾല്ലേ?"

അപ്പോഴേയ്ക്കും അമ്മയുടെ മുമ്പാകെ ഇവിടെ

ഒന്നു വന്നു ഉമ്മാത്തു കയറിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഞാൻ അടുക്കളയിലേയ്ക്കു മാറി.

“നാണേ, ആ പുല്ലുപായവും ഒരു കിണ്ടി വെള്ളവും ഇങ്ങട്ട് കൊണ്ടോ”—അമ്മാൾ അകത്തേയ്ക്കു തിരിന്നാക്കി കൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

ഞാൻ മുക്കട്ടിൽ പോയി പുല്ലുപായവും കൊണ്ടു വെള്ളവും മുത്തശ്ശിയാ അമ്മാൾക്കു തുടി പറഞ്ഞതു കേട്ടു: “അവളെ ഒന്നു കണ്ടുപോവാൻ വന്നോ”—എന്റെ ഉള്ളിലൊക്കെ ഇടിമിന്നൽ പാഞ്ഞു.

“ഇരിക്കിൽ കട്ടപ്പൻ നായരെ”—അമ്മാൾ ഉമ്മാത്തു വന്ന എന്റെ കയ്യിൽനിന്ന പുല്ലുപായ വാങ്ങി വിരിച്ചു കൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

ഞാൻ വെള്ളമെടുക്കാൻ അകത്തേയ്ക്കു കടന്നപ്പോൾ അമ്മാൾ പിന്നിൽ വന്നു നിന്നു പറഞ്ഞു: “ഉച്ചയ്ക്കു കഞ്ഞി വെക്കണ്ടാ. എടുത്തു അമ്മ?”

“മുത്തശ്ശി താഴെത്തന്നെ കഞ്ഞി അറയിലുണ്ട്”—ഞാൻ വെള്ളമെടുക്കാൻ നടന്നു. വെള്ളവുമായി പുറത്തു ചെന്നു. കട്ടപ്പൻ നായരെ നല്ലവണ്ണം നോക്കിക്കണ്ടു.

കറുത്തു നില്ക്കട്ടെ മെലിഞ്ഞു കാരുചുന്നകത്തേയ്ക്കു വളഞ്ഞൊരു തമ്പി പുതിയങ്ങാടിപ്പുഴത്തോളം വട്ടത്തിൽ മുടി വെച്ചു വെട്ടി കീഴ്ഭാഗം മുഴുവനും വെട്ടുകുളങ്ങര തല. ഭസ്മക്കുറി, ചുക്കന കുണ്ഡ, കയ്യിൽ കല്ലുവെച്ചു കടക്കൻ. കൈകളിൽ മോതിരങ്ങൾ. കയ്യിൽ ചെങ്കണ്ണി. പച്ചക്കര തള്ള കുപ്പായത്തിന്റെ മേലെ ഇടുത്തുതോളിലൊരു വേപ്പി, കൂടമായ മുഖഭാവം. അമ്മാൾ വെള്ളമെടുക്കാൻ കനിഞ്ഞപ്പോൾ പോക്കായിൽനിന്ന ചില നാണുങ്ങൾ കിണ്ടിയിലും നിലത്തുമായി ചിലമ്പൻതൊട്ടത്തൊടെ ചിതറിയിറങ്ങിപ്പോൾ, അമ്മാൾക്കൊപ്പമുള്ളൊരു മുക്ക: ‘ഉം—’

“ആരാ”—ഞാൻ അടുക്കളയിൽ ചെന്നപ്പോൾ അമ്മ അന്വേഷിച്ചു.

“അമ്മാമൻ.”

“അതെന്നിട മനസ്സിലായി. കൂടെ ആരാണെന്നാ ചോദിച്ചു.”

“എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. ഒരു കുട്ടപ്പൻ നായരാണ്.”

“കുട്ടപ്പൻ നായരാണ്.....!”—അമ്മ കറുപ്പുനേരം ആലോചിച്ചു നിന്നശേഷം “എടുത്തു കിണ്ടി?”—എന്നതുകൊണ്ട് ചോദിച്ചുകൊണ്ടുത്തോൽക്കുകയായി കിണ്ടിയുമെടുത്തു മടങ്ങി വന്ന പാണ്ടി:— “കൊള്ളത്തിങ്ങനെ കുട്ടപ്പൻ നായരാണ്. വല്ലെ ഒരു കാഴ്ചപ്പറമ്പ്.”

“കുട്ടപ്പൻ നായരുടെ മകനോ മകൾക്കനോ ആയിരിക്കാം. ആരായാലും മനുഷ്യ ഞാൻ കണ്ടിട്ടേ കാഴ്ച നിർമ്മിച്ചുവെച്ചു വെച്ചു”—ഞാൻ ഈശ്വരനോടു പ്രാർത്ഥിച്ചു.

കുതൃഗ്നി പെട്ടിത്തറന്ന കാക്കയെടുത്തു മടിയിൽവെച്ചു ബലപ്പെട്ടു പടിക്കുന്ന കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അമ്മാമൻ തൊടിയിൽ പോയി ഒരു നാളികേരം എടുത്തുകൊണ്ടുവന്ന വടക്കെ ഉമ്മറത്തുവെച്ചു പൊളിച്ചു. എന്നോട് പറഞ്ഞു:— “ഇതുകൊണ്ട് ദൈവകലിയുണ്ടാക്കിക്കൊ. മുതിരകൊണ്ടൊരു പഴക്കം.”

ഞാൻ നാളികേരം വാങ്ങി.

“ഈ നാടോടുള്ളി മോരു കിട്ടിയില്ലേ?” അമ്മാമൻ അന്വേഷിച്ചു.

“കിട്ടാ”—അമ്മ തുടർന്നു:— “ബാലൻ വന്നാൽ കാക്കം കൊടുത്തു കിടക്കെ കയ്യിൽ പറഞ്ഞുവെച്ചാൽ മതി.”

അമ്മാമൻ അമ്മയിൽനിന്നൊരു മുമ്പടിയും പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല. അവർ രണ്ടിൾ സംസാരിച്ചിട്ടുതന്നെ ഒരു

വ്യാഴവട്ടത്തിലധികം കാലമായിരിക്കാം. താൻ മകൾ കൈമാറിയ ദിനം കൊണ്ടുവരാൻ ശ്രമിക്കുന്ന സഹോദരൻ്റെ നേരെ നല്ല രീതിയിലായിരുന്ന വൈരം ഒരു മാത്രം ഒഴിഞ്ഞു നിന്നു.

പല ദിക്കിനും പറന്നുടന്നശേഷം മുത്തശ്ശി തിരിച്ചെത്തി. ചാമപ്പെട്ടാടി, പഞ്ചസാര, പാല്യ്, മുക്കാനുള്ള സാധനങ്ങൾ, പപ്പടം, പെരിച്ചെണ്ണ അങ്ങനെ പലതും അവർ കൊണ്ടുവന്നിരുന്നു. പതിയെ ബന്ധുക്കളായി അലോചിക്കുവാൻ വരുന്നവരെ വേണ്ടത്രപോലെ ആദരിക്കുകയും സന്ദർശിക്കുകയും വേണ്ടല്ലോ. അവരുടെ പിന്തുണയ്ക്കുവാൻ ഒഴിഞ്ഞു നിന്നിരിക്കുകയാണ്. അവർ കണക്കുകൂട്ടാത്ത ബാങ്ക് ഭേദം. ഒന്നൊരു ഉറപ്പിക മുഴുവനും സ്വന്തം വാങ്ങാൻ ചിലവഴിക്കിയിരിക്കുന്നു. അവരുടെ ഹൃദയം പിടിച്ചിട്ടു. അതൊരു ദുഷ്ടതയായി കണക്കാക്കിയതുമാണ്. അവർ മുക്കുവാനുള്ള നിറച്ച എണ്ണ വെക്കൽ ഉത്തരത്തെയും എത്തിച്ചു. ചാമപ്പാലാക്കിക്കൊടുത്തു. താഴെക്കയ്യിൽ കിടന്നവന്റെ പണിയെടുത്തു.

നേരെ വെട്ടുപുരായി. വിടുന്നകാരനും അമ്മാനം ഇരുന്നു ശ്രമിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ തട്ടിൽ മുത്തശ്ശി പെട്ടിത്തന്ന പരിശോധിക്കുകയാണ്. അവരോട് കലണ്ടിപ്പോയിയെടുത്ത നിർമ്മാണമാണിത്. കാലറപ്പിക നന്നാലാക്കി തെക്കിനിറച്ചിരിക്കുകയുണ്ടു്. നെല്, രണ്ടു് താങ്ങനെ പന്ത്രണ്ടു വരെ. പിന്നെ രണ്ടെണ്ണം വേറേയും. അതിൽ ചാടിയിരുന്നതൊക്കെ അവരുടെ വാതിൽ ബാങ്ക് പട്ടക്കെ തുറന്നു. മറ്റൊരു പട്ടക്കിടയിലായിരുന്നതിൽ എത്രയെ പലവെട്ടിച്ചതെന്നാൽ മുത്തശ്ശി വാതിൽ തെളിയിക്കുകയായിരുന്നു. എന്താൽ അന്നുവരെത്തെ പൂത്താക്കിയില്ല.

അവർ മടക്കിവെട്ടിയിരുന്ന പട്ടക്കെക്കുറ്റി എടുത്തു നിറച്ചു. അതിന്റെ മടക്കിൽ കെട്ടിപ്പിടുവെട്ടിയിരുന്ന

കാച്ചു നോട്ടുകൾ എടുത്തു. അവിടെ കണക്കാക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. പലപ്പോഴും മുതലി നേർത്തപ്പോൾ പറഞ്ഞു:— “ആരെ ഇപ്പോഴും എന്തെങ്കിലും വാരിയത്? ചുറ്റുമുള്ളവരാണ് ഞാൻ ഇതിൽ പെട്ടിട്ടുള്ളത്.” അവർ കരോനേരം കണ്ണു തുറിച്ചു നോക്കിയിരുന്നപ്പോൾ തുടർന്നു:— “ശരിക്കര. നേർത്ത അതിർത്തിയൊന്നും എടുത്തിട്ടില്ലാത്തതാണ് ഞാൻ അങ്ങനെയ്ക്ക് പോയത്!”

“എപ്പോഴും പാലം, മുതലി കാശിപ്പാ, കാശിപ്പാ എന്നും. ഇതൊക്കെ കാശിപ്പാ, മുതലിപ്പാ?”

“ഒരു വിടയാൽ എപ്പോഴും പത്തു രൂപയുടെ കാനു സൂക്ഷിപ്പുണ്ടാവണം. അത് ശരി.” മുതലി തുടർന്നു പറഞ്ഞു:— “ഇതെന്തൊരു പത്രം എന്താണ്?”

“നാൽപ്പത്താം.”

“ഒക്കെ നേർത്താൽ കഴിഞ്ഞാൽ അമ്പതു രൂപയുടെ പത്രം വേണ്ടിവരും” അവരെക്കാൾ കലുണക്കിട്ടായി ചിലപ്പോൾ കണക്കാക്കി.

“എന്താണ് അത്?”—അയാൾ പറഞ്ഞതിന് അന്വേഷിക്കുന്നതു കേൾക്കണം നാമസം, മുതലി പറഞ്ഞപ്പോൾ പെട്ടിയിലേക്ക് വാരിയത് പെട്ടി പട്ടി അതിന്റെ മുകളിൽ കയറി ഇരിക്കുകയും ചെയ്തു.

അയാൾ തെക്കെ അറ്റയിലേക്ക് കടന്നുവന്നു പറഞ്ഞു:—“നാണി അടുക്കളയിൽപ്പോയി ചായയും പലഹാരവും ഉണ്ടാക്കാൻ നോക്കൂ, മാത്രമായാലൊന്നും നേർത്താവില്ല.”

അമ്മയ്ക്കു ചായയും പലഹാരവും വരുമ്പതു വാസ്തവമാണ്. അതിന്നുപുറമെ ഞാൻ സ്ഥലത്തൊഴിക്കേണ്ടതാണ് അവർക്ക് അടിയന്തിരാവശ്യം.

ഞാൻ ദോഷമെടുത്ത കുട്ടപ്പൻ നായരെ മുമ്പിൽ ക
നിൽക്കുന്നു.

“വേണ്ട വേണ്ട” കുട്ടപ്പൻ നായർ ആയാളുടെ വിരലി
ത്തലയ്ക്കു മറ്റാമോതിരം കിടന്നു മിന്നിപ്പോയി. ഇപ്പോഴത്തെ
കൊണ്ടു വിലക്കി. ഞാൻ അമ്മയോട് ഒരു ദോഷവും ഉണ്ടാ
കൊടുത്തു.

“ഇവിടെ ഈ ഒന്നെടുത്തു. ഇനിയൊന്നു കഴിഞ്ഞു
മിട്ടു. അടുത്തുള്ളവരെക്കൊണ്ട് ഒന്നായിത്തന്നെ. അത്യാ
വശ്യം വേണ്ട ഒന്നിനെക്കൊണ്ട് വേണം” മുത്തപ്പി പറയിച്ചു.

“മിന്നും ആരും ഒന്നെടുക്കുകയോ. വേണ്ടതൊക്കെ
കിട്ടേണ്ട” — നായരോട് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

“അടുത്തുള്ളവരെ ഏറ്റവും പരിചയപ്പെട്ടവരാണ്”
കുട്ടപ്പൻ നായരെടുത്തോ പഠിക്കൂ. ഞാന്റെ കിടപ്പി
വെള്ളം പുറത്തു കൊണ്ടുപോയി വെച്ചു. അവിടെനിന്നൊ
ണ്ടാണു് പറയുന്നത്; എന്തൊക്കെയാലോചിക്കുകയോ
ചെയ്യാതെ. ഞാൻ ഒരു യന്ത്രംപോലെയാണെന്നു നമുക്കു.

അവർ കൈ കഴുകി മുക്കി. മിന്നും അഞ്ചാംതിയതി
ദിവസവും നിൽക്കുകയും മുത്തപ്പിയോടു യാത്രയും പാ
ഞ്ഞു നടന്നു.

“കൊരവർ” മുത്തപ്പി അഭ്യർത്ഥിച്ചു. “കൈ നിശ്ച
യിച്ചു. ഇവിടെ എങ്ങിനെയോണം നടക്കുന്നതെന്ന് അവ
നൊന്നാലോചിച്ചുപോ? മുത്തപ്പി പറയിച്ചിട്ടു.

“കൈ നന്നായി. പക്ഷേ പ്രായമാണു്” അമ്മ പുറത്തു
കടന്നു പറഞ്ഞു.

എന്റെ പ്രായം കിടന്നു വിടിച്ചു. ആരോണം പറഞ്ഞ
നായിയോ എന്തിനാണു് പറഞ്ഞു. എന്താണെന്നോ

ചാൽത്തന്നെ അവർ പറയുമായിരുന്നു. എന്റെ ഏദയം അസ്വസ്ഥമായി.

“നിയമമിതം പറയേണ്ട, അവൾ കേൾക്കപ്പെട്ടെ” മുത്തശ്ശി തുടർന്നു—“ഒരു തരക്കേടല്ല. രോഗാവസ്ഥയെ? കൈകൾ ഈശ്വരനാണ്” അവർ അകത്തേയ്ക്കു പോയി.

കുട്ടപ്പൻ നായർ തന്നെയല്ലേങ്കിൽ ഇപ്പോൾ, എന്റെ അമ്മനാവാൻ പ്രായമുണ്ട് അയാൾക്ക്. അങ്ങനെയായില്ല. ബാൾ പിടയുന്ന ഏദയം ഒന്നടക്കി.

കരളിനെ കരട്

അക്കാളുത്തെപ്പൊറി അധികമാനം എനിക്കു പായാ
നില്ല. മിന്നം അമ്പലംതിയ്ക്കി എന്റെ ദാസ്യമായി നല
യിലെഴുത്തിൽ അറുവിനയ്ക്ക് കട്ടപ്പൻ നായർ നാനേയായി
തന്നു. അയാളുടെ മകനായിരുന്നില്ല. മകനായിരുന്ന
നില്ല! "പക്ഷേ, പ്രായമാണ്"-എന്നു പാഞ്ഞതിന്റെയും
മുതലുറ്റി അമ്മയോടു കരച്ചതിന്റെയും അർത്ഥം എനിക്കു നോ
ക്കുന്നില്ലാത്തതു.

അസ്തിത്വധികം വയസ്സായ ആ മനുഷ്യന്റെ ഭാർയ്യാ
യി ജീവിതം നശിപ്പിക്കാൻ എന്റെ ഏകം സമ്മതിച്ചില്ല.
അനേകിദനം പ്രതിഷേധിക്കാൻ എനിക്കു ധൈര്യമുണ്ടാ
യില്ല. എന്റെ ഏകത്തിൽക്കിടന്നു, വലയിൽപ്പെട്ട പ്രാ
വിനേപ്പോലെ എന്റെ ഒന്നു പിടഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു.

ആ കലശലാണെന്നിന്റെ അവലോകനം എനിക്കൊരു സമുദ്ര
പുഞ്ചലം കണ്ണു കിട്ടി. മിന്നം അമ്പലം തിയ്ക്കി ഉച്ചയ്ക്ക്
തട്ടാൻ നമ്പ്യാലേയ്ക്ക് ഒരു ചങ്ങമ്പലം കണ്ണു കൊണ്ടുവന്ന
മുതലുറ്റിയുടെ മുമ്പിൽനിന്നു ഉൾക്കൊണ്ടു. മുതലുറ്റി മുട്ട
ത്തിരണ്ടുപ്പിന്നു അമ്പലം തിയ്ക്കി കൊണ്ടുവന്നു നോർ
കണ്ടു. ഒരു വൈ നമ്പ്യാലേയ്ക്ക് കാര്യം മുതലുറ്റി മുട്ട
ത്തിരണ്ടുപ്പിന്നു എനിക്കുറോണ്ടി ചിലപാക്കുന്നു.

അവൾ ഏതൊക്കെയും സ്നേഹത്തിന്റെ പ്രത്യക്ഷപ്രകടനമാണ് ആ സ്വർണ്ണപ്പാമ്പലും മമ്മയും.

കല്യാണം കഴിഞ്ഞു വെട്ടുശ്ശി രോഷം വിണ്ടും കുട്ടപ്പൻ നായർ വന്നു. രണ്ടാംകുറി. ഒപ്പം കൊണ്ടുവന്നും കൂടി ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്തിയ്ക്ക് കലിക്തടി. ബാർ അടുത്തുള്ള മുക്കം ഒരു മുക്കിൽ അടങ്ങിയിരുന്നു.

“വന്നു തന്നതൊന്നാർ”—അറിഞ്ഞതുകൂടി, അടുത്തായിലേയ്ക്ക് കടന്നുവന്ന ബാർ പാറുന്നതു ബാർ കേട്ടു. “നാലു. എന്തിന് ഒരു തുണമുണ്ട്.” ബാർ കൊണ്ടുവന്ന പ്രായപ്രഭവനും എന്തിനാണെന്നതായി. അന്നു രാത്രി തന്നെ ബാർ തന്നതൊന്നും അമ്മയുടെ കൂടി ഉണ്ണാനിട്ടുവേണ്ടിയുണ്ടായിരുന്നു:—“കുതിരപ്പോക്കു തിരിയേയ്ക്കും പൊന്നിൻ ബാർതന്നെപ്പിടിച്ചിട്ടുണ്ട്. കയ്യിൽമേയ്ക്കും കാലിയെലേയ്ക്കും വേണമെങ്കിൽ കൊണ്ടുവന്നുവന്നുവന്നിട്ടുണ്ട്”—മുത്തശ്ശി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

“പണ്ടെങ്ങനെയൊരു മനുഷ്യൻ—” കുട്ടപ്പൻ നായർ തന്നെ—“നാളെ പോയപ്പോൾ നാണിയെ കൊണ്ടുവന്നു.”

അക്കൂട്ടത്തിൽ ചിലിരിയ്ക്കുന്ന എന്താ കരളിൽ നിന്നൊരു പുരുഷന്റെ അടി. എന്തിന് അടുത്തുനിന്നിരുന്നതായി കോർ തോന്നി. എന്തിന് പേടിച്ചപ്പോൾ—നമ്മെ, മുത്തശ്ശി, അമ്മയെ എല്ലാവരും—എന്തിനാണ്. ബാർ എന്തിനാൽ നായർ കേട്ടുവന്നു എന്നാണ് മുത്തശ്ശി എന്തെങ്കിലും ചോദിച്ചിരുന്നത്. കേട്ടുവന്നു നായർക്കുവന്നതെന്തിനായി? ബാർ കഴങ്ങി. ബാർ തന്നെ എന്ത് കേട്ടിട്ടു. മകളിനേയ്ക്ക് കിടക്കാൻ പൊന്നാൽ ബാർ കേട്ടു. മുത്തശ്ശി എന്തെങ്കിലും അടുത്തുവന്നു കേട്ടുവന്നു. “മമ്മയ്ക്ക് മകളിൽ പൊന്നിരിക്കണം. ഉണ്ണേണ്ടതെല്ലാം ബാർ അമ്മയെ വിളിക്കും. നായർ കേട്ടുവന്നതൊന്നും.” ബാർതന്നെവിടെ

മകളിൽ പോയി നായിൻ കടന്ന വാതിലടച്ചു ഉടനെ വിളിച്ചു. കട്ടിവിൻ്റെ ചുവട്ടിലേയ്ക്ക് നൂത്ത്. ഒരു മണിൻ ചുണ്ടു കിടന്നു. അടക്കിയൊതുങ്ങിയ ശ്വേത്തിൻ കട്ടപ്പൻ നായർ ഏതെ വിളിച്ചു. അന്നൊക്കെ മിന്നിയില്ല. അയാൾ പല ദിക്കിലും നോക്കി. നെടുമ്പിരിപ്പിട്ടു പറഞ്ഞു:— “നിളപ്പട്ടി കക്കരിവ—” അയാൾക്ക് ബീഡിവലിയുണ്ടായിരുന്നു.

അങ്ങനെയൊ ഗോസുതരിച്ചു നിൽക്കുക കിടന്നു.

“നാളെ അവിടെ ചെല്ലാമു. തുറന്നിടയെല്ലാം ചെല്ലുന്നില്ല. കുറച്ചൊക്കെ അവിടെ ചെല്ലാമെന്നു കട്ടപ്പൻ നായർ താക്കിതു തന്നു.

പിറ്റേന്നു കാലത്തു് അയാൾ ഗോസുതരിച്ചു എഴുന്നേറ്റു് വാതിൽ തുറന്നു പുറത്തുചാടി.

“അവിടെ അങ്ങനെയൊ പറയൂ.”—മുത്തശ്ശി പേടിപ്പിച്ചു.

“ഗോസു പോവാതെ ചെല്ലാമെന്നു. അന്നു വന്നു, അവിടെത്തന്നെ”—അയാൾ പറഞ്ഞു.

“വെട്ടിക്കൊന്നുപോയതായി”—അയാൾ വിളിച്ചു. അങ്ങനെയൊ കട്ടപ്പൻ നായരും ഇങ്ങനെയൊല്ലാം ചെല്ലുന്നില്ലായി. അന്നു അങ്ങനെയൊ പറഞ്ഞു. അയാൾ പടികടന്നു. എന്തിനും വെട്ടിക്കൊന്നു വെട്ടിക്കൊന്നു നല്ല പൊങ്ങിയില്ല. വെട്ടിക്കൊന്നു കട്ടപ്പൻ നായരുടെ അമ്പലം പെട്ടെന്നു.

അന്നു അമ്മ അവിടെ നോക്കി. അയാൾ അമ്മയുടെ ഉടലാണ് കിടന്നത്. എന്തിനും അങ്ങനെയൊ പറഞ്ഞു. പിറ്റേന്നു കാലത്തു് അമ്മ ചെല്ലാമെന്നു ചെല്ലി. അയാൾ നോക്കിത്തന്നിടയെന്നു. “അന്നു പോയതായി” അയാൾ അമ്മയോടു പറഞ്ഞു.

“അങ്ങനെയൊ പറയാമെന്നു?”—അമ്മ ചോദിച്ചു.

“ഇനിക്കാതം വേണ്ടാ”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“താവാട്ട കേട്ടവനാതെ അയാളു പറഞ്ഞതു കൂട്ടാക്കി ഇവിടെ പറഞ്ഞാ” അമ്മ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

“താവാട്ട കേട്ടവനാവും ചോന്നിപ്പയ്യേ, എനിക്കിയാട്ടു വേണ്ട”—ഞാൻ ഇറങ്ങ പറഞ്ഞു.

“എന്നാൽ രണ്ടു ദിവസം ഇവിടെ താമസിച്ചുണ്ടു വന്നോ. ചിലന്നു പേക്കെങ്കിൽ വേണ്ട. അമ്മേ, ചോന്നിയിരുത്തില്ല”—അമ്മയും പറഞ്ഞു.

ഞങ്ങൾക്കു സംഭാഷണം തുടരാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അപ്പോഴേക്കും അമ്മയെ മടക്കിക്കൊണ്ടു പോയാക്കാൻ കുട്ടപ്പൻ നായരുടെ മന്ദമകൻ താമരകുട്ടി നായർ ഹാജരായി. കൂടെ കുട്ടപ്പൻ നായരും.

“വളരെ താമസിപ്പോകെ കൊണ്ടുവന്നാക്കണെ—അവർക്കു ഞങ്ങളെ പിടിച്ചതു പാതിരി വിലല്ല” അമ്മ തന്നെക്കാൾ പ്രായമുള്ള ജാമാതാവിലേക്കുപേക്ഷിച്ചു.

“അങ്ങനെയൊരാൾ പറിപ്പല്ലോ. ഇവിടെ പാതിരി ഭട്ടാനു വിലം വരട്ടെ” കുട്ടപ്പൻ നായർ തുടർന്നു:

“വിഷ്ണുവിനു വരട്ടെ.”

“വിഷ്ണുവിന്ന!” എന്റെ ഹൃദയം വിടച്ചു. “രണ്ടാഴ്ച!”

“ഞാൻ പോട്ടെ”—അമ്മ പുറത്തു കടന്നു തിരിഞ്ഞു നിന്നു പറഞ്ഞു. ഞാൻ ഒരു ഇണപോലെ തരിച്ചുനിന്നു. എന്റെ കണ്ണു വിടഞ്ഞു നല്ല തിരിഞ്ഞു. കാതിലൊരു മുളൻ. വിടമ്പോ, ഇരുന്നപോ എന്നിങ്ങനെയുള്ള. ബോധം വന്നപ്പോൾ കളുത്തിടൻ കുട്ടപ്പൻ നായരുടെ അടുപ്പിനു മുമ്പിലെ കട്ടിലിലാണ്. കട്ടിലിന്റെ അടുത്തു കുട്ടപ്പൻ നായരുടെ പെങ്ങളായ പാർവ്വതി അമ്മ നിൽക്കുന്നുണ്ട്.

“ഇക്കയ്യൊക്കെ ചുറ്റുവക്കും ഉണ്ടാവാറുണ്ടോ?” പാട്ടു തിയമ്മ ചോദിച്ചു.

“ഇല്ല”—ഞാൻ തുടന്നു ചോദിച്ചു:— “അമ്മ പോയോ?”

“ഉവ്വ്” അവർ പറഞ്ഞു.

കുട്ടപ്പൻ നായരെയെപ്പറ്റിയൊന്നറിഞ്ഞെന്നതിന്നുണ്ടായിരുന്നു. അതു ചോദിക്കാതെതന്നെ നാലു പൊങ്ങിയില്ല.

“കുറേ ദോഷമായില്ലേ? വെള്ളം കുടിച്ചുണ്ടോ” പാട്ടു തിയമ്മ ചോദിച്ചു.

“ദോഷമായി. വെള്ളം ദോഷം” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“എന്നാൽ ഞാൻ നീക്കം കഴിയില്ലെന്ന് ചോദിച്ചു. കുട്ടപ്പൻ വശത്തോടേയ്ക്കു എലമം, പലകളും വെച്ചു. “—പാട്ടു തിയമ്മ മുറിച്ചിടവിൻ” പുറത്തു പോയി.

ഞാൻ പുറത്തു പോയി വിളിച്ചു നോക്കി. നോക്കിയപ്പോൾ എന്തിനും വല്ലാതെ അലഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നു വരിക കിടന്നു. പലതും വിചാരിച്ചു.

ഞെക്കപ്പെട്ടതോടുകൂടി ചോദിക്കുന്നതും ഉടക്കുന്നതും ഉണ്ടി, തേക്കുന്നതും എണ്ണ. അതുകൊണ്ടുപിടിച്ചിട്ടു വെക്കു പണം ഉണ്ടാക്കുക കുട്ടപ്പൻ നായർ തന്നെ. അയാളുടെ ഇഷ്ടത്തിന് വിധി. എന്തൊരു വെക്കുന്നതും ചെയ്യും. എന്നാലും എന്തിനും ഇഷ്ടമല്ല. നോക്കുകകളിൽ വിചാരിച്ചു കാണാൻ ഉള്ളപ്പോലെ ഞാൻ കൊളുത്തും സ്നേഹിച്ചിട്ടുണ്ടിട്ടു. ഏതെങ്കിലും ഒരു വെക്കുന്നതും സ്നേഹിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നാലും എന്തിനും ഇഷ്ടമല്ല. എന്തിനും പലകളായി ഏതെങ്കിലും കഴിച്ചു—എന്തിനും വെക്കുന്നതും നെഞ്ചോടു പലകളോടുകൂടി അതുകൊണ്ടെന്നതും ചെയ്യുന്നു—കുട്ടപ്പൻ നായരെ സ്നേഹി

ചാലേന്താ? എനിക്കുതോക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ആ സ്റ്റോറായിൻ്റെ അർത്ഥം ഏതാണെന്ന് എനിക്കു തോന്നി. പക്ഷെ അതിൽ ചെറുപ്പനായപ്പോൾ എന്റെ കണ്ണിൽ കെടാത്തൊരു നല്ലപ്പോലെ എന്തെങ്കിലും അർത്ഥം.

അപ്പോഴത്തെക്കാണുമ്പോൾ പുതുതായ കാണുന്ന എലിയെപ്പോലെ ഒരു തെളിയിൽ അത് അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ എന്റെ അമ്മയെയും വിളിച്ചു വരുത്തിയത് എന്റെ ഭാവനയിൽ കടന്നു വന്നു. അയാൾ അമ്മയെ എന്ന് വിളിക്കുമ്പോൾ ലജ്ജകൊണ്ടു ഞാൻ അലിഞ്ഞുപോയി. എന്റെ ഭർത്താവ് അമ്മയെ "പാക്ക" എന്നിട്ടു വന്നതോ? ഒരു വാക്കായിട്ടായി എന്റെ ഭാവനയിൽ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ കയറി വരികയാണ്. തലമുടി വെളുത്തു കറുത്ത കണ്ണുകൾ വന്നിട്ടുള്ള അമ്മയെക്കുറിച്ച്. ചെറുപ്പക്കാരൻ ഒരു കണ്ണുനീർ അത് എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ കണ്ണുകളിൽ പെയ്യിക്കുകയായിരുന്നു. അമ്മയെ ചെല്ലിക്കൊണ്ടു എന്ന് വിളിക്കുന്നു. ഈ വെളുത്തുനീർ എന്റെ കണ്ണുകളിൽ പെയ്യിച്ചത്? ഇതാണ് എന്റെ അമ്മയെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു വിശ്വാസപ്പെട്ടതായിരുന്നു.

"നാണിക്ക്" ഭോമയില്ലേ? ഈ ചരക്കാണ് നൂറും മൂന്നും ഉട്ടിപ്പോയിട്ടു കെട്ടിയുള്ളത്" ആ പാക്കെന്താ ചെല്ലിൻ നായനയെക്കുറിച്ചാണ്. അയാൾ മുറിയിലേക്കു കടന്നു വന്നു. കയ്യിലൊരു ചുവന്ന കടലാസ്സുപെരിച്ചുണ്ടായിരുന്നു.

"ഭോമയില്ലേ? കള്ളത്തരമൊന്നും കാണിക്കൂണ്ടാ." അയാൾ കട്ടിലിലിരുന്നു. എന്തെങ്കിലും ചുംബിക്കാൻ ഇരിക്കുന്നു. ഞാനൊരു ഇനംകൊടുത്തു.

"ഇതുകൊണ്ടൊന്നും ഒഴിഞ്ഞു പോയില്ല. ഞാൻ പാക്കിട്ടു. കയ്യിലൊരു കട്ടിലിട്ടുപോന്നു എന്നു വിചാരിച്ചു

ട്ടായിരുന്നു"—കുട്ടൻ നായർ പറഞ്ഞു നിർത്തി. ഞാനെഴുന്നേറ്റുനിൽക്കുന്നു.

"ഇതാ, ചോപ്പിച്ച ചാട്"—മുത്തു നിന്നതന്നെ ഓപ്പുതണ്ടാക്കിക്കൊണ്ട് പാർച്ചിയമ്മ മുറിയിൽ കടന്നു വന്നു.

"കെട്ടിച്ചുള്ളേണ്ട"—കുട്ടൻ നായർ കല്പിച്ചു. പാർച്ചിയമ്മയെത്തന്നെ ചാട് കെട്ടിച്ചു സ്ഥലം വിട്ടു.

"കയ്യിങ്ങോട്ട് കാട്ട്"—കുട്ടൻ നായർ കല്പിച്ചു. അദ്ദേഹം പൊതിയുകയും ചെയ്തു. മിന്നിമറിയുന്ന രണ്ടു സ്വർണ്ണ വളകൾ അദ്ദേഹം അകലെയ്ക്കെക്കകളിൽ ഇടുവിച്ചുകൊണ്ടു സ്നേഹപൂർവ്വം ഉപദേശിച്ചു:—"നേരെ നിന്നാൽ, ഞാൻ നല്ലൊന്നാണ്. അല്ലെങ്കിലോ അടിച്ചു കൂട്ടാൻ മാറ്റം."

"അടിക്കുന്ന നാണം നോക്കാം"—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ലിംഗം ഇഴഞ്ഞു നിൽക്കി. രാത്രിയുടനീളം എന്റെ ഞാൻ പ്രാർത്ഥിച്ചു. എന്റെ പ്രാർത്ഥന പലിച്ചിട്ടു. രാത്രി വന്നു. ഞാൻ ഇങ്ങനെ കഴിച്ചു പാർച്ചിയമ്മയുടെ അടുത്തിൽ അടുത്തു പ്രാപിച്ചാലോ എന്നാലോചിച്ചു. കറേണോ അവരുടെ അറയിലിരുന്നു നോക്കി.

"ഇങ്ങനെ വരുന്നുണ്ടോ?"—കുട്ടൻ നായർ അയാളുടെ ആഫീസുകളിയിൽ നിന്നും അലറി.

"പൊക്കോളൂ; പോയിക്കിടന്നോളൂ"—പാർച്ചിയമ്മ ഉപദേശിച്ചു.

ഞാനൊരു തെരുവിൽപ്പോയെ എഴുന്നേറ്റു. കുട്ടൻ നായരുടെ അന്വേഷണം വെണ്ടു വന്നു എന്റെ കയ്യിൽ മുഴങ്ങി:—"ഇങ്ങനെ വരുന്നുണ്ടോ?"

"ഇതാ, വരുന്നു"—ഞാൻ ധീരമായി പറഞ്ഞു എന്റെ സിറകളിലെ ചോര ചുറ്റിപ്പിടിച്ചു നോക്കുമ്പോൾ വേണി. അമ്മയും, ബാലനും എന്റെ സമരത്തിൽ ഇണങ്ങി.

മുൾക്കു പണം ചിലവാക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതു കൊണ്ടു ഞായറാഴ്ചയുടെ അടിവയറെന്നതാണോ? അയാൾ ചിലവാക്കുന്ന പണത്തിന് ജന്മശുദ്ധിയെപ്പോലെ ഞാൻ എന്തെന്നതെ അയാൾക്ക് വിജ്ഞാനമെന്നാണോ? ഞാൻ ചടക്കം കൂടാതെ എന്തെ വില്പനയാണെങ്കിൽ മര്യാദക്കാരിയായും. ചടക്കം പിടിച്ചാൽ കോർട്ടുക്കാരനാവാം. ജീവിതമാകെ നശിപ്പിച്ചു മര്യാദക്കാരനാവാൻ നിന്ദാ ഭേദം കോർട്ടുക്കാരനായാകുമായല്ലോ? ചേണമെങ്കിൽ ആ പുരുഷന്റെ മാ പിടിച്ചു. എന്തിനിച്ചു. പുരുഷനായെ സ്വീകരിച്ചു. നാലുകൊണ്ട് കമ്മീഷനിയമ അവയുടെ ചുമട്ടു നാൻ പ്രായശ്ചിത്തം കൂട്ടാൻ പറ്റി ചേർന്നു നാലുകൾ മാർഗ്ഗമായിത്തന്നെ അത് പരമനീകാശ്വനത്തിലെ കാർമ്മയന്റെ ആശ്രമങ്ങൾ സ്ഥാപിച്ചു കൊടുക്കാനുള്ള കഥ ഞങ്ങളുടെ നാട്ടിലെ ഭാഷയിലാണു്. അങ്ങനെ അങ്ങനെയായി എന്തിനെയും വഴിമാറിയിട്ടുവന്നു. പണം സമ്പാദിക്കാം. എന്നാൽ ഞായറാഴ്ചയെപ്പറ്റി. കട്ടപ്പൻ നായർ പറഞ്ഞതുപോലെ ഞാനൊരു കോർട്ടുക്കാരനായാകുമായല്ലോ."

"അകത്തേയ്ക്കു പോകുന്നോ?" എന്റെ ചിന്തയ്ക്കായിരുന്നു മുഖ്യ വന്നു ചിന്ത. "ഇവിടെ പുരുഷനായാൽ പറയില്ല. വല്ല വേലക്കാര്യവുമുണ്ടെങ്കിൽ അതധികമാവും."

"എന്തെ അവിടെയ്ക്കു് ഞാനെത്തു വന്നു കിടക്കാം"—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"അവിടെ. പോകൂ"—കട്ടപ്പൻ നായർ കരാറു ചെയ്തു.

"ഞാളാൽ ഞാൻ കടിച്ചു പൊളിയും" ഞാൻ എഴുന്നേറ്റു നടന്നു. ഞാൻ അത് കടന്നു വന്നിരിക്കുന്നു.

ആ മനുഷ്യൻ പരാദ പാലിച്ചു. "ഇന്നൊന്നും കാട്ടു നീല്ല. നാളെതന്നെ ഇങ്ങനെ കാണിച്ചാൽ കളി മാറും"— അയാൾ കിടന്നു. വളരെ അമുസിക്കാതെ കൂർക്കുവലിയും തുടങ്ങി. അന്നാണിതില്ല. എന്റെ ജീവിതപ്പാതയിൽ കൂടെ ചിന്താഗതിയെടുത്തു നടന്നു. ഭൂതകാലത്തിലും ഭാവി കാലത്തിലും അതങ്ങനെ അലഞ്ഞുവെക്കുന്നു" അവശയായപ്പോൾ ഞാനെന്നു മയങ്ങി.

"എന്നെ ഇപ്പോൾ വീട്ടിൽ കൊണ്ടുപോയാക്കണമെന്നും"— കാലത്തു ചായ കഴിച്ചു കാൽപ്പന്തയ്ക്കു പോവാതെന്നു തിരിച്ചു കയറ്റി നായരോടു ഞാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു.

"എപ്പോഴാണ് കൊണ്ടുപോയാക്കണമെന്നും നിശ്ചയിക്കാൻ പറ്റാത്തത്." അയാൾ മുറുപ്പായി:— "എന്തു പച്ചക്കാലത്തേക്കു കാണാനാ."

"എന്റെ കാൽ നിശ്ചയിക്കാൻ പറ്റാത്തത്" ഞാൻ തുടന്നു:— "അതിനും കാര്യങ്ങൾ നോക്കിത്തന്നു. അതൊന്നും നിങ്ങളുടേതല്ല. അങ്ങനെയുള്ളതൊന്നും വിചാരിക്കുന്നില്ല." എനിക്കിതിനോടു കയറി. എന്റെ തല തുറന്നു. ആ മോഹപാപി എന്റെ സ്വഭാവത്തോടൊന്നിങ്ങനെ കാണുകയാണ്.

"അടുത്തിരിക്കുന്നു"—അയാൾ കല്പിച്ചു.

"നിങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ളതൊന്നും അതല്ല. ഇതു കോർത്തു" വേദനയാണ്. ഞാൻ കളിയാക്കിക്കൊണ്ടു തുടന്നു:— "നിങ്ങൾ കൊണ്ടുപോയാക്കണമെന്നു കേൾക്കിയിട്ടു പോകാം. പിന്നെ അത് എന്തു പാഞ്ഞിട്ടു കാൽ മോന്നുമില്ല."

"എന്നാലേനിക്കൊന്നും പറ്റാത്തത്" അയാൾ തുടന്നു: "എനിക്കിതിനോടു പെട്ടെന്നു തോന്നിയതാണ്. വേണ്ടാ എന്നു വിചാരിച്ചിട്ടു. എന്റെ ശരീരം ഇളക്കിത്തീർത്തു."

ആ മറുപടി വലിയൊരു താക്കീതും തന്നു പടിക
 ളന്ന. എന്റെ വലി വലിച്ച്, അലോചനയും രാത്രിതന്നെ
 പടി കയ്യാ തടന്നതല്ലെന്നു എന്ന് ഞാനഭ്യോചിച്ചതാണ്.
 ഇപ്പോൾ പകലാണ്. യാതൊന്നും പേടിക്കാനില്ല. ഞാൻ
 പോവാനൊരുങ്ങി. ഒരങ്ങാനൊന്നുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഒരു
 വേലിയും കടന്നുപോയ കട്ടപ്പൻ നായരുടെ ജ്യേഷ്ഠന്തി
 യുടെ അടുത്തു ചെന്നു പറഞ്ഞു: “ഞാൻ വിട്ടിലല്ല പോവു
 കയാണ്. കട്ടപ്പൻ നായർ വന്നാൽ ഞാൻ പോയി എന്നു
 പറഞ്ഞേക്കാൻ” ഞാൻ നിശ്ചിത നോക്കാതെ നടന്നു.

“യാതൊന്നും പാടില്ല” പറഞ്ഞിരുന്ന പിന്നാലെ വന്നു
 പറഞ്ഞു: “കട്ടപ്പൻ വന്നു കൊണ്ടുപോയാകാം. അന്നു പോ
 വരുമേ. ഞങ്ങൾക്കു താമസ് കേട്ടുവരുത്തുമുണ്ട്.”

“എന്റെ കാൽ നിശ്ചയിക്കാൻ നിങ്ങളല്ല” ഞാൻ
 നിശ്ചിത നിശ്ച പറഞ്ഞു:—“എനിക്ക് പോണം. ഞാൻ
 അതേങ്ങാ താമസ് കേട്ടുവരുത്തുന്നില്ല. എനിക്ക് വിടെ
 അമ്മയ്ക്കാൽ നാഴിക കഴിഞ്ഞുപോവാം. അന്നു പറഞ്ഞതേ
 ഞാൻ മടിമുണ്ടാക്കി വല്ലവരേയും വിട്ടിട്ടു തുണയ്ക്കുകയോ
 ഉൾ.”

“കട്ടപ്പനോട് പറഞ്ഞിട്ടില്ലേ? അപ്പോൾ ഏതേ പറ
 ഞ്ഞു?”

“അയാൾക്കിപ്പോൾ ഒഴിവില്ലത്രേ. എനിക്ക് ഇപ്പോൾ
 പോണം.”

“എന്നോട് പറഞ്ഞു പോണം” അവർ ഉത്തരവാദ
 ത്വിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞു മാറി.

“എന്നാൽ ഞാൻ ഈ മാർക്കെ മാവിനോട് പറ
 ഞ്ഞു പോവുകയാണ്” ഞാൻ കവിച്ചു നടന്നു. പാർത്തി
 യമ്മു കാമ്പോഴു നോക്കി വിനീതമായി “ഞങ്ങളൊന്നു നിശ്ചി
 ത്ത നോക്കിയപ്പോൾ കണ്ടു.

"എങ്ങോളാ"—അമ്മയെ കൊണ്ടുപോയാക്കി മേങ്ങി വന്ന രാമൻകുട്ടി നായർ വഴിക്കുറെപ്പു ചോദിച്ചു.

“വിട്ടിലേയ്ക്കു.”

“അമ്മയെപ്പറ്റി?”

“ഇല്ല.”

"ഇനിയെന്നാ വരും?"

"ഇനി വരില്ല."

“തന്നെ പോയതുകൂടി. ഞാൻ വിട്ടിൻ പോയി അമ്മ
 യോടെന്നു പറഞ്ഞു വന്നു.”

என்கிறார்களென்றாலும் கூட பரிசில் தராமல், அதைப் பார்த்துக் கொள்ளாமல், உதவி, பணம், ஞானம், மனம், உடம்பம், அறிவு, போகாமல், உயிர்மயம், எல்லாம் அந்தத் தாயைப்போல அளிப்பவரென்று.

“നടക്കുകി വിട്ടിലേയ്ക്കു”—അലച്ച എന്റെ പിന്നിൽ
നിന്ന കേട്ടു. ഒരു കടുവയെപ്പോലെ അലിക്കൊണ്ടു കൂട്ട
പ്പൻ നായരുള്ള വരികയാണ്.

“വിട്ടിലേയ്ക്ക് തന്നെയാണ്” ഞാൻ ഗൃഹനിർമ്മാണം കൊണ്ട് ഹിമാചലംപോലെ ഉറപ്പു നിന്നു. കടുപ്പം നായർ എന്ന വിടിച്ചു തള്ളി.

“എന്നോട് കൂട്ടിച്ചേർന്നു” എന്ന് ഒരു കവചിനിന
ശേഷം തുടങ്ങി: “ഞാൻ ചാത്തേട്ടോ. നാണവും മാനവും
ഉണ്ടെങ്കിൽ എന്നോട് കൂട്ടിച്ചേർന്നു. എന്ന അവിടെ കൊ
ണ്ടുപോയി ആക്കിക്കൊളിൻ.”

“ഞാനായിരിക്കട്ടെ പുത്രം.” കട്ടപ്പൻ നായർ തുടനട:—
 “ആഹാ അങ്ങനെയുണ്ടോ ഒരു കാർത്തി” ആ സ്വപ്നാഭ്യന്തരം
 എന്റെ കൈ കടന്നു പിടിച്ചു. ഒരു വട്ടം—അമ്പൽ മണ
 റിവനും അണിയിച്ചു സ്വപ്നവൽ—അയാളുടെ കയ്യിൽ പൊ
 ള്ളമാറ്റം കൊണ്ടെന്റെ കൈ വലിച്ചുപുറത്തു.

"ഒന്നും കാട്ടണം"—ആരോ ചിലർ വിളിച്ചു കൂകി.

"പെണ്ണുമാനമെട്ടാൽ ബ്രഹ്മണം തട്ടിക്കിട്ടെന്നു നിങ്ങൾ കേട്ടിട്ടുണ്ടോ? വെറുതെ ഏറ്റുവാങ്ങണം. ഞാൻ കോൺഗ്രസ്സാണ്. കോൺഗ്രസ്സാണെന്ന് ഭയപ്പെടരുത്. ഞാൻ പോകുന്നു"—പിന്നെ ഒരു നിമിഷം നില്പാതെ ഞാൻ നടന്നു. ആരോ ചിലർ വിണ്ടും ഞങ്ങളെ കളിയാക്കി.

കുട കൂടിയെടുക്കാതെ, മുണ്ടു കൂടി മാറ്റാതെ, കട്ടപ്പൻ നായർ എന്ന അന്ധനെ പിന്തുടർന്നു. പതിനൊന്നു മണിയായപ്പോൾ തിരുമുതലി" ഞങ്ങൾ വിട്ടിറങ്ങി. ഒരു കാട്ടാളന്റെ വലയിൽ നിന്നു രക്ഷപ്പെട്ട സ്വന്തം ഗുഹയിലെത്തിയ സിംഹിതയുടെ മനസ്സാണി എനിക്കു നേർപ്പെട്ടു. ചെന്നു തുടങ്ങിയ ഞാനു ചെന്നു പോയി മുകളിലെ തെക്കെ മുറിയിൽ—എന്റെ സാമ്രാജ്യത്തിൽ—കടന്നു വരികയും രക്ഷാപലയമുറപ്പിച്ചു.

അദ്ധ്യായിക

കുട്ടപ്പൻ നായർ പുഴുഖത്തുകയറി തെക്കേ തിണ്ണമേൽ കിഴക്കോട്ടു തിരിഞ്ഞു കനപ്പിച്ചിരുന്നു. മുകളിലെ തെക്കേ അറയിലുള്ള എന്റെ കട്ടിലിന്മേൽ കിടന്നാൻ എനിക്കൊക്കെ അത്ഭുതം. എന്റെ കട്ടിലിന്മേൽ കിടന്നാൻ എനിക്കൊക്കെ അത്ഭുതം.

“അപ്പോൾ ഏതെങ്കിലും ഇന്നു വെള്ളിയാഴ്ചയായിട്ടു” സംഭവവികാസങ്ങളൊന്നായിരുന്നു. മുത്തശ്ശി ചെല്ലുമായി പറ്റിയൊരു ചോദ്യം ചെയ്തുകൊണ്ടു വിളിച്ചു കല്പിച്ചു:— “നാണേ, ഒരു കിണരി വെള്ളം ഇങ്ങട്ടു കൊണ്ടുവരട്ടെന്ന് പറയാനോ?”

“കൈ നാണിയോടു ചോദിച്ചാൽ മതി.”—കുട്ടപ്പൻ നായർ പറഞ്ഞു. “ഇതാ നാണിയെ ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്നു എടുത്തു. ഇനി എന്തായാലും വേണ്ടില്ല. എനിക്കൊരു ചുമതലയുണ്ടല്ല.”

കുട്ടപ്പൻ നായരുടെ മുണ്ടും വാലും ഭാഗവും കണ്ടു മുത്തശ്ശി ആ സാമ്പാറവും കൂടി കേട്ടപ്പോൾ മകനായിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. “എന്താ നിങ്ങളിങ്ങനെ ചെയ്തൊരു പാശ്ചാത്യ? ഏതിനാ നിങ്ങളുൾക്കൂടി എടുത്തു?” മുത്തശ്ശി അന്വേഷിച്ചു.

“എനിക്കൊരു ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടില്ല. നാളിന് വേറെ എന്തു ചെയ്യാനുള്ളത്?” കട്ടപ്പൻ നായർ ചോദിച്ചു.

“എവിടെയോ ചാൽ പൊയ്ക്കൊള്ളൂ. ഇനി ഈ പടി ഇങ്ങോട്ടു കടന്നാൽ”—എനിക്കു സമിച്ചിട്ടില്ല. ഞാൻ മുറിയിൽനിന്നു വിളിച്ചു പറഞ്ഞു.

“അടിച്ചെല്ലൊടിച്ച് ഒരു കുക്കിലവിടെ ഇടം നോക്കിക്കൊ, താഴെ കേടാക്കുന്നതാൽ പൊയ്ക്കൊള്ളാൻ”—മുതലി എനിക്കു താക്കിയതല്ല. ഞാൻ ഒന്നു പൊയില്ലെന്നുറപ്പിച്ചു. ഏറ്റവും ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നു.

“കട്ടിയല്ല? അന്നകിട്ടാതെ വെട്ടിയും പായും കാട്ടേ” ചൊല്ലിത്തന്നതിൽ നിന്നുതന്നെ വിവരിക്കുന്നുണ്ട്.” മുതലി കിടന്നുവെക്കുകയും ചെയ്തു.

“അങ്ങനെയൊക്കെയാണോ”—മുട്ടി പൊയ്ക്കൊള്ളേണ്ടതല്ല—“കട്ടി; അങ്ങനെയോ? അവളൊന്നുവെട്ടാണോ.”

“അതെ ഞാൻ ഒന്നുവെട്ടാണെന്നാണ്.” ഞാൻ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. “എനിക്കു നിങ്ങളെപ്പോലെയാണ് ഭർത്താവിനെ ആവശ്യമില്ല. എന്റെ ഭർത്താവെന്ന നിലയ്ക്ക് ഇനി ഇങ്ങോട്ടു വരികയും വേണ്ട.”

“എടി”—മുതലി അലറി. മുതലിപ്പോ, കട്ടപ്പൻ നായരും ശബ്ദം നാട്ടി എന്തൊക്കെയോ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അതിനിടയ്ക്ക് ഓരോ മധ്യയുദ്ധത്തിൽ കൊണ്ടുവന്ന പെട്ടുകൊടുത്തുകൊണ്ടു “ഇതാ ചായ” എന്നു പറയുന്നതു മാത്രം ഞാൻ കേട്ടു.

“അങ്ങനെയൊക്കെയാണോ?” അതുവിന്നു വിവരമില്ലാതെ ഏറ്റവും ഞാൻ കേട്ടു. എനിക്കു കൈയ്യുമായി.

“എന്താ അങ്ങനെയൊക്കെ അപേക്ഷിക്കു. കൈവെട്ടിക്കൊള്ളാൻ അവിടുന്ന്” മുതലി കരച്ചു ചാടി.

“ഇപ്പോ വരാം മുഹമ്മിയാരെ” ഞാനെത്തുന്നിനു വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. കുട്ടപ്പൻ നായർ അപ്പോൾ എന്റെ ജീവിതത്തിൽ അങ്ങിനെ ഒരു രചനാശൃംഗാരം സൃഷ്ടിക്കാനിടയില്ല. വിവാഹത്തിലേക്കും ആ പെണ്ണിനെ പ്രണയം മാറാനുമെന്നു മുതലുണ്ടാക്കിയ മാതിരിയല്ല ഞാനും തന്നെ ചുറ്റിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോഴാണ് വിജയം പോകുന്നത്. വളരെ യഥാർത്ഥം വിവരം പട്ടികയിൽ ഒപ്പിടാതെ ഒഴിഞ്ഞുപോകുന്നത് മുഹമ്മിയാർ ചെയ്യുന്നത്. എല്ലാ ഇടങ്ങളിലും വന്നുപോകിയാൽ കുട്ടപ്പൻ പറയുന്നില്ല? അയാൾ പരിഭവം ഉണ്ടാക്കിക്കൊള്ളണം. ഞാൻ അത്യാപിതനായിത്തീർന്നു. കുട്ടപ്പൻ നായർ ഒരു ചുരുക്ക ചുരുക്കം എന്തിനാവേണ്ടിയില്ലെന്ന് അറിയപ്പെടുന്നത് ആ അവസരം ഉപയോഗപ്പെടുത്തണമെന്നു ഞാൻ ചിന്തിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നു.

“അപ്പോൾ നിങ്ങളോടൊപ്പം ഞാനു പോകുന്നത് ഇപ്പോൾ നിങ്ങളോടൊപ്പം, പെണ്ണോടൊപ്പം” ഇതിനു രചനാശൃംഗാരം ഉണ്ടാകുന്ന ചാടിയാൽ കുട്ടപ്പൻ നായർക്ക് കലിമുക്കോൽ എഴുതുന്ന സാമ്പത്തികങ്ങൾ സാധിക്കുകയില്ലെന്നു മുതലുണ്ടാക്കുകയായിരുന്നു. അങ്ങിനെ മുഹമ്മിയാർ പരിഭവം ഉണ്ടാക്കിയപ്പോൾ ഞാൻ ചുറ്റും വന്നു. കുട്ടപ്പൻ വാങ്ങിയ പണത്തിന്റെ അവിടെയിരുന്ന് പരസ്യമായി ഒപ്പിട്ടു.

“ഇതെന്താ, കുട്ടപ്പൻ?” — കുട്ടപ്പൻ നായർ അന്വേഷിച്ചു.

“എന്നോ ഒരു നൂറ് കുട്ടപ്പൻമാർ”, എന്നിങ്ങനെയാണു് അതിനർത്ഥം. ഇതെന്താ വേണ്ട എന്ന് ഞാൻ ഓർത്തിരുന്നു — “കുട്ടപ്പൻ മുഹമ്മിയാർക്ക് നേർക്കു നിൽക്കുന്നു:— “ഇതെന്താ നായർ” മുതലുണ്ടാക്കിയ ചാടിയാൽ പരിഭവം ഉണ്ടാക്കുകയായിരുന്നു.

“അ: ആ”—മുസലിയാർ ആ രഹസ്യം അറിമുനത്ത് അപ്പോഴാണ്—“ഞാൻ വിചാരിച്ച സാമൂഹികനാശം കുറിച്ചിരിപ്പിനാടകത്തെ മോൽക്കാരമാണെന്നു.”

“ഞാനിതൊന്നും ഇബ്രഹീമാവില്ല. ഇനിനിങ്ങൾ ഈ പുസ്തകവും കൊണ്ടു ഇങ്ങു വരാതെ”—മുതല്ലി മുസലിയാർക്കൊക്കെ നിരോധനാജ്ഞ കൊടുത്തു.

“എന്നാൽ ഞാൻ അങ്ങു വന്ന് ഒപ്പിച്ചു വരണ്ടു.” ഞാൻ മുസലിയാരെ സ്വാധീനിച്ചുകൊണ്ടു തുടന്നു:—“നിങ്ങളേയ്ക്ക് നാളെ ഇത്രതോളമായാ വരണം. എനിക്ക്ക്കൂടെ സ്വകാര്യം പറയാനുണ്ട്.”

“ഞാനന്തി മൗനമായിട്ടേ വരു. എനിക്ക് പരാമ്പര്യം മുഖേന കഴിഞ്ഞുപോയതാണ്. അത് കഴിയാനൊമ്പതു മണിയുമാണ്. ഒരു പത്തു നാടിക മൗനപോയേക്കൂ വരണ്ടു.”—മുസലിയാർ കട്ടപ്പൻ നായരോടു പറഞ്ഞു:—“എന്നാൽ ഞാൻ പോട്ടെ.”

ആരും ഒന്നും ചാഞ്ഞിട്ടു. നല്ല ചെറിയൊരു മുസലിയാർക്കു തോന്നി. അത് മനസ്സിലായ മുസലിയാർ രണ്ടിരുർ മടക്കി കയ്യിൽ വെച്ചു നടന്നു. പുകഞ്ഞെരിഞ്ഞു പൊട്ടിത്തെറിക്കുന്ന ഭരണിപ്പച്ചനും പോലെ കട്ടപ്പൻ നായർ ചാടി എഴുന്നേറ്റു എന്റെ മുടി പിടിച്ചു വലിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു: “തെങ്ങിന്റെ? ഏതെങ്കിലും എടിയെ? പറഞ്ഞോണ്ടോ പറഞ്ഞോ” അയാളെന്ന് അറിച്ചു. മുതല്ലി തെറ്റി തെറ്റി കയ്യടക്കി. അയാൾ അത് പ്രതിരോധിച്ചിരുന്നില്ല.

“ഞാനൊന്നിനെക്കുറിച്ചു പറയാനുണ്ട്. ഇനിമുതലായൊന്നും” ഒരു സിംഹാധിപന്റെപ്പോലെ ഞാൻ മുറുപ്പു നിന്നു.

“ആദ്യം അങ്ങനെ ഒരുതെറ്റു വരുത്തലിൽ എനിക്ക്ക്കൂടെ കാണണം”—മുതല്ലിയോ എന്ന് അറിഞ്ഞാൽ മുണ്ടൻ വരിയോങ്ങി. ഞാൻ വിണ്ടും മുതല്ലിയാ കയറി അടച്ചിടണം.

മുത്തശ്ശി ഭീഷണിപ്പെടുന്നി. അമ്മ ആവലാതി പറഞ്ഞു. ബാലൻ ബ്ലേഹാശ്വനമായി അപേക്ഷിച്ചു എന്നിടം അന്നു ഞാനു വാനിൽ വന്നിട്ടു. ഉണ്ടില്ല. ഉറങ്ങിയില്ല.

പിറ്റേന്നു കാലത്തു മുത്തശ്ശിയും കുട്ടപ്പൻ നായനും കൂടി മുകളിൽ കയറി വന്നു. "എന്നാൽ ഞാൻ പോകുന്നു"—കുട്ടപ്പൻ നായൻ യാത്ര പറഞ്ഞു.

"നല്ലതു്." ഞാൻ തുടന്നു:—"എന്നാൽ ഇതും കൂടി കൊണ്ടു പോവാം." വളയത്താ ചാത്തു്. എന്നെ മയക്കുവാൻ ഉണ്ടാക്കി കയ്യിൽ ഇടവിച്ചതിൽ ബാക്കിയുണ്ടായിരുന്ന വളയും ഞാൻ അഴിയിൽ ഇടെ ചാത്തേണ്ടു വലിച്ചെറിഞ്ഞു.

"ഇനി ഇങ്ങോട്ടു വരണമോ?"—കുട്ടപ്പൻ നായൻ തുടന്നു:—"അവലോകനംകൊണ്ടാക്കേണ്ടിൽ ഇപ്പറ്റത്തെ ഞാൻ ക്ഷമിക്കാം."

"വരേണം."—ഞാൻ തുടന്നു:—"എനിക്ക് ഇവിടെ ഒരു രഹസ്യക്കാരനാണു്."

"നിങ്ങൾ വന്നു കൈമാറ്റം ഒന്നാകൂടി വരണം. അപ്പോഴേക്കു ഞാൻ ചെങ്കരനോടും വരുന്നാം" മുത്തശ്ശി പറയുന്നതു ഞാൻ കേട്ടു.

* * * *

നലയിലെഴുന്ന മായ്ച്ചാൻ മായില്ല എന്നു വലയം പറയുന്നതു് ഞാൻ കേട്ടിടുന്നു. ഞാനതു മായ്ക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയാണ് ചെയ്തതു്. എന്നാമൊറ്റ രേഖ, എനിക്ക് കളത്തിൽ കുട്ടപ്പൻ നായൻ വേണ്ട. അതെന്റെ നലയിലെഴുന്നാണെങ്കിൽ മായ്ച്ചേ നിത്യ. ഞാനാപ്പിച്ചു.

ഞാനെന്റെ മാലിക്ക് അന്യനാണു് ചെയ്തു. വെറുക്കപ്പെട്ടതും വെറുക്കപ്പെട്ടതുമായ ഒരു സമുദായത്തിന്റെ സാഹചര്യത്തിൽ ജീവിപ്പാൻ സാധ്യമല്ലെന്ന് ഞാനാഴ്ച

ഴിഞ്ഞു. കുട്ടപ്പൻ നായർ പറഞ്ഞ കോൺഗ്രസ്സുകാരി എന്ന വാക്ക് എന്റെ തലയോട്ടിൽ കിടന്നു മുങ്ങി. അടിയന്തരത്തിന്റെ ഇരിട്ടിൽ നിന്ന് സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റെ പുലരെ ഉയിർപ്പുള്ള മാഴ്ചിന്ദ്രം ചെയ്യുന്ന ഇക്നക്ഷനും പോലെയുള്ള ആ വാക്ക് എന്നിൽ പ്രവൃത്തിയുടേയും നിവൃത്തിയുടേയും സന്ദേശമെത്തിച്ചു.

ഞാൻ കോൺഗ്രസ്സുകാരിയാണ് പോലും ഞാനെന്തുകൊണ്ടും ചെയ്തിട്ടില്ല. എന്റെ ലിംഗികാ നിയന്ത്രിയുവാക്കളെ അധികാരം എന്തിനാണ്. അതിൽ മറ്റൊരാൾ എന്തിനായി പാർട്ടിയാണവിധം കൈ കൊള്ളുമ്പോൾ നട്ടി നിക്കാൻ എന്തിന് അധികാരമുണ്ട്. അത് ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് ഞാൻ കോൺഗ്രസ്സുകാരിയെന്നെങ്കിലും അല്ല, ഞാനെന്തെ കോൺഗ്രസ്സുകാരിയാവുകയാണ്.

“എന്തിന് ഈ ഭാരവാഗ്ദേവത്വം” ഞാൻ പറയുന്നു.

“വേണം. ഞാൻ നിന്റെ ഭാരവാഗ്ദേവത്വം”—സമുദായ നിന്ദി. കുട്ടപ്പൻ നായർക്ക് വേണം കെട്ടി വന്ന നിന്ദി പറയുകയാണ്. ആ വേണം എന്റെ മുടിയ്ക്ക് പിടിച്ച് വലിക്കുകയാണ്. മുറുകെപ്പിടിക്കുകയാണ്. അതിനാവശ്യം ഞാൻ കഴിടേണ്ടതാണ്. അടിയുദ്ധകയാണ്. ഞാൻ കരുതി. തിരിഞ്ഞുനിന്നുനിൽക്കുന്നു. അപ്പോൾ കുട്ടപ്പൻ നായർ പറയുന്നു, ഞാൻ കോൺഗ്രസ്സുകാരിയാണെന്ന്.

ഞാൻ കോൺഗ്രസ്സുകാരി കേട്ടിട്ടുണ്ട്. അക്കാലത്തു് അക്കാലത്തെ വ്യക്തമായ നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടതായിരുന്നു. ബ്രിട്ടീഷ് സാമ്രാജ്യത്വം വെട്ടു കെട്ടുന്ന അധികാരത്തെ നട്ടി മാറ്റാൻ ശ്രമിക്കുന്ന ഇന്ത്യൻ സംഘടനയാണെന്നു ഞാൻ ധരിച്ചിട്ടുണ്ട്. സാമ്രാജ്യത്വവിരുദ്ധം, പോലീസ്, പട്ടാളം, ഗാന്ധിജി, നോക്കുമല്ലോ അതിനെതിരായി അണിനിരന്നിട്ടുണ്ടെന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ട്. ആ വലിയ സാമ്രാ

[illegible]

കോൺഗ്രസിനെപ്പറ്റി നാഥി എന്നൊരുതരം
 ബാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. എന്താണ് കലാപത്തെക്കുറിച്ചു
 ഇത് പറ്റുക? ബാൻ വായിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആ ദൃഷ്ടികളിലെ.

"തമ്പുരാൻ അനുഗ്രഹം നൽകട്ടെ -

ഭാഗ്യപിടിച്ചാരു മാനുഷനത്രേ"

ഈ വരികൾ എനിക്കൊക്കെയുണ്ട്. കേളപ്പൻ, അണ്ണുലാലി
മാൻ, നമ്പൂതിരിപ്പാട് എന്നൊക്കെ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. അല്ലാതെ
എന്റെ അടുത്തൊരാൾ കോൺഗ്രസ്സുകാരനോ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.
ഒരു കോൺഗ്രസ്സുകാരനെ കാണാൻ ഞാൻ ഒരു ദിവസം
ഒരു കോൺഗ്രസ്സുകാരിയായവനെക്കുറിച്ചാണ് ആലോചന
യിരുന്നിട്ടിട്ടു.

"ഒരു സ്ത്രീക്ക് ജന്മദൈവമുണ്ടാണോ?" എന്ന് ചോദിച്ചു. ഒരു വ്യക്തിക്ക് അവിഷ്വാചിയായ ഒരു പെണ്ണിനെപ്പോലെയുള്ള ഒരു അപ്രകൃഷ്ടതയുണ്ടാകുമെന്നു മറുപടി.

അമ്മയും അച്ഛനും, മുതലിയിലും, മുതലപ്പനും, ആണുമാനും, അമ്മച്ചമ്മയും മാറ്റം ബന്ധുക്കളും അവർക്കു കഴിവുള്ളതിന്റെ അങ്ങേയറ്റം വരെ പരിശ്രമിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് അവരുടെ അന്ത്യവശ്യപ്പിലാക്കൽ നടത്തപ്പെടുന്നവെന്നതാണ് മനസ്സിലാക്കേണ്ടതായൊരു കാര്യം. ഭർത്താവ് പിന്തുടർന്നുവന്ന ഒരു മുതലാളിയെന്നെങ്കിൽ അവന്റെ പണ്ടേതർക്കിക്കാണ്ടുവരികയാ. കടപാടുകൾ സ്വന്തം കൊണ്ടൊരുക്കേണ്ടതെന്നു തുടങ്ങിയതാണ്. ഈ മുതലാളിയുടെ നിർദ്ദിഷ്ട കാര്യങ്ങൾ സിദ്ധിച്ചുവെന്നു കണ്ടാൽ അതിനെപ്പറ്റി പണ്ടേതർക്കിക്കാണ്ടുവരികയാ. ഈ മുതലാളിയുടെ നിർദ്ദിഷ്ട കാര്യങ്ങൾ സിദ്ധിച്ചുവെന്നു കണ്ടാൽ അതിനെപ്പറ്റി പണ്ടേതർക്കിക്കാണ്ടുവരികയാ.

“കാലികമായ ആവശ്യമാണോ അതിന്റെ പിന്നിലുള്ളത്?” അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ എനിക്ക് അങ്ങനെയൊരു വശം തന്നെ മോന്നിയിരിക്കുന്നില്ല.

“മാനനികച്ചാക്കേണ്ടതാണെങ്കിൽ?” എനിക്ക് മനസ്സിലാക്കേണ്ടതാണ് സാക്ഷ്യമല്ല.

അതിന്റെ ഉത്തരവ് എനിക്ക് അറിയാത്തതാണ്. എനിക്ക് അതിന്റെ പിന്നിലുള്ളതാണ്. എനിക്ക് അതിന്റെ പിന്നിലുള്ളതാണ്. എനിക്ക് അതിന്റെ പിന്നിലുള്ളതാണ്.

“നിങ്ങളെന്തിനെക്കുറിച്ചാണ് എന്തെങ്കിലൊന്നെന്നു പറയുന്നത്?” മനസ്സിലാക്കേണ്ടതാണ്. എനിക്ക് അതിന്റെ പിന്നിലുള്ളതാണ്. എനിക്ക് അതിന്റെ പിന്നിലുള്ളതാണ്.

“അതോ, ഇതിന്റെ പിന്നിലുള്ളതാണ്?” അതിന്റെ പിന്നിലുള്ളതാണ്. “ഈ നിങ്ങളുടെ കൈയ്യിൽ തന്നെ എനിക്ക് വെറും അതിന്റെ പിന്നിലുള്ളതാണ്. എനിക്ക് അതിന്റെ പിന്നിലുള്ളതാണ്.”

“എനിക്ക് അതിന്റെ പിന്നിലുള്ളതാണ്”—മനസ്സിലാക്കേണ്ടതാണ്. “നിങ്ങളെന്തിനെക്കുറിച്ചാണ് എന്തെങ്കിലൊന്നെന്നു പറയുന്നത്?” മനസ്സിലാക്കേണ്ടതാണ്. എനിക്ക് അതിന്റെ പിന്നിലുള്ളതാണ്.

[illegible]

"അയ്യോ, ഞാൻ ദൈവത്തെ ആശ്വസിപ്പിക്കുകയും
അതുകൊണ്ടുതന്നെ എന്റെ ഭാരമൊക്കെ നീക്കം?"

[illegible]

உயரக குறுவண்புகை விளக்குகிறது. இது மிகவும் சிறப்பாக

“നിങ്ങളാണ് അവളുടെ രാജാധികാരി എന്നാണ് അവളുടെ നായകന്റെ വിചാരം. പോരെ മാർത്താണ്? എന്തു പറഞ്ഞാലും അയാൾക്ക് വിശ്വാസമായില്ല.”

മുസലിമാന്റെ മുമ്പെ വെച്ചുവന്നതായി. മുസലിമാന്റെ മുഖത്തെ പൂർണ്ണമായി മറയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. മുസലിമാൻ പറഞ്ഞു:— “അയാൾ ഇന്നലെവരെ ഇന്നിടെ ഇന്നിടെ ഒരു കപ്പലും ഉണ്ടെന്നായിരുന്നില്ല. ഇന്നലെ രണ്ടാം കൂടി തമ്മിൽ തൊട്ടി വന്നതാണ്. അപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ കയ്യിൽ കൊല്ലാക്കുളി ഇന്നിപ്പോൾ കയ്യിൽ.”

“അതെന്താണോ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ലല്ലോ റാജ്യത്തേ” മുസലിമാൻ നിരോധനമായിട്ട് തെളിയിക്കാൻ തക്ക മേഖല.

“എന്തായാലും ഒന്നു നോക്കൂ” മുസലിമാൻ പറഞ്ഞു:— “അയാളിനി വന്നതും വെളിച്ചം ഉണ്ടാകുന്നു. ഈ കയ്യിൽ അയാളെ ആട്ടിപ്പായിച്ചു. തപ്പു പൂർണ്ണമായിട്ടാണ്. മുസലിമാൻ ഒരു നോട്ടീസിനെപ്പോലെ എന്റെ നേക്കു തിരിഞ്ഞു. ഞാൻ ഒഴിഞ്ഞു മാറി.

“ഒക്കെ നോക്കൂ ആയിരത്തോളം—കുട്ടികളല്ലേ?”— മുസലിമാൻ മുസലിമാനെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു.

“ഇതു നോക്കിൻ മുസലിമാനെ” മുസലിമാൻ കട്ടപ്പൻ നായകന്റെ മുമ്പെ വെച്ചു: “അയാളേയും വെളിച്ചം തെളിയാൻ. ആ നോട്ടീസിനെ കയ്യിൽ. കണ്ടാലും തരക്കേടില്ല. പക്ഷേ ഒന്നാണ്. പ്രായം ഇന്നിപ്പോൾ കടന്നു” മോശം. എല്ലാം കൂടി ഒക്കെ മുസലിമാനെ ഉണ്ടോ? എന്തായാലും അവളെ പൊന്നായിച്ചു. ഒന്നെല്ലാം കൂടി ഇന്നിപ്പോൾ രാജകുമാരൻ വന്നിട്ട് കാണാതെ...” മുസലിമാൻ ഇരിപ്പാടി.

“അപ്പോഴാണ് എന്തിനോ അമ്മക്കുട്ടേ. നിങ്ങളി വെളിച്ചം തിരിഞ്ഞു പോണോ?” മുസലിമാൻ എന്റെ നേക്കു തിരിഞ്ഞു.

“അങ്ങനെ ചോയ്ക്കിൻ മുസലിമാരെ.” മുത്തശ്ശിക്ക് ഏതാവടി കിട്ടി. താമര തണ്ടിറ്റായത്തിന്മേൽ പിടിച്ചു നിന്ന: “കല്യാണാലോലോന ഊട്ടല്ലോ തുടങ്ങിയതാണ് പെണ്ണിന്റെ ഭർത്താവ്. കല്യാണ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ തുടങ്ങിയതാ കരയും കടിയും. വല്ല കാര്യം മുയ്യാനോ പെണ്ണിന്റെ ഭർത്താവ് ഇങ്ങനെന്റെ ഇച്ഛയനുസരിച്ച് ഒട്ടി നില്ക്കുകയും എന്ന് വിചാരിച്ചു നടന്നു. ഇന്നലെണ്ടു് നമ്മിൽ നെന്തി വന്നു കളണം. അയാൾക്കു മാറി പോവാൻ നല്ല കഴിമുണ്ടു്. ഈ കല്യാണത്തിനും ചെപ്പുനടാക്കാനും ഒക്കെക്കൂടി പത്തു നൂറ്റുപിട അമ്പതു് ഈ രണ്ടാഴ്ചക്കൊണ്ടു ചിലവാക്കി. വെല്ലു പിടിക്കുകയും ഇല്ല. പാഞ്ഞിട്ടെന്നു അമ്പലം പൊതുവാൽക്കു ഭാഗ്യം വേണം?” മുത്തശ്ശി കണ്ണു തുടച്ചു മുക്കു പിഴിഞ്ഞു.

“ഒക്കെ നേരെ നോയ്ക്കൊള്ളാം” മുസലിയാർ തുടങ്ങി: “ആണങ്ങൾക്കു വല്ല കാര്യം കാര്യം ഉണ്ടെങ്കിൽ പെണ്ണുങ്ങൾ സഹിക്കണം.”

“നിങ്ങളു് നിങ്ങളുടെ മകളെ ഇത്ര വയസ്സായ ഒരുൾക്കു കെട്ടിക്കൊടുക്കേപാ?”—ണാൻ മുസലിയാരോടു ചോദിച്ചു.

“ഇതൊക്കെ പാഞ്ഞിട്ടെന്നു മുസലിയാരെ. ഇതുവരെ വല്ലവനും വന്നാലോലിച്ചോ? ഒരു പെണ്ണിന് ഒരു വാസ് ആലോചിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ ഈ കാലത്തു്. ഒരു വാസ് ഒപ്പം അവളോടു തുടങ്ങി പഠിപ്പിച്ചതിന്റെ പണം ഇതൊക്കെ. അയാൾക്കു പാക്കും വേക്കി ഇപ്പോഴത്തെ നിന്നാൻ ഒരു തരക്കോട്ടം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. കൂട്ടാക്കിങ്ങ ചെല്ലി ഒരു യാത്രയെന്നതിന്റെ മുമ്പേ അയാളുടെ പാവർ കൊണ്ടൊരു കൂട്ടുകാപ്പുനടാക്കിക്കൊടുത്തു. ഒന്നുവിടപ്പോൾ ആലോചിക്കുകയും ചെയ്തു. അയാൾക്കു് മറ്റൊരു വാസ് വെട്ടിച്ചിട്ടായിട്ടുണ്ടെന്നുണ്ടു് എന്തു പെറ്റിട്ടു്. വെട്ടിച്ചിട്ടായിട്ടു പഠി

മെന്തിന് വിനശിപ്പിക്കുന്നു? ഒരു പക്ഷം കെട്ടുനടിച്ചിട്ടു, അപ്പോൾ മുമ്പിലും, മുമ്പിൽ വന്ന കനകം വല്ലോണം വലിച്ചെടുക്കുമോ?"

"എന്തിനായാട്ടു കളിക്കാൻ പോകാം"—എന്തിന് സമീപിച്ചു. ആ കാഴ്ചകളെപ്പറ്റി ഒന്നു ചോദിച്ചു വരികയും. എന്തിന് ഇങ്ങനെ കളിക്കാൻ ഇഷ്ടമുണ്ട് എന്തിനല്ലെന്ന് ചോദിച്ചു. അപ്പോൾ അങ്ങനെ ചോദിച്ചതിൽ നിന്ന ഒരു കോട്ടകാരനായൊ.

"അതൊക്കെ പതുക്കെക്കണ്ടു നന്നായ്കൊള്ളും"—കുഞ്ചൻ ആവർത്തിച്ചു.

"കൈ വലിച്ചെടുത്തുപോലെ വരും" കുഞ്ചൻ ചോദിച്ചു. കുഞ്ചൻ ഉത്തരിച്ചു:—"നിങ്ങളുടെ കാഴ്ച മനസ്സിലാക്കണം. അയാളിവിടെയുള്ളപ്പോൾ നിങ്ങൾ കടലാസ് കൊണ്ടു വന്ന അമ്പലക്കൊണ്ടു ഒപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. അയാളെന്തിന് വരാവാനുണ്ടെന്നു നിന്നിട്ടു. വെച്ചു ഇങ്ങനെ അയാൾക്ക്. വെച്ചു വിടാൻ വെച്ചു ചോദിച്ചു. അയാൾക്ക് 'ചെയ്ത' വേണ്ട. നിങ്ങളെയാണ് അയാൾക്കു സംഗമം. വെച്ചു നായകൻ ആണല്ലോ പിന്നെ ആദ്യം."

"അയാൾ ചോദിച്ചു"—കുഞ്ചൻ അങ്ങനെയൊക്കെ കേൾക്കുന്നു:—"എന്തിനൊക്കെ നിങ്ങൾക്കൊക്കെ എന്തിനൊക്കെ വില്ല. എന്തിന് പോകും?"

"കുഞ്ചൻ"—കുഞ്ചൻ ഉത്തരിച്ചു:—"അതി വെണ്ടാവില്ല. വന്നു വെണ്ടാവില്ലെന്ന് ഒന്നു ഇങ്ങനെ അയാൾക്കൊക്കെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്."

"എന്തിന് അയാൾ ചോദിച്ചു"—കുഞ്ചൻ എന്തിന് ചോദിച്ചു:—"നല്ലതായിരുന്നു അയാൾ ചോദിച്ചു. അയാൾ ചോദിച്ചു കൊണ്ടു വന്നു ചോദിച്ചു ചോദിച്ചു ചോദിച്ചു."

പ്രാദീ എന്നാ പറയണമെന്നറിയില്ല. മോശല്ലാന്നാ പറയണമെന്നറിയാൻ അങ്ങനെയൊന്നും കൂടി കൂട്ടിത്തരണം."

"എന്താ അത്?"—മുന്നോട്ട് അന്വേഷിച്ചു.

"ഒന്നല്ല"—ഞാൻ മുമ്പിലായിക്കൂടി ഉറപ്പുകൊടുത്തു:—

"എന്നാലങ്ങനെ സ്വയം ചതർക്ക്" ഇല്ലാത്തതല്ല വരും."

അങ്ങനെയൊരു അർത്ഥം നന്നായതും പ്രസ്താവിക്കുന്നതും ജീവിതത്തിൽ വെറുമൊരു കൈമാറ്റം മാത്രമായി.

എന്റെ ശിഷ്യൻ

[illegible][illegible]

തെക്കുപടിഞ്ഞാറു മുഖത്തു് ഒരു കിന്നാരും തഴച്ചുവളർന്നു് ഏതാനോ ചെടുകളുണ്ടു്. സ്തൂലിന്റെ ചിന്തയും ഒരു നാലുതമ്പു് ചതുരശ്രാകാര കളിപഥമാണു്. തെക്കുകിഴക്കു മുഖത്തു് നില്ക്കുന്ന പടർന്നുവിടിച്ചു കിടക്കുന്ന കൊമ്പുകളോടു കൂടിയ ഒരു ചുറ്റാവിലത്തു് എക്കും പൊക്കമുള്ള ചക്കകൾ നിന്നു മുക്കാൽ ഇടക്കുകയാണു്. വടക്കുകിഴക്കു മുഖത്തു് പത്തുതമ്പുതമ്പു് കരിമ്പനകളും ഒരേക്കു് വിസ്താരത്തിലുള്ള വളപ്പും എന്നെ ആകർഷിച്ചുവെങ്കിലും കെട്ടിടത്തിന്റെ അകം എന്നെ വെറുപ്പിച്ചു.

വരാമ്പന റ്റത്തിക്കേടായി കിടന്നിരുന്നു. ചുറ്റിന്റെ ഊർത്തിലികൾ, കരിത്തട്ടുകൾ, ചിരട്ടകൾ, കുട്ടികൾ ഒത്തുപലക കഴുകി വെളുപ്പിക്കുന്നവയോടിക്കുന്ന 'ചെങ്കിടി', ചാർ കട്ടകൾ, കടലാസ്സുണ്ടുകൾ, അങ്ങിനെ പലതും അവിടെയുണ്ടു്. പലവികിൾ ചിതച്ചുപോന്നു്. ഇലാവർഷം ഒഴിഞ്ഞുപോകുമ്പോൾ ഇങ്ങനെയൊരു ചോർച്ചക്കഴികളിൽ കഴിയാനാകാൻ കഷ്ടനാക്കിയിരിക്കുന്നു. എട്ടുകാലിലകൾ വരണ്ടുണങ്ങിനിൽക്കുന്നു. വെയിലുകൊണ്ടുണങ്ങിപ്പോയ കരിമ്പനപ്പട്ടകൊണ്ടു തേങ്ങാപ്പട്ടങ്ങളിലും വരാമ്പനിൽനിന്നു ചേർപ്പോടു റോക്കിയായ് അവിടുമിടെ ആകാരം കാണാം.

വരാമ്പനയുടെ നടുക്കു് 'തെങ്ങിക'മേൽ ഇങ്ങനെയൊരു വളച്ചു വിതയ്ക്കുകയെമ്പിൻ ഒരു തഴച്ചുണ്ടാക്കാൻ വാങ്ങിയ ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരു ബെല്ലാക്കി ഇങ്ങിയിട്ടുണ്ടു്:

സ്തൂലിന്റെ ഇളളിയിലിന്നു് കാക്കത്തട്ടത്തിൽ കല്ലിപ്പോലെ പത്തുതമ്പു കുട്ടികൾ ചുറ്റലിയമ്പനയുടെ മേൽ ലാഞ്ചിക്കോലിൽ ഒളിഞ്ഞുനിന്നു് നോക്കിക്കൊണ്ടു് അറച്ചുപോങ്ങുണ്ടാക്കുകയെന്നു്. അവിടെ ഒച്ചയുണ്ടാക്കുന്നതിൻ്റെ മുമ്പെ അവിടെ നടുത്തുടയെന്നോ എന്നു നോക്കും. "അർച്ചിനും

തോതിച്ചുവെക്കാതെ അവർക്കു കൈയ്യിൽനിന്നു
തൊഴുത്തുവെക്കുന്നതിനായി എന്തെങ്കിലും മാർഗ്ഗം
നോക്കിക്കണ്ടു.

“എനിക്ക് യാതൊരു പരിചയവുമില്ല.”—അന്ന് എ
ന്റെ പരിചയം പുറത്തിട്ടു.

“പള്ളിയിൽനിന്നു മുന്നെ പാർപ്പിച്ചിട്ടുള്ളവരുടെ
പിറകിലായി.” മേൽക്കൂരയിൽ ഇരുത്തിയിട്ടു. ‘എന്തെ
ന്നെല്ലാം കട്ടിക്കെട്ടിക്കൊണ്ടു തന്നിട്ടു. നല്ല വിജയം നേടി.
‘വെള്ളം പറ്റുന്നതിന്’ കാര്യമില്ല. കട്ടിക്കെട്ടിക്കൊണ്ടു കയ്യിൽ
പിടിച്ചു പോന്നു. അന്ന് തന്നെ തന്നെ കയ്യിൽ പിടിച്ചു
വെക്കുന്നതിൽ മാത്രം തന്നെ പാർപ്പിച്ചു വെക്കും.”

“ഇതിൽ എന്തു പ്രശ്നം? ഇതിൽ എന്തു പ്രശ്നം?
അന്ന് പാർപ്പിച്ചു കയ്യിൽ പിടിച്ചു വെക്കും?”

“ഈ കൈയ്യിൽനിന്നു തന്നെ തന്നെ കയ്യിൽ പിടിച്ചു
വെക്കുന്നതിൽ മാത്രം തന്നെ പാർപ്പിച്ചു വെക്കും? അതിൽ മാത്രം ‘പാർപ്പി
ച്ചു വെക്കുന്നതിൽ മാത്രം തന്നെ കയ്യിൽ പിടിച്ചു വെക്കും’
പിറ്റേ. ഇതിൽ മാത്രം തന്നെ കയ്യിൽ പിടിച്ചു വെക്കും.”
പോകുന്നുവെന്നാൽ പോകും?”

“എന്നാൽ കയ്യിൽ. അതിൽ മാത്രം തന്നെ കയ്യിൽ പിടിച്ചു
വെക്കും. പാർപ്പിക്കുന്നതിൽ കയ്യിൽ.”

“അങ്ങനെയായിട്ട് പാർപ്പിക്കും. അങ്ങനെയായിട്ട്
നോക്കുന്നതിൽ മാത്രം കട്ടിക്കെട്ടിക്കൊണ്ടു കയ്യിൽ പിടിച്ചു
വെക്കും. അങ്ങനെയായിട്ട് പാർപ്പിക്കും. അങ്ങനെയായിട്ട്
നോക്കുന്നതിൽ മാത്രം കട്ടിക്കെട്ടിക്കൊണ്ടു കയ്യിൽ പിടിച്ചു
വെക്കും. അങ്ങനെയായിട്ട് പാർപ്പിക്കും. അങ്ങനെയായിട്ട്
നോക്കുന്നതിൽ മാത്രം കട്ടിക്കെട്ടിക്കൊണ്ടു കയ്യിൽ പിടിച്ചു
വെക്കും. അങ്ങനെയായിട്ട് പാർപ്പിക്കും. അങ്ങനെയായിട്ട്
നോക്കുന്നതിൽ മാത്രം കട്ടിക്കെട്ടിക്കൊണ്ടു കയ്യിൽ പിടിച്ചു
വെക്കും.”

ബാഗ് താക്കോലും മേലും ഏതാവാനി.

"അപ്പോൾ ഈതരനാണെന്ന് നല്ലത്. സമയമല്ല"-
മുസലിയാർ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് തുടന്നു;—അതും കൂടിയിൽ
പോയി കണി കൂടി വരട്ടെ." മാനേജരും കണി
ജപോയി.

ബാഗ് വിക്ടോറിയയെല്ലാം മേൽക്കൂട്ടിൽ തെക്കിപ്പുറം
കുട്ടികൾ വന്നതും കാര്യം തുടർച്ചയായി. എന്റെ ഹൃദയ
തുടർച്ചയെന്നും കൊച്ചു 'ബി' കൈപിടിച്ചു മിടി
ച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

കുട്ടികൾ ഓരോരുത്തരും വന്നുവെങ്കിലും, നാലുമ്പ്രി
പോയി കയ്യെടുക്കുന്നതോടൊപ്പം തന്നെ അതിർത്തികൾ തെളി
ത്തരിച്ചു വന്നു.

"മാസ്റ്റർ—മാസ്റ്റർ" ബാഗ് തമ്മിൽ സ്വകാ
ര്യം പറഞ്ഞു. മുതിർന്ന പെൺകുട്ടികൾ എന്റെ ചുറ്റും വന്നു
വട്ടമിട്ടുനിൽക്കുക. ബാഗ് തമ്മിൽ വെറും വെറും പാടി.

മാനേജർ കണി കൂട്ടിയ വന്നു. എഴുന്നള്ളുകയും
പോയതായി. ആ മാസ്റ്റർ അടുത്തുവന്നതോടൊപ്പം തന്നെ പൊ
ക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. കെട്ടിയിട്ടുള്ള കുട്ടികൾ, കയ്യിലൊരു പാ
ക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. വിവിധവിധ ജനനാശിപ്പിച്ചു. ഒരു
കാക്കിക്കുപ്പായം. ഇത്യാദിത്തലത്തിൽ ഉപയോഗം ഇങ്ങിനെ
താങ്ങാൻ. ആ കൊച്ചുമാസ്റ്റർ ഭയവും ചെന്നും കരിയി
ട്ടിരുന്നു. ചെങ്കുട്ടികൾക്കിടയിൽ ഒരു ചുറ്റും തുളസിമീഡ
യും ചുടിയിരുന്നു. അയാളും എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞു. ബാഗ്
തമ്മിൽ ഒരു സ്ത്രീ അധ്വാനമേലിൽ തെളിയിച്ചുവെ
ന്നത് അടുത്താണ്. അവരെക്കൊണ്ട് അതൊരു പുരുഷന്മാ
രായിരുന്നു.

മുസലിയാർക്കും ഓരോരുത്തർക്കും വെറും മാ
നേജർ പറഞ്ഞതിൽനിന്നും അപ്പോഴത്തെ വട്ടമിട്ടും ചെന്നു

ത്തിരിയെന്നു. വടക്കേത്തലയ്ക്ക് ഒന്നും രണ്ടും ക്ലാസ്സുകൾ ശരിപ്പെടുത്തിയിട്ടു. അധ്യാപകന്റെ ഇരിപ്പിടത്തിന്റെ ഇടത്തും വലത്തും ഓരോ ബോർഡുണ്ട്. നടുക്കു മൂന്നു ബെഞ്ചുകൾ ഇട്ടു മൂന്നാംക്ലാസ്സുമാക്കാൻ. പക്ഷേ, അതിലൊന്ന് കണ്ടലയ്ക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. ചിട്ടിൻനീക്കനായ കണ്ടല കൊണ്ടുവന്ന തക്കാമെന്ന മാനേജർ വാങ്ങാനും ചെയ്തു. തെക്കേത്തലയ്ക്ക് എന്റെ സ്വാമ്രാജ്യം സ്ഥാപിച്ചു. നാലും അഞ്ചും ക്ലാസ്സുകളായിരുന്ന എനിക്ക്. ആ രണ്ടു ക്ലാസ്സുകളിലേയ്ക്കും വേടി ഒരു ഓരോ ബോർഡ് മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അതിന്റെ നടുക്കൊന്ന വീര പരഞ്ഞു. ഇപ്പത്തുലോം അഞ്ചാംക്ലാസ്സിനും വലത്തുലോം നാലാംക്ലാസ്സിനുമായെന്നു എഴുതിയിട്ടുവെച്ചിട്ടു. തെക്കേത്തലയ്ക്ക് വടക്കോട്ടു തിരിഞ്ഞു ചെന്നാൽ. വടക്കേത്തലയ്ക്ക് തെക്കോട്ടു തിരിഞ്ഞു എഴുന്നേറ്റുകൂടിയും ഇരുന്നു. നടുവിൽ പടിച്ചത്താട്ടു തിരിഞ്ഞു ചുരുട്ടിയൊരിരിക്കുമ്പോൾ വെച്ചു. അന്നും തുടർന്നു നാലു ദിവസവും ചുരുട്ടിയൊരി കഴിയാപ്പായിൻ ഓരോരുത്തരായിരുന്നതുകൊണ്ട് മൂന്നാംക്ലാസ്സുവേടി എന്റെ ഭാഗത്തു വന്നു. മാനേജർ കുട്ടികളെ അനുതിരിച്ചിരുത്തിത്തന്നു.

പതിപിണ്ണത്തവിധം അന്നു കുട്ടികളുടെ ഹാജർ അടയാളപ്പെടുത്തി. അഞ്ചിൽ മൂന്നു്, നാലിൽ ഒമ്പതു്, മൂന്നിൽ രണ്ടു്, രണ്ടിൽ പതിനാലു്, ഒന്നിൽ ഇരുപത്തിമൂന്നു് അങ്ങനെ അമ്പതൊന്നു കുട്ടികൾ അന്നു ഹാജരായിരുന്നു. റജിസ്റ്റർകളിലെല്ലാം വേടി ഒരു നൂറായിത്തുണ്ടാകണം.

"വൈകുന്നേരം സ്കൂൾ വിട്ടു പോകുമ്പോൾ വെട്ടിയിട്ടാൻ തന്നി." മാനേജർ തുടർന്നുപറയിച്ചു. "പിന്നാലുകൊണ്ട് തൊണ്ണൂറു് തൊണ്ണൂറാമതു് കുട്ടികൾ ദിവസവും പന്മാരുണ്ടെന്നു കാണണം."

"അതു കള്ളത്തരമായില്ലേ?" ഓരോരുത്തർ ഇങ്ങനെ കൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

വര അന്താണിക്കൽ"—എന്ന കുട്ടി അമ്പൻ വാച്ചയുടെ ഉടെ ചത്തത് സാക്ഷ്യം കൊടുക്കുന്നതേ. 'ഇതാത്തുക്കട്ടി' യെ കല്യാണം കഴിച്ചു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോയിരിക്കുന്ന. മേത്തു കുട്ടി സാട്ടുവിട്ടു പോയിരിക്കുന്നു. അമ്പൻ അമ്പൻ വാച്ചയുടെ ഉടെ നൂൽത്താൻബന്തേരിയെന്നതേ. അങ്ങിനെ പലരും ഇനി വരാത്തവിധം തൂളിയിന്നു വിട്ടുപോയിരിക്കുന്നു. എന്തിനാ അമ്പൻബന്തേരി കൊടുത്തു കൊടുത്തു നിത്യം ഹാജരാണ്.

"വിശ്വരൂപ കട്ടിയവാനിന്നെയൊക്കെ ഞാൻ കോലി നേർ കളിപ്പിക്കും കേട്ടോ"—മുപ്പിലല്ലാം നടന്നതോ ധം വിഷ്ണു തൂളിൻ കടന്നു വന്നു മാനേജർ നാക്കിട്ടു കൊടുത്തു.

"ആ"—ഒരു നേരിച്ചുള്ള മുളിമപോലെ കുട്ടികൾ നെരിച്ചുനശിച്ചു.

"എന്തിനാ കഴിക്കുന്നതാണോ അത് പോന്നതും" മാനേജർ വിടവാങ്ങിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:—"ഞാൻ രണ്ടു മണിക്ക മടങ്ങി വരട്ടെ". ഒരു മണിനാമം കൂടി കൂട്ടി വിട്ടോളേണ്ട" മാനേജർ സ്ഥലം വിട്ടു.

മാനേജർ നടപ്പാ വിട്ടു പോകുന്നത് ആദ്യമായിട്ടാണ് വേലിനേ അന്താണിക്കൽ കുട്ടികൾ നോക്കിക്കൊണ്ടു.

മുന്നിമേയം, നാലിലേയം, അമ്പിലേയം കുട്ടികൾക്ക് ഞാൻ കോലി കൊടുത്തു. അമ്പൻ അമ്പൻബന്തേരിയെ കൂടി അന്താണിക്കൽ കൊടുത്തു. ഞാൻ കൊടുത്തിട്ടുള്ള പലയ അമ്പരനും ആ വിശ്വരൂപയിന്നിട്ടു.

അന്താണിക്കൽ കോലി വിട്ടുപോയതിന്മേൽ അമ്പൻ വാച്ചയുടെ അമ്പൻബന്തേരിയെ കൂടി കൊടുത്തു. എന്തിനാ അമ്പൻ വാച്ച വിട്ടുപോയ മുപ്പിലല്ലാം അമ്പൻ അമ്പൻബന്തേരി കൂടി കൊടുത്തു.

കൊടു പൊന്നത്തുകൊണ്ടു നൂറ് വിലപ്പിട്ടിച്ചുവെന്ന് കേൾ
നിറമുറപ്പകൻ നാലുപട്ട.

ഞാനും എഴുത്തച്ഛൻകുട്ടിയും ചേർന്നു ചുറ്റും
മാനം സ്കൂൾ നടത്തിപ്പോന്നു. കൃത്യമായതു സ്കൂളിൽ
ബെല്ലടിക്കുകയോ ഓപ്പൻ നടുക്കുകയോ ഒന്നും ചെയ്യില്ല.
ഞാൻ വിട്ടിലെ പണിത്തെയ്യും കഴിച്ചു പാകത്താൽ
പതിനൊന്നര മണിക്കു നൂറ്റിൽ ചെല്ലും. അപ്പോൾ അവി
ടെക്കണ്ട കുട്ടികളെ മലയാളവും, കന്നടം പഠിപ്പിക്കാം.
ഒരു മൂന്നു മൂന്നു മണിക്കു മടങ്ങിപ്പോകുകയും ചെയ്യാം. അതാ
യിട്ടെന്നു ചതിവ്. അതുവരെ അതുവരെയായിരുന്നില്ല. കൃത്യ
മായിരണ്ടും ചുറ്റും ചെന്നിട്ട് പിന്നെ ദിവസവും ജോലി
ചെയ്തിരുന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ സ്കൂളിൽ അടിക്കടി അടിച്ചാടി
യുണ്ടായി. ഞാനും എഴുത്തച്ഛൻകുട്ടിയും കൂടി വന്ന കുട്ടികളെ
ആത്മാർത്ഥമായി പഠിപ്പിച്ചു.

കെതിനിന്നു കഴിച്ച കോയ മാസ്റ്ററെ വന്നതിനെ
കുറേദൂരം തെരവികൊണ്ടുവന്നുവെങ്കിലും ആ ഉപ
ദേശത്തിനകമായ മാസ്റ്റർ പതിനഞ്ചുരൂപിക ഫീസ് ആവ
ശ്യപ്പെട്ടതുകൊണ്ടു മാനേജർ അതു വേണ്ടെന്നു വെച്ചു.
കാര്യം കാര്യമില്ലാതെ, കോയ മാസ്റ്റർ നടത്തിയിരുന്ന
തിലും നന്നായി ഞാൻ സ്കൂൾ നടത്തുന്നുണ്ടെന്നു മാനേജർ
അറിയാതെപ്പോയി:—“നാല്പതു ഈ ചെയ്യുന്നതുപോലെ കൊ
ണ്ടെടു ചെയ്യാൻ മതി. നാല്പതും ഒരു കോയയുടേയും
ഉപദേശം ആവശ്യമില്ല.”

മുണ്ടെന്നു വിശ്വസിച്ചും പോക്കിയിരുന്നതെന്നു പേരിൽ
കോയ മാസ്റ്റർ പ്രവേശിച്ചിരുന്ന അമ്പലക്കൽ രണ്ടു മൂന്നു
മാസം കൊണ്ടു് ഒരു ചെറുപ്പട്ടിലെ ഫീസ് പോരതായി
ചേർത്തുവെ അറിയാതായി.

ഒരു ദിവസം അമ്പലക്കൽ പാത്തുരു കുട്ടിയുടെ മക്കൾ
വെച്ചു കിട്ടി. മക്കൾക്കൊടുപ്പിച്ചിട്ടു കിട്ടുന്നതെന്ന

പൊൻചിറ" കേൾക്കിന്റെ ഒരു തുണച്ചുമായി നിൽക്കു
വിത്ത. പാത്തുക്കുട്ടിയുടെ കവിതയുടെ ഒരിച്ചിതനിയ
ചോര കുപ്പായത്തിൽ വിതാർ തുടങ്ങി. പാത്തുക്കുട്ടി അ
നയമോടിയായി ഏകദേശ ചുമിടലായി. ആ നമയത്ത
മാനേജർവിടെയുണ്ടായിത്തന്നിട്ടു. വളരെ നേരം ആലോചി
ച്ചശേഷം ഞാൻ ആ ചെങ്കുത്ത വിദ്യാർത്ഥിയെ വിളിച്ചു
വിന്യസിക്കാൻ തീരുമാനിച്ചു.

"ഓ—— നിങ്ങളുടെ ചാസ്സോപ്പി ഞാൻ മുൻപിമാന
വന്ന ചോരകുപ്പായം പാടുന്നതാണ്." ഉടനെ ഏതെ
പ്പല്ലാക്കിത്തൊട്ടു അങ്ങുചെന്ന് പറഞ്ഞു. ആ ചോരകി
ഏതെ അടിമാനത്തെ പാടുന്നതായി; കെട്ടിൽ ഒരു ചോർ
കുത്തിയ ചോര എന്തിനാലാലാലാ.

"ഉള്ളൂർ ചോരയ്ക്ക് ഓർ ചാപ്പം കിട്ടി. പിന്നെ വ
രൂല. പണ്ടു ചോരയ്ക്ക് വെള്ളി ചെപ്പു കൂടെ സ്വേദിച്ച്
ചോപ്പിച്ചതിന് കോയ ചാപ്പ് കൂട്ടാൻ ചോരയി. അങ്ങു
കൊ മഷിമിട്ടു തിടന്നതിന് കോപ്പി" അപ്പോഴേക്കാണ്
ഉള്ളൂർകുട്ടി ആ ചോരയെ പാടുന്നതായി. ഉള്ളൂർകുട്ടി
ആ വിരമം കേൾക്കുകയും— "ഒരു ചോരയ്ക്ക് കോയചാപ്പ്
സൂക്ഷ്മ വെള്ളം കോപ്പ് കുന്നിമ്മിട് ചോപ്പ് ഓരോ
കണ്ടു. ചോപ്പ് ഓരോ പിടിച്ചു ഓർ ചാപ്പയുടെ കൂടെ കിട്ടി
കുറ്റിച്ചു ചാടി. ചാടി തുടങ്ങി അങ്ങു ചോരകുട്ടി ഓർ
ചാപ്പയ്ക്ക് തുണി മടിക്കാട്ടി കണ്ടി. അത് പിന്നെ ചോര
യ്ക്ക് ഒരു വെള്ളിയാറ്റ ഓർ കണ്ടിയിൽ ചോരയ്ക്ക് കോര
കൂട്ടിയ വെള്ളിയാറ്റയെ ഓരോ കൊണ്ടുവന്നത്."

ഞാൻ ആ അക്കേചം കേട്ടു നാടിപ്പിട്ടു. പാത്തുക്കു
കുട്ടിയെ നാശനാശിപ്പിച്ചശേഷം ഉള്ളൂർ ചോരയ്ക്ക്
ചോര കൊണ്ടിരുന്നു. ചോര കണ്ടിത്തു കട്ടികൾക്കെല്ലാം
ജോലി കൊടുത്തു കണ്ടിയിട്ടു നിയമം, വളരെയധികം

"കിട്ടാ നന്നാൽ മതി." അന്ന് കള്ള നിറച്ചുകൊണ്ടു
 ഇടൻ:—"ചോലയാർ വന്നാൽ പെല" നെ കൊല്ലും കിട്ടൂർ."
 അവന്റെ കള്ളനിർ തൊട്ടിലിലെത്തുക.

"എന്നാൽ ഞാൻതന്നെ തരാം."

"ഞെത്തുന്ന തട്ടാൻ പാടില്ല. കിട്ടാവട്ടേയും തല്ലണം."

"അവൾ കുറും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അവളേയും തല്ലും."

"എന്നാൽ മതി"—അടുത്തുകൂടി ഇടൻ:—"എന്നാൽ
 ഞാൻ നല്ല കിട്ടാ കൊല്ലാൻ വരണമെന്ന് മനസ്സ്."

"ആട്ടെ, എത്ര അടി അടിക്കണം?"

"കിട്ടൂർ നിറച്ചിട്ടാൽ മതി." അവന്റെ കണ്ണു ഇട
 നിയിരുന്നു.

"അല്ല, അടുത്തുകൂടി നിറച്ചിട്ടാൽ മതി." ഞാൻ
 വിധിപറയാനുള്ള അധികാരവും അവനെന്നെ വിടുകൊ
 ട്ടുണ്ട്.

"എന്നാൽ മനസ്സ്"—അവനുള്ള ശിക്ഷ അവൻതന്നെ
 വിധിച്ചു.

"മുറപ്പിക്കണം" ഞാനും സമ്മതിച്ചു. ഞങ്ങൾ ഒപ്പി
 ലേക്കു കയറി.

അന്നേവരെ ബാബനെയൊന്നുമില്ലായ്മയും അടിച്ചിട്ടില്ല.
 അന്നും—അപ്പോൾ—അപ്പോൾ—അപ്പോൾ—വിധിവിധി
 ന്നില്ല. പക്ഷേ, എന്റെ അടിമാനത്തിന് തട്ടിയ കോട്ടാ
 തിക്കാൽ ബാബനെ അടിക്കാനൊരുങ്ങി. നാലാളെങ്കിലും
 ഒപ്പമുള്ള ഒരു കട്ടിക്കുള്ള അടിമാനത്തോടെ ഞാൻ എവി
 ള്ളെന്നും ചോദിക്കുന്നതും എന്റെ അടിക്കാൻ ചേർന്നി
 ള്ളില്ല. ഞാൻ മനസ്സിലാക്കുക മൗനമായിത്തീർന്നു.
 അപ്പോൾ ഞാൻ എന്തോ വിചാരിച്ചു.

അബൂബക്കർ അവൻ വാങ്ങുന്ന കൈ നീട്ടി, കണ്ണും ചിമ്മി നിന്നു. ഞാൻ ആ കയ്യുടെ ചാർടി അടിച്ചു നിന്നു. അവൻ കൈ വലിച്ചില്ല. കണ്മിഴിച്ചില്ല. ആ കൈ മൂന്നു മഞ്ഞ അടിയും കാത്തു മലർന്നു നിന്നു.

“അങ്ങി മതി എന്നു നിശ്ചയിച്ചു. പോയി സ്ഥലത്തിന്നെന്നാ” ഞാൻ കല്പിച്ചു.

ഞാൻ പാത്തുക്കുട്ടിയേയും വിളിച്ചു വിസ്തരിച്ചു. അവളും കാരാ നന്നായിച്ചു. അവൾക്കും ഒരു പാപ്പാക്കി.

മറു കുട്ടികൾ ചേർന്നു ചിറ്റിച്ചു. പിന്നെ ഞാൻ അടിച്ചില്ലെങ്കിലും കുട്ടികൾക്കൊന്നു വലിയ മ്മമായിത്തീന്നു. അങ്ങനെയൊരു ഞാൻ അബൂബക്കറെ കണ്ടുകൊണ്ടു. അതിനാലോ പലപ്പോഴും ഉപദേശവും പ്രോത്സാഹനം കൊടുത്തും അവനെ വളർത്താൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചു. ഒരു നായ കുട്ടി അതിന്റെ അടുത്തുനിൽക്കുന്നതോടെ അവനെ നെന്തേലിച്ചു. അവന്റെ കയ്യുടെ മൂലവും മനസ്സിലാക്കാൻ എന്തില്ല സാധിച്ചു. അവൻ എന്റെ സ്ഥലവാതിലായ മുക്കുക്കുട്ടിയുടെ അടുത്തു നിന്നു. മുക്കുക്കുട്ടിയുടെ വാപ്പനായ ഹാജിക്ക് പൊന്നു. അബൂബക്കറെ മൈസൂരിൽ ചേർത്തു വാട്ടുപിടിക്കണമെന്നു ഞാനുപദേശിച്ചു. ഹാജി അതിനെ നന്നായിച്ചു. അങ്ങനെ ആ ശിക്ഷ അവന്റെയും ഏതൊരു പാത്തുക്കുട്ടിയുടെയും ജീവിതത്തിലെ ഒരു വഴിത്തിരിവിനെ പാഞ്ഞു. പാത്തുക്കുട്ടി പിന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്തു ചേർന്നു. അദ്ദേഹം മനസ്സിലായ പോക്കോളിയുടെ മകളാണെന്നു തിരിച്ചറിഞ്ഞു. ആ മകളുടെ മകളെ മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നില്ല. അനന്തം ചെല്ല.

മാനേജർക്ക് നന്ദോദ്ധരി. അയാൾ തന്നെ:—“സീക്രട്ടറി പറയുന്നതും ശരിയാണ്. ഇതു കലമാനാദി ഒരു മിസ് ട്രസ് കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. ഞങ്ങൾ കണ്ടിട്ടില്ലെങ്കിൽ അതു കയ്യെടുക്കുമ്പോഴോ? പിന്നെ അതിൽനിന്നും പഠിക്കാനാണു്. കെമിസ്ട്രി കഴിക്കാത്ത മാസ്റ്റർമാർക്ക് പഠിക്കാനാണ് മിന്നിത് എന്താണ് ഉദ്യോഗസ്ഥൻ ഇൻസ്പെക്ടർ പറയാൻ.”

“ഞാൻ വരാം. ചർക്ക നിങ്ങൾ പോകുമ്പോൾ ഇതിലേ വരണം. ഞാൻ ബാലനേയും തുണയ്ക്കു കൂട്ടി വരാം.” ഞാൻ മാനേജർക്ക് ഉറപ്പു കൊടുത്തു.

“നിങ്ങളുടെ തണിയിൽ കപ്പാക്കുമാനാദിയില്ലേ?” മാനേജർക്ക് ചോദ്യത്തിന് അയാൾക്ക് മറുപടിയും പറയാനില്ല. അദ്ദേഹം പോയി.

കുട്ടിൻ നായർ വിവാഹമോചനം നടത്തി എന്റെ വളരുന്നായി കിടന്നു പോയപ്പോൾ ഞാനൊരു പുതിയൊരു കെട്ടിടം. അയാൾ എടുത്ത രണ്ടു വസ്ത്രങ്ങൾ കൂടി വലയോതിക്കുകയില്ല. അതു മുമ്പായി, ഒരു വളരുന്ന മുതലി മുറുകെ കെട്ടിയിൽ അനാമതമായി ഇരിക്കുകയാണ്. ഞാൻ മുതലിയാരോടു് അനുവാദിച്ചു വാങ്ങി. എഴുന്നേറ്റുകൂട്ടി യെക്കൊണ്ടു് വാങ്ങിപ്പു കൊണ്ടുവന്നവിധി എന്റെ സ്വന്തം ഇണിയാണ് ഉപയോഗിച്ചിരുന്നതു്. നാലൊന്നരയും, നാലു മുണ്ടും, നാലു ബ്ലൂട്ടറും, ഒരു ചോപ്പിയും. സ്വന്തം പണി ചെയ്തതു സ്വന്തം വിധി ചങ്ങനകളെ നേടിയ തണിയിലേയ്ക്കു് ഞാൻ അഭിമാനം കൊണ്ടിരുന്നു.

രണ്ടു മണലും ഒന്നരയും അയാൾക്ക് കൊണ്ടുപോയിരുന്നു. കയ്യിലുള്ളതു് സാധാരണ ചെറിയതായിരുന്നു. അതാണ് മനുലിയാർ ചേർത്തിട്ടുള്ളതു്. ഞാൻ യാതൊരു സാധനവും പറയാതിരുന്നതു്.

വിശ്വാസ കാലത്തു് ദൈവതു മണിയായപ്പോഴേക്കും മാനേജർ ഹാജരായി. ഞാൻ പുതു വാനപ്പോൾ ഒരു ചെറു അപ്പോൾ എനിക്കു നന്നു. ഒരു മല്ലുണ്ടു്, ബ്ലൂ സു്, ചോപ്പി ഇതൊക്കെ അതിലുണ്ടായിരുന്നു. എനിക്കു് എന്തെന്നില്ലാത്ത സന്തോഷം തോന്നി.

ഞാനും ബാലനും കഞ്ഞി കുടിച്ച് ഒത്തുപിറുക്കുവു.

“തെളി നടന്നോ—താവാട്ട കേടുപടത്തിക്കോ” മുതല്ലി പറഞ്ഞു. അവനെക്കു പാലാശാലും കേട്ടില്ലെന്നു നടി കേൾക്കുകയും എന്റെ പതിവ്. ആ വിവാഹമോചനത്തിൽ ഞാനെടുത്ത ഗുരു നില അറക്കുന്നതിൽ ഒത്തുതാ അമ്മയും വെച്ചു അപ്പോൾ ഉണ്ടാക്കിയെന്നു. അതിനെ വെള്ളുവാൻ സ്വന്തമായ എന്റെ അഭിപ്രായം വെച്ചു നമുക്കു നല്ലൊരു വരികയാണു് നല്ലതു്. നാട്ടുകാക്കൊക്കെ പാതിപ്പിക്കുന്നതിലുണ്ടാണു. ഞാൻ പറഞ്ഞാൽ ആക്കു വില അല്ലേ?”

“പതിവാക്കിയവയോഴക്കു വേണം” മാനേജർ സമാധാനം പറഞ്ഞു. ഞങ്ങൾ മൂന്നുപേരും കൂടിപടി കുന്നു. നന്മിന്നു വഴിയുടെ പകുതി വരെ ഞങ്ങളുടെ ഒന്നും സംസാരിക്കാതെ നടന്നു.

“മിറാറിങ്ങിൻ പുനംഗിക്കകത്തു മറ്റൊരു വേണ്ടിവരുമോ?” ഞാൻ കാരെച്ചൊരു പരിട്ടമത്തോടുകൂടി ചോദിച്ചു.

“പൊതു് ചോദിക്കണം” മാനേജർ എന്നെ സമാധാനിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു കൂടാൻ— “പുനംഗിപ്പുറംവരെ വെച്ചാൽ സമാധാനം. നാട്ടുകൾ നല്ലതു് അതൊരു മാനമാണു്. ഇല്ലെങ്കിലും വിശ്വാസമില്ല. പക്ഷെ, അപ്പോൾ മിറാറിങ്ങിൻ പാലം ഉണ്ടെന്നും നാട്ടുകൾ നല്ലതു്. അതാണു് ഞാൻ ഇന്നു് നിറക്കുളളടി കൊണ്ടുപോകുന്നതു്.” മാനേജർ കാരും ഉണ്ടാ പൊക്കു.

“പാപവും പ്രബന്ധവും നമുക്കു സൂത്രീലാണെന്നു പറഞ്ഞാൽ നമ്മളെന്തു ചെയ്യണം?” ഞാനനേ ചിന്തിച്ചു.

“നോട്ടു പേടിക്കേണ്ട” മാനേജർ ഈ മുഖവുരയോടു കൂടിയേ തുടങ്ങു—“പ്രബന്ധം ഞാൻ ഗോപാലനെക്കൊണ്ടു” എഴുതിപ്പിച്ചു കൊണ്ടുവന്നു തരാം. നോട്ടു” അതു വീട്ടിലിരുന്ന നല്ലവണ്ണം വായിച്ചു പഠിച്ചിട്ടു മിററിപ്പിടിച്ചു ചെന്നു നന്നായി വായിച്ചാൽ മതി. വായിക്കുമ്പോൾ തപ്പിത്തടയ്ക്കുന്നതെന്നു മാത്രം. തപ്പിത്തടഞ്ഞാൽ അതു നമ്മുടെ സൂത്രീന മോശമാവും.”

“എനിക്ക് പേടിയാണുണ്ടായത്.” ഞാൻ മാനേജറെ ബോധ്യപ്പെടുത്തി— “ഒരു മാസ്റ്ററോ മിസ്റ്ററോ സ്കൂൾ സംബന്ധമായി വെളിച്ചം വെക്കുന്നതെന്തെങ്കിലും എന്തെങ്കിലും കഴിയുംവേണ്ടെ ഞാനാ ചെയ്യും. ബന്ധനം” പ്രാപ്തിയെങ്കിലും തന്നെ. ട്രെയിനിംഗ് കൂടി കഴിച്ചു നല്ലൊരു മിസ്റ്ററായിത്തീരുകയും ഉപദ്രവമിട്ടാതെ പ്രവൃത്തിയെടുത്തു ജീവിക്കണം എന്നാണ് എനിക്ക് മോഹം. അതിനു വേണ്ടതെന്തായാലും ഞാൻ ചെയ്യും.”

“അങ്ങനെയൊ, മോളേ, അങ്ങനെയൊക്കെത്തന്നെയാണെന്നിരിക്കും വേണ്ടതു്. ഞാൻ പറഞ്ഞതെക്കണ്ടു” നോട്ടു കേൾക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഞാനൊന്നു പറഞ്ഞാൽ ഇതിനെപ്പറ്റി അടങ്ങിപ്പോകരുതല്ലെ.”

“എന്നാൽ മതി.”

“സ്വതന്ത്രമായി നമുക്ക് അവിടെ എത്തുന്നതുവരെ ഇടയുണ്ടല്ലോ. തൊന്നെന്റെ സുഹൃത്തുക്കളായി കിട്ടി നോട്ടുക്ക് പറഞ്ഞു തരാം.” മാനേജർ പറഞ്ഞു.

“കേൾക്കട്ടെ.”

“പ്രബന്ധം നമുക്കു ഞാനെഴുതിക്കൊണ്ടുണ്ട്” നോട്ടുക്കു സൂത്രീയെ സൂത്രീയെ.”—മാനേജറെ കഥ തുടർന്നു—

“യല്ല ആ പാലാലു” മറുപിപ്പിച്ചപ്പോൾ ഒരു ചുരുക്കം മെറ്റാക്കനുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് പട്ടി

മുപ്പാ കടലിൽ ചെന്നു കാലം കഴിയില്ലെന്നായിരിക്കണം. ഇപ്പോൾ പട്ടിന്റെ, അമ്മയുടെ, മുപ്പാക്കാരെ പരിചരിക്കുന്നതിൽ മുപ്പാ പണയം—“അത് പോയി കിട്ടി” എന്ന്.

ഇല്ല, ഇവിടെയുണ്ട്. എന്തെങ്കിലും ഒന്നാണിത്. മുപ്പാക്കാരെപ്പറ്റി ചിലർക്കുള്ള, പട്ടാളക്കാരുടെയും ആരെങ്കിലും ചിലർക്കുള്ള, അമ്മയുടെ മുപ്പാക്കാരെക്കുറിച്ചും.

“നിങ്ങളാണ് ഇപ്പോൾ.”

അപ്പോൾ പാലാലാ മുപ്പാ. മുപ്പാ പരിചരിക്കുന്നു. ഇപ്പോഴത്തെ കോലം കെട്ടിയിട്ടു കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. “പട്ടാളം” എന്ന് മിന്നുന്ന ഒരു പെട്ടി.

പോയിട്ടുള്ള ആ പട്ടികൾ പോയി? അതുകൊണ്ട് “പട്ടാളം” കിട്ടിയിരുന്നതായി പലരും ചിലർ മുപ്പാക്കാരെക്കുറിച്ചു പറയുന്നു. പലരും പറയുന്നു. “പട്ടാളം” എന്ന് മിന്നുന്നതായി പലർ പറയുന്നു. “മുപ്പാക്കാരെ നിങ്ങൾക്ക്” ആയിരം ആമാക്കിട്ടുള്ള യോഗമുണ്ട്.”

അപ്പോൾ ആ പാലാലാ കട്ടിയിൽ കൊന്നിടപോലെ കിടക്കുകയാണ്. അത് ഇടയിലാണ് മുപ്പാക്കാരെ നല്ല കാലം.

ആ അനുകൂലം നന്നിട്ട് ഒരു മണിപ്പർ കഴിഞ്ഞില്ല. നമ്മുടെ ഇൻസ്റ്റർ അവിടെ വന്നു, മുപ്പാക്കാരെ. അത് നമ്മുടെ ഇൻസ്റ്റർ കമ്മിറ്റിയിൽ പാലാലായിരുന്നു. നമ്മുടെ മുപ്പാ പരിചരിക്കുന്നതിനായിരുന്നു. ആ കമ്മിറ്റി പണയംകൊള്ളുന്നു.

ഇൻസ്റ്റർ അപ്പോൾത്തന്നെ എന്തെങ്കിലും നമ്മുടെ നല്ല ലോകം ഇതിൽ ഇടം കൊടുക്കുന്നു. പലർക്കും അതുകൊണ്ട്

മുപ്പനും ചെറുപ്പനാകുമ്പോൾ പഠിക്കുന്നു. തങ്ങളുടേപ്പുറവും പഠിക്കുന്നു "അതു നിങ്ങൾക്കു കർമ്മമാകും" എന്ന്.

പഠനക്കാട്ടുനിന്നു വന്ന അന്ധൻ, എന്റെ അളിയൻ തമ്മളുമാറ്റാക്കുമോട്, അമ്പനാക്കുന്ന ഓരോ പള്ളി എറ്റുവാങ്ങി. മോടൻ വിനക്കാർ കാച്ചിപ്പട്ട പാമ്പിൽ ഒരു ഓരോ പള്ളി ചെല്ലുമാറ്റി. ചിലോന്നു നന്നെ നമുക്കു പോലവനെ വിളിച്ച് ഒരു മാങ്ങാക്കി. അങ്ങിനെ തുടങ്ങിയതാണ് നമുക്കു നൂറ്. ഇൻഡ്യൻ വരും വിവിധവും പാലിക്കും ഒരു ഇനം എന്നു പറഞ്ഞപ്പോഴേക്കും കഴിഞ്ഞു. അക്കാലം കിട്ടി മന്നുറപ്പിക ഗ്രാൻറ്. നൂറ് റപ്പിക ഇൻഡ്യൻ കൈ-ത്തു. കൈയ്ക്കു പറഞ്ഞിട്ടു മുപ്പതൊക്കെ ചെയ്തു. ഇന്നു കിട്ടിയെടുപ്പിക മോറ്റാക്കു. ഓന്നൊരു നെയിലായി. ഇങ്ങിനെ തട്ടിപ്പാടിപ്പാക്കു വേണ്ടാ. ഒരു പമ്പൻ വാങ്ങി പഠനക്കാട്ടുപോയി. അതു തങ്ങളുടേപ്പുറം കൊടുത്തു. ബാക്കിയുള്ളതുകൊണ്ടു സ്കൂൾ ഈ മട്ടിലാക്കി."

ഇന്നു നാലിനവും സേവയും കൈക്കൂലിയും എല്ലാംകൂടി ഒരു കാലയേറുപായി ഉടലെടുത്തുനില്ക്കുന്ന സ്കൂളിനെപ്പറ്റി ആ മാനേജറുടെ മുമ്പത്തെ അഭിമാനത്തിന്റെ ചുരുവിടം. എന്നാൽ അതിന്റെ പിന്നിലും വിചാരിച്ചിന്റെ കരിനിഴലുണ്ടായിരുന്നു:—"സെയ്തിനെ എട്ടാംതരംവരെ പഠിപ്പിച്ച് കെയിനിങ് കഴിപ്പിച്ച് നൂറുവരെ ഏറ്റു ചിട്ടവേണം മരിക്കാതെ നായിന്നു എന്റെ പുത്രി. പക്ഷേ അവർ അവിടെ പാട്ടിനു പോയി." കച്ചി-മാമ്പുക്കൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഒന്നരണ്ടു നൂറ്റുകണ്ണൻ അയാളുടെ കണ്ണിൽ ഉറപ്പാക്കുന്നതു വേണ്ടിയാണെന്നു ചിന്തിച്ചു.

"നിങ്ങൾ ആരെക്കൊന്നും ഇവിടെയെടുക്കുന്നില്ലാ മഹൻ പാഞ്ഞു?" ബാലനേ ചിട്ട.

"നമ്മുടെ ഗോപാലനെക്കൊണ്ട്. നവരൂപിയില്ല ഗോപാലനെ." ചന്ദ്രേജ് വിരഹിക്കുകയാണെന്നായി: "ഇന്ന് വിശാർദ്ദിന്ദർ പണിയെടുക്കാൻ അവനോടു ചോദിക്കണം. അക്കാട്ട് തനിക്ക് ഇൻസ്പെക്ടറാക്കാൻ ശേഷമാണ് ഗോപാലൻ. ഒന്നാമതാ ഇംഗ്ലീഷ്. അവൻ ഒരു ഹരജി എഴുതി. നവരൂപിയിട്ടാൽ ഹിറ്റിശ്ചോക്ക് സായത്ത് കൊടുത്തിൽ വെടിവെച്ചുപോലെയാണ്. കരിക്ക കൊള്ളാം. ഇൻസ്പെക്ടറാചിയിലേക്കു ചു ഒന്നാം ഹരജി മടങ്ങിയിട്ടില്ല. ഓർത്തതുകൊണ്ടാണ് സ്ലൂട്ട് ഇത്രവേഗം അന്ധരായിട്ട് ഗ്രാൻഡ് കിട്ടിയത്. അതുകൊണ്ടുവന്നിട്ടെന്താ അവൻ ചൊല്ലിപ്പോന്നാണ് ഇൻസ്പെക്ടർ പറഞ്ഞത്."

"അതെന്നാ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഇൻസ്പെക്ടർമാരെ അത്ര പിടിച്ചില്ല. അവൻ നവരൂപിയിലെ കോൺഗ്രസ്സാണെന്നു ഇൻസ്പെക്ടർ പറഞ്ഞു. അതുകൊണ്ട് അക്കട്ടിയെ ഒഴിവാക്കി. ഓന്നു ഇരുപത്തഞ്ചു രൂപ കൊടുക്കണമെന്ന ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്ന പക്ഷേ കള്ളിയാക്കാനുവന്നാണ് പത്തു കൊടുത്തത്. അവൻ ഈ വാങ്ങിപ്പോയി. ഓർ കോലറാ പണത്തിന്നു വലിയ ഒരു കൊതിയുള്ള കൂട്ടത്തിലല്ല."

"അപ്പോൾ മുന്നോട്ടു കൊടുക്കുമായിട്ട് നിങ്ങൾ പതിനഞ്ചുരൂപ കൊടുത്താത്തതെന്തേ? ഒരു പണിയെടുക്കാതെ തങ്ങൾക്ക് ഒരു പവൻ കൊടുത്തു. ഇൻസ്പെക്ടർമാരും ഗോപാലനു കൊടുക്കാൻകാരും പണമുണ്ടായില്ല അല്ലേ?"

"അതെങ്ങനെ പറയുന്നത്. ഗ്രാൻഡ് കിട്ടിയാൽ ആ രൂപിക രൂപക കൊടുക്കണമെന്ന ഒരാൾ പറഞ്ഞിട്ടാണ് അത്രവേഗം സ്ലൂട്ടാക്കിയിട്ട് കിട്ടിയത്. എന്താ ഒപ്പു സ്ലൂട്ടു വെച്ചതല്ല നാരായണൻപറയാ? രൂപക മൂന്നു കൊല്ലം കഴിഞ്ഞിട്ടല്ലേ കോലറാ കട്ടിയെന്നു കാണാൻ സാധിച്ചത്."

“അതൊക്കെ ഏതായാലും ഭരി, പണിയെടുത്തു മാസ്സു ക്കു പണം കൊടുത്തില്ല.”

“വേണ്ടെന്നു വെച്ചിട്ടില്ല. ഒരു ദിവസം ഇൻസ്പെക്ടർ വിസിറ്ററുവന്നപ്പോഴാണ് പറഞ്ഞത്. അവനെ ഇപ്പോൾ പിരിയണമെന്നു. ഇൻസ്പെക്ടറെ ഒരു സമർപ്പിക്കാനു കരുതപ്പെടുന്നപ്രകാരം ഗ്രാൻറ് കിട്ടിയ പണം കൊടുക്കാനു ഞാൻ പാലക്കാട്ടുപോയി ഇട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നുവരിക. മുപ്പത് രൂ.യിൽ വന്ന കണ്ടപ്പോൾ ഗോപാലൻ ചാക്കപ്പോ ലുള്ള ബർട്ടുണ്ടു കയ്യൊതുങ്ങിയെന്നു ധരിച്ചിരുന്നു. മു ള്ള ക്കു കോൺട്രിക്ട് എന്നുവെച്ചാൽ വലിയൊരു പണം. അവനെ കണ്ടപ്പോൾ മുപ്പത് ഇട്ടിക്കയറി. ഈ ബർട്ടൊന്നും പൊതുവെ പറഞ്ഞു. ഗോപാലൻ വലിയ കറുത്താണ്. അയാൾ കണ്ടതും നാവിന് പറഞ്ഞു. അതു ‘ഞാനാ നിശ്ച യിക്കാൻ’ എന്നു. അപ്പോൾ അവനെ ഇൻസ്പെക്ടർ മാസ്സർമാ രടെ കയ്യൊപ്പിടിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടുവന്നതെന്നു അവൻ പറഞ്ഞു. അയാൾ പറഞ്ഞു “അവനെ ഇതിൽ നിന്ന വിട്ടുനോക്കൂ. ഇതിനെപ്പോലെയുള്ള ഗ്രാൻറ് കിട്ടു ന്നോൾ അവനെക്കൊണ്ട് വിളിച്ചുവരുത്തി കൊടുക്കുകയും വാങ്ങിക്കൊടുക്കണം. പത്തുരൂപിക്കു കൊടുക്കണം, ഞാൻ കൊടുക്കാനാ എന്നു വെച്ചിട്ടില്ല. ഒരിക്കൽ പതിനൊരുരൂപിനു ഇതിൽ വിളിച്ചുകൊണ്ടു അവനെ വിട്ടിട്ടു പോയി. അപ്പോൾ അയാൾ ജയിലിലായിരുന്നു. പത്തു രൂപയോളം ഇപ്പോൾ കയ്യിൽ” അവനെ പോലീസുകാർ വിളിച്ചു ഒരു പക്ഷെ അവിടു ചെന്നുവന്നു. ഇപ്പോൾ അയാൾ നാട്ടിൽ വന്നിട്ടുണ്ട്. ഞാൻ ഇന്നാളൊരു ദിവസം കണ്ടു. ചാക്കിട്ട് അവനെ ഇതിലേക്കു വിളിച്ചുവരുത്തുവാ നെന്നു പറഞ്ഞു. വല്ല ഇൻസ്പെക്ടറുമാ അറിഞ്ഞാൽ പോ യിട്ടുണ്ടുണ്ടു. ഇൻസ്പെക്ടറുടെ കൈവിട്ടാൽ ഇവനും

പാഠം കഴിഞ്ഞു, ഒരു ചെറുപ്പക്കാരനായ അദ്ധ്യാപകൻ ഇചികരണമെന്ന വിഷയത്തെപ്പറ്റി ഒരു ഉപന്യാസം വായിച്ചു.

ഒരയിനിങ്ങ് കഴിഞ്ഞുവന്ന ഇടത്താക്കാരായ ചെറുപ്പക്കാർ ആ വൃദ്ധനായ അദ്ധ്യാപകൻ എടുത്തുനിൽക്കുന്ന പാഠത്തെപ്പറ്റി ആരായിരം തൊറുകളും കാരങ്ങളും കുറവുകളും പറഞ്ഞു. ഒരാൾക്കും ആവശ്യമില്ലെന്നിട്ടും ഒരു ലോപർ ഒരയിനിങ്ങ് അദ്ധ്യാപകൻ വിഷയത്തെപ്പറ്റി വനരോദനം പോലെ അർത്ഥമില്ലാത്ത പ്രസംഗിച്ചു.

"മിറ്റിങ്ങ് കഴിഞ്ഞു ചെന്നിട്ടുവേണം കാട്ടിൻ കയറി മയിലൻ മുറിയെ തിരുവാൻ, ഒരു അസത്ത് സമയം കളയണം." ആ പ്രസംഗത്തെപ്പറ്റി ഒരു ഫിച്ച്മാനേജർ തനിക്ക് ഒരു അഭിപ്രായം രേഖപ്പെടുത്തുകയുണ്ടായി. ആ സമയം കൊല്ലിയപ്പോഴൊന്നെ പതിവുകാരായ മാർ പലതും പ്രസംഗിച്ചു.

പ്രസംഗങ്ങളെല്ലാം കഴിഞ്ഞു സിക്രട്ടറി എഴുന്നേറ്റു നിന്നു പറഞ്ഞു: "അടുത്ത മാനുഷനിലേക്കുള്ള വിഷയങ്ങളെല്ലാം തിരഞ്ഞെടുക്കൽ."

അദ്ധ്യക്ഷൻ്റെ തലയ്ക്കുകളിൽ ചാടിനിന്നു സമാജികന്മാരുടെ ചർച്ചാപന്തിയെപ്പോലെ അമിതമായിപ്പോയ സിക്രട്ടറി ഇടനട:—"ഒക്കെപ്പോയിട്ടുൾ, എടുത്തു മുസലിയാർ"

മുണ്ടിയിൽ കെട്ടിക്കൊണ്ട മുസലിയാർ എഴുന്നേറ്റു നിന്നു ആളെക്കാട്ടി.

"പാഞ്ഞിട്ടല്ലേ" വരണം. പത്തുമണിക്കരയെന്ന വരണം. പാഠവും, ഉപന്യാസവും ശരിക്കു നടത്തണം. ഇൻസ്പെക്ടർ അന്നു വരാതിരിക്കില്ല. ആയില്ലായെന്ന് പറഞ്ഞു പറഞ്ഞുണ്ടെന്ന് ഉടനടകൊണ്ടുവന്നാൽ സ്കൂളിനെ ഗ്രാൻറുണ്ടാ

വില്ല. അതുതന്നെ" നിശ്ചയിച്ചു. — "പക്ഷത്തുണ്ടോ ഉണ്ട്. പാഠം രണ്ടാം തരത്തിലേക്ക്. ഗുണകോപ്പം. ഉപന്യാസം. നമ്മുടെ വിദ്യാഭ്യാസം." തുടന്ന് ഭേദധികാരത്തിൽ നിന്നു വന്ന കുറെ കല്പനകൾ വായിച്ചു. അദ്ധ്യക്ഷന്റെ ഉപസംഹാരത്തോടു കൂടി യോഗം പിരിഞ്ഞു. ഒരു തുണ്ടു കലാസംഘം മധിക്കുപ്പിനും സ്റ്റീൻസ്റ്റോനും മിനിസ്റ്റ്സ് പുസ്തകവുമായി മാന്റേജർ എന്റെ അടുത്തു വന്നു പറഞ്ഞു: — "നാല് ഇതൊക്കെ ഒരു കവിപ്പെട്ടതാണു. തൊറന്റ് ഓടിക്കേണ്ട. നമ്മുടെ ശോചാവസ്ഥയെക്കുറിച്ചു നോക്കൂ."

അന്നു കവിപ്പെട്ടതു. യോഗം കഴിഞ്ഞു പുറത്തിറങ്ങിയ ശേഷം മാന്റേജർ ഒരു ചായപ്പിടിക്കുറയുടെ മുമ്പാകെ വെട്ടി നിന്നു പോയിച്ചു. "നാളെ ചായ കുടിക്കേണ്ടേ?"

"വേണ്ട"

"അല്ല. കൊച്ചു കുടിച്ചോളിൻ"

"ഞാൻ മാപ്പിളയുടെ ചായ കുടിക്കില്ല."

"എന്നാൽ കുട്ടി കുടിച്ചോട്ടെ."

"അവനും കുടിക്കില്ല."

ഞങ്ങളുടെ കാത്തിരുന്ന. മാന്റേജർ ചായ കുടിച്ചുവന്നു. ഞങ്ങൾ വിട്ടിലേക്കു മടങ്ങി. ഇതാണ് "കുടിച്ചു" മിനിസ്റ്റ്സ് മാന്റേജർ പറഞ്ഞു.

"അതുകൊണ്ട്" ഞാനഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

ബാല്യകാലസഖി

[illegible]

ഞാൻ സ്കൂളിലേക്ക് പോകുമ്പോൾ വൃദ്ധന്മാരിൽനിന്നുള്ള ഹോമിയത്തു ചുമലിവിട്ടു ചന്ദനംതേക്കിറങ്ങി. നളിനിയെ കാണാനുപോലെത്തന്നെ അവളുടെ രണ്ടു കട്ടികളെ കാണാനും ബാധമുക്തയായിരുന്നു. ഞാൻ കിടക്കപ്പുറമിലേക്ക് നടന്നു.

“അമ്മയ്ക്ക് അറിയാതെയാണോ അമ്മയ്ക്ക്” എഴുതിയ പൂർവ്വ
 നിരീക്ഷണങ്ങൾ വായിച്ചു പഠിക്കുക. അമ്മയ്ക്ക് അറിയാതെയാണോ

നും. മാനേജർ എന്റെ അടുത്തായി. അദ്ദേഹം തുടർന്നു:—
 “നാല്പതുപ്രായമാണ്. ഇൻസ്പെക്ടർ വന്നിരിക്കുന്നു.
 ഇന്നാണത്രേ നമ്മുടെ പ്രതിബിംബം പരീക്ഷ. എഴുത്തച്ഛൻകുട്ടിയെ വിളിക്കാൻ അബ്ബബക്കറെ അയച്ചിട്ടുണ്ട്. കുട്ടികളെ
 വിളിച്ചുകൂട്ടാൻ നാലഞ്ചാളുകളെ വിളിച്ചിട്ടുണ്ട്. വേഗം പോ
 ണ്ടോ.”

“അപ്പോൾ ഇന്നു വെള്ളിയാഴ്ചയല്ലേ. മാനേജരേ?”—
 ഞാൻ തുടർന്നു: “ഞാൻ നാലകത്തൊരം പോവാണെന്നായി
 പുറപ്പെട്ടതാ.”

“ഇൻസ്പെക്ടർ പറയുമ്പോൾ പരിചയ കഴിച്ചുകൊടുക്കുകയാണ് നമ്മുടെ കാര്യം. നാല്പത്തിയെട്ടാണോ. എന്താൽ ഇപ്പോഴേതൊക്കെ കുട്ടികളെ വിളിച്ചിട്ടുണ്ടോ. കുട്ടികൾക്കു കാച്ചുകഴിഞ്ഞാലും വിരോധം ഉണ്ടാവില്ല. ഇപ്പോൾ കഴിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിൽ മുമ്പെ കുട്ടികളില്ലാത്തപ്പോൾ ചാടി വിഴം. മുമ്പെ ഇപ്പോൾ വെള്ളിക്കലേക്കു പോയിക്കുന്നു.”

“ഞാൻ നാലകത്തുപോയി വെള്ള വെഴം തുളിക്കേക്കു വരാം. നളിനിമുണ്ടാവിടെ വന്നിട്ടു്. അവളെയൊന്നുകണ്ടിട്ടു് അതിലെത്തന്നെ അങ്ങട്ടു് വരാം. അവൾ വന്നപ്പോൾ തുടങ്ങിയതാണ് എന്നിങ്ങ ആളെ അയക്കൂ. നാളെ കാലത്തു് അവൾ പോവുകയോ ചെയ്യും.”

“ഐ കാണണ്ട, നാലുപളെ” മാനേജർ തടഞ്ഞു. വെള്ള കാലായി കാണാതെ കണ്ടു പെണ്ണു ചെട്ടു് ഞായത്തിലു് മുറുകും.”

“ഒന്നാം ഇല്ല. ഞാൻ വേഗം വരാം.”

“ചരിക്കല്ലേ—” മുതലിയാർ മനസ്സിലാക്കുന്നപ്പോൾ സമ്മതിച്ചു തിരിഞ്ഞു നടന്നു.

ഞാൻ വെള്ള വെഴം നാലകത്തായി, ഒന്നിനുമുമ്പായി

നാം കാത്തുനില്ക്കുന്നു നേരെ അകത്തേക്കു കടന്നു. ലക്ഷ്യക്കുട്ടിയെയോടു നളിനിയെപ്പറ്റി അന്വേഷിച്ചു. നളിനി കൈ ഉലാഞ്ഞു പറഞ്ഞു: "അതേവണ്മനസ്സോടെ ഞാൻ അങ്ങോട്ടു കരിച്ചു."

"ഇപ്പോ അങ്ങോട്ടു പോണം"—ലക്ഷ്യക്കുട്ടിയമ്മ തുടർന്നു:—"അവിടെ ഇൻസ്പെക്ടറുണ്ട്. അയാളോടു ഉണ്ടാവണം. നീയെന്നു പറയുന്നത്? പൊട്ടൻ കെട്ടിയിട്ടുണ്ടോ? കാലുകൾ കിഴങ്ങിയവയുടെ ഇടിക്കു, അവളിങ്ങട്ടു ഇറങ്ങി വരുമെന്ന്."

"എന്തിനെ നില്ക്കാനിടയില്ലല്ലോ" ഞാൻ തിരിഞ്ഞുനിന്നപ്പോൾ തുടന്നുപറഞ്ഞു:—"ഒന്ന് വിളിക്കൂ. അവൾ നാളെ പോകുമായി എന്തെല്ലാ പറഞ്ഞു? അങ്ങനെയൊക്കെയായി അവളെ കണ്ടിട്ടു."

"ഇൻസ്പെക്ടർ ഇപ്പോവില്ല വിളിക്കുന്നത്. മറ്റൊരാൾ ഇങ്ങനെയൊക്കെയാണ്." ലക്ഷ്യക്കുട്ടിയമ്മ തുടർന്നു:—"ഒരു നാലു മണിയായപ്പോഴേക്കുണ്ടാകും. സിരവിടെ ഇറക്കു. അവൾ പാലാക്കുണ്ടാക്കുമ്പോൾ പിന്നക്കും ഇങ്ങിനെ കാര്യം. അതു കെട്ടിപ്പോയാൽ മതി. എന്താ ഇത്രയൊക്കെ ബദ്ധപ്പാട്ട്!."

"ബദ്ധപ്പാട്ടുണ്ട്"

"ഓ-നേരെ ഒരു ബദ്ധപ്പാട്ട്!" അവർ തുടർന്നു:—"പിന്നെ ഞാൻ ചോദിച്ചില്ലല്ലോ-എന്തേ കട്ടപ്പൻനായർ വന്നെത്തും?"

കട്ടപ്പൻനായർ പറഞ്ഞതുപോലെ ഞാൻ അടുത്തുനിൽക്കുന്നവരായി സ്റ്റുഡിയർ പോകുന്നതുവെല്ലാം അറിയുകയും ചെയ്തു. ഒരു രസം മനസ്സിലാക്കിയപ്പോൾ ചോദിച്ചുവന്ന കാര്യം. ഞാൻ ആ ചോദ്യത്തിന്മേലുള്ളതൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

"എന്തിനെ നില്ക്കുവാൻ ഇടയില്ലല്ലോ ലക്ഷ്യക്കുട്ടിയമ്മേ, ഇങ്ങനെയൊ സ്റ്റുഡിയർ പറിക്കുകയാണ്. ഇൻസ്പെക്ടർ വന്നി

ട്ടുണ്ട്. ഞാൻ വേദം പഠിച്ചതാൽ ആ ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് എനോട്ടം ഇൻസ്പെക്ടറും."

"ഓ-ഓ എന്നിങ്ങനെ കേൾക്കുക! ഞാൻ ഒരു സൂട്ടി എന്നാൽ നിയമം ചെയ്തു. അല്ലാതെ ബാധനാ പാത്രം ഇല്ല. ഇത്ര പുരസ്കാരങ്ങൾ നൽകുന്ന വന്നു?"

അവർ എന്റെ ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ടും ഹോട്ടലും എല്ലാം പറ്റാത്ത. അവരുടെ മകളും ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ടും പൊന്നും. വേദം കേൾക്കുന്നതിനുള്ളതായിരുന്നോ. ചെന്നു പെട്ടിട്ടില്ല എന്നായി പശ്ചാത്താപം.

"കിട്ടി, കിട്ടി"-അവരുടെ ഇടയിൽ അവർ കയ്യിൽ കിട്ടിയിട്ടുള്ളതെല്ലാം അന്യമായിട്ടുണ്ട്. "എന്തെങ്കിലും സ്കൂൾ വന്നു. അപ്പോൾ അവിടെ ഉള്ളവർ പൊന്നും മോലയും"

"എന്നോ, മാറ്റിയിട്ടുള്ളവർ അകത്തുള്ളവരിനോട് ഇല്ല?" ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ കാര്യമായി. അന്യമായിട്ടുണ്ട് പെട്ടെന്ന് അറിഞ്ഞുമാറി.

"ഞാൻ നാണയം"-ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ എന്നെ നോക്കി ചുറ്റും: "ഇതൊന്നും നമ്മൾ ചെന്നു വെട്ടിയ മാറ്റിയ മാറ്റിയതാണ്. ഇതിൽ പൊന്നും പെട്ടെന്ന് അറിഞ്ഞുമാറി. നാളെ കാൽപ്പറയുന്നതു കേട്ടാൽ മതി."

ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ അതിൽ അറിയാത്ത നാളെകാലം നാളെ മാറി. അപ്പോഴത്തെ മുതൽ പൊന്നും അറിയാത്ത.

അതിൽ മുകളിൽനിന്ന് ഇങ്ങിനെ വന്നു വെട്ടും ഞാൻ കേട്ടു. എന്റെ വെട്ടും കേട്ടു നല്ലിനി ഇങ്ങിനെ വെട്ടിയതായിരിക്കണം ഞാൻ വിചാരിച്ചു. ഞാൻ ഇങ്ങിനെ വെട്ടിയതായി ഉറപ്പുവരുത്തി. മാധവമേനോൻ കേട്ടു അറിയാത്ത.

“അതും ഉണ്ടായി”—ഞാൻ തുടർന്നു: “അതങ്ങനെയാ രഞ്ജനം പാടി. കുറച്ചുകാലത്തേയ്ക്കു ഞാനും തടവറയിൽ പെട്ടു” എന്നിങ്ങനെ ആ വിചാരിപ്പാത്തപ്പോൾ പാടുന്നതും കേൾക്കുന്നതും ഓർക്കുന്നതും പെട്ടപ്പോഴായിരുന്നു. അവളെത്തന്നെ പിടിച്ചുകൊണ്ടു ഞാൻ ചോദിച്ചു. “എന്തിനേ, കരഞ്ഞിരുന്നതു?”

“എന്നും ഒരു രസം തരില്ല.”

അപ്പോഴേയ്ക്കും അവളുടെ മുതൽ കട്ടി ഉണർന്നു നിലവിളിച്ചു. അവൾ അറക്കുന്ന എടുത്തു നിലവിളി കാരാൻ ശ്രമിച്ചു.

“ഇറക്കുന്നതാ പേരു?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“വിജയരാജൻ” നളിനി കട്ടിയെ സമാധാനിപ്പിക്കുന്നതിനിടയ്ക്കു പറഞ്ഞുവെച്ചു. അവളുടെ രണ്ടാമത്തെ കട്ടിയും ഉണർന്നു കരയാൻ തുടങ്ങി. “അമ്മേ-ഓ-ഓ”—നളിനി ദയനീയമായി അമ്മയെ സന്ദർശിക്കുന്ന വിളിച്ചു.

“മകൾക്കെന്നാ പേരു?” ഞാനന്വേഷിച്ചു. എന്തിലും ആ ബഹളത്തിനിടയിൽ അവൾ കേട്ടില്ല. അവളിൽനിന്നു മറുപടി കിട്ടിയില്ല. ലക്ഷിക്കട്ടിയെ വന്ന് വിജയരാജൻ വന്ന താഴത്തേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോയി.

നളിനി മലക്കുപ്പി എടുത്തു രണ്ടാമത്തെ കട്ടിയുടെ പിളർ വായിലേയ്ക്കു നൽകിക്കൊടുത്തു. എന്നിട്ടും അവളുടെ നിലവിളി മാറിയില്ല.

“കരയേണ്ടാ അമ്മേ” നളിനി പറ്റിപ്പിടിക്കുകയാണു കട്ടിയെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു:—“ഊ-ഊ-ഊ-ഊ”

“കട്ടിക്കു മലക്കുപ്പിക്കൊടുത്തു?”

“മലയിൽ പാലില്ല” നളിനി തുടർന്നു:—“ഇനി ഇപ്പോൾ

ഇടത്തും ശക്തനായി. ഈ വാദിക്കു കരളിലൊട്ടു മാറുകയുമില്ല."

അപ്പോഴും വിജയരാഘവൻ അടുത്തുനിന്ന ചിരിയ്ക്കുന്നു.

"ഇപ്പോഴും വയററില്ലേ?"

നളിനി ലജ്ജ നടിച്ച് തലതാഴ്ന്നതല്ലാതെ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല.

"ആനക്കു പേര് മുത്തകുട്ടിക്കു?"

"ഒരു മേലുദ്യോഗസ്ഥന്റെയൊന്നാണത്രേ"— നളിനിക്കു ചിന്താഗതി പറുകയായിരുന്നു:—"അലർച്ച മാറില്ല. വലഞ്ഞു."

"എനിക്കു കാച്ച ബലപ്പാട്ടുണ്ട്. ഞാൻ ഇപ്പോൾ പോകട്ടെ. വന്ന സമയം പാടിയില്ല" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ഇ നവെ നെ വരാമായിത്തന്നോ? ഇ നവെ ഇവിടെ ഉണ്ടായിത്തന്നില്ല."

നളിനി ആ ചോദ്യത്തിന് "ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് ഷേപ്പിംഗ് കയല്ലെന്നും, പേടിക്കുകയോ പെറുകയുമാണു ചെയ്യുന്നതെന്നും എനിക്കു തോന്നി. ചിറകിളക്കിയാൽ ഇട്ടിന്റെ അഴി കളിൽ തടഞ്ഞു മറയ്ക്കാവുന്ന ഒന്നായിത്തന്നെ അവളുടെ ഗാർഹികജീവിതം. എനിക്കു ക്ഷമയുണ്ടെന്നു.

എന്നെ റിപ്പർസെന്റർ കാണിയിരിക്കുകയാണ്. താമസിപ്പിച്ചു. ആ വിഷമഘട്ടത്തിൽ പണ്ടത്തെ ബാല്യകാല സ്മരണയും പുലത്താൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്നതിന്നു ബോധ്യപ്പെട്ടു.

"ഞാൻ ഇങ്ങട്ടെ. ഇനിവരുമ്പോൾ കാണാം" ഞാൻ ചിരിയ്ക്കിനിന്നു പറഞ്ഞു കടന്നു.

“എത്ര വയസ്സാണോ പായാണാണായിരുന്നെന്ന് നമുനിക്ക് നെടുവിർപ്പിട്ടു കട്ടിയെ കെട്ടിവെച്ചുകൊണ്ടു എന്തെങ്കിലും അനുഗമിച്ചു.

ഒരു കനത്ത കാലോച്ചി ഇൻസ്പെക്ടർ കേളിമേൽക്കുന്നവരികയാണ്.

“ആ കട്ടിയുടെ കരച്ചിൽ മാറ്റാൻ വരു. അല്ലെ?”
ഇൻസ്പെക്ടർ കേളിമേൽക്കുന്നവരികാണ് കയറിയവർ. “വെച്ചായത്തു” നാളെ അവിടെ എന്തെങ്കിലും അനുഗമിച്ചു കൊണ്ട് ആയാൽ ആ കട്ടിയെക്കൊണ്ടു തന്നെ എന്തെങ്കിലും ചെയ്തിരിക്കാം.

അന്ന് ചുറ്റിപ്പോയി. ഇൻസ്പെക്ടർക്ക് വഴികാട്ടിക്കൊടുത്തു കോണിയിൽനിന്നു കയറിയപ്പോൾ പായാണാണെന്ന് അനുഗമിക്കാൻ എന്തെങ്കിലും കാര്യം വഴികാട്ടി നിന്നിരുന്നു. അങ്ങനെ നേരെ സ്ത്രീകൾക്കു നടന്നു.

“അതാവോത ചെയ്തതും ഭാഗ്യം പെണ്ണാകുകയോ?”
സ്ത്രീകൾക്കു നേരെ എന്തെങ്കിലും ചിന്താശക്തി ഇതായിരുന്നു

പുനർവ്വേദം എന്ന

അബൂബക്കർമാർക്കപ്പം ഞാൻ സൂട്ടിന്റെ വശത്തിൽ
 ചെന്നു കയറി. തലേവിവരം ഞാൻ അടച്ചു പൂട്ടിയതും
 സൂട്ടായിപ്പോ അതെന്നു പറഞ്ഞാൽ വിശ്വസിക്കാനാവാത്ത
 വിധം അതത്ര മാറിയിരുന്നു.

മറുത്തൊ വരാനയിലെ ഒരൊറ്റ ചുറ്റു ചുവടുമുണ്ടാ യിരുന്നില്ല. കോലായപോലും കരിയിട്ടു മെഴുകിയിരിക്കുന്നു. വരാനയിൽ കുന്നത്തോലകൊണ്ടു് തോരണം തൂക്കിയിരിക്കു ന്നു. പടിക്കളെ കൊയിലാടു് ഈ തിൻ പട്ടുകൊണ്ടു് വെത്തി ത്തിരിക്കുന്നു. അതിന്റെ മേലെ ഒരു ബഞ്ചിന്റെ പലക യിൽ പന്തിട്ടു വെള്ളക്കടലാസ്സിൽ 'സ്വാഗതം' എന്നെഴു തി വെച്ചിരിക്കുന്നു. ഉദ്യോഗസ്ഥമേധാവിതയ്ക്കിന് മുന്നേ ജന്മകട സ്വാഗതം!

ഒരുപാടു കുട്ടികൾ—ഞാൻ ജനിച്ചതിനാലേയും അതുവരെ കാണാത്ത കുട്ടികൾ! അവർ, നേർത്തോ പുറത്തിന്നു ഉത്സവത്തിന്നു പെരുമ്പാൾക്കൊക്കെ ഒരങ്ങി പുറപ്പെട്ടു പോലെ നല്ല ഉടുപ്പുകളും ചന്ദനങ്ങളും അണിഞ്ഞാണ് വന്നിരുന്നത്. അവർ ആ നൂറ്റാണ്ടിന്റെ ചരിത്രത്തിൽ പുമ്പാറ കയ്യെടുത്ത ഒരു പാലിക്കുട്ടികളാണെന്നു.

കോട്ടം കോട്ടിന്റെ മുകളിൽ പട്ടയും തലേക്കെട്ടുമായി കറച്ചുവെക്കപ്പെട്ട മനുഷ്യൻ വരാതെയിത് നിന്നിരുന്നു. ആ ഇൻസ്പെക്ടറുടെ ശിപായിക്ക് ഇൻസ്പെക്ടറെക്കാലം ധികം പ്രതാപവത്കൃതമായിരുന്നു.

“അമ്മായി വിശ്വസനീയമായ നില്ക്കണമെന്നോ?” ആ കോട്ടപ്പൻ തുടൻ: “കാലുകഴുകി അകത്തേയ്ക്കു കടക്കൂ”

ഞാൻ ഒന്നാം മറുപടി പറയാതെ അകത്തേയ്ക്കു കടന്നു.

“മുപ്പൽ നാലുമണിക്ക് പോണം. അപ്പോഴേയ്ക്കു വരാൻ കഴിയാതെ ശരിപ്പെടുത്തി വരികണം” അയാൾ കല്പിച്ചു. ഞാനെന്നു മുട്ടി.

“മാർഗ്ഗരേഖകൾ എവിടെ വന്നിട്ടുണ്ട് ഞാൻ സ്വീകരിക്കുന്നതും ഗുഹ്യമാണല്ലോ?”

എന്ന്, കട്ടിക്കാലത്തു ചാരിച്ചു, മണിപ്രവാളശ്ലോകം എന്റെ മനസ്സിൽ വന്നുയർന്നു; നാവിൽ റൂട്ടം വെച്ചു.

എന്റെ കസാലയുടെ പിന്നിൽ ചുവരിന്മേൽ അമ്മയോ ജോലി ചെയ്തിരുന്നതും മേരിയമ്മയുടെയും ചിത്രങ്ങൾ. അതിന്റെ വലത്തു വശത്തു വിക്ടോറിയ ചിത്രവുമായിരുന്നു; ഇടത്തു വശത്തു ഏഴാമെഡെഡിന്റെ. തെക്കെ ചുവരിന്റെ ബാക്കിഭാഗം ഇന്ത്യയുടെയും മലിയാളി സംസ്ഥാനത്തിന്റെയും മലബാർ ജില്ലയുടെയും മേപ്പുകൾക്കൊണ്ടു മറയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്നു.

ആന, മയിൽ, ഒട്ടകം, കന്നി, കണ്ടാമുൾ, ആട്, കോഴി, മുറിച്ചു വെച്ച ചക്ക, കലച്ച വാഴ അങ്ങനെയെല്ലാം പല പല വെണ്ണച്ചിതങ്ങൾ ചുവരിന്മേൽ എടുത്തിരുന്നു തുടർച്ചയായിരുന്നു. ചെങ്കിടത്തോളം, വെള്ള വെളിച്ചത്തോളം പൂർണ്ണ ചുവരിന്മേൽ അവ ഉൾക്കൊള്ളുന്നതും കണ്ടപ്പോൾ, നേപ്പാൾ

ലിക്കാത്ത ഒരു പലയിറപ്പാണ്, പട്ടുസാരിമുട്ടയ്ക്കു നില്ക്കുന്ന തോന്നലാണെന്നിരിക്കുമായത്.

സൂരിന്റെ വിട്ടുനീങ്ങൽ ഉണ്ടാക്കിയ മുളവടിയിൽ ബ്രിട്ടീഷ് സാമ്രാജ്യത്വത്തിന്റെ അടയാളമായ 'യൂനിയൻ ജാക്ക്' കെട്ടിത്തൂക്കിയിരുന്നു.

സൂരിന്റെ നടുക്ക് രണ്ടു ബെഞ്ചുകൾ അണച്ചിട്ടിരുന്നു. അതിനോട് വിരിച്ച ബ്ലീക്ക്ബീറിൽ വെള്ളംകൊണ്ടു തുണിക്കൊണ്ട് തുണിച്ച് ഒരു കോസറി പകുതി മേക്കിയ പാട്ടിൽ കിടന്നിരുന്നു.

"ഒന്നു വേഗം ശരിപ്പെടുത്തിയാക്കൂ" ആ ശിപാധി ഇത് ബോധിപ്പിച്ചു. അധികനോടാ അങ്ങനെ അമ്പരന്നു നില്ക്കാൻ അയാൾ സമ്മതിച്ചില്ല. സംഗതികൾ ശരിപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നതിനും ആ കോമർട്ട്സ് ഏതോട്ടു സൊല്യൂഷനാവാമെന്നെന്നിരിക്കുമായി. അയാൾ തുടർന്നു: "നേരം മൂന്നാമ്പതി, നാലിമ്പതിന് മുമ്പേ പോണം."

"നാൽ പിന്നെ മുമ്പേ മുമ്പായിട്ടാണു കൂടി എന്തിനേ ഇങ്ങോട്ടെഴുന്നള്ളിയത്?" ഒന്നാൻ ഒരു ക്ലിപ്തമായിത്തന്നെ വെളുപ്പ് ഒന്നാക്കി അയാളുടെ മുഖത്തൊഴിച്ചു. എന്റെ ആ ഭാവവും നിർദ്ദാ അയാൾക്കു പിടിച്ചില്ല.

"ഒരു കോമർട്ട്സിന്റെ മായമുണ്ടല്ലോ മിസ് ക്ലിപ്തം" ശിപാധി ഒന്നു താണ ശേഷം തുടർന്നു: "വേഗം നിങ്ങൾക്കൊക്കെ ഒതുക്കി ശെറുപ്പായ്ക്കു വെളുപ്പേക്കിൻ. മുമ്പായിപ്പോൾ വാണം. അതേക്കുറിച്ചുതന്നെ" പരിഷ്കൃത കഴിക്കും. ഇതു കഴിഞ്ഞിട്ട് വേണം വെള്ളം നിശ്ചയിച്ചു പരിക്ഷയ്ക്കു പോവാൻ. മുമ്പേ മാറാമെന്ന്. മാറ്റത്തിന് മുമ്പത്തെ ഇതൊക്കെ കഴിക്കാൻ പുറപ്പെട്ടതാണ്."

"വേഗം ശരിപ്പെടുത്തണം" ഒന്നാൻ കമ്പോളം ഉന്തി

നിന്നു മേശ തുറന്നുകൊണ്ടു് പറഞ്ഞു. ഏഴുത്തപ്പൻ കട്ടി എൻറെ മേശയ്ക്കടുത്തുവന്നു സാധനങ്ങൾ തയ്യാറായി.

“ഏടാ, ഒരുക്കട്ടെ ബിഡി വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വന്നാട്ടെ” ഡിപാതി പോക്കറീൽനിന്നു ഒന്നു എടുത്തു നിട്ടിക്കൊണ്ടു ഏഴുത്തപ്പൻ കട്ടിയോടു പറഞ്ഞു. അയാളെന്നോടു ചോദിച്ചു:—“എന്തിനാ ഇത്ര വലിയവരെ പട്ടികയിൽ വെച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്?”

“ഇയാൾ അവിടുത്തെ ഒരു ചാസ്സുമാണു്” ബാൻ ചിരിയടക്കിക്കൊണ്ടു് ഡിപാതിയെ ബോധ്യപ്പെടുത്തി.

“അ: അ! എന്തിട്ടാ? ഒരു കെട്ടു് ബിഡിയും നിമപ്പട്ടിയും വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വന്നാട്ടെ”—ഡിപാതി അങ്ങനെയൊന്നിൻമേലൊന്നിനെ നിശ്ചയിച്ചു കല്പിച്ചു.

ഏഴുത്തപ്പൻ കട്ടി ബിഡി വാങ്ങാൻ ചോദിച്ചു. ബാൻ റിക്കാർട്ടുകൾക്കൊക്കെ മേശപ്പുറത്തു തൂങ്ങിക്കിടന്നു. ഒരു ചോക്കെടുത്തു ഏല്ലാ ബോർഡുകളും മാന്ദ്യ ഭൂഷണങ്ങളുടെ നമ്പർ അടയാളപ്പെടുത്തി.

“ഡിപാതിമാർ, ചായ കുടിക്കില്ല, ബിഡി വലിക്കില്ല, മുറുക്കില്ല, കഞ്ഞി കുടിക്കില്ല. ഇതൊക്കെയൊക്കെ മാന്ദ്യമാനടെ വിചാരം.” തന്നെ മാന്ദ്യൻ വേണ്ടവിധം ആദരിക്കാത്തതിലുള്ള പക്ഷതി ഡിപാതിയുടെ നാവിൻമുമ്പത്തു നിന്നു് കൊഴിഞ്ഞു വീണു.

കൊട്ടിയൻ ചെമ്മരിയാട്ടിൻകുട്ടത്തെ എന്നുപോലെ, മാന്ദ്യന്റെ അളിയൻ അയ്യപ്പച്ചൻ വിനോദം കൊടുക്കുവാൻ ആട്ടിനെത്തിച്ചു് സ്കൂളിന്റെ പള്ളിയിൽ കയ്യിൽ എടുത്തു.

“ചെല്ലാക്കു, കൊള്ളേ വേഗം പറഞ്ഞതുകേൾ—ഒ. കൊള്ളേ വെച്ചു വന്നാൻ നെ നാന്നു കൊള്ളാം” ഒരു റമ്പ വഴിയിൽക്കൂടെ ഡോക്ടറോൾ വിളിച്ചു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് തുട

നം:—“ഞാൻ ഓലോട് ചോരിച്ചിട്ടല്ല ഓളെ പറഞ്ഞതല്ലേ. മോലയാക്കു നല്ലതായ് കിട്ടാ ചാൻ കിട്ടിക്കോളെ എന്ന വിചാരിച്ചു പറഞ്ഞതല്ലതാ. എന്റെ പാത്തുത്തക്കട്ടിയെ പറഞ്ഞതൊന്നിട്ട് ഓലക്കു കിട്ടാതിരിക്കണം.”

“ആരും മിണ്ടുന്നില്ലാ അങ്ങനെയൊരു കട്ടിയെ” മൊല്ലാക്കു കത്തു: “നിങ്ങളൊരു മിണ്ടാതെ പൊയ്ക്കോ. ആ പെന്റക്കാരന്റെ ശിപായിയെ”യുടെ. അതു കേൾക്കണം.”

“വന്നടങ്ങി—വന്നടങ്ങി” മാനേജറോടു ബാണമ്പോലെ വരാത്തതിൽ കയറി തുടന്നു: “എടുത്തു എഴുത്തുട്ടു കട്ടി? മൂപ്പൻ വന്നടങ്ങി. മണിയടിപ്പാളെ.”

എഴുത്തുട്ടൻ കട്ടി ബിഡി വാങ്ങാൻ പോയിട്ട് മടങ്ങി വന്നിട്ടില്ല. ഞാൻ തന്നെ ബല്ലിൻകട്ടി എടുത്തു. അപ്പോഴേക്കും അബുബക്കർ വന്നു അതു വാണി. ഒരു വലിയ താമസകാരൻ ചെണ്ടമേലൊന്നപോലെ, അബുബക്കർ ആ ഹരിവൃകട്ടി കൊണ്ട് ബല്ലിനേൽ ആഞ്ഞടിച്ചു. കാരകളെ കൈ കൊട്ടി വെട്ടുന്നപോലെ ആ ബല്ലിന്റെ ശബ്ദം വിടങ്ങലിൽ മാറാലായിക്കൊണ്ടു. ആ അംശത്തിലുള്ള എല്ലാ കട്ടികളേയും അവിടെയ്ക്കൊക്കെയിക്കണമെന്നു അവൻ വിചാരിച്ചു പോലെ തോന്നി.

“വികാർകളൊക്കെ എടുത്തു മേന്മപ്പാത്തു പെച്ചിട്ടുണ്ടു” ഞാൻ മാനേജറോടു തുടന്നു ചോദിച്ചു:—“ഈ കട്ടികളെയൊക്കെ എവിടെ ഇരിപ്പു?”

“അതു” പേടിക്കണം. അതൊക്കെ ഞാൻ മോശ്ശാക്കിക്കോണ്ടു” മാനേജർ എന്നെ സമാധാനിപ്പിച്ചു: മാരുള്ള നൂലുകളിൽ ചെന്നു കാട്ടുപോലെയൊന്നും മൂപ്പാബക്കർ കാട്ടലാ.”

“ശിപായി കോമെറ്റാറ്റി തിന്നുവാ”—ശിപായി മാനേജറോടു പറഞ്ഞു.

“നോക്കൂ അന്നെ” മാനേജർ ഉറക്കെ വിളിച്ചു: “അബക്കറേ-ദേ-ദേ നറാൻ ഇജ്ജാളക്” മോലയാരടെ കീലിൽ ഒന്നു വഴി കാട്ടിക്കൊടുത്താ”

അബൂബക്കർ തെങ്ങി നിന്നു.

“അല്ലെങ്കിൽ ചേണ്ട”-മാനേജർ അളിയനെ വിളിച്ചു-“അയയ്നോ-ാ-ം”

അയയ്യുമൊല്ല ഹാജരായി. അവരെന്നോ സ്വകാര്യം പറഞ്ഞു; മൊല്ല ശിപായിയേയ്ക്കു കൂട്ടി നടന്നു.

ശിപായിയെക്കൂടി പ്രസ്താവിപ്പിക്കാതെ, ഗ്രാൻഡ്സ്റ്റേക്കു മാത്രം പൂജിച്ചാൻ പോരാ എന്നു കാരണമുണ്ടായിരാം. ശിപായിയെ പ്രസ്താവിപ്പിക്കാത്തതു മന്ത്രകായിരുന്നു മാനേജർ അളിയന്റെ ചെവിയിൽ പ്രവേശിച്ചത്.

കട്ടികൾ ഒരു കൊടുങ്കാറ്റുപോലെ അകത്തേയ്ക്കു് അലച്ചു കയറി. അനന്തരമുള്ള ഞാൻകട്ടി ഒരു പെൺകട്ടിയുടെ പട്ടുതട്ടു വലിച്ചു നിറുത്തട്ടെ ചവിട്ടി മെതിച്ചു. അവൾ അവിടെ നിന്നുലറി. മുതലിയാർ ഇടയിൽ കടന്നു ചാടി അവരെ സമാധാനിപ്പിച്ചു. കൗതലമുള്ള ആ പെൺകട്ടി തട്ടു വാരിയെടുത്തു കടഞ്ഞു നലയിവിട്ടു മുക്കുവലിച്ചു കാത്തിരുന്നു. അവളുടെ മുറുപ്പോലെയുള്ള നഖംകൊണ്ട് ആ കമ്പു തിക്കാരന്റെ നടമുകയ്ക്കു് തഞ്ചം നോക്കി ഒരു മാനൻ കാണി. മറ്റൊരു കട്ടിയേക്കപ്പോയ്ക്കു് അളിയട്ടിനുന്നതിൽ നിന്നു് ഒരു സ്റ്റേറാടയ്ക്കു സന്തതംകി മാറോടുന്നതു വിടിച്ചു. ഉമ്പിയും, തള്ളിയും, അടിച്ചും, വിടിച്ചും, നിലവിളിച്ചും, ചിരിക്കിയായ്ക്കും ആ ബാലസമുദം വേലിയേറാനുകൊണ്ടു.

“അയയ്ക്കന്തിന്റെ ഇരിക്കു്. ബാച്ചുട്ടി ഇരിക്കു. പാത്തുട്ടി ആ ബാങ്ങിവിടുന്നോ. ചിക്കാരും, ചിങ്ങനും, കോറനും, ചെറുചെട്ടിയും മറ്റൊക്കെ ആ മുക്കിലെ ബാങ്ങിയെൽ ഇങ്ങ

നോളിൻ. എടുത്തു പാട്ടിക്കാളിമുതൽ ഇട്ടിച്ചിരി?" അങ്ങനെ മാനേജർ കട്ടികളെ അടക്കിയൊതുക്കിയിരുന്നത് പാട്ടുപെട്ടു. അപ്പോഴേക്കും എഴുത്തച്ഛൻ കട്ടി ബിഡി വാങ്ങി മടങ്ങിയെന്നി.

ഷട്ടും കോട്ടും ഒക്കും ഹാക്കുണ്ടല്ലോ എന്നിത് കണ്ണടവെച്ചു ചതുവത്തിലൂടെ പ്രതിരൂപംപോലെ ആടിയാടി നടക്കുന്ന ഇൻസ്റ്റക്ടർ സ്കൂൾ കെയററു കടന്നു. അദ്ദേഹത്തെ എതിരേല്പാൻ മാനേജർ പടിക്കുമേക്കും പൊന്നു. ചുക്കുന്ന തുണിയാ കാക്കി ഷട്ടുള്ള എന്തൊ ഒരു മാനേജർ ഒരു തോളുമുണ്ടു് ഇടയിൽ കെട്ടി തന്റെ സ്തുതിനോടനുബന്ധിച്ചു എല്ലാ റിമോട്ടുകളും കയ്യാണിടിച്ചുകൊണ്ടിട്ടിട്ടുണ്ടെന്ന് ഇൻസ്റ്റക്ടറുടെ ഒറ്റിച്ചെന്ന പൊതിയുണ്ടാവാത്ത വിധം ഒരടിവിന്നാലെ പാറിത്തുടിച്ചിരുന്നു. പെട്ടെന്ന് മൂണ്ടും പെട്ടെന്നു പൂർണ്ണവും വേവിച്ചുചെയ്ത മക്കാവയ മാനേജർ തന്റെ ഓപ്പർക്കൊന്നാക്കുട നിവത്തി ഇൻസ്റ്റക്ടർക്കും തമ്പിടുകായി പിടിച്ചുകൊണ്ടു് ഒപ്പം വലത്തു ഭാഗത്തുണ്ടായിരുന്നു. മൂണ്ടും ഷട്ടും തുടക്കിത്തൊപ്പിച്ചുചെയ്ത ഗുരുനന്ദനമാലം സിക്രട്ടറി ഇൻസ്റ്റക്ടറുടെ ഇടത്തും വലത്തും മേനിലും പിന്നിടുകായി മഹാജാവിന്റെ അംഗരക്ഷണസ്പോരല പരിവർത്തിച്ചു. അക്കാലത്തു മാനേജർമാരുടെ തമ്മിലും അക്കാരും പൊന്നുപോറിച്ച് ഇൻസ്റ്റക്ടർമാരെ സ്വീകരിച്ചിരുന്ന പെറ്റൊരു സിക്രട്ടറിമാരായിരുന്ന ഗുരുനന്ദനമാലം സിക്രട്ടറിമാർ; സുന്ദരന ഉപഗ്രഹങ്ങളെല്ലാംപോലെ വേരായും രണ്ടു പാലു മാനേജർമാർ ഇൻസ്റ്റക്ടറെ ചുറ്റിക്കൊണ്ടിരിക്കാഞ്ഞിരുന്നു.

ഇൻസ്റ്റക്ടറെക്കൂട്ടു കടന്നു കസാലയിൽ ഇറച്ചിച്ചു ചുറ്റുമൊട്ടും നോക്കി. പാവപ്പെട്ട എഴുത്തച്ഛൻ കട്ടി കട്ടികളെ ഒതുക്കിയിരുന്നത് പാട്ടുപെട്ടുകയാണു്. സ്കൂൾ മാനേജരും ഗുരുനന്ദനമാലം സിക്രട്ടറി ബാച്ചു മേസ്സറും ഇൻസ്റ്റക്ടറുടെ ഇടയും വലയും കീഴെത്തന്നെപ്പോലെ നിലക്കൊണ്ടിരുന്ന

അ. മറ്റു മാനേജർമാർ വരാത്തതിലുള്ള ബുദ്ധിമുട്ടിന് കാര്യം എന്തായിരുന്നു. എന്തു ചെയ്യാനായിരുന്നു ഞാൻ ചുവതം ചാരി നിന്നു.

"എടുത്തു ഹെഡ് ക്ലിങ്ക്സ്?" ഇൻസ്പെക്ടർ അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ടു തുടങ്ങി: "കുട്ടികളെക്കൊണ്ട് പുറത്തുപോയിത്തന്നെ എന്ന് നിനക്കൊരു കരുതലുണ്ടോ. അങ്ങനെയൊരു കരുതലുണ്ടെങ്കിൽ മറ്റും ഈ ക്ലിങ്ക്സിൽ വന്നിരുന്നെന്ന് മനസ്സിലാക്കുക. അങ്ങനെയൊരു കരുതലുണ്ടെങ്കിൽ പരിശോധിച്ചു വിളയ്ക്കുക."

"അമ്മേ...—എടുത്തു നോക്കൂ?" അന്വേഷൻ അലർച്ചയോടെ അന്വേഷിച്ചു കാണാതെ വിട്ടുപോയി. അന്വേഷണം എഴുത്തുകാർക്കിടയിൽ നടന്നു: "കുട്ടികളെക്കൊണ്ട് പുറത്തുപോയിത്തന്നെ എന്ന് നിനക്കൊരു കരുതലുണ്ടോ. അങ്ങനെയൊരു കരുതലുണ്ടെങ്കിൽ മറ്റും ഈ ക്ലിങ്ക്സിൽ വന്നിരുന്നെന്ന് മനസ്സിലാക്കുക. അങ്ങനെയൊരു കരുതലുണ്ടെങ്കിൽ പരിശോധിച്ചു വിളയ്ക്കുക."

ഒരു തെങ്ങിൻതോപ്പിൽ ഒരു ചാക്കാനുള്ള വിളങ്ങ തേങ്ങ തിരഞ്ഞു മാറിയിടംപോലെ അങ്ങനെയൊരു തെങ്ങിനെക്കണ്ടു. "പറയുന്നതെന്തു" കുട്ടികളെ മറ്റും അകത്തു നിർത്തിക്കൊണ്ടു. മാനേജർമാർ പറഞ്ഞു: "അങ്ങനെയൊരു തെങ്ങിനെ പറ്റിയിട്ടില്ലെന്ന് കുട്ടികളെക്കണ്ടു."

"പരിശോധിക്കുക"—ഞാൻ പറഞ്ഞുകൊടുത്തു

"നോക്കുകയും ചെയ്തു"—മാനേജർ എഴുതിക്കൊടുത്തു കളിപ്പിച്ചു.

"ഞാനും അങ്ങനെയൊരു തെങ്ങിനെക്കണ്ടു." ഒരു പുറത്തു ചാക്കാനായിട്ടായിരുന്നു. മുമ്പിലായിട്ടായിരുന്നു. കുട്ടികളെക്കണ്ടു. താൻ തന്നെ നോക്കുകയും ചെയ്തു. ചാക്കി വന്ന പരിശോധന കുട്ടികളെ അങ്ങനെയൊരു ക്ലിങ്ക്സിൽ നിർത്തി.

“മനഃലിയാതടെ നൂളിൽ കുട്ടികൾ ചേമ്പുവീത്തുപോ
 ളെയ്യാം”. ഇനി നാലിലേക്കുള്ളതാ എണ്ണിക്കണക്കാക്കി
 കോളിൻ” ബാപ്പ മാസ്റ്റർ അത്ഭുതമായി എന്നെ നോക്കി
 കളിയാക്കി.

ഇൻസ്പെക്ടർ നാലോ അഞ്ചോ ചോദ്യം ചോദിച്ചുകൊ
 ണ്ടു കുട്ടികളെ പരിശോധിച്ചു. “കാക്കിലത്തിൽ എഴുതി
 വെച്ചതു മുഴുവനാം പഠിപ്പിക്കാൻ അതുകൊണ്ടും സ്വാധീക്കി
 ട്ടു. മലയാളം നന്നായെഴുതാനും വായിക്കാനും പഠിപ്പിക്കു
 ണം; കണക്കും. എന്നാൽത്തന്നെ ഉൾനാട്ടിലെ മാപ്പിള
 നൂളുകൾ നന്നായി” ഇൻസ്പെക്ടർ എന്നെ പ്രശംസിച്ചു.

കുട്ടികളുടെ പേർ വിളിച്ചപ്പോൾ പലരും ഹാജർ പാ
 ൾമകയുണ്ടായില്ല. അതുകൊണ്ടുപോലാവാം എന്റെ കയ്യും
 കരളും പിടിച്ചിരുന്നു. ആ ബെൺക്രളിൽ പലരും റജിസ്ട്രി
 റിൽ ഇല്ലാത്തതുപോലെത്തന്നെ റജിസ്ട്രിയില്ലാ പലരും ആ
 ബെൺക്രളിലുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇൻസ്പെക്ടർ റജിസ്ട്രിയില്ലാ
 പേരുകളേയും കുട്ടികളേയും തട്ടിച്ചു പരിശോധിച്ചു നോക്കി
 യാൽ എല്ലാം തകരും. എന്നാൽ ഇൻസ്പെക്ടർതു ചെയ്തില്ല.

നാലു്, മൂന്നു്, രണ്ടു്. അഞ്ചനെ ഓരോ ക്ലാസ്സും പ്രാർ
 ഹിക്കുകയുണ്ടായി. ഒന്നാം ക്ലാസ്സ് പരിശോധിക്കുമ്പോൾ എഴു
 താപ്പൻ കുട്ടിയോടാണ് ഇൻസ്പെക്ടറെന്ന കയ്യ് നോക്കിയ
 ത്. റജിസ്ട്രിലെ കണക്കു പ്രകാരം കൃഷ്ണമിനാപ്പ കുട്ടികൾ
 രാത്രം വേണ്ട ആ ക്ലാസ്സിൽ പത്തമ്പതു കുട്ടികൾ വലിഞ്ഞുക
 യറിയിരുന്നു.

“നൂറുവരെ എണ്ണാൻ കഴിവുള്ള കുട്ടികളുണ്ടോ ഈ ക്ലാ
 സ്സിൽ” ഇൻസ്പെക്ടർ ചോദിച്ചു. എട്ടു പത്തു വരെ മാത്രം എ
 ഴുന്നേറ്റു നിൽക്കുന്ന രണ്ടു നാലു പെൺകുട്ടികളും. ഇൻസ്പെക്ടർ
 അവരെക്കൊണ്ടു കഠിനമായി നൂറുവരെ എണ്ണിച്ചു് നോക്കി

പ്പെട്ടു. ഒരു സ്നേഹം പെർത്തിയും മേൽപ്പറഞ്ഞ വെച്ച്
ഒരോ കട്ടിയെ മേൽക്കുതിരിച്ചു വിട്ടിച്ചുവെന്നി ഒന്നും
മണ്ണും അക്ഷരം വിതം എഴുതിച്ചു ശരിവെച്ചു.

“ആ കട്ടിയിൽ എന്താ മാഞ്ച പേര്?” അവസാനം
ഒരു കട്ടിയുടെ നേർക്ക് ചൂണ്ടിക്കാണു് ഇർപ്പെട്ടു് എഴുത്ത
പ്പൻ കട്ടിയോടു ചോദിച്ചു.

എഴുത്തപ്പൻകട്ടി അമ്പരന്നുപോയി. അങ്ങനെയൊരു
കട്ടിയെ അയാൾ ആ ജീവിതത്തിൽ കണ്ടിട്ടേ ഇല്ല. കറു
ന്നേരം ആലോചിച്ച ശേഷം ഒന്നാലൊക്കട്ടെ എന്നു കണ
ക്കിൽ പറഞ്ഞുവെട്ടു: “പാത്തുക്കട്ടി.”

“എന്താ മാഞ്ച പേര്?” ഇർപ്പെട്ടു് കട്ടിയെ അടു
ത്തു വിട്ടിച്ചു ചോദിച്ചു.

“ഇച്ചോ? ഇച്ചു. ഇച്ചു. പിന്നെ നാമിസുന്ന്” അവൾ
ചേടിച്ചു നാണിച്ചു് ഒരുവിധം പറഞ്ഞുവെട്ടിച്ചു.

“എന്താ മാഞ്ച, ഇങ്ങനെയൊക്കെയൊരാൾ മോശേ
ല്ല? ക്ലാസ്സിലെ കട്ടികളുടെ പേരുകളുടെ നിശ്ചയചിത്രാണി
നന്നാലോ?” ഇർപ്പെട്ടു് ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

എന്തോ പറയാൻ എഴുത്തപ്പൻകട്ടിയുടെ ചൂണ്ടനക്കി
യില്ല: അപ്പോഴേക്കും ഒന്നും പറയേണ്ടൊന്ന് അടുത്തും കാ
ട്ടിക്കൊണ്ടു് മാനേജർ ഇടയ്ക്കു കടന്നു പറഞ്ഞു: “അവളെ
ചോർത്തിട്ടില്ല. ഇന്നു പഠിക്കുക വന്നതാണ്.”

“എന്തായാലും നിങ്ങളിന്നു കറുക്കനെ കണ്ടിരിക്കു ദിവ
സമാണ്” ബാപ്പുമാസ്റ്റർ തുടർന്നു: “മുപ്പ് നല്ലപോലെ പ
രിശോധിച്ചാൻ നിങ്ങളെ ഇപ്പോൾ മോട്ടിലാണ്.”

“അതൊക്കെ അങ്ങനെയൊന്നു മാഞ്ച. പ-ച്ചവൻ എ
ന്നെ എടുത്താലാക്കിയിട്ടില്ല” മാനേജർ പ-ച്ചവന്റെ പി
റകിൽ മാറി നിന്നു രക്ഷപ്പെട്ടു.

അങ്ങിനെ കഴപ്പാലാന്നുകൂടാതെ പരിക്ഷ കഴിഞ്ഞു: ഇൻസ്പെക്ടർ നോ രണ്ടു മോശങ്ങളെപ്പറ്റി എന്റെ നേക്കു നിട്ടിക്കൊണ്ടു പാഞ്ഞു:— “ഇതു രണ്ടാതെറിക്കാതെ ഫിൾപ്പു ചെയ്തു മിററിങ്ങു” സെററിൻ ഏതെങ്കിലും, നാളെ എന്റെ ക്യാമ്പിവിടെയാണു്.”

“ഇതൊക്കെ ഫിൾപ്പു ചെയ്തു മാനേജർക്കു പക്കൽ കൊടുക്കാം. പക്ഷെ, മാട്രാസ്സു വരാൻ വളരെയധികം ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടു്.”

“ഇവിടെനിന്നെന്തു നാഴികയുണ്ടു്?” ഇൻസ്പെക്ടർ അന്വേഷിച്ചു.

“അഞ്ചു നാഴിക” ബാറ്റുമാസ്റ്റർ ബോധ്യപ്പെടുത്തി.

“എന്നാൽ നിങ്ങൾ വാങ്ങ, നിങ്ങളുടെ പെണ്ണുണ്ടു്?” ഇൻസ്പെക്ടർ മാനേജർക്കു നോക്കി നിർത്തിയ തുടന്നു:— “എന്നാൽ ഇതൊക്കെ ശരിപ്പെടുത്തിച്ചു” നിങ്ങൾ വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വന്നാൽ മതി.”

“ആ സാർ.” മനലിയാൻ സമ്മതിച്ചു.

പരിക്ഷ കഴിഞ്ഞപ്പോഴേക്കും, താഴ്വരയും പത്തറിയാ ചായയും ഭേദിക്കുകൊണ്ടു് അയയ്ക്കുകൊല്ലു ഹാജരായി.

“ഞാനി, ചായ കടിക്കാം.” മാനേജർ കർണിച്ചു.

“എനിക്ക്ക്കൊരു ഗ്ലാസ് ചായ മേയ്ക്കു മതി.” ഇൻസ്പെക്ടർ തുടന്നു: “മോഷ്, രേണമെങ്കിൽ കഴിഞ്ഞുള്ളിൽ, ഈ മാനേജർ തന്നെതൊക്കെ നിന്നാണൊരാളാ വേണമെല്ലോ. ടിപായിക്കും കൊടുക്കുവിൻ.”

വൃത്തിയായി കഴുകിയ പിന്നാലാണത്തിൽ, സ്വന്തം കൈക്കൊണ്ടുതന്നെ മാനേജർ ഇൻസ്പെക്ടർക്കു ചായ പകർന്നു കൊടുത്തു. ഇൻസ്പെക്ടർ അതു വാങ്ങി കടിച്ചുകൊണ്ടു പഠിച്ചു:

“നിങ്ങളുടെ പെണ്ണുങ്ങൾക്കു നല്ല വൃത്തിയുണ്ട്. മുസലിമാരെ, എല്ലാം ശരിയായിരിക്കുന്നു.”

“ഓളോ? ഓളു് കാതൽ ഭൂമി പ്രദേശത്തെ മകളാ. ഇട്ടുനിയാവിലിട്ടു മൂപ്പരെപ്പോലൊന്നു പടച്ചു. കാതൽ ഭൂമി പ്രദേശത്തെ തങ്ങളുടെ വക്കത്തുണ്ട്” മാനേജർ തന്റെ വിടരുടെ തറവാടിന്റെ മഹിമ വാഴ്ത്തി.

“ഞാനെല്ല പഠിക്കാത്തതു്.” ഇൻസ്പെക്ടർ തിരുത്തിക്കൊടുത്തു: “നിങ്ങളുടെ ഈ പൊയ്മിഡിക്സ് നല്ല കുട്ടിയാണു്. നല്ല കയ്യടക്കം. റിക്കാർഡുകളെക്കൊണ്ടുപരിശോധിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഓരോ സ്കൂളിൽ ചെന്നു കാണുന്നു. കത്തിട്ടും, വരച്ചിട്ടും, മാന്ദിയിട്ടും, ദുരന്തമായിട്ടും, കവിതകളിൽ, വലിച്ചു ചിത്തിയിട്ടും ഒന്നാം പാലയുടെ.”

“ഓളോ? ഓളു് ഇമ്മാനിയി പത്തു സ്കൂളുകളിൽ നന്നിച്ചു കൊണ്ടുനടന്നാൻ പോന്നവളാ.” മാനേജർ തുടന്നു:- “ഓളക്കൊന്നു സമ്മാനപാത്രങ്ങളായി. അതൊന്നും വേണ്ട എന്നു വെച്ചിരിക്കുകയാണ്. അതുകൊണ്ടു് സ്കൂൾ പണി നല്ലതു്. അവൾക്കു് കൈനീട്ടിയിട്ടു് പോന്നു എന്നു പൂതി.”

ആ അസംബന്ധം പരഞ്ഞപ്പോൾ മാനേജരുടെ നേക്കിന്റെ പുറകും ചുളിഞ്ഞു. ഇൻസ്പെക്ടർ ഏതോടു ചോദിച്ചു: “സംബന്ധവും സ്കൂളും തുടർ കൈകളെ?”

ഞാനൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഇൻസ്പെക്ടർ തുടന്നു:- “ഇക്കൊല്ലത്തെ കൈനീട്ടിയിട്ടു് റിക്കാർഡുകളെക്കൊണ്ടുപരിശോധിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഓരോ സ്കൂളിൽ ചെന്നു കാണുന്നു. കത്തിട്ടും, വരച്ചിട്ടും, മാന്ദിയിട്ടും, ദുരന്തമായിട്ടും, കവിതകളിൽ, വലിച്ചു ചിത്തിയിട്ടും ഒന്നാം പാലയുടെ.”

“ഒരു കൊല്ലംകൂടി പാട്ടു് ബാക്കത്തന്നു നിന്നോളിൽ, പടച്ചവന്റെ ചേണ്ടുകയുണ്ടായിട്ടു് പാട്ടു് ബാക്കത്തന്നു വരട്ടെ

നോക്കിക്കൊക്കെ നേക്കൊക്കും." മാനേജർ എന്നെ സമാധാനിപ്പിച്ചു.

"എടുത്തു ബാപ്പമാസ്റ്റർ?" ചായ കഴിച്ചശേഷം ഇൻസ്പെക്ടർ അന്വേഷിച്ചു.

"ഞാൻ ബന്നടങ്ങി. നടുക്കു പോകാം. മണി അബായി:" ഇറച്ചിയും പത്തിരിയും ചെലുത്തു നത്തിനിടയിൽ ബാപ്പമാസ്റ്റർ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

"തിന്നുകിതിന്നുകി. പലു പൊട്ടുന്നതുവരെ തിന്നുകി." ഇൻസ്പെക്ടർ തുടങ്ങി: "ഇതാണ് നമ്മുടെ മുസലിയാക്കുള്ള ഗുണം. മുപ്പത് ഇറച്ചിയും പത്തിരിയും മോറാലുള്ളത്."

റിക്കാർട്ടുകൾ തെറിപ്പട്ടത്തി പോറങ്ങൾ റിപ്പോർട്ട് ചെയ്തതായതെ കൈ നെക്കുകി ഉപയോഗിച്ചശേഷം ഇൻസ്പെക്ടർ പുറത്തുകടന്നു. ശിപായി റിക്കാർട്ടുകളെല്ലാമെടുത്തു പിന്നാലെച്ചെന്നു. രണ്ടു ബെഞ്ചുകളിൽ വിശിഷ്ടിയിന്ന ബാപ്പി ബ്ലീ മേക്കിന്റെ കയ്യിലേയും മാനേജർ അബൂബക്കറെ വിളിച്ചു. അന്ധന്റെ നലയിൽ വെച്ചുകൊടുത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "പെക്കംചെല്ലു. നോൻ ഇതുകൊണ്ടു" ഇൻസ്പെക്ടറുടെ പ്ലോ ചെല്ലു. ബക്കട കൈ നെക്കുകിപ്പട്ടത്താൽ മോലയാതം പ്ലോ പറഞ്ഞു."

പരിചാരമായി കൂടിയ മാനേജർമാരോടൊപ്പം ഇൻസ്പെക്ടർ പടി കടന്നു.

"ഒരു സിക്രട്ടിങ്ങോട്ടു തന്നാക്കു മുസലിയാരെ" ബാപ്പമാസ്റ്റർ കൈ കഴുകി കൂലം തുടച്ചു കൈ നിട്ടു. ഇറച്ചിയുടെ എരിവ കൊണ്ടു വായിൽ ഉറുന്ന വെള്ളം മേപ്പോട്ടു വലിച്ചിറക്കിക്കൊണ്ടു ബാപ്പമാസ്റ്റർ തുടങ്ങി: "വേദം തരിൻ, പ്ലേക്കെത്തന്നം. എന്തു കൊടുത്തു മുപ്പകു?"

"ഉ-ം-ം" മുസലിയാർ ബാപ്പമാസ്റ്റർക്ക് സിഗ്നാലുകൊടു

ഇതുകൊണ്ടു തന്നെ: "ഞങ്ങൾ തമ്മിലൊന്നും പാപനിമിത്തം നാളെ കാണുമ്പോൾ കാണാതെ."

സിഗ്നാറു കത്തിച്ചുകൊണ്ടു മാസ്റ്റർ ഒരോട്ടം കൊടുത്തു. ഞാൻ തൂളിത്തന്നെ ഊണാ" ആമണിക്കുമ്പോൾ പോയി ഹിറ്റച്ചുചെയ്തു മാനേജറെ എല്ലിച്ച്.

"തെറ്റുണ്ടാവരുതേ-ഒ. പക്ഷേ നിറാട്ട് നാളെ തന്നാൽ മതി." മാനേജർ തുടങ്ങി: "ഇപ്പോൾ പേപ്പർ നിറാട്ടെ പ്ലാറി നല്ല അഭിപ്രായമാണ്. അതുനിറാട്ട് കളഞ്ഞു കളിക്കരുത്."

"ഇതിലൊരു തൊറ്റം ഉണ്ടാവാൻ വഴിയില്ല." ഞാൻ മാനേജറെ നമസ്കാരം ചെയ്തപ്പോൾ: "നാളെ നിങ്ങൾ പോകുമ്പോൾ എഴുത്തച്ഛൻകുട്ടിയേയും കൊണ്ടുപോയാൽ മതി. വല്ലതും തിരുത്താത്തതെങ്കിൽ അയാൾ ശരിപ്പെടുത്തിത്തരും."

"ഇതാണൊരു തൊറ്റമാണ്." മാനേജർ തുടങ്ങി: "ഈ പരിഷ്കരണം മൂന്നു കോഴിയെ അയച്ചു ഒരു കണ്ടം കയ്യിട്ടാ മത്രിച്ചിട്ടാണു ചോദ്യം നോക്കിയിട്ടു. ഒരു പരിഷ്കരണം കേട്ടാൽ കാക്കകളെ വരുത്താൻ വേണ്ട മാനേജർമാരും മാസ്റ്റർമാരും വല്ലാത്തൊരു ജന്തുക്കളാണ്."

"കൊല്ലത്തിലൊരു ദിവസമല്ലേ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"എന്തായാലും അതു കഴിഞ്ഞുകിട്ടി."-മാനേജർ നെ വിളിപ്പിട്ടു: "നിറാട്ടോടൊത്ത് പായാണു. നാളെ ജൂപ്പിക് ആരംഭം പേപ്പർ കൊടുക്കാൻ."

പായാൽ—“മുത്തശ്ശി നന്നായിനല്ലത്തിനല്ല” പാസ്റ്റാക്കി തുടങ്ങാ:—“ഇന്നവളെ കൊണ്ടുപോവാൻ പാടില്ല. ബാലനെ പാഞ്ഞയക്കാൻ ബക്ക തരട്ട. നിങ്ങളുടെ കട്ടിയെ കേട്ടു വരുന്നുണ്ട്.”

“ഒരു രോഗമന്ത്രിയെ കേട്ടുകൊണ്ട് ഞാൻ അവളെ ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്നിരുന്നു.” മാനേജർ കിഴിഞ്ഞുപോയി:—“നിങ്ങളുടെ പായാൽ. ഇന്നത്തെ വിവരം അങ്ങനെ തന്നെയാണ്.”

“മുത്തശ്ശി എന്തെങ്കിലും പാഞ്ഞാട്ടെ മുതലിയാരുടെ ഞാൻ പോരായി.”

“പോയോ? ആഹാ എന്നാലെന്നിരിക്കുന്നത് കാണുന്നു.”—മുത്തശ്ശി വടിയെടുത്തു പറഞ്ഞു:—“നിങ്ങളുടെ മുതലിയാരുടെ, നാട്ടുകാരുടെ കൈ കൊട്ടി കളിയാക്കുകയാണ്. ഈ മുതലിയാർ അനാലുകാരായിത്തീർന്നു പോയി കൂട്ടിക്കാൻ നില്ക്കുന്നില്ല. ഇവരുടെ ഒരുപെട്ട നടത്തംകൊണ്ട്.”

“എന്നാൽ മുത്തശ്ശി ബാലനേയും കൂടി പറഞ്ഞയച്ചേയ്ക്കൂ”—ഞാൻ തുടർന്നു:—“നാട്ടുകാരുടെ നാവിൽ നികുതി കെട്ടാൻ ആരെക്കൊണ്ടും ആവില്ല. പായുന്നതൊക്കെ പാഞ്ഞാട്ടെ. ഞാനെന്തെ പണി ഏറ്റെടുക്കും. അതിന് വേണ്ടതൊക്കെ ഞാൻ ചെയ്യണം. ആരെല്ലാ പാഞ്ഞാട്ടെ ചെയ്യുകയും ചെയ്യും.”

ഞാൻ പുറത്തിറങ്ങി. മുത്തശ്ശി തട്ടത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:—“ഞാനെടുത്ത കാര്യംകൊണ്ട്” അതെന്തെന്തെ പണി കൊണ്ടുപോയിട്ടും. വേണ്ട വേണ്ട എന്തെ വിവരങ്ങൾ പെട്ടെന്നിറക്കേണം തോന്നുന്നവർക്കിടയിൽ വെട്ടണം! ഒന്നിനക്കോണം പോന്ന പെട്ടെന്നിൽ മാപ്പിളയുടെ കൂടെ നട

നാൻ പൂർണ്ണമായും ശരിയ്ക്കു നമ്മുപാശ്ചാത്യരെ പരക്കെ മിടുമാനുമേ മാറ്റമില്ലാത്തതന്നെ കണക്കാക്കിയിട്ടുള്ളു. വെങ്കിലും അതിനുവേണ്ടി ഒരു കൊല്ലത്തിൽ അമ്പതു രൂപയിൽ വരെ തരാൻ ആ കച്ചവടക്കാർക്കു ഒരുക്കമാണ്. ചിട്ടയായി ഞാൻ അമ്പതു രൂപയിൽ പാക്കമെന്നാണ് മുഖേനയായ ഒരു ആവശ്യം. അങ്ങനെ പാക്കമെഴുതിയതാൽ കിട്ടുന്ന ഗ്രാൻറ് ഒന്നിന്റെ പാക്കമെഴുതിയതാൽ കിട്ടുന്ന ഗ്രാൻറ്.

അധികമെന്തെന്നു ഞാൻ ചിട്ടയായി ചോദിച്ചു. ആവശ്യത്തിന് രണ്ടോ നാലോ വാങ്ങും. അതുകൊണ്ടു നല്ല മുണ്ടും ഡോപ്പും വാങ്ങിയെടുക്കാം. ആനയേയും ചുവന്നോടാക്കും—ആനയേയും ചുവപ്പിൽ പല കമ്പിളികൾ—സ്വയം ആവശ്യങ്ങൾ നിറവേറ്റുന്നതു കണ്ടാൽ അത്ഭുതമായിരിക്കും. കടന്നു പോകുന്ന ആ ആ പെട്ടിപ്പുറപ്പെട്ടതിൽ എന്തിനെയെന്തു വെട്ടിക്കൊന്നിട്ടു. ഞാൻ അതു കേൾക്കുന്നതിനായിട്ടില്ല.

പത്തുപതു വെട്ടിയ ആ വെട്ടിയെ കണ്ടു നമ്മെക്കൊണ്ടു കൊപത്തും എന്തിനെയെന്തു വെട്ടിയെന്നു ചോദിച്ചു. ആ ചെട്ടിയെ ഒരു കള്ളക്കൊന്നപോലെയാണ് എന്നോടു പെരുമാറുന്നത്. ഞാൻ അതുകൊണ്ടു കെട്ടിയെടുക്കുകയും. നാട്ടുകാർ പാക്കമെഴുതി പായട്ടെ. അതായിരുന്നു എന്റെ സമാധാനം.

നമ്മുടെ പത്തു കണ്ടിയെന്നതിന് പത്തു കണ്ടിയെ പത്തു കണ്ടിയെ പത്തു കണ്ടിയെ. നമ്മുടെ ഒരു കണ്ടിയെന്നായിരുന്നു പത്തു കണ്ടിയെന്നായിട്ടുണ്ടിട്ടു. മുത്തുവെട്ടിയെ അന്നത്തെ പെരുമാറ്റവും, നമ്മുടെ പത്തു കണ്ടിയെന്നായിരുന്നു പത്തു കണ്ടിയെന്നായിട്ടുണ്ടിട്ടു.

“നമ്മുടെ പത്തു കണ്ടിയെന്നായിരുന്നു പത്തു കണ്ടിയെന്നായിട്ടുണ്ടിട്ടു. നമ്മുടെ പത്തു കണ്ടിയെന്നായിരുന്നു പത്തു കണ്ടിയെന്നായിട്ടുണ്ടിട്ടു.”

വിധിയ്ക്കുന്ന ടിക്കെ—നാലുകൊണ്ടുള്ള ലാത്തിച്ചാരിയ്ക്ക്—
എല്ലാർ ഞാൻ ചെയ്തമാണ്. ഒരു പരാതിമുദ്രിപ്പാതെ
അതൊക്കെ അനുഭവിക്കുന്നതാണ്.

രണ്ടാമത്തെ കാര്യം വരികയാണ്. ഈ ഉൾനാട്ടു
കളിലെ ഒരു സ്ത്രീയെ ചെത്താത്തവിധം, സ്വന്തമായി
നടന്നുകൊണ്ടു ഞാൻ സ്കൂൾജോലി നടത്തുന്നു! അത്രമാത്രം!

സ്ത്രീസ്വന്തസ്ഥം അനുഭവിച്ചുകൂട. അതാണ് ഈ അഭി
പ്രായത്തിന്റെ പിന്നിൽ. എന്റെ സ്വസ്ഥതയെക്കുറിച്ച്
നിങ്ങൾ എനിക്ക് എന്തു പുറത്തുവെക്കും ഇപ്പോഴൊക്കെ
സ്വീകരിക്കാം. എന്തു പുറത്തുവെക്കും എന്തും. ഇതാണ് സമു
ദായത്തിന് പാലായനം. ഞാനും ഈ ലോകത്തിലുള്ള
മാറ്റം വരുത്താനും മേൽനോട്ടം വെക്കാനും ഉപയോഗപ്പെടുത്തേ
ണ്ടെന്നാണ് ഈ സാധാരണ വിശ്വാസം. കാര്യം

എനിക്ക് നൽകി പാലായനം. ഞാൻ അങ്ങനെയല്ല.
സമുദായമായിച്ച് എന്റെ അലയ്ക്കു വച്ചു കെട്ടിയ വൃദ്ധ
ജനാവർഗ്ഗം കണ്ടുവെക്കുകയാണ് ഞാൻ കരുതിയെടുത്തിട്ടി
രിക്കുന്നത്. എത്ര നിസ്സാരമാണെങ്കിലും എനിക്ക് സിദ്ധി
പ്പെടുത്താൻ സാധിക്കുന്നതാണ് ഞാൻ ലോകത്തേയും എന്തെ
യും പഠിപ്പിക്കുന്നത്. ലോകം വിശ്വലോകം എന്നും ലോ
കങ്ങൾ കൂടിച്ചേർന്നു വരികകൊണ്ട്, വരികകൊണ്ടും കൂടിച്ചേ
ന്നു വരികകൊണ്ട്, വരികകൾ കൂടിച്ചേർന്നു ഭൂമിയിലുള്ളതെ
ന്നെങ്കിലും. ഈ ഭൂമിയിൽ പഠിക്കാനും നടക്കാനും
എന്നും എനിക്ക് പഠിക്കാം. വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ പെട്ടിപ്പു
ത്തിൽ ഞാനൊരു പ്രവേശനം വരുത്താനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.
പ്രവേശനം വരുത്തേണ്ടതാണ് കഴിഞ്ഞുകൂടുന്ന അയർവേദത്തെ
സ്വീകരിക്കുന്നതിന്, അതുകൊണ്ടാണ് ഞാനൊന്നപ്പെട്ടുക
യ്യാം.

അടക്കിയാലടങ്ങാത്ത കാര്യം വരികയാണ് എനിക്ക്.
എ. ഞാനും ജോലി കൈ കടന്നു പിടിക്കില്ല. അതാണ് വിടി

തൊക്കെപറച്ചിട്ടു. ഇതാണ് സമുദായനിമിത്തം ചിന്നി
ലുള്ള കരാളരൂപം!

"നിങ്ങളുടെ ചായ വേണോ?" എന്റെ ചിന്താഗതിയെ
നടത്തുകൊണ്ടു മാന്യജനനേ ചിന്തിച്ചു.

"ഇപ്പോൾ വേണം" ഞാൻ തുടങ്ങി:— "മുപ്പത്തിരണ്ടു"
ബിസ്കൂറോ മിഠായിയോ വാങ്ങിത്തന്നാൽ ഞാൻ പാരം
വളരെയധികം നന്നാക്കിത്തരാം."

"എന്തിനാ ബിസ്കൂറു?"

"കണക്കു പഠിപ്പിക്കാൻ."

"മുപ്പത്തിരണ്ടു ബിസ്കൂറാകുന്ന പകുതാ മദ്യ പൊക്കി
യാൻ വേണ്ടേ?" മാന്യജനന്റെ പിന്തുക്ക ചോദിച്ചു.

"കുട്ടികളല്ലേ? നിന്നവരുടെ സ്വയംനം കൊടുത്താൽ അ
വർക്കു നല്ലതല്ല; നിന്നവർ കൊടുത്തുകൊണ്ടു പഠിപ്പിച്ചാൽ
കുട്ടികൾ ആ പേരം പഠിക്കുകയെന്നോ?"

"ആരോട്?"—മാന്യജൻ തുടങ്ങി:

"നിറപ്പു കൊപ്പു കുടിപ്പാട്ടിൻ." മാന്യജൻ എന്തൊരു
സംസാരിയെന്നതിൽ ഒരു മകളോടുള്ള വാത്സല്യവും നാമർ
സ്ത്രീയോടുള്ള ബഹുമാനവും ഇടകലങ്ങിയിരുന്നു.

"വേണം"—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ഇവിടെ മെപ്പിളവാങ്ങുക ചായ മാത്രമേ കിട്ടൂ. അതു
കുടിപ്പാക്കലാണിത്. നിറപ്പു വെറുതേ പട്ടിണി കിട
ക്കേണ്ട."

"ഏതായാലും ഇപ്പോൾ വേണം." ഞാൻ തുടങ്ങി:—
"നിങ്ങൾ പോയി ആ കാരാമി മിഠായിയോ ബിസ്കൂറോ
വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വരിൻ. ഒരേയൊരു. അതു ഇന്നത്തെ
വഴിപാടാവാട്ടെ."

മാനേജർ പോയി. ബാൻ ഗോപാലനെഴുതിയ ഉപന്യാസം കരിപ്പാൻകൂടി വായിച്ചുനോക്കി. ആ ഉപന്യാസത്തിൽ സാമ്രാജ്യത്വത്തിന്റെ കൈവിചേലം സാക്ഷാത്കാരവും അധികാരത്തേയും അവലംബിച്ചിരുന്നു. ഈ നാട്ടിൽ ബ്രിട്ടൻ നടപ്പാക്കിയിട്ടുള്ള വിദ്യാഭ്യാസവ്യവസ്ഥകൾക്കു കാരണമായും കാര്യങ്ങളേയും കൈയെടുത്തതായതുകൊണ്ടും വിശദീകരിച്ചിരുന്നു. ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ അഴിമതികളെ തന്നെ കാണിച്ചിരുന്നു. ഈ നാട്ടിലൊരു നല്ല വിദ്യാഭ്യാസസമ്പ്രദായം നടപ്പാക്കാൻ ഈ നെടുമുടത്താരുടെ ഭാഗത്തു നിന്നും അത്ഭുതപ്പെട്ടുപോകുന്നതായിട്ടുണ്ടെന്നും കൂടി പറഞ്ഞുകൊണ്ടുപോയി. അതുപ്രകാരം സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നത്.

നിർമ്മാണത്തിന് ഒരു അറക്കിടത്തിലൂടെ കരാളാലം കല്ലോലാലാലകളുടെ ശബ്ദം ആ ഉപന്യാസത്തിലുണ്ടായിരുന്നു.

“പാറിപ്പോയോ.” മാനേജർ പരിഭ്രമിച്ചു ചോദിച്ചു കൈ വെട്ടുകൊണ്ടു് ഏതാർ അടുത്തു വന്നു പറഞ്ഞു:— “ഇതാ ബിസ്കാർട്ട്. മിറാസിയല്ല. അരിയുടെ.”

“ഏതു പാറി?”—ബാൻ ബിസ്കാർട്ട് വാങ്ങിക്കൊണ്ടു പോയിപ്പോ. മാനേജർ ഒരു പുലരിയുടെ പിന്നിൽ നിന്നു ചാടി രക്ഷപ്പെട്ടു മാനിനെപ്പോലെ കിതച്ചിരുന്നു.

“ഗോപാലനെക്കൊണ്ട് എന്തിനായിരിക്കണമിടുന്നില്ല. നന്നായിരിക്കാൻ എന്നു പറയുക” മാനേജർ ഉറക്കെ ആരുമൊന്നും ഉപേക്ഷിച്ചു.

“എന്തേ?”

“മുപ്പനായ ഒരു പുരുഷൻ പറഞ്ഞു് പെട്ടെന്നു ബിസ്കാർട്ട് കൈയെടുത്തു പിടിക്കുക. മിറാസിയെ വന്നുകൊണ്ടു. പുലി, പുലിയാണു് മുപ്പൻ. അന്നത്തെ ആളല്ല. പോകാൻ സമയം വന്നു്” കാര്യങ്ങൾ നിന്നു നോക്കിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു മാനേജർ പറഞ്ഞു:—“അന്നത്തെ കൈയെടുത്തു പെട്ടെന്നു വന്നു

കൊണ്ടുവന്ന തരാം. നിറപ്പ് വേഗം വേഗം നന്നെഴുതണം. ഗോപാലനെഴുതിയതിൽ കോൺഗ്രസ്സുണ്ടാവാം. ആ വലാലു നമ്മളെ പറ്റിച്ചു."

മാനേജർ പറഞ്ഞതു ഗ്രഹിച്ചായിരുന്നു ഒരു ഇൻസ്പെക്ടറുള്ള യോഗത്തിൽ ആ ഉപന്യാസം വായിച്ചാൽ ആ ഉദ്യോഗസ്ഥന് അത്ര രസിക്കുമായിരുന്നില്ല.

"ഞാൻ ശ്രമിക്കാം. പക്ഷെ, എഴുതിയതിനില്ലെങ്കിൽ പ്രസംഗിച്ചാലും പോരെ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"നിറപ്പ് പ്രസംഗിക്കാൻ വെള്ളപ്പാളി?" മാനേജർ അങ്ങനെയൊക്കെ ചോദിച്ചു തീർന്നില്ല. അതിനപ്പുറം ബാറ്റുമാസ്റ്റർ മാനേജറുടെ അടുത്തുവന്ന ചോദിച്ചു:—"മറ്റാരിണി നൊക്കെ ഒരുങ്ങിയിട്ടില്ലെ? ഇൻസ്പെക്ടർ വരുന്നുണ്ട്."

"ഉപന്യാസമെഴുതിയിട്ടില്ലെങ്കിൽ പ്രസംഗിച്ചാൽ മതിയൊ എന്നാണ് അമ്മക്കുട്ടി ചോദിക്കുന്നത്"—മാനേജർ സംശയം ചോദിച്ചു.

"തേങ്ങാക്കൊല"— സിക്രട്ടറി ഇങ്ങിനെ എഴുതുകൊണ്ടു തുടങ്ങി:—"ഓ—ഒരു പ്രസംഗക്കാരി! ഇത് ഓളം ഇൻസ്പെക്ടറേ; ഒരു മാസം മികച്ചും ഇടയങ്ങൾയിട്ട് ഉപന്യാസം എഴുതിക്കാൻ നിങ്ങളെക്കൊണ്ടു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലൊ. എന്നിരിക്കെയാലും വേണ്ടില്ല. ഗുണമായാലും ദോഷമായാലും നിങ്ങളുടെ സ്തുതിനാതെന്നാണ്. പ്രസംഗിക്കുന്ന പ്രസംഗിക്കാൻ നാവു പൊങ്ങണ ഒരു പെണ്ണ്!" അയാൾ അയാളുടെ പാട്ടിൽ പോയി.

"റബ്ബി"—മാനേജർ നെന്തെന്തു കൈ വെച്ചു.

"കൈ ഞാൻ ഗമിപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട്, നിങ്ങൾ പേടിക്കേണ്ട പോയി കടലാസും പെൻസിലും വാങ്ങിക്കൊണ്ട് വന്നോളിൻ." ഞാൻ മാനേജറെ സമാധാനിപ്പിച്ചു.

“കാച്ചു മോശമായാലും വേണമിട്ടു. നിറച്ചു” ഒന്നെഴുതി തളയ്ക്കട്ടെ.” മാനേജർ കടലാസു വാങ്ങുവാൻ ഓടുകതന്നെ ചെയ്തു. ഒരു വിളമ്പിന്റെ നട്ടുകുവന്നു ചാടിയ കൂററൻ മുരിയെ ആട്ടി പുറത്തു ചാടിക്കൊണ്ട് ഒരുങ്ങുന്ന കൃഷിക്കാരന്റെ വെമ്പലുണ്ടായിരുന്ന ആ പോക്കിൽ.

എനിക്കൊരു വാരികയാ. എനിക്കു പ്രസംഗിക്കാനു റിമിപ്പെന്നു പരസ്യമായി അപേക്ഷിച്ച ബാപ്പാമാസ്റ്റർക്ക് എന്റെ പ്രസംഗമായിരുന്ന കേൾപ്പിച്ചുകൊടുക്കുകതന്നെ വേണമെന്നു ഞാനറച്ചു. സ്വയമുണ്ടെങ്കിലും ഉപന്യാസമെഴുതി വായിക്കുകയില്ലെന്നു ഞാനാപ്പിച്ചു. നമ്മുടെ വിദ്യാഭ്യാസം എന്ന വിഷയത്തെപ്പറ്റി പ്രസംഗിക്കാവുന്ന വാചകങ്ങൾ ഞാനെന്റെ മനസ്സിൽ ആലോചനം ചെയ്തവെച്ചു.

മാനേജർ കടലാസു വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വന്നപ്പോഴേക്കും മിററിങ്ങു തുടങ്ങുവാനുള്ള മണിയടിച്ചു. ഒട്ടക്കത്ത ശ്വാസവും വലിച്ചു നിൽക്കുമ്പോഴെ അടുത്തേക്കു മുന്നോട്ടായി വന്ന ഉടമയെപ്പോലെ മാനേജർ കടലാസും പെൻസിലും എന്റെ കയ്യിൽ തന്നു പറഞ്ഞു: “നിറച്ചുടെ കുററല്ല. ഇനി കുത്തിക്കുറിച്ചുണ്ടാക്കാൻ ഇടയില്ല. വേക്കുംപോലെ ഒക്കെ കാട്ടിത്തുടടി.”

കഴിഞ്ഞ യോഗത്തിൽ കൂടുതലും സൊളുക്കുകയും ചെയ്തു കഴപ്പുണ്ടാക്കിയിരുന്ന ഒരു ചൊല്ലാക്ക, ശരവേഗത്തിൽ ഓടി സ്കൂൾഗേറ്റ് കടക്കുമ്പോൾ മുപ്പത്തിയെട്ടു വേളി അഴികളിൽ കുടുങ്ങി കിടന്നപ്പോലുണ്ടെന്നു കണക്കാക്കാതെയാണ് സ്കൂൾറോളിൽ എത്തിയത്. കഴിഞ്ഞ യോഗം ആനയില്ലാത്ത റിപ്പോർട്ടായിരുന്ന ഇന്നത്തെത്തന്നെത്തല്ല. ഇൻസ്പെക്ടറുണ്ട്.

സമുദ്ര നിദ്രയും. സിക്രട്ടറി ഓഫീസിലേക്കു അയോടും ഉത്തോടും മാറിയിട്ടുമ്പോൾ ഉയരുന്ന ശബ്ദവും

വരാനായി നിർമ്മിച്ചു. ഇൻസ്പെക്ടറുടെ ഓഫീസിൽ ഒരു നിർമ്മാണത്തിനായി ഉണ്ടായ അടങ്കലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ നിർമ്മാണത്തെക്കുറിച്ച്.

“കേരള വാർത്താക്കാര്യം. നമ്മുടെ നാട്ടിൽ നിർമ്മാണത്തിനായി ഉണ്ടായ അടങ്കലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ നിർമ്മാണത്തെക്കുറിച്ച്.

നമ്മുടെ നാട്ടിൽ നിർമ്മാണത്തിനായി ഉണ്ടായ അടങ്കലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ നിർമ്മാണത്തെക്കുറിച്ച്.

“നമ്മുടെ നാട്ടിൽ നിർമ്മാണത്തിനായി ഉണ്ടായ അടങ്കലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ നിർമ്മാണത്തെക്കുറിച്ച്.

നമ്മുടെ നാട്ടിൽ നിർമ്മാണത്തിനായി ഉണ്ടായ അടങ്കലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ നിർമ്മാണത്തെക്കുറിച്ച്.

നമ്മുടെ നാട്ടിൽ നിർമ്മാണത്തിനായി ഉണ്ടായ അടങ്കലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ നിർമ്മാണത്തെക്കുറിച്ച്.

നമ്മുടെ നാട്ടിൽ നിർമ്മാണത്തിനായി ഉണ്ടായ അടങ്കലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ നിർമ്മാണത്തെക്കുറിച്ച്.

നമ്മുടെ നാട്ടിൽ നിർമ്മാണത്തിനായി ഉണ്ടായ അടങ്കലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ നിർമ്മാണത്തെക്കുറിച്ച്.

നമ്മുടെ നാട്ടിൽ നിർമ്മാണത്തിനായി ഉണ്ടായ അടങ്കലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ നിർമ്മാണത്തെക്കുറിച്ച്.

നമ്മുടെ നാട്ടിൽ നിർമ്മാണത്തിനായി ഉണ്ടായ അടങ്കലും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ നിർമ്മാണത്തെക്കുറിച്ച്.

സീതളി അന്ന് വിളിച്ചു. എല്ലാ അംഗാപകരന്മാരും വന്നെത്തിയപ്പോൾ കളികളെല്ലാം അവസാനിച്ചു. അവർ പറഞ്ഞു, ആ ചടങ്ങിന്റെ അവസാനത്തിൽ സീതളി സാമാജികന്മാർക്കൊരു നാക്കിട്ടു കൊടുത്തു.

അതേ അംഗാപകരന്മാരും പാട്ടുതുടങ്ങിയ യോഗത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതായും അങ്ങിനെ ചെല്ലുന്നവരുടെ പേർ താൻ കുറിച്ചുവെക്കുകയും ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് വരുമ്പോൾ വിദ്യാർത്ഥി ചെല്ലുമെന്നുമായിട്ട് നാക്കിട്ടു.

ബാല്യകാലത്തു കേട്ടതോടുകൂടി അത് വന്നുത്തന്നിന്ന് അഞ്ചുവർഷങ്ങൾ കഴിഞ്ഞിട്ട് വന്ന വികൃതികളാൽ തുടങ്ങി. അവർ അന്നത്തെ പാഠത്തിന് പണയമാണ്. സീതളി അവരെ സ്കൂളിൽ കൊണ്ടുവരികയായിരുന്നു.

ഓട്ടിപ്പോയി ബസ്സ് വിരമിച്ചിട്ട് സീതളി അങ്ങോട്ടു ചെന്നു. ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് പൂർത്തിയായി. അടുത്തുചെയ്തതായി സീതളി മുൻകൂട്ടിൽ ചായൽ കൊടുത്തപ്പോൾ പതുക്കെ സ്കൂളിലേയ്ക്കു കടന്നു വന്നു.

യോഗത്തിലെ അംഗങ്ങൾക്കും എല്ലാവർക്കും ഏഴരണ നൂറു നിന്നു. ആ യോഗം അവർക്കെ ഓട്ടിച്ചായിച്ചു. ഈ ജനനമാണ് ഇപ്പോൾ സമീപവൃക്ഷൻ വന്നാൽ തിടയെടുക്കപ്പെട്ട അംഗങ്ങൾക്കെന്നു കേൾക്കുന്ന കേൾക്കാനും. ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് പണയമാണ്. പതിവുവന്നിട്ട് ഇപ്പോൾ നാൽപ്പതാണ്ടു കഴിഞ്ഞു കൊണ്ടു ബന്ധുക്കൾ വന്നിരുന്നു. ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് അംഗങ്ങൾക്കായി. ഇപ്പോഴപ്പോൾ ചേർന്നു കിടന്നിരുന്ന ജീവിച്ചിട്ടുള്ള വിരമൻ തുടങ്ങി. അതിനോടായിരുന്ന കണ്ണാക്കത്താൽ പലി തിടയായിരുന്നു.

“യോഗം കഴിഞ്ഞു തുടങ്ങും” ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് വിളിച്ചു.

“ചായൽ കൊടുത്തവർ പാഞ്ഞിരുന്നു. അതുമാണ് ഇവർ...” സീതളി അങ്ങോട്ടു വിളിച്ചു.

ഇൻസ്പെക്ടർ കാറ്ററിൽ പറപ്പിച്ച കടലാസു തുണ്ടുകൾ പെറുക്കിമേലോട്ടു തൂങ്ങിയിരുന്നതും സിക്രട്ടറി കൊപിസ്റ്റു ഇതു കണ്ടുപെട്ടു. അപ്പോഴേക്ക് കൂടുതൽ ചായ കൊണ്ടു വന്നുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഇൻസ്പെക്ടർ അവിടെത്തന്നെ ഇരുന്ന് അതു കടിച്ചു. ചോക്കറിൻനിന്നൊരു പാക്ക് സിഗരറ്റെടുത്തു സാവധാനം അതു തുറന്ന് ഒരേറ്റുതൊട്ടതു കത്തിച്ചു വുകവിട്ടു.

“എന്തൊക്കെ കഴിഞ്ഞു?”— ഇൻസ്പെക്ടറുനോക്കി.

“അദ്ധ്യക്ഷ സ്ഥിരരണം, റ്റുറന്ററ, ഉപക്രമപ്രസംഗം ഡാജർപിളി ഇതൊക്കെ കഴിഞ്ഞു.”—സിക്രട്ടറി ബോധിപ്പിച്ചു.

ഇൻസ്പെക്ടർ ഡാജർപിളിയെടുത്ത മോശിനോക്കി കണ്ടുകെ ഇട്ടിയപ്പോഴും എഴുന്നേറ്റു. വലിയ മുണ്ടും ഷർട്ടും, കോട്ടും, ടൈലായ്ക്കെ തൂക്കിക്കൊണ്ടുപോയും അണിഞ്ഞു നിൽക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിന് ഒരു പരിസ്ഥിതി മുസലിയായുടെ മട്ടേ ഉണ്ടായിരുന്നതു. അമ്പനോളം വയസ്സായ അദ്ദേഹം ഒരു കരച്ചു മുക്കി മുളി റ്റുറന്ററിക്കാൻ തുടങ്ങി. അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്ന കാമ്പരപ്പാസത്തിന്റെ ഉപദ്രവം ആ പ്രസംഗത്തെ ഇടക്കി-യ്ക്കു തടഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു.

“മാന്യരെ, ഇന്നത്തെ” അദ്ദേഹം എന്റെ ബഞ്ചിനേ ലേപ്പു കൂടി നോക്കിക്കൊണ്ടു ആദർശിച്ചു:—“മാന്യരെ, മഹതികളെ, നിങ്ങളുടെ ഇന്നത്തെ ഗുണനന്ദമാലയോരത്തിൽ പാജരാകുവാൻ സ്ഥിതിച്ചതിൽ എനിക്ക് സന്തോഷമുണ്ട്. യോഗത്തിലെ ഡാജർ ഉപ്സിക്കരല്ല. എഴുപതിലധികം ആളുകൾ പങ്കെടുക്കേണ്ട ഈ കേന്ദ്രത്തിൽ വെറും മുപ്പത്തിയെട്ടു പങ്കാളികൾ മാത്രമേ ഇന്നു പങ്കെടുത്തിട്ടുള്ളൂ. ഇതു മെല്ലെക്കുറയ്ക്കേണ്ടതാകുന്നു. ഈ നില മേലൊപ്പം വന്നു എല്ലാവരും ആസ്വാർത്ഥമായി പരിശ്രമിക്കണം”— അദ്ദേഹം

അവരിൽ ഞാളുടെ കയ്യിൽ ഒരു സ്റ്റോറു മാത്രമേ ഉപകരണമായിട്ടുള്ളൂ. ഒരു തുടച്ചുപോയതും ചോക്കും മേശപ്പുറത്തുവെച്ചു തന്ന ശേഷം സിക്രട്ടറി പറഞ്ഞു പോയി. ഞാൻ തുടച്ചു നിൽക്കെത്തന്നെ ബോർഡ് മാത്ത് എന്റെ പേരും സ്റ്റുളിന്റെ പേരും ഞാളും തിയ്യനിയും ഡോറും പാക്കമട്ടക്കുമാരിന്റെ ഉദ്യോഗവും ആ പാക്കമട്ടക്കുമാരിൽനിന്നു സമ്മേളനം എല്ലാം ബോർഡിൽ എഴുതിയിട്ടു. മുസലിമാർ എന്റെ ഓരോ ചലനവും നശിപ്പിച്ചു വിശ്വസിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

“സ്റ്റോർഡ്, സിക്രട്ടറി”— ഒരു ചായം കൊണ്ടു നമുക്കു ലെ ബോർ ആ കുട്ടികളെ എഴുന്നേല്പിക്കുകയും തുറത്തുടയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ ബോർകുട്ടികളും ഒരു പെൺകുട്ടിയും മാത്രമേ ഇല്ല. ആ ചായം നാശമാക്കുകയല്ലെന്ന് എന്ന് ചെറുപ്പനകൾ നാലോ ചിലത് ഞാൻ കറച്ചിട്ടു നിന്നു.

“എന്താ നില്ക്കുന്നത്? പേരും പാക്കമട്ടക്കുമാരും”—ഇൻസ്പെക്ടർ കല്പിച്ചു.

ആ കുട്ടികൾക്ക് എന്തെല്ലാം അറിയാമെന്ന് ഞാൻ വിശദമായിട്ടു നോക്കി. കുട്ടികൾ പറഞ്ഞതനുസരിച്ച് രണ്ടാംക്ലാസ്സിൽ പഠിക്കുന്നവർ മുന്നേ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഒരു കുട്ടി അവിടെ പഠിക്കുന്നവനാണ്. മാർ രണ്ടുപേർ സ്കൂൾ കോമ്പൗണ്ടിലാണ്.

ഇൻസ്പെക്ടറുടെ അനവധി ചോദ്യങ്ങൾ ആ മൂന്നു കുട്ടികളെ ഒഴിവാക്കി. അവരാരും അവരാരും മുമ്പാകെ കത്തിയും മാതൃകയ്ക്കു ക്ലാസ്സായിരുന്നു. പത്തുപതിനഞ്ചു കുട്ടികളെ കിടപ്പുമുറവുമാക്കി എന്റെ പ്രതിക്ഷയെക്കുറിച്ചായി ആ മൂന്നു കുട്ടികൾ മാത്രമേ കൊച്ചു ക്ലാസ്സിൽ എന്തൊരു മാതൃകാ പാക്കമട്ടക്കുമാരിൽ വിശ്വാസപരമായിട്ടുള്ളൂ. പ്രായോഗികമായി

സംഭവിച്ചു. എന്റെ പ്രസംഗം അവസാനിച്ചപ്പോൾ ഇൻസ്പെക്ടർ തന്നെ ചോദിച്ചു. എന്റെ ചരണങ്ങൾ കയ്യിൽ നിന്നൊന്ന് "കുതി കുതി" എന്ന് ഇൻസ്പെക്ടർ വിവക്ഷിക്കുന്ന വേഗത്തിലാക്കി.

"പ്രസംഗങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം" ഇൻസ്പെക്ടർ നേതൃത്വം കൊടുത്തു.

പതിവില്ലാത്ത വിധം പലത്തരം അത് അഭിപ്രായം പറഞ്ഞു. ആ ഇൻസ്പെക്ടറുടെ ചുമലിൽ തല്ലുവരാകയാൽ അദ്ദേഹം ആ പ്രസംഗത്തിന്റെ പ്രകടനമായിരുന്നു അത്. ഒരു ഭോരാൻ കയ്യിൽ അയാളുടെ ചുമലിൽ എന്റെ ചരണങ്ങളെ റിപ്പോർട്ട് ചെയ്തു. ഒമ്പത് പത്തമ്പലത്തിൽ അയാളുടെ അഞ്ചാം നമ്പരം കോർപ്പറേഷൻ കോർപ്പറേഷൻ വിവരിച്ചതായും കൂടി അദ്ദേഹം പതിയെ കയ്യിൽ അയാളുടെ ഭരണപ്പെടുത്തി.

ഇതാണ് അഭിപ്രായം പറയാൻ ആരംഭിച്ചിരുന്നപ്പോൾ "ഭവധിക്കാത്തതിന്റെ കല്പന" പെയ്തപ്പോൾ ഇൻസ്പെക്ടർ സിക്രട്ടറിയെ ക്ഷണിച്ചു.

ബാല്യശാസ്ത്രം കൈ കല്പനകൾ വായിച്ചു നിൽക്കുന്നു. അദ്ദേഹം നമ്മുടെ പാഠ്യപുസ്തകങ്ങളും വെക്കുമാറ്റി സ്കൂളുകൾ എക്കറാക്കുന്നു. അവിടെയും ഇൻസ്പെക്ടർ ഉപനോദ്ധ്യയെ സംഗ്രഹം നടത്തുന്നു.

ആ പ്രസംഗത്തിൽ പാർലമെന്റർ ബിസ്നസ്സുകാരെ അടക്കിക്കൊണ്ടു വന്നതിനെപ്പറ്റി ചർച്ചപ്പെട്ടു. ഒരു പക്ഷേ കൂടി അങ്ങനെയുള്ള പ്രസംഗം പ്രവേശനമുണ്ടാകട്ടെ അങ്ങനെയുള്ള പ്രവേശനങ്ങൾക്കായി അദ്ദേഹം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ഇൻസ്പെക്ടർ പ്രസംഗം അവസാനിപ്പിച്ചപ്പോൾ സിക്രട്ടറിയെ അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു. അദ്ദേഹം കയ്യിൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വന്നിട്ടുള്ള ഇൻസ്പെക്ടർ അദ്ദേഹം ചോദിച്ച ചോദ്യത്തിന് പലതുകൊണ്ടിട്ടുള്ള വിവിധ മതപരമായ പ്രശ്നം മോശിയുന്നു.

അങ്ങനെ ഗുരുജനസമാജം കഴിഞ്ഞു. ഒരു കൊല്ലത്തിലധികം കാലത്തേക്കു പാഠശാല ഉപന്യാസകോ ഞങ്ങളുടെ സ്കൂളിലേക്കു വരാത്തവിധം ആ വഴിവാടവസ്ഥാനിട്ടു. മാതേജർ മിറാബിന്റേ റബ്ബിസിൽ സിക്തദിവ്യുടെ ചെപ്പു വാങ്ങി. ഒരു മൂന്നു മണിക്കു മാതേജനും ബാന്നം സ്കൂളിൽനിന്നു പുറത്തു കടന്നു.

"നർവാളെപ്പോലി ഈ മുപ്പക്കം നല്ല അഭിപ്രായമാണ്" — മാതേജർ തുടന്നു: "നർവാളു ബിസ്കൂട്ട്" വേണം എന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ എനിക്കൊക്കെയും പിടിച്ചു കിട്ടിയില്ല. ഇപ്പോ പാഠവും ഉപന്യാസവും ഒക്കെ നന്നായി."

"കട്ടിപ്പകളെ വാരികരിക്കുവാൻ അങ്ങനെ ചിലതൊക്കെ ചെയ്യണം" — ബാൻ പറഞ്ഞു.

"ഒക്കെ നന്നായി" — മാതേജർ പ്രസ്താവിക്കുന്നതായി തുടന്നു: "നർവാളെ" ചായ കടിക്കണമോ?"

"ചായ വേണം" ബാൻ തുടന്നു: — "ഒരേനക്കു" പഴം വാങ്ങിത്തന്നാൽ മതി."

കാടാനാഴി ഒരു ശാപ്പിള മുക്കാണ്. അവിടെ മാപ്പിള മൗനമെടുത്തു ചായയുണ്ടാക്കുകയായില്ല. ഒരു നായർപ്പിമാപ്പിളപ്പിടിക്കയിൽ നിന്ന ചായ കടിച്ചാൽ പാപമാണെന്നായിരുന്നു ഏതെങ്കിലും വിശ്വാസം. പിന്നെ അക്കാലത്തു ഇടത്തരം നായർ വിട്ടുകളിൻ ചായ സംഗ്രഹധാരണവുമായിട്ടു നില്ക്കുന്നു.

മാതേജർ ഒരേനക്കു പഴം വാങ്ങി ചൊരിഞ്ഞു കൊണ്ടു വന്നു നന്നു, ബാന്നതു വാങ്ങി. ഒരു മരത്തണലിലിരിക്കുന്നതിന്നു. ബാൻ നായർ മണിയ്ക്കു മുറു വീട്ടിനിൽക്കുന്നു. മാതേജർ എന്തെങ്കിലും മുറുപ്പിച്ചുകൊടുത്തു. വരേക്കു മുറുപ്പിച്ചുകൊടുക്കും നല്ലതല്ലെന്നായിട്ട് മുറുപ്പിച്ചുകൊടുക്കുന്നില്ല.

ആദ്യത്തെ ഭാഗം

ഒരു ദിവസം ഉച്ചയ്ക്ക് കട്ടിക്കുറുമ്പല്ലം വിട്ട ശേഷം ഞാൻ കണ്ണനിയ്ക്കു ചോറാൻ കഴിച്ച് എഴുന്നീൽത്തെന്നു ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. എന്തിനല്ലാത്ത വേദിക തലമുട്ട പടർത്തുണ്ടായിരുന്നു. ഒരു ബന്ധുവിയേൽ കിടന്നു, ബാക്കുനായ മരുണി.

"താനേജരായിക്കെ? എന്താ താനേജര?" ഞാൻ പടി കൽ നിന്നു വിട്ടിട്ടു ചോദിക്കുന്നതു ഞാൻ കേട്ടുവെങ്കിലും, എഴുന്നേറ്റാൽ ബാക്കുവിയേക്കെന്നു കിടന്നു.

"ചടപട" എന്നു പുനരിട്ടു ചാടിത്തന്ന ഒരു ഭാഷയിൽ കപ്പായവും കാലാതും പുനും ചോറും എല്ലാമുള്ള ഒരു യുവാവ് സ്തുതിപ്പേയ്ക്കു കടന്നുവന്നു. ബാക്കുനായനെന്നു പരിചയപ്പെടുന്നതു പത്തുക്കൊണ്ടു നിന്നു.

"ഇൻസ്റ്റൈക്കുമാണെന്നു വിചാരിച്ചു ചേടിപ്പോയോ?" ആഗതനന്തോഴിച്ചു.

"ഇൻസ്റ്റൈക്ട് തന്നെയാണെന്നു ചേടിയാനമിട്ടു" ഞാൻ മറുപടി കൊടുത്തു.

"എടുത്തു മുറുലിയാൻ, നിന്നെപ്പോലെ താനേജർ?"

"ഉച്ചക്കുറുമ്പല്ലം വിട്ടിലേയ്ക്കു പോയതാണ്"

ന്നാളെ. എന്തെങ്കിലുമൊരു കടിയും." ഗോപാലൻ പോക്ക
ററിൽ നിന്നൊന്നൊന്നെടുത്തു കൊടുത്തു. അബുബക്കർ രാമം
വിട്ടുപോലെ പാഞ്ഞു.

"അവനെ?— അവൻ വല്ലാത്തൊരു വിരോധം." ഗോപാലൻ അബുബക്കറെപ്പറ്റി അയാൾക്കുള്ള അഭിപ്രാ
യം രേഖപ്പെടുത്തി.

മറ്റു പലരുടേയും കണ്ണിൽ അബുബക്കർ വികൃതിയാ
-അനുസരണമില്ലാത്തവനും ആയിരുന്നു. എന്നാൽ ഗോപാ
ലൻ പറഞ്ഞതുപോലെ എന്തിനും അബുബക്കറെപ്പറ്റി ന
ല്ല അഭിപ്രായമായിരുന്നു.

എന്നു പണി പാഞ്ഞാലും അയാൾ വരുന്നതും പറയില്ല.
നല്ലപോലെ പഠിക്കാം. നാലു പ്രസന്നവാനാണ്. പ
ക്ഷേ വികൃതികളും. ഒരാളോടും അനാവശ്യമായി അടു
യില്ല. അതായിരുന്നു അയാളുടെ സ്വഭാവം.

"ഞാൻ മറ്റൊരാൾക്കുവേണ്ടി ഒരുക്കെക്കുത്തിൽ വ
ന്നതാണ്. മാനേജർ എന്നൊക്കെത്തോഴൊക്കെ കൂടാ
കാറാണ്. എന്നാൽ മൂപ്പന്റെയടുത്തു കണ്ടു ചെല്ലുകയാ
മെന്ന വിചാരിച്ചു വന്നതാണ്." ഗോപാലൻ തുടരെ ചോ
ദിച്ചു:

"നിങ്ങൾ ഏതുവരെ പഠിച്ചിട്ടുണ്ട്?"

"ഏറ്റവും നൂറു പാറ്റായിട്ടുണ്ട്"—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങൾ കൈനീട്ടി കഴിക്കണം. സ്കൂളാണ് എ
ലിമെൻ്ററി സ്കൂളുകളിൽ പഠിപ്പിക്കാൻ തുടങ്ങി നല്ലത്."

"കൈനീട്ടിയില്ല. കൈനീട്ടിയെന്ന് എന്തിനും മോഹ
മുണ്ട്"

"എവിടെ നിങ്ങളുടെ വേലിൽ വരേണ്ടതുണ്ട്. ഇത്ത
രം ഉൾനാടുകളിൽ സ്ത്രീകൾ സ്വയംതൊഴിലായി മുന്നോട്ടു വര

ന്നു വളരെ അപൂർവ്വമാണ്. ആയിരമായിരം സ്ത്രീകൾ മുന്നോട്ടു വരുന്നു. ഇവിടെ സഭാഭിനിനയിലൂടെ ആവശ്യമുണ്ട്. നിങ്ങളെങ്ങനെ ചാട്ടത്തിൽ നിന്നു പിടിച്ചു?"

"അതങ്ങനെ പററി"

"ഏതായാലും ടെയിനിങ്ങ് കഴിക്കുന്നത് നന്നാണ്. സ്ത്രീയായതുകൊണ്ട് ടെയിനിങ്ങിനെടുക്കാൻ എളുപ്പമുണ്ട്. സ്വന്തം സേവയും ശിപാർശയും കൈക്കൂലിയുമാണ്. ഏതായാലും ശ്രമിക്കണം. ടെയിനിങ്ങ് കഴിഞ്ഞാൽ കൊല്ലത്തിൽ ആറുപ്രകയിൽ കറയാനെ ശമ്പളം കിട്ടും."

"ഇൻസ്പെക്ടർ ടെയിനിങ്ങിന് ശിപാർശചെയ്യാമെന്നറിഞ്ഞു."

"അതേക്കൂടെ അവർ ഭംഗി പറയും."

"ശ്രമിക്കണം."

"നിങ്ങൾ വല്ല പത്രവും വായിക്കാറുണ്ടോ?"

"ഇല്ല"—ഞാൻ തുടന്നു ചോദിച്ചു:— "ഈ ഉൾനാട്ടിൽ എവിടെ നിന്നാണ് പത്രം?"

"അതാണ് മോശം. മനസ്സ് മരിക്കുന്നതുവരെ പഠിക്കണം. സ്കൂൾപാപ്പ കഴിഞ്ഞാൽ സ്കൂളുത്ഭവിത കയറിയെന്നു വിചാരിക്കുന്നവരാണ് മാസ്റ്റർമാരിൽ അധികവും. മാസ്റ്റർമാർ മാത്രമല്ല; ഇൻസ്പെക്ടർമാരും മാറ്റദ്യോഗസ്ഥന്മാരുമൊക്കെ ഒതുപോലെയാണ്."

"പത്രങ്ങളും പുസ്തകങ്ങളുമൊക്കെ വായിക്കേണ്ടതാണ്. പക്ഷേ, സൗകര്യം വേണ്ട?"

"ഈ നാട്ടിലെ ചെറുപ്പക്കാരെ ഉൾക്കൊണ്ടിട്ട്, തെക്കുപടി പാവങ്ങാടിയിൽ ഒരു വലിയ വായനശാലയുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടാണെന്ന് ഞാൻ ചാനിരിക്കുന്നത്. നിങ്ങൾക്കു

പത്രങ്ങളും പുസ്തകങ്ങളുമൊക്കെ, അതു സ്ഥാപിച്ചാൽ, സൗകര്യംപോലെ വായിക്കാൻ കിട്ടും"

ഒരു കാഴ്ചത്തിന് തെക്കേക്കൂട്ടത്തിൽ വന്നതാണെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ വല്ല ഇടപാടു കാഴ്ചവുമായിരിക്കുമെന്നാണ് വിചാരിച്ചത്. ഈയാളുടെ കാഴ്ചം തെക്കേക്കൂട്ടി പാവങ്ങൾ ടിയിൽ ഒരു വായനശാലയുണ്ടാക്കുകയാണ്.

"അതു നരക്കെടില്ല"—എന്നു നുടനും:- "അതിനും പണം കൊടുക്കേണ്ടിവരില്ലല്ലോ?"

"മാനസത്തിലൊരങ്ങനെയോ, രണ്ടാണമോ കൊടുക്കേണ്ടിവരും. അതു കൊടുക്കണം. ഒരുപാടും രണ്ടാണമല്ലോ വേണ്ടി തന്നെല്ലാ മറിയാമോ? വിചാരിച്ചാൽ മെമ്പറായി ചേർന്ന് വായിച്ചു പഠിക്കണം"

"അതൊരു മെമ്പറാവാം. എനിക്ക് ഈ ബോധിയുണ്ടെങ്കിൽ"

"നിങ്ങൾ നിത്യമിസ്റ്റ് റ്റുഡെ? ഷുചിസ്റ്റ് റ്റുഡെല്ലോ?"

"ഞാൻ നിത്യമിസ്റ്റ് റ്റുഡായി ഇരിക്കുകയാണ്." ചിരിച്ചുകൊണ്ട് നുടനും: "ആദ്യകാലത്തൊരു പ്പെരിസ്റ്റ് റ്റുഡായിരുന്നു. എന്നും നിത്യമിസ്റ്റ് റ്റുഡാവണമെന്നു തന്നെയാണ് ആഗ്രഹം."

"മാനേജർ എന്തെങ്കിലും രേഖയും നരില്ലേ? രേഖയും കിട്ടുമ്പോൾ ഒന്നോ രണ്ടോ ഉറപ്പുക കൊല്ലത്തിൽ വായനശാലയ്ക്കു കൊടുക്കണം. വായനാ വിശപ്പുപോലെത്തന്നെ ബുദ്ധിയും ഒരു വിശപ്പുണ്ട്. അതു മാറാൻ വിജ്ഞാനപ്രദങ്ങളായ പുസ്തകങ്ങളും പത്രങ്ങളും വായിക്കണം. അതിനും വേണ്ടി വായനശാലയിൽ മാനേജറും ഒന്നോ രണ്ടോ അണ കൊടുത്തു" മെമ്പറായിത്തീർന്നതു നല്ലല്ലോ"

അബൂബക്കർ ഒരു പുസ്തകം ചായയും ഒരിലപ്പൊരിയിൽ പലചാരവുമായി ചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞു.

"ആക്കോ ചായ?"—മാനേജർ വിളിച്ചു ചോദിക്കുന്നതു കേട്ടു. അബൂബക്കറുടെ പിന്നാലെ മാനേജറുമെത്തി. മാനേജറുടെ കക്ഷത്തു തോളത്തുണ്ടായി കെട്ടിയ ഒരു പൊതിയും തുടിച്ചുണ്ടായിരുന്നു.

"എന്താ പൊതി?" ഗോപാലൻ ചായ വാങ്ങിക്കൊണ്ടു കൊണ്ടു അന്വേഷിച്ചു.

"ഇൻസ്പെക്ഷൻ റിപ്പോർട്ടാണ്" മാനേജർ തുടങ്ങി:— "കുടുംബം പോലെ അന്നെ കണ്ടു നന്നായി ഇത് ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. എന്തിനാ ഇതൊന്നും ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല? നമ്മുടെ നല്ല മലയാളത്തിന്റെ നിയമങ്ങൾ ഒരു ചോദ്യം?"

"അതുതന്നെയാണ് വെള്ളക്കുരുക്ക് ഭരണം. ഇപ്പോൾ ഇതു വായിക്കാൻ നിങ്ങൾക്കെന്ന ആഗ്രഹിക്കേണ്ടി വന്നില്ല? ഇതുപോലെ നിങ്ങൾക്കെന്തെങ്കിലും ഒരു കാര്യം നടക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഈ ഗവണ്മെന്റിന്റെ നാട്ടു നൂറുപട്ടം നമുക്കും" ഗോപാലൻ പൂട്ടിന്റെ ഒരു കരണവും വായിലിട്ടു ചവച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ പ്രസംഗിച്ചു.

"അതു നേരം. ചിറ്റിപ്പത്ത് സെൻട്രൽപോയി, ആഫ്രിക്കൻ പേരും, മൂപ്പൻ പെട്രോളിയംപോയി ചിറ്റിപ്പത്ത് പേരും, അങ്ങിനെ പലതും പേരും കാണുന്നതിന് ഒട്ടേറെ ഇനമെന്താണ് സെൻട്രൽ വനിറ്റുണ്ടെന്നു കേട്ടു പോയി ബാപ്പാസ്റ്ററോട് ചേർന്നു വാങ്ങിയത്. ഇതൊക്കെ അതാ അതു വലുതായ ചായ വാങ്ങിക്കൊടുക്കേണ്ടിവന്നു. പെട്രോളിയം പേരിട്ട് ഇന്നേക്കും രണ്ടു മാസം ആവുമായി. എന്തിനും കൂടി കിട്ടുമ്പോ വായിക്കാനും വേണ്ടി അത് ചായ കിട്ടി കഴിഞ്ഞിട്ട് ഇതൊന്നും പേരോ പേരിട്ടു വന്നു."

ഗോപാലൻ ചായ കഴിച്ചു. അപ്പോഴേക്കും അബൂബക്കർ ആരും ആവശ്യപ്പെടാതെ തന്നെ ഒരു കുട്ടിപ്പാനിയിൽ വെള്ളം കൊണ്ടുവന്നു ഗോപാലന് കൊടുത്തു. ഗോപാലൻ വെള്ളമെടുത്തു കൈ കഴുകി കാലാവൃക്ക വേരുകാറിൻ്റെ നീന്ദം കലർത്തിയത് ഭക്ഷം തുടച്ചു ബാത്മിങ്ങൻ തന്നെ ഇരുന്നു.

“ഈ കസാലയിലിരിക്ക” മാനേജർ ക്ഷണിച്ചു.

“ഞാനിതിന്മേലിരുന്നാൽ നിങ്ങളെ പറ്റൽ പൊട്ടിച്ചാൽ” ഗോപാലൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു കസാലയിൽ ചെന്നിരുന്നു.

“അല്ലെല്ലാ ഞാൻ മരിക്കാനാണ് മരുതിലേക്കുവേണ്ടത്.”

ഗോപാലൻ ഇൻ്റെക്കുറേ പന്തളം വാങ്ങി വായിച്ചു ഇല്ലെടക്കം മധുപ്പിലാക്കി മാനേജർ വിവരിച്ചു കൊടുത്തു. “കുട്ടികളുടെ റോൾ, ക്ലാസ്സുകൾക്കുവേണ്ടി അറിച്ച്, റിക്കാർഡ്, മറ്റു പകരണങ്ങൾ, എല്ലാം തൃപ്തികരമാണ്. മൊഡ് മിസ് കസ്സ് പ്രാപ്തികളുള്ളവളാണ്.”

“അവളേ, അവളു വല്ലാതെ ഒരു കേതളിയാണ്” മാനേജർ ഇടയിൽ കടന്നു തുടങ്ങി: “നിങ്ങൾ അന്ന് എഴുതിത്തന്ന ഉപന്യാസം മിററിപ്പിന്ന വായിച്ചില്ല. നിങ്ങളുടേതെ വല്ലാതെ പാറില്ല. അതു നിറച്ചു കോർഗ്രസ്സായിത്തന്നെ: മിററിപ്പിന്ന ഇൻ്റെക്കുറേ ചാടിയില്ല. അതുകൊണ്ട് അത് വേണ്ടെന്നുപെട്ടു. വേറെയൊക്കെ നഴ്സുമാർ നോക്കും കിട്ടിയില്ല. എന്നിട്ടൊക്കെ ഇവളു നിന്നെടുത്ത് പ്രസംഗിച്ചു. ഒരൊന്നിനോട് കിട്ടി പാതംപോലെ ആയിരുന്നില്ല പ്രസംഗം. മുപ്പത്തൊന്നു ഇരുന്നു തലകുറുക്കി ചിരിച്ചു. എന്തു മുപ്പാ? ഈ പാക്കു വന്ന മുപ്പരല്ല. പാക്കു വന്ന ആളു മാനേജർ. ഇപ്പോ വന്ന ആളു. മുപ്പാ ഇവളെ നല്ലൊന്നു പിടിച്ചു കൊണ്ടു. അതൊ കോർഗ്രസ്സ് വല്ലാതെ എടുത്തു വന്നു.”

"ഒന്നും പറഞ്ഞിട്ടില്ല." ഗോപാലൻ തുടർന്നു:—"രണ്ടാം മാസ്റ്റർ കാച്ചുകൂടി ഉത്സാഹിച്ചു പണിയെടുത്താൽ നന്നായു മെന്നുമാത്രം."

"ഇതൊക്കെതന്നെ."—മാനേജർ തുടന്നു:—"ഞാൻ ഇതൊക്കെ ഒരാളെക്കൊണ്ടു വായിപ്പിച്ചിട്ട് കേട്ടുടക്കണം."

"അപ്പോൾ ഏതൊക്കെ വെറുതെ വായിപ്പിച്ചതാണല്ലോ?" ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

"ഇങ്ങനെയല്ലേ? ആ കുട്ടി വായിച്ചുപോയതായില്പ് വട്ടു തൊറ്റു പററിയിട്ടുണ്ടെന്നുതീർന്നിട്ട് നിത്ത് വായിച്ചാൽ തൊറ്റു ല എന്നെന്നിട്ടു കോറിണ്ണ്," ഒരു തെരുവിലുപോക മാനേജർ തുടന്നു.—"അപ്പോഴാണു് ഈ കോൺഗ്രസ്സുകാരെ വേണ്ടെന്നുവെച്ചിട്ടു നല്ലൊരു മാധ്യമികൾ? നിത്ത് മാധ്യമികൾ വന്നാൽ ഞാൻ ഈ സ്കൂൾ എട്ടാത്തൊന്നൊന്നു നോക്കു, വെറുതെ പത്തൊത്തൊന്നെ വായിച്ച ഒരു നായനകൂടി! കൺ ന്നതുകെട്ടുതേയ്! പൊറ്റിസിന്റെ തല്ലും കൂട്ടാ കൊണ്ടു ജയിലിൽ പോയി കിടക്കാൻ തന്നെക്കുട്ടനുവാ."'

അതുവരെ ഗോപാലനെ ഈഴവനായിരിക്കുമെന്നായിരുന്ന ഏതൊ വിചാരം. അപ്പോഴേ അയാളൊരു നായനാണെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ എനിയ്ക്ക് സാധിച്ചു.

"അതൊക്കെ അങ്ങിനെയാണു് മനസ്സിലാക്കേണ്ട. ഏതായാലും കോൺഗ്രസ്സായിട്ടല്ല; ഇനി കോൺ ഗ്രസ്സായിട്ടുതന്നെ കഴിയട്ടെ. ഈ വെള്ളക്കാർ നന്നി കൊള്ളക്കാരാണ്. അവരെ പറഞ്ഞതൊക്കെ, നന്മയെ നാട്ടിത്തന്നു രക്ഷയുചിട്ടു." ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

"എല്ലി പത്തു കരഞ്ഞിട്ടെന്തും? ചുറ്റും വിടക്കണ്ണ്?" മാനേജർ വിചാരിക്കിപ്പി—"ഞാൻ എന്തു തല്ല കൊണ്ടിട്ടും ജയിലിൽപോയിട്ടും ഒരു കാച്ചും ഇല്ല. വെട്ടിപ്പിടിപ്പിച്ചു

“നിത്യവളയം കോർത്തപ്പോൾ ഇവിടെനിന്നു ചാടി ചുകൊണ്ടുപോവരുതേ-ട” മാനേജർ ചിരിച്ചുകൊണ്ടുപോയി.

“ഞാനങ്ങിനെ ചാടിപ്പോവുകയൊന്നുമില്ല.” ഞാൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. എല്ലാവരും ചിരിച്ചു.

തോപാലൻ സ്കൂളിൽനിന്നു പുറത്തുപോയി. എന്നിട്ടും അയാളുടെ രൂപം എന്റെ ഹൃദയത്തിൽനിന്നു വിട്ടുപോയില്ല! അയാളുടെ ഉപദേശങ്ങൾ എന്റെ തലച്ചോറിൽ ഒരു നിശാ വർഷപാലെ ചുറ്റിക്കറങ്ങി.

“സ്കൂൾ കോളേജി നല്ല നിലയ്ക്ക് നടത്തണം.” ഒരു ദിവസം ഞാനും ഏഴുനൂറ്റാണ്ടിയിലും മാനേജറും തുടങ്ങിയോ ചിറ്റാപ്പിച്ചു. “ഇന്നു സ്കൂളിനെപ്പറ്റി ഇൻസ്പെക്ടർ പട്ടാളത്തിൽ രേഖപ്പെടുത്തിയ നല്ല അഭിപ്രായം കൈക്കൂലിക്കൊണ്ടുണ്ടായതാണ്” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“സർവ്വ് പതുക്കെപ്പോയണം” മാനേജർ തുടന്നു: “വേറെ വല്ലവരും ഉള്ളപ്പോൾ ഇതൊന്നും നാവിന്മേൽ നിന്നു വീഴരുത്! വീണാൽ ഇൻസ്പെക്ടർക്ക് നിങ്ങൾക്കും മോശമാണ്.”

“നിങ്ങളുടേതാണ് പേടിക്കേണ്ട” ഞാൻ തുടന്നു.— “മറ്റൊരു ഇൻസ്പെക്ടർ വന്നാൽ കൈക്കൂലി കൊടുക്കാതിരുന്നാൽ ഇതിന്റെ തിരിച്ചടിമുണ്ടാവും; നമുക്കുള്ള കഴിവു വെച്ചു തുടരാൻ നന്നായി നടത്തണം. എന്നാൽ ഇൻസ്പെക്ടർമാർ വരുമ്പോൾ ഹൃദയം പിടകാതെ നേരെ നില്പാം.”

“പരിക്ഷാദിവസം പണ്ടു കാണുകയും കേൾക്കുകയും ചെയ്താൽ കുട്ടികളെ ക്ലാസ്സിലേയ്ക്കു കടത്തിവിട്ടാൽ വലിയ ഭട്ടാണ്.” ഏഴുനൂറ്റാണ്ടി ആവലാതിപ്പെട്ടു.

“എങ്ങിനെയാണെന്നുവെച്ചാൽ അങ്ങിനെ നിങ്ങൾ രണ്ടാളുംകൂടി നടത്തിക്കൊളിൻ. എന്റെ പക്കൽ അതി

നൊന്നും ഒരു വൈഷമ്യമായില്ല. എങ്ങനെ നടത്തിയാലും ഞാൻ വല്ലതും ഇൻസ്പെക്ടർ കൊടുക്കേണ്ടിവരും"-മാനേജർ പുനഃലംബം ചെയ്തുകൊടുത്തു.

"വരുന്ന കട്ടികളെ നല്ലവണ്ണം പാഠിപ്പിക്കണം. അവയുടെ സമയം നല്ലവണ്ണം പാഠിപ്പിക്കുക." ഞാൻ തുടർന്നു: "നല്ല സിപ്ലി നടത്തിയാൽ കൈപ്പടി കൊടുക്കേണ്ടിവരില്ല."

"ഐ ക്യാർഡ്"-മാനേജർ ചാക്കിനുചെയ്തു: "അതാണ് ഈ കൈപ്പടി കൈപ്പടി എന്നിങ്ങനെ ഇറക്കെ പായരുത്. അത് കൊടുക്കുന്നവനും വാങ്ങുന്നവനും ഒരുപോലെ റിക്വയർമാണ്" എങ്ങോ കമ്മീഷൻ കട്ടിപ്പാടിയിട്ടുണ്ടെന്ന് കൃത്യം പറയാമെന്നും."

"ഇനി പറയുന്നില്ല."-ഞാൻ തുടർന്നു: "നല്ലവണ്ണം" നേരെ നടത്തണം."

"അപ്പോഴാണ് നേരം" മാനേജർ സമ്മതിച്ചു.

"സ്റ്റേറ്റ് റിപ്പോർട്ട്, പുനഃകമ്മീറ്റി, ചോക്കിറ്റി, ബോർഡിറ്റി, കലാസ്റ്റിറ്റി, മെയിറ്റിറ്റി, ഓഫീറ്റി, ഓഫീറ്റിറ്റി എന്നിങ്ങനെ പഠിപ്പിക്കും?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"കുറഞ്ഞ പോലെയുള്ള ചോക്കി പഠിപ്പിച്ചതിനാൽ ഈ രണ്ടു വിഭാഗം ഉൾക്കൊള്ളിക്കണം." എഴുത്തച്ഛൻ കട്ടി പറഞ്ഞു.

"ഏറ്റവും മുകളിലും ഇങ്ങനെയൊക്കെത്തന്നെയാണ്." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "പറഞ്ഞു ഞാൻ സമ്മതിച്ചു." മാനേജർ തുടർന്നു ചോദിച്ചു: "നല്ലവണ്ണം" നേരെ നടത്താൻ നിങ്ങൾക്ക് ഏതൊക്കെ വേണം?"

"ഇപ്പോൾ പതിവായി എഴുതേണ്ടതും കട്ടിയിൽ വരുന്നതാണ്. പുല്ലു വർഷം കട്ടി ഇരുപതിലധികം സ്റ്റേറ്റ് റിപ്പോർട്ടുകൾ നൽകേണ്ടതുണ്ട്. അതിനുള്ള കട്ടിയിൽ കൊടുക്കേണ്ടതാണ്"

സ്നേഹിത വാണിക്കണം. കഴിവില്ലാത്ത കുട്ടികൾക്കുവേണ്ടി മാത്രമേ രണ്ടോ മൂന്നോ വസൽ സ്നേഹിത വാണിക്കണം. മുതിർന്ന ജാസ്സിലെ കുട്ടികൾക്കൊക്കെ പാഠ്യപുസ്തകങ്ങളും വേണം, അന്യോപന്യാസനിയമം ചോക്കും." ഞാൻ അടിമുതിർന്നവരായുള്ള പട്ടിക നൽകിപ്പിച്ചു.

"ഒരു പതിനഞ്ചുറൂപ്പിക ഞാൻ തരാം." മാതാജി കരാർ ചെയ്തുകൊണ്ടു തുടങ്ങി: "നിങ്ങളും കുട്ടികളോടു സ്നേഹിതരും പുസ്തകവും വാങ്ങാൻ ചാതു കൊണ്ടുവരണമെന്ന് പറയണം, കൊണ്ടുവരുന്നില്ലെന്ന്. കുട്ടികളുടെ കയ്യിൽനിന്നു കിട്ടുന്നിടത്തോളം ഇങ്ങോട്ടു പോരട്ടെ. സ്നേഹിത മുസലിമാന്മാരുടെയും എന്താ പാഠ്യപുസ്തകം പിന്നെ കൊണ്ടുവരികു കണ്ടു കൊണ്ടുവരില്ല. എന്നതന്നെല്ല. ഇന്നു കയ്യിലുള്ള സ്നേഹിതരും കൂടി കയ്യിൽ വെട്ടിക്കൊണ്ടു. ഉത്തരവാദിത്വമുള്ള നല്ല സാക്ഷി അഞ്ചുവരക്കൊക്കെ കൂടി നൽകൂ" സ്നേഹിത വാണിക്കൊടുക്കേണ്ടി വരും."

"അപ്പോൾ പതിനഞ്ചുറൂപ്പിക മാതാജി തരും."-ഞാൻ പറഞ്ഞുറപ്പിച്ചു.

"തരും. വരുന്ന ഇതൊഴുതരും. നമ്മുടെ സ്കൂൾ നന്നാക്കട്ടെ." മാതാജി ഉറപ്പിച്ചു നൽകിപ്പിച്ചു.

"പിന്നെ സ്കൂളിൽ പഠിപ്പിക്കാൻ ഇപ്പോൾ കിട്ടുന്ന സമയം പോര. പത്തു മണിക്കത്തന്നെ പെരുപ്പിച്ചു സ്കൂൾ തുറക്കണം. അതിനുവേണ്ടി ഓരോ പത്തു മണിക്ക നീക്കി എന്തിനെന്നു വിടണം" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ഉച്ചതിരിഞ്ഞാൽ പിന്നെ കുട്ടികളാരും വരില്ല. രാവിലെ വെളിച്ചം പാഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നതേ അതിർ പഠിപ്പിക്കൂ." എഴുത്തച്ഛൻ കൂടിയും എന്റെ അഭിപ്രായം ചിന്തിച്ചു.

"അതു പഠിപ്പിക്കൂ"-മുസലിമാൻ എഴുതി: "അങ്ങനെ യാതൊരു പത്തു മണിയും. നല്ലകാൽ മലയാളം പഠിപ്പിക്കൂ"

അവഗതകിട്ട. അതാണ്ട് ഓരോരോ വേണ്ട. അപ്പോഴാണ് എനിക്ക് അത്യാവേശം പിടിച്ചത്. അത്യാവേശം പിടിച്ചത് കിട്ടിക്കൊടുക്കേണ്ട എന്ന് അവർക്കുണ്ട്."

"എന്നാൽ ഒരു നല്ല വിഭാഗം, പത്തൊമ്പതാം നൂറ്റാണ്ടിലും ഇപ്പോൾ തുടങ്ങണം." ഞാൻ വാശി പിടിച്ചുകൊണ്ടു തുടങ്ങി: "അത് മണിക്കൂറുകൾ വീണ്ടും വിട്ടു. ഉച്ചയ്ക്കാണ് വിട്ടത്. ഒരു മണിക്കൂറുകൾ വൈകിപ്പോയി."

മാനേജർ അത് സമ്മതിച്ചു. മലയാളവും മറ്റും പഠിക്കുന്നതിൽ നാട്ടുകാർ മാത്രമല്ല മാനേജറായ കൃഷ്ണലിംഗം പോലും ശ്രദ്ധിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ആ സ്കൂളിൽ പഠിക്കാൻ പാടില്ലാത്തവർ മാത്രം അത് തുടങ്ങിയതാണ്.

"പിന്നെ സ്കൂളിലെ പതിനായിരത്തോളം മാതൃകാ കൂടിയാണ്" വേണ്ടത്. പ്രസ്തുത വരുന്ന പത്തൊമ്പതാം നൂറ്റാണ്ടിലെ പാടിപ്പിടാൻ ഈ രണ്ടാൽ പോരാ." ഏതെങ്കിലും കൂടി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

"അതിനൊന്നും ഇക്കാര്യം ചാർജ്ജ് ചെയ്തില്ല. നമ്മുടെ ഗ്രാമം ഇങ്ങനെ വരട്ടെ. ഇനിയൊന്നും കൊല്ലത്തേക്ക് പോകാം. ഇക്കാര്യം നമ്മുടെ നമ്മുടെ അടുത്ത കഴിക്കണം." മാനേജർ അതിനോട്: "ഒരു ഓപ്പിൻ ഞാനും കുന്നിരിക്കാം."

"നിങ്ങൾക്ക് നാട്ടു വിഭാഗം. അത് വായിക്കുക." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ഞാനും ഏകദേശം ഒന്നിച്ച് അങ്ങനെ എനിക്ക് വരട്ടെ. ചെറിയ കൂട്ടം കൂട്ടം കൂട്ടം കൂട്ടം പാടിപ്പിടാൻ നമ്മുടെ അടുത്ത പാടി. ചിലർ അവരുടെ ഉപയോഗം കൂട്ടാനാണ് ചെറിയ കൂട്ടം സ്കൂളിലെത്തുന്നത്."

ഏഴത്തു ചുറ്റുകുടി പാഞ്ഞതു വാസ്തവമായിരുന്നു.

"നാണും നാലും രണ്ടും കൂടി ബാധിച്ച് എടുത്തുകൊള്ളാം. ഒന്നും മൂന്നും ഏഴത്തു ചുറ്റുകുടിയും" ബാധിച്ച് പ്രായപ്പെട്ടു: "ഏറ്റുവാറാകാം പുറമെ വരുന്ന കൊല്ലം മുതൽക്കു" ഓരോ ക്ലാസ്സിലും വേറെ വേറെ വെളിച്ചം പെടുന്നു."

അതുവരെ ബാധിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതെന്തെങ്കിലും ക്ലാസ്സിലെ കുട്ടികളുടെ പേരുകൾ തിട്ടായിരുന്ന ഹാജർ അടുത്തുചെല്ലാത്തതിനായിരുന്നു.

"ഒക്കെ നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടപ്രകാരം നടത്തിക്കൊടുക്കൂ. നമ്മുടെ സ്കൂൾ നന്നാവാം. ഏതൊരു പാഠ്യപാഠിപ്പും മാനേജർ തുടങ്ങാറുണ്ട്."

ഹാജർ മുന്നോട്ടുപോയി സ്കൂൾ പാഠ്യപാഠിപ്പാലായ് അതിനുവേണ്ടി പ്രവർത്തിച്ചു.

പുതിയ സ്കൂൾ വർഷം തുടങ്ങി. ചുറ്റുകുടിയിൽ മേലാശം ഒന്നാം തിയതിക്കു ഈ പുതിയ ഭരണപരിഷ്കാരം നടപ്പിൽ വരുത്തി. തിരഞ്ഞെടുത്തവർക്കുള്ള കുട്ടികളുടെ പേർ പട്ടികയിൽനിന്നു നീക്കി. പുതിയതായി പാതിവർഷത്തിനുള്ള കുട്ടികളെ ചേർത്തു. ഓരോ ക്ലാസ്സിലും വേണ്ടി വേറെ വേറെ റജിസ്റ്റർ പെട്ടി അ റജിസ്റ്ററുകളിൽ കുട്ടികളുടെ പേരുകൾ രേഖപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു വരികയാണെന്നു ഹാജർ മാനേജർക്ക് സൂചിപ്പിച്ചിരുന്നു. "എന്തു കടപ്പാടാ വെറുതെ പോണതു?" മാനേജർ ആ താല്പര്യങ്ങൾ നോക്കി ചിന്തിച്ചപ്പോൾ അതേയൊന്നും ചെയ്തു.

ബാധി കുട്ടികളിൽനിന്നു പത്തുവർഷം മുമ്പെങ്കിലും വിരമിച്ചിട്ടുള്ള കലാപ്രകാരം മാനേജർ താല്പര്യപ്പെടുന്ന പതിനഞ്ചു വർഷം വരെ. അതേയൊരു പ്രവർത്തിയേ ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിട്ടുള്ളതല്ലെന്നു മനസ്സിലാക്കിയപ്പോൾ

അത്ത് ഡയർ സ്റ്റോക്ക്: മൂന്ന്, നാല്, അഞ്ച്, ഈ സ്റ്റോക്കുകളിലേയ്ക്കും ഓരോ ഡയർ പുസ്തകങ്ങൾ, രണ്ടു പെട്ടി ചോക്ക്, കുറച്ചു കടലാസ്സ്, മഷി, തുടങ്ങി സ്റ്റോളിലേയ്ക്കും അന്യാപര്യം വേണ്ട എല്ലാവിധ സാധനങ്ങളും വാങ്ങിച്ചു. മേയ് ഒന്നാം തീയതി രാവിലെ കൂത്താ പതിനൊന്നു മണി കൂടെ ബെല്ലടിച്ചു. സ്റ്റോൾ പ്രവൃത്തി തുടങ്ങി. അതുവരെ സ്റ്റോളിൽ ബെല്ലടിച്ചിരുന്നില്ല.

പട്ടണത്തിലെ മറ്റി 'ഡയർ'കൊടുക്കുംപോലെ കൃത്യസമയത്തുള്ള ആ ബെല്ലടികളെ ആനന്ദിപ്പിക്കുകയും ആപേരണം കൊള്ളിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ ബെല്ലടികൾ ടാബ്ലോ അയർപക്കങ്ങൾ സമയവിവരമുണ്ടാക്കിക്കൊടുത്തു. രാവിലേയും ഉച്ചയ്ക്കുടപ്പോടെ വൈകുന്നേരം ബെല്ലടിച്ചു സ്റ്റോൾ വിട്ടുവന്നവരിൽ ഞങ്ങളും തുടങ്ങിയില്ല.

പട്ടണത്തിൽ ആരോളം കുട്ടികളുണ്ടായിരുന്നതിൽ അറുപതു ശതമാനവും നിത്യപാഠ്യങ്ങളായിരുന്നു. ആ പുതിയ സ്റ്റോയിനും പെർണിറ്റാ പുസ്തകവും എല്ലാം കുട്ടികളെ ആവേശം കൊള്ളിച്ചു. പക്ഷം കൊണ്ടുവന്ന കുട്ടികൾക്കു സ്റ്റോയിനും പുസ്തകവും കൊടുത്ത ശേഷം ബാക്കിയുള്ളതു മുഴുവനും ഓപ്പറേറ്റ് വിതരണം ചെയ്തിരുന്നു. എല്ലാ കുട്ടികൾക്കും സ്റ്റോയിനും മി. അറുപതു ശതമാനം കുട്ടികൾക്കു പുസ്തകവും മാത്രം. മാനേജർ ഒരു ബോർഡുവെട്ടി ഉണ്ടാക്കിപ്പുറത്തു. അപ്പോൾ അത്ത് ട്രാസ്റ്റുകളിലേയ്ക്കും ബോർഡുമാത്രം. ആലുവട്ടംപിടിച്ചതുപോലെ ഇപ്പോൾ വലത്തുമാതിരിയോ ബോർഡുവെട്ടുകൊണ്ടു ഒന്നാം ഏഴു അച്ചുകൂട്ടിയും അന്താരംഗമായി പണിയെടുത്തു. സ്റ്റോയിനുകളിലും പുസ്തകങ്ങളിലുമായി ആ വിതരണകൃത്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കുന്നതും വിതുമ്പിയപ്പോൾ അവർ വരി വാരി ചെയ്തു. ഞങ്ങളുടെ ഒന്നു രണ്ടു മക്കൾ ഒരു പ്രവൃത്തിക്കൊണ്ടു അവരായി സ്റ്റോളാണെന്നു തോന്നി.

തോന്നാം. അതിലേറെ കാരണമെന്തെല്ലാവരുണ്ടെന്നു നിങ്ങളുടെ പുതി? കച്ചേരിയിൽനിന്നും ഒവിട്ടു മാറ്റിക്കിട്ടാൻതന്നെ അ ബുരൂപ്പിക ചിലവാക്കിയിടക്കുന്നു."

"ദോദേ. പറയേണ്ട, ഞാനെന്നാം ചോദിച്ചിട്ടു."

"നിങ്ങളു് ഒപ്പിട്ടിരുന്ന കാലത്തും സ്കൂളിൽ വാൻ തുടങ്ങിയിട്ടും കൂടി മുതലിയാരോടു കൂടുകെ എന്തു കാര്യം വാങ്ങിയിട്ടുണ്ടു്?"

"ഒരു പതിനഞ്ചുരൂപ്പികവരെ വാങ്ങിയിട്ടുണ്ടാവണം. അതാണെന്നു് ഓർമ്മ. എന്തിന്നു് ശരിയായ കണക്കില്ല."

"കുറുകു് കിവി കാഴ്ച പറയണം. ആനക്കൊണ്ടു് ഓചാരം ചെയ്യണം."—മുസലിമാൻ വ്യഭാഷ്യനായിപ്പു:-"ഇതാ മറ്റൊരു കാര്യം. ഇപ്പോഴുള്ള ചോദ്യങ്ങൾക്കൊക്കെ ഒരു കാര്യം ഉണ്ടു്. അവർ കാലവും വാങ്ങവും വാങ്ങി ചിലവു ചെയ്യുന്നതില ഒരു കല്പം കണക്കുചിട്ട. ഞാൻ നിങ്ങളെ ഇപ്പോൾ ഒരു പാഠിപ്പിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നു. ഇതു മനസ്സിൽ പറ്റും കൊടുത്ത മട്ടായാൻ പാടില്ല. ഞാനാക്കട്ടെ തന്നാൻ നിങ്ങളെ കണക്കു ചെയ്യണം. മുസലിമാനു് കുറുകു കിവി കാഴ്ചം പറയണ ആളു്; ആനയെക്കൊണ്ടു് ഓചാരം ചെയ്യാനും എനിക്കു മടിയില്ല."

"വിശ്വൽ പറഞ്ഞതു ശരിയാണ്." ഞാൻ കാര്യം സമ്മതിച്ചു തുടങ്ങു്: "ഇനിമേലിൽ കണക്കുചെയ്തു കൊള്ളാം. നിങ്ങളുടെ കയ്യിൽ കണക്കുണ്ടാവുമെന്നു വിചാരിച്ചു ഇതുവരെ അങ്ങനെ ചെയ്തില്ല എനിക്കു നിങ്ങളെ വിശ്വസ്യമാണു്. വിശ്വസ്യവും അടയ്ക്കുതക്കതുംകൂടി ആവശ്യമില്ലല്ലോ. നിങ്ങളുടെ കയ്യിൽ കണക്കുണ്ടല്ല?"

"എന്തിനാലോ എന്നു പറയല്ല?"—മുസലിമാൻ തുടങ്ങു്: "ഞാൻ ശരിയായ കണക്കു ചിട്ടുണ്ടു്. നിങ്ങളുടെ കയ്യിൽ

കണക്കില്ലെന്നു റപ്പായാൽ കള്ളക്കണക്കുവെക്കുന്നു" നോളെ എനിക്കു പറിച്ചുടേ?"

"നിങ്ങളുടേതെ ചെട്ടിക്കല്ലെന്തെവിളുവാപ്പൂണ്. ഒരിക്കൽ പറിച്ചാൽ ഞാൻ കാക്കും. പറിച്ചതു ഞാൻ സഹിക്കും."

"അതുതന്നെയാണ് ഞാൻ പറയുന്നത്. ഒരിക്കത്തിൽ കാലുതിരുമ്മിട്ടു കാഴ്ചമില്ല. ആറിൽ തുകിലും അളന്ന തുക ളമെന്നാണ് പ്രചരണം. പഴക്കംകൊല്ലിയിൽ പതിനഞ്ചേരിയിൽ പത്തുവിൻപാറും കയ്യും." മാനേജർ ചോദനാറിൽനിന്നു നോക്കുവഴക്കം വലിച്ചെടുത്തു. അപ്പോൾ "എന്റെ കയ്യിൽ നിന്നു പതിമൂന്നു രൂപിക അഞ്ചു പന്യാളൻ കാലുതിരുമ്മി അതുതന്നെയും അകാലത്തോടെ പറഞ്ഞു രൂപിക. മറ്റാറി ബിരുദപോക്കാൻ ഇങ്ങനെയുണ്ടോ മാനേജർ വാങ്ങിത്തന്ന വകയും ഇന്നത്തുവീട്ടുമേടി മൂന്നു രൂപിക സാധനം. കഞ്ഞിക്കു പഴം. കഞ്ഞിക്കു ബിസ്കൂട്ട്. അങ്ങനെയെ പതിമൂന്നു രൂപിക ആറണം." മാനേജർ എന്റെ മുഖത്തു നോക്കി.

"ദേവിയോണ്" മാനേജർ ചോദനാടുകയുണ്ടായിത്തന്ന ക ണക്കു ഞാൻ ശരിവെച്ചു.

"എന്നാലിവിൻപാളു" ഇങ്ങനെയെ എപ്പോഴോടായിട്ടെ" -മുസലിമാർ ഒരു പെണ്ണി എന്റെ മേൽപ്പോന്നേക്കു ചെയ്യു വന്നു.

ഞാൻ എപ്പോഴോടായിത്തന്ന. അപ്പോഴു രൂപികയുടെ എപ്പോഴോടോ. അപ്പോഴു രൂപികയുടെ വില്ലാന്നാടുകയുണ്ടോ. അങ്ങനെയെ നാല്പത്തിയെട്ടു രൂപിക

"എത്രയുണ്ടു?"

"നാല്പത്തിയെട്ടു രൂപിക"

ഭാരതീയർക്കു നല്ലതന്നെ. ഉപ്പികുടിപ്പാൻ കണ്ടിട്ടില്ല ആ സംഖ്യ വളരെയധികം വിലപിടിപ്പാക്കി എനിക്കു തോന്നി. അതോ, എന്റെ ഇഷ്ടപോലെ വിനിയോഗിക്കാൻ പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യമുള്ള എന്റെ രേഖകളും!

“നാലാളുടെ മേൽ ആയുധങ്ങളെ ആദ്യം”—മാനേജർ ഭാഷ്യത്തിൽനിന്നു നല്ല ചാനലുള്ള ചട്ടയോട്ടത്തിൽ ഒരു പുസ്തകമെടുത്തു. എന്റെ മേൽപ്പട്ടികകൾക്കു പൊന്നു: “ഒന്നാമത്തെ ഏകീകരണത്തിന്നു ഒക്കോണിമാസം മുതൽക്ക് മുപ്പത്തിമൂന്നു മാച്ച് മുപ്പത്തൊന്നാം തീയതിക്കു മുമ്പെങ്കിലും മുപ്പത്തൊന്നാം തീയതിക്കു മുമ്പെങ്കിലും വിറ്റുപോയവയെല്ലാം എന്ന് എഴുതിപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. പണം കാണിക്കണം”

ഞാൻ മാനേജർ പറഞ്ഞതുപ്രകാരം എഴുതിപ്പെട്ടവയെല്ലാം കൊടുത്തു.

മാനേജർ എഴുത്തുപുസ്തകങ്ങളുടെ അടുത്തകുറിപ്പിനെ നോക്കി. അയാൾക്ക് എന്തോ ഒരു സംഖ്യയെക്കുറിച്ചു ചോദ്യമുണ്ടായി. എത്രയാണ് അയാൾക്കു കൊടുക്കേണ്ടതെന്നു തന്നുപിടിച്ചപ്പോൾ എനിക്കു കഴിയാതില്ല; ഞാനതിനെപ്പറ്റി നിശ്ചയിച്ചിട്ടില്ല. രേഖകളെടുത്തു ചിലയിൽ വെച്ചപ്പോൾ എന്റെ കൈ അഭിമാനം കൊണ്ടുയർന്നു.

റണ്ടു ചേരി

അന്ന്—ശമ്പളം കിട്ടിയതിനാലും ശെമ്മാശിപ്പൻ മുമ്പ് തൃശ്ശി വിഭാഗത്തിലായിരുന്നു. വല്ലാത്ത ഒരു മഴ വരുന്നത് മൂലം അവിടെയുള്ള കിട്ടിയ ഒരു ചിത്രം. കഴിഞ്ഞുവന്ന ചിത്രം വിട്ടിലെത്താൻ അന്ന് ബന്ധപ്പെട്ട സർക്കുലാറിനായി. എനിക്ക് സന്നദ്ധമായി ഒരു പ്രിയപ്പെട്ട ചിത്രം നൽകുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അത് നോക്കിയിരുന്ന അന്ന് മുമ്പ് ചിത്രം പോയിരുന്നു. അത് പോലെത്തന്നെ കടന്നുപോകുന്നു.

അന്ന് വിട്ടിൽ ചെന്നപ്പോൾ മനുഷ്യരിൽ നിന്നും കരയുകയായിരുന്നു. കറുപ്പിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് കറുപ്പൻ നായനും ബാലനും തമ്മിൽ ഇളക്കും തള്ളലും ചെയ്യുന്നു. കരച്ചിൽ മനുഷ്യരുടെ സ്വഭാവമായിരുന്നുവെന്ന് അതിലെനിന്നും പുറത്തു പോയിരുന്നു. കടന്നുവന്ന നായനും ബാലനും തമ്മിലുള്ള ചർച്ച ഒരു നോക്കുമാണെന്നാണ് ആദ്യം അന്ന് വിചാരിച്ചത്.

"കടന്നു പോകുന്നു."—കടന്നുപോകുന്നതിനുള്ള പരിശോധനയുടെ നേർക്കുനോക്കിയ ബാലൻ ചിരി.

"എന്താ ബാലൻ?"—അന്ന് അത് നോക്കിയിട്ടുണ്ട് അത് കടന്നു പോകുന്നു. എന്റെ നോക്കിൽ നിന്നും ആദ്യത്തെ മഴയ്ക്കു

കാരിപ്പിരികാരൻ ഗുസ്തിയോ മോറി പുരുഷന്തിണ്ണയിൽ ചുമരി ഇരിപ്പുവെച്ചു. മഴ കോരിച്ചൊരിയുവാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. കോലായിലേക്ക് ഇറങ്ങു കയറിയപോലെ യുണ്ടായിരുന്നു.

“എന്തു അമ്മ?”—ബാണനേചെയ്തു.

“നമ്മെ ബാണ പഠിക്കുകയാണ്” ബാലൻ പറഞ്ഞു.

“എന്നിട്ടൊന്നു അമ്മാളൊരാളേ വേണ്ടതു? നാളെ സന്ധ്യയെപ്പോലെയെന്ന് പാട്ടുനാടൻ തിരികുപാ? അതോ മോറാൻ പാട്ടുനാടൻ കോടതിയെ പോകുന്നോൾ കേസ്സ് കൈപ്പതു പോരയോ?”

കുഞ്ഞൻ നായർ കൈത്താഴെ ഉഴിഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. ഗുസ്തിയോ മോറി അയാളുടെ കൈത്താഴെയിലെന്നോ പന്തകു പൊരിയിട്ടുണ്ടെന്നോ എന്തിൽ തോന്നി.

“എന്തെങ്കിലും വഴിയൊക്കോ എന്തെന്തെന്ന് പറയിൻ. എന്തൊക്കോ പാട്ടു നാടൻ പാട്ടു വെട്ടു” മുത്തശ്ശി തുടർന്നു:— “പാട്ടു നാടൻ വെട്ടു വെട്ടുവെട്ടുവെട്ടുവെട്ടു പറഞ്ഞു തിരിയൽ നെളെട്ടാഴിക്കാരനോ—”

“മനസ്സു നൽകു നെളെട്ടാഴിക്കാരനായിട്ടാണ് കഴിയുന്നതെന്ന വിചാരിക്കുന്നതിനാലായിട്ടു മൂപ്പർ ഇപ്പോൾ ഈ ഉഗ്രത കാട്ടിയിരിക്കുക. ഈ ചെട്ടെല്ലോ പോന്ന പെണ്ണ് അയാളെ തിരിയൽ നെളെട്ടാഴിക്കാരിപ്പിരിച്ചിട്ടുണ്ടു?”

“ചെട്ടെല്ലോ”—മുത്തശ്ശി എന്തൊന്നെങ്കിലും ചോദിച്ചു നോക്കി. നായർ മറുപടി: “ചെട്ടെല്ലോ കഴിയില്ലാത്തതായിരിക്കും. ഈ ഉഗ്രത തിരിയൽ നെളെട്ടാഴിക്കാരിപ്പിരിച്ചിട്ടുണ്ടു” അയാളെ തിരിയൽ നെളെട്ടാഴിക്കാരിപ്പിരിച്ചിട്ടുണ്ടു.”

"മിശുക്കുകാണെ ഒരു ചെറുക്കുഞ്ഞല്ല, പാട്ടും ചോദിക്കാൻ വന്നപ്പോൾ ചാടിപ്പോയില്ലേ? ഞാൻ പറയാൻ നോക്കിൻ" കുഞ്ഞാൽ നായനയുടെ കൈത്താങ്ങു മുത്തശ്ശിക്കു കാട്ടിക്കൊടുത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:— "നായ"

അയാളുടെ കൈത്താങ്ങിൽ രണ്ടു പല്ലുകൾ താണിരുന്നു. ആ മുറിയിൽ നിന്ന ചോരയും ഒലിച്ചിരുന്നു. അയാൾ പുരുഷത്തിപ്പുറത്തിൽത്തന്നെ ഇരിപ്പുവെച്ചിരിക്കുകയായിരുന്നു. "എത്രകാലത്തേക്കൊക്കെ ഞാൻ ചാടിപ്പോയിയെന്നു ചോദിച്ച് നിന്നാൻ ഇത്രാളാൽ നായന സമ്മതിക്കില്ല. അങ്ങനെയൊന്നിട്ട് കരുതണം."

"പാട്ടും ചോദിക്കാൻ വന്നിട്ടല്ല കിട്ടിയത്", എന്തൊരു ഏറ്റുത്തിയെന്നൊരു പേരുമാത്രം നോന്നുതന്നു പറഞ്ഞിട്ട് ബാലൻ ഇടയിൽ കടന്നു പറഞ്ഞു.

"അതൊരു ഏറ്റുത്തിയും നിന്ദാ! പെരുവഴിയായാലോ കിടക്കുമുണ്ടു്. എന്തു ചിന്താ വന്നാലും പേരെല്ലാ മുപ്പക്ഷ മനസ്സിലെ പൊട്ടിയോടൊന്നു ചോദിച്ചാൽ മതി. കണ്ടെടുക്കൂ" — കുഞ്ഞാൽ നായൻ താക്കിതു നന്നു.

"ചന്ദ്രിയം, നെന്തൊരു കാൽപ്പുറം" മുത്തശ്ശി അലറി:— "പശുവാലിൽനിന്നു കന്നിനെക്കൊണ്ടുവന്ന നെടുമ്പനിലാക്കി കെട്ടിക്കൊടു."

മുത്തശ്ശി ബാലനെ പറഞ്ഞുയറ്റാൻ പണി പറഞ്ഞു. കന്നിനെ കൊണ്ടുവന്നു ചുറ്റുമുണ്ടു് അടിമണിയാലോലാണു്. പക്ഷേ ബാലൻ ആ കാലിപ്പിടിച്ചുകാരനെ പറഞ്ഞു കൊണ്ടു പോയില്ലെന്നുവെച്ചു പറഞ്ഞു: "ഈ കാലിപ്പിടിച്ചുകാരനെ പറഞ്ഞുയക്കൊണ്ടു ഇന്നു കന്നിനെ ചൊല്ലിക്കൊള്ളൂ."

"എന്നാൽ കൊണ്ടോ പാട്ടു തീർന്നുകൊണ്ടോ." 'ക

ഞാൻ നായർ തുടങ്ങി:—“മുതലും പലിശയുംകൂടി അഞ്ഞൂറു പാറ നെല്ലു് ബാക്കിയുണ്ടു്. അതു തിന്നു വടിക്കു്.”

“എത്ര പാറ നെല്ലു് ബാക്കിയുണ്ടു് മൂന്നല്ലെ?”—ഞാനുപേക്ഷിച്ചു:—“അഞ്ഞൂറുണ്ടോ?”

“അത്രയൊന്നും ഇല്ല. എന്റെ കണക്കുപ്രകാരം അറുപതു പാറ നെല്ലേ ബാക്കിയുള്ളൂ. കഴിഞ്ഞ കൊല്ലത്തെ ഇരുപത്തഞ്ചു്, ഇക്കൊല്ലത്തെ മപ്പത്തഞ്ചും, കഴിഞ്ഞ കൊല്ലത്തെ പലിശയുംകൂടി മുട്ടിച്ചാൽ അറുപതു പാറ നെല്ലുണ്ടാവും. ചേർച്ചയ്ക്കൊണ്ടു പായണന്നു അഞ്ഞൂറുണ്ടു്. ആയിരംണ്ടു് എന്നൊക്കെ”

“കണക്കുംകൂടി ഇവിടെ ഇന്നേന്നാളിൻ. കോടതിയിൽ ചെല്ലുമ്പോൾ കാണാം.” കുഞ്ഞൻ നായർ പറയുകൊണ്ടു പിറുവിറുത്തു. ഈ കരുതലുകൾ മഴയൊന്നു തുളച്ചു മുറിക്കുന്ന കിട്ടിയോൽ പോവാമായിരുന്നു.”

“നല്ല വ്യഗ്രാന്തമാണു്. മൊളുടെ കണക്കിലു് അഞ്ഞൂറു്. മൊളുടെ കണക്കിൽ അറുപതു് കൊടുക്കുന്ന നെല്ലിനു് മുറി വാങ്ങി വെക്കാരല്ലാ മൂത്തല്ലിക്കു്”—ഞാൻ പറഞ്ഞു. നാലു മണിത്തുള മുതലു കാരോൾ പറഞ്ഞതു് ഞാനോർത്തിട്ടു.

“എന്തായാലും നിങ്ങളില്ലാൾ ചൊയ്ക്കോളിൻ. ഞാൻ ഇവിടെ എല്ലാവരോടും ഒന്നാലോചിച്ചു് നാളെ മനക്കൽ വന്നു പറയാം. ഇവടെ മനക്കിലെ വെറുന്മാരുളായി നടക്കുന്നോ വേണ്ടതോ എന്താ ഇന്നു ഞാൻ തിരിച്ചുമാക്കിക്കൊള്ളാം”—മൂത്തല്ലി തുടങ്ങി എന്നോടു ചർച്ചിച്ചു. “നിന്നു അടുത്തിരിക്കുന്ന തൊപ്പിക്കുട ഒന്നാടുത്തു കൊണ്ടുവന്നു കൊടുക്കു്” കുഞ്ഞൻ നായർക്കു്

“ഇവിടെ നിന്നൊന്നും കൊടുക്കാൻ പാടില്ല.” ബാലൻ തടഞ്ഞു പറഞ്ഞു.

ബാബ് ബാലന്റെ വാക്കു വിവരപ്രകാരം തൊട്ടിക്കു
ടയെടുത്തുകൊണ്ടുപന്ന കൂലിക്ക് നായകൻ കൊടുത്തു. അയാൾ
കയ്യോടായി മുറുത്തൊഴുതിയൊരു പാക്കു: "നിന്നെയും
നിന്റെ പെങ്ങളേയും ഈ സ്ഥിതി നിന്ന പൊറ്റിച്ചിട്ടല്ല
കുറിപ്പ് ഇങ്ങനെ വിളിച്ചോ" അയാൾ കൈ ബാക്കിപ്പിട്ടു നാ
യിനെ വിളിക്കുമ്പോൾ കാട്ടിക്കൊണ്ടു നടന്നു. ബാബ് ക
രൊന്ത തൊട്ടിക്കുടയെടുത്തു കുന്നിനെ തിരഞ്ഞുപോയി.

[illegible]

“നീയെന്താ കണ്ടുപെടുന്നത്?” എന്നുള്ളി ചോദിച്ചു.

"എന്താ മുത്തശ്ശി ചോദിക്കുന്നത്?"

“നിനക്കൊന്നും മനസ്സിലാവില്ല”— ചന്ദ്രി തുടങ്ങി: “എന്നു പറയാനുള്ള കൃഷിയും ഈ കടിയുടേയും ഉണ്ടായിട്ടാണ് ഈ നാട്ടിലിരുന്ന കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നത്. അതു നിത്യ നല്ലൊന്നും ആലോചിച്ചു. അയാളു് ശൈത്യകാലത്തു് കണ്ടു കഴിച്ചിട്ടു് നാട്ടിൽനിന്നു് പാഞ്ഞുപോയ ഒന്നാണെന്നു യാണു് പറയുന്നതു്.”

"അതിനാ" ബാക്കിയാ ചെല്ലേണ്ടതു്?"

“നീയെന്ത്?”

“அ” ஐதழி துணை:— “அநா காலுநா அனா
நா அபகாநித்ய பானாயதிராநா” அநாயநா நந
ஜோஷ் ஜாநாநாநாநா”

“എനിക്കു വരു മുതലിമുടേയും കാർഷ്വരേററും ഇഷ്ടമായിര കട്ടിക്കാൻ.”

“നീയെന്ന സമ്മതിക്കു്. കാർഷ്വർ ഒരു ദിവസം ഒന്നു വന്നോട്ടെ.”

അൻ മുതലിമുടേ ദൈവത്തെയെന്നു നോക്കി. മനുഷ്യന്മാർ ആ ദൈവത്തിലുണ്ടെന്നു് അതുണരേണ്ട ഒരു നോട്ടം. പക്ഷേ അതു മാത്രമായിത്തന്നെ അവരില്ലായിരുന്നതു്. അവരിൽ പാപവും അടിമത്തത്തിന്റെ ആൽത്തയ്യുണ്ടു് വെളിപ്പെട്ടിട്ടില്ലാത്തതു്.

“അങ്ങനെയു വരില്ല” മുതലി മറുത്തു: “അയാളു് നിന്നെ വിട്ടുനില്ക്കു. ഒന്നു വന്നോട്ടെ. നിന്നിട്ടു വല്ല അങ്ങനെയു വന്നാൽ കണ്ടാൽ നായർ വിന്നു തന്നെ. നായർക്കു നാവാട്ടിലേക്കു് അതുകൊണ്ടു് ഒരപാദനം ഇല്ല. കണ്ടാൽ നായർ നല്ല സ്വഭാവക്കാരനാണു്. ഒരു കട്ടിമുണ്ടായാൽ ഇവിടേക്കു കട്ടം ഏറില്ല. നാമകത്തു് നന്നാണെന്നു പറഞ്ഞു നാട്ടുകാരെക്കൊ കൈകൊട്ടിപ്പിരിക്കുകയാണു്.”

മുതലി അറുഭാരത്തിന്റെ സംസ്കാരം കെട്ടഴിച്ചു. വെറുപ്പാക്കുവ വരുത്തി വാഗ്ദാനിച്ചിരിക്കുന്നതു വഴി ഉപദേശിച്ചു തന്നു. എനിക്കു നല്ല തരിച്ചവരിലും മൊത്തനാന്നും പൊത്തില്ല. മൊത്തന്റെ ഭാവനയിലൂടെ മുതലി പറഞ്ഞ കണനീവഴിയിലൂടെ യാത്ര ചെയ്യുന്നോക്കി. അവിസ്മാനം ചെയ്തെന്നിയതു് കണ്ടാൻ നായരുടെ ഭാർയാപാത്രമായിരുന്നു.

“ഇതുകൊണ്ടാണു് ആരെ കട്ടിയാക്കില്ല. ഇതൊക്കെ വെളിപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. നിന്നെക്കൊണ്ടു നാമകത്തെ സമീപിച്ചാൽ നായർ വിന്നുതന്നെ മനസ്സിലെ ഈ അയാൾ തന്നെ. എനിക്കു വെളിപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു വെളിപ്പെട്ടായി. അ

നേരെ കണ്ണിനിക്കട്ടിയുടെ അച്ചൻ മരിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്നിട്ടു തമ്പാൻ അമ്മയെ ഊറ്റിക കൊടുത്തു കിട്ടണമെന്നായിരിയെ എല്ലിച്ചതാണ്."

ചരിതത്തിന്റെ ഏടകൾ നിറഞ്ഞു. ചന്ദ്രന്റെ നളിനിയുടെ അച്ചൻ നമ്പുറാണെന്നുപോൽ. ശരിയാവാം. കര ഏടകൾ ഉടിമറിക്കട്ടെ എന്നു വിചാരിച്ചു ഞാൻ ഒരു നമസ്സംബിച്ച്.

"നമ്മുടെ വിട്ടിലെ നേരുകട്ടിയുടെ അച്ചനാണെന്നു നി വിചാരിച്ചുവെന്നു്?" മുത്തശ്ശി ചോദിച്ചുകൊണ്ടു് ഇടന്നു:- "അല്ല കിട്ടത്തല്ല അമ്മ നായരായൊന്നൊന്നൊക്കെയായാണു് പാറായ്. ചക്കു വെക്കുന്നൊരു നമ്പുറാ. അമ്മ പോവാലു് നായരായൊന്നു മേലേക്കു്. അന്നു ഒരു ചന്ദ്രൻ അമ്മയെ ഊറ്റിയെന്നു നമ്പുറാ രണ്ടു നമ്പുറാവിട്ടിൽ അമ്മയിച്ചു. രണ്ടു മൂന്നു മാസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഇട്ടിച്ചിരിയായ്കൊണ്ടു് മുടി വെക്കാൻ വെച്ചതായി. വലിയ വെളിച്ചമായി. ചോറാലൻ നായർ മടവാളെടുത്തു പെണ്ണെടു വെട്ടിക്കൊല്ലാൻ ചെല്ലുക ഇടിച്ചുണ്ടായി. ഒക്കെ ഇട്ടിച്ചിരിയായ്കൊണ്ടു് അമ്മ വെക്കുക നിമിത്തം അവയുടെ അച്ചന്റെ വിട്ടിൽപോന്നു കരഞ്ഞു പിഴിഞ്ഞു രണ്ടു നല്ല സ്വപ്നമോ നിറയും അച്ചനെയും കൊടുത്തിട്ടാണ് അച്ചനെയെടുത്തു വന്നതായാ" എന്നു്."

മുത്തശ്ശി എന്റെ മുഖത്തേക്കു് ഊറ്റുമ്പോൾ. ഞാൻ എഴുന്നോളം വിനിക്കിക്കട്ടി വീണ്ടും മുത്തശ്ശിയുടെ അടുത്തു ചെന്നിരുന്നു.

"തറവാട്ടിന്റെ രക്ഷയ്ക്കാണ്; ഞാൻ കാത്തുനിന്നു വരാൻ പാറായ്. നിന്നത്തരിക്കുന്നതിന് വെളിച്ചം വെളിച്ചം പറ്റിയൊരു കണ്ണെൻ നായരായൊന്നും."

"കണ്ണെൻ നായരായൊരു ഒക്കെ കട്ടപ്പൻ നായരായിരുന്നു;" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ഇപ്പോ തോന്നിപ്പോയി നിനക്ക്?” ഒരു പിടി വെള്ളികിട്ടിയപ്പോൾ മുത്തശ്ശി അതിനേൽ തുങ്ങിക്കൊണ്ടു തുടന്നു:— “ഞാനൊന്നും പറഞ്ഞു, അടങ്ങിയിരിക്കുന്നു എന്ന്. അത് ഇല്ലാത്തതും കറുപ്പും കറുപ്പിനും ചവിട്ടിയപ്പോൾ അയാളെ പഠിപ്പിച്ചു.”

“പിന്നെന്ത് മുത്തശ്ശേ, മുത്തശ്ശി എന്താണ് വേണ്ട അങ്ങനെയൊന്നും പറയുന്നത്?” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ഇത് പറയാനാവാം?” മുത്തശ്ശി തുടന്നു: “അവളെ നിവർത്തിക്കുകയല്ലേ?”

“അങ്ങനെയൊന്നും നിവർത്തിക്കുക; അല്ലെന്ന് നീയെ നിവർത്തി!”

“ഇപ്പോ നിവർത്തിക്കുന്നതെന്തെങ്കിലും അല്ലെങ്കിലും?”
—മുത്തശ്ശി ചൊല്ലിയപ്പോൾ തുടന്നു: “നാപ്പകാർ പറഞ്ഞു ‘ഇല്ലാത്തതും കറുപ്പും’ എന്നൊക്കെയും കളിപ്പിച്ചു തൊഴാൻ പോവാനായി നിവർത്തിക്കുന്നതായിരിക്കുന്നു. നീയെന്തൊന്നും കേൾക്കില്ല. മേട്രം മേട്രം നീക്കിയില്ല. നാൾക്കു നാൾ അകത്തു മാറ്റിയുമാറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു നാപ്പകാർ പറയുന്നത്.”

“ഞാനൊന്നും തോന്നിപ്പോവുകയും കാണിക്കാറില്ലെന്നു മുത്തശ്ശിക്കു നല്ല നിരോധമില്ലേ? പറയണമെന്ന് പറഞ്ഞാൽ?”

“എന്തിനും നാളെ കാഴ്ചയെന്ന് പറയാൻ പോണം. ഞാൻ അമ്മയോട് പറഞ്ഞാൽ പറയട്ടെ” മുത്തശ്ശി ഇറങ്ങിപ്പോകുന്നത് തുടന്നു: “നീക്കിയിട്ട് അമ്മയെ അപമാനിച്ചു പറഞ്ഞുയച്ചാൽ ഞാൻ വെട്ടിക്കൊല്ലും” നിന്റെ കണ്ണു നീച്ചെടുത്തുണ്ടാവാം. എന്തിനും നല്ല കാലിക്കൊന്നുമേൽക്കേ തെക്കോ അങ്ങു നടക്കും. ആഹാ! അങ്ങനെയൊരു ഒരു കറുപ്പി!

“ഇതിനും അമ്മയെ ചർച്ചിച്ചു പറയാൻ അപമാനിക്കണം അമ്മയെ നാപ്പകാർ കാട്ടിക്കൊണ്ട് കഴിഞ്ഞുപോയില്ലേ

ബോൾ നമുക്കൊന്നിച്ചു കാശിക്ക് പോകാം. ഞാനും പോരാം."

"എങ്ങനെപ്പറഞ്ഞു?" മൗസ്റ്റി കയ്യിലുണ്ടായിരുന്ന കറിക്കുത്തികൊണ്ട് എന്റെ തലക്ക് തൊടാതെത്തുടി അതുകൊണ്ടും അവിടെ നിരാതെ ചത്തുകൊണ്ടു വാരി എന്റെ തലയിൽക്കൂടെ അഭിഷേകം ചെയ്തു. മൂട്ടാ തട്ടി ഒരു നടി

എന്റെ മുമ്പിൽ ചോരത്തുള്ളികൾ ഇറുക്കി വീണു. എന്റെ തല തരിച്ചിരുന്നു. ഞാനവിടെ കിടന്നു ആ ചത്തുകുത്തിയുടെ നടുക്ക്. അപ്പോഴേക്കും ബോൾ കന്നിനെ കൊണ്ടുവന്നിരുന്നു.

"ബോൾ"—ഞാൻ അവിടെ നിന്നും കണ്ണു കേട്ടപ്പോൾ വിളിച്ചു.

ബോൾ കന്നിനെ കെട്ടി വന്നു.

"എന്താ ഏടത്തി കിടക്കുന്നത്?" അവൻ ഉൾക്കണ്ണു തോടെ ചോദിച്ചു:—"എന്താ ഏടത്തിടെ കപ്പായത്തിലു?"

"സാറലു"—ഞാൻ അവനെ സമാധാനിപ്പിച്ചു:—"ഒരു മുറിയായ്ക്കൂ. നീയരിയെത്തു കഴുകി അടുപ്പത്തിൽ. അമ്മ വരുമ്പോഴേക്ക് അതു വെക്കുകൊള്ളൂ"

"എങ്ങനെ മുറിയായ്ക്കൂ?" ബോൾ അന്വേഷിച്ചു. ഞാനൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. ബോൾ വിളക്കു കത്തിച്ചു എന്റെ തലയിലുള്ള മുറി പരിശോധിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു: "എന്താ ഏടത്തി കിടക്കുന്നത്?"

മൗസ്റ്റിക്കു ദേഷ്യം വന്നിട്ടു കൊന്നിരുന്നു. ഞാൻ പറഞ്ഞു:—"ഒരു കണവും കൂടാത്തുള്ളി ചൊടിച്ച് മുറിയെ ലിട്ടു ഒന്നു മണിയാൽ മതി" ഞാൻ പതുക്കെ എഴുന്നേറ്റിരുന്നു. എനിക്കു തല തരിച്ചു നന്നായിത്തന്നെ. ഞാൻ കയ്യു കത്തി വിഴാതെ കഴിച്ചു.

ബാലൻ റാളെ വേണം കണ്ടോ ഉച്ചാകൂടി പൊടിച്ച് മരുന്നാക്കി കൊണ്ടു വന്നു. എന്റെ സിറുകയിലെ ചുരിയിലിട്ടുമാറി. എനിക്കു നിറുത്തുവെച്ചിരുന്നു. എന്റെ കണ്ണിൽ നിന്നു വെള്ളം ഇറുതികൂ വീണു.

“വലിയ ചുരിയാണ്. ഒരു തെല്ലിൻമണിടെ കണ്ടുണ്ടു്”—ബാലൻ എന്റെ നെറ്റിയിലൂള്ള ചോര തുടച്ചു കൊണ്ടു സഹതപിച്ചു.

“സാമിള”—ഞാൻ ചുവന്നു ചാരി ഇരുന്നു. എന്റെ ബ്ലൂസിൽ ചോര വീണു പപ്പടത്തോളം വട്ടം പരന്നിരുന്നു.

“മുത്തശ്ശിയേ! പ്ലാസ്റ്റിക് അതിനെ അതയിലിട്ടു ക്ലേണം” ബാലൻ ഇടന്നു:—“ഞാനാ ചവിട്ടുണ്ടു ചവിട്ടിയാൽ.....”

ബാലൻ അരിയെടുത്തു കഴുകി അടുപ്പത്തിട്ടു. ഞാൻ പുതുക്കി എഴുന്നേറ്റു കാണിച്ചു് എടുത്തുകൊണ്ടു വന്നു.

“ഈ എണ്ണ തേച്ചു കളിപ്പൊ. ചേലൊക്കെ തേച്ചു കുറച്ച കഴിഞ്ഞിട്ടു കളിച്ചാൽ മതി. ആ അടിമുക്കെ പാഴുകളൊക്കെ ഒരു മാരുടെ. വേണമെങ്കിൽ കാച്ചു വെള്ളം ചൂടാക്കിക്കൊ.”

അടുക്കളയിൽ കുത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന ചിമ്മിനിവിളക്കിന്റെ പ്രകാശം ഞാൻ ബാലനെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി. അവന്റെ മേനയിൽ അടികൾ കണ്ടതു കിടന്നിരുന്നു. കറുപ്പിരിയുകാരനാ അവനാ നമ്മിൽ നടത്തിയ യുദ്ധത്തിന്റെ യോനകത അപ്പോഴാണ് എനിക്കു തിരിച്ചും ബോദ്ധ്യം വന്നതു്.

“എന്തെ കഞ്ഞൻ നായർ പറഞ്ഞു്?” ഞാനന്വേഷിച്ചു.

അമ്മ വന്നപ്പോഴേക്കു് നല്ലവണ്ണം ഇരുട്ടായിരുന്നു. അവർ ഏറ്റുത്തറയിൽനിന്നു് കിടന്നിറങ്ങിപ്പോയി. അവരെ കൂടെ കൂടി വിശദമായിട്ടു് അമ്മയെ വിചാരിച്ചു. ഞാൻ അടുത്തുതന്നെ നിന്നു. അപ്പോഴും എനിക്കു് നല്ല ചുറ്റുവട്ടമായിരുന്നു. ഞാൻ അറിയാത്തു. ഉച്ചേരിവെച്ചു. പുളി കലക്കി തിളപ്പിച്ചു വെച്ചു. ഒരു മണിയായപ്പോൾ പൊതുവെ ചുറ്റുവട്ടമായി പൊങ്ങു:

"മുത്തശ്ശേ, അമ്മയെ കാലായിരിക്കുന്നു."

"എനിക്കു് ഒന്നെന്നു കാണുന്നു"—മുത്തശ്ശി മുക്കു പിഴിഞ്ഞൊഴിക്കുകയും ചെയ്തു. "എനിക്കു് പൊങ്ങു."

"എന്നെക്കൊണ്ടാണു് ആവത്തുകിട്ടിയതു് ഞാൻ ഇവിടെ നിന്നു പോയതല്ല. മുത്തശ്ശി ഇവിടെ വെച്ചായിരുന്നു." എനിക്കു് പൊങ്ങു കൂടി വെച്ചു വെച്ചു വെച്ചു വെച്ചു. ഞാനു് ഇവിടെയിരിക്കുന്ന കാര്യം.

"ചാവറയെപ്പറ്റി"—മുത്തശ്ശിയെ തവള തട്ടിക്കൊണ്ടു. ഞാലെന്നു, അമ്മയെ കൂടി വിളിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടു് വന്നു.

"ഞെ പെട്ടെന്ന് വെച്ചു എന്ന് വിചാരിച്ചിട്ടാണു് ഞാനിത്രയൊക്കെ എഴുതിയതു്. അതു് ഇങ്ങനെയൊരു കാര്യമായിട്ടാണു് ഞെ സമ്മതമായി വന്നതിനെ ആശ്രയിച്ചു. നല്ലകാര്യമായിട്ടാണു് വെച്ചുകൊണ്ടു് ചെയ്തു."

എന്നു് കരച്ചിൽ പറ്റി വന്നു.

"മുത്തശ്ശിയേ, ചാവറയെപ്പറ്റി അമ്മയെ" ഇങ്ങനെ എന്ന് കിട്ടി. അമ്മയെ ആരു പേരെ നോക്കിക്കൊണ്ടു. ചാവറയെപ്പറ്റിയൊരു കാര്യമായിട്ടാണു് ചെയ്തുകൊണ്ടു. മുത്തശ്ശിയെ നോക്കു മാനവും മറ്റൊരു കാര്യം അമ്മയെപ്പറ്റിയൊരു കാര്യം നോക്കു മാനവും മറ്റൊരു കാര്യം അമ്മ ഇങ്ങനെയൊരു കാര്യം എനിക്കു് പൊങ്ങു കൊണ്ടു.

മാനസ്സിനുവേണ്ടി അമ്മയുടേയും പഴയകാലത്തെ പണങ്ങൾ ഉപയോഗിക്കുകയാണെന്നു യോജിച്ച മട്ടിൽ ചങ്ങലയാക്കി അവരെണെ അണിയിച്ചു.

അവർ ബാലനെ ഒരു മുറിക്കട്ടിയെക്കുറുധികം സ്നേഹിച്ചിരുന്നില്ല. അവനെക്കൊണ്ടു കൃഷിപ്പണിമുണ്ടെ ഭാരം കഴിവതും കഴിപ്പിച്ചു. എന്നേയോ സ്നാനങ്ങളെയും പോറ്റി വളർത്തിക്കാവാൻ കഴിഞ്ഞാൽ റോട്ട് എന്നതിലധികം ബാലനാ താവടിപ്പോകയാൽ ബാലമുണ്ടെന്നുവെന്ന് തോന്നിയിരുന്നില്ല. അവരുടെ ഹൃദയമാനദിക്കത്തിൽ മുഴങ്ങിയിരുന്ന മറ്റൊരു കഥ ഇതായിരുന്നു—‘എല്ലാം എല്ലാം നാണിക്ക’.

എന്നാൽ ഒരു കോഴിക്കുഞ്ഞിനെ വളർത്തി, അതിനെ മൃകാളിമുണ്ടെ പട്ടണത്തിൽ പെലിമുട്ടിപ്പിച്ചു ചാരിന്ദാസ്യമടയുന്ന ഭക്തയെപ്പോലെ, അവർ എന്നെ വളർത്തി പഴയ യുഗം മുതൽ ‘കുരുതി’ കൊടുത്തു.

വടിയും കുരുതിയും എന്ന പഴയ പേരുകൾക്കു, അവരെ ഒരു ദാസ്യവർത്തിക്കൊണ്ടു വന്നു തന്നു. അവിടുകാരാസമായി. അവരുടെ ഹൃദയത്തിൽ മഹാമാതൃഹൃദം കൊട്ടിട്ടു—എന്തിനൊരു കുട്ടിയുണ്ടായി അതിനെക്കൂടി എടുത്തു വളർത്തി വളർത്തി ആനയിക്കണമെന്നു. അവരുടെ പ്രതിജ്ഞയായിരുന്നു. അവർ ആ ദാസ്യവർത്തി വളർത്തിച്ചിരുന്നു. അവരെ ഒരു വെറുക്കാൻ തുടങ്ങി.

നാട്ടിലെ പെൺകുട്ടികളുടെ നാണവും മാന്യവും ചാരിത്രവും തുടങ്ങിയവയെ സംബന്ധിച്ചതായിരിക്കാം നേർവാഴ്ചയെ നമുക്കുവെച്ചുകൊണ്ട് അവരെ ഒരു ചാരിത്രവും കാഴ്ചവെക്കണമെന്നു ഉപദേശിച്ചു. ഇതിനുള്ള പരമവിധം കഴിഞ്ഞു കഴിയില്ലാത്ത നല്ല പെൺകുട്ടികളായിത്തീർന്നു. അവർ ആ ഗ്രാമക്കാരെക്കൊണ്ടു അവർ ഉന്നിയെ ഉന്നിയെന്നു. ആ വഴി ചാരിത്തിൽനിന്നു കിട്ടുന്ന നല്ലമായ ചെമ്പുതൂക്കൽ തുടങ്ങി.

വാട്ടു സ്വന്തിനയ്ക്കു ചോദിച്ചപ്പോൾ ഇതുകൊണ്ടു അവരായി ചിലിക്കും. എന്തിന്? പുറം ലോകം സന്താനങ്ങളുടേയും നന്മയ്ക്കുവേണ്ടിത്തന്നെ. മനസ്സി എന്തെല്ലാം സ്നേഹിക്കുന്നു, മറ്റാരെക്കാളുമധികം സ്നേഹിക്കുന്നു.

അവരുടെ ഏതൊരു തണുപ്പിടുകവാൻ—അവരെ പുഞ്ചിരി ഇരിക്കുകവാൻ—അവരുടെ കാഴ്ചപ്പാടിൽ ഒരു നല്ല കട്ടി താകുവാൻ—അവർ കട്ടപ്പൻ നായകൻ രണ്ടാമനായി നിലനിൽക്കേണ്ടിയിരുന്നു. അയാളുടെ മോചിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു കാഴ്ചപ്പാട് നമ്മെ എന്റെ ചോദ്യത്തിൽ ഇരുട്ടിച്ചു. പക്ഷെ സന്താനം ശോഭിക്കുകയും ചെയ്തു. ഈ രാജാവാൽപ്പോലെയുള്ളവർ പലരായി അവർ രണ്ടു മൂന്നു കട്ടികളുടെ ശോഷണമനുഭവിച്ചിരുന്നു, അങ്ങനെ അവർ വാട്ടു പുഞ്ചിരിപ്പട്ടുവെന്നായിരുന്നു.

“അങ്ങനെയൊക്കെയുള്ളവർ താമസിക്കുന്ന
വാണിയൂർത്തലിക്കുമാത്തലാ വൈരേരം
കണ്ടാൽപ്രസരിക്കട്ടെ. മനസ്സെ നമ്മെവി-
ട്ടുവാൻ വാട്ടു പുഞ്ചിരി നിനക്കുമൊക്കെ.”

എന്ന ‘ചോദ്യത്തിൽ’യിലെ വരികൾ ഏതൊരു കവിതയ്ക്കു കരുതിയിട്ടുണ്ടെന്നു അന്വേഷണം ചെയ്യൂ.

അവരുടെ ആശയവിശ്വാസം അർത്ഥശൂന്യമായി അവർ കട്ടപ്പൻ നായകൻ ഉപേക്ഷിച്ചു. കാഴ്ചപ്പാട് നിലനിൽക്കില്ല. അയാളുടെ ചൈതന്യം നശിച്ചു. അതുകൊണ്ടു പാട്ടുവാക്കുകളുടെ പേരിൽ ഇരിക്കുന്ന പാട്ടിനും കവിതയ്ക്കു വകയെന്ന കണ്ടും അകലിക്കപ്പെട്ടു. നല്ലപ്പോഴാണ് പോകുന്നത്. സമൃദ്ധിയിലേയ്ക്ക് ചെന്നപ്പോൾ നമ്മെത്തന്നെക്കൊണ്ടും കണ്ടുപോലെ അവർ കണ്ടിട്ടില്ലെന്നായിട്ടു നിർമ്മുക്തയാണ്. അവരുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ എല്ലാം നമ്മെക്കുറിച്ചാണ്. നമ്മെക്കുറിച്ചു തന്നെയാണ്. അതുകൊണ്ടു അതും സ്നേഹിച്ചിരുന്നു അവരെന്നു അറിയിച്ചിട്ടില്ലാത്തതു. അവ

ഞാൻ പിന്നെതും പലതും ചിന്തിച്ചു. എന്റെ ചിന്താഗതി, അനന്തമായ ആകാശനിലയിൽ ചിതറിച്ചു തൂങ്ങിയപ്പോൾ ആ ചിതറിച്ചുകൊണ്ടു പോകുന്ന പാതയിലായി ചിതറിക്കൊണ്ടു തന്നെ നിൽക്കുന്നതുപോലെ നിൽക്കുകയുണ്ടായിരുന്നു. അങ്ങനെ പ്രഭാതമായി. എന്തിനും കിടക്കയിൽ നിന്നുണർന്നപ്പോൾ സാധിക്കാത്ത വിധം പനിമൂലം ക്ഷീണമുണ്ടായിരുന്നു.

തലേ ദിവസം പട്ടിണി കിടന്ന മുതലി കലശത്തു നോട്ട് ഒരു ദാഹത്തിനോടു കൂടിയ കത്തി നടുക്കു നടുക്കു പിടിച്ചിരിക്കുകയുണ്ടായിരുന്നു.

“അമ്മ എങ്ങനെ?” എന്റെ അമ്മ മുതലിയോടു ചോദിച്ചു.

“എന്നെക്കൊണ്ടല്ല, നിങ്ങൾക്കൊക്കെ ബുദ്ധിമുട്ടും കഷ്ടപ്പാടും. ഞാൻ വല്ല വഴിക്കും കടന്നു പോവണം”. ഇനി ഈ നഗരത്തിൽ അമ്മയും മകളും തനി, അമ്മയുടെ കാര്യം നോക്കാൻ” മുതലി പറഞ്ഞു.

“എന്താക്കുന്ന പോയി വരുട്ട്” ബാലൻ പറഞ്ഞു.

അവരുടെ സംഭാവനയും എന്റെ ചെവിയിൽ വന്നുലളിപ്പിച്ചതെല്ലാം ഞാനെന്തെന്നും ആരു എന്തിനായിട്ടും കലശത്തു നോട്ടു കണ്ടാൽ തരുകയുണ്ടാകുമെന്നും എന്റെ ചിന്തയിൽ വന്നു. എന്റെ കിടപ്പ് കണ്ട് അവർ എന്നെ പരിശോധിച്ചു. എന്തിനും പനിമൂലം ക്ഷീണമുണ്ടായിരുന്നു. അവർ പറഞ്ഞു:—“അമ്മ കഷ്ടപ്പെട്ടതെല്ലാം വന്നു. മകളുടെ മുട്ടുവെട്ടുന്ന പനി. കണ്ടാൽ തരുകയുണ്ടാകുമെന്നും എന്റെ കയററാതെ ഇപ്പോൾ” പുട്ടാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടു. ഇനി ഞാനെന്താ വേണ്ടതു്?”

“എന്തിനും ഇപ്പോൾ വരുട്ട്” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ബാലൻ പോയി ഞാൻ കയ്യാറി വെള്ളമെടുത്തു.”

അങ്ങനെ കൂലിപ്പണിയിലും കഴപ്പുമായി. ഞാൻ അമ്മയെ ഉപദേശിച്ചു:—“അമ്മയ്ക്കു പകരം ബാലനെക്കൊണ്ടു കാളിയെ വിളിച്ചിപ്പോളൂ”

അമ്മ പോയി അടുക്കളപ്പണി തുടങ്ങി. നേരം ഒന്നര നൂറു മണിയായിരിക്കാം. അപ്പാൾ ഇന്ത്യാലൻ ഓടിവന്നു. അമ്മയോടു പറയുന്നതു ഞാൻ കേട്ടു:

“ഓടിപ്പോയി. വെള്ളമെടുത്തു. അന്നുക്കഴിയുമ്പോൾ വീണ്ടു കിടക്കുന്നു. ബാലൻകുട്ടിയെ വിളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഞാൻ ചെന്നു പിടിച്ചാൽ തുടങ്ങിയപ്പോൾ എന്തെങ്കിലും അധികമായിട്ടുണ്ടാകുമെന്നു പറഞ്ഞു.”

“കാലം കൂടുതൽ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു.”

അമ്മ വാതിലുകളെല്ലാം തുറന്നു പുറത്തേയ്ക്ക് പോയി. തിരികെ വരുമ്പോൾ ഞാൻ വേഗം എഴുന്നേറ്റു. ഒരു പുതപ്പിട്ടു പതുക്കെ പതുക്കെ നാഴിത്തുറയിൽ നിന്നു ഇറങ്ങി വന്നു.

അമ്മയുടേയും ബാലന്റെയും സഹായത്തോടെ ചതുക്കി ചതുക്കിക്കൊണ്ടു മുത്തശ്ശി പുറത്തു വന്നു കയറി. അവരുടെ കാലിന് സഹായം പരമം പാറിയിരുന്നു. മാത്രമല്ല വരുടെ സഹായത്തോടു കൂടി അവർ തുറന്നു മാറിയതോടും അവരുടെ മുമ്പിൽ കടന്നു കൂട്ടിലത്തേക്ക് കയറി കിടപ്പു വെച്ചു. ഞാൻ കൂട്ടിൽ കയറി എന്റെ കൂട്ടിലിലും.

വായനശാല

തെക്കുംമുറി ഒരു ദേശമാണ്; എന്നുറോളം വിളകളും ആയിരത്തിയൊന്നുറോളം ആലുക്കുപ്പുത്തു കൊല്ലു ഗോരം.

തെക്കുംമുറി ദേശത്തിന്റെ മദ്ധ്യഭാഗിൽ തെക്കുവാടക്കാ യി ഒരു നിരത്തുണ്ട്. ദേശത്തിന്റെ വടക്കെ അതിരായി യായിക്കിടക്കുന്ന ഇല്ലിക്കുന്നിന്റെ തെക്കെ ചെതറിൽക്കൂടെ പടിഞ്ഞാട്ടു തിരിഞ്ഞു വീണ്ടും വടക്കോട്ടു നിങ്ങുന്ന ആ നിരത്തു് വടക്കുംമുറി ദേശത്തേയ്ക്കു കടക്കുന്നു. അന്നു് അതിർത്തിക്കു ബസ്സു് സർപ്പിസുണ്ടായിരുന്നില്ല. കാളവണ്ടി കളെ പോകാറുണ്ടായിരുന്നല്ലോ.

ഞങ്ങളുടെ സ്കൂളിന്റെ അടുത്തുനിന്നു കപ്പി ഒരു പാർ ഫ്ലോയു് പടിഞ്ഞാട്ടു പോയാൽ ആ റോട്ടിലെത്തും.

നിരത്തിന്റെ കിഴക്കുഭാഗം ഹിന്ദുക്കൾക്കും പടിഞ്ഞാറുഭാഗം മുസ്ലീമുകൾക്കുമായി ഭാഗിച്ചതാണോ ഏതാ തോന്നും. തെക്കുംമുറിപ്പള്ളിയും ഭൂരിഭാഗം മുസ്ലീമുക്കും നിരത്തിന്റെ പടിഞ്ഞാട്ടു ഭാഗത്താണ് താമസിക്കുന്നത്. പലത്തിങ്കൽ നൂക്കോറിലെന്നപോലും ഭൂരിഭാഗം ഹിന്ദുക്കളും കിഴക്കുഭാഗത്തും. പണ്ടുള്ള തമ്പരക്കൾ ചോലിന്റെ കിഴക്കുഭാഗത്തു ചെപ്പിമുക്കു് നല്ലൊ കൊടുത്തിരുന്നില്ല. ചെപ്പിമു

പത്തനിയൂർകുന്നയിലെ പടിഞ്ഞാറേ പടിപ്പാതയിൽ ചെന്നുവന്നിരിക്കുന്നു. മനക്കിലെ പടിഞ്ഞാറേ പടിപ്പാത. മനക്കിലെ പുഴവെട്ടിനോട് നോക്കിയാൽ അമ്പലത്തിലെ വിളക്കു കാണാം. അത്രയും ചെറുപ്പമുള്ളതാണ് ആ വഴി.

മനയുടെ ചുറ്റുമായി പത്തു കുന്നുകളുണ്ട്. അതൊക്കെ നായന്മാരുടെതാണ്. കിരീടത്തിൻ, തൂട്ടൻ, അത്തിക്കുളി, പെട്ടെക്കാടൻ, പെട്ടിപ്പാൻ അങ്ങനെ പല അമ്പത്തറവിഭാഗങ്ങളും അറക്കിയിട്ടുണ്ട്. ആ വിട്ടുകാർ കൃഷ്ണനും ഒരു തരത്തിലല്ലെങ്കിൽ മറ്റൊരു തരത്തിൽ മനയുടെ ആകൃതിയെ ജീവിക്കുന്നവരാണ്. വിദ്യാഭ്യാസമോ സംസ്കാരമോ ആ ഭാഗത്തുള്ള വിവിധത നോക്കിയിട്ടില്ല.

പാട്ടത്തിന്റെ പടിഞ്ഞാറേക്കരയിൽ തെക്കേത്തലയ്ക്കൽ കുറച്ചു മേനോന്മാരുടെ വീടുകളുണ്ട്. തെക്കേക്കരയും, വടക്കേക്കരയും, പുറത്തും, മാമ്പാറ മുതലായ വിട്ടുകാർ സ്വയം അഭിജ്ഞാനം വഹിക്കുന്ന മേനോന്മാരാണ്. ജന്മത്തിൽനിന്നും അണുതലയിൽ നിന്നുമായി കിട്ടുന്ന പാട്ടംകൊണ്ട് അവർ കയ്യിൽ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഒരു പണിയും ചെയ്യാതെ വലിയ കൂട്ടം നോക്കുകയായി തെക്കുവടക്കു നടക്കുന്ന ചെറുപ്പക്കാരും അകത്തുപിരിയുന്ന പെണ്ണുങ്ങളും ആഭിജാത്യം നടിച്ചു കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

ബ്രഹ്മസപ്തം ദേവസപ്തംകൂടി പാട്ടവും മിശ്രവാരവും പതിനഞ്ചുതലയ്ക്കേതും പാ പെട്ടു വന്നുവന്നു പത്തനിയൂർകുന്ന കഴിഞ്ഞാൽ സാമ്പത്തികവേദിനികൊണ്ട് മെച്ചപ്പെട്ട ഒന്നാമത്തെ വിദ്യ തെക്കേക്കരയാണ്. കൂടെ നാലു തലയായി 'സന്നദ്ധ' ആ വിട്ടുകാരാണ് അധികാരിപ്പണി നടത്തി വന്നിരുന്നത്. അവരുടെ കുടുംബക്കാരും ബന്ധുക്കളുമാണ് മറ്റു വിട്ടുകാർ.

തെക്കേക്കരയിലെ ചിനൻ മേനോൻ. വടക്കേക്കരയിലെ രാമൻകുട്ടിമേനോൻ, പുനോട്ടത്തിലെ അപ്പക്കുട്ടിണിക്ക് തുടങ്ങിയ ചെറുപ്പക്കാലം ആൽത്തറ പ്രസംഗനാടകത്തിലെ സുന്ദരമാർ. ഒരു പ്രൗഢിയും ഇല്ലാത്ത അവരുടെ നേതൃത്വത്തിൽ ഒഴിവുള്ള ചെറുപ്പക്കാരെ സംഘം പെയിലിന്റെ ചുട്ട കാരന്മാർ ആ ആൽത്തറയിൽ നടന്നു പിടിക്കും. പെൺകിടാങ്ങളുടെ കളിയും മേൽപ്പകലും കണ്ടുകൊണ്ട് നാണയം പാഞ്ഞു രാത്രി എഴെട്ടുമണിയാറുപോൾ സുഖമായി കളിക്കും. എന്തിട്ടേ അവർ സ്ഥലം വിട്ടു. അപ്പൻതമ്പുരാനും വാലിയകാരൻ കൃഷ്ണൻനായനും തുടങ്ങിയവർ വന്നപ്പോൾ കാച്ചുമുതലും അവരവിടം വിട്ടൊഴിഞ്ഞു പാടത്തോളം പോം. തമ്പുരാന്റെ ആ ചിന്തയെക്കുറിച്ച് അവരുടെ ഇൻറർവെൽ.

അന്നുവന്നിന്റെ വടക്കേക്കരയ്ക്ക് പടിക്കാലം കൊണ്ടിരിക്കാം എന്തൊക്കെ നളിനിയുടെ നായനാവിട്ടുകാലത്തും വിട്ടുകൾ.

അക്കൊല്ലം ഓരോ ഉത്രാടത്തിനാൽ വൈകുന്നേരം അഞ്ചുമണിയോടെന്നപ്പോൾ വിട്ടുപണിയെല്ലാം കഴിച്ച് ഞാൻ കളിക്കാവിടെയിരിക്കും. ഞാൻ തെക്കേക്കരയിലെ നട്ടവിലെ കടവിലിറങ്ങി കളി തുടങ്ങി. പതിവുള്ള ആൽത്തറ പ്രസംഗക്കാർ പുറമെ ഒരു യുവാവു കൂടി അന്നവിടെയുണ്ടായിരുന്നു. വെറുത്തു മെലിഞ്ഞു മിന്നെയുള്ള ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ. അയാൾ കണ്ണുകൾ പെച്ചിട്ടുണ്ട്. ചെറുപ്പക്കാരനും വയ്ക്കുന്നതിനായിത്തന്നെ കളി തുടങ്ങിയതാണ് അയാൾ ധരിച്ചിരുന്നത്. കളിമേൽ ഒരു വാച്ചുണ്ടായിരുന്നു. ആ വാച്ചാടിത്തത്തിൽ, കടക്കുകയോ ഇതിന്റെ അർത്ഥനാശം പോലെ അദ്ദേഹം വഴുതുന്നതായിരുന്നു.

"അതാണ് മിസ്റ്റർ"—ഓരോ ആ ചുവിയ മോശനാണ് എന്ന് ഓരോ ചെറുപ്പക്കാരനെയും കണ്ടാൽ ചെട്ട.

മറ്റുള്ളവരെപ്പോലെയെന്നതിനും നല്ല പഠനം ചിലിക്കുകയും കളിയാക്കുകയുമാണ് ആ ചെറുപ്പക്കാരുടെ കലാപിടം. അവരുടെ ഇടയിൽ പാട്ടുകാരാണ്, കവിതകാരാണ്, ചിത്രകാരന്മാരാണ്, അടിമത്തവിരുദ്ധന്മാരാണ്, വിദ്യാഭ്യാസക്കാരാണ്, രാജാപാട്ടുകാരാണ്. അങ്ങനെയൊക്കെയുള്ളവരും വിശുദ്ധമായ ഒരു കളിക്കുപ്പു നാടകമെഴുതാനാണ്. അവരെത്തന്നെ വിളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയും ആരുമില്ലാത്തതൊന്നും അവരുടെ നാളിനുള്ളിൽ ഇല്ലാത്ത ചില പെൺകുട്ടികൾ മാത്രം അതിനോടനുബന്ധിച്ചിട്ടുള്ളതായ നേരിയൊരു ചിലിക്കുകയും ആടുകയും ചെയ്യും. അതിന്റെ കൈയകളിൽ ഒരു കണ്ണിയിൽ അപ്പുറം ചെല്ലുകയും ജീവിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന വാചകങ്ങളെപ്പോലെ—പതിവുകാരായ ഈ ചെറുപ്പക്കാർ അപണ്ഡിതനായിട്ട് തള്ളപ്പെടുകയാണ് ചെയ്യുക. അത് ആ പുതിയ നെടുമ്പാണ് എന്ന് ആരുമറിയാതെ ആകപ്പെട്ടത്.

അവരുടെ ചിത്രകലാപ്രകടനം അമ്പലച്ചുവരിയോടാണ്. നാലുഭാഗത്തെ ചുമന്നു ഇടവിടാത്ത ചുമന്നുകൾ കൊണ്ടു നിർമ്മിച്ചതായിരിക്കുന്നു, ഒന്നിനേക്കാൾ മറ്റൊന്നായിരിക്കുമായിരം ചിത്രങ്ങളും കവിതകളും പാട്ടുകളും അവിടെ നൽകം പാടിയിട്ടുണ്ട്. എപ്പോഴാണ് അതൊക്കെ എഴുതിയിട്ടുണ്ടെന്നത് ഇതോടൊപ്പം ചുമന്നു അറിഞ്ഞു. ഒരു കൈക്കളത്തിൽ ചിന്നൻ ഭംഗം വെട്ടിൽ ജാനകിയും കൂടി പാമ്പിൻകാലിലേക്കു നോക്കുക എന്ന ചിത്രമാണ് അവയിൽ മാസ്റ്റർപീസ്. മുണ്ടുപിടി ചുമലിലിട്ടു കൂട്ടുകൊണ്ടിട്ട് ശൈലിക്കാർ കളിയിലേക്കിറങ്ങുന്ന രണ്ടു പെണ്കുട്ടികളും കളി കഴിഞ്ഞ് കൂടി വേർപെടുന്നതിനോടെ മേലോട്ടു കയറുന്ന അമ്മിണി വാരമ്പുറം തമ്മിൽ നടത്തുന്ന ത്രാസാശ്രമമാണ് മറ്റൊന്ന്. പിന്നെയുമുണ്ട് പലതും.

തെക്കേറ്റി ഭാഗത്തുള്ള ചെറുപ്പക്കാരിയെപ്പറ്റി കേൾക്കാൻ നാടുകക്കമ്പനിയിൽ കൂറിച്ചുനവദിച്ച മാനുവേൽ കണ്ടു. പാർട്ടിത്തോടെ എപ്പോഴും ഓടിപ്പറഞ്ഞു നടക്കുന്ന വാഴയിൽ ജാനകിയ്ക്ക് കർമ്മനാണെന്നാണ് പേര്. ഭാണക്കാലത്തും തിരുവാതിരക്കാലത്തും ഒരു പാക്കനൊപ്പം തീർത്ഥാടനം കെട്ടിയിട്ടുള്ളത് "കളമൊഴി" പാട്ടനു കിഴക്കേതിലെ അമ്മയെപ്പറ്റി വന്നാണ്. ഇടവിടാതെ എന്തെങ്കിലും മനസ്സാൽ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന മോഡലിന്റെ ഗ്രാഫിക്സ്. തുനി, ഹാർമോണിയം, ഉപ്പുവെള്ളം, ചെറുതും, തിരയ്ക്കും, ചിറകുവെള്ളം, അങ്ങനെ പലതും. അവയുടെ ഇടയിൽ എന്തെങ്കിലും പേർ പലർ എന്നാണെന്നും തോന്നുന്നു. ഞാൻ കളമൊഴിയിൽ കളിക്കാൻ ചെല്ലുമ്പോൾ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ഈ പാട്ടു കേൾക്കാം.

“സാരി സാരി വരുന്നു വരുന്നു

സാരി സാരി പതുക്കെ വരുന്നു”

പല കൂട്ടപ്പണികളും ചെയ്തു ജീവിക്കുന്ന പാവപ്പെട്ട കർമ്മങ്ങളിൽ കൂടി ചിറകും അമ്പലം ഒന്നിച്ച് കളകളെപ്പറ്റി ജോലി ചെയ്തു. അതിൽപ്പിന്നെ അതിന്റെ അടുത്തു ആ സെറ്റിലെ ആളുകൾ പാടും:

“പുല്ലെടുത്തുനോക്കണം തോരാൻ

തുനി തുനി, കല്ലേറ”

വെള്ളത്തിന്റെ അടുത്തു അതിൽപ്പിന്നെ തുനി. പുല്ലെടുത്തുനോക്കണം അങ്ങനെ പാടുന്നതിൽ നിന്നും നാടുകക്കമ്പനി വാങ്ങുന്ന വെള്ളം പെരുക്കിയെടുത്തു അതിൽ തീട്ടിപ്പാടും. അത് നാണവും മാനവും ഇല്ലെന്നു പറഞ്ഞാൽ പാപമില്ല.

“നന്നായന്നോ, സമയമെന്തായി?” പുനോട്ടത്തിൽ അപ്പു കൂട്ടപ്പണിയിൽ ചേർന്നുണ്ട് അതിൽ കേട്ടു.

ഞാൻ പ്രതിക്ഷിപ്തിയെന്നതുപോലെ ആ പുതിയ കര ഷ്യൻ തെക്കേക്കരയിലെ വാതായനമേന്മയായിരുന്നു. ഗോപാലൻ ഏതിക്കു് പരിചയപ്പെടുത്തിയെന്നതു് അദ്ദേഹം തെന്തായിരുന്നു. ഇന്റർമീഡിയറ്റ് പാസ്സായി പാടിപ്പുതുട്താൻ സൌകര്യപ്പെടാതെ നാട്ടിൽ മടങ്ങിവന്നിരിക്കുന്ന ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ!

—“ഇന്നത്തെ ദിവസത്തേക്കിട” — എന്തെന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ പ്രതിപാദിച്ച കവിതയ്ക്കു് ചുരുക്കിയ ഒരു വിവരണമൊണ്ടു് രാജവെപ്പാത്തുവാൻ പ്രസംഗിച്ചു:— “വടക്കേതിലെ മാതൃ വാക്കുകൾ വാചിൽ ഉപയോഗിക്കുന്നതിന്നു് നിയമം വയറുവന്നു. അതിന്നു് വാചിൽ ഉപയോഗിക്കുന്നതിന്നു് കട്ടപ്രയത്നം അനുവദിക്കേണ്ടതല്ലവെക്കൊണ്ടു്.”

ആ പ്രസംഗം കഴിച്ചു ചൊല്ലാമെന്ന നാലകത്തെ ലക്ഷ്യിക്കുന്നവനെ വന്ന കളിത്തന്ന എന്റെ അടുത്തു് ഇറങ്ങിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. നാട്ടിലെ ഏതു് വന്തമാനങ്ങളുമേയും ഭണ്ഡാരമായ നാലകത്തെ ലക്ഷ്യിക്കുന്നതു് അവർ കൊടുത്ത പേർ “നിനപത്രം” എന്നായിരുന്നു.

“നാണയം, വേലൻ കട്ടപ്പ അവിടെ ഇപ്പോഴും വരാറുണ്ടോ?” ലക്ഷ്യിക്കുന്നവനെ ഉടനെ അന്വേഷിച്ചു.

മിഥുനമാസത്തിൽ കാർഷ്വരനെ കാണാൻ പോയിരിക്കുന്നിവിടെയാൽ വഴിക്ക് വഴുക്കിവിടുന്ന മുതലിനോടുകാർ ഉഴിഞ്ഞു ശരിക്കുപറ്റുന്നവർ വേലൻ കട്ടപ്പ ഉപപത്തനാദി വസം ബത്തളുടെ വീട്ടിൽ വന്നിരുന്നു. അവർക്കു നല്ലൊക്കലുള്ള പണമേയും നോക്കുന്നവനെ വാരികയുമായി. ലക്ഷ്യിക്കുന്നവോടിച്ചപ്പോൾ യാതൊരു മടിയും കൂടാതെ ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു:

“ഇപ്പോൾ ഉഴിച്ചിരിക്കുന്ന മാതിരി. നല്ലവണ്ണം ശരിക്കുപറ്റാൻ പ്രയാസമാണെന്നു കട്ട

ഒരു പാഞ്ഞു. ഇപ്പോഴുണ്ട് മുഹമ്മദിന്റെ കാലിനോട് ചേർന്നു.

കളിക്കുവിദ്യയായിരുന്ന പെൺകിടാക്കളൊക്കെ ചിരിച്ചു.

“എന്തിനാ, നിങ്ങളൊക്കെ ഇളിക്കുന്നത്?” ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ അവരെ ശങ്കിച്ച് “വെട്ടു അമ്പലവും പാറിയാൻ എല്ലാവരും കട്ടപ്പനയെ വിളിക്കുമായിരുന്നു. അതിനിപ്പോൾ ഇത്ര ഇളിക്കാനുണ്ടോ?”

കളിക്കുവിദ്യയായിരുന്ന നാൾ വിണ്ടു ചിരിച്ചു.

“എന്തിനാ, നിങ്ങളൊക്കെ ചിരിക്കുന്നത്?” ബാലാജി അന്വദിച്ചു. അവരും മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. അവർക്ക് ചിരി വർദ്ധിച്ചതല്ല.

“ഈ കട്ടപ്പൻ നായരുമായിരുന്നെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ ഇത്രയൊന്നും ചെയ്തിട്ടേയിരിക്കില്ല.” ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ തുടന്നു: “പെട്ടെന്ന് പെൺകുട്ടിയായെന്നുണ്ടായതുകൊണ്ട് നാം കത്തെ തറവാട്ട് സിദ്ധനിന്നിരുന്നു.”

“അമ്മ കിടന്നിരിക്കുന്നുവു.” ബാലാജി കമ്മിണിയെ ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മയെ നോക്കി നോക്കി.

“എന്താ, കമ്മിണിയമ്മ, ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ പറയുന്നത്?” ബാലാജി ചിരിച്ചു.

“ഒന്നല്ല സാറേ, നമ്മൾ പാഞ്ഞാൽ വിചാരിച്ചാൽ മതി” കമ്മിണിയമ്മ എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞു.

ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ മൊഴി കേട്ടു. അവർ മൂലം തിരിച്ചു കയറില്ല. ഇപ്പോഴാണ് പറഞ്ഞു: “നമ്മൾ എന്തിനും ഈ അമ്പലക്കുട്ടിയെ വിട്ടു കളിപ്പാൻ പ്രധാനിന് തോന്നാറില്ല. മാപ്പിളയെക്കൂടി ചെറുമാക്കുകയും പിന്നാലെ നടക്കുന്ന ഒരാൾ ഇപ്പോൾ ചിരിക്കുകയും ചെയ്യും.”

“എന്നാൽ അമ്മ നാലക്കൽ വെട്ടുപിടവാൻ കളം കഴിപ്പിച്ചുവെന്ന് ഇത്രയും കട്ടിക്കൽ” കമ്മിന്നിമ്മമ്മ വെട്ടിക്കുട്ടിയമ്മയെ ശാസിച്ചു.

“അതൊന്നും വേണ്ട. ചാക്കിലെ കാർപ്പൂസ് ഉറവില്ലാത്തതിനാൽ. ഇങ്ങനെയൊരു ഉമ്മ പിന്നെത്തന്നെ അവളെ അരിലിറക്കി കളിക്കട്ടെ.” വെട്ടിക്കുട്ടിയമ്മ ഇടനന്ദം—“പെണ്ണങ്ങളെ” ഞെരുട്ടു നടക്കാമെന്നതിനാൽ ഇങ്ങനെയൊന്നും കാട്ടാറില്ല.”

“അമ്മേ”—കമ്മിന്നിമ്മമ്മ അവളുടെ അമ്മയെ പരസ്യമായി നോക്കിക്കൊണ്ട് ശാസിച്ചു. “അമ്മയ്ക്കുതന്നെ അതൊരു അക്കരക്കൊണ്ടു നോക്കിയതു പാഞ്ഞാൽ ഞെരുട്ടുണ്ടാവാം. വായിലെ നാരാമ്പിന്റെ അടങ്ങിക്കിടക്കാം.”

“എന്തിനെപ്പറ്റിയും ചോദിച്ചു ചോദിച്ചാൽ അമ്മയുടെ ഉള്ളിൽ വന്നുപോയാൽ എന്തിന്നു പാഞ്ഞുള്ളതു പറയാതിരിക്കട്ടെ”—വെട്ടിക്കുട്ടിയമ്മ പറഞ്ഞുപോയിത്തന്നെ പറഞ്ഞു:—“നാണി മുസലിയുടെ കൂടെ നടക്കണമെന്നു നാട്ടിലൊക്കെ പാട്ടാ. അതു ഞാൻ പാഞ്ഞാൽ എല്ലാക്കാരും അമ്മേപോയി.”

അവൾ പാഞ്ഞുനടക്കുക എന്നതൊന്നാണെന്നു എറിയുക മനസ്സിലായി. ബെക്കെക്കൊണ്ടും ചിണ്ടാതെ കളിക്കുക എന്നു നോക്കി; വഴയിൽ പെട്ടാണിയും എന്തൊരു കൂടെ വന്നു. ഇടവഴിയിലെത്തിയപ്പോൾ ഞാൻ കെട്ടാണിയോടു ചോദിച്ചു:—“കെട്ടു കൂട്ടിയിൽക്കൊണ്ടു? അവൻ ഉഴിയോൻ വന്നാൽ എന്താ ഇതു പറയാനുള്ളതു?”

“അവരൊന്നൊന്നായിട്ടാണ്”—കെട്ടാണി തുടർന്നു: “അക്കെട്ടിന്റെ ‘എ’ എന്ന പാഞ്ഞാൽ ‘ചുണ്ടാ’യാക്കും.”

“എന്നാ കെട്ടു കൂട്ടിയൊരാൾ? അതു പാ?” ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചു.

“നിങ്ങളെന്നെ കളിപ്പിക്കാനല്ല പോയിരുന്നത്? നിങ്ങളിന്റ പൊട്ടോ? റോഡയിട്ട് നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിലായില്ലേ?” കല്യാണി ചോദിച്ചു.

“നേരാണ്. എനിക്ക് ജ്ഞാനം മനസ്സിലായില്ല” ബാസന്തമ വിശ്വാസപ്പെട്ടു.

“പെണ്ണങ്ങൾക്കു ആനമിട്ടാൽ വയറിവുണ്ടായാൽ കുട്ടപ്പക്കു അതില്ലാത്താക്കാൻ കഴിയും” അച്ഛൻ അതു വിവരിച്ചു തന്നു.

ഞാൻ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

“അവരങ്ങനെയെന്നാണ്. ഓരോന്നു പാഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കും” ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മയെപ്പറ്റി രേഖിച്ചായും പാപ്പാക്കി കല്യാണി ചിരിഞ്ഞുപോയി.

തെക്കേച്ചേരി ദേശത്തു് എന്നെപ്പറ്റി പ്രചരിക്കുന്ന അവാസ്തവ പ്രസ്താവനകളുടെ ഭയമുതൽ അപ്പോൾ മാത്രമേ എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞുള്ളൂ. ഞാൻ ഞെട്ടിപ്പോയി

ഞാനും കഴിഞ്ഞു. ഒരു ദിവസം നാരായണമേനോൻ സ്കൂളിൽ വന്നു. തെക്കേച്ചേരിയിൽ ഒരു വായനശാല തുറക്കണമെന്നും അതേ ദിവസം ‘സ്ത്രീകളും വായനശാലയും’ എന്ന വിവരത്തെപ്പറ്റി ഞാനെന്തെങ്കിലും പ്രസംഗം ചെയ്യണമെന്നും പാഞ്ഞു. ഞാനതിനു സമ്മതിച്ചു.

ചതിനാരം മകനതിനാലായിരുന്നു വായനശാലയുടെ പ്രമുഖ ടീച്ചറും. അഞ്ചുനൂറ്റാണ്ടുടെ വാപ്പയും തെക്കേച്ചേരി പാമ്പിരിലേ കുളവടക്കാരുടെയും ഉത്തമനായിരുന്നു നമ്മളെപ്പോലുള്ളവർക്കു്. പുനഃജനനം ബാധാ ഭോധാലിനാ മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ആ കുളവടക്കു നാടുകക്കാരെയൊക്കെ കൂട്ടിച്ചേർത്ത് സംഗീതനൈപുണ്യ നാടകം കളിക്കാനും എഴുപ്പട്ടു ചെയ്തിരുന്നു. നാടകത്തിന്റെ നുകലുളങ്ങരയായ

വും ചട്ടപ്പുറ്റണിക്കായിരുന്നു. അദ്ദേഹം പാട്ടുകാരനാണ്. പണ്ടുതന്നെ നാടകകാവ്യവകുമാരനാണ്. പണ്ടുകാലത്തു സംഗീതനൈപുണ്യത്തിൽ പൂർണ്ണരൻ്റെ ഭാഗം അദ്ദേഹം അഭിനയിച്ചിട്ടുണ്ടത്രെ.

നാരായണഭാര്യനും മാതൃ ചില ചെറുപ്പക്കാരും കൂടി സഞ്ജേനത്തിൻ്റെ നോട്ടീസ് അച്ചടിപ്പിച്ചു; നാട്ടിൽ മുഴുവൻ നടന്ന പ്രചാരവേല ചെയ്തു. പണം പിരിച്ചു ഒരു ഫോണോണിസ്റ്റിനെ വരുത്തിപ്പോയി നാടകത്തിൻ്റെ റിഹേഴ്സ് സൽ നടത്തി. ആ ചെറുപ്പക്കാരെ പ്രചാരവേലകൊണ്ട് നാടാകെ ഉണർത്താൻ്റെ നോമ്പി, എന്തും വായനശാലാ സഞ്ജേനം ഒരു സംസാരവിഷയമായിത്തീർന്നു.

തെക്കുംകൂടി അങ്ങാടിമുഖെ വടക്കുഭാഗം റോഡരികിൽ കിഴക്കുഭാഗത്തു് തെക്കേക്കരയിൽക്കൂടെ വകയായി ഒഴിഞ്ഞു കിടക്കുന്ന പാമ്പു് ചെത്തിക്കോരി പെരുമ്പുണ്യം ഭരിക്കപ്പെടുന്നി, അങ്ങനെ ആ സഞ്ജേനത്തിൻ്റെ പ്രവർത്തനം ഉജ്ജ്വലമായി നടത്തി.

മകത്തിൻ്റെ മാർ ഉച്ചയ്ക്കുതന്നെ സ്റ്റേജിന്മേൽ ഭംഗിയുള്ള തിര്യക്കുകൾ തൂക്കിയിട്ടു. ആ ഉൾനാട്ടുകാർ അതൊക്കെ പുതുയോയിരുന്നു. അപ്പുറമായ ആ കലാപരിപാടി കാണാൻ ആ നാട്ടുകാരും അയൽനാട്ടുകാരും തിങ്ങിക്കൂടി. ഒരു പത്തായനം ആളുകൾ!

സഞ്ജേനം തുടങ്ങി. ഉത്തരാജി പോരിന മാത്രം അദ്ധ്യക്ഷനായി ഉൾച്ചൊല്ലിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം അധികമൊന്നും പ്രസംഗിച്ചില്ല. ഒരു വായനശാല നാട്ടിലു ന്യാവശ്യമാണെന്ന് ഉണർപ്പിക്കുന്നു.

പോലാലകൻ്റെ പ്രസംഗമാണ് യുവജനങ്ങളെയാകെ ആവേശം കൊള്ളിച്ചത്. അവസാനിലെ ഉത്സവശാലത്തു് ആരാധനാലക്ഷണാൽ കൊട്ടാത്ത അയമ്പകൊല്ലെ ആ പ്രസംഗം യുവജനങ്ങളുടെ കാതിലും കരളിലും മുഴങ്ങി.

പൊതുയോഗത്തിനിടയിൽ പലരും വായനക്കാലത്തു പല സംഭവനകളും വാചനം ചെയ്തു. യോഗത്തിൽ ആ പാഠവിൽ ഒരു ചെറു വിത്തിന്റെ സ്ഥലം, വായനക്കാലത്തോടെ കെട്ടിടം പണിയാൻ തരാമെന്ന് അധികാരി സമ്മതിച്ചു. ഒരു കരിമ്പന തുടി തരാമെന്ന് പാഞ്ഞപ്പോൾ സമസ്ത അദ്വൈതരത്ന കയ്യടിച്ചു അഭിനയിച്ചു. ഒരു കരിമ്പനയും ഒരു തേക്കും അഞ്ചുപ്രതിയും സംഭാവന തരാമെന്ന് ഉത്തരവാജി പാഞ്ഞു.

നാടകത്തിന്റെ ഇടയിലായിരുന്നു എന്തിനും പ്രസംഗിപ്പുവാൻ ഉള്ള സമയം അന്തർവിച്ചിരുന്നു. സ്ത്രീകൾക്കു വിദ്യാഭ്യാസമുണ്ടാവാമെന്നും അവർക്കുതന്നെ. അപ്പോൾ സിദ്ധിച്ച വിദ്യാഭ്യാസം വളർന്നു വായനക്കാലകൾക്കുള്ള കഴിവും ബാധിക്കാൻ പ്രസംഗത്തിൽ വ്യക്തമാക്കി. അതുമായി കൂടി ആളുകൾ ചിന്തിച്ചു. പൊതുസമ്മേളനത്തിൽ എഴുന്നേറ്റു നിന്ന പ്രസംഗിക്കുന്ന ബാർ—ഒരു ചെറുപ്പക്കാരി—തന്നെ കലാപരിപാടിയിൽ പ്രവേശിച്ചായിരുന്നു.

ഒരു ജോലിമുചിട്ടാക്കി, ഉത്തരം കഴിച്ച് തെങ്ങിനടിയിൽ നിന്ന ആ ചെറുപ്പക്കാരിയുടെ വഴിപിഴച്ചു പോയി. കടിക്കുന്നതിന് തിരിച്ചു പിടിച്ചപ്പോൾ അവരുടെ കഴിപ്പുകൾ ആ നാടകവേദിയിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. കലാപരിപാടി ഏകദേശം ആനന്ദമിതരം കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. ആ നാടകത്തിന് കഴിഞ്ഞു.

പൊതുസമ്മേളനത്തിൽ വെച്ചു തന്നെ ഒരു പ്രവർത്തക കമ്മിറ്റി തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടു. പൊതുസമ്മേളനം പൂർത്തിയായപ്പോൾ, ബാർ വൈസ് പ്രസിഡന്റ്, ഓർക്കസ്ട്ര സിംഗിംഗ്, അപ്പോളോസ്, പാഞ്ഞപ്പോൾ മുഖാന്തരം, തെങ്ങിനടിയിൽ നിന്നും വെച്ചു, വടക്കേക്കരയിലെ രാമൻകുട്ടി മേനോൻ ഉപയോഗം ചെയ്താൻ. അങ്ങനെ

ഏഴാളങ്ങിയ ഒരു പുലർച്ചക്കുതിരിയായിരുന്നു അത്. ആ പൊട്ടയോഗം എനിക്കുനവദിച്ചു തന്ന മാന്യസ്ഥാനത്തിൽ ഞാനഭിമാനം കൊണ്ടു.

• സമ്മേളനം കഴിഞ്ഞു. വളരെ താമസിക്കാതെ പ്രവർത്തകക്കുതിരിയോഗം ചേർന്നു. കണക്കു നോക്കിയതിൽ ഇരുപത്തഞ്ചു സെൻറർ പാമ്പു പുഴുപത്തഞ്ചുറ്റപ്പികളും ആറു കരിമ്പനയും ഒരു തേക്കും മുപ്പത്തമ്പലത്തിനു സാക്ഷാത്കാരം കിട്ടിയതായി കണ്ടു.

ആ പുഴുപത്തഞ്ചുറ്റപ്പികളും ഒന്നിച്ചു ചുറ്റുകും വാങ്ങണമെന്നായിരുന്നു നാരായണമേനോന്റെ അഭിപ്രായം. ആ അഭിപ്രായത്തെ ഓരോന്നിന്നു. താനുമധികം ജനങ്ങൾ സഹകരിച്ചു കരിമ്പനയും തേക്കും സ്ഥലവും കൈവരും കിട്ടിയ സ്ഥിതിക്ക് ഉടനെയാണ് കെട്ടിടമുണ്ടാക്കുകയാണടിയായി മാത്രമേനായിരുന്നു എന്റെ അഭിപ്രായം. ശങ്കരൻകുട്ടി നായർ എന്റെ അഭിപ്രായത്തോടു യോജിച്ചു. നാരായണമേനോൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം പിൻവലിച്ചു.

“ഒരു സ്ഥാപനമുണ്ടാവട്ടെ”—എല്ലാവരും സമ്മതിച്ചു.

ശങ്കരൻകുട്ടി കണ്ഠിതനായി നാരായണമേനോനും മറ്റൊരാളെത്തന്നെ ഒരു കരാറുള്ള കമ്മിറ്റി രൂപീകരിച്ചു. ‘തെക്കുംമുറി പൊമ്പിൽ ഒരു മുറി ഒരു ജന്മശാലയോ വാടകക്കുടും സമ്പാദിച്ചു’ വായനശാലയുടെ അധിനിവേശം മാത്രം ഭൂമി വിനിയോഗവും ആട്ടപ്പരിചവും പരിവർത്തി വരുത്തി വായനക്കാർക്കു സൗകര്യം ചെപ്പു കൊടുക്കുവാൻ മുഹമ്മദിനെന്നൊന്നെ ഏല്പിച്ചു.

മുഹമ്മദിനു ആ പുതുതായിട്ടുണ്ടാക്കിയ വിഷമമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അയാൾ ഗുണനാളിന്റെ പിടികളിൽ

ത്തന്നെയായിത്തീർന്നുകൊണ്ട് വായനശാലാ പ്രവർത്തനത്തിന്റെ മേൽനോട്ടം വഹിക്കുക മാത്രമേ വേണ്ടിയിരുന്നതു്.

ഒരു മാസംകൊണ്ട് വായനശാലയിൽ നാലാളും ഒരു സ്വർഗ്ഗമാണായി. മെമ്പർഷിപ്പ് ഓണു മാത്രമായിത്തീർന്നു. എല്ലാവരും ഉത്സാഹിച്ച് പണിയെടുത്തതുകൊണ്ട് തെക്കും മുമ്പായിൽ സജീവമായൊരു വായനശാല തലപൊക്കി നിന്നു. ആകെത്തന്നെ ആ മെമ്പർമാരിൽ നാല്പത്തോളം പെൺകിടാങ്ങൾ തന്നെയായിരുന്നു. ബാർ സ്ത്രീകളുടെ ഇടയിൽ എന്തെന്നൊക്കെ കഴിയാതെപ്പോലെ പ്രവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു അത്ര മെമ്പർമാരുണ്ടായിത്തീർന്നു്.

മറ്റൊരു മൊഴി സ്ഥലം കൈവശപ്പെടുത്തി വളർച്ച കെട്ടി. ആയിരം കട്ടി മുറിച്ചിട്ടു. തെക്കു വടക്കു നിന്നും ഒരു ഹാളും പടിഞ്ഞാറോട്ടും പുറത്തുമായി 'I' എന്ന ഇംഗ്ലീഷ്ക്ഷരത്തിന്റെ ആകൃതിയിൽ ഒരു കെട്ടിടത്തിനുള്ള അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി. തെക്കു പെട്ടി. പന മുറിച്ചു. പുറം പെട്ടി. അങ്ങനെ മറ്റൊരു ഉപയോഗി നടന്നു. പൊതുക്കെ തന്റെ ഇടയിൽ ഒരുതമ്പുരാനുണ്ടായ ഉത്സാഹത്തെയ്ക്കാൽ ആറു മാസംകൊണ്ട് അന്നുണ്ടു് ഒരു വായനശാലാകെട്ടിടം തലമുരയായിത്തീർന്നു. അടുത്ത വിഷുവിൻ്റെ വായനശാലാകെട്ടിടത്തിന്റെ ഉദ്ഘാടനവും രണ്ടാം വാർഷികസമ്മേളനവും നടത്തണമെന്നായിരുന്നു ആഗ്രഹം. അതിനു വേണ്ടി നാലരുന്ന മേനോനും ശങ്കരൻകുട്ടിയും ചേർന്നു് ഇടയെല്ലാതെ പ്രവർത്തിച്ചു. ആ പൊതുപ്രവർത്തനത്തിൽ ശോപാലന്റെ ഉപദേശങ്ങളും സഹായസഹകരണങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു.

മറ്റൊരു മോലിലും ലക്ഷ്യമില്ലാതെ അലസജീവിതം നയിക്കുന്നതുകൊണ്ടാണു് നാട്ടിലകത്തങ്ങൾ മുളച്ചുപൊങ്ങുന്നത്. ആ വായനശാല ഇടവെടുത്തതോടുകൂടി ആർത്ത

പ്രസംഗക്കാരുടെ ശബ്ദം വളരെമധ്യം കേൾക്കുന്ന അവർ കടലാസ്സു വായിച്ചാൽ മെമ്പർഷിപ്പു വിരിച്ചാൽ പൊതു യോഗങ്ങൾ കൂടാൻ വാദപ്രതിവാദം നടത്താനും അവരുടെ വിലപിടിപ്പു സമയം ഉപയോഗിച്ചു. പെൻഷനുകൾക്കു ഒരു വിഭാഗം എൻറേണർമാരിൽ ഉണ്ടാകുന്നു. അവരുടെ കുടുംബസമൂഹത്തിൽ ചില പെണ്ണുക്കളും കുട്ടികളും കലാപാത്രങ്ങളും സ്ഥലം പിടിച്ചു. ഈ സമയം സൂരിയപ്പതിപ്പാട്ട്, രാജയിലെ കെട്ടുപ്പ്, മാർഗ്ഗാഭിപ്രായത്തിലെ അനന്തപരമ്പര, സുര, മാധവി, പാറുക്കുട്ടി അങ്ങനെ പല കലാപാത്രങ്ങളും അവരുടെ വിശ്വസനീയ വിശേഷമായി. കോർട്ടുപ്പ്, ഗാഥി, നെടും, കേളപ്പൻ അങ്ങനെ ദേശീയ പ്രസ്ഥാനങ്ങളും അവർക്കു നേരിയ ബന്ധം സിദ്ധിച്ചു.

ഈ പുതിയ പ്രസ്ഥാനം നാളിലെ നന്നായുള്ളതുകൊണ്ടു നാമ്പുകൾ നൽകിക്കൊടുത്തു. ലക്ഷിക്കട്ടിമണ്ണയുടെ നാമ്പുകൾ വായു പൊളിച്ചു കേട്ടു നില്ക്കാൻ കളിക്കുവിലാക്കുകയായി. ചതുരത്തിന്റെ മുമ്പിൽത്തന്നെ കനിയാത്ത തല ഇന്ത്യയിലുള്ളതല്ലെന്ന് ബോധം കാട്ടുവാനുള്ളതായിത്തീർന്നു. അതിനാൽക്കൊണ്ടുതന്നെ. യാഥാസ്ഥിതികത്വം പരക്കെ പെരിച്ചാഴിയെപ്പോലെ ചകച്ചു നിന്നുപോയി.

വായനശാലാപ്രസ്ഥാനത്തോടു ചേർന്നുവെന്ന് തെറി പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു; ഒന്നു ലക്ഷിക്കട്ടിയമ്മ, മോറു കാഴ്ചസ്ഥൻ ഇട്ടാമച്ചൻ നായർ.

വായനശാല കോർട്ടുപ്പാണ് എന്നായിരുന്നു ഇട്ടാമച്ചൻ നായരുടെ പ്രധാനമായ നാക്കുപറമ്പം. മോറാലൻ അവിടെ വരികയും ഇരിക്കുകയും സംസാരിക്കുകയും എല്ലാം ചെയ്യുന്നത് അയാൾ ആ പ്രസ്ഥാനത്തോടു ചേർന്നതായി ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു. പക്ഷേ, അധികാരി കോർട്ടുപ്പൻ അ

നിൽ പരോക്ഷമായി സ്ഥാനപ്പെട്ടിരുന്നതുകൊണ്ട് ആ പ്രചാരവേല വിജയമായിട്ടു. നവായണമെന്നോർ പെരുജനസമുത്ഥാനയെ ഒരു ചെറുപ്പകുമാരനായിത്തന്നതുകൊണ്ട് അയാളുടെ മേൽ ചന്ദ്രി വാഴിയെറിയാനും കാർത്യായന സാധിച്ചിട്ടു.

ലക്ഷ്മിക്കുട്ടി അമ്മയ്ക്കു നായികനായ ആക്ഷേപം അതായിത്തന്നിട്ടു. കണ്ണിൻക്കുറുപ്പും ചിത്ത പുസ്തകങ്ങൾ വായിച്ച് പെൺകിടാങ്ങൾ കേട്ടുവരികയാണു് എന്നതായിരുന്നു.

വായനശാല വെക്കിപ്പ് നമ്മിറായിലൊരാൾമാർക്കു യാത്രക്കുണ്ടു് തത്തിൽ പെരുപ്പമല്ലെങ്കിലും ചെറുപ്പക്കാളായി കാർത്യായന എത്തിയതായ പുതിയ വേർ കേട്ടിട്ടുനവവിദ്യ. പലക്കാലം എന്നായിരുന്നു ആ പുതിയ വേർ. കാർത്യായനൻ ചെറിയപ്പള്ള നാറിൽ ആ പേർ കിടന്നതണ്ടു.

ഒന്നു രണ്ടു കൊച്ചു കുട്ടികളെപ്പോലെയും ഒരു തുണിപ്പിടികളും ഒരു ബാർണ്ണിപ്പട്ടവും ഒരു സ്റ്റേഷനറി പാട്രിയും രണ്ടു നാലു ചായപ്പിടികളും കൂടിയാൽ ഒരുക്കംമുറി 'ബുദ്ധ' വായി. പഴയ കാരണവത്താലായും ഒരു ബുദ്ധിനെപ്പറ്റി 'പ്രൊഫ' എന്നാണ് പരാമർശിച്ചിരുന്നതു്.

തെക്കോട്ടി പാലിലെ ഏതാലും വലിയ കുട്ടികളെപ്പോലെയും ഉത്തരവിലുണ്ടെന്നു്. ആ നാട്ടുകാർ വേണ്ട ഏറ്റവും പലക്കാലങ്ങളും അവിടെ നിന്നാണ് വരുക പതിവ്. "വിലയിൽ കുറച്ചുകൊണ്ടു് സാധനങ്ങൾ നന്നാക്കു് ഉത്തരവിലുൾക്കൊള്ളുന്നതു് നാട്ടുകാർക്കു് അറിയാതെ ഇതാണ്.

ആ നാട്ടിൽ ഉത്തരവിലുണ്ടെന്നാണ്. അദ്ദേഹത്തിനു് അന്ത്യം വരുന്നതു് ആ നാട്ടിൽ കണ്ടു് ഉള്ള ചായം അറിയാം. മാപ്പിളപ്പാലത്തെയും പേരിൽ അദ്ദേഹം നാലു കൊല്ലം സേവനം ചെയ്തിൽ പിടന്നിട്ടു്. പല അനുഭവങ്ങളുള്ളതു്

നിന്നു വാടകക്കുടുത്താണ്. അതിന്റെ മുകളിലാണ് അക്കാലിമനായ വായനശാലാ അവിഷ്കൃതം.

ഒന്നാണൊഴി പകൽ മൂന്നു മണിയ്ക്കു വായനക്കാലം
പ്രവർത്തകക്കമ്മിറ്റിയോടും ചേരാം തിരുമാനിച്ചിരുന്നു.
ഞാൻ കൃത്യ സമയത്തിന് മുമ്പു തന്നെ വായനശാലയിലെ
ത്തിരുമാനിച്ചവരെ കാത്തിരിച്ചായി.

മോഡലായ നാരായണമേനോനും നാടുത്തു ഹാജരിച്ച
പിടികയിൽ ഇരുന്ന മുഹമ്മദായി സംസാരിച്ചുകൊ
ണ്ടിരുന്നു. ബ്രിട്ടീഷ് ഭരണത്തിന്റെ അജ്ഞാതതയെപ്പറ്റി
കോൺഗ്രസ്സിനെപ്പറ്റി, നാസിയിലെപ്പറ്റി, അങ്ങിനെ പ
ലതിനെപ്പറ്റിയും മോഡലന്റെ സരസമായ സാക്ഷാത്കാ
'ബോധി'യുള്ള വശങ്ങളും അങ്ങോട്ടുകയറ്റി. കടയിൽ
ജോലിയില്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ട് ബോർഡർ കമ്മ്യൂൺ ആ
കേൾക്കാൻ ഹാജരിച്ചുപിടികക്കോലായിൽ പറിട്ടുകി
രുന്നു.

ആ സമയത്തു പത്തു മാസവും തികഞ്ഞു ഗതിനിയായ സ്ത്രീ ഒരു കടം വെട്ടുവുമായി. നടക്കാൻ തികച്ചും പ്രായമാവാത്ത കുട്ടിയുടെ കൈ പിടിച്ചു വലിച്ചു കരഞ്ഞുകൊണ്ടു് അതിലെ കടന്നുപോയി. ആ സ്ത്രീയുടെ കയ്യുപ്പാടു് അവിടെയുണ്ടായിരുന്ന പൊതുപ്രവൃത്തികളുടെ കണ്ണിൽപ്പെട്ടു. ആ ബജാറിനോടൊട്ടിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു് രോയിന്റെ കയ്ക്കും പടിഞ്ഞാറുമായി കഴിഞ്ഞു കൂട്ടുന്ന നൂറോളം വെട്ടുകാക്കു് വേനൽക്കാലത്തുള്ള ഏറ്റവും വലിയ ജലക്ഷാമാതിന്റെ സാക്ഷാൽക്കാരമായിരുന്നു ആ ഗതിനി. അവയ്ക്ക് പെട്ടെത്തിയ്ക്ക് ഒന്നാകിൽ ഒരു ഹർലോ-ബിഗ്ഡികാ ഗുത്തുള്ള പള്ളിക്കിന്നാരിലെ അല്ലെമിൻ അമ്മയുടെ മൃതളിലൊ പോകണം.

“ഇതിനാണ് ഒരു പ്രതിബിംബം സാക്ഷിയാണെന്നു”
ശങ്ക അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

“വായനശാലാവകിട” കമ്മിറ്റിയിൽ ഇതിനെപ്പറ്റിയും അലോചിക്കാം” നായന മേനോൻ പറഞ്ഞു. അവർ വിണ്ടും കോർഗ്രസ്സ് കൂട്ടത്തിൽ മുഴുകി.

അപ്പോഴാണ് പത്തനിക്കാട്ട് മനക്കിലെ കാര്യസ്ഥനായതുകൊണ്ട് അന്നാട്ടിലെ മുടിചൂടാമന്നനായ ഇട്ടാരച്ചൻ നായരുടെ അരുണോച്ചനായത്ത്. അയാളുടെ ആഗമനം രാജം ആട്ടി ശ്രദ്ധിക്കുകയുണ്ടായില്ല.

അന്ന് ഇട്ടാരച്ചൻനായർ നാപ്പണമേയലും പന്തല്ലുണ്ടായിട്ടുണ്ടാവണം. കറഞ്ഞു നടിച്ച ഒരു കാര്യവാണ് ഇട്ടാരച്ചൻ നായർ. നലയില്ലാ വാടിയിലും മാറത്തുള്ള രോമങ്ങളിൽ ചിലതു നരസ്സാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ഒരു പപ്പടത്തിന്റെ വട്ടത്തിൽ അരയിത്തുറപ്പിച്ചതിൽ ഞാപ്പിമുറ്റംപോലുള്ള മുടിയാണ് നിറുകയില്ലെന്ന്. കൈരും ചെയ്യിക്കാൻ വൈകിയിരുന്നതുകൊണ്ട് അടിമിലും തലയിലുമുള്ള മാറു രോമങ്ങളും മുടിയോളംതന്നെ വളരെ വരാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ഒരു വലിയ ജഗന്നാഥൻ മുണ്ടു ചുറ്റിയിട്ടുണ്ട്. തോത്തുമുണ്ട് ഇടത്തെ ചുമലിൽ ഇട്ടിരിക്കുകയാണ്. കണ്ണിൽപ്പെട്ടുനവരൊക്കേയും നിസ്സാരതാരാണെന്ന നിലയ്ക്കുള്ള നോട്ടത്തിൽ പെറുപ്പു പുപ്പുവും ഇടകലർന്നിരിക്കും. വലത്തു കയ്യിന്റെ മോതിരവിരലിന്മേൽ രണ്ടുതളൻ മോതിരമുണ്ട്. ഇടത്തെ കയ്യിന്റെ ചെറുവിരലിന്മേൽ മിന്നിത്തിളയുന്ന മുദ്രമോതിരവും കാനിൽ ചുവന്ന കല്ലുവെട്ടി കടക്കുന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, അതിന്റെ കല്ല് എപ്പോഴും മറഞ്ഞെ അലങ്കരിച്ചുവന്നു വരില്ല. കാനിന്റെ തള വലുതായതുകൊണ്ട് കടക്കന്റെ വീൻമാടത്തുള്ള ആണിയായിരിക്കും മുഖത്തെ അലങ്കരിക്കാൻ മുമ്പോട്ടു കടന്നുവന്നിട്ടുണ്ടാവുക. അഭാഷ്യക്കാവുകൊണ്ടല്ലെങ്കിലും ആഡംബരത്തിന് പേരെറി പകിൽ അന്നത്തരമുള്ളവയോരിക്കുന്ന

താഴെപ്പറയുന്ന ചട്ടങ്ങൾ 'വാക്കിപ്പാസ്സാക്ക' പൂർത്തയ്ക്കാ
 വേണം മുപ്പതരക്കെ നൽകും.

ഇപ്പോഴും നായർ ബലാഹിതം എന്ന പേരിൽ
ശബരിമലയിൽ കയറി കർമ്മം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ
വായനക്കാർക്കായി നോക്കിയാൽ കാഴ്ചയെന്ന് എ
ന്നിരിക്കുന്നു. കർമ്മം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ കർമ്മത്തിൽ
നോക്കി വാച്ച് ചെയ്തിട്ടു വെല്ലും തൊണ്ണൂറും വരിയോയി
ച്ചു. ഇതിൽ ഇതിലുള്ള ചില നൂറു തോക്കുകൾ വെച്ചു
വെച്ചു. ആ വെച്ച കർമ്മത്തിൽ നോക്കി വെച്ചതുകൊണ്ട്
കർമ്മം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഇതിൽ വെച്ചതുകൊണ്ട് നോക്കിയി
രുന്നു. അതുകൊണ്ട് വെച്ചതുകൊണ്ട് ചെയ്തിരിക്കുന്നു.

എന്നിരുന്നപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നിയായ നാ
മാന്യമ്മ, അമ്മയ്ക്ക് ഇങ്ങനെയൊക്കെ ചെയ്യാത്തവിധം നോക്കിക്കാ
ണമെന്ന് സിദ്ധിച്ച ഒരു അഭയാർത്ഥം തോർതികളും ഇവ
യോടൊപ്പം കൂപ്പർ ഭാഗിയായി ഒരു ചിരിച്ചുനോക്കി: ഒരു
പ്രകാരം അഭിനയിച്ചുനോക്കി: വാസ്തവം ഇതാണ്: ഒരു
രണ്ടു പല്ലയ്ക്ക് ഇളക്കിനോക്കി. അങ്ങനെ ചിരിച്ചിരിക്കും അ
ങ്ങനെ ചിലവാക്കി.

“എവിടെയാ വാ? എന്താ നാളെ—” അവനാനും കിടന്നു കയറിയപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈകൾ കയ്യോടുകൂടി ചലിക്കുകയും ചെയ്തു. “എവിടെയാ വാ? എന്താ നാളെ—” അവനാനും കിടന്നു കയറിയപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈകൾ കയ്യോടുകൂടി ചലിക്കുകയും ചെയ്തു.

[illegible]

"במחנה השני, קרוב לירושלם, אנו מצויים."

ഉത്തരജാതിയുടെ പിടികയ്യിൽനിന്നു ശോപാലൻ വിളിച്ചു ചോദിച്ചു.

“എന്റെയൊന്നൊന്നാ, എന്റെ” ഇട്ടുവാങ്ങുന്ന നായർ ഹാജിയുടെ പിടികയ്യിലേക്കു തയ്യാർ ചെയ്തിന്റെ നടുക്കിലേക്കു ഇറങ്ങിക്കൊണ്ടു തുടർന്നു: “നിന്നെ കാച്ചു” മുതൽക്കു. നിന്റെ കോർഗ്ഗെപ്പാനും ഈ തെക്കുകുറിയിൽ ചിലവാവില്ല. കുറച്ചു കാലമായി തോന്നുവാൻ കാട്ടി തെക്കുകുറിയിൽക്കൂടി നടക്കുന്നു. ഇനി ഇവിടെ കണ്ടാൽ കാച്ചു തെളിയിക്കും: ചെപ്പുതന്നെ” മുപ്പത്തു മുപ്പതുനേട്ടിയിൽനിന്നു തൊക്കെ ഒന്നായി ചാട്ടിച്ചു.

“നിന്മരാ?” — ശോപാലനും ചോട്ടിലേക്കു വാടി.

ഒരു ഉൾപ്പെട്ട പട്ടി വിർത്തിരിയ്ക്കു കറക്കുന്നതു ചേരലെ കാർപ്പന്റൻ ചിലച്ചു: “ആരാ അവിടെത്തന്നെ, അയയ്ക്കെ. ഇം—ഇം” മുപ്പതു ശോപാലൻ മാളത്തിൽ കടന്നുവെട്ടിച്ചു.

“വെളിയ പ്രത്യാപം കാണിച്ചാൻ പല്ലു തുളകൊഴിക്കും തോക്കിക്കൊ.” ശോപാലനൊരു താക്കിനും കൊടുത്തു.

ആ ഉൾപ്പെട്ടിലെ ജമിന്മാലകളെ മുർവ്വർപ്പാമ്പിന്റെ പടത്തിന്നു കിട്ടിയ ഒന്നാമത്തെ അടിമയായിത്തന്നെ അതു. അതുവരെ പാമ്പിലേക്കു കയറിയാൽ കണ്ടെങ്കിലും വായയും പലക്കൊണ്ടും ചാർത്തും മാറ്റം അങ്ങനെയൊന്നു ചെപ്പു ജനങ്ങളാൽക്കൊണ്ടും പലപ്പോഴും കിട്ടിത്തന്നിട്ടുണ്ടെന്നു പറയു് പെട്ടെന്നു മാറിക്കൊണ്ടുപോൾ ആ കാർപ്പന്റൻ തന്നെയും പോയി. ആ സമുദായത്തിന്റെ വിർവ്വർത്തനം കണ്ടാൽ കണ്ടും ചോട്ടി വിന്നിത്താൻ വായ പെട്ടെന്ന് വിളിച്ചു പോയി. ആ ചിരിയാണു് കാർപ്പന്റനെ തുടർന്നു അലഞ്ഞു കിട്ടിയതു്.

വക്കിങ്ങ് കമ്മിറ്റിയാഗങ്ങളെല്ലാം ഹാജരായി. ഞങ്ങൾ യോഗം ചേർന്നു. വിദ്യുച്ഛക്തി നായനശാലാകെട്ടിടത്തിന്റെ ഉൾവശത്തുവെക്കും രണ്ടാം പാർലിമെന്ററിയം കഴിക്കണമെന്ന തീരുമാനിച്ചു.

“ഇതുപത്തുമുറപ്പികളുണ്ടായാൽ കെട്ടിടം ഒരു മേഞ്ഞു വെള്ളുവലിക്കാം. അതുണ്ടായില്ലെങ്കിൽ വെള്ളാൽ മേയേണ്ടിവരും.” മരാമത്തു കമ്മിറ്റിയിലെ ഒരംഗമായ ശങ്കരൻകുട്ടി നായർ പറഞ്ഞു.

“എന്റെ ഈ മോതിരം ഉറപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയും പണം അതിനെടുക്കാം.” നാരായണമേനോൻ മോതിരം ഉൾക്കൊള്ളുന്നതാണെന്ന് പറഞ്ഞു: “പതിനെട്ടുപണത്തുകയായിരുന്നു. കൊച്ചു വല്ല തേമാനും വന്നിട്ടുണ്ടാവാം.”

നാരായണമേനോന്റെ ത്യാഗം മറുത്തുവരിച്ച് ആവേശമുണ്ടാക്കി. ഞാൻ പറഞ്ഞു: “ഗ്രാൻറു കിട്ടിയാൽ ഞാൻ അഞ്ചുറുപ്പിക തരാം.”

“ഞാനും അഞ്ചുറുപ്പിക തരാം.” മുഹമ്മദ് പറഞ്ഞു.

“ഇനിയും പോരാതെ വരുന്നതു ഞാൻ പിരിച്ചെടുത്തോളാം.” ശങ്കരൻകുട്ടി നായർ പറഞ്ഞു.

തെക്കുംകൂടി പാവയിലൊരു കിണറു കഴിപ്പിക്കാൻ ഡിപ്ലിക്ട് ബോർഡിനോടു അപേക്ഷിക്കുന്ന ഒരു പ്രമേയം പാസ്സാക്കി അയച്ചുകൊടുക്കാനും ഏർപ്പാടാക്കി.

ശങ്കരൻകുട്ടിനായനും മുഹമ്മദും കട്ടപ്പനിക്കും വക്കിങ്ങ് കമ്മിറ്റി കഴിഞ്ഞ ഉടനെ ചിരി തുടങ്ങി. അവർ ആ കാഴ്ചയ്ക്കുവേണ്ടി പിന്നിലാണെന്നും അഭിനയിക്കും; ചിരിക്കും. അവരുടെ അഭിനയം മറുത്തുവരേയും ചിരിച്ചിട്ടു.

ഞങ്ങൾ വക്കിങ്ങ് കമ്മിറ്റി കഴിഞ്ഞു പുറത്തിറങ്ങിയ

പോയപ്പോൾ ഇദ്ദേഹത്തിന് നായനം കൈയടക്കിത്തന്നു പൂർത്തിയാക്കിയിരുന്നു.

"ഇതും" ശങ്കർകുട്ടി നായർ പറഞ്ഞു. എല്ലാവരും കൂടി വീണ്ടും ചിരിച്ചു.

"ഇതും" ആ കൂട്ടത്തിൽ കേട്ട ക്രോധതാപാക്ഷനായ ഇദ്ദേഹത്തിന് നായനം ശബ്ദമുണ്ടാക്കി. റോട്ടിൽനിന്നു മനക്കിലേയ്ക്കു തെറൊന്നുള്ള ഇടവഴിയിലേയ്ക്കു തിരിഞ്ഞപ്പോൾ മുപ്പർ പിൽ തിരിഞ്ഞുനിന്ന രേഖയും ചെല്ലുവത്രേ:

"വായനശാല കണ്ണിൽക്കണ്ടു പെണ്ണങ്ങളെ വിളിച്ചു" — ഇതും ഞാൻ ചുട്ടുപൊട്ടിക്കും."

കോൺഗ്രസ്സ്

കാലിപ്പിരിവുകാരൻ കോൺഗ്രസ്സ് നായനാ ബാലനും തമ്മി
 വൃണായ ഗുഡ്വിൽ മുന്നിടാൻ വിരോദിദ്ധനും മുത്തശ്ശി
 പോയതു കാൽനടനാണെന്നായിരുന്നു. മുത്തശ്ശി കാൽ
 നാലാൻ അടിച്ചു കാലം പിടിച്ചു കൈനീട്ടേണ്ടി. എ
 തിന്നും ഒരു ഫലവുമുണ്ടായില്ല. പാട്ടുപാടിത്തോട്ടുകൂടി ഭൂമി
 യൊഴിഞ്ഞുകൊടുക്കണമെന്നും അട്ടാമത്തപക്ഷം വ്യവഹാരം
 കൊടുത്തു് ഒഴിപ്പിച്ചുവെന്നും ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു. പറ
 യക മാത്രമല്ല, ഞങ്ങൾക്കു വേണ്ടി നോട്ടീസും അയച്ചു.

കാൽനാലാൻ വിട്ടിൻനിന്നു ഭേദി വരുമ്പോഴാണ്
 മുത്തശ്ശി വീണതു്. വീണതുകൊണ്ടുണ്ടായ സുഖക്കേടുകുറച്ചു
 മാറിപ്പോയ അവർ കൊക്കുവാലിക്കൊണ്ടു വീണ്ടും പുറ
 പ്പെട്ടു. അപ്പൻതമ്പലത്തെക്കണ്ടു സഭയുമുന്നിൽ ചാൽ എന്തെ
 തിന്നും കാലപ്പാലംകൂടുമെന്നാകുമെന്ന ഒട്ടക്കൂടെ വ്യാമോ
 ഹനം കൊണ്ടാണ് അവർ പോയതു്. പട്ടിണിയായി ഒരു
 ദിവസം മുഴുവനും പാട്ടു നിന്ന അവർക്കു വൈകുന്നേരം
 നാലു മണിയ്ക്കു മാത്രമേ നമ്പൂരാണു കണ്ടാൻ നാഥിച്ചുള്ളു.
 തമ്പുരാണോടു സഭക്കു ബോധിപ്പിച്ചിട്ടും ഫലമൊന്നുമുണ്ടാ
 തില്ല.

“ഞാൻ ഇപ്പോൾ ചാ” സൂര്യപ്രകാശമുണ്ടായി കൊടുത്തിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ കാൽപ്പന്തെടുത്തതായും അപ്പൻ പറയുന്നതാ ശരി.”

അങ്ങനെ തനിക്കായി ഒഴിഞ്ഞു മാറിയ നാളെ അവിടുത്തെ പൊതുവിധിയും ചെന്നു കണ്ടു കിട്ടിയ കാര്യം പറഞ്ഞു. ഒരു വലിയ കൂട്ടമായിട്ട്. അവസാനം വന്നപ്പോൾ സമീപം വന്നു ചെന്നു നിൽക്കുന്നു. "എന്നാൽ എന്തിനായിട്ട്."

നോട്ടീസ് കിട്ടിയില്ലാൻ സാധൻ മുത്തപ്പിള്ളയുടെ സഹായി
 കൃഷ്ണൻ പരിഭ്രമമായി. ഗ.നമ്പ്യാർ റോട്ട കെട്ടുന്നതിന്റെ
 വഴിയായി ഒരൊറ്റ വൃത്തിയ്ക്ക് നോട്ടീസ് ലഭിച്ചു. അതിലൂടെയും
 അറിയില്ല.

“നെന്റെ തോന്നുപോലും കൊണ്ടാണ് ഇതൊക്കെ വന്നത്. ഇനി എന്താവാൻ കാട്ടിക്കോ” മുന്തട്ടി മനക്കീട് നിന്നു വന്ന ഉടനെ എന്റെ നേക്കു കരച്ചു ചാടി. കൈകാൽ കയ്യുതലും രാജി വെച്ചു ഒഴിഞ്ഞു പോയതാണ്. അതിൽ പിന്നെ ഭക്ഷണം കഴിക്കും, നാമം ചൊല്ലും അങ്ങനെയെ കേൾക്കുമായി കൂടിയിരിക്കുകയാണ്. എന്തു ചോദിച്ചാലും ഒന്നും മിണ്ടുകയില്ല. അങ്ങനെയൊരു മട്ടായി.

ഞാൻ ബാലനെ പഠിപ്പിച്ചത് അമ്മയുടെ വാങ്ങി.
കാഴ്ചയെല്ലാക്കെ പഠിപ്പിച്ചു മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുത്തു. കേന്ദ്ര
വാദികളെക്കൊണ്ടുവരുത്തുക.

[illegible]

“ഇപ്പോൾ വിട്ടിലാണെങ്കിലും പെരുവഴിയുടെ ഫലമാണ്. ഇതിലും മേൽ പെരുവഴിയിലാവലാണ്”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

അമ്മാമൻ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. അവർക്ക് എഴുതാനും വായിക്കാനും അറിഞ്ഞുകൂട. കോടതി കണ്ടിട്ടില്ല. അവർക്ക് കോടതിയെന്നു കേട്ടാൽ പേടിയാണ്. എല്ലാറ്റിനും പുറമേ അവർ വിചാരിച്ചാൽ അരക്കാനുണ്ടാക്കുവാനോട്ടു വഴി യുമില്ല.

അമ്മാമന്റെ ചോര ചുട്ടു പിടിപ്പിക്കുകയല്ലാതെ മറ്റൊരു വഴിയും എനിക്കില്ലാതായി. അവസാനം അവിടെ നടന്ന അക്രമങ്ങളെല്ലാം സ്കാലർ വഴി അമ്മാമനെ അറിയിച്ചു.

“ഇവിടെ ഇത്ര വലിയ ഉപദ്രവമാണെങ്കിൽ ഉള്ളതൊക്കെക്കൂടി കിട്ടിയ കാര്യം വിരട്ടു പിരിച്ചു വേരെ വെട്ടി ദിക്കിലും പോയി താമസിക്കൂണ് നല്ലതു്.” എന്നു പറഞ്ഞിട്ട് അമ്മാമൻ ഒഴിഞ്ഞു മാറി.

ഞാൻ പറഞ്ഞു ധൈര്യപ്പെടുത്തിയതനുസരിച്ചു മനമില്ലാ മനസ്സോടെയാണെങ്കിലും അമ്മാമൻ വക്കീലിനെ കാണാൻ പോവാമെന്നു സമ്മതിച്ചു.

ഒരു ദിവസം വായനശാലയിൽ വെച്ചു ഞാൻ നാരായണമേനോനോട് റജിസ്റ്റ് നോട്ടീസിൽ വർത്തമാനം പറഞ്ഞിരുന്നു. അയാളുടെ ബന്ധത്തിൽപ്പെട്ട ഗോപാലകൃഷ്ണമേനോൻ എന്ന ഒരു വക്കീലിന് അയാളൊരു കത്തു തന്നു. ആ കത്തും റജിസ്റ്റ് നോട്ടീസും എന്റെ ശമ്പളമായി സൂക്ഷിച്ചുണ്ടായിരുന്നു നാപ്പാതിയെഴുപ്തികളും ഞാൻ അമ്മാമന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു് അദ്ദേഹത്തെ കോടതിക്കു പറഞ്ഞു. വക്കീൽ ചോദിക്കെല്ലാം ചെയ്യാമെന്നോട് റജിസ്റ്റ് നോട്ടീസിലെ കൂറുപടിയും അയച്ചു. എന്നിങ്കൂ ആ ജയി

മേധാവിതരണമാണ് അതിനാലുണ്ടായതായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് എന്റെ സർവ്വസ്വവും അതതിനെ ഏതുകൊണ്ട് ഉഴിഞ്ഞു വെച്ചു.

മരണത്തെ കാത്തിരിക്കാം പോലെ ഞങ്ങൾ കേസ്സ് കാര്യമായിരുന്നു. മാനങ്ങൾ രണ്ടു മൂന്നു കഴിഞ്ഞുവെങ്കിലും കേസ്സ് വരികയുണ്ടായില്ല. ഞാൻ അമ്മമാരെ വിണ്ടു വക്കിലിന്റെ അടുത്തേക്കുയച്ചു. കാൽനടൻ ഞങ്ങൾക്കുയച്ചു നോട്ടീസും നാല്പത്തിനാലുറപ്പിക്കുകയും വക്കിൽ അമ്മമാരെ വക്കിൽ മടക്കി അയച്ചു.

ആ രാത്രി നോട്ടീസ് എഴുതിയ ശിഖരണിപ്പട്ടണത്തിൽ അയച്ചതായിരുന്നുവെന്നും ഞങ്ങൾ കേസ്സ് വാദിക്കാൻ ഒരു അതിരപ്പോൾ കാൽനടൻ ഒരു പുലിവാലു പിടിച്ചിരിക്കുന്ന വെണം വക്കിൽ അമ്മമാരെ പാഞ്ഞെടുത്തു. മറക്കില്ലെങ്കിൽ തിരുട്ടി നോട്ടീസിൽ പറഞ്ഞതേക്കാളുമൊന്നും പാട്ടുബാക്കിയില്ലെന്നും തിരുട്ടു മാറി എഴുതി കയ്യിൽക്കൊണ്ടുണ്ടാകാൻ സാധിക്കാത്തവിധം അത് അതേ കോടതിയിൽ കൊണ്ടു കേസ്സിനുവേണ്ടി ഫയലാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നും അതുകൊണ്ട് അ നോട്ടീസ് പ്രകാരം കേസ്സ് കൊടുക്കാൻ കാൽനടൻ രക്ഷയില്ലെന്നതായിരുന്നു ആ പുലിവാലിന്റെ വാഗ്ദാനം. ഇതിലേറ്റി പാട്ടും കൊടുക്കുമ്പോൾ മറി വാങ്ങിയത് യാതൊരുപത്തും വാങ്ങിയില്ലെങ്കിലും വക്കിൽ പാഞ്ഞെടുത്തു.

കന്നി കഴിഞ്ഞു. മകളും കഴിഞ്ഞു. കാൽനടനോ കറുപ്പിപ്പിറുക്കാനോ അക്കൊല്ലത്തു പാട്ടും പോയിട്ടുണ്ട് വന്നില്ല. കാൽനടൻ അന്നുവരുന്നതിൽ ഒരു ദിവസം കറുപ്പിപ്പിറുക്കാൻ കണ്ടാൻ നമ്മൾ വന്നു ചോദിച്ചു: "അമ്മ കഴിവാക്കുമെന്നാരുടെ സമ്മതമെന്നു വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ടോ? എന്താ പാട്ടും വടിക്കാത്തത്?"

“എനിക്കുതന്നെ നിന്മാവു കണൻ നായരേ. ഞാൻ കാര്യം ഒഴിഞ്ഞുക്കൊണ്ടു. എന്താദ്യം നാണിയോടു പോയിപ്പോൽ മതി.” കുഞ്ഞുട്ടി ഒഴിഞ്ഞു പറഞ്ഞു.

“എന്താ പാട്ടും വടിക്കാതിരിയ്ക്കാൻ” ഞാൻ തുടർന്നു പോയിച്ചു:—“കുഞ്ഞുട്ടി കണക്കു പ്രകാരമുള്ള ബെക്കറ്റിന്റെ പാട്ടുബാക്കിയും, ഇക്കാരല്ലാത്ത പാട്ടുവും മനക്കൽ കടന്നു വടിക്കാത്താണെന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, ഇതുവരെ തീർന്ന പാട്ടുത്തിന്റെ ഓർ കിട്ടണം. അല്ലെങ്കിൽ പിന്നെ അങ്ങനെയുണ്ട് ആയിരണ്ടു” എന്നും പറഞ്ഞു നോട്ടീസയപ്പാൻ ഇബയെ തരാൻ ഉണ്ടാവില്ല.”

“പോയി പോ” കണൻ നായർ തുടങ്ങി:—“സംഭരണ ഇല്ലെ. നാട്ടിലിന്നു പൊതുതോളെ എന്നു വിചാരിച്ചു കേവേൽ കൊടുക്കാതെയിരുന്നപ്പോൾ പെണ്ണിനെ കൊല്ലു കള്ളു ചെയ്താണ്. ഇതിൽ പിഴിക്കലൊരാളെ” കാര്യസ്ഥനോടു” ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. മനക്കൽ വേലപ്പാലം ബ്രഹ്മാലയും തുടി പത്താണു കടിയു ചെയ്തുണ്ട്.”

“അവരെപ്പോലെതല്ല ഞാൻ” ഞാൻ ഒട്ടും കാര്യത്തെ മറുപടി കൊടുത്തു.

“കാലപ്പ കോൺട്രാക്ടറാണെന്നു കാതുസ്സൻ പറയുന്നത്” കണൻ നായർ തുടങ്ങി:—“അതിന്റ വെളുപ്പൊന്നും കാതുസ്സനോടു ഉട്ടിയോൽ തുടിക്കുക. രഹിതി കൊടുത്തു പാട്ടും വാങ്ങണം എപ്പോഴും മനക്കൽ തൊടുന്നിട്ടില്ല.”

“പാട്ടും വടിച്ചു” രഹിതി പോയിക്കൊണ്ടു എപ്പോഴും നാണി തുടക്കിക്കൊണ്ടു എന്നു കാതുസ്സനോടു പോയി പറഞ്ഞാൽ, നിങ്ങളൊക്കെക്കൂടി തുടിയോൽ ഈ നാട്ടിൽ നിന്നു പുറംപോയിച്ചു പാക്കിയെടുക്കുകയും. അതിനു ഞാനൊക്കെമാണെന്നും പറഞ്ഞാൽ.”

അങ്ങനെ കണൻ നായർ പോയി.

- തെക്കേച്ചുറ്റപ്പാമ്പിൽ വെച്ചു ഗോപാലനായുണ്ടായ വാക്കോറത്തെ തുടങ്ങി ഇട്ടുവാച്ചൻ നായർ തൊട്ടുവരെ പൂർത്തിയാക്കുകയുണ്ടായിട്ടു. അംഗരക്ഷകനായി കൊള്ളെ അന്വേഷിച്ചു പിടിക്കാനായിത്തന്ന മുപ്പതുടെ ശ്രമം. 'പിടിപ്പോ' എന്നു പറഞ്ഞാൽ അപ്പോൾ പിടിക്കാൻ തെക്കേച്ചുറ്റ തൊട്ടാവണം. എന്തു കൊടുത്താവും പേണില്ല. അതു അനന്തരണമുള്ള ഒരു തിരയുകയായിത്തന്ന മുപ്പർ. അവസ്ഥാനം മുപ്പക്ഷ് അങ്ങനെ കൊള്ളെ കിട്ടി.

നാരകത്തവരെ കുടിയിറക്കി അയയ്ക്കുക. തെക്കേച്ചുറ്റയിൽ കോൺഗ്രസ്സ് പാക്കതിരിയ്ക്കുവാൻ ഗോപാലൻ കാവ് തെച്ചാടിക്കുക. ഇതു രണ്ടും കഴിച്ചപ്പോൾ നായർ തരിക്ഷകയില്ലെന്ന് ഇട്ടുവാച്ചൻ നായർ എല്ലാവരും കേൾക്കെ അമ്പിപ്പട്ടയുടെ പിടികയിൽ വെച്ചു വരയുകയുണ്ടായി.

കാട്ടിപ്പുരിയിൽ അയയ്ക്കുവിനെ അംഗരക്ഷകനായി കിട്ടിയതിന്റെ പിറ്റേ ദിവസം അയയ്ക്കുവിനേയും കണ്ടാൻ നായരേയും കൂടി ഇട്ടുവാച്ചൻ നായർ ഞങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ വന്നു. പതിവുപ്രകാരം പുലർച്ചെ കയറാതെ വാക്കിങ്ങ് സ്റ്റീക്ക് നിലത്തുനിന്നു മുററുന്നതെന്നു നിന്നു. കണ്ടാൻ നായർ പുലർച്ചെ കയറി അകത്തേക്കു തിരിഞ്ഞുവന്നിരിക്കാണ്ടു ചോദിച്ചു:— "എടുത്തു അങ്ങനെയൊരു കാർട്ടുണ്ടെന്നു കാണണമത്രേ."

മുത്തശ്ശി പുറത്തു ചെന്നു നിന്നു. അവർ ഓതിഥു മൂർച്ചയ്ക്കും മുതിർന്നില്ല. അവർ ആ മനഃശ്ശനെ അത്രയധികം കച്ചിടുന്നു.

- "ഇന്നു മിന്നു പതിനഞ്ചായി. നിങ്ങളുടെ പാട്ടു വടിക്കാത്തത്? റയ വിചാരിക്കുമ്പോഴോളം മുക്കുക്കു കയറണമല്ലോ?"—കർച്ചവുമായി അവരോടൊരു ചോദിച്ചു.

“അതിനൊന്നു നെല്ലു” ഇവിടെ അകത്തു കിടക്കുന്നുണ്ടല്ലോ”—മുത്തശ്ശി തുടങ്ങി:—“ഇതുവരെ വെച്ചു നെല്ലിന്റെ രുചിയിൽ അതെ ഇനിയും വെക്കേണ്ട എന്നു കട്ടികളൊക്കെ പറയുന്നത്.”

“നിങ്ങളുടെ അകത്തു നെല്ലുണ്ടാകില്ലായിൽ മനക്കിലെ ചിലവിന്റെയും ബുദ്ധിമുട്ടു തീർന്നു”—കുഞ്ഞൻ നായർ നിന്നു ചാടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:—“അല്ലേ നീ!”

“നിങ്ങളെന്തെ വിചാരിച്ചു?” അമ്മയിൽ തിരക്കിയ കട്ടാരക്കുത്തി വലിച്ചുനിൽക്കുന്ന ഒരു സാധനം തന്റെ പക്കലുണ്ടെന്നു തോന്നിപ്പോയിട്ടുള്ളതൊക്കെ അയയ്ക്കു തുടങ്ങി:—“അമ്മയിൽനിന്നു നിങ്ങളുടെ ജന്മകുടിയെന്നു മാറ്റി.”

“ഏതാണ്ടു നിങ്ങൾ പാട്ടും വെടിയില്ല ഉണ്ടോ?” കാര്യസ്ഥൻ വീണ്ടും ചോദിച്ചു.

“പാട്ടും വെടിയും”—ഞാനും പുറത്തു കടന്നു പറഞ്ഞു: “ഇതുവരെ വെച്ചു പാട്ടത്തിന്റെ രുചിയിലേക്കോട്ടു കൊടുത്തു ചുറ്റാൻ പാട്ടും മനക്കിൽ കടന്നു വെടിയും. ഇനി വെടിയെന്ന പാട്ടത്തിന്നു വെച്ചു പോരമ്പോൾത്തന്നെ രുചിയും തരേണ്ടിവരും.”

“പോടി പോ” കുഞ്ഞൻ നായർ തുടങ്ങി:—“നീയാത്? നെന്തൊക്കെയാണു ചോദിക്കാനില്ല, അമ്മാളുവയ്ക്കും കോതപ്പുറം ഉടിയോണു” മനക്കിൽ പാട്ടുണ്ടു്. കോതപ്പുറം മരിച്ചു. ഇനി ഞങ്ങൾക്കു് അമ്മാളുവയ്ക്കയോടെ ചോദിക്കാനുള്ള. എന്നാ അമ്മാളുവയ്ക്കേ. നിങ്ങൾക്കു വല്ലതും പറയാനോ?”

“ഞങ്ങൾ കോതപ്പുറം പുനഃപ്രാപ്തിക്കു വന്നു നല്ല”—കാര്യസ്ഥൻ തുടങ്ങി:—“എന്നാ അമ്മാളുവയ്ക്ക പറയുന്നത്?”

“അഞ്ചു വരിൽ, അമ്മിക്കഴിയിലേയ്ക്ക്”—ആ ജന്മി പോയി പലും അകമ്പടിക്കാൻ ഇറങ്ങി പടി കടന്നു.

മുത്തശ്ശിയെ അനന്തൻ പകച്ചു നിന്ന മുത്തശ്ശി ഓഞ്ചു മിനിട്ട് നേരം അങ്ങനത്തെ നിന്നു. ഭൂതക്കം നെടു വിർപ്പിട്ട കോലാമിൻ കയറിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:—“മതി. ആരാച്ചാൻ പുട്ടിക്കൊട്ടെ. പത്തുനാലു കൊല്ലം മനക്കിലെ വെക്കോടി” നിന്നു. അതിനുള്ള വിധി അവസാനിച്ചു എന്നു വിചാരിച്ചാൽ മതി.”

ഞാൻ വിവാഹം കഴിഞ്ഞിട്ട് അന്നത്തെ വക്കീലിനോട് കത്തെഴുതി ബാലന്റെ പേരിൽ കൊടുത്തതല്ല. അദ്ദേഹം ഒരു പാലിയെഴുതി കൊടുത്തതല്ല. അതിൽ മുത്തശ്ശിയെക്കൊണ്ട് ഒപ്പിട്ടുവെച്ചു ഇക്വിസായ്‌വിന് അയച്ചുകൊടുക്കാൻ പറഞ്ഞു. ഞങ്ങളുടെ ചെങ്കുത്തും ചെങ്കു.

ഇക്വിസായ്‌വിന് പാലി അയച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും നാട്ടുകാരുടെ സഹായമാണ് ഇട്ടത് ആവശ്യമെന്ന് എനിക്ക് തോന്നി. ഉച്ചയ്ക്ക് നൂൽ വിട്ട ഒഴിവിൽ ഞാൻ തെക്കേക്കൂടി പറമ്പിൽ പോയി ഉത്തനാളിയെ കണ്ടു വിവരമൊക്കെ പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങൾ വേടിടക്കണ്ട. തെങ്ങൻ അങ്ങനെ കണ്ടു തിരിച്ചറിഞ്ഞു പുട്ടിട്ടു. അങ്ങനെയൊരു കട്ടാരകാരൻ വന്നു പുട്ടുകയറുന്നതിന് അപ്പോൾ കട്ടിയെ ഒന്നിത്രത്തോളം പറഞ്ഞു ചാൻ മതി.” പാലി എന്ന സമാധാനിപ്പിച്ചു.

ഒരു കഴിഞ്ഞു. മഴ പെയ്തതെ പുട്ടാൻ പുതില്ലാതിന്നു കൈയ്ക്ക് അമ്മിക്കഴി ഒരു പൂട്ടിയിട്ടു. ബീറാറിന വന്നിരുന്ന ഒരു കോൽപ്പട്ടത്തിൽ അമ്മയ്ക്കുവിനെ അന്വേഷിപ്പിച്ചുവെന്നും അമ്മയ്ക്കുവിന് പോകുന്നതൊന്നുവേണ്ടി ചെന്നെന്നും ഉത്തനാളി വഴിക്ക് അറിഞ്ഞു.

നടന്നു വന്നിട്ടുള്ള നല്ല ഉദാഹരണമാണ് ബോധ്യപ്പെടുകയും ചെയ്യും.

പിറ്റേന്ന് പുലർച്ചയിൽ കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെ രണ്ടു കോൺസ്റ്റബിൾമാരും കൂടി അയച്ചുവിനെ അറസ്റ്റ് ചെയ്തു. അദ്ദേഹം ചുരുക്കത്തന്നെ കാർട്ടുസെൻററിലെത്തിക്കുകയുണ്ടായി. കാർട്ടുസെൻററിലെ കണിക ബെൽക്കമ്പിനോടൊത്തുതന്നെ ബെൽക്കമ്പിനോടൊത്തു അയച്ചുവിനെക്കൊണ്ടുവന്നു.

കാർട്ടുസെൻററിലെത്തുന്നതിനായി അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു. അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു. അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു.

“നടക്കുക കഴിഞ്ഞു”— ചോലിസെൻററിലെത്തുന്നതിനായി അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു. അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു. അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു.

നടക്കുന്നതിനായി അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു. അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു. അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു.

അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു. അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു. അദ്ദേഹം കൂറുതന്നെ ഹൈസ്കോളർ സ്കൂളിലെത്തിച്ചു.

അയ്യപ്പ ചെറുപ്പക്കാരനാണ്. ഉൾനാലാണ്. ചിന്താശക്തിയില്ലെങ്കിലും ആ ചെറുപ്പത്തിൽ ഒരു നായരുടേയും അടുത്തുടേയും അംഗങ്ങൾകൂടി കലർന്നിട്ടുണ്ടോ എന്നു വോന്നും, തിന്നാൻ കൊടുക്കുന്നവൻ പിടിച്ചുവെച്ചു എന്നു പറഞ്ഞാൽ പിടിച്ചും, തിന്നാൻ കൊടുക്കുന്നവനെ ഒരു നലകൊണ്ടല്ലെങ്കിൽ മറ്റൊരു നലകൊണ്ടു പൊരിപ്പിടിച്ചുനില്ക്കണം ചെയ്യും. അടിപിടിച്ചു കത്തിക്കത്തക്കവണ്ണം അവൻ രണ്ടുതന്നെ വശവും നല്ലപ്പയിൽ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. സെൻകർത്തുവിൽ കാണാത്തതു പൂർണ്ണമാണ് അനുഭവത്തോടുകൂടിയതെന്നു. അതും അവനൊരു രസമായിട്ടാണ് വേണമിട്ടത്.

[illegible]

“പിന്നെ ഞാൻ തന്നെ കയ്യൊളം കൊല്ലണം. അദ്ദേഹി-
കിൽ കയ്യൊളം കൊല്ലാൻ പര്യാപ്തം. പക്ഷെ ചുറ്റി
നിൽക്കുന്നവർക്കു നഷ്ടം കോർപ്പില്ലെന്നു കരുതുന്നതിൽ
പ്രയാശംകൊള്ളണം.” കർമ്മശാസ്ത്രപ്രകാരം അതിഥിദാനം
ബ്രഹ്മതാണ്.

അയ്യപ്പൻ്റെ അയ്യപ്പച്ചെട്ടി കൊണ്ടുപോകുമ്പോൾ
ചേലപ്പുറം അമ്പലപ്പാടി നക്ഷത്ര അമ്പലത്തിൽ

വെച്ചു "കത്തിക്കത്തക്കതു" എന്നു പറയുകയുണ്ടായി. മെഡിക്കോൺസ്റ്റബിൾ കല്പിച്ചതുപോലെ മെനപ്പേർ അന്നു മുതൽക്ക് അയക്കുപിന്നെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞില്ല. അവർ കത്തിക്കത്തക്കതു എന്ന പേരിൽ കച്ചവടിച്ചുവന്നു. അയക്കു കൂടുതൽ കിട്ടാതെ പ്രാന്നാണ്. വൃത്താകൃതിയിലുള്ള മുഖവും കൊമ്പർമിദവും ചുറ്റുന്ന കണ്ണും അവന്റെ ഭാവം കൃത്യമായിരുന്നു. ചുറ്റുന്ന കാഴ്ചയിലുള്ളതും കാക്കിക്കൂട്ടായവും പച്ച ബർട്ടും കട്ടാരക്കത്തിയും ആ ഭാവത്തെ പരിപോഷിപ്പിച്ചിരുന്നു.

അ യാത്രപ്പിന്നെപ്പോകെണ്ടു് ഞങ്ങളുടെ വിശദമായിരുന്ന കയ്യോറി പറ്റുകയുണ്ടായില്ല. കാർട്ടുവാൻ ഒരു താമി വെപ്പിച്ച നോക്കിയതിൽ അപ്പമൊരു ഗ്രഹപ്പിഴക്കലമാണെന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നതുകൊണ്ടു് അടങ്ങിയിരുന്നു.

"പാട്ടുബാക്കിയൊന്നെ കൂടിത്തുടി നാക്കത്തെ കുടിയിരിപ്പിലെ ചായ വില്ക്കു പാകമാകട്ടെ" എന്നു മുപ്പർ പലരോടും പറഞ്ഞുകൊണ്ടു നടന്നു.

"നിന്റെ കാർട്ടുവാൻകൊണ്ടു തിരിഞ്ഞു. ഈ നെല്ലുകൊണ്ടിനി എന്തു ചെയ്യാം." അതായി മുന്നോട്ടു വരികമേ. "ഒരു പാവപ്പെട്ട കർക്കകടംബത്തിന് അത്രയധികം നെല്ലു കാണുന്നതു് പരിഭവമെന്നു തന്നെയാവാം.

"മുന്നോട്ടു പോകുകയായിരിക്കണം." അവർ സമാധാനപ്പെട്ടു:- "എന്തായാലും ഇനി മേലിൽ ഈ വിട്ടുകാർ കാർട്ടുവാന്റെയും ജന്മിയുടേയും കണ്ണിൽ നല്ലവരാവില്ല. നമുക്കു കഴിയുന്നേടേതൊന്നും നടത്തു നിർമ്മാണം."

"എന്തിനെന്തായാലും വേണ്ടില്ല. ഇല്ല നെല്ലൊക്കെ എലിയും പെരുച്ചാടിയും തിന്നുകയുണ്ടെന്നു തുടങ്ങി. ഇന്നല്ലെങ്കിൽ നാളെ ഒന്നെങ്കിലും അങ്ങായി വെച്ചു ഇന്നെക്കു കന്നാക്കു പറഞ്ഞുകൊടുക്കേണ്ടിയിരിക്കട്ടെ" മുന്നോട്ടു പോയിപ്പോ.

“എന്നായാലും ശരി, മുത്തശ്ശിയെ കഷ്ടപ്പെടുത്താതെ ഞാൻ നോക്കിക്കൊള്ളാം.” ഞാൻ ഉറപ്പുവെക്കുകയുണ്ടായിരുന്നു. “നനക്കിലെ വെറുവാട്ടക്കുഴിനും അരിയൻ നടുക്കു നൂറുപറ നെല്ലിലധികം കിട്ടിയില്ല. ഞാൻ കൊല്ലത്തിൽ അമ്പതുരൂപിക്കു പണിയെടുക്കുന്നുണ്ട്” ഈ കൃഷി ഒഴിപ്പിച്ചാലും എന്റെ ശമ്പളത്തിന് ആ പാതിലധികം നെല്ലു കിട്ടും.”

“നന്യത്തിനെന്നും പരിധാരാണ്.” - നിഷ്കളങ്കമായ ഒരു ചൈതന്യത്തോടെ മുത്തശ്ശി തൊണ്ണൂറുകാട്ടി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടന്നു: - “ഇതു നിന്റെ സാക്ഷാത്കാരമാണ്. നാലുപറ നെല്ലിന്റെ പത്തുപറയെങ്കിലും ഈപറ നെല്ലിന്റെ അമ്പതുപറയെങ്കിലും ആണ്. കേന്ദ്രം കൂടാതെ എന്ന് കേട്ടപ്പോൾ ഞാനൊന്നു വഴിപാടു തോന്നിയിട്ടുണ്ട്. അന്നിലെത്തിയെങ്കിൽ വാരം. അത് ഈ ചൈതന്യത്തിൽത്തന്നെ കഴിഞ്ഞു.”

* * * * *

മേടം ഇരുപതാം തീയതി വായനശാലയുടെ രണ്ടാം സമ്മേളനവും കെട്ടിടത്തിന്റെ ഉദ്ഘാടനവും സ്ഥിരപ്രസിദ്ധമായ നവരാത്രിയോടനുബന്ധിച്ച് അവിടുത്തെത്തിയതെന്നു കഴിഞ്ഞു.

ഒന്നാംസമ്മേളനത്തോടുകൂടി ആഘോഷത്തോടെയാണ് രണ്ടാംസമ്മേളനം കഴിച്ചത്. പാലേനിന്നു വന്ന രണ്ടു മാതൃകയുടെ പ്രസംഗവും ഹരിശ്ചന്ദ്രചരിതം നാടകവും ഉണ്ടായി. പ്രാസംഗികമായിലോന്നു മാത്രമേ സംസ്കാരസമ്പന്നനായ ഒരു മൗലവിയായിരുന്നു.

സമ്മേളനത്തിൽ കാർമ്മികന്റെ പ്രോണയോടു കൂടി കോൺഗ്രസ്സ് പ്രസ്ഥാനത്തെ നയിക്കുവാൻ നടന്ന കത്തിക്കത്തിനെ പ്രതിബദ്ധിച്ചുകൊണ്ടുള്ള പ്രമേയം പാസ്സാക്കപ്പെട്ടു. ആ പ്രമേയത്തെ വിശദീകരിച്ചുകൊണ്ട് ഗോപാലൻ ശപഥം ചെയ്തു:

“മലയാള ഗ്രാമ്പിളയുടെ തേത്തത്തിൽ തുടങ്ങുകാരി മാലയും പടനകിടന്നതെഴുകി കന്ന കോൺ ഗ്ലസ്സ് വന്നതാണെന്ന് ചിലിട്ടിമുറച്ചു കളയാമെന്നു വിചാരിക്കുന്നതു ധാരാളം ബുദ്ധിമുട്ടും ജന്മികളുടേതും മുതലാളികളുടേതും വട്ടാമോലയും മാത്രമാണ്. ജനങ്ങൾ സാമ്പത്ത്യം പിടിച്ചുപറ്റുകയെന്ന ചെട്ടും. സാമ്പത്ത്യമെന്നത് ജോലിയെക്കൊണ്ടു അതിനെ കിട്ടുന്ന ന്യായമായ പ്രതിഫലംകൊണ്ടു തന്നെയാണ് മാലയുടേയും മുനിയ്ക്കൽ കമ്പിപറയ്ക്കൽ ജീവിതമാണെന്നും മറ്റൊരുതരം ജന്മാവകാശമാകുന്നു. കൂറാർദ്ദമിരിക്കുമ്പോഴാണ് വിശദമായ കത്താർ വരുന്ന ജന്മിമാർ പഴി വഴ്ത്തിയൊരു കച്ചട്ട തിരഞ്ഞെടുത്താൽ നല്ല കച്ചട്ട തന്നെ വരും.” കച്ചട്ടികൾക്കിടയിൽ ആ പ്രമേയം വിട്ടുപോയി.

അക്കാലത്തും പൊതുജനങ്ങളിൽനിന്നു വരുന്നതൊക്കെ പ്രവർത്തനത്തിനാവശ്യമായി നല്ലൊരു തുക സംഭാവന കിട്ടിയിരുന്നു. ചിലക്കാലത്തും കഴിച്ചു ചിട്ടയുണ്ടായിരുന്ന അമ്പതിലധികം ഉറപ്പുകൾക്കാണ് നാലാമതു ബെങ്കുയെക്കും ഒരു ദേശവും കടമെടുത്തു കാലമാറിയാ പണിതെടുത്തുപോയ പുറമെ നാല്പതോളം ഉറപ്പിലുള്ള പുത്തൻപുരകളെയും വാങ്ങുകയുണ്ടായി.

വായനക്കാർക്കുവേണ്ടി വാടകക്കെടുത്തിരുന്ന ആദ്യത്തെ കെട്ടിടത്തിന്മേൽ ഒരു തിരുത്തലുണ്ടാകുമായി. അത് ആ നാട്ടിലെ ജനതയുടെ എണ്ണക്കൂട്ടത്തിനനുസരിച്ചു വായനക്കാർക്കുവേണ്ടി സജ്ജമാക്കി പരമപ്പെടുത്തിയതിനു പുറമെ തുറന്നു നോക്കിയാൽ കോൺ ഗ്ലസിലെ അംശങ്ങളായി. ഒരൊന്നു നോക്കുകയോ കൈമാറിയിട്ടിരിക്കുന്ന കോൺ ഗ്ലസിനെ തുറന്നുനോക്കിയിട്ടിരിക്കുന്ന കാർഷ്വരന്റെ കെട്ടിടം ആ കോൺ ഗ്ലസിനെ പറ്റിയായിരിയ്ക്കുകയുണ്ടു.

ടെഡിനിങ്ങ് സി.പി.

എല്ലാ കൊല്ലത്തിലും കൊച്ചി, പരിശാലാ, പാത്തിലോ
മാപ്പി ആട്ടത്തിലോ ആയി എന്തെങ്കിലും വിധത്തിൽ
ചെമ്പെപെന്തിച്ചുകൊണ്ട് ഞാൻ ഹൃദയമിളയച്ചിരുന്നു. ഓ
രോ കൊല്ലവും ഒരു വഴിപാടെന്നുപോലെ അതു ചെയ്യും.
ഇപ്പോൾ ഡിപ്യൂട്ടി ഇൻസ്പെക്ടർ ജനറലിന് സിക്സ് സ്ക്വി
ഇൻസ്പെക്ടർ എന്ന കൊടുത്ത ആ ഹൃദയം അങ്ങനേ
കോടിയിൽ തള്ളപ്പെട്ടു. ചപ്പത്തിനടിയിലും ചപ്പത്തിനടി
ലും ചപ്പത്തിനാലിലും എല്ലാം ആ ഞെപ്പൻ വഴിപാട്
ഞാൻ കടന്നു കൂടുന്ന കഴിച്ചു. പാമ്പത്തല നാലാല
ഇറങ്ങിപ്പോകെ കാലമെന്നെ നിശ്ചിതപ്പെട്ടി.

[illegible]

വളരെ വളരെ പഠിച്ചു തിന്നാൻ വാചിതൻ വരുന്ന കടത്തിനെ തടക്കാൻ ബാൻ തെങ്ങിയിരുന്നു. മനക്കൽ കൊടുക്കാത്ത പാട്ടനെപ്പിൻ നിന്ന് ഒരു മണിപോലും എടുക്കാതെ ബാൻ സൂക്ഷിച്ചു. കർക്കിടകത്തിൽ നെല്ലിന് ഏറാപ്പാ അധികം വില കിട്ടുമ്പോൾ ബാൻ നെല്ലു വിറ്റു പണമാക്കി. കന്നി—മകരം കാലങ്ങളിൽ അതാതു കൊല്ലം എന്ന പാട്ടനെല്ലു സൂക്ഷിക്കുന്നതിനു പുറമെ പാട്ടനെല്ലു വിറ്റു സൂക്ഷിച്ചു പണത്തിനു കൂടി നെല്ലു വാങ്ങിത്തുട്ടി; കർക്കിടകത്തിൽ വീണ്ടും വിറ്റു പണമാക്കി. പാട്ടബാക്കി പലിശയോ ഉറപ്പു പലിശയുമായി വളിക്കുന്നതിനാടെന്തിരിക്കാൻ ആ നെൽക്കച്ചവടക്കല്ലെ ഒരു മഹാമാനം പതിർത്തില്ലാത്തതിനാൽ ബാലന്റെ സ്വന്തമത്തൊട്ടെല്ലി വളരെ വിഷമിച്ചും ബാന്നു നശിപ്പിച്ചുവന്നു. ആ കച്ചവടത്തിൽ അമ്പതു ഭരതമാനത്തോളം ലാഭം കിട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

ഉച്ചിറീശാലം ഉപകാരം എന്ന പാശ്ചാത്യരുപോലെ, അ നെൽക്കച്ചവടം ബാലന്റെ നിവൃത്തും വിലയം വളത്തി. നെല്ലും പണവുമായി കൊണ്ടും കൊടുത്തും നാട്ടുകാരോട് പലപ്പോൾ നാട്ടുകാരുടെ നിന്ന് നല്ലൊരു പലിശയോ ആ നെൽക്കച്ചവടം ബാലനെ സഹായിച്ചു.

മുപ്പത്തിനാലു മനയ്ക്ക് ബെങ്ങളുടെ സ്കൂളിൽ ഒരു മാസ്റ്റർമാർ കൂടി നിമമിക്കപ്പെട്ടു. അങ്ങനെ അഞ്ചു ഷാസ്സുകളിലേക്ക് നാല് ടിപ്പുർമാരുടെയീരുന്നതുകൊണ്ട് സ്കൂളിലെ പ്രസ്തുതികൾ സ്വപാഠ്യം നല്ല വിദ്യാർത്ഥനെ നടന്നുവന്നിരുന്നു. അവരുടെ ശമ്പളക്കാരു നിശ്ചയനുമായിരുന്നു. ഏകിലും പാശ്ചാത്യർ അറിഞ്ഞോ അറിയാതെയോ അതു ചെയ്തു വന്നു. മാതൃക ഒരു കൊല്ലത്തിൽ അഞ്ചു മനയ്ക്ക് നാലുപോക്കം കൂടി ശമ്പളം വരുത്തി പത്തു വിദ്യാർത്ഥികളെ ഉറപ്പിച്ചതാണ് മിലമ്പരക്കിമിതനായ്; എനിക്ക് അമ്പ

ത്ത്. ഏഴുനൂറ്റകുതിയ്ക്കു ചുറ്റും. നീനക്കുട്ടിയും വാങ്ങിയതാ
നും ഇവയെക്കുറിച്ച് പിൽ നാളായി എട്ടാം നൂറ്റകാല
ത്തു ഏഴുനൂറ്റകുതിയ്ക്കു പരിവർത്തിപ്പിച്ചതാണത്രെ കൊ
ടുത്തിരുന്നത്. അതു വർദ്ധിച്ചു കൂട്ടിയതാണത്.

കുപ്പത്തിനാലിലെ ഗ്രാൻഡ് കിട്ടിമപ്പോൾ മാണേജർ
സ്കൂൾ ഓടിട്ടു വെള്ളവലിച്ചു വൃത്തിയാക്കിയിരുന്നതുകൊണ്ട്
കൊല്ലത്തോടുമുള്ള മേച്ചിൽവിലയ്ക്ക് ഇങ്ങനെയിരുന്നില്ല.
ചോക്ക്, മയി, റബ്ബർ മുതലായ അന്യവസ്തുവായ
ങ്ങൾക്കും പരീക്ഷണാത്മകമായി ഇതുവരുത്തിയ വേരെയും
വിലവുണ്ടാകും. അങ്ങനെ ഒരു ആവശ്യപ്പെട്ടുകഴിയും
മാണേജർ സ്കൂളിനെ വെച്ചു ചിലവഴിച്ചു.

ടിപ്പർമാരെ വെച്ചു നന്നായി പഠിപ്പിക്കാൻ തുടങ്ങിയ
തിലും ഇൻസ്പെക്ടർമാർ അത് കണ്ടുപിടിയ്ക്കു കൂടുതൽ ഗ്രാൻഡ്
നവദിച്ചില്ല. എന്നു മാത്രമല്ല, ഒരു കൊല്ലത്തിൽ അത് ഇ
രുപതുവരെ താണു. ഒരു ഇൻസ്പെക്ടറെ പോണ്ടതുപോലെ
സംപ്രദിക്കാക്കാൻ മാണേജർ കഴിഞ്ഞില്ല. നല്ല നിലയ്ക്ക്
പഠിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന റൊയൽവിശ്വാസവും കൂടിയുണ്ടായിര
ുന്നതുകൊണ്ടാണ് മാണേജർ അക്കാളത്തിൽ അത്രയധികമായ
ത്. കൈമടക്കു കിട്ടാത്തപ്പോൾ ഇൻസ്പെക്ടർ നേരെ ഏഴു
തിയില്ല.

“മാസ്റ്റർമാരെ വെച്ചിടും പഠിപ്പിച്ചിടും സ്കൂൾ ഓടിട്ടി
ടും വെള്ളവലിച്ചിടും ഒന്നാം ഒരു കാര്യവുമില്ല” മാണേജർ തു
ടന്നു:-“ഇൻസ്പെക്ടർമാരെ നല്ലൊരു സംഖ്യ കൊടുത്താൽ മതി.
എന്നാലതു ഗ്രാൻഡിൽ കാണാം. ഇക്കൊല്ലം ഒന്നാം കൊടു
ത്തില്ല. അതും ഗ്രാൻഡിൽ കണ്ടു.”

മാണേജർ പറഞ്ഞതു വാസ്തവമായിരുന്നു. ഞാൻ സ്കൂ
ളിൽ ചെന്നു കൊല്ലം, വെട്ടും ഒരു ഓത്തുപള്ളിയായിരുന്നു
പ്പോൾ നാട്ടുഭാഷയും ഇംഗ്ലീഷ് ഗ്രാൻഡ് കിട്ടി. ആചാര്യൻ

തോടെ മാസ്കുമാനന്തമായി ചരിച്ചിട്ടിട്ടുള്ള ചുറ്റത്തിനും
 ചുറ്റത്തിനും ചിരി ഗാർത്തയി കിട്ടിപ്പറ്റ ചെറും ഇത്തരത്തി
 പത്തുപ്പിട മാത്രമായിത്തന്നെ.

“ചതി”—ആ ക്രാൻറു മാറി വന്ന കയറിയപ്പോൾ മാ
നേജർ പറഞ്ഞു:—“ഈ കപ്പലിടാ മോശപ്പെട്ടു. ആളുണ്ട
ങ്കിൽ ഈ സ്കൂളു കൊടുക്കണം” മാനേജർ ഒരാളു തീരമാന
ത്തിലെത്തിയപ്പോലെ കാണപ്പെട്ടു.

കാണാത്തതു വാങ്ങിയ പത്രവിതരണ കാര്യ കഴിഞ്ഞ
രോജം ൪ പിന്മായിക്കണം കച്ചവടക്കാർ സെക്രട്ടേറിയത്തെ
അറിയിക്കേണ്ടതാണെന്നു വാഗ്ദാനം ചെയ്തതായിരുന്നു. താ
നേളമുൾപ്പെടെ ആ ധനമന്ത്രിയെക്കുറിച്ചും.

[illegible]

ഇന്ദ്രപത്നയും വയസ്സായിരുന്നാറെങ്കിലും അന്നേവരെ
തപാൻ വഴിയ്ക്ക് എന്തിന്റെയ കത്തുകിട്ടുകയുണ്ടായിട്ടില്ല.
ഞാൻ സ്വപ്നം കയറിയിട്ടില്ല. നിവണ്ടി കണ്ടിട്ടുപോയി
ല്ല. ഈ പരിഷ്കൃത ലോകത്തിലെ പരിഷ്കാരവും ഭാഷ്യ
നനത്തും ഒന്നിടയിലെ മനുഷ്യന് എത്ര കണ്ടു ഉപകാര
മാവുമെന്നതിന്റെ നിവർത്തനമായിത്തന്നെ ഞാൻ. സ്വീറ്റിയ്ക്ക്
അങ്ങനെയൊരു ഇനമുള്ളതായ ഗുണങ്ങൾ ഞാൻ ചരിത്ര
കഥയിൽ ചരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്ന. ഏതെന്നു—ഈ കത്തും—
എന്റെ കത്തിൽ വന്ന വിവരമില്ലെന്നു!

അന്നത്തെ കമ്മ്യൂണിസത്തിനെതിരെ എഴുതിയ കവിതകൾ ഇപ്പോൾ കേരളത്തിലെ പല സ്കൂളുകളിലും പാഠ്യപുസ്തകങ്ങളിലും ഉൾപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് കമ്മ്യൂണിസം അന്ന് ഉണ്ടായിരുന്ന ഒരു ആശയമായിരുന്നു. അത് ഇപ്പോഴും ഉണ്ടാകുന്നു. അത് ഇപ്പോഴും ഉണ്ടാകുന്നു. അത് ഇപ്പോഴും ഉണ്ടാകുന്നു.

ഞാൻ എന്റെ സാമാനങ്ങൾ അമ്മാരനെ എടുത്തു. അദ്ദേഹത്തെ രോഗ വകിറ്റുള്ള ചെങ്കിടയൻ ഇരുത്തി. അ കത്തുകടന്നു "അഡീസ്" ൧൦" എന്നെഴുതിയ മുറിയിൽ ക ണെ ചെന്നു അവിടെ ഇരുന്ന ബോലിചെല്ലിത്തന്ന ഒരു ബ്ലാക്കിന് എന്റെ പ്രവേശനം ഒട്ടും രസിച്ചില്ല എന്ന് അയാളുടെ മുഖഭാവം വെളിവാക്കി.

"ഹെഡ് മിസ്" ക്ലൈവിടെയാണ്? "ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അവൾ, എവിടേ" ഹെഡ് മിസ്" ക്ലൈവിനെ അന്വേഷിച്ചപ്പോൾ ഇവിടെ പണം" ക്ലൈവ് മറുത്തുകൊണ്ടു് തുടങ്ങി: "ചോദിച്ച് വന്നതാക്കുമ്പോൾ ചാത്തു നിന്നാൽ മതി. സമയമായാൽ വിളിക്കും. ചാത്തുവിടെയ്ക്കു കടന്നു വന്നപ്പോൾ വെറുപ്പാണ്!"

ഇതും കേൾക്കും ചാത്തുവെന്നോ പാത്തുവെന്നെന്നിടയ്ക്കു് തോന്നി. പക്ഷേ പാത്തായില്ല. ഗവണ്മെന്റ് സ്വന്തം സർവ്വകലാശാലയിൽ ചെന്നാൽ, ഇതിനായിട്ടല്ല അതോ നിയമനത്തിന് ഗവണ്മെന്റ് ചെന്നാൽ, ഇതിനായിട്ടല്ല ഇത്തരം പെരുമാറ്റം? ഇതായിരുന്നു എന്റെ ആലോചന. ഞാൻ ആ വശത്തിൽ ഹെഡ് മിസ്" ക്ലൈവിനെ കാത്തു് തുടങ്ങി.

സമയം പത്തു മണിയായി. പാത്തുവെന്ന്, കേന്ദ്രം വരുത്തു, വിളിക്കുന്ന ക്ലൈവിന്റെ ഒരു മുറി ബെക്കോ നിറയെ പെരുപ്പം തെക്കൊടു പാത്തും 'ഹെഡ് മിസ്' ക്ലൈവിനെ എഴുതിയ ഒരു മുറിയിൽ പെരുപ്പം വെച്ചു. പല നാട്ടുകാരിലുള്ള ചെങ്കിടയൻ കെട്ടിപ്പിടിച്ചിട്ടുള്ള ചെങ്കിടയൻ പാത്തു വന്നിരിക്കുന്നു. ചിലർ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു വന്നു. അവർക്കൊക്കെയും മേലിൽ നില്ക്കുന്ന പെരുപ്പം ചാത്തുവെന്ന് തെളിയിച്ചു.

“ചേരാൻ വന്നതല്ലേ?” മേശപ്പൊത്തുള്ള കാളിങ്ങാബെല്ലു അമത്തിക്കൊണ്ടു് ഹെഡ്മിസ്ട്രസ്സ് ചോദിച്ചു.

“അതേ”

അവർ ഒന്നുകൂടി ബട്ടനമുതിർന്നു. മറുപടി കിട്ടിയില്ല. വീണ്ടും അമത്തിക്കൊണ്ടു് അലറി:—“കുഞ്ഞാകുൻ നായാടി”

ശിപായി ഹാജരായി.

“ശ്ലാക്കിനെ വിളിച്ചു. എന്താ അയാളുടെ ചെവി പൊട്ടിയിരിക്കുന്നതോ?”— ഹെഡ്മിസ്ട്രസ്സ് എന്നോടു പറഞ്ഞു:—“സർട്ടിഫിക്കറ്റുകളും ഓർഡറുകളുടെ വെയ്ക്കുക.”

ഞാൻ ഏതൊരു പക്കലുണ്ടായിരുന്ന സർട്ടിഫിക്കറ്റുകളും ഓർഡറും മേശപ്പൊത്തു് കൊണ്ടു് പുറത്തുപോയിരുന്ന കട്ടികൾ വാരാനയിലുണ്ടായി. ശബ്ദം കേൾക്കി നടന്നിറങ്ങുന്നവരിലും വളകിടുന്നതും അവരുടെ സ്ഥാനം മാറ്റാ ചെഡ്മിസ്ട്രസിനെ അറിയിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അവർ അകത്തേയ്ക്കു് എത്തി നോക്കി.

“അതോടനുബന്ധമായി വന്നാൽ മതി.” ഹെഡ്മിസ്ട്രസ്സ് കല്പിച്ചു: അവർ ഞാൻ കൊടുത്ത കടലാസ്സുകൾ പരിശോധിച്ചു തൃപ്തിപ്പെട്ടപോലെ ഇരിപ്പായി.

ഇടത്തുതകെ കൊണ്ടു് തല ചൊരിഞ്ഞു പോകുവാനായി വലതു കൈകൊണ്ടു് ഹെഡ്മിസ്ട്രസിന്നു സലാം കൊടുത്തും പരഞ്ഞിക്കൊണ്ടു് ശ്ലാക്കു് ഹാജരായി.

“ഇവർ കൊണ്ടുവന്ന റിക്കാർഡുകൾ പരിശോധിച്ചു് അഡ്മിറ്റു ചെയ്തു. ഞാൻ അതോടനുബന്ധമായി അങ്ങേയ്ക്കു്— ഹെഡ്മിസ്ട്രസ്സ് എന്നു ശ്ലാക്കിന്റെ പേരു അയച്ചു.

പേര്, വിദ്യപേര്, നാട്, വയസ്സ്, വിവാഹബന്ധം
ഞങ്ങളെ ഓരോന്നായി അവകാശപ്പെടാണെന്നു തോന്നിയ
തെല്ലാം ചോദിച്ചു മനസ്സിലാക്കിക്കൊണ്ടു റോഡ് മിസ്ക
സ്സ് ഓരോ കട്ടിയെയായി ക്ലാക്കിന്റെ ആഫീസ്സുമറിയിലെ
ജയച്ചു.

അന്നത്തെ ഹയറേലിമെൻററി കെയറിനിന്നിന്റെ
ഒന്നാം കൊല്ല ഷ്യാസ്സിൽ ഞങ്ങളെ മൂപ്പനായിച്ചു ചേരെ
ചേർത്തു. ക്ലാസ്സ് ഷ്യാസ്സ് ഞങ്ങളെ ഒന്നാം കൊല്ല ഷ്യാസ്സിൽ
കൊണ്ടുചെന്നാക്കി. ഞങ്ങളുടെ ഷ്യാസ്സ് ഷിപ്പും ഞങ്ങളിൽ
ഓരോരുത്തരുമായി പരിചയപ്പെട്ടു. ഞാൻ ഷ്യാസ്സ് ഷിപ്പും
ഒരു നമ്മനും വാണി അമ്മാമന്റെ കയ്യിൽ നിന്ന സാമാന
ങ്ങൾ വാങ്ങാനും അവരെ പറഞ്ഞയക്കുവാനുമായി പു
റത്തു പോന്നു.

ഞാൻ പുറത്തുവന്നു അമ്മാമന്റെ പക്കൽ നിന്ന സാ
മാനങ്ങളൊക്കെ വാങ്ങി സ്കൂൾ വരാനായി കൊണ്ടുപോയി
വെച്ചു. അമ്മാമൻ വഴിച്ചിലിന് അഞ്ചുറൂപ്പിക കൊടുത്തു
കൊണ്ടു പറഞ്ഞു. "ഇവിടെനിന്നു പോയ്ക്കൊള്ളി. അവി
ടെച്ചെന്നാൽ കൃഷിപ്പണിയിലും വിദ്യകാര്യങ്ങളിലും ബാല
നെ സഹായിക്കണം."

"നിന്റെ മുത്തശ്ശി ഉള്ളുകേന്താളും കാലം എന്തെന്നൊ
ണ്ടാവില്ല" അമ്മാമൻ പറഞ്ഞു.

"അങ്ങനെ പറയരുത്"—ഞാൻ തുടർന്നു:—"ഇപ്പോൾ
മുത്തശ്ശി പാകം വന്നിരിക്കുന്നു; അവർ വിദ്യകാര്യങ്ങളിലൊ
ന്നും ഇടപെടാറില്ല"

"പാകം വരുമല്ല! നാക്കുരണ മുക്കുമ്പോഴാണ് ചൊരി
യ"—അമ്മാമൻ തുടർന്നു:—"നിത്യം അങ്ങനെ പറയാതെക്കിൽ
ഞാൻ എന്തെന്നൊണ്ടു കഴിയുന്നതൊക്കെ ചെയ്യാം. എനി
ക്കുവരുടെ നാറിപ്പറ്റിയെന്ന ചീത്ത കേൾക്കാൻ വരു."

"കന്നപ്പൂം പണിക്കാലത്തും, കൊയ്ത്തുകാലത്തും ഓരോന്നാ ചെന്നു സഹായിച്ചാൻ മതി. അവർ മുട്ടാഞ്ഞു വല്ലതും തരാതിരിക്കില്ല."

"ഞാൻ പൊയ്ക്കൊണ്ടു്." - അമ്മാമൻ സമ്മതിച്ചു.

"എന്നാൽ താമസിക്കണം, ഇനി പൊയ്ക്കൊള്ളിൻ."

"നിനക്കൊക്കെ പരിചയമായില്ലേ? ഇനി ബുദ്ധിമുട്ടാനാം ഉണ്ടാവില്ലല്ലോ?"

"ഒക്കെ ശരിയായിരിക്കണം, ഇനി ബുദ്ധിമുട്ടാനാം ഉണ്ടാവില്ല."

"വല്ല അവരോടും ഉണ്ടാകിൽ അറിയിച്ചുവെക്കട്ടെ. ഞാൻ വരണ്ടു്."

"അറിയിച്ചുവരാം."

"കാൽപ്പനൻ പാട്ടുബാക്കി ചോദിച്ചാലോ?"

"അതൊക്കെ ഞാൻ ബാലനെ പറഞ്ഞുവെച്ചിട്ടുണ്ടു്. പണ്ടു കൊടുത്തതിന്റെ രാശി തന്നാൻ പാട്ടം നീക്കം കൊടുക്കാം."

"ഞാൻ നെക്കെ വിചാരിച്ചിട്ടു നാരകത്തേക്കു പോവാം" അമ്മാമൻ തുടങ്ങി: "ഞാൻ കുടുംബത്തിലെ ഒരാളല്ലെന്നല്ല അവരൊക്കെ വിചാരിക്കുന്നത്? അത്രയധികം കട്ട കിടമായി അരക്കാൽ ചോദിച്ചാൽ.....ഞാന്റെ അമ്മയും മുതലിയും ഒന്നായില്ലെങ്കിലും ഞാനാണു് ആ കുടുംബത്തെ കഴിച്ചിട്ടുതന്നെങ്കിലും വിചാരിച്ചു് വല്ലതും തന്നുടെ അധർമ്മം?" അവരുടെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞു.

"അതൊക്കെ ഞാൻ ഒന്നാമതിന വരുമ്പോൾ ശരിക്കു് ള്ളന്നാം. കഴിഞ്ഞതൊക്കെ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലേ? നിങ്ങൾക്കു വല്ല അടിയന്തിരാവശ്യവും വന്നാൽ ഉള്ളതനുസരിച്ചു് സഹാ

മിന്നുന്നതെന്ന ഞാൻ ബാവാമാട്ടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്” ഞാൻ അമ്മയെ സമാധാനിപ്പിച്ചു.

“നീയെന്തെങ്കിലും അവിടെ നല്ലവളല്ല. നീ പാഞ്ഞു പോകാൻ വരില്ലെന്ന പറയാൻ വയ്യെന്നിട്ടാണ് ഞാൻ പറഞ്ഞത്” -അവർ അവസാനിപ്പിച്ചു:-“എന്നാൽ ഞാൻ പോട്ടെ.”

അവർ നന്നായ. ഞാൻ അവർ നടന്നുമാകുന്നത് നോക്കിയിരുന്നു. നിറുത്തുവെച്ചിട്ടുള്ളതും -അവർക്കുവേണ്ടിയായിരുന്നു -മനക്കുറവായ സമ്പ്രദായങ്ങൾ പുറത്തുള്ളപ്പോൾ എന്റെ അമ്മയോട് പുതിയ ഉള്ളിൽ നല്ലതും ഉണ്ടായി. അവർ പൂർണ്ണമായി മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട് ഞാൻ പൂർണ്ണമായി മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്.

പ്രായമായ ജോലിക്കാരനായിട്ടുള്ള സമയം നിങ്ങൾക്കൊന്നിടയിലും, ഒരു മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. കണ്ടുകിട്ടിയതെന്തെങ്കിലും ഹോസ്റ്റലിലേക്കു നയിച്ചു.

പുതിയപ്പോലെയെന്നെ തിരിച്ചറിയ വിട്ടിട്ടില്ലെന്നു പുറപ്പെട്ട് പരന്നു നാട്ടിൽക്കൂടെ വിവിധ ഭരിതരായ അന്തരീക്ഷത്തിൽ ബാധിക്കപ്പെട്ട കൃഷ്ണനിറമുള്ള പേരുകൾക്കൊപ്പം കണ്ടുകിട്ടിയതും അകമ്പടിയോടുകൂടി ഞങ്ങൾ ഹോസ്റ്റലിലേക്കു. അവരവരുടെ രാജ്യങ്ങളും രേഖ കെട്ടിയിട്ടുള്ളവടകൾക്കൊപ്പം കണ്ടുകിട്ടിയതും ഇടയ്ക്കിയ ഗ്രാമപരിധിയിലുള്ളതും ഇടയ്ക്കിയതും മറ്റും ഇപ്പോഴും എന്റെ ഹൃദയത്തിലുണ്ട്. ശിക്ഷിക്കപ്പെട്ട അധികാരികളെ പൊലീസ്സുകാരൻ കൈമാറ്റം ചെയ്തപ്പോൾ കണ്ടുകിട്ടിയതും ഞങ്ങളെ ഹോസ്റ്റലിലെ മെൽക്കാര എടുത്തു മടങ്ങിപ്പോയി.

മെൽക്കാര എടുത്തു വിട്ടിട്ട് അവരുടെ അധികാരികളെ കണ്ടുകിട്ടിയതും. പൊലീസ്സുകാരൻ മറ്റൊരു നിറുത്തുവെച്ചിട്ടുള്ളതും ചേർത്ത ശേഷം തിരിഞ്ഞു

ചുണ്ടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:- "കുതിപ്പിച്ചു സാമാനങ്ങളാക്കി അവയുടെ അടങ്കലിനൊതുക്കിവെച്ചു" തന്റെ കാലുകൾ കഴുകി കിഴിപ്പിച്ചെടുത്തു ചോറ്റു വാങ്ങി ഉത്തര കഴിച്ചപ്പോൾ."

ഞങ്ങൾ സാമാനങ്ങൾ ചോസ്സിലിന്റെ പുതുവെച്ചു വെച്ചു കിഴിപ്പിച്ചെടുത്തു കിണറാലിങ്കൽ പോയി കാലും മുഖവും കഴുകി ഉണ്ണാനൊത്തപ്പോൾ വരിയായി ഇരിപ്പായി. വെപ്പുകാർ ചോറ്റു വിളമ്പാൻ തുടങ്ങി. ഞങ്ങൾ കൂടി കർക്കു കിഴിപ്പിച്ചുവെച്ചുവെച്ചു. അവർ നിന്നു പറഞ്ഞു.

രണ്ടാക്കൊല്ലക്കാരികൾ ഉത്തര കഴിച്ചു കിഴിപ്പിച്ചു കഴി വന്നിരുന്നു. കിഴിപ്പിച്ചപ്പോൾ അവരുടെ ഒരു കട്ടി അവരിലൊരാളോടു കിഴിപ്പിക്കുന്ന പോലെ.

"എന്തിനും എന്തിനും കിഴിപ്പിച്ചിട്ട് മറ്റൊരാളോടു കിഴിപ്പിച്ചു." - ചോറ്റും പുച്ചും ചേർന്നു ചോദ്യങ്ങൾ ആരംഭിക്കാൻ തുടങ്ങി:- "ഇങ്ങനെയൊക്കെ വിതന്നു വരികയാണെന്നു വിചാരിച്ചു, അല്ലേ?" - അവരെല്ലാവരും കൂടി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു കളിയാക്കി.

"ആ രണ്ടൊക്കെത്തന്നെ പാത്രമില്ല? പാത്രമില്ലാത്തവർക്കു ചോറ്റും വേണ്ട. അതുതന്നെ" - ഒരു വെപ്പുകാരി തുടങ്ങി: "ഞങ്ങൾക്കും, ഞങ്ങൾക്കും നിങ്ങളുടെ കളിയാക്കി നിന്നാൽ പോരാ."

"പാത്രമില്ലാത്തവർ വേഗം ഉത്തര കഴിച്ചു" ഇല്ലാത്തവർക്കൊടുക്കിൻ. അങ്ങനെ കാഴ്ചകൾ നടക്കട്ടെ" - മറ്റൊരു വെപ്പുകാരി പറഞ്ഞു.

അവർ ചോറ്റും കഴിഞ്ഞു വിളമ്പി. ഞാൻ വേഗം ഉത്തര കഴിച്ചു കിഴിപ്പിച്ചോടോടി ഒരു കളിയാക്കി കൊടുത്തു. ഞാൻ എന്തിനും പൊട്ടി തൂങ്ങി. മറ്റൊരാളോടു കിഴിപ്പിക്കുന്ന സാമാനങ്ങളെല്ലാം കളിയാക്കി വെച്ചു കിഴിപ്പിച്ചു സാമാനങ്ങൾ നേരെ വിവി

ച്ചു മേക്കി പെട്ടിപ്പറത്തുപെച്ചു. വെള്ളമെടുക്കാനുള്ള തമല പെട്ടിയുടെ അടുത്തു കമിഴ്ത്തിപെച്ചു പോവാനൊരുങ്ങി നിന്നു.

എല്ലാവരുടേയും ഉറങ്ങു കഴിഞ്ഞു. ഞങ്ങൾ സ്തുതിച്ചു തരി. അവിടെ ചെന്നപ്പോഴേക്കു ഹസ്സുപിരേഡ് കഴിഞ്ഞിരുന്നു.

ഞങ്ങളുടെ സ്വസ്ഥതയ്ക്കുള്ള മറിയാത്തുട്ടിച്ച് സുന്ദരിയും ശാന്തയും പ്രസന്നയുമായിരുന്നു. അവർ യാതൊരാളെ അറുക്കുന്നില്ല. ഞങ്ങളുടെ ഹാജരെടുത്തതോടും അവർ ഞങ്ങൾക്കൊരുപാടേയും തന്നെ:

"നിങ്ങളെല്ലാവരും ചെറുപ്പക്കാരികളാണ്. രണ്ടു കൊല്ലത്തെ കെയിനിയ്ക്കു കഴിഞ്ഞു നാട്ടിൽ ചെന്നാൽ, ഭാവിപെരുമരാവേണ്ടവരാണ്. നിങ്ങളിൽ പലരും സ്വഭാവമുള്ളവരും ഉണ്ടാവും. അന്യോന്യം മത്സരിക്കാതെ സഹായസഹകരണങ്ങളോടു കൂടി രണ്ടുകൊല്ലം ഇവിടെ കഴിച്ചുകൂട്ടി നല്ലപേർ സമ്പാദിച്ചു പറഞ്ഞു പോണം" അവർ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടന്നു: "വിവാഹം കഴിക്കാത്തവർ കെയിനിന്റേ കഴിഞ്ഞു പോവുന്നതുവരെ ആ ബന്ധത്തിലേർപ്പെടാതിരിക്കുകയാണ് നല്ലത്. വിവാഹം കഴിഞ്ഞവരുടെങ്കിൽ ഈ രണ്ടു കൊല്ലം കാച്ചുകൊണ്ടു നിയന്ത്രണത്തോടെ ജീവിക്കേണ്ടിവരും. ഗർഭമുണ്ടായാൽ പ്രസവിക്കാനോ പൊറുകിക്കൊന്നോ മറ്റും സമയം നഷ്ടപ്പെടും. ഒരുപക്ഷെ പരിക്കുസമയത്താണ് പ്രസവിക്കേണ്ടിവന്നതെങ്കിലോ?"

കുട്ടികളെല്ലാവരും ചിരിച്ചു.

ടിച്ച് തുടന്നു: "ടിച്ച് അധികപ്രസംഗം പറയുകയാണെന്നു വിചാരിക്കരുത്. നിമഗ്നനായില്ലാതെ ജീവിച്ചാൽ സ്ത്രീകൾ കഷ്ടപ്പെടും. ഹോസ്റ്റലിൽ നിന്നുള്ള വരവും പോക്കും തന്നിപ്പറയരുത്. സെറു സെറായിട്ടുപോണം.

സമയം മൂന്നരയായി. ഒരു ലൻഡ്ബാറ്റം ഇക്കിടക്കൊണ്ടു ഹെഡ്ചിസ്കസ്സ് ഓപ്പണിൽ വന്നു. ചാമ്പാണുട്ടിപ്പർ കസേലയിൽനിന്നൊഴുതൊരു ബില്ലാണിപ്പു. ഹെഡ്ചിസ്കസ്സും മറേലക്കുട്ടനാണിന്നുകൊണ്ടു് ഓണാർക്കൊത്തവരൊക്കെ.

[illegible]

പറിക്കുന്നതുതാണ്. ഇതിനിടയിൽ ഗർഭവും പ്രസവവും മറ്റും വേണ്ടിപ്പന്നൾ അനുപമമാവാം. നിയന്ത്രണത്തോടും സർവ്വഭാഗത്തോടും കൂടി ചെയ്യാനാണു്.

ചോസ്സലിൽ ഏതാവും കുന്നായ ചിലവിൽ, കഴിയുന്നത്ര സൗകര്യങ്ങളെല്ലാം ഉണ്ടാക്കിത്തരാൻ ഞങ്ങൾ ശ്രമിക്കും. രാവിലെ കണാടി, ഉച്ചയ്ക്കും വൈകുന്നേരവും ചോറ്. അഞ്ചു മണിക്കൊരു കാപ്പി. ഇതു മാത്രമേ പൊതുവിദ്യാഭ്യാസം. ഇതിന്നുപുറമേ വല്ലാത്തും സമ്പന്നരായിട്ടുള്ളവർ രാവിലെ ചായയും പലവകയും കഴിക്കണമെന്നതിൽ അതിനു ചോസ്സലിലെ ചെയ്കൻ എപ്പോഴും ചാല്ക്കുന്നു. ഇന്നു നിങ്ങൾ കൊടുത്ത പത്തു രൂപക ചോസ്സലിൽ വെച്ചോടിയായി ഇരിക്കണമെന്നാണ്. പ്രതിമാസം വരുന്ന ശരാശരി ചിലവ് അടുത്ത മാസം അദ്ധ്യക്ഷനായി കണക്കാക്കിത്തരുന്നതാണ്. വീട്ടു വരുമാനം, വെച്ചോടിയുടെ നിങ്ങൾ സ്കൂൾ വിട്ടു പോകുമ്പോൾ കടക്കുന്നതും. ചോസ്സലിൽ വെച്ച് നിങ്ങൾ ഒരു വേലിയോടുകൂടി പഠിക്കാമായിട്ടു. അതിന് ഒരു രൂപക വീട് കൊടുക്കണം. അപ്പോൾ വല്ലാത്തും ശാരീരികമായ അയോസ്യനകളോ ഗർഭമോ ഉണ്ടാകിൽ അപരം ശിശുവോ കേണ്ടിവരും—താൻ ഉന്നതം അവസാനിപ്പിച്ചു പൂത്തുപോയി

സമയം നാലുകാലായി. വെട്ടുകിട്ടു. ഞങ്ങൾ വീണ്ടും ചോസ്സലിലെത്തി. കാപ്പി കുടിച്ചു. ഉച്ചയ്ക്ക് ഉണ്ണുവാൻ കിപ്പു കൊടുത്തു. 4 മണിക്ക് ചായയായിട്ടും ഞാനും കൂട്ടരും അടുത്തിരുന്നു. ഞങ്ങൾ ചോസ്സലും വെച്ചും നടന്നു കാണുവാനെത്തി.

വോട്ടിൽനിന്നു ശതമാനം കടന്ന ചോസ്സലിന്റെ മുറുത്തതായിരുന്നു. അവിടെ ഇന്നു ചാലിയിട്ടു നില്ക്കുന്ന ഒരു മാവുണ്ട്. അതിന്റെ ചുവട്ടിൽ ഇരിക്കണമെന്നായിരുന്നു ഭാഗ്യം

യുള്ള ഒരു താമരയ്ക്ക്. ആ മൂന്നാളിന്നു മുന്നോട്ടു പടവുകൾ കയറിയാൽ പുരുഷനായി. പത്തുപുതു കുട്ടികൾക്ക് സുഖമായി ഇരുന്ന വായിക്കുന്നത് വിസ്താരമുള്ള പുരുഷന്തിന്റെ ചുറ്റുപാടും ഇരിക്കാൻ സിമൻ്റെ തിപ്പുരയ്ക്ക്. പുതുതായിന്നു അകത്തേയ്ക്കു കടന്നാൽ സ്ത്രീകളാകുമെന്നും. അതിന്നും പുരുഷന്തിന്റെ വിസ്താരമുണ്ട്. സ്ത്രീകളാകുമ്പോൾ തെക്കെ അറ്റത്തു ചെന്നു വടക്കോട്ടു തിരിഞ്ഞു കോണി കയറിയാൽ മുകളിലെ നിവൃത്തിയെന്നും. നാലാളും മുകളിലും കാരും വെളിച്ചവും ചത്താക്കുവാനു അഴിവും കറുപ്പിമുട്ടി അടച്ചുപൂർവ്വമായിട്ടുണ്ട്. അങ്ങനെയായിട്ടുണ്ടു കിഴക്കോട്ടു കടന്നാൽ അതു മേൽ നിറവേറ്റിയ ഒരു തുളയുണ്ട്. ആ തുളയെപ്പോലെ വടക്കും തെക്കും ചുറ്റും ഉണ്ടു്. ആ ചുറ്റും തുളയെപ്പോലെ ഉണ്ടു് അതു പതു ചേർന്നു ചെന്നാൽ. അങ്ങൽ ചെന്നപ്പോൾ നായകനായിട്ടുണ്ടു് വിവിധ തരത്തിലുള്ള നായകൻ കൊല്ലുന്നതിൽ അവിടെ സാമ്രാജ്യം നശിച്ചു വാഴുകൊണ്ടു കയറിയെന്നു.

“എന്നു ഇവിടെ? എല്ലാവരും താഴ്ന്നു!” മെന്തെന്നു ചി പൊന്നു.

“ഇവിടെ കയ്യോണെന്നും വന്നാൽ. ഒരു നടന്ന കാണാൻ വന്ന അതാതും” പൊന്നാലി പറഞ്ഞു.

അവിടെയെല്ലാം നോക്കിക്കണ്ടാലോണം അങ്ങൽ വരാത്തതിലേയ്ക്കു തന്നെ മേങ്ങി. ആ വരാത്തതിലും പത്തുപുതു കുട്ടികൾക്ക് പെരുമാറ്റം പക്ഷേ രാത്രി അവിടെ കിടക്കാൻ പാടില്ലെന്നത്രേ നിയമം.

പെരുമാറ്റ കാലത്തു മൂന്നാളു മാറിന്റെ കൊമ്പുകൾ ആ വരാത്തതോടൊത്തായി നിന്നിരുന്നു. പെരുമാറ്റ കുട്ടികൾ രാത്രി വരാത്തതിൽ കിടന്നാൽ മേയ്ക്കാൽ ഒരു കള്ളൻ മാറിൻ കൊമ്പത്തുകയറി ഒരു മുസ്ലിംപെൺകുട്ടിയുടെ ചി

റുതിനാണിതന്ന കൂട്ട് അറിഞ്ഞെടുത്തുകൊണ്ടുപോയതേ. അതിപ്പിന്നെയാണ് ആ നിയമം നടപ്പായത്.

ഞങ്ങൾ താഴെപ്പറഞ്ഞി സ്തംഭിപ്പാട്ടിൽ തന്നെ എഴുതി. അവിടെനിന്ന് അകത്തേയ്ക്കു കടന്നു. അത് വിവാലമായ ഒരു തളമാണ്. അതിൽ വടക്കെത്തലയ്ക്കുള്ള ഒരു മുറിയിലാണ് മെയ്കന്റെ ആഫീസ്. തെക്കെത്തലയ്ക്കുള്ള ഒരു മുറിയിലാണ് മുസ്ലീംപ്രധാൻകൂട്ടികളുടെ താമസം. ആ മുറിയിൽ അവർ പെട്ടികൾ സൂക്ഷിക്കുകയും കിടക്കകളും നിസ്സരിപ്പുകയും ഒക്കെ ചെയ്യും. ഹോസ്റ്റലിലെ ആ സഭാം 'പാതുക്കുകൂട്ടികൾ' മുറി എന്ന പേരിലാണ് അറിയപ്പെടുന്നത്. തെക്കെ മുറിയുടെ തെക്കു ഭാഗത്തു വടക്കെ മുറിയുടെ വടക്കു ഭാഗത്തു ഒരു താഴ്വരയുണ്ട്.

നടുവിലെത്തളത്തിൽനിന്നും കിഴക്കോട്ടു കടന്നാൽ നടുമുറവും നാലു കോലായിലുള്ള ഒരു സഭാഭവനത്തും, വീതിയുള്ള ആ നാലു കോലായിലെ പടിഞ്ഞാറേക്കോലായുടെ വടക്കെ അറ്റത്തുള്ള മുറി മുസ്ലീം വിദ്യാർത്ഥികൾ ഇന്നു പ്ലാൻ പ്രയോഗിക്കുന്നു. തെക്കെത്തലയ്ക്കുള്ള മുറിയാണ് അറബ് ഇന്നു വായിക്കുവാൻ സഭാം.

കിഴക്കേക്കോലായിൽനിന്നു വീണ്ടും കിഴക്കോട്ടു കടന്നാൽ ഉറ്റുനീക്കിക്കൊണ്ടുള്ള മുറിയിലെത്തും. അതിന്റെ വടക്കെത്തലയ്ക്കുള്ള മുറി അറബുതും തെക്കെത്തലയ്ക്കുള്ള ലെവ യുമാണ്. അവിടെനിന്നും കിഴക്കോട്ടു കടന്നാൽ ഒരു കോലായിലെത്തും. ആ കോലായിൽനിന്നും കിഴക്കെ മുററത്തേയ്ക്കുപോകാം.

കയ്യിച്ച് മൂക്കാലേക്കോളം വിസ്താരമുള്ള വളപ്പ് കിഴക്കുപടിഞ്ഞാറു നിളത്തിൽ നിർമ്മിച്ചതായതാണ്. കെട്ടിടത്തിന്റെ കിഴക്കു ഭാഗം ഒഴിഞ്ഞു വെച്ചാണ്. വളപ്പിന്റെ അതിർത്തിയിൽ പടന്നപിടിച്ച് മാലകളുണ്ട്. ആ വി

ഉപ്പിൻ അടുക്കളക്കിണറുകൾക്കു മുമ്പു കിണറുകളുണ്ടു്. നെ
കിഴക്കെത്തലക്കൽ, തൊഴുതോട്ടു് അടുക്കളക്കിണറു്. മൂ
ന്നാമത്തേതു് വളപ്പിന്റെ തെക്കുകിണറായതു് മുമ്പിൽ ക
ളിപ്പറമ്പുടെ അടുത്തും. അവിടെ ഏതു വേനൽക്കാലത്തും
വെള്ളത്തിന്നു കനാലുണ്ടാവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു് അറിയാം.

പുഷ്പത്തിന്റെ വടക്കുഭാഗത്തായി പുഷ്പാന്തളം ഒരു കിരീടംതന്നെ കളിപ്പറമ്പിലുണ്ട്. ആ കളിപ്പറമ്പിലെ പുഷ്പം ഇവിടെയില്ലാതെ. ആ വടലത്തിന് കയ്യില്ലാത്തതെന്നാണ് കളിപ്പറമ്പിലുള്ള വിദ്യാർത്ഥി. കളിപ്പറമ്പിലുള്ളവർക്കെന്നാൽ അവിടെ പുഷ്പം ഇവിടത്തു കയ്യില്ലാതെ.

എന്നാൽ ഈ വർഷം ഏതാണ്ട് ഏതാണ്ട് മതിയായ പരിധിയിൽ
 ഉള്ള ഒരു വർഷമായിരുന്നു. ആ വർഷം ഒരു വർഷം ഉള്ള ഒരു വർഷം
 ഒരു വർഷമായിരുന്നു.

“പുതിയതായി വന്ന കുട്ടികൾ കാലം മുഖാ കഴുകി പ്രാർത്ഥിക്കുക തയ്യാറായി ആ മണിക്കു സ്നേഹിപ്പാളിൽ വരണം—” മെയ്ക്കൻ നടന്നു കല്പിച്ചു.

ഞങ്ങൾ കിഴ്ന്നും വെള്ളപ്പാത്രവെടുത്ത് കാര്യം മുഖ
വും കഴുകി വെള്ളവുമായി വന്നു. വെള്ളപ്പാത്രം കിഴ്ന്നുകൊ
ണ്ടെടുത്തു. സ്തംഭിപ്പാളിൽ കടന്ന് ഇരിപ്പാപ്പിട്ടു.
മണ്ണുകുട്ടികൾ നവനഭെ മുറിയും കൃഷ്ണകുട്ടികൾ
മെത്കന്റെ മുറിയും പാൽക്കുട്ടികൾ സ്തംഭിപ്പാളിലും
ഇരുന്ന് പ്രാർത്ഥന നടത്തി.

புதிதாயிவரவர்ப் பொது உதாரிதென்னென
 அதுதனிவரை நிஞ்ஞயாதி வாமிதயாது மதய
 னெனம் உயர்வ் வொன்னுதாய். ஏது தனிவரை
 சிது. அதுவரை ஓனா கழிது.

ഒരു മനസ്സ് വിശ്വസിച്ചു കിട്ടിയ ഒരു കഥ. അതിനോടൊപ്പം വെളിച്ചം ബാധിച്ചു വന്നു.

വെൻ പൊടിഞ്ഞുനാണു നിയമം. കൊവിളക്കായി ഒരു വിളക്കു മാതും രാത്രി മുഴുവനും കത്തിക്കാ. മുതുമൊഴിക്കാൻ പുറത്തു പോകേണ്ടവർ ആളെ തുണകൂട്ടി ആ വിളക്കുമായി പോകണമെന്നാണു നിയമം.

അന്നും പാഞ്ഞാലിയും അടുത്ത സൂപ്പുതൂക്കുകയായിത്തീർന്നു. ബെഞ്ചർ ഉപ്പുനീരിടുന്ന മുറിയുടെ തെക്കേത്തലയ്ക്കൽ ബെഞ്ചറുടെ സാക്ഷാതങ്ങൾ സൂക്ഷിച്ചു. അതിന്റെ അടുത്തുതന്നെ കിടപ്പും തുറച്ചിട്ടു.

ആ വളപ്പിനകത്തു് ഒരു പുനഃജന്മമാത്രമേ ദുഃഖനേരമാണായിരുന്നുള്ളൂ. ഒരു വാച്ചുപോയവനും. അതിൽ ഒരു പെൻ പെൻപാദാലുള്ള കാലത്താണ് ആ ഉദ്യോഗം കിട്ടുക. അതുവന്നു വയസ്സ് തിരുത്തുവെക്കുവാൻ ആ ഉദ്യോഗം കൊടുത്തു. പക്ഷെ ചൊപ്പു കാലം നിയമിച്ചാൽ വല്ല പെൻപെൻകിടാണു മായി വെറുപ്പുട്ടാലോ കാലക്കാലം വയസ്സുനാണെന്നുള്ളതുകൊണ്ടു് അയാളെ പെഡ്ചിസ്കുസ്കുതൽ എല്ലാവരും കിഴവനെന്നെ വിളിക്കു.

രാവിലെ ആദ്യമണിക്കൂടുതലു എല്ലാവരും എഴുന്നേല്ക്കുന്നു. അന്യോപന്യോയ നീന്തുകയ്ക്കങ്ങൾ കഴിച്ച് അതുമണിക്കൂർ വഴുത്താകും നടത്തുന്നു. അതിന്റെ മേൽനോട്ടം വെക്കുകയുണ്ടു് ഒടുവിന്നിങ്ങു് സ്ത്രീകൾ സ്ത്രീകളായിത്തീർന്നു. സ്ത്രീകളിൽ ഹിതത്തെക്കുറിച്ചു ഒരു രണ്ടു വിദ്യാർത്ഥിനികളാണു് പതിവായി അതിന്റെ നേതൃത്വം വഹിക്കുക പതിവു്.

അതു കഴിഞ്ഞു വരുമ്പോഴേക്കും ആളുകളാരികൾ പെട്ടെന്നു തിളപ്പിച്ചു വെളിച്ചമായിരിക്കും. സ്വന്തം ചിലവിൽ വായനയ്ക്കായിരിക്കുന്നവരും ആ വെളിച്ചമെടുത്ത ചായ വെളിച്ചമായിരിക്കും. ചായ വെളിച്ചമെടുത്ത വെളിച്ചം കൊണ്ടു വന്ന വില്ലൻ അയാൾക്കുള്ളതു സ്ത്രീകൾക്കു് പെഡ്ചിസ്കുസ്കുതൽ അയാൾ കൊടുത്തിട്ടുണ്ടു്.

ഞാൻ വിട്ടിൻ നീന്ത ചായ കഴിച്ചു ഓലിച്ചിട്ടില്ല. എനിക്കു ചായ കഴിച്ചു കഴിച്ചു എന്നു നിർവ്വചനമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എല്ലാവരും ചായ കഴിക്കുമ്പോൾ കളിപ്പാടി ഒഴിവാക്കിയിരുന്നു. ഞാൻ ആദ്യകാലത്തു ആ ഒഴിവിൽ കളിക്കുകയും. എന്നാൽ ആ കളി അധികകാലം തുടരാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എന്റെ തുണക്കാരിയായ പാഞ്ചാലി ചായക്കാരിയായിരുന്നു. അവൾ എന്നെ ചായ കഴിക്കാൻ നിർബ്ബന്ധിച്ചു. അതൊരു പരിവേഷമായിത്തീർന്നു.

ഏകദേശം ഒരു നൂറ്റാണ്ടിനു കഞ്ഞിയുള്ള ഒന്നിലധികം കഞ്ഞിയ്ക്ക് കടന്നുവെച്ചുപോയ പണ്ടോ തുറന്നിടലാക്കുകൊണ്ടുള്ള ഒരു ഉപ്പേരിയും ഒരു ചട്ടിയിലാണുണ്ടായിരുന്നു. അതു കഴിഞ്ഞാൽ ഇടത്തൊട്ടണി സ്വർണ്ണവെണ്ണ പോവാൻ മാത്രമേ ഇടകിട്ടു. ഓരോ പെൺകുട്ടിയുടെയും ഇടത്തൊട്ടണി കാരണമുണ്ടാകുന്നു. പെൺകുട്ടിയർ, വാസന ചാത്തു്, അരിച്ചാത്തു്, പെൺകുട്ടി, പുപ്പുങ്ങൾ ഇങ്ങനെ അകിടുള്ള ഉപകരണങ്ങൾകൊണ്ടു് അവരുടെ പരിസരം നിറഞ്ഞിട്ടുണ്ടാവും.

റോസ്സലിനോടനുബന്ധിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ വിദ്യാർത്ഥിനികൾ ചെറു തിരക്കുണ്ടു ചില ജോലികളുണ്ടായിരുന്നു. മേയ്ക്കന്റെ മേൽ നോട്ടത്തിൻ നാലാളുകളുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ഈഴമിട്ടുകൊണ്ടാണു് അതിന്റെ ചുമതല. അതിലൊന്നു് കള്ളനു് സ്വന്തിയാക്കുവാൻ വെള്ളം കോരി നീക്കുവാണു്. എല്ലാ ദിവസവും കാലത്തു നോട്ടി വന്നപ്പോഴേക്കും വെള്ളം കോരി നീക്കിയിട്ടുണ്ടാവണം. മറ്റൊന്നു് വൈകുന്നേരത്തേക്കുള്ള വിളക്കുകളെല്ലാം തുടച്ചു് എല്ലാ നിറച്ചു വെക്കുവാണു്. ഈ പ്രവൃത്തികളിൽ കൂടി പൊട്ടിപ്പോയാൽ അതിന്റെ നാലു വകവെച്ചു കൊടുക്കേണ്ടതുണ്ടു്. മൂന്നാമത്തെ പണി വേനൽക്കാലത്തു മാത്രമുള്ളതാണു്. പു

കേരളത്തിൽ പഴയതായതായ നെരകത്താമിപ്പാതെ അതു നിലക്കൊള്ളുന്നു.

പെരുംകിടപ്പുള്ളി പൊതുവായ ബി. എ. എൽ. ടി. ടി. ചുറ്റും നെരകത്താമി കെട്ടിയിട്ട് കഴിച്ചു ബെതു മോഡൽ ക്ലാസ്സ് ടി. ചുറ്റും ഒരു മൃഗത്തിന് ടി. ചുറ്റും ഒരു കൈവേലാടിപ്പുറം ഒരു ശ്ലീർ ടി. ചുറ്റും കെട്ടി പതിനാറു ടി. ചുറ്റും കെട്ടിയിട്ട് ശ്ലീർ ഉണ്ടായിരുന്നു. കൈവേലാടിപ്പുള്ളി ടി. ചുറ്റും അന്നു ശ്ലീ. യിച്ച് ക്ലാസ്സും നടത്തി വന്നു.

ശ്ലീ. തിരുവാണിപ്പാതിപ്പ് പൊതുവായതായി രണ്ടു ടി. ചുറ്റും ഒരു ക്ലാസ്സ് നോട്ടക്കാരനായിരുന്നു. ഇവയെ പൊതുവായിട്ടെല്ലാം പ്രസ്താവിക്കുന്ന പെട്ടുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു കണ്ടക്ട്.

കണ്ടക്ട്, മലയാളം, ചരിത്രം, ഭൂമിശാസ്ത്രം, പ്രകൃതി പാഠം, സമുദായ ശാസ്ത്രം, ചരിത്രം, ഇന്നത്, ശ്ലീർ, കൈവേല, സാഹിത്യം ഇവയെല്ലാമായിരുന്നു പൊതുവിഷയങ്ങൾ. അവയെക്കൊണ്ട് പൊതുവായിട്ട് ചരിത്രമോ സംഗീതമോ ഐക്യ വിധിമതമായതെങ്ങനെയെന്നു നിർദ്ദേശിച്ചു. മേൽപ്പറഞ്ഞ വിധിമതത്തിൽ കൈവേലയും ചരിത്രവും പൊതുവായിട്ട് ഉപയോഗിക്കണമെന്നായിരുന്നു.

ഒന്നാം കൊല്ലക്കാർ അഴിയിൽ കുന്ന പൊതുവായിട്ട് വിതാഴ്ചയായി ക്ലാസ്സുകളിൽ പെട്ടെന്ന് അവിടെ അദ്ധ്യാപികമാർ പഠിപ്പിക്കുന്നതും നോക്കി പഠിക്കുന്നു. അതിന് ബി. സി. യിൽ കുന്ന പൊതുവായിരുന്നു.

രണ്ടാം കൊല്ലത്തിലെത്തിയപ്പോൾ ഒരു പൊതുവായിട്ട് പതിനെട്ട് ചതുര പൊതുവായിട്ട് ഉണ്ടായിരുന്നു. അതിന്നു പൊതുവായ 'കൃഷി' എന്ന പേരുണ്ടായിരുന്നു. അവിടെ

'ക്രിട്ടിസിസം ലസ്'നെന്ത പാലുന്നത്' എന്നു കിട്ടിപ്പിറ്റാതെ. മറ്റൊരാൾക്കും നിരൂപണം ചെയ്യാനാക്കാറില്ല എട്ടു അക്ഷരം ഒരു പാലുന്നിനാണ്. എല്ലാ കട്ടികളുടേയും പേരെഴുതിയ നറുക്കുകളിൽനിന്ന് കശക്കി എടുത്തു കിട്ടുന്ന നറുക്കിന്റെ ഉടമ പാലമെടുക്കണം. ആ നാക്ക് പിന്നെ ഉപയോഗിക്കില്ല.

എന്നിട്ട് മുസലിമാരുടെ നൂറ്റിൽ നിത്യപെരയ്ക്കി സ്കന്ദായിരുന്നെന്ന് നാറു കൊല്ലത്തിലധികവും സമ്പിറ്റുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് ഭയമിനിങ് പെറ്റുവിട് വിഷമമായി തോന്നിയില്ല.

എന്നിട്ട് ഒരു മാസമായപ്പോൾ മേലാടി പൊതുവെ വന്നു തണുക്കുകയും ചെയ്യാനാകാതെ പരിഭവമായി. എല്ലാവരും ആരോഗ്യമുള്ളവരും മാത്രം കഴിഞ്ഞുവന്നിട്ടില്ലാത്തവരും ആണെന്നു സിദ്ധിച്ചിരിക്കുക തന്നെ.

മാസംതോറും എട്ടുപ്രകൃതി വികാസം നേടിയെടുത്തുവന്നു. ഒന്നാമത് മാസം മുതൽ കിട്ടാൻ തുടങ്ങിയതോടു കൂടി യാതൊരു സാമ്പത്തിക വിഷമവും ഇല്ലാത്തതെന്നു എന്റെ ഭയമിനിങ് കഴിഞ്ഞു.

എന്നാൽ അങ്ങിനെ യാതൊരു ചിന്ത അഭിപ്രായവും ഉണ്ടാവാത്തവിധം ഞാൻ പഠിക്കുകയും മാറ്റമുള്ളവരോടു പെരുമാറുകയും ചെയ്തു. എന്നിട്ടു സംഗീതത്തിൽ വലിയ വാസനയൊന്നുണ്ടായിരുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ ഐശ്വര്യവിഷയമായെടുത്തിരുന്നതു ചരിത്രമായിരുന്നു.

പാഞ്ചാരിയ്ക്കു ഞാൻ ചായ കപ്പിറ്റാതെ സ്വയം കപ്പിറ്റുവാൻ വിഷമമായിരുന്നു. അതിന്റെ ചിലവിൽ ചായയുണ്ടാക്കി പുറത്തു നാലുപ്രകൃതി അധർമ്മത്തിൽ വരും. ആ ചായ എന്നു നിർദ്ദേശിച്ചു കപ്പിറ്റിയില്ല. ഒരു രണ്ടുവി

വസം ഞാൻ ചായ കുടിച്ച്. അതു കാരണം അവൾക്കു വല്ലാത്ത വിഷമതയുണ്ടായി.

“ഇന്നും കുടിക്കില്ലേ?”—ഒരു ദിവസം ഞാൻ കൂടി കഴിഞ്ഞു ചൊന്നപ്പോൾ ചായയും പലചാരവുമായി എന്തെങ്കിലുംകൊണ്ടിരുന്ന പാഞ്ചാലി ചോദിച്ചു.

“എനിക്കു പേണ്ട” ഞാൻ തുടങ്ങി:—“ഞാൻ ചായ കഴിച്ചു ശീലിക്കുന്നില്ല. എന്റെ വീട്ടിൽ ആ പതിവു മില്ല”

“നമ്മൾ കൈയിനിട്ടു കഴിഞ്ഞു പോകുന്നതാണെ എന്റെ ചിലവാണ്” ചായയ്ക്കു്. കട്ടിക്കൊണ്ടു നാഴ്ചയും വരില്ല” പാഞ്ചാലി പറഞ്ഞു.

“നാഴ്ച വിചാരിച്ചിട്ടില്ല” ഞാൻ തുടങ്ങി:—“എനിക്കു ചായ കഴിച്ചിട്ടു താങ്ങാതാവശ്യവുമില്ല. പിന്നെ എന്തിനു അനാവശ്യച്ചിലവുണ്ടാക്കണം?”

“മകളായ്ക്കു ഇതു കുടിപ്പോട്ടു്”—പാഞ്ചാലി അധികാരപൂർവ്വം ശാസിച്ചു. “ഇല്ലെങ്കിൽ നമുക്കിനി ചോദ്യം വേണ്ടാ”

“എന്നാൽ വേണ്ട”

“ആട്ടെ ട്രോ”—അവൾ അപേക്ഷിച്ചു: “ഇതു കുടിക്കൂ”

ഞാൻ അവളുടെ നിർബ്ബന്ധത്തിനു വഴങ്ങി പലഹാരം മാത്രം എടുത്തു തിന്നു; ചായ തോട്ടിക്കു കൊടുത്തു.

ഞാൻ ചായ കുടിക്കാതിരുന്നതു സംബന്ധിച്ചുള്ളതൊക്കെ മാത്രമായിരുന്നില്ല; എനിക്കുതിന്റെ ആവശ്യമില്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ടു കൂടിയിരുന്നതും. പക്ഷേ എന്റെ പിതൃക്കൾക്കൊക്കെ ഞാൻ ചായ കഴിക്കാത്തതെന്ന പാഞ്ചാലി തിരിച്ചറിയപ്പെട്ടിരുന്നു. ഞാൻ ഏതു പാഞ്ചാലിയും സമ്മതിക്കില്ല. അവളെനിക്കു കൂടി ചായയുണ്ടാകാതെപ്പോയിക്കിട്ടില്ല.

അവസാനം ശ്ലൈശ്വരൻ കിട്ടാൻ തുടങ്ങിയതോടു കൂടി
ഞാനും ചായ കഴിക്കാൻ തുടങ്ങി.

പോയതെക്ക സംഭവങ്ങളൊന്നുമില്ലാതെ ഒന്നാം കൊല്ലം
കഴിഞ്ഞുപോയി. അരക്കൊല്ലപ്പുറിക്കുമധികം വർഷം നൂറ്റാ
ണ്ടിലും എല്ലാം എനിക്ക് നല്ല മാർക്കു കിട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നു.
എല്ലാ വിഷയത്തിലും അറുപതിലധികം ശതമാനം മാർക്കു
പോയ്കിട്ടിപ്പിന്നും ചരിച്ചുവെച്ചിട്ടുണ്ടു എന്നു ഇപ്പോൾ
മനസ്സിലാക്കുന്നു. നല്ലവണ്ണം പഠിക്കുന്ന ഒരു കട്ടിയോടു പഠിപ്പിക്കു
ന്നവർക്കുള്ള ഇഷ്ടം.

രണ്ടാം കൊല്ലത്തിൽ സ്കൂൾ തുറന്ന ചെന്നുവന്ന പാ
ഞ്ചാലി എനോട് ആ കഥ പറഞ്ഞു: അവർക്കു ഗർഭഭംഗം
എന്ന സംഭവമുണ്ടായി. എന്നു പറയു മാത്രത്തോളം ഒന്നു
മുൻപ് ആ സംഭവം ഉണ്ടായിട്ടു വെച്ചു. അതിൽ കുട്ടികൾക്കു വേണ്ട
തരം പണം അവർക്കു കാവൽ നിന്നു. മാത്രം വായാടിപ്പിന്നു
കിടന്നുവെട്ടെ കൂപ്പിലും കായിലും ആ വിഷയം എത്തി
ക്കാതെ കഴിച്ചു. ഇപ്പോൾ ഒന്നാം തിരുതിയോടു കൂടി അവർ
ക്കു ഗർഭഭംഗം നീച്ചുവെച്ചു. മാത്രമേ അവിടെയുള്ളതെ
പോയ്കിട്ടിപ്പിന്നും ഉണ്ടായിട്ടു വിവരം പാഞ്ചാലി കൈമാൽ
തീർത്തുവെച്ചു.

"ശ്ലൈശ്വരൻ വേണമെങ്കിൽ മടക്കി അടുത്തും കഴിപ്പ
മെന്നും ഇല്ലാതെ ഇവിടെനിന്നു പോയിക്കിട്ടിയായ് മതി"—
പാഞ്ചാലി തുടന്നു:—"പോയ്കിട്ടിപ്പിന്നും ചിത്ത പാഞ്ചാ
ലി കണ്ണു പൊട്ടിക്കും."

"അതൊന്നും കൂടാതെ കഴിക്കാം." ഞാനാപ്പ് കൊടു
ത്തു:—"ചിത്ത പാഞ്ചാലി. സൗകര്യപ്പെട്ടാൽ പഠിക്കുവെച്ച്
ഇരിക്കാൻ തന്നെ സാധിപ്പിക്കണം."

"കിട്ടുവെച്ച് ആവണ്ട പഠിക്കുവെച്ച് വേണ്ട. പോയ്കി

“അതെ”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ഡോയ്ക്ലിസ്റ്റ് റ്റു കറുപ്പു നേരം ഒന്നാം മിണ്ടിയില്ല.

“ഇതിനെതുചെയ്യും?” ഞാനന്വേഷിച്ചു.

“തെറ്റുപെൻ്റു മടക്കി അടച്ചു”, വിട്ടിൽ പോയി ഏക വായുവിൽ കൂട്ടുക എന്നെ—ഡോയ്ക്ലിസ്റ്റ് മറുപടി പറഞ്ഞു:—“വയറു വെച്ചു നൂട്ടിൽ നടന്നാൽ പറ്റിയില്ല.”

“ഞാൻ വിവരങ്ങൾ കണ്ടെഴുതി ഭാരവാഹിനെ വരുത്താം”—പാഞ്ചാലി പറഞ്ഞു.

“പരിക്ഷാസമയത്തേയ്ക്കു പത്തും തിരിച്ചിട്ടില്ലേ?” ഡോയ്ക്ലിസ്റ്റ് ചോദിച്ചു:—“ഇതൊക്കെ ഞാൻ ആദ്യം തന്നെ പറഞ്ഞതാണ്.”

“നവമ്പറിലോ ഡിസമ്പറിലോ പ്രവർത്തിക്കേണ്ടതാണ്”—പാഞ്ചാലി തുടന്നു:—“വല്ല നിവൃത്തിയുണ്ടെങ്കിൽ പരിക്ഷയിരിക്കാൻ അനവധം അണം. പരമാവധി തോറാവും പിന്നെ പരിക്ഷയിരിക്കാമല്ലോ.”

“അതാണ് വേണ്ടതു്”—ഞാനും ശിപാർശ ചെയ്തു.

“ഒരു ശിപാർശക്കാരീ”—ഡോയ്ക്ലിസ്റ്റ് ഏതെന്നു കളിയാക്കിക്കൊണ്ടു തുടന്നു:—“പുറമെ വിടേണ്ടതു താമസിപ്പാമെങ്കിൽ ഞാൻ മൊർക്കണാവിവിത ശിപാർശ ചെയ്യും. പ്രസ്താവകാവതു കല്പന അനുവദിക്കാം. മോസ്സലിൽ നിന്ന രണ്ടുതൂണിൽ പുറത്തു പോണം. പുറത്തു താമസിക്കുമ്പോൾ രക്ഷിതാക്കന്മാരെങ്കിലും കൂടെയുണ്ടാവണം. നാനുണ്ടു് കോ? ഭാരവാഹി അടുത്തോ?”

“ഭാരവു വരും.” പാഞ്ചാലി പറഞ്ഞു.

“അയാളിങ്ങനെ വരുട്ടേ. കറുപ്പു കളിയാക്കണം”—ഡോയ്ക്ലിസ്റ്റ് ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടന്നു—“അയാൾക്കു

നല്ല ശിക്ഷയായി. തൃമുഖിയെ പോലീസുകാർ കട്ടിയെ നോക്കി."

ഞങ്ങളും ചിരിച്ചു.

"മെയിക്ക് സർട്ടിഫിക്കറ്റു ഓജരാക്കേണ്ടിവരും" എന്ന് മിസ്റ്റർസ്സ് തന്നു:— "എന്നാൽ വേഗം കഴിക്കണം. മറ്റു കുട്ടികൾക്കു കളിയാക്കാൻ ഇടവരുന്നവിധം കഴിഞ്ഞു കൊള്ളട്ടെ."

അങ്ങനെ ഞങ്ങൾ മടങ്ങിപ്പോന്നു. തൊട്ടടുത്തു ചില പാമ്പാലികളുടെ അടുത്ത് വന്നു. മെയിനിൽ തൃമുഖിയെ അടുത്തു തന്നെ ഒരു വെട്ടു വാടകയെടുത്തു; അവൾ അങ്ങോട്ടു മാറിത്താമസിച്ചു. അവൾ വെട്ടുവാൻ അനുവദനത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടു. മറ്റു മാമ്പോളകളെപ്പോലെ കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്ന പൊന്നല്ലെങ്കിൽ പരിശോധിക്കാൻ കഴിയാത്തവയെപ്പോലെ. അവളെ കുട്ടികൾ ഇടക്കിടക്കു കളിയാക്കിയിരുന്നു. അത്ര മാത്രം.

തമിഴിനി എന്നൊരു പെൺകുട്ടി ഒന്നാം കൊല്ലം തന്നെ കൃത്യമായി വിട്ടിൻ പോയി. പിന്നെ മടങ്ങി വരികയുണ്ടായില്ല. അവളെ ഒരാൾ കല്യാണം കഴിച്ചുവെന്നും വാങ്ങിയ സ്വർണ്ണപ്പൊൻ മടക്കിത്തന്നു മെയിനിൽ നിന്ന രക്ഷിച്ചുവെന്നും ഞങ്ങൾക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിച്ചു.

പോസ്റ്റലിൽ ചില ചില്ലാ കളവുകൾ നടന്നിരുന്നു. സോപ്പുവെട്ടി, ചീർപ്പ്, കണ്ണാടി, നോട്ട്. ചില്ലാപ്പണം അങ്ങനെ പലതും ഇടക്കിടക്കു കാണാതാവാനുണ്ടായിരുന്നു. ഒരു കുറി സ്വർണ്ണപ്പൊൻ കിട്ടിയ പണം ഞാൻ പെട്ടിയിൽ വെച്ചു പൂട്ടിയിരുന്നു. പിന്നെ നൂറു രോക്കിയപ്പോൾ കണ്ടില്ല. ഞാൻ മെൽ "റോട്ട്" ആവലാതി പറഞ്ഞുവെങ്കിലും തൊണ്ടി മുതൽ കണ്ടെടുക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അങ്ങനെ ഒരേറ്റപ്പിൻ പെട്ടിയെ നല്ലൊരു കളവായി. ഞാൻ അതിനെപ്പറ്റി ഒരാളോടും സംസാരിക്കുകയുണ്ടായില്ല. അതു പോ

യി എന്ന മാത്രം കണക്കാക്കി. അന്യ മുതൽ പിന്നെ ഞാനെന്റെ പെട്ടി പൂട്ടുകയുണ്ടായില്ല.

രണ്ടാം കൊല്ലത്തെ വാർഷികയോഗത്തിൽ ക്ലാസ്സിൽ ഏറ്റവും അധികം താക്ക കിട്ടിയ വകയ്ക്ക് ഇരുപത്തിനാലി ബു ചതുരത്തിട്ടുള്ള ഒരു കർക്കണ്ണാടിനും, പ്രസംഗമന്ത്ര പരിക്ഷയിൽ വിജയിച്ചതിന് ഗ്രന്ഥവിചാരമെന്നൊരു പുസ്തകവും എന്നിങ്ങനെ നൽകാനായി കിട്ടുകയുണ്ടായി.

ആ രണ്ടു കൊല്ലക്കാരുംകൊണ്ടു നാനൂറോളം നല്ല പുസ്തകങ്ങൾ വായിച്ചു. മാതൃഭൂമി ദിനപ്പത്രവും ആഴ്ചപ്പതിപ്പും സംഭരണർ മാസികയും നാലാകായി വായിച്ചു.

സ്ത്രീകൾക്കുള്ള കടയിലിരുന്ന് സ്ത്രീ ഒരു കന്യാശുദ്ധി കാണിപ്പോയും ജെയിലിപ്പോയും ഭാഗങ്ങൾ ഉട്ടിപ്പുത്തുണ്ടാക്കിയതാണെന്നു ഗോനിയ്ക്കൊക്കും. ഫെഡ്കിസ്റ്റ്റസ്സും മെയ്തനും നല്ലവരാണെങ്കിൽ അലട്ടു കൂടാതെ തെവിയും രണ്ടു കൊല്ലം കഴിച്ചു ഗുട്ടിപ്പുത്തു കടക്കാം. അവരുടെ സ്വഭാവം ചിത്തമായിപ്പോയാൽ ആ ജീവിതം നരകമയമാവുമെന്നതിന്നു സംശയമില്ല.

പൊതുപരിക്ഷയ്ക്കു രണ്ടാഴ്ച ചന്ദ്രനെന്ന പാഠങ്ങളെല്ലാം നിന്നി. ഫാജരെടുത്തു ഹോസ്റ്റലിലേയ്ക്കു തന്നെ പാഞ്ഞയച്ചു. ഞങ്ങൾക്കു വായിക്കാൻ സൗകര്യപ്പെടുത്തിത്തന്നു. അക്കാലത്തു ഞങ്ങൾ മുപ്പതുപേരോ കൂടുതൽ. ടീപാട്ടിയും നടന്നി.

പൊതുപരിക്ഷ കഴിഞ്ഞു മാർച്ചുവസാനത്തിൽ ആ സമാപനത്തോടു യാത്ര പാഞ്ഞു ഞാനെന്റെ വീട്ടിലേയ്ക്കു മടങ്ങി. ചുരുങ്ങിയ ദിവസമുള്ള ഹോസ്റ്റൽ ജീവിതം കൊണ്ടു ഞാൻ കൈനിലിനിറ വേണ്ടി ഒന്നാം കൊല്ലത്തിൽ കൊണ്ടുവരായ അമ്പതുരൂപികയ്ക്കു പുറമെ പതിനാറുരൂപിക കൂടി സമ്പാദിച്ചു. വീട്ടിൽ വന്ന കണക്കു നോക്കിയപ്പോൾ കൈനിലത്തലയിൽ പതിനാറുരൂപിക നൽകുന്ന ലാഭമായിരുന്നു.

ചകന്ന കൊടി

ഞാൻ ആമിരത്തിത്തൊണ്ടയിൽനിന്നു മുമ്പായിത്തഴ്ന്നു എ
പ്പ്രിയ രാജാ! ഞാനും നിമിത്തം എന്റെ വെട്ടിൽ നിരിയെ
ത്തി. കൈയിൽ കഴിഞ്ഞു ചെന്നു വന്നപ്പോഴേക്കും എ
ന്നെങ്കിലും സ്വർഗ്ഗം നിറവിരിക്കുന്നു. കരുതാൻ പാട്ടു
ക്കിട്ട് കേൾക്കുകൊടുക്കുന്നു.

വടക്കുഭാഗം സ്വർഗ്ഗം മാനേജർമാർ കരുതുംപടിയിൽ നാ
രായണൻ നായർ വെട്ടും കെട്ടിടവും മാറ്റുകയെന്നുള്ളതും
ഇതിന്നു മുൻപുള്ളതാണ് തിരുവാണിയത്. മുസ്ലിമാർ
ആ പണക്കൊണ്ട് പത്തേക്കു ചെന്നു എന്റെ പാട്ടു
ത്തിന്റെ പണക്കിടവും വാണിയായിട്ടു കയറുന്നു.

തെക്കുഭാഗം സ്വർഗ്ഗം ആണ് മാനേജർമാർ ആവശ്യമു
ണ്ടായിരുന്നതു. കെ. പി. നാരായണൻ നായർക്ക് സ്വന്തം
കുടുംബത്തിലും അദ്ദേഹം ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് മ
ഹാരാജാവിന്റെ ജോലി കിട്ടുക സ്വാഭാവികമായിത്തീ
ന്നിരിക്കുകയാണ്. എങ്കിലും ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ ചെന്ന
കണ്ട ജോലി ആവശ്യപ്പെട്ടു. ഒരു പക്ഷം ഉണ്ടായില്ല. എ
ന്നാലും അദ്ദേഹത്തിന് ആ സ്വർഗ്ഗം എനിക്ക് ജോലി കിട്ടുകയി
ല്ലെന്നു ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടു. അങ്ങനെയൊരു പാട്ടുമാക്കിയും

പറിയും തിളയ്ക്കൊട്ടു ഭക്തി ഒഴിഞ്ഞുകൊടുക്കാൻ ആ വശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ട് കാർത്ത്യായനി നോട്ടിപ്പുയച്ചു. തുടൻ കേസ്സം കൊടുത്തിരുന്നു.

"നാമക്കന്മാരേ നോട്ടത്തിലെ കവലിന്റെ തലയ്ക്ക് ഇതിലധികമാനം വിലയില്ല. ഇനി കാത്തിരുന്നതുകൊണ്ട് കാർത്ത്യായനി പറഞ്ഞുകൊണ്ടു നടന്നിരുന്നു. ആകെ ആയിരത്തിയഞ്ഞുറുപ്പിനുള്ളാണ് വ്യവഹാരം. ആ വ്യവഹാരംകൊണ്ടു ഞങ്ങൾക്കു യാതൊരു പേടിയും പരിഭവവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. നെല്ലും പണവുമായി രണ്ടായിരത്തോളം ഉറുപ്പിനുള്ള വക ബാലന്റെ കയ്യിൽ സ്വയം ഉണ്ടായിരുന്നു. ഒരു കൈ നോക്കിയിട്ടല്ലാതെ ഒഴിഞ്ഞുകൊടുക്കലില്ലെന്നു ബാലനും ഉപരിതീതമായിരുന്നു. ഇങ്ങനെയൊരു ഉറുപ്പിയും മുതപ്പിയുടെ വകാലത്തും കൊടുത്ത് കേസു നടത്താൻ ഗോപാലകൃഷ്ണമേനോൻ അയക്കുന്ന ഏല്പിച്ചു.

ഞങ്ങൾക്കു വലിയൊരു നേട്ടമുണ്ടായി. പൊതുവെ തെങ്ങുപ്പു ഒഴിഞ്ഞു കാലാശിരസ്ഥാനത്തിൽ കോൺഗ്രസ്സ് മന്ത്രിയുടെ അധികാരത്തിൽ വന്ന കാലമായിരുന്ന ആത്മം. മലബാറിലെങ്ങും കൃഷിക്കാരുടെ സംഘങ്ങൾ സ്ഥാപിച്ചു പ്രവർത്തനം തുടങ്ങിയിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ ഭേദത്തും ഒരു കർഷകസംഘമുണ്ടായി. ബാലൻ പ്രവർത്തകരുമായിട്ടെല്ലാം ഓടുകയാണ്, രാജാജിയുടെ കാർഷികാധ്വാനിയനവും കൃഷിക്കാരുടെ സംഘടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുള്ളതും ഞങ്ങളെ കാത്തു രക്ഷിച്ചു.

ബാൻ കെമിസിന്റേ സ്കൂളിൽ നിന്നു മടങ്ങിയപ്പോൾ നെൽ പിറോ ദിവസം—ഏപ്രിൽ രണ്ടാം തീയതി—തെക്കും മറ്റിന്നാൽ തെങ്ങാലായിരുന്നു. തെക്കുംകൂടി പാടത്തിന്റെ തെക്കെത്തലയ്ക്കുൾപെട്ട് താഴ്വക്കിലെ കൃഷിക്കാരുടെ ഒരു ചെമ്പുതോഴനും കലാപരിപാടികളും നടത്താൻ

നിന്നുവന്നിരുന്നു. ബാലനും മാത്രം പല ചെറുപ്പക്കാരും അതിനുവേണ്ടി സജീവമായി പ്രവർത്തിക്കുകയായിരുന്നു.

കൃഷിക്കാരുടെ നിലം ഉയർത്തുന്നതിനായി വായനശാലയുടെയും കോൺഗ്രസ്സിന്റെയും പ്രവർത്തനം മനസ്സിലായിരുന്നു. കോൺഗ്രസ്സിന്റെ വായനശാലയിലും പ്രവർത്തിച്ചിരുന്നവരുടെ ബഹുദരിപക്ഷം തന്നെയാണ് കർഷകനിലങ്ങളിൽ പ്രവർത്തിച്ചിരുന്നത്. കോൺഗ്രസ്സിൽ അംഗസംഖ്യ വർദ്ധിച്ചിരുന്നുവെങ്കിലും പ്രവർത്തനം നിർത്തിയത്.

വായനശാലയുടെ സജീവപ്രവർത്തനമായിരുന്ന നാലു മണിക്കോൺഗ്രസ്സിന്റെ ചുമതലമായി കിടപ്പിലാണെന്നു കേട്ടു. സുഖക്കേട് കനകപ്രസാദനാണ് ബാലൻ പറഞ്ഞത്. എന്തിനും തെക്കേക്കൂട്ടത്തിൽ പോയി അദ്ദേഹത്തെ ഒന്നു കാണണമെന്നു തോന്നി. എന്താണു എന്റെ മനസ്സാക്കി പഴയ വായനശാലയിൽ ചെന്നെങ്കിൽ കടുങ്ങിയതായി കണ്ടു.

അവിവാചിതമായ ബാൽ തെക്കേക്കൂട്ടത്തിൽ പോയി അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടാൽ അപ്പകളെല്ലാം പാലും? തെക്കേക്കൂട്ടത്തിലെ പെൺകുട്ടിയെപ്പോലെ അടുത്ത പെൺകുട്ടിയായി അവിടെയിൽ അവരെ കണ്ടാൽ ചെന്നാണെന്നു പറഞ്ഞ് ആ വഴിക്ക് അദ്ദേഹത്തെ കാണാമായിരുന്നു. പക്ഷേ, അവിടെയിൽ എന്തിനും പെൺകുട്ടിയായിരുന്നില്ല. പട്ടാളം ചാക്കുതൊഴുപ്പിനെ ആ മേന്മയുടെ കടുങ്ങിത്തലിനെ സ്കൂൾ പേരുന്നമായിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ മറ്റു കോൺഗ്രസ്സ് ഇത്തരം വലത്തായി പിൻവലിച്ചാൽ തെക്കേക്കൂട്ടത്തെ തെക്കേക്കൂട്ടം വലത്താക്കുകയായി മാറാനാണെന്നു നിശ്ചയിക്കുകയായിരുന്നു.

പ്രസ്ഥാനത്തിൽ അപ്പകളെല്ലാം കോൺഗ്രസ്സ് മാത്രം മതിയെന്നു അറിയിച്ചുവെന്നായിരുന്നു. കൃഷിക്കാ

കൊട്ടെഴിയിലുള്ളവർക്കും അന്ധ്യവകുപ്പുകൾക്കും വേറെ വേറെ സംഘം ആവശ്യമില്ലെന്നായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം. അദ്ദേഹം കോൺഗ്രസ്സിന്റെ വലതുപക്ഷത്തേയും മന്ത്രിസഭയേയും അനുകൂലിച്ചുകൊണ്ട് ഇടതുപക്ഷക്കാരുടെ വഴിതെറ്റിപ്പോകിനെ അപലപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. നാറായണമേനോൻ ഇടതുപക്ഷാഭിപ്രായക്കാരനായിരുന്നതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തോടുള്ള അദ്ദേഹത്തിന് സ്വന്തം ഒരു നൈതികതയോടുകൂടിയ ചെന്ന കാരണകൂടാമായിട്ടുണ്ടു്. വലതുപക്ഷ കോൺഗ്രസ്സുകാരുടെ നഷ്ടവിധവായ സർവ്വതലത്തിലുള്ളവർക്കും മനസ്സിലെ കാര്യങ്ങൾ കഴിവിന് പ്രവീക്ഷാരുടെ സഭയോ കോൺഗ്രസ്സ് തന്നെയായിരുന്നു.

നാറായണമേനോനെ കാണാൻ തെക്കേക്കൂട്ടത്തിൽ ചെല്ലുമ്പോൾ 'എന്തെ പോന്നതെന്ന അധികാരി ചോദിച്ചാൽ ഞാനെന്തു പറയും. അതായിരുന്നു എനിക്കു് പരിഭവം.

മിസ്റ്റർ മിസ്റ്റർ. വായനശാലാ വൈസ് പ്രസിഡണ്ടായിട്ടുണ്ട്. പൊതുജനങ്ങളിൽ പ്രസംഗിച്ചിട്ടുണ്ട്. കേരളത്തിന് കഴിയിട്ടുണ്ട്. കേരളം സ്വാതന്ത്ര്യത്തോടെ പുല്ലായിട്ടുണ്ട്. പെരുമാറിയിട്ടുണ്ട്. എങ്കിലും സുഖഭരണത്തിലായിട്ടുണ്ടെന്നു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിദ്യയ്ക്ക് ചെന്ന കാരണമോടൊന്നിച്ചുപോൾ ഏതോ ഒരു പാഠവും ഏതെങ്കിലും തടഞ്ഞു നിൽക്കി.

വായനശാലാപ്രവർത്തനത്തിൽ പങ്കെടുത്തിരുന്ന മാറ്റം ചെറുപ്പക്കാരുടെയധികം ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിക്കുകയും ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. അവിശ്വസ്യമായിരുന്നതിന് അലയടിച്ചിരുന്ന ദേശീയബോധം നോക്കാൻ വഴി ആ ദേശത്തു വന്നു് ആ സ്നേഹിക്കുന്നതിന്റെ യാത്രയ്ക്ക് വെളിച്ചം കാണിച്ചത്. വിദ്യുച്ഛക്തി ഒരു ബൾബിന്റെ വെളിച്ചം കാണുന്നതുപോലെ, ആ ചെറുപ്പക്കാരുടെ

തെക്കുംകൂറിയിലുള്ള ചെറുപ്പക്കാർക്ക് നേർപഴി കാട്ടിക്കൊടുത്തു. അവരിൽ ഒരാളെങ്ങോടും സമാനതയുണ്ടായും പ്രവർത്തനരീതിയും ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുത്തു. ആ നരകത്തിൽനിന്നും പേരിൽ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ ബഹുമാനിച്ചു; സ്നേഹിച്ചു; ആരാധിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമാധാനവും പ്രവർത്തനസാമർത്ഥ്യവും ന്യായവും എല്ലാം അനന്യസാധാരണങ്ങളായിരുന്നു.

[വായനക്കാർ തൊറിയരിക്കരുത്. നോവലുകളിലും മറ്റും കാണ്മാന പ്രേതത്തെ പറയുന്ന ഭാവനയോടൊപ്പം എനിക്ക് അയാളിൽ അലർച്ചയില്ല. ഞാൻ എന്റെ ചുമ്മത്തിന്റെ അശ്വാശനപരിഭാസങ്ങളെയും ഇറക്കിപ്പറയുന്ന പരിഭാസമായിപ്പോകാം. അങ്ങനത്തെ ഒരാളുടെ കണ്ണികൾ പോലും അവിടെയെങ്ങും കാണുകയുണ്ടായില്ല.] ഒരു സമാപ്തവർത്തകന്റെ നിലയിൽ അദ്ദേഹത്തെ വീട്ടിൽ ചെന്നു കാണണമെന്നാണ് എനിക്ക് തോന്നിയത്.

ഞാൻ വൃദ്ധനായ ഒരാളുടെ ഭാര്യയെന്ന പേരിൽ ജീവിച്ചിട്ടുണ്ട്. മനക്കിലെ കാഴ്ചപ്പാട്, ഒരു പുച്ഛ എരിയെ പിടിക്കാതെന്നപോലെ ചാരിതും നട്ടിയെടുക്കാൻ എന്റെ അമ്മിളെ മട്ടിലിരുപ്പ് പതിയിട്ടുണ്ട്. ഈ രണ്ടു സംഗതിയും സംസാരവിഷയമായിട്ടില്ല. ഞാൻ മുമ്പായിരുന്നെങ്കിൽ കൂടെ കാണുമ്പോൾ ഗുരുജനസമാജത്തിനു പോയതു സംസാരവിഷയമായി. ആ കാരണംകൊണ്ടു ഞാൻ വൃദ്ധിയാറില്ലെന്നതല്ല വായാടികൾ പറഞ്ഞു പറഞ്ഞി. അതിലാലും എനിക്ക് ഗുരുജനമായിട്ടില്ല. പിന്നെ ഈ സന്ദർഭത്തിൽ കാണാൻ പോകുന്നതിനിന്നും എന്തെ വിലക്കുന്നതെന്നാണ്? ഒരു ദിവസം മുഴുവൻ ഞാൻ അതിനെ പ്രതിഷേധം അലോചിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

പിറ്റേന്നു വൈകുന്നേരം പാടത്തുവെച്ചു നടക്കുന്ന കിഴക്കുനോട്ടത്തിലും ലോപിയിലും കാണുവാൻ ഞാനും പോയി. വലിയൊരു കവണിത്തേൽ അരിവായും ചുറ്റികയും അടയാളമുള്ള ഒരു ചുക്കുന്ന കൊടി പാറിക്കളിക്കുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. ആ കൊടിത്താന കാലത്തു വടക്കേ മലബാറിൽനിന്നു വന്ന ഒരു കോൺഗ്രസ്സ് നേതാവ് ഹൃദയത്തിൽപ്പെട്ടിരുന്നുവെന്നു, ഉമ്മൻ നിന്നിരുന്നതു ചെങ്കൊടിയായിത്തന്നെയെങ്കിലും ത്രിവർണ്ണപതാകകൾ സമ്മേളനസമയത്തു എല്ലായിടത്തും പാറിക്കളിച്ചിരുന്നു. ആ സമ്മേളനസമയം ചെങ്കൊടികൾക്കും ത്രിവർണ്ണപതാകകൾക്കും നിരമാലകളിൽ മിന്നിത്തീർന്നിരിക്കാണെന്നു. ആ സമ്മേളനസമയം കോൺഗ്രസ്സ് അധികാരം സ്വീകരിച്ചതിൽ ഒരു ഹൃദയത്തിലുണ്ടായ അപ്രസന്നതയുടെ അലകൾപോലെ കാണപ്പെട്ടു.

വടക്കേ ഇന്ത്യയിൽനിന്നു വന്ന ഒരു കോൺഗ്രസ്സുകാരൻ അന്നുണ്ടു സമ്മേളനം ഉദ്ഘാടനം ചെയ്തു. ഞാൻ പാലാൻ ആ ഉദ്ഘാടന പ്രസംഗം മലയാളത്തിലേക്കു തർജ്ജമ ചെയ്തു. ആ പ്രസംഗത്തിന്റെ അവസാനത്തിലാണ് മദ്യമിടുന്നതുമുഖം ആ മുപ്പത്തിയെട്ടു വാക്യം ഞാൻ കേട്ടത്. അതിന്റെ നാണേന്നു മനസ്സിലായില്ലെങ്കിലും ആ മനസ്സിലാക്കൽ ഒരു മന്ത്രാഭാസം എന്റെ കർമ്മകളിൽ കടന്നുവന്നു മേൽ: "ഇൻക്വിലാബ്—സിനാബാ."

"ഇൻക്വിലാബ് സിനാബാ" ഏറ്റുവാങ്ങം ഏറ്റുവിളിച്ചു. ഞാനും.

ആ താഴെക്കുസമ്മേളനത്തിന്റെ സ്വാഗതസംഘമുഖേൻ ശോഭാലനായിരുന്നു. അധികരിയുടെ നാനാഭാഷയിലും പ്രചാരവേല ചെയ്തിരുന്നതുകൊണ്ട് സമ്മേളനത്തിലേക്ക് ചെങ്കൊടിയെന്നീയ ജഡകൾ കൊച്ചുജനികൾ പോലെ വസുചേസ. അവിടത്തെ ജനസമുദായമായിരുന്നു.

കൃഷിക്കാരുടെ നാനാവിധാരികൾ, കൃഷിക്കാർ സംഘമായി നിൽക്കേണ്ടതിന്റെ ആവശ്യകത, കോൺഗ്രസ്സുതന്നെ കൃഷിക്കാർക്കുവേണ്ടി ചെയ്യാതിക്കേണ്ട ചുമതലകൾ—അങ്ങിനെ ഏതും ഗോപാലന്റെ പ്രസംഗത്തിൽ വിരോധിക്കപ്പെട്ടു. കൃഷിക്കാരുടെവിചാര കച്ചേരികളുടെ ചിത്രങ്ങൾ ഭംഗിയായി വിവരിച്ചു. പ്രാദേശികങ്ങളായ അനേകം ഗ്രാമപഞ്ചായങ്ങൾ ചർച്ചയുണ്ടായി. തങ്ങളുടെ കാര്യങ്ങളും കഷ്ടതകളുംവേണ്ടി കാര്യങ്ങളും ഒന്നുതന്നെയാണെന്ന ബോധം ജനഹൃദയങ്ങളിലുളവാക്കി. പാങ്ങിങ്ങാട്ടു മനക്കിലെ കാര്യങ്ങൾ അറക്കാനുണ്ടായിരുന്ന പേരിൽ കൊടുത്ത ഭരണം ആ പ്രസംഗത്തിൽ വിവരിക്കപ്പെട്ടു.

മദിരാശിയിൽ കോൺഗ്രസ്സാണ് ഭരിക്കുന്നതെങ്കിൽ, ഈ നാട്ടിലെ കൃഷിക്കാർ മലയുയർന്നി കാര്യകൾക്കൊക്കെയാണ് നടക്കുന്നതെങ്കിൽ, കാര്യസ്ഥനായ ഇട്ടുവയർ നായർ നാമകത്തവയുടെ അതിശയിക്കേണ്ടതിന്റെ അർത്ഥം പണയത്തക്കമുള്ള മരുന്നിനുപോലും കിട്ടിയില്ലെന്ന പാങ്ങപ്പോൾ സഞ്ജയനമ്പിലാൾ ഏറ്റുപടയ്ക്കും പൊട്ടിച്ചാലത്തപ്പോലെ കരഘോഷമുയർത്തും.

"ഈ ചെങ്കൊടി എന്നാലെന്ത്?" എന്നു വിരോധിക്കുകയുണ്ടു് രാവിലെ പത്താകുമ്പോൾ 'കെ' പ്രസംഗിച്ചു. വടക്കുമാലിയിലും നടുവട്ടത്തും തെക്കുമാലിയിലും താലൂക്കിലും മലബാറിലും കേരളത്തിലും ഇന്ത്യയിലും ലോകത്തിലെ ഇല്ലത്തും, പണിയെടുത്തു കഴിഞ്ഞുവന്ന ജനവിഭാഗത്തിന്റെ ആശയഭയം ആവേശത്തിന്റെയും മിടിപ്പുകളുണ്ടു് ചെങ്കൊടിയുടെ ഓരോ ചലനമുണ്ടെന്ന 'കെ' വ്യക്തമാക്കി.

നാമകത്തവയുടെ അതിശയിക്കപ്പെടുന്ന പ്രശ്നം ആ ചെങ്കൊടിയുടെ മുമ്പിൽ ഒരു കൊടുപ്പു പ്രസ്താവിക്കുന്ന 'കെ' പാങ്ങു അതിന്റെ പലം, പശ്ചാത്യവലയും വർദ്ധിപ്പിലേ

രും ഏവ്യതിഭേദം നാട്ടിനയിലേയും അമേരിക്കയിലേയും എല്ലാ അധ്വാനിക്കുന്ന ജനവിഭാഗത്തെയും ബാധിക്കുന്നവെന്നുദ്ദേഹം വിശദമാക്കി.

‘കെ’യുടെ ആ പ്രസംഗം കേട്ടതോടുകൂടി സങ്കടമിറങ്ങിയ ഹന്റർ ഓരീനബോധത്തിൽനിന്നുയർന്ന് കയ്യുയർപ്പുന്ന മട്ടിൽ വർത്തിക്കാൻ ലോകാധ്വപരമായ—വിരാലമായ—ഒരു ബോധം എന്നിലുയർന്നുവന്നു.

ആ പൊതുജനങ്ങളിൽനിന്നും വെച്ചു താല്പര്യകർഷക സംഘത്തിന്റെ ഒരു പ്രവർത്തനങ്ങളിലൊന്നി ആയിരുന്നു. താല്പര്യകർഷക നാനാഭാഷാ നക്ഷത്ര ജാലം മൂലം വന്നു എത്തിയിട്ടുള്ള ആ ഓരീനിയന്തരമായ അധികാരപ്പെട്ടത്തി. കൃഷിക്കാരുടെ അധികാരപരാധാഭ്യന്തരങ്ങളായ ഒരു വിധമനുഷ്ഠിക്കാൻ നടപ്പിലാക്കി ചിലക്കാരി സിന്ധുവിന്ദോണനുമേൽകാലാഭ്യന്തര പ്രാമുഖ്യം ചാഴ്ന്നുവന്നു. ആ നാട്ടുകർ പ്രവർത്തനങ്ങളിലൊന്നിൽ ഏതൊരു ബാലനാ ഒരു അംഗമായിരുന്നു.

ആ പൊതുജനങ്ങളും പ്രസംഗങ്ങളും. ബന്ധം മനസ്സിൽക്കാരാമുയർന്നു കേട്ടിൽ ബന്ധം ജയിക്കുമെന്നുവരുന്നതെന്ന് എന്തിനുള്ളതായി അഥവാ യോജിക്കുമെന്നതിൽ അന്നെ, യോജിച്ചു ബന്ധം മാറ്റമില്ലെന്നും ലോകത്തിലെ മട്ടിൽ വർത്തിക്കുമെന്നെന്നും ഒരു സമാധാനം എന്തിനായി.

പൊതുജനങ്ങളിൽ കൂട്ടിച്ച് ‘പാട്ടുബാക്കി’ എന്ന നാടകം എല്ലാവരെയും ആകർഷിപ്പിച്ചു ജനങ്ങളിൽ ഒന്നിടത്തു മനസ്സിലാക്കി. കർമ്മങ്ങളെക്കുറിച്ചു കഥാപാത്രം കാർമ്മികൻ വെച്ചു ചുറ്റു വാണിപ്പിച്ചു കർമ്മങ്ങളെ എന്തിനായി ബാലൻ കർമ്മം ചെയ്തതെന്ന് ചുറ്റിപ്പിടിച്ചു നോക്കി.

പൊതുയോഗത്തിന്റെ ചിരോദിപസംശോധനാലൻ
തന്നെയും വീട്ടിൽ വന്നു. അപ്പോൾ ബാലൻ അവിടെയു
ണ്ടായിരുന്നില്ല. അവർ തങ്ങളുടെ വീട്ടിൽനിന്ന് സഞ്ച
ിതായിരുന്ന കൊണ്ടുപോയിരുന്ന പാമ്പിപ്പാമ്പാണെന്ന് മേ
ക്കിക്കൊണ്ടുവരാൻ പോയതായിരുന്നു. മനുഷ്യരെല്ലാമെ
ലിരുന്നു മുറുക്കിയിരുന്നു.

“എന്താ മനുഷ്യേ” ശോചാലൻ വന്ന ഉടനെ പുരുഷ
നായ കയറി അവിടെയിട്ടിരുന്ന ചാമുകസാലയിൽ കയറിയി
രുന്നതൊക്കെ ചോദിച്ചു. ബാലന്റെ രണ്ടുകൊല്ലത്തെ ഭര
ണകാലത്തുണ്ടായതാണ് ആ ചാമുകസാല.

“തന്നെ ഒഴുകിപ്പോവാനായി” മനുഷ്യനായ: “കാൽ
സ്ഥൻ കൊടുത്ത കേവല കോടിയിൽ പിടിക്കണം. എന്താ
വേണ്ടതെന്നുവന്നു എന്തിനെ നിശ്ചയിച്ചു. ഒന്നൊന്നും ഈശ്വ
രനല്ലേ? സത്യംപോലെ വന്നു എന്നു വിചാരിച്ചു ഇവിടെ
തന്നെ ഇരിക്കണം.”

“കുറുപ്പാലനെക്കൊണ്ട് പോയി ഇലയെടുത്ത്” ശോചാലൻ തു
ടങ്ങി: “പ്രതിരോധം ഒഴിഞ്ഞുകൊടുക്കേണ്ടിയിട്ടില്ല. ഇ
പ്പോൾ ഭരിക്കുന്നത് കോമൻസാ. ഇനി ഈ ഭൂമിയെക്കൊ
ണ്ടുവേർതിരിക്കാനാണ്. ‘പോ’ എന്നു പറഞ്ഞാൽ പണ്ട
ത്തെപ്പോലെ കൃഷിക്കാർ പോവുകയെന്നതില്ല.”

മനുഷ്യരെ സന്തോഷമായി. അവർ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു
പോയില്ല: “അങ്ങനെയൊരു നാലാഴ്ചയെങ്കിലും കിട്ടും?
എ?”

“കിട്ടും”—ശോചാലൻ പറഞ്ഞു.

“നന്ദനായില്ല”—മനുഷ്യനായ ശോചാലൻ: “എല്ലാ
ഭൂമിയും കൃഷിക്കാർക്കായാൽ അപ്പോൾ പിന്നെ മനസ്സ്
കൊള്ളാ?”

“കനയ്യ, നിങ്ങൾ വേറെ വല്ല വഴിയും നോക്കിക്കൊണ്ടു നമ്മൾ വിട്ടുപോകാനുണ്ടാകുമെന്ന്. അതുവേഗതയെ പുല്ലാ കൃഷിക്കാക്കും.”

“അതേ, അതു വാളാ—” മുതുകുട്ടി പറഞ്ഞു:—“പത്തമ്പതിനാലുനാളായിട്ട് അപ്പോൾത്തന്നെ വെട്ടിനാശമാക്കാൻ പാടില്ല.”

“അപ്പോൾ കൊടുത്തിട്ട് ഇപ്പോഴും മുതുകുട്ടിക്ക് വരവു ഇല്ലാത്തതല്ലേ!”—ഗോപാലൻ ഏതോട ചോദിച്ചു:—“പിന്നെ എന്താ കിസ്കല്ലേ, കൈയിനിങ്ങനെയൊക്കെ എന്തെന്നു?”

“തരക്കേടില്ല.”

“ഇരിക്കട്ടെല്ലേ.”

“ഇരിക്കാം.”

“അവളോ?”—മുതുകുട്ടിക്ക് മുന്നിലൂടെ നടക്കുമ്പോൾ നീക്കം ചെയ്തുകൊണ്ടു കഴിഞ്ഞു. അവർ ഗോപാലനെ ബോധ്യപ്പെടുത്തി:—“ഇന്നിട്ടു നേരം, അവളെക്കാൾ ജാപ്പീൻ തോരാറില്ല. ഒക്കെ പറയുന്നിട്ടുണ്ട്. അവളു് പടിഞ്ഞാറേക്കൊഴിഞ്ഞു പരിചരിക്കുന്നവരുമായിത്തന്നെ” ആ മനുഷ്യനെ “ഇല്ലാവിടത്തേ” ഇവിടേ അവളുടെ നൂറ്റുപ്പണി കിട്ടില്ല എന്നു കേട്ടു.”

“നമ്മുടെ വേറെ വല്ല ദിക്കിലും പണി കിട്ടും” ഗോപാലൻ ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു.

“കിട്ടും?”—മുതുകുട്ടി സന്തോഷം ചോദിച്ചു.

“കിട്ടും”—ഗോപാലൻ സന്തോഷിച്ചു പറഞ്ഞു:—“പാട്ടുതൊക്കിയതിലേക്കുള്ള പണം കൈമാറിക്കിട്ടെന്നിട്ടേ?”—ഗോപാലൻ ഏതോട ചോദിച്ചു.

“ഇങ്ങനെയൊക്കെ—ബാലനായ” അദ്ദേഹം തൊക്കെയൊക്കെ ചെയ്തു—“ബാലനായിട്ടും”—ബാലനെ ചോദിച്ചു:—“ബാലനെ ചോദിക്കുന്നു?”

"അവനോ?"—മുത്തശ്ശിയാണ് സമാധാനം പറഞ്ഞത്:—"അവനിപ്പോൾ സംഘവും സഭയും തന്നെയാണ്."

"കേന്ദ്രിനപ്പാറി വേണ്ടതൊക്കെ അന്വേഷിക്കണം." ഞാൻ തുടങ്ങി:—"കാർട്ടുവുമായി ഞങ്ങളെ അറച്ചു കലക്കി കടിക്കാനുള്ള ദേഷ്യമുണ്ട്."

"അതൊക്കെ താലൂക്കുകാർക്കുവേണ്ടി ഏതൊക്കെത്തിരിക്കുന്നു. പാർട്ടിയിക്കാണെന്ന് മാത്രം. കൃഷിക്കാരെ രക്ഷിക്കാൻ കോൺഗ്രസ്സ് പ്രവർത്തിക്കുന്നു എന്തെങ്കിലും ചെയ്യാതിരിക്കട്ടെ. ഗുണം കിട്ടിയാൽ കർഷകസംഘത്തിന് വല്ലതും സംഭാവന തരില്ലേ?" ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

"ഞങ്ങളെക്കൊണ്ട് കഴിയുന്നത് എന്തുവേണ്ടതെങ്കിലും തരാം. പിന്നെ ഇപ്പോൾ ബാലൻതന്നെ കർഷകസംഘത്തിലാണല്ലോ. അവനെ ഞങ്ങൾ സംഘത്തിന് തന്നിരിക്കുന്നു. അവൻ തന്നതൊക്കെ ഞങ്ങൾക്ക് സമ്മതമാണ്. അവനെ എത്രയും വരെ പഠിപ്പിക്കണമെന്നു വിചാരിച്ചു. മുത്തശ്ശി അതിന് സമ്മതിച്ചില്ല. അവനെ വല്ലതും വായിക്കാനും പഠിക്കാനും എടുത്തുകൂടി ചെയ്യണം."

"അവൻ പഠനം വായിക്കാറുണ്ട്."—ഗോപാലൻ തുടങ്ങി: "പ്രവർത്തകന്മാരെക്കൊണ്ട് സ്റ്റുഡിയോസ് കൊടുക്കാന്തോറുണ്ട്."

"അതു വേണ്ടതാണ്" —ഞാൻ തുടങ്ങി:—"എനിക്കും പങ്കെടുക്കണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. ജോലിയില്ലാതെ ഇരിക്കുകയല്ലേ?"

"ഒരു തരക്കേടില്ല"—ഗോപാലൻ തുടർന്നുപോയി:

"തെക്കേമുറി ഇല്ലാത്തതൊന്നു ജോലി കിട്ടിയില്ലേ? കളിത്തൂപ്പുകൾ നാരായണൻനായരോട് അന്വേഷിച്ചുവോ?"

“അന്വേഷിക്കുകയൊക്കെത്തന്നെയായി, നിവൃത്തിയില്ലെന്ന് നവരായണൻ നായർ പറഞ്ഞത്. ഇനി എന്തു ചെയ്തെന്നറിഞ്ഞുകൂട. അതെന്തെന്നും ഒരു ജോലി കിട്ടാൻ വഴി കാണുന്നില്ല.”

“ആട്ടേ ഞാനും അന്വേഷിക്കാം.” ഗോപാലൻ സമാധാനിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു തുടന്നു:—“ഏതായാലും നിങ്ങൾ വന്നുവല്ലോ. ഇനി വായനശാലാ പ്രവർത്തനം നെഞ്ചാറാക്കണം. അഞ്ചാറുമാസമായി—നവരായണമേമ്പൻ കിടപ്പിലായതു നൽകി വായനശാല ശരിക്കു നടക്കാറില്ല. ഗേക്കർകുട്ടി മേനവനായി പോയി, തിരഞ്ഞെടുപ്പിലുള്ളപ്പോൾ മുഹമ്മദ് റിഗായി. പക്ഷേ രൂപ്പണിക്ക് ഒഴിഞ്ഞു നിൽക്കുകയാണ്.”

“മുതാണി പുഷ്പരൂപ്പണിക്ക്?” ഞാനന്വേഷിച്ചു.

“പുഷ്പരൂപ്പണിക്കും അറിയില്ലേ?” ഗോപാലൻ സന്തോഷം മോടി ചിരിച്ചു. “ഇന്നാട്ടുകാർ പുത്തോട്ടത്തിലെ അപ്പുകുടപ്പണിക്കരെ ഇപ്പോൾ പുഷ്പരൂപ്പണിക്കരെന്നാണ് വിളിക്കുക പതിച്ചു. അവിടേക്ക് ഇവിടത്തെ കോൺഗ്രസ്സ് പിടിച്ചെടുക്കണം. പ്രസിഡണ്ടുവരാനത്തേയ്ക്കു പണിക്കർ നിന്നു. പക്ഷേ മോറു, തിരഞ്ഞെടുത്തതു നവരായണമേമ്പൻറെയാണ്. മുപ്പതും കലിപ്പൊതുവാളും ഇപ്പോൾ വായനശാലയിൽ പോവാറില്ല. മേമ്പർഷിപ്പ് കൊടുക്കാമല്ലോ ഈ തിരഞ്ഞെടുപ്പിനുമേൽ പണിക്കരെ പുഷ്പരൂപ്പണിക്കരെന്നും അയാളുടെ അധ്യക്ഷതയായ രാഘവപ്പൊതുവാളെ കലിപ്പൊതുവാളെന്നുമാണ് അട്ടുകാർ വിളിക്കാൻ.”

“വായനശാലയിൽ ഇപ്പോൾ പത്രം വരാറില്ലേ?” ഞാനന്വേഷിച്ചു.

“മാതൃഭൂമി വരാറുണ്ട്.” ഗോപാലൻ തുടന്നു: “മേമ്പർഷിപ്പ് പരിശീലനം വേണ്ടതാണ്. മുഹമ്മദ് സ്വന്തം കൈയിൽനിന്നു പണമടച്ചിട്ടാണ് പത്രം വരുന്നത്. പത്രം

ഞാൻ ശ്രമിക്കണം. പക്ഷേ, അവരെക്കൊണ്ട് വളരെ ചെറിയ യഥാർത്ഥതയുണ്ടാകുന്നു."

"പിന്നെ നിങ്ങൾ അദ്ധ്വാനിക്കുകയും ചെയ്യാൻ പ്രാപ്തനാകണം. വടക്കെ മലബാറിൽ അതായത് സജീവ പ്രസ്ഥാനമായി കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇവിടെയും അതിന്റെ അടിയിൽ നിൽക്കുകയുണ്ടാകുന്നു."

"അതെന്തിനും തോന്നി. നമ്മുടെ നാടുകീഴിൽ വല്ല പ്രവർത്തനവുമുണ്ടോ?"

"പോയി" ഒരു താല്പര്യസംഭവമുണ്ട്. രാഷ്ട്രത്തിനും രാഷ്ട്രകൃഷ്ടനുമായോ മറ്റോ "അതിന്റെ പ്രവർത്തനം" ഉണ്ടാകുന്നു. ഞാൻ നിങ്ങളെപ്പറ്റി അറിയാൻ പറ്റുന്നു."

"ഞാൻ കഴിയുന്നതൊക്കെ ചെയ്യാം—എങ്കിലും." ഞാൻ തുടങ്ങി: "ഒരു പെണ്ണുണ്ടോ?"

"പെണ്ണുങ്ങൾ അത്ര ചോദിക്കാൻ പറ്റാത്തതല്ല"—ഗോപാലൻ തുടങ്ങി: "ഇപ്പോഴുള്ള കേട്ടിട്ടുള്ളത്?—ഇന്ന് കേൾക്കുന്നതിൽ ഉൾപ്പെട്ട പെണ്ണുണ്ടാകുന്നു" കോൺഗ്രസ്സ് പ്രസ്ഥാനത്തിൽ പങ്കെടുത്ത ജയിലിൽ പോയവരുണ്ട്. മിസിസ് എൻ. പൂപ്പ്. പ്രൊ. എ. വി. കുട്ടിമാപ്പനായ, കമ്മിറ്റിയിൽ, മോൻപി കല്ലിൽ ഇങ്ങനെ പല വിശദീകരണങ്ങളും കേൾക്കുന്നില്ല."—ഗോപാലൻ എന്നെ ആലോചിക്കാൻ ഉണ്ടാകുന്നു.

"കഴിയുന്നതൊക്കെ ചെയ്യാം" ഞാൻ തുടങ്ങി: "അതിനുള്ള അറിവുകൾ ഇങ്ങനെ ഉണ്ടാകാൻ പറ്റുന്നു."

"ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടില്ല," ഗോപാലൻ തുടങ്ങി: "കോൺഗ്രസ്സിന്റെ നേതാവായ മേൽനോട്ടത്തിൽ താല്പരകൾ നാനാഭാവങ്ങളിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്നു. കോൺഗ്രസ്സ് നേതാക്കൾക്ക് പല പ്രശ്നങ്ങളും, അതിൽ നിന്നും പങ്കെടുത്തേക്കാം."

“ഇവിടെ ഞാനും ബാലനാകൂടി പൊതുവുവരുന്നതിൽ പങ്കെടുക്കാലോ? വിട്ടു നോക്കാനാവാ പിന്നെ?”

“വിട്ടുപോകിയിട്ടു പൊതുവുവരുന്നതൊന്നും വേണ്ട.” ഗോപാലൻ തുടന്നു: “സ്വന്തം വിട്ടുചിറ്റാതെ പൊതുവുവരുന്നതുമുണ്ടോ?”

അപ്പോഴേക്കും ബാലനും വന്നു. ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരും കൂടി കൗലോചിച്ച് സ്കൂളിന്റെ പങ്കെടുക്കാനായി തീരുമാനിച്ചു. അവർ പോയി വന്ന് വിവരമാണെന്തെങ്കിലും വാർത്തകളെഴുതിയെഴുതിയ എന്റെ പോക്കെത്ത വെച്ചു. അവർ തെക്കെക്കുളത്തിലേക്കു പോയി.

“അയാളൊന്നാ സ്വപ്നം?” നായനാക്കുടമിടയിലുള്ള അന്ധനരവിഭാഗങ്ങളിൽ ഗോപാലൻ എന്തു വർത്തിൽ പെടുമെന്ന് മുത്തശ്ശി ഏതാനാടനേചിന്തിച്ചു.

“എനിക്കു നിശ്ചയമില്ല.” ഞാൻ പറഞ്ഞു. വാസ്തവമായും എനിക്കറിയാമായിരുന്നില്ല. അയാൾ എന്തു ജാതിയിൽ പെടുമെന്ന്.

“പോടി പോ”—മുത്തശ്ശി തുടന്നു: “ഇത്രയൊക്കെ പാടിച്ച് നിനക്കത് അറിയില്ലെ?”

“അപ്പോ മുതൽക്കു—ഞാൻ തുടന്നു:—“സ്കൂളിൽ പാടിയാൽ പള്ളിച്ചാനേയും പെട്ടെക്കാടനേയും പേർതിരിച്ചറിയാൻ കഴിയും?”

“ഇല്ല ഉദ്യോ?” മുത്തശ്ശി വിസ്തരിച്ചായി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടന്നു: “ബാലനെക്കൊണ്ടൊന്നു ചോദിച്ചിട്ടുണ്ട്”

“എന്തിന്?” ഞാനനേചിന്തിച്ചു.

“അതൊക്കെ അന്ധന്മാരുണ്ട്.” നികന്ന വരുന്ന പുഞ്ചിരിയോടെ മുത്തശ്ശി പറഞ്ഞു.

ബാലൻ അന്ന് മടങ്ങിവന്നില്ല. പിതാവിനും ഉച്ചയ്ക്കു മടങ്ങിയെത്തിയുള്ളു. ബാലൻ അവിടെ ചെന്നു് ഭണ്ടുതന്നു മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞതിന്നു മുമ്പുതന്നെ നാരായണനെ നോക്കി മരിച്ചുവെന്നും അതിനോടനുബന്ധിച്ച സംസ്കാരത്തിന്നു് കഴിയിക്കാനും മറ്റും സഹകരിച്ചുകൊണ്ടാണു് തലേന്നു് വരാഞ്ഞതെന്നും അവർ പറഞ്ഞു.

ആ പൊതുപ്രവൃത്തികൾക്കു് മരണം എന്നു വല്ലാതെ പേടിച്ചിട്ടില്ല. വന്ന റൂടനെ—പുതുക്കപ്പെടുന്നതു മേട്ടപ്പോൾത്തന്നെ—പോയി കാണാത്തതു കണ്ണുനീരിപ്പോയതു് ഏനിക്കു തോന്നി. ഹണ്ടുവായനഗോപാപ്രവൃത്തികൾക്കു് അറിയിൽ ചൊല്ലുവാൻ പറ്റിയുമെല്ലാമു കഴിഞ്ഞിന്നും ഉപരികാലത്തു നാരായണനോടു ചൊയിക്കുവാൻ എന്തിനാ പറ്റിയുമെത്തിയിൽ നില്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഒന്നൊന്നാകുന്നതും ബാലൻ വെട്ടുതെളുത്തതും തോലിയും കിട്ടിയില്ല. അടുത്തതും ഒഴിച്ചുണ്ടായിരുന്നില്ല.

മെയ് അറുപത്തൊന്നാം തീയതിൽ വടക്കുകാലിയിലുള്ള കോലോത്തുപാറയിൽ ത്രിപുരൻ നായരുടെ വീട്ടിൽ വച്ചു നടത്തിയ സ്തംഭിപ്പാട്ടിൽ ബാലാ ബാലനും പങ്കെടുത്തു. ബാലൻ പൊതുപ്രവൃത്തികൾ നില്ക്കു് ആദ്യം മുതൽ അവസാനംവരെ അവിടെത്തന്നെയായിരുന്നു. ബാലൻ കാലിലെ ഏറ്റു മാനിൽ ചെന്നിരിക്കിച്ചു പോയും; കൈകളേതും വിട്ടില്ലെങ്കിലും മടക്കും. അങ്ങനെ അഞ്ചു ദിവസം നടന്ന ആ പാട്ടിൽ മുഴുവനും ബാലൻ പങ്കെടുത്തു.

'ലോകം,' 'ഇന്ത്യയിലെ ദേശീയ പുസ്തകം,' 'തൊഴിലാളി പുസ്തകം,' 'കമ്മ്യൂണിസം,' 'ജി.വെ.പി.പി.പി.'—എന്നിങ്ങനെ വിവിധങ്ങളുപാധിച്ചിരുന്ന പാട്ടുകൾ. അവതോളം പൊതുപ്രവൃത്തികൾ ആ പാട്ടിൽ പങ്കെടുത്തിരുന്നു. ആ പാട്ടുകൾക്കൊരു ഇടത്തിൽ ദേശീയതോടുകൂടും

ഇല്ലാത്തവർക്കുവേണ്ടി നൽകി. നോമ്പുവിസ്തൃതി സിദ്ധാന്തങ്ങളുടെ കടമകൾക്കുവേണ്ടി വേണ്ട പ്രസ്തുത കൃഷ്ണകളിൽനിന്നു സിദ്ധിച്ചു. അദ്വൈതപരമായ, ഉയർന്ന കൃഷ്ണകളിലെ വിദ്യാർത്ഥികൾ, കൃഷ്ണങ്ങൾ, തൊഴിലാളികൾ എന്നീ വിവിധ വിഭാഗത്തിൽപ്പെട്ട പൊതുവ്യവസ്ഥകൾ ഈ കൃഷ്ണകളിലുണ്ടായിരുന്നു. ആ കൃഷ്ണ ഏകദേശ ജീവിതത്തിൽ വലിയൊരു പരിവർത്തനത്തിനു വഴി തെളിയിച്ചു.

ഈ കൃഷ്ണയിൽ നന്നായ ഒരു സംഭാവനയായി, ഒരു നോമ്പ് 'ജീവൽപ്പാലിത്യ'ത്തെ സംബന്ധിച്ച കൃഷ്ണകൾക്കുവേണ്ടി, പന്ത്രണ്ടിൽ പുതിയ കൃഷ്ണകൾ സിദ്ധിച്ചു. എന്നും ദിവ്യമായ നോമ്പ് ഭാഗ്യമായിരുന്നു 'തൊഴിലാളി' എന്നൊരു നോമ്പ് കൃഷ്ണമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു അദ്വൈതപരമായ 'പി. കെ. പി.' യായിരുന്നു. 'പി. കെ. പി.' കൃഷ്ണമെന്നു വന്നുവരുന്നതുകൊണ്ട് അവിടെയുണ്ടായിരുന്ന 'പി' ജീവൽപ്പാലിത്യമെന്ന അന്ധാരാധിപതയെ കൃഷ്ണമെന്നു.

കുതൃയിൽ പാലിതി പായ വിവിധ അതിലാണ് പ്രവർത്തകർ ഇരുന്നിരുന്നത്. കൃഷ്ണയിൽ ഒരേയൊരു സ്ത്രീയായിരുന്ന എവിടെ ഒരു പായ മുഴുവനും ഒഴിവാക്കിത്തന്നിരുന്നു. എങ്കിലും അടുത്തിരുന്ന ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ വളരെ രഹസ്യമായി ഏതോടനുബന്ധിച്ചു:

"ഇപ്പോൾ അതിന്റെ പേരെന്താണ്?"

"ആരുടെ?"

"ഇപ്പോൾ കൃഷ്ണകൾക്കു നൽകി."

"ഡി"

"കൃഷ്ണൻ പേർ."

"അതെന്തിനായിത്തന്നെ."

"നിങ്ങൾക്കറിയാതിരിക്കില്ല. അതൊന്നു പറഞ്ഞു ന്നാലൊന്നാ?"

"ഞാൻ മറ്റൊരുകൾ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. എനിക്കറിയില്ലല്ലോ". മാരാശോടെങ്കിലും ചോദിച്ചു. "ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഈ ഓപ്പിസ് ത്രാടിയിരിക്കുകയാണ്. എത്രന ഉപയോഗിക്കുകയുണ്ട്." ഞാൻ കുറച്ചുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു. അപ്പോഴും ഡി ക്ലാസ്സുകളെക്കൊണ്ടുതന്നെയായിരുന്നു.

"എന്താ മിസ്റ്റർ ക്ലാസ്സ്? തൊഴിലുള്ളതൊന്നു ത്രാടിയിരിക്കാൻ ഗോപാലൻ ചോദിച്ചുകൊണ്ടുണ്ടോ?"

"നോക്കിപ്പോ" - ഞാൻ മറുപടി കൊടുത്തു.

"എന്താലും?" - ഗോപാലൻ ക്ലാസ്സുകളെക്കൊണ്ടി വീണ്ടും ചോദിച്ചു. "സ്റ്റോപ്പ്, സ്റ്റോപ്പ്, സ്റ്റോപ്പ്!"

"ഡി ക്ലാസ്സ് നിന്നി. ഗോപാലൻ തൊഴിലുള്ളതൊന്നു ത്രാടിയിരിക്കാൻ ചോദിച്ചുകൊണ്ടുണ്ടോ?"

"നിങ്ങളൊരാൾ ഇവിടെ ത്രാടിയിരിക്കുകയുണ്ടോ?" ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

എന്തൊരു അടുത്തറിയാത്തതാണ് ഡി ക്ലാസ്സ് ക്ലാസ്സ് പറഞ്ഞത്. "ഞാൻ തൊഴിലുള്ളതൊന്നു ത്രാടിയിരിക്കുകയുണ്ടോ?" പറഞ്ഞു. "ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്ന പുതിയ പുസ്തകം വായിക്കുകയുണ്ടോ? ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്ന പുതിയ പുസ്തകം വായിക്കുകയുണ്ടോ?"

മുമ്പിൽ ഒരു പുതിയ ചാടി വീണാൽ തൊഴിലുള്ളതൊന്നു ത്രാടിയിരിക്കുകയുണ്ടോ? അതൊന്നു ത്രാടിയിരിക്കുകയുണ്ടോ? അതൊന്നു ത്രാടിയിരിക്കുകയുണ്ടോ?"

"വിഷയം മനസ്സിലാക്കിയാൽ പോരെ; പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്ന പുതിയ പുസ്തകം വായിക്കുകയുണ്ടോ?"

"നോക്കിപ്പോ. തൊഴിലുള്ളതൊന്നു ത്രാടിയിരിക്കുകയുണ്ടോ?"

“നിങ്ങളുടെ പേര്?”

“ശങ്കര മാരാർ.”

“നിങ്ങൾ കോൺഗ്രസ്സുകാരനാണോ?”

“അതെ.”

“എന്നാൽ ഈയാളുടെ പേര് ചോദിച്ചറിഞ്ഞ് ആ പശ്യം വരില്ല.”

“എല്ലാവർക്കും എല്ലാവരുടേയും പേരിറിയുമോ? നിങ്ങൾ എന്റെ പേരു ചോദിച്ചറിയാതെയല്ലെ ചൊല്ലൂ.”

“ഞാൻ ഈ നാട്ടുകാരിൽ ചിലർ കേൾക്കുന്നില്ലാത്ത കാര്യമായോ നാരിയോ—നിങ്ങൾ കോൺഗ്രസ്സുകാരല്ല. അതുകൊണ്ടേനിക്ക് നിങ്ങളെ പരിചയമില്ല.”

“അതെന്തോ എനിക്കറിഞ്ഞുകൂട.”

“ചെണ്ടകൊട്ടിക്കണ്ട ചാത്താ. ഇവിടെത്തന്നെ പത്തമ്പതുപോൾ ആരെങ്കിലും നിങ്ങളെ അറിയാമോ?”

“കെ. വി. മാധവനെ ഞാനറിയാ അയാളെന്തോ അറിയും.”

“മാധവൻ സ്റ്റാൻഡ്.” ഗോപാലൻ കല്പിച്ചു. കെ. വി. മാധവൻ എഴുന്നേറ്റു നിന്നു.

“താൻ ഈ രണ്ടുമാരാൾ അറിയുമോ? ഇന്ത്യൻ കോൺഗ്രസ്സുകാരനാണോ?” ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“മാരാൾ അറിയാ. അയാളൊരു സെക്കൻഡറിയർ ആയിട്ടുണ്ടാകാം. അയാളിൽ ഇതുവരെ കോൺഗ്രസ്സെന്നും കണ്ടിട്ടില്ല. കോൺഗ്രസ്സ് മന്ത്രിയുടെ രൂപത്തിൽ അപ്പോൾ കൂടുതൽ കോൺഗ്രസ്സായിട്ടുണ്ടോ എന്തെന്നിരിക്കുന്നു.” ഇതുവെച്ചാണ് മാധവൻ ഇറങ്ങ.

“ഇവിടെവെച്ചു കോൺഗ്രസ്സുകാരുടെ ഒരു പ്രാർത്ഥന

നാം അതിൽ പങ്കെടുക്കണമെന്നും താങ്കളോടു വല്ല പ്രവൃത്തിക്കുമായും പാത്രമുണ്ടായിട്ടുണ്ടോ?" ശോപാലൻ ചോദിച്ചു.

"ഇല്ല." മാരാർ പാഞ്ഞു.

"പിന്നെ എന്തിനു വന്നു?"

"പത്രത്തിൽ കണ്ടപ്പോൾ എല്ലാ കോൺഗ്രസ്സുകാർക്കും പങ്കെടുക്കാമെന്നു വിചാരിച്ചു വന്നു."

"എന്റെ അറിവിൽപ്പെട്ടിടത്തോളം നിങ്ങളൊരു കോൺഗ്രസ്സുകാരനല്ല. അതുകൊണ്ട് ഇനി ഈ ക്ലാസ്സിൽ പങ്കെടുക്കേണ്ടതില്ല. പുറത്തു പോകണം. ഇതു തെങ്ങൽ നടന്നതിനോളം."

"അതെന്നാ?, ഞാൻ പങ്കെടുത്താലൊന്നാ?"

"അതു പിന്നെ പറയാം. ഇപ്പോൾ പുറത്തു പോകുക."

"ഞാൻ പോവില്ല. ഞാനും ഒരു കോൺഗ്രസ്സുകാരനാണ്." - മാരാർ വാശി പിടിച്ചു.

"പോകാ പുറത്തു." ശോപാലനലറി. "കോൺഗ്രസ്സിലൊരംഗമാണെന്നു തെളിയിക്കാൻ മെമ്പർഷിപ്പുരശിനിയും കൊണ്ടു വാ. അപ്പോൾ ക്ലാസ്സിലിറങ്ങാം."

മാരാർ പിറുപിറുത്തുകൊണ്ട് പുറത്തു കടന്നു.

"അവൻ നല്ല പതിക്കാരനല്ലെന്ന് എനിക്കു് ആദ്യത്തെ ദിവസംതന്നെ തോന്നിയിരുന്നു. നമ്മുടെ പ്രവൃത്തകന്മാർ ശ്രദ്ധിക്കുന്നതിലുപരികം അയാൾ ക്ലാസ്സിൽ ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നു. ഓരോ ക്ലാസ്സിലേയും പ്രസംഗങ്ങൾ വളരെ വളരെ വിടാതെ കഠിപ്പെട്ടുകൊണ്ടും ഞാൻ ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നു."

"അവനൊരു സി. ഐ. ഡി. റെറുക്കാരനാണ്." ശോപാലൻ വിശദീകരിച്ചു.

അയാളെ പുറത്താക്കിയതോടെ ക്ലാസ്സ് വിണ്ടു തുടർന്നു: "കോൺഗ്രസ്സ്" ഭരിക്കുമ്പോൾ കോൺഗ്രസ്സ് പ്രവർത്തകന്മാരുടെ ക്ലാസ്സിൽ സി. ഐ. ഡി. ഓടുകാരനോ?" ഞാൻ പല പ്രോഴ്സ് ആലോചിച്ചു.

* * * *

"എന്താ മിസ്റ്റേഴ്സ്, കെയിനിങ്ങ് കഴിഞ്ഞു ഇല്ലേ?" ക്ലാസ്സിന്റെ അഞ്ചാം റിപ്പബ്ലിക് ഉച്ചയ്ക്കു കഞ്ഞി കഴിഞ്ഞ ശേഷമുള്ള ഒഴിപ്പറമ്പായത് എ. ചാത്തു നായർ എന്റെ അടുത്തു വന്നു ചോദിച്ചു.

ആദ്യദിവസം മുതൽക്കുതന്നെ ചാത്തു നായർ ക്ലാസ്സിൽ പങ്കെടുക്കുന്നത് ഞാൻ കണ്ടിരുന്നു. പക്ഷേ, പണ്ടെന്ന ക്ലാസ്സിലായി കളിയാക്കിയിരുന്ന കാർത്തികൻ നേതൃത്വം വഹിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട്, എനിക്ക് അയാളോടൊന്നു വെറുപ്പുണ്ടായിരുന്നു. അതു വിട്ടുപോയിരുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ അയാളോടു അങ്ങോട്ടൊന്നും കടന്നു സംസാരിച്ചില്ല. ഇങ്ങോട്ടു സംസാരിച്ചപ്പോൾ ഞാൻ മടിക്കാതെ മറുപടി പറഞ്ഞു:

"ഉവ്വ്."

"മിനിഞ്ഞൊന്നു ശങ്കരമാരാറെ പുറത്താക്കിയ ശേഷമാണ് എനിക്കു സംശയം തീർന്നത്." ചാത്തു നായർ തുടർന്നു: "നിങ്ങൾ ആളു വളരെ മാറിയിരിക്കുന്നു."

"അപ്പോൾ നിങ്ങൾക്കെന്റെ കോമ്പുല്ല കണ്ടുകൂടെ?" ഞാൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

"അതിനു വിഷയമൊന്നു ചിരിച്ചു കാണണം?" ചാത്തു നായരും ചിരിച്ചു.

"നമ്മൾ നമ്മിൽ കണ്ടിട്ട് അങ്ങുകൊല്ലം തികച്ചും കഴിഞ്ഞു. അപ്പോൾ ഞാൻ പല മാറ്റങ്ങളും വരാം."

“നിങ്ങൾക്കു സ്കൂൾ കിട്ടിയോ?”

“ഇല്ല.”

“ഞാൻ പ്രവൃത്തിയെടുക്കുന്ന സ്കൂളിൽ ഇക്കോളം പത്തു നാലു കട്ടികളെ ചേക്കാറുണ്ട്. ഇക്കോളം ഒരു ഹയർ കെയിറു ടിച്ചറെ വെച്ചുണക്കുന്ന കാനോർ പായുന്നതു കേട്ടു. ബാന്നാനപോഷിക്കണമോ?”

“തരക്കേടില്ല.”

“പക്ഷേ വഴിയാണ്. നിങ്ങളുടെ വിട്ടിൽനിന്നു നാലര നാഴികയുണ്ടാകും.”

“എന്നാലും നാലരട്ട രണ്ടു ചോഷപ്പി പാടുതെയിവി കുന്നു. ഇതു മറ്റൊരു ഒരു സ്കൂൾ കിട്ടിയില്ല. മൂന്നു കൊല്ലത്തി നിടക്കു പ്രാക്ടിക്കൽ കഴിക്കാനാവാംല്ലോ.”

അവസാനം ചാത്തു നായരുടെ കൂവത്തുനിന്ന നാലര എന്നു പറഞ്ഞാൽ തികച്ചും അഞ്ചുനാഴിക അകലെത്തന്നെ ഒരു സ്കൂളിൽ ഒഴിവുണ്ടെന്നു ഞാൻ കേട്ടു. എങ്കിലും വിട്ടിൽ നിന്നു പൊതുപ്പട്ട് ആ സ്കൂളിലേക്കും 46 നാണാൻ സാറു ലോ വരാലിതെൻ്റാടി സ്കൂളുകളുടെ പടി കടന്നുപോകേണ്ടതുണ്ട്. അവിടെയുമാനം ഒഴിവില്ലാതെ പാകുന്നതുകൊണ്ടുകൂടി. ജോലിയില്ലാത്ത അനുഗ്രഹകന്മാരുണ്ട്. എന്നിട്ടും വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ ഭേദമന്തം വേർതിക്കുന്നില്ല.

സ്റ്റഡ്സ്റ്റാഡ് കഴിഞ്ഞതിന്നു ശേഷം ഞാൻ മോശാറിനെ കണ്ടു. വായനശാല കോളേജി നന്നാക്കി നടത്തുന്നതിനെപ്പറ്റി ഞങ്ങളോടൊപ്പിച്ചു. പക്ഷേ, ആ മോശാർ നല്ലൊരു കച്ചവടക്കാരനായാൻ പ്രവർത്തിച്ചിരുന്നു. എങ്കിലും മോശാർ കച്ചവടനിരത്തി വായനശാലയ്ക്കു നന്നൊരു ഉദാമെന്നും പണ്ടത്തെപ്പോലെ പ്രവർത്തിക്കാൻ സാധ്യമല്ലെന്നും പറഞ്ഞു് ഒഴിഞ്ഞു നില്ക്കുകയാണെന്നായി. മോശാർ

വരുത്തുന്നതു നിന്തുനില്ലെന്ന് ഉറപ്പിക്കാൻ മാത്രമേ എനിക്ക് കഴിഞ്ഞുള്ളൂ. മാത്രമേ അയ്യപ്പനിപ്പ് ഞാനും മാറ്റം ചില ചെറുപ്പക്കാരികളും കടം വരുത്തി വായനശാലയിലേയ്ക്കു സംഭാവന ചെയ്തു.

ശങ്കരപ്പിള്ളി നായർ നാട്ടിൽ വരുമ്പോൾ, കണക്കും റിക്കാർട്ടുകളും സമ്പാദിച്ച് വായനശാല ശരിക്കു നടത്താമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു. അതുവരെ പുസ്തകങ്ങൾ കൊടുക്കാനും വാങ്ങാനും ബാലനെ ഉത്തരവാദിയെടുത്തി. അമ്പതെ വായനശാലയുടെ ജീവൻ കളയാതെ സൂക്ഷിക്കാൻ മാത്രമേ എനിക്ക് കഴിഞ്ഞുള്ളൂ.

അയിൽ സംസ്കാരിച്ചു തിരുവാനിപ്പത്തമ്പലിപ്പ് കൊട്ടു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ചാത്തുനായർ എന്റെ പട്ടിൽ വന്നു. അമ്പലപ്പാമ്പ് സ്കൂളിൽ ജോലി നോക്കു അതിന്റെ മാനേജർ ഒക്കെമെന്നൊരു വേദം എന്റെ പതുക്കപ്പിടയ്ക്കേ തന്നു എന്നും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നായിച്ചു. സൗകര്യംപോലെ മറ്റൊരു സ്കൂൾ കിട്ടുന്നതുവരെ ആ സ്കൂളിൽ ജോലിയെടുക്കാമെന്നുറപ്പിച്ചു ഞാൻ മറുപടി കൊടുത്തു.

ആയിരത്തിത്തൊള്ളായിരത്തി ചുപ്പത്തിയെഴുത്ത് രൂപ അഞ്ചാംതീയതി ഞാൻ അമ്പലപ്പാമ്പ് സ്കൂളിലെ ചെയ്യാപി കയായി ജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

അദ്ധ്യായക യൂണിയൻ

നാടൊട്ടുക്കും കർഷകസംഘത്തിന്റെ പ്രക്ഷോഭം; കോർഗ്രൂപ്പിന്റെ പ്രവർത്തനം; ഒരു നല്ല വക്കീലായ ഗോപാലകൃഷ്ണമേനോന്റെ സാധനവും—ഇവയെല്ലാം കൂടി കേന്ദ്ര സ്ഥാനം അമ്പരന്നിരിക്കുകയാണ്. രണ്ടു കൊല്ലക്കാലമായിട്ടും കേന്ദ്ര വിധി പാർലമെന്റിനുള്ളിൽ, വിചാരണക്കൂട്ടി വരികയുണ്ടായില്ല.

ഒരു കേന്ദ്ര കൊടുത്തു വിധി സമ്പാദിച്ചു ഭൂമിയൊഴിപ്പിച്ചെടുക്കുക എന്നത് പണ്ടുകാലത്തോപ്പോലെ ഒരു എളുപ്പമല്ലെന്ന് കാർഷികർ ഇട്ടാറപ്പൻ നായർ അനുഭവത്തിൽ നിന്നു പറിക്കുകയാണ്. "നി ഭൂമിയിൽ പുരേണ്ട" എന്നു പറഞ്ഞാൽ മതി പണ്ടുകാലത്തൊക്കെ ഭൂമി ഒഴിപ്പിക്കലായി. വികൃതിയായ വല്ല ന്യായീകാരനും ഒന്നു കടന്നു പറഞ്ഞാൽ ഒരു കേന്ദ്ര കൊടുക്കണം, ഒരു വാഗ്ദാനമായില്ല, ഒന്നരണ്ടു മാസംകൊണ്ടു വിധിയായി ആദ്യേന്നായി, രണ്ടാമതായി, സർവ്വപക്ഷം നടത്തിയെടുക്കലായി. അത്ര എളുപ്പമുണ്ടായിരുന്ന പണിയെന്ന രണ്ടു കൊല്ലമായിട്ടും വക്കു കടിച്ചിട്ടില്ല. വിധി അനാലുമാവുമെന്നു നിന്ന് ഒന്നൊപ്പാട്ടില്ലെന്നും.

"വെള്ളപ്പൊക്കമെങ്കിലും തന്നെയായിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ നാമകത്തെ പുറത്തു പൊളിച്ചു" അവിടെ ഒരു കളം

തരക്കാറാണ്. അവിടെ കെയിനിങ്ങ് കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. കണക്കുശുദ്ധിയെ ലോപി കെയിനിങ്ങ് പരിഷ്കരിച്ച് നോറി റിസ്കുകയാണ്. പൊതുവായൊരു പരമ്പര തരക്കാരനും. അയാളുടേതും കെയിനിങ്ങ് കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അതുകൊണ്ട് കുറച്ചു ധികം കുട്ടികളെ ചോദിച്ചുകൊണ്ട് എന്ന പുതുതായി നിയമിച്ചതാണ്. ഓരോ പരീക്ഷയ്ക്കു വരുമ്പോഴും ഇൻസ്പെക്ടർ ഷാൻ പുസ്തകത്തിൽ ഹെയർ കെയിനറുമാവാവകനെ നിയമിക്കണമെന്ന മേലധികാരിയിലെ ഒട്ടനവധി വോട്ടർമാർ കൂടി യായിരുന്നു എന്റെ നിയമനം.

കുട്ടികളുണ്ടെന്ന് അറിയാൻ അധികം പൊതുവായൊരു ലിസ്റ്റ്, കണക്കുശുദ്ധിയെ മുന്നിൽ, വാരിയർ രണ്ടിൽ, ചാത്തു നായർ നെ 'പി' ക്ലാസ്സിൽ, ബാർ 'ബി'യിലും. അങ്ങനെയാണ് ക്ലാസ്സുകളുടെ ചാത്തു ഏകീകരണമുള്ളത്.

ഒരു ദിവസം വെള്ളിയാഴ്ച ഉച്ചയ്ക്ക് രാവുണ്ണിയും രാധാ കൃഷ്ണമേനോനും കൂടി ഞങ്ങളുടെ സ്കൂളിൽ വന്നു. ഹെയ്താ സ്കൂളും കണക്കുശുദ്ധിയും വാരിയരും ഉണ്ണാൻ പോയിരുന്നു. പൊതുവായും ചാത്തു നായരും ബാറും മാത്രമാണ് സ്കൂളിൽ ഉണ്ടായിരുന്നത്. അവർ അദ്ധ്യാപകരുണിയുന്നതിൽ മെമ്പർമാരെ ചോദിച്ച് വന്നതാണ്. രാവുണ്ണി താലക്കയണിയൻ പ്രസിഡന്റാണ്. രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ വർക്കിങ്ങ് കമ്മിറ്റിയിലെ ഒരു മെമ്പറും.

അവിടം, ഞങ്ങളോട് യൂണിയനിൽ ചേരുന്നതിന് ആവശ്യപ്പെട്ടു. ബാർ യാതൊന്നും പറയാതെ മെമ്പറായി ചേരണമെന്നും കൊടുത്തു. ചാത്തു നായർ ചോദിച്ച് ചിലിട്ടു നിന്നു.

“ചേരാനെന്താ വിരോധം?”—രാവുണ്ണി ചോദിച്ചു.

“ഒരു വിരോധവുമില്ല. പക്ഷേ എന്റെ പത്നിക്ക് ഇപ്പോൾ പണമില്ല”—ചാത്തു നായർ പറഞ്ഞു.

"സമ്മതമാണെങ്കിൽ ചേർത്തേക്ക. മേനവന്റെ കയ്യിൽ ടിപ്പേഴ്സ് കിട്ടിക്കിട്ടിട്ടു വരുമ്പോൾ ചെന്നു കൊടുത്തുവെന്ന് മതി." രാവുണ്ണി പറഞ്ഞു.

അങ്ങനെ ചാത്തു നായനും അംഗമായി ചേർന്നു.

"പൊതുവായോ?"—മേനോൻ ചോദിച്ചു.

"ഞാൻ സ്വീകരിക്കുന്നത് പരീക്ഷ പാസ്സാക്കി മാത്രമല്ല അധികം കാര്യങ്ങൾക്കായിരിക്കുകയാണ്. ആ സ്ഥിതി കൂടി രഹിത നല്ലൊരു നഗ്നതയായിത്തീർന്നു?"—പൊതുവാൾ ചോദിച്ചു.

"അല്ല കിട്ടുന്നതിൽ ചേർക്കാം. എന്തായാലും ഇപ്പോൾ ടിപ്പുറാണല്ലോ. അതുകൊണ്ട് മേനോൻ വിരോധമൊന്നുമില്ല"—രാവുണ്ണി പറഞ്ഞു.

അങ്ങനെ ബന്ധം ഉണ്ടാകാൻ ചേർന്നു. അപ്പോഴേക്ക് കുന്നിക്കുട്ടിയമ്മയും വാരിയമ്മയും വന്നു. ആ പ്രവർത്തനങ്ങൾ അവരോടും മെമ്പർമാരായി ചേർന്നു. അവർക്കു കൂടി.

"നിങ്ങൾ ചേർന്നിട്ടുണ്ടോ?"—രാവുണ്ണി കുന്നിക്കുട്ടിയമ്മയോടു ചോദിച്ചു.

"എട്ടനോടോ അപ്പനോടോ ചേർന്നിട്ടുണ്ട് അവർ സമ്മതിക്കുകയാണെങ്കിൽ ചേർക്കാം"—കുന്നിക്കുട്ടിയമ്മ പറഞ്ഞു.

"അതുകൊണ്ട് അവരോട് ആത്മ ചോദിക്കണം? നിങ്ങളോ ഒന്നിച്ചോ?"—രാവുണ്ണി മേനോൻ ചോദിച്ചു.

"നിങ്ങൾ ചോദിക്കണം" കുന്നിക്കുട്ടിയമ്മ പറഞ്ഞു.

"ഞങ്ങൾക്ക് അതൊന്നും ചെയ്യാൻ സാധ്യമല്ല. നിങ്ങൾ ചോദിക്കുക. അവർക്ക് സമ്മതമാണെങ്കിൽ ചേർക്കുക." രാവുണ്ണി പറഞ്ഞു. തുടർന്ന് വാരിയമ്മയോടു ചോദിച്ചു: "നിങ്ങളോ?"

“ഞാൻ ചേർന്നില്ല”—വാരിയർ കാരണം വിരോധി-
രിച്ചു: മാനേജർക്ക് അതൊന്നും ഇഷ്ടമല്ലെന്നും കോൺഗ്ര
സ്സിലൊന്നും ചേർന്നതൊന്നും എങ്ങനെയുണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ട്. യൂണി
യനൊക്കെ നന്നാ. മാസ്റ്ററായിട്ടല്ല യൂണിയൻ? ഞാനിന്ന
ചേർന്നാൻ മാനേജർ നാളെത്തന്നെ എന്നെ വിറിക്കും.”

ഇത്രയുമായപ്പോഴേക്ക് ഹെഡ് മാസ്റ്റർ കട്ടിത്തുണെഴ
ത്തപ്പൻ വന്നു.

“എന്താ?” ഹെഡ് മാസ്റ്റർ തുടൻ ചോദിച്ചു: “എന്തേ
മേനോൻ പോന്നത്?”

“ന്നെമില്ല. ഇന്നെനിക്ക് സൂപ്പില്ല. വെള്ളിയാഴ്ചയ
ല്ലെ? അപ്പോൾ ഇങ്ങോട്ടിറങ്ങി.” മേനോൻ ഒഴിഞ്ഞുമാറി.

“ഇങ്ങോട്ട്?” ഹെഡ് മാസ്റ്റർ രാവുണ്ണിയെപ്പറ്റി അ
ന്വേഷിച്ചു.

“താറുക്കുട് ടിച്ച്മേർസ് യൂണിയൻറെ പ്രസിഡണ്ടാ
ണ്.” രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ പരിചയപ്പെടുത്തി.

“ഈ വേണ്ടാത്തതൊക്കെ ഇങ്ങോട്ടു കെട്ടിയെഴുന്നള്ളി
ക്കുന്നത് എന്തിനാണ്? ചുമലക്കാവിലെ മേനോനെന്ന്
നിലയ്ക്ക് എന്തിന് നിങ്ങളെ വലിയ കാര്യമാണ്. കോൺ
ഗ്രസ്സും ഖദരും യൂണിയനും ഒന്നും എന്തിനുള്ളോം ഇഷ്ടമില്ല.”

“അതെന്താ?” രാവുണ്ണി ചോദിച്ചു.

“അതെന്താണെന്നോ?” ഹെഡ് മാസ്റ്റർ കാര്യമൊക്കെ
നോക്കേണ്ടതും പകർന്നുകൊണ്ട് തുടൻ: “വെറുതെ കഴപ്പു
ണ്ടല്ലോ എന്നു പറയാം” കോൺഗ്രസ്സും യൂണിയനും ഒ
ക്കെ. ഇത്തരം സംഘങ്ങളിലൊന്നും ഞാൻ ചേരില്ല. ഈ
സൂപ്പിൽനിന്നു മാറ്റമില്ലാത്ത ചേർന്നത് എന്തിനുള്ളൊട്ടിയുമാ
യല്ല. എല്ലാവരും കേൾക്കാനാണ് ഞാൻ പറയുന്നത്.”

"നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ കാര്യം പറഞ്ഞാൽ മതി. മറ്റുള്ളവരുടെ കാര്യം അവർ പറഞ്ഞാൽ. അതൊക്കെ പറയാൻ നിങ്ങൾക്കെന്താണധികാരം?" രാമുണ്ണി ചോദിച്ചു.

"പിന്നെ ആർക്കു അധികാരം?" ഹൈഡ് മാസ്റ്റർ തുടന്നു: "ഈ സ്കൂളിലുള്ളവരുടെ കാര്യം പാലായുള്ള അധികാരം എനിക്ക് തന്നെയാണ്. ഈ സ്കൂളിൽ ബാക്കിയുള്ളവരും. ഇവർക്കു മേലും കൊടുക്കുന്നത് ഞാനോ അല്ലയോ ആണ്. അതു തന്നെ ഈ നാട്ടിലെ മഴവർ കാര്യങ്ങളൊന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. ആരെ, ഞാൻ ചോദിക്കട്ടെ. നിങ്ങൾ ഒരു പത്തു ചെറുമക്കളെ വിളിച്ചു വന്നിരുന്നെങ്കിൽ അയാളൊന്നു വിചാരിക്കുക. ഞാൻ വന്ന് അയാളെ ഇത്ര പണം അയാൾ തിരിച്ചിട്ടുണ്ട് നിങ്ങൾക്ക് എത്രകണ്ട് സൂക്ഷിക്കുക?"

"അപ്പോൾ അദ്ധ്യാപകരും ചെറുമക്കളും ഒരുപോലെയാണെന്നാണോ നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം?" രാമുണ്ണി ചോദിച്ചു.

"ഒരു വ്യത്യാസവുമില്ല. ചെറുമക്കൾക്കു അന്നു വല്ല കൊടുക്കുന്നു. മാസ്റ്റർമാർ കൊല്ലുന്നതിലൊരിക്കൽ ഗ്രാൻറു കിട്ടുമ്പോൾ അവരുടെ തുലി തീർത്തു കൊടുക്കുന്നു. ചെറുമക്കൾ കന്നു പുട്ടുവെ, അദ്ധ്യാപകന്മാർ കുട്ടികളെ പഠിപ്പിക്കുന്നു. അല്ലാതെയാ? രണ്ടു കൂട്ടരും ജോലിക്കാരാണ്" ഹൈഡ് മാസ്റ്റർ വിശദീകരിച്ചു കൊടുത്തു.

"നിങ്ങളൊരു ടീച്ചറും മാനേജറും ആയതുകൊണ്ടാണ് ഇതൊക്കെ പറയുന്നത്. ഒരു ടീച്ചർ ആയിരുന്നെങ്കിൽ ഇതൊന്നും പറയുമില്ല. എന്നാൽ ഒരു കാര്യം നിങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുന്നത് നന്നു. ഈ മാസ്റ്റർമാർ എന്തും ഇങ്ങനെ ജന്മ ചെറുമക്കളായി ഇരിക്കുകയാണെന്നുണ്ടാവില്ല" രാമുണ്ണി ആവേശത്തോടെ പറഞ്ഞു.

“മാനേജർമാർ പറയുന്നതു മാസ്റ്റർമാർ കൂട്ടാക്കാതിരുന്നാൽ അപ്പോൾ മാനേജർമാർ അമ്പര മാസ്റ്റർമാരല്ലാതെ യാക്കിക്കൊള്ളും. അതുതന്നെ നിങ്ങളുടെ ഒരു യൂണിയൻ!” ഹെഡ് മാസ്റ്റർ തുടന്നു:—“ഞാൻ കൂടു ദിവസം മുമ്പ് എന്റെ അമ്മാമന്റെ വരിട്ടിട പോയിരുന്ന. അപ്പോൾ അവിടെ പൊതുക്കേട്ടു. വടക്കേ മലബാറിൽ ഒരു മാസ്റ്റർമാർക്കു സ്കൂളിൽ നിന്നു കടന്നു പോവാൻ മാനേജർ പറഞ്ഞു. മാസ്റ്റർ പോയില്ല. പോവാതിരുന്നപ്പോൾ മാനേജർ പോലീസിനെ വിളിച്ചു വരുത്തി. രണ്ടു പൊട്ടിച്ചു” തൂളിൽ നിന്നു തൂക്കി പുറത്തേക്കിട്ടുവിട്ടു. ഇങ്ങനെ കഴപ്പുണ്ടാക്കിക്കൊള്ളുവാ ഈ യൂണിയൻ. ഇതൊന്നും അമ്പലപ്പുഴയിൽ സ്കൂളിലേക്കു കടന്നാതെ, ഞാൻ പറയാം.” ഹെഡ് മാസ്റ്റർ ഒരു കുട്ടിയെ വിളിച്ചു കളിച്ചു:—“ബെല്ലടിക്കടാ”

“അപ്പോൾ നിങ്ങൾ ചേരുന്നില്ലല്ലോ?” രാവുണ്ണി ഹെഡ് മാസ്റ്റർക്കു ചോദിച്ചു.

“അപ്പോൾ നിങ്ങളോടു ഞാൻ നല്ല മലയാളത്തിലല്ലെ പറഞ്ഞത്, ഞാൻ ചോദിക്കുന്നതെന്ത്? ഇവിടെ നിന്നും ആരേയും ചേക്കാൻ പാടില്ല. നമുക്കു മുമ്പേ. ഏതാൽ പിന്നെ കാണാം.” ഹെഡ് മാസ്റ്റർ വെറുപ്പോടെ തുടന്നു:—“വെറുതെ മാസ്റ്റർമാരേയും മാനേജർമാരേയും തമ്മിൽ തല്ലിക്കൊള്ള ഒരു യൂണിയൻ!”

ഹെഡ് മാസ്റ്റർ അങ്ങനെയൊക്കെയൊക്കെ കസാലയിൽ ചെന്നു ഇരിക്കുകയുണ്ടായി. രാവുണ്ണിയും രാധാകൃഷ്ണമേനോനും യാത്ര പറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞു. ഡെക്കറിലെ ബെല്ലടിക്കുട്ടി. എല്ലാവരും വന്നു കുട്ടികളുടെ പാജർ വിളിച്ചു പാഠമെടുക്കാൻ തുടങ്ങി.

ഹെഡ് മാസ്റ്റർ കുട്ടിക്കുണ്ണനെഴുന്നള്ളൻ ചെറുപ്പക്കാരനാണ്. നിറകുട്ടിയും കൂടിയുണ്ട്. അതിന്റെ തുമ്പ്

കെട്ടി പിന്നോക്കമീടും. അപ്പോൾ കാവുന്ന ബാക്കി മാറ്റം നൽകും താഴെ നിട്ടിയിട്ടിരിക്കുകയാണ്. വെട്ടുന്ന ജഗന്നാഥൻമുണ്ട് ചുറ്റും. പച്ച വാക്കുള്ള ശിലകൊണ്ടു തുനിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന പട്ടിക. കല്ലുവെച്ച കടക്കുകയാണ് പട്ടിൻപയോജിക്കുക. ഒരു നോക്കുമുണ്ട് ചുവകളിൽക്കൂടെ മാറുന്ന വിഴിഞ്ഞം വിധം ഉത്തരീയമാക്കിയിട്ടും. പോക്കറിൽ ഒരു മുതലാൻ പൊതിയാ കറക്കുകയാണു കടന്നു നിറച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും; ഒരു പെരുമ്പാൻ പേനയും. അദ്ദേഹം വലിയ തൂങ്ങിക്കാണാണം. കട്ടികളെ അടിച്ചു തകർക്കാ; തലയ്ക്കു മേലും താലൂം. മാസ്റ്റർമാരെ കണ്ടാക്കിയാ കോക്കിപ്പോ. അങ്ങനെ കട്ടികളുള്ളതൊക്കെയും അതിലൊക്കെയും തൂങ്ങിയിരിക്കുകയായി വാണു.

അങ്ങനെയൊക്കെയായി ചില ജോലികളെല്ലാം കൊടുത്തു ലിപ്പു ശേഷം. ഹൈസ്കൂൾ എന്റെ ക്ലാസ്സിലുള്ള കടന്നു വന്നു. വന്ന ഉടനെ ഒരു കുട്ടിയുടെ പിടിക്കു നൽകാൻ വിളിക്കുകയായിരുന്നു പാഞ്ഞു: "എന്താ നായ, ഹൈസ്കൂൾ ക്ലാസ്സിലുള്ള പാഞ്ഞുവെക്കു എന്തോ നൽകുന്നതാണ് നിനക്കു അറിയാമോ അല്ലേ? നിന്നു ക്ലാസ്സിലെ രണ്ടാം കൊല്ലക്കാരുമല്ലേ?" അദ്ദേഹം എന്റെ നേക്കു തിരിഞ്ഞു തുടന്നു: "നിങ്ങൾക്കു നല്ല പരിചയമായിട്ടുണ്ടാവാല്ല. ഡോക്ടർ. മനസ്സിലാക്കേണ്ടതായി വന്നുതന്നിരിക്കുന്നു. ഇല്ലാത്ത അച്ഛൻ ഇല്ലാത്തതല്ല വെച്ച് വളരെ കാലമായിരുന്നു. വല്ലപ്പോഴും വരികയാണെങ്കിൽ ഇവിടെ ഒരു പരിചയം. എല്ലാ കട്ടികളും എന്തോ നൽകുന്നു. എനിട്ട് എല്ലാവരും കൂടി ഒപ്പം "മാനേജർ ഡോ" എന്ന പദവിയും. ഇത് ഇവിടെ ഒരു നിമിഷമാണ്. ഒരു പക്ഷേ ഇന്നു വരും. നിങ്ങളും പുതിയ അളവാണ്. കട്ടികളും പുതിയവരാണ്. അപ്പോൾ ശ്രദ്ധിക്കണം."

“ശ്രദ്ധിക്കാം.”

“കുട്ടികൾക്ക് പഠിപ്പിച്ച കാര്യം” ഹൈസ്കൂൾ തുടങ്ങിയപ്പോൾ: “സ്വഭാവമനുസരിച്ചുണ്ടാകണം. നല്ല അച്ചക്കൾ അതാണ് കാര്യം. ഹയറിലെ പെട്ടെന്നുൾ മാസ്റ്റർമാർ നമ്മുടെ കൂട്ടത്തിനെപ്പറ്റി പ്രത്യേക പാഠ്യം അവലോകനം കൂട്ടിയിട്ടുണ്ടെന്നു പറയാം എന്ന്. ഇവിടെ വന്ന കിട്ടിയ കുട്ടികളുടെ സ്വഭാവം സംസ്കരിച്ചതെന്തെന്ന് വിശദീകരിക്കണം.”

“അതു ശരിയാണ്”— വാസ്തവത്തിൽ അതുകൊണ്ടാണ് വകവെച്ചു കൊടുത്തു.

“ഹൈസ്കൂൾ പഠിക്കാൻ എന്തു സൗകര്യം?”—അതിനുള്ളിലാണ് ഹൈസ്കൂൾ തുടങ്ങിയത്: “എനിക്ക് ഒരു പ്രശ്നമാണ്. പഴയതും പേരും ശരിയല്ലെന്നാണ്. ഇപ്പോൾ എനിക്ക് പുതിയതൊന്നും വയ്ക്കാം. ജാതകവശാൽ ഇതു വളരെമധ്യം അറിയാവുന്നതാണ്. ജാതകത്തിൽ എനിക്ക് ചെറിയൊന്നിടം ഉണ്ട്. അതു ശരിയാണ്. ഞാൻ ഈ സ്കൂൾ ഇങ്ങനെ ഭരിക്കാൻ തുടങ്ങിയിട്ട് ഒരു വർഷവും കഴിഞ്ഞു. പക്ഷേ അത്. ചെറിയൊന്നിടം ഉള്ളവരെക്കൊണ്ടു വയ്ക്കിയിട്ട് മരിച്ചു...അതു കണ്ടു കിട്ടാൻ വളരെ പ്രയാസമാണ്. കണ്ടു കിട്ടിയാലോ മധ്യസ്ഥനായൊരാളെ പഠിക്കാം. ശങ്കരാചാര്യസ്വാമികൾ പുതിയതൊന്നും വയ്ക്കിയിട്ട് മരിച്ചു. മേപ്പാട്ട് പട്ടേരിപ്പാട്ടും പുതിയതൊന്നും മരിച്ചു.”

“കിട്ടി ഈ പെണ്ണു” ഇങ്ങനെ മാത്രമാണ്! ഒരു കുട്ടിയെ വലുതായി പഠിപ്പിച്ചു.

“ഇരിക്കാൻ”—അതു ആവലാതികാരന്റെ തലക്കെട്ടായിട്ട് കൊടുത്തുകൊണ്ട് ഹൈസ്കൂൾ തുടങ്ങി: “ഇതാണ് പാഠ്യം: വാസ്തവത്തിൽ സംസ്കാരം ഇങ്ങനെ

ഒന്നു പറയരുതെന്നു കട്ടികളെ പറിപ്പിക്കണം. അപ്പോൾ എന്തു പറഞ്ഞുതന്നുവെച്ചാൽ, കേമന്മാരൊക്കെ മുപ്പത്തി രണ്ടാമത്തെ വയസ്സിൽ മരിക്കും. പ്രമാണമുണ്ട്.

“അല്ലായ്മരനപത്ത്യാവാ-

രമിട്ടുപതിതൊലവാ”- എന്നാണ് പ്രമാണം. അതു കൊണ്ടു മുപ്പത്തിരണ്ടു വയസ്സു കഴിഞ്ഞു കിട്ടിയാൽ പഴനിയിൽ പോയി ‘അന്നക്കാവടി’ എടുത്തുവെക്കുന്ന പ്രാർത്ഥിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്ന തുടങ്ങിയിരിക്കുകയാണ് “

“സൂക്ഷിക്കണം”- എന്നു പറയുന്ന മനസ്സിലാക്കേണ്ടതാണ്. ആ മനസ്സിൽ ഒരുവശത്തുനിന്നും അയാളുടെ പൊന്നുപ്പാലിൽ പുറത്തുവരുന്നതാണ്. കട്ടികൾ ലഭിച്ചു കൂടുതലാണ്. ഞാൻ വിചിത്രിച്ചു.

“ഓ--ശരിതന്നെ”-ഹൈ“മാസ്റ്റർ ഓർമ്മിച്ചുകൊണ്ടു തുടങ്ങി:--“ചാർജ്ജ് ചെയ്യാൻ ചുരുക്കുന്നതില്ല അല്ലേ?”

“എന്തിനും ചുരുക്കം വേണമെന്നില്ല”-ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ചുരുക്കം വേണം. ഓരോ ക്ലാസ്സിലേക്കും ചുരുക്കം വേണം. പഴനിക്കു പോവുമ്പോൾ നല്ല ചുരുക്കം കിട്ടുമതേ. പുശ്ചികമാർ കൊണ്ടുവരുന്നതു കാണാം. ഞാൻ വരുമ്പോൾ ചെറുവിലയിൽനിന്നു വെട്ടുന്നതിൽ നല്ല മുപ്പത്തു രണ്ടു വശം ചെമ്പുക്കുപ്പാൽ കൊണ്ടുവരുന്നതെന്നു വിചാരിക്കുന്നതാണ്. എന്നാലൊരു രണ്ടു കൊല്ലം കഴിവും.”

എന്തിനും ചിരി വന്നു. ഞാൻ ചിരിച്ചുപോയി.

“ചിരിക്കണം”-ഹൈ“മാസ്റ്റർ തുടങ്ങി:-- “അടിച്ചു വളർന്നു കട്ടികളും അടിച്ചു വെട്ടിയുളളതും മാത്രമേ നന്നാവൂ. പേടിക്കാതെത്തന്നെ. ഇൻസ്പെക്ടർ മുമ്പേ കൂട്ടി വിവരം അറിയിക്കാതെ പേടിക്കുകയല്ല വരില്ല. ആ ഒരു ദിവസം മാത്രം ചുരുപ്പ് ഉപയോഗിക്കേണ്ടതെന്നു വെച്ചാൽ മതി.”

ഞാനെന്നു മുളി.

"ഹൃദം ഗോപാലാ" ഹെഡ് മാസ്റ്റർ വിളിച്ച കൂക്കി,
"ആ മേൽപ്പറത്തിരിയ്ക്കുന്ന ചുരുവ്" ഈ മിസ്റ്റർ സിന്ധിന കൊ
ണ്ടുവന്നു കൊടുക്കൂ."

ഞാനെന്നും പറഞ്ഞിട്ടു. ഹെഡ് മാസ്റ്റർ തുടങ്ങി:—
"ഇപ്പോൾ എന്താ പാഠം? കണക്കല്ലേ? പുതിയ മെന്റേ
ഡെക്കു മഹാ മോശമാണ്. നല്ലതൊക്കെ പഴയ മെന്റേ
ഡു തന്നെയാണ്. ഒരു കട്ടി ഏഴുനോക്കുന്നിനു ചൊല്ലിക്കൊ
ടുക്കുക. മാതൃസൂത്രതൊക്കെ ഒന്നിച്ചു ചൊല്ലിക്കൊടുക്കൂ. കുറ
ച്ച ശബ്ദങ്ങളായാലും വലിയ വിശദമായതായാലും. നാട്ടു
കാലം ഇവിടെ ചിലതൊക്കെ പഠിപ്പിക്കണമെന്ന തോ
ന്നണം."

ഹെഡ് മാസ്റ്റർ ക്ലാസ്സിൽനിന്ന പുറത്തുപോയിക്കിട്ടാ
ഞ്ചൊട്ട് എനിക്കു ശ്വാസം മുട്ടിത്തുടങ്ങി. ഞാൻ പറയുക ത
ന്നെ ചെയ്തു. "പഠിപ്പിക്കുന്നതിനെപ്പറ്റി വല്ല അഭിപ്രായ
വും പാഠ്യപാഠശാലയിൽ അതു ക്ലാസ്സിംഗ് നമയത്താ
ത്താക്കാം. വേണ്ടമേകിൽ ഒരു ദിവസം ഞാൻ കാച്ചു നേ
രത്തേ വരാം. അല്ലെങ്കിൽ വൈകുന്നേരം സ്കൂൾ വിട്ടിട്ട്" ഒരു
രമണിപ്പൂർ നിർദ്ദേശം. ഇങ്ങനെ ക്ലാസ്സിൽപെച്ചുവെച്ചപ്പോൾ
ബുദ്ധിമുട്ടാണ്."

"ഞാൻ അതു വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ട്.", ഹെഡ് മാസ്റ്റർ അ
തിശയം വിളിച്ചു പറഞ്ഞു: "ഇവിടെയുള്ള ഒരൊറ്റാ ഒന്നി
നെങ്കിലും മെന്റേഡ് പുതാമ പഠിപ്പിക്കാനാണുള്ളത്. ഇ
പ്പോൾ വിളിച്ചു" ഹെഡ് മാസ്റ്റർ ഞാനെ വിചാരിച്ചും. അതു പേ
ണം. ഓരോന്നെക്കൊണ്ടായി അപ്പിൻപറ്റിയിലേക്ക് വിളി
ച്ചു വരുത്തി ഉപദേശിക്കുന്നു."

"അതു നല്ലതാണ്" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"പിന്നെ ഞാൻ ഇപ്പോൾ വന്നത് ഇങ്ങനെയും പറയാ
നല്ല. നിങ്ങൾ യൂണിയനിലൊന്നും ചേരരുത്. അച്ചൻ അ

തൊന്നും തീരെ ഇഷ്ടമല്ല. അതൊക്കെ ഒന്നു പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കാനാണ് വന്നത്."

"എന്നാൽ കുറച്ചുബലം പാടി" ഞാൻ തുടൻ:—
"ചേൻ കഴിഞ്ഞു."

"പാടിച്ച്"—ഹൈന്മാസ്റ്റർ തുടൻ:—"ഈ കോൺഗ്രസ്സുകാരെക്കെ പ്രാപ്തിയിൽമാരുടെ ജാതിയാണ്. എന്തായാലും ഇനി അവരോടു് അടുക്കാതിരുന്നാൽ മതി. ഇവിടെ ഇതിന്റെ അകത്തുതന്നെയുണ്ടു് ചില ഉദ്യമങ്ങളു്, കലണ്ടറുകളു്, അവരെ വെച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതുകൊണ്ട്. ചാത്തു നായർ വലിയ കോൺഗ്രസ്സാണ്. നിങ്ങൾക്കു് ചെറുപ്പമല്ലേ? ഹൈന്മാസ്റ്ററായിരിക്കുമ്പോൾ ഉപദേശിക്കേണ്ടതു് ഏതെങ്കിലും ചുമതലയാണ്. നല്ലവരോടെ സഹവസിക്കാവൂ."

മൺകടം വേഗം പിളക്കാ മിടംപുനം
നീംലപ്പിപ്പിപ്പാൻ മഹാപ്രയത്നം സഭേ,
മുജ്ജനാശ്ലേഷവും സമജനാശ്ലേഷവും—
മിളച്ചു നവപാലെ വേദിക്കു മറിഞ്ഞാലും

എന്നാണ് പഞ്ചതന്ത്രത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നത്. പഞ്ചതന്ത്രം വളരെ അതിസാരങ്ങളടങ്ങിയതാണ്. ഞാൻ സിനിസാരവും പഞ്ചതന്ത്രവും കേൾക്കാതെ പാടിയിട്ടുണ്ടു്."

"ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിക്കൊള്ളാം" ഞാൻ പറഞ്ഞു.
ഹൈന്മാസ്റ്റർ ഒരുവിധം പുറത്തു പോയിക്കിട്ടി.

"അപ്പോൾ—" എന്നു നാലുദശനിയമാൻ അടുത്തപ്പോൾ സ്കൂൾ വളപ്പിന്റെ ഒരു മേലിൽ നിന്നു് ഒരു നിമിഷം വിളിച്ചു. ഹൈന്മാസ്റ്റർ പുറത്തു പോയി.

സ്കൂൾ വളപ്പു് വിശാലമാണു്. ചുറ്റുമ്പാടും മതിലുകളുമില്ലാത്തതാണു്. വലുത്തായതാണു് അവിടെയുള്ള സാധ്യ

നന്നല്ലം അതിലുണ്ടാക്കാം. വെള്ളമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് വേ നാൽക്കാലത്തു യാതൊരു വിളവുമെടുക്കാൻ സാധ്യമല്ല. ഇ ബ്ബി, ചോമ്പ്, ചോന, കിഴങ്ങ്, കൂക്ക, വെണ്ട, വഴുതിന, പയറു്, ഉഴുന്ന്, മരൻ അങ്ങനെ പലതും ആ വളപ്പിൽ ന ള്ളു വളത്തിയിട്ടുണ്ട്. പുട്ടി വിത്തിടാൻ കാച്ചു കൂലിക്കാരെ കൂട്ടിയെന്നാവാം. ബാക്കിയുള്ള എല്ലാ പണിയും കുട്ടികളെ കൊണ്ട് കഴിപ്പിക്കുകയാണ് പതിവ്. സ്കൂൾ കെട്ടിടത്തി ന്റെ ഒരു ഭാഗത്തുള്ള ആഫീസു ചുവതിൽ കയ്ക്കോട്ടുകളും മട വാളുകളും മറ്റു പണിയായുധങ്ങളും സൂക്ഷിച്ചുണ്ട്.

"നാലും അഞ്ചും ക്ലാസ്സുകൾക്ക് ഇപ്പോൾ ബ്രിഡ്ജോ ടെ"—ഹെഡ് മാസ്റ്റർ അകത്തു കടന്നു വന്നു പറഞ്ഞു.

"കുട്ടികൾ പുറത്തു പോയി ആ ഇഞ്ചിയിലെ പുല്ലൊ ളെ പറിക്കട്ടെ" ഹെഡ് മാസ്റ്റർ കല്പിച്ചു. കുട്ടികൾ പുറ ത്തു പോയി.

"ശ്രീപരബ്രഹ്മദേ രാമാ-രാമാ.

ശ്രീപരബ്രഹ്മദേ രാമാ-രാമാ" എന്ന ഒരു പതക്കൻ നംഗിതം കോലായിൽ മുഴങ്ങി. അതു മാനേജരുടെ നാമം ഇവമാണ്. അദ്ദേഹം കോലാമുളെ ഒരു തലയൂർ നിന്നു ക ള്പിച്ചു:-

"അപ്പോൾ--ഒരു മാസ്റ്റരെയും പറഞ്ഞതുകൂടി, ഓട കാട്ടിൽ ആന കടന്നുപോലെ കുട്ടികളു് ആ ഇഞ്ചിയൊ ളെ മാവിട്ടി ഒടിക്കും വേഗം പറഞ്ഞതുകൂടി."

"പൊതുവാളേ, നീക്കമൊന്നു ചെയ്യിൻ"-- ഹെഡ് മാ സ്റ്റർ നാലാം ക്ലാസ്സിലെ ടിച്ചറോടു പറഞ്ഞു. പൊതുവാൾ പുറത്തു പോയി.

കുഷണ്ടി കൊണ്ടു മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന മുഷാറു്. നരച്ചു കുറിക്കാമെന്നുള്ള താടി, മുക്കിന്റെ പാലത്തിന്മേൽ ചര

ടിട്ടു കെട്ടിയുറപ്പിച്ചു കണ്ണട, കുത്തു ബനിയർ, വലിയൊരു ജഗന്നാഥൻമുണ്ടു്, കാലിദേവൻ മെതിയടി, കക്ഷത്തു വെള്ളത്തുണിയിട്ടു കട, കയ്യിലൊരു ഊനുവടി—അങ്ങിനെ മാനേജർ സ്കൂൾ ഹാളിലേക്കു കടന്നു. ഒരു ചക്രവർത്തി സ്വന്തം പ്രദേകളെ നിരീക്ഷിക്കുന്നതുപോലെ, കുട്ടികളേയും അദ്ധ്യാപികാദ്ധ്യാപകന്മാരേയും നോക്കിക്കണ്ടു.

"മാനേജരേ—ഐ-ന-ലാം" എല്ലാ കുട്ടികളും ജയാനവം മുഴക്കി, അദ്ധ്യാപകനും എഴുന്നേറ്റു നിന്നു. ഞാനും എഴുന്നേറ്റു. എന്റെ കുട്ടികളെ എഴുന്നേല്പിച്ചു നിർത്തി.

"തൈ ഇരിയീൻ"—മാനേജർ കല്പിച്ചു.

കുട്ടികളൊക്കെ ഇരുന്നു.

"അ. പ്രോ-ാ-ാ-അവിയെപ്പു വളപ്പെപ്പാലും വെണ്ണയും ഒന്നു രണ്ടു ചെറുകുളങ്ങളെ വിളിച്ചു ഇടത്താട്ടു് കടത്തിച്ചു് ആ മുളക്കിനും വഴുതിനും ഇട്ടു കൊടുക്കണം. എന്നാൽ നല്ല കായ കാക്കും, കക്കിടക സാകുമാന്തിന വഴുതിനയും മുളയും അറക്കാം. നാലിലൊ അഞ്ചിലും പാടിക്കുന്ന കുതിന്ന കുട്ടികൾക്കു നാലഞ്ചു ദിവസം മഴയില്ലാത്തപ്പോളൊക്കെ ഡ്രിപ്പൊക്കോട്ടെ പാറാം. എന്നാൽ പണിനൊക്കെ കഴിക്കാം. അതിന്നു് ഒരു ഇലിക്കൊന്നൊന്നും വേണ്ട. വരുന്ന വെള്ളിയാഴ്ചക്കു് അതൊക്കെ കുട്ടികളെക്കൊണ്ടു ചെയ്യിക്കണം."

"മെച്ചിപ്പോളാം"—ഹെഡ് മാസ്റ്റർ നമ്മുവിച്ചു.

"അതേ പറഞ്ഞതു്"—മാനേജർ പറടി:—

"ശ്രീ പരബ്രഹ്മേ രാമാ-രാമാ-

ശ്രീ പരബ്രഹ്മേ രാമാ-ാ-"

'കടാം കടാം' എന്ന മെതിയടി ശബ്ദത്തോടെ മാനേജർ പൊതു കടന്നു. അപ്പിനിറ, ചിയിൻ ചെന്ത" കനാലയിൽ ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

“ആ പുതിയ മിസ്സ് റ്റൂളിനെ ഇങ്ങോട്ട് പറഞ്ഞേയ്ക്ക്. എന്നാ പത്നി എന്തൊന്നു കാണട്ടെ”

“മാനേജർ അതാ വിളിക്കുന്നു.” ഹെഡ് മാസ്റ്റർ എന്റെ ക്ലാസ്സിൽ വന്നു പറഞ്ഞു.

ഞാൻ മാനേജറുടെ അടുമിറ ക്ലാസിൽ വെళ్ക്കൂ” ചെന്നു.

“എന്താ പേര്? എന്തേ പറഞ്ഞത്? നാന്നി ഏന്ത്. അല്ലേ?” മാനേജർ ചോദിച്ചു.

“അതെ”

“ഒന്നാം ക്ലാസ്സിലെ കുട്ടികളുടെ സ്വഭാവം ഒക്കെ നന്നാ വന്നു കേട്ടോ? ചൊടുകൾക്ക് ശിക്ഷ കൊടുക്കാനെ എന്നാണ് പ്രധാനം. കുട്ടികൾ മുതൽമാറ്റിപ്പാൽ ശൗചിക്ഷണി ല്ലേ ഏന്താ നോക്കുന്നു. “ശൗചവിധി സംസ്ഥാനം”— എന്താണ് സ്കൂൾ ഭാവിയിലൂടെ വരുന്നത്.”

അതൊന്നു മുളി.

“പാത്രം വായിക്കാൻ മിസ്സ് റ്റൂളി? ഇല്ലെങ്കിൽ വായിക്കണം. ഡിസ്ട്രിക്ട് സർക്കാർ കൂടുതൽ അതിലാണ്.”

“വായിച്ചിട്ടുണ്ട്.”

“ചെറുതായതോട്ടു വായിച്ചാൽ പേരെ പറയണം ചെയ്യണം” മാനേജർ തൊണ്ണൂറു കൂടുതൽ പുത്തു കാട്ടിക്കൊണ്ടു ചിരിച്ചു. ആ ചിരിയിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിസ്കാരം കാണുന്ന ക്ലസ്സ് ഒരു രേഖപോലെ ചെറുതായി. മാനേജർ തുടർന്നു: “നിസ്സാത്തമായി പണിയെടുക്കുന്നു. ‘എന്താ’ ‘എന്താ’ എന്ന സ്വഭാവം കൊൾക്കു തുടങ്ങുന്നു.”

അതൊന്നു മുളി.

“നഷ്ടം അറിയാ?” സ്വയം വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു മാനേജർ തുടർന്നു: “ഇങ്ങനെയൊരു പാടി

പിന്നെയും സാക്ഷ്യമാണ്. പക്ഷേ ഇക്കാലത്ത് അത് മാത്രമല്ല.

"പുത്രാ മേ ദാതാ മേ

ഗൃഹകലധനമിത്രസമ്പദാ മേ,

ഇതിമേ മേ കർവാണം

കാലവൃക്കൊ ഹന്ത ഹന്തി മനുജാജം"

മാനേജർ ഈ ശ്ലോകം മൊല്ലി ഇതിന്റെ അർത്ഥം എനിക്കു വിവരിച്ചു തന്നു.

"സംസ്കൃതത്തിൽ മേ എന്നു പറഞ്ഞാൽ എന്റെ എന്നാണർത്ഥം. അതാ മേ എന്നാണല്ലോ കർമ്മം. മേ-മേ-മേ എന്നു പറയുന്ന മനോരമയാകുന്ന ആദിത്യൻ ശാലഭാകനായ ചെന്നായ കടിച്ചു കൊല്ലുന്നു. കഷ്ടം; എന്നാണർത്ഥം" അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "അതുകൊണ്ട് എല്ലാവരും നി:സ്വാർത്ഥമായി പണിയെടുക്കണം, ഭഗവാൻ ഗീതയിലും അതുതന്നെയാണ് പറയുന്നത്. അപ്പോൾ എന്തേ പറഞ്ഞെന്നു വെച്ചാൽ എനിക്കു ശമ്പളം കാര്യം ഉള്ളൂ എന്നു വിചാരിച്ചു" പണി എടുക്കാതിരിക്കരുത്.

"കർമ്മേന്ത്യവാധികാരസ്തേ

മാഹമലേഷു കരാചന-എന്നാണ് ഭഗവാൻ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത്."

ഞാനെന്നു മുട്ടി.

"എന്തു പറഞ്ഞാലും ദേഷ്യപ്പെടരുത്. രാമായണത്തിൽ ലക്ഷ്മണോപദേശത്തിൽ ഭഗവാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

"ക്രോധമല്ലോ നിജധർമ്മക്ഷതകരം

ക്രോധം പരിത്യജിക്കണം ബുദ്ധജനം"

"ഉം-ം-ം-ം" എന്നു മുട്ടിക്കൊണ്ട് കറുപ്പിട ആലോചിച്ച ശേഷം മാനേജർ തുടർന്നു: "മോഹിയില്ല എനി

ക്കേയ്. വയസ്സ് കറേയായി. എന്റെ ജനനം ആയിരത്തി അമ്പത്തി മുന്നിലാണ്. ഞാൻ ആയിരത്തുവട്ടം രാമായണം കമ്പോടിച്ച് വായിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്റെ കുടുംബക്കാർ, പഴഞ്ചിരിത്തറവാട്ടുകാർ, സാക്ഷാൽ തുഞ്ചത്തെഴുത്തച്ഛന്റെ കുടുംബത്തിൽ പെട്ടവരാണെന്ന് കാരണവന്മാർ പറയുന്നത് ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. ഡി-പി-ഡാ. സാക്ഷാൽ ആനന്ദത്തിനു രാമായണം വായിക്കണം."

"അ ക ക ക ക ക-കർക്കന്മാർ!"—മാനേജർ ബുദ്ധപ്പെട്ടപ്പോഴേക്കു കോലായിലേക്ക് ചാടിക്കൊണ്ടു തുടങ്ങി:— "അപ്പോ-ാ-ാ-ി ആ കർക്കന്മാരെ അടുത്തു് മാസ്റ്റർ ഇല്ലേ" എന്നാ ആ ഗട്ടുകൾ അവിടെ കാണിക്കുന്നത്? കട്ടികളൊന്നു ചേർന്നതടത്തിൽ കടന്നോടുമൊ."

ഫെഡ് മാസ്റ്റർ അങ്ങോട്ടു കൂതിച്ചു.

"ക്ലാസ്സിലാളിട്ടു"—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"സാരമില്ല"—മാനേജർ തുടങ്ങി:— "അങ്ങോട്ടു ഇതിന്റെ ക്ലാസ്സിലിട്ടിട്ടാക്കൂ. ഞാൻ ഇതിനെ കാര്യപരമായി കണ്ടു."

"എന്റെ ക്ലാസ്സിലിട്ടിയാവുമ്പോൾ അവർ ബുദ്ധിമുട്ടാവില്ല?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അതൊന്നും സാരമില്ല."

"എന്നാൽ മതി."

"പിന്നേയ്, മിസ്റ്റർ ക്ലൈ, കട്ടികളുടെ സ്വഭാവം നന്നാക്കണം; ഞാൻ പറഞ്ഞു ഇല്ലേ? മാപ്പിളക്കട്ടികൾ സ്നേഹിതാവിൽ തുപ്പൽകട്ടി ചെയ്തും. അതും നോക്കണം."

ഞാനപ്പോഴും മുളി.

"അപ്പോൾ ഇങ്ങനെ നിശ്ചയിച്ച ശമ്പളം എന്താണെന്നു മനസ്സിലാക്കില്ലേ? കൊല്ലത്തിൽ എമ്പതുരൂപിക. ഒക്കെ

വൃത്തിയായി പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുക്കണമെന്നു ഞാൻ അപ്പുവിനോടു പറഞ്ഞിരുന്നു. പറഞ്ഞില്ലേ?”

“പറഞ്ഞു.”

“നിങ്ങളെ നിശ്ചയിക്കാമെന്നു പറഞ്ഞ അന്നു തന്നെ മറ്റൊരു ഹയർ കെയറിനിന്നുകൊണ്ട് വന്നു പറഞ്ഞു. എഴു പത്തിരണ്ടു രൂപ്പികയ്ക്കു നില്ക്കുകയെന്ന്. എട്ടു രൂപ്പിക എനിക്കു നഷ്ടമായി; എന്നാലും മോശമായി വാങ്ങല്ലേ? വാങ്ങിനാണു് വില”

ഞാനപ്പോഴും മുളി.

“പിന്നെയും, യൂണിയനില്ലെന്നും ചോദിച്ചു. അതൊന്നും എനിക്കിഷ്ടമല്ല. അപ്പു പറഞ്ഞു ചോദിച്ചു എന്നു്. അങ്ങനെയും പറിയതല്ലേ? സാരമില്ല. ഇങ്ങനെയൊന്നു മാറ്റം തന്നെ. ഇനിയൊന്നും ചെയ്യരുതു്. എന്നാൽ മതി”

ഞാനെന്നാൽ പറഞ്ഞില്ല.

“എന്നാൽ ഇപ്പോൾ നിങ്ങൾ പൊതുജനങ്ങളിൽ, ഇനിനിലുണ്ടാ” മാനേജർ തുടർന്നു:—“ആ ചാത്തു നായരെ ഇങ്ങോട്ടു വിളിക്കിൻ.”

ഞാൻ മടങ്ങിപ്പോന്നു. ഹെഡ് മാസ്റ്റർ ചാത്തു നായരെ മാനേജരുടെ മുമ്പിൽ ഹാജരാക്കി.

“മാപ്പു് അനുവദിക്കണം മാപ്പു്”—എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അമർച്ച ആളിക്കത്തി.

“ഞാൻ നിങ്ങളോടു പറഞ്ഞില്ലേ. കോൺഗ്രസ്സൊന്നും ഇല്ലാത്തതല്ലേ കൊണ്ടുവരുന്നതെന്നു്. ഇല്ലേ? എനിടും ഇന്നു യൂണിയനിൽ ചേർന്നില്ലേ? ഇല്ലേ? ഡിക്ലാരി” മാനേജർ ചാത്തു നായരോടു പറഞ്ഞു.

“ചേർന്നു”—ചാത്തു നായർ സമ്മതിച്ചു.

“ഉവ്വ്. ഇല്ലേ?”

“ഉവ്വ്.”

“എന്നാലിനി യുണിയൻ തെ. സ്റ്റുഡ് വേണ്ട” മാനേജർ ഹെഡ് മാസ്റ്ററോടു പറഞ്ഞു: “അപ്പോൾ—ഓ, ഈ ഡിക്ലാറേഷൻ ഇന്നു വൈകുന്നേരം തന്നെ പട്ടികയിൽനിന്നു വിട്ടു. ഗ്രാൻറ് കിട്ടുമ്പോൾ വിട്ടിൽ വന്നോട്ടെ. എന്തായാൽ കൊടുക്കാം.”

ഹെഡ് മാസ്റ്റർ മുട്ടിക്കൊണ്ടു കല്പന അനുസരിച്ചു.

“തയാജ്യോന്മാളുപ്രിയോപധാസി—

നമുപിശോഭനകണ്ഠാ” മാനേജർ തെ. സംസ്കൃത പ്രമാണം ചൊല്ലി.

“ശമ്പളമുള്ളതു എന്താണെങ്കിൽ അതു പിരിച്ചയച്ചു ബോൾത്തന്നെ വരണം. അതാണ് മദ്യം” ചാത്തു നായർ പറഞ്ഞു.

“മദ്യം”—മാനേജർ തുടങ്ങി: “ഗർഭം എന്നെ മദ്യം പഠിപ്പിക്കാൻ വന്നിരിക്കുന്നു.”

“ഗർഭം”—ചാത്തു നായർ അലറി—“വായിൽ പല്ലില്ലാതായതു നന്നായി. സംസ്കൃതത്തിൽ ചിന്ത പഠിപ്പിക്കാൻ വന്നു കേൾക്കില്ല. ഓർമ്മപ്പെടുത്തൂ. മൈറാടി!”

മാനേജർ പുറത്തു ചാടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “അവനെ പിടിച്ച് പുറത്താക്കൂ. അവൻ എന്നെ തല്ലാൻ വരുന്നു, ഗർഭം.”

മാനേജർ പിന്നെ അവിടെ നിന്നില്ല. അസാധാരണ വേഗത്തോടെ പടി കടന്നു.

ബല്ലടിച്ചു ഭൂപാലമാർഗ്ഗം പാടി. കുട്ടികളെ വിട്ടയച്ചു.

ഹെഡ് മാസ്റ്റർ അധ്വാനകന്മാരെ പട്ടികയെടുത്തു ചാത്തു നായരുടെ പേരു വെട്ടി. അയാളോടു പറഞ്ഞു: “നാ

ഒരു മുതൽക്കു തുടങ്ങിയതു വരേണ്ട. ഗ്രാൻറു കിട്ടുമ്പോൾ വിട്ടിൽ വന്നാൽ ശമ്പളം തരാം."

"നാണവും ചാനവും ഉണ്ടെങ്കിൽ വിരിച്ചുവെച്ചുപോൾ കൂടി കൊടുത്തുവെക്കണം. മേമ്പാൽ മീൻ വാടിയാൽ പോര." ചാത്തുമനയർ പറഞ്ഞു.

"പുറത്തുപോയി പറഞ്ഞാൽ മതി" ഹെഡ്മാസ്റ്റർ ഇങ്ങനെ: "ഋണിയല്ലെന്നു എന്റെ അച്ഛനെ അടിക്കാനോങ്ങിയ കൈ പുഴുക്കും."

"ഋണിയല്ലെന്ന്" ചാത്തുമനയർ പുറത്തു കടന്നു തിരിച്ചു വിചിന്തയായു തന്നെ: "ബക്കോ ഭാനുമാ ബക്കു."

"ഗ്രാൻറു കിട്ടുമ്പോൾ തരാം."

"ഗ്രാൻറു കിട്ടുമ്പോൾ തന്നെ" വാങ്ങാൻ ചേരെ ആളെ നോക്കിക്കൊള്ളണം." ചാത്തുമനയർ അതേ സ്വരത്തിൽ തന്നെ: "ശമ്പളം ബാൻ കൊടുക്കിയിട്ടില്ലെന്നുവെക്കുകയോ. ഇനി നിങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ വന്നാൽ എന്റെ കൈ വെറുക്കു ഇരിക്കില്ല.

ചാത്തുമനയർ കത്തിച്ചു നടന്നു. ബാനം അയാളെ അനശ്ചിച്ച്. അയാൾ കത്തിച്ചു നടന്നുകൊണ്ട് എനിക്ക് ഒപ്പം എത്തുവാൻ സാധിച്ചില്ല.

കുറിക്കാത്തൊരു ഇടിമഴയിട്ടെഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ—പണിക്കാരനെ വിരിച്ചുവെക്കുമ്പോൾ—മേമ്പാൽ അദ്ധ്യാപകനേയും വിരിച്ചുവെക്കണം. അദ്ധ്യാപകന് ഉദ്യോഗസ്ഥരിൽ തീർത്തു. മേമ്പാൽ മനസ്സിൽ ഒരു നോമ്പുണ്ടായാൽ മതി. അദ്ധ്യാപകൻ പുറത്തു. ആ നോമ്പുക്കും കണ്ട് മുഖിൽ കണ്ണു എന്റെ സ്വർഗ്ഗം മിടിപ്പിക്കുമെന്ന്. എനിക്ക് രാജി എടുക്കുകയോ മേമ്പാൽ; എന്ന് കേൾക്കാ? ബാനം ചെല്ലില്ല. മുസലിയാർ മേമ്പാൽ മിടിക്കുന്നു. അയാൾക്കു മാ

നേരുടെ ഒരു മനുഷ്യനായിരുന്നു ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. മാനേജർ—യഥാർത്ഥ മാനേജർ—പഴയതിനി കണക്കെടുത്തപ്പോൾ നന്നായി എനിക്കു ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടു. ആ മാനേജറുടെ നൂലിൽ വളരെ മികവാറാണെന്നും ജോലിയെടുക്കുകയുണ്ടായില്ലെന്ന് എനിക്കു തോന്നി. എനിക്കും മനസ്സുപറ്റിയതുകൊണ്ട് ഏതു നിമിഷത്തിലും തെറിപ്പിരിയാൻ ഇടവന്നു. എപ്പോഴാണെന്ന മാത്രം മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു കണ്ടില്ല.

മാനേജർ കണക്കെടുത്തപ്പോൾ ആ നാട്ടിലൊരു മാനുസാണ്, ജോബുനാണ്. മറ്റൊരാളാണ്. പണക്കാരനാണ്. പണത്തിന് പണമായി പണ വിതരണമായി കണക്കാക്കി നോക്കിയിരുന്ന ആളാണ്. പണമായി പണ പലിശയ്ക്കു വിത്തു കണ്ടു പലിശയ്ക്കു പണവും കടം കൊടുത്തു നാട്ടുകാരെ സഹായിക്കുന്ന മാനുസാണ്. പൊൻപണവും പണവും വാങ്ങി പണവും കടം കൊടുക്കും. കൃഷിയേക്കാൾ കൂടുതൽ വരുമാനം ഉണ്ടാക്കുകയുമാകും കൊണ്ടാണ്. അതു പിടിച്ചെടുക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ അയാളെ സഹായിക്കാനാണുണ്ട്. പഴയതിനി ശോപാലനെടുത്തപ്പോൾ അധികാരി. അയാളുടെ സ്വന്തം അനുജൻ. അതുകൊണ്ട് കാര്യം പിടിച്ചാൽ ഒരിക്കലെയും വിധേയം നേരിട്ടിട്ടില്ല. അടുത്തു വളയത്തുള്ള ജനങ്ങളിൽ ഭൂരിഭാഗവും നെക്കൊണ്ടല്ലെങ്കിൽ മറ്റൊന്നുകൊണ്ട് ആ നിരാളി പക്കത്തിൽ വലയിൽ കടുങ്ങിക്കിടക്കുന്നവരാണ്. അതുകൊണ്ട് സ്വന്തം മക്കളുടെ എല്ലാവിധാടിച്ചാൽ പോലും അന്നാട്ടുകാർ മാനേജറോട് രൊവലതി പറയാറില്ല.

പിറ്റേന്ന് 'എ' യും 'ബി' യും കൂട്ടിച്ചേർത്ത് ഒന്നാക്കി എന്ന് ഏറ്റിച്ചു. ഞാൻ ആ ചുമട്ടു വലിച്ചുകൊണ്ട് ദിവസങ്ങൾ നീക്കി.

"മുസ്ലിമനിൽ ചേർന്നതാണ് മാത്രം നായരുടെ കാര്യമേകിൽ നമ്മളെ ഏതുകൊണ്ട് പിരിച്ചുയരുന്നില്ല." ഒരു

ദിവസം ഉച്ചയ്ക്കു പൊതുവാൾ എന്നോടു ചോദിച്ചു: "അതു മാത്രമാവില്ല; മാനേജർക്കു അതിലും കൂടാത്ത ശമ്പളത്തിൽ മരണമൊക്കെ കിട്ടിയിട്ടുണ്ടാവണം."

"ചാത്തു നായക്കൊന്നാ ശമ്പളം?" ഞാൻ പൊതുവാളോടു ചോദിച്ചു:

"മുപ്പത്തഞ്ചു."

"നിങ്ങൾക്കോ?"

"എഴുപത്തിരണ്ടു."

"വെരിയലോ?"

"അയാൾ ചോദിച്ചാൽ വെറുപ്പും പായാറില്ല. തുടങ്ങുന്നതാണെന്നു തോന്നുന്ന"—പൊതുവാൾ തുടങ്ങ: "ബി ക്രിസ്റ്റോഫർ വല്ലഭമെന്നു വെച്ചിട്ടു വരിച്ചിട്ടുണ്ടാവാം."

"ഇങ്ങനെയിരിക്കുന്നില്ല"—ഞാൻ തുടങ്ങ-മുഖനിയനിൽ ചേർന്നിട്ട് എന്നോടും അക്കിതു ചെയ്തുകൊണ്ടായി. ഇപ്പോൾ എന്തിന്നു മാപ്പു തന്നിരിക്കുകയാണു്."

"ഇവന്റെ മാപ്പു" പൊതുവാൾ കാക്കിപ്പു തുപ്പി.

പൊതുവാൾ പറഞ്ഞതു് ശരിയായിരുന്നു. ഒരു കഴിഞ്ഞപ്പോഴേക്കും പുതിയൊരു ടീച്ചർ ഞങ്ങളുടെ സ്കൂളിൽ ചേർന്നു; കല്ലുവെട്ടുകഴിയിൽ മാധവി. അയാൾ അക്കൊല്ലം എട്ടാംക്ലാസ്സ് പാസ്സായി ചാത്തു വന്നതാണു്.

മാധവോടും പഠയില്ലെന്നു ശുപാർശ ചെയ്തുകൊണ്ടു് ആ കുട്ടിയുടെ ശമ്പളമെന്നാണെന്നു ഞാനന്വേഷിച്ചു. അവൾ വളരെയധികം മടിച്ചുവെങ്കിലും എന്റെ ചിന്തയനുസരിച്ചു തുറന്നു പറഞ്ഞു:

"കൊല്ലത്തിൽ പന്ത്രണ്ടുരൂപിക"—മാധവി തുടങ്ങ: "മുണ്ടിനും ബ്ലൈന്റ്സ്സിനും മാത്രമുള്ളതു് തരാമെന്നാണു് ക

രാജ്. പെരുമന ഇതന്നാൽ അതും കിട്ടില്ലല്ലോ. മെയിനി
ബിസ് പോലാനുള്ള സ്കൂളിനകമിരിക്കുകയല്ലേ?”

എന്നോ വലിയ ഞാസ് വീണ്ടും വിഭജിക്കപ്പെട്ടു. ഭൂസ്
ചാത്തു നായരുടേതായിരുന്ന എ ഞാസ് ആ പുതിയ അ
പഗ്രാഹികയെ ഏല്പിച്ചു. അങ്ങനെ വീണ്ടും ഞങ്ങളുടെ സ്കൂ
ളിലെ പണിക്കാർ ആദ്യ പേരായിത്തീർന്നു.

മൈനിവസം സ്കൂൾ വിട്ടു പോകുമ്പോൾ വഴിക്കക്കരയിൽ
ഞാൻ ചാത്തു നായരെ കണ്ടു. അയാൾ എന്നെ കാണു
മ്പോൾ കാതോടിക്കുകയാണെന്നതിൽക്കൂടി യോന്നി. എന്നിട്ട്
ചോദിച്ചില്ലാതിരുന്നപ്പോൾ ചോദിച്ചു ചാത്തിത്തന്നു ആ മന
ചുടനെ ചോദിച്ചില്ലാത്തവനായി കണ്ടപ്പോൾ ചോദന
തോന്നി. അയാൾ വഴി വഴക്കിറുത്തു മൈലപ്പാല
ത്തിലേക്ക് ഇറക്കുകയായിരുന്നു. എന്നെ കണ്ടു ഉടനെ അ
യാൾ ഏതോന്നാളായിരുന്നു. കുറേക്കൂടിയിരുന്ന ആ മനചു
ടൻ കിട്ടിയെന്നു കണ്ടും പറ്റും നിർബലമായ മുഖഭാവവും
എന്നെ അകൽക്കിട്ടു. മുഖമിത്ത വൻ മുണ്ടും ഇപ്പോഴും പാ
ടിപ്പാക്കുന്ന മുടിപ്പും അയാളെ ഒരു പരക്കുന്നാക്കിത്തീർത്തി
രുന്നു.

ചാത്തു നായരുടെ വിടുന്നെപ്പാരിയോ കുടുംബങ്ങളെ
പ്പാരിയോ സാമ്പത്തികസ്ഥിതിയെപ്പാരിയോ എന്നിങ്ങനാ
നാണെന്നു അറിഞ്ഞുകൂടുകയായിരുന്നു. വളരെയധികം സൗകര്യ
ത്തോടുകൂടി ജീവിക്കത്തക്ക സാമ്പത്തികനിലയില്ലെന്നു ബാ
നാഹിപ്പിച്ചുണ്ടു്. സ്കൂളിൽ പഠിക്കുമ്പോൾ 1-ാം കൊല്ലത്തിൽ
അന്നെ പാസ്സാവാൻ കഴിയുകയും അയാൾ അന്ത്യദൃഷ്ടിക
കൊടുക്കാതിട്ടാത്തതുകൊണ്ടാണ് സർട്ടിഫിക്കാറു വാങ്ങാ
തിരുന്നതെന്നു ഞാൻ ഊഹിച്ചു. ചാത്തു നായരെപ്പാരി
പ്പട്ടമലവിയണമെന്നു് അന്നെനിന്നു് തോന്നി. ഞാൻ അയാ
ളുടെ അടുത്തുതന്നെയുടനെ ചോദിച്ചു: “നിങ്ങളുടെ വിട്ടി
ലാരൊക്കെയുണ്ടു്?”

“അമ്മയും ഒരു മൂത്ത പെണ്കുട്ടിയും മാത്രം.”

“കൃഷിയുണ്ടോ?”

“ഇല്ല”- ചാത്തു നായർ തുടങ്ങി: “വിട്ടുവളപ്പു” മരഞ്ചു വിത്തിറങ്ങി. അതിൽ വല്ലതും ചണിയെടുക്കാം.”

“അപ്പോൾ എങ്ങനെ ജീവിക്കും?”

“അതൊക്കെ തോശമാണ് മിസ്റ്റർ അപ്പോ. ഇതുവരെ മൂന്നു നാലു കൊല്ലമായി. കൂടെ കിട്ടുമ്പോൾ അപ്പോയെപ്പറ്റി കടം വീട്ടിയിട്ടു ബാക്കിയുള്ള പണമൊക്കെ തെല്ലു വാങ്ങും. ഇനി അപ്പോൾ അതിനും വഴിയുണ്ട്. പാമ്പിൻ വല്ല വള്ളിയോ കൊള്ളിയോ നന്നം. ഭേദപ്പെട്ടതി വല്ല പണിയും പോകാം. അങ്ങനെയൊക്കെയാണ് ഇതുവരെ കഴിഞ്ഞത്. ഇനി എന്തു വേണമെന്നാണ് അപ്പോയെന്ന്.”

“ഈ സ്കൂളിൽ ഒരു കൊല്ലം തികക്കാൻ സാധിക്കുമെന്ന് എനിക്കു തോന്നിയില്ല. അപ്പോയെ മകനും മാനേജറും ഹെഡ്മാസ്റ്ററും ഒരുപോലെ മനസ്സുവെച്ചിട്ടുണ്ടാവണം.”

“ആ വയസ്സേനോ. അയാൾ വല്ലാത്ത ചെങ്കുത്താനാണ്. ഗിരിയും മാലായുണയും ഹിതോപദേശവും കേട്ടാൽ ഈശ്വരനാണെന്നു തോന്നിപ്പോവും. അയാളെ സൂക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നത് ചെന്നായിരത്തെയും കുറുകുന്തെയും ആശങ്കയെക്കൊണ്ടാണ്.” ചാത്തു നായർ കാര്യനേരം ആശ്ചര്യപ്പെട്ടുനിന്നു കൊണ്ടു തുടങ്ങി: “എനിക്കു മുമ്പത്തൊരു തവണയ്ക്ക് മുമ്പുകൾ ലാഭമായി. കല്ലുപെട്ടുകഴിയില്ലെന്ന് ഒരു പെൺകുട്ടിയെ നെറും കൊടുക്കാതെ വെറും സ്കൂളിനിന്നു സ്കൂളിൽ ചേർത്തു.”

“പെട്ടും സ്കൂളിനിന്നു പന്ത്രണ്ടു രൂപിക കൂണ്ടിനും കുപ്പായത്തിനും കൊടുക്കാമെന്നാണത്രേ കരുത്ത്.”

“എന്നാലും ഇരുപത്തിയെട്ടു രൂപിക വാടകയല്ലോ” ചാത്തു നായർ തുടങ്ങി: “കെട്ടിനിങ്ങൾ കഴിച്ചാൽ കറുത്തുപൊ

നിന്നാൽ നിങ്ങളേയും കാണാമെന്ന് വിചാരിച്ചു. നാളെ ഉച്ചയ്ക്കുതന്നെ എന്റെ ജീവിതം ഏതു വഴിക്കാണ് എന്നു തീരുമാനിക്കപ്പെട്ടു."—ചാത്തു നായർ നടക്കാൻ തുടങ്ങി.

ഞാനും പതുക്കെ നടന്നു. എനിക്കു് ആ സുഹൃത്തിനോടു സഹതാപം തോന്നി. ഞാൻ തിരിഞ്ഞുനിന്നു വിളിച്ചു:— "ഒന്നു പറഞ്ഞാരുടെ."

ചാത്തു നായർ തിരിച്ചുവന്നു. ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഏതായാലും നാളെ രാവിലെ വരട്ടെ. പോപാലത്തെക്കൂടി ഇന്നുതന്നെ എന്റെ വീട്ടിലേയ്ക്കു വരു. നമുക്കു് കൂടിയാലോചിക്കാം. എന്നിട്ട് നാളെവിളാൻ മതി."

ഞാൻ കരിച്ചു നടന്നു. മഴ ധാരാളമായി പെയ്യാൻ തുടങ്ങി. ഒരു കൂട്ടം കൂടിയില്ലാത്ത ചാത്തു നായർ നന്നത്താലിച്ച് വിലങ്ങൻകുന്ന് കയറിയറിയുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. "നല്ല ബുദ്ധിശക്തിയുള്ള ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ. പാഞ്ഞിട്ടെന്തായാൽക്കു് ഈ ലോകത്തിലൊന്നിട്ടു പണം. മനുഷ്യനായി ജീവിക്കാൻ ഒന്നാമതായി വേണ്ട പണം." ഞാൻ വിചാരിച്ചു.

അന്നു രാത്രിയിലേറെ വൈകുന്നൂറുവരെ എനിക്കുറങ്ങാൻ സാധിച്ചില്ല. മഴ നന്നത്താലിച്ച് വിലങ്ങൻകുന്ന് കയറി കിഴുന്ന ഒരു ചെറുപ്പക്കാർ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ഇത്തം പെട്ടു. നാടിക്കാരനായ കുട്ടിക്കുട്ടനൊഴുത്തപ്പൻ അയാളെ വിടിച്ച് കൂട്ടിക്കൊണ്ടു ചാത്തു നായർ തള്ളിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നുണ്ടെന്ന് എനിക്കു തോന്നി. ഒരു പോട്ടലിൻ എപ്പിവിൽ കൽ വാരിയൊണ്ടിരിക്കുന്ന ചാത്തു നായർ എന്റെ തലച്ചോറിൽ സ്ഥലം പിടിച്ച്. മയക്കത്തിൽ അങ്ങനെ പലതും ഞാൻ സ്വപ്നം കണ്ടു.

പെട്ടെന്നു ഞാനണന്നു. അപ്പോൾ താഴെത്തന്നിന്ന ഗോ

പാലനം ബാലനം കൂടി സംസാരിക്കുന്നതാണ് ഞാൻ കേട്ടത്.

“എന്നാൽ എടുത്തിരുന്ന വിളിക്കൂ” —ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

“നാളെ രാവിലെ പോകൂ?”—ബാലൻ ചോദിച്ചു.

“പോരാ. ഒരു മനുഷ്യന്റെ ജീവിതപ്രശ്നമാണ്. ഒരു സെക്കൻഡ് തെറിയായി അത് വഴിതിരിഞ്ഞു പോയേക്കാം,”

“ഏകതന്ത്ര്യം”—ബാലൻ വിളിച്ചു. ഞാൻ വിളിക്കുകൊടുത്തിരുന്നതേക്കൂടിയാണിപ്പോൾ വലിൽ ഇരുന്ന ഒരു കോട്ടുവാ വിട്ടു വന്നു വന്നപ്പോൾ ഇരുന്നു.

“അമ്പതുരൂപിക കടം കൊടുക്കണമെന്നാണ് ഗോപാലൻ പറയുന്നത്.” ബാലൻ പറഞ്ഞു:— “ചാത്തു നായകൻ കൈയിനിടുന്ന പോകുന്നതാണ്. എന്താ വേണ്ടത്?”

“നീയെന്തു പറഞ്ഞു?”

“ഏകതന്ത്ര്യ സമരമായി ചാത്തു നായകൻ പറഞ്ഞു.”

“പിന്നെ ഇല്ലാ എന്ന ഞാൻ പറയണമെന്നില്ലല്ലോ. കൊടുത്തേക്കാം.” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“അങ്ങനെ പറഞ്ഞാൽ പോരാ. ഇതുകൊണ്ട് ചാത്തു നായകൻ കൈയിനിടുന്ന കഴിഞ്ഞു കൊടുക്കുന്നതാകാനാണ് പോകുന്നത്. ഇത് കൊടുത്തിട്ടില്ലെങ്കിൽ നാട് പിടാനാണ് ബാലൻ പറഞ്ഞു.

“എന്തിനും സമ്മതമാണ്. എന്നാൽ ഇല്ലാ സത്തോടുകൂടിയാണ്. കൊൽ അമ്പതുരൂപികകൊണ്ട് നന്നായെങ്കിൽ നന്നായെ. അതിനുള്ളിൽ കാരണക്കാരായവരുടെ കീഴിൽ അതായത് നന്നായെ.” ഞാൻ പറഞ്ഞു. “ഇത് നമ്മുടെ പണം. ചാത്തു നായകൻ പറഞ്ഞു. “ഇതുകൊണ്ടാണ് നന്നായെ വന്നതോ എന്ന സംശയം.”

“എന്നാൽ പണം കൊണ്ടാ ബാലാ” വാച്ചിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു ഗോപാലൻ തുടന്നു— “മണി മൂന്നാവാമായി. ചാത്തുറയിനെ വണ്ടിയിൽ കയറ്റി അയക്കണം. അഞ്ചു മണിക്കാണ് വണ്ടി.”

ബാലൻ അകത്തുപോയി പണമെടുത്തുകൊണ്ടുവന്നു എന്റെ കയ്യിൽ തന്നു പറഞ്ഞു: “ഇനി നിങ്ങൾ കൊടുത്താൽ മതി.”

ഞാൻ അന്നതുറ്റുമി ചാത്തു നായയുടെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു.

“ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഒരേയൊരു തമാ. പിന്നെ ഏതെങ്കിലും ചോദ്യം ചെയ്താൽ മറുപടി പറയാൻ കഴിയില്ല. അതുപോലെ ഒരു മറുപടി പറയാൻ കഴിയില്ല. അതുപോലെ ഒരു മറുപടി പറയാൻ കഴിയില്ല.” ചാത്തു നായ പറഞ്ഞു.

“പണത്തിന്റെ കയ്യിൽ ഒരു ചുവപ്പിച്ചു നോക്കുന്ന തരത്തിലായിരിക്കട്ടെ. ഇതിനെ കടിച്ചിട്ടില്ലെന്ന് നോക്കുക കഴിയുമോ?” ഞാൻ ഞെട്ടലോടെ അന്വേഷിച്ചു.

“ഇപ്പോൾ അതിന് തിരിച്ചറിയപ്പെടാത്തതാണ്. ഞാൻ ഞെട്ടലോടെ വെറുപ്പോടെ അറിയിക്കുന്നു.” ചാത്തു നായ പറഞ്ഞു.

“എനിക്ക് ഒരു ലക്ഷ്യം ആവശ്യമില്ല.” ഞാൻ തുടർന്നു: “തമാശ പറഞ്ഞതാണ്. ഇങ്ങനെയൊരു തന്നെ മതി.”

“എന്നാൽ ഞങ്ങളുടെ” ഗോപാലനെപ്പറ്റി.

“നന്ദിയാണ് മിസ്റ്റർ.” ചാത്തുനായയുടെ പുറത്തു മായ ഉള്ളൂരിന് കൃത്യമായ വഴിയിലായിരുന്നു ഒരു വോട്ടും എനിക്കും ബാലനിലും പെട്ടിരുന്നു.

പോർവിളി

ഗുരുജനസമാജ കേന്ദ്രത്തോടൊത്ത് നയിച്ചുകൊണ്ടു നടന്ന ടി.ജെ.എസ്. യൂണിയന്റെ കാടാനുഴ പ്രാദേശിക സംഘം രൂപീകരിച്ചു. ആ കേന്ദ്രത്തിൽ വന്നു കൂടാതെ അദ്ധ്യക്ഷന്മാരും പങ്കെടുത്ത ഒരു യോഗത്തിൽ വെച്ച് ഞാൻ പ്രസിഡണ്ടും രാധാകൃഷ്ണമനോർ സിങ്കുട്ടരിയുമായി സെതളപ്പെട്ടു. ഒരു വാർത്തക്കമ്മിറ്റിയിലും തിരഞ്ഞെടുത്തു. മാപ്പിള റെയ്ഞ്ച് ഗുരുജനസമാജ കേന്ദ്രമായിത്തീരാനായിട്ടും ഞാനും ആ യോഗത്തിൽ പങ്കെടുത്തു. ആ സെർവീസിലെ ചെറുപ്പക്കാരുടെ അദ്ധ്യാപികാദ്ധ്യാപകന്മാർ എനിക്ക് കല്പിച്ചു തന്ന പദവി ഞാൻ സന്തോഷം സ്വീകരിച്ചു.

അതുവരെ ബ്രിട്ടീഷ് ഗവണ്മെന്റിന്റെ ശത്രുക്കളായിരുന്ന കോൺഗ്രസ്സുകാരുടെ ജനങ്ങൾ ബഹുഭൂരിപക്ഷത്തോടെ തിരഞ്ഞെടുത്തു മന്ത്രിപദത്തിലാരോധിച്ച ആ കാലഘട്ടം ജനങ്ങളിൽ ആപേശത്തിന്റെ അലമാലകളിലൂടെ വിട്ടിരുന്നു. അഭിമതത്തിന്റെയും അക്രമങ്ങളുടേയും സമ്മർദ്ദത്തിൽ കിടന്ന തെരഞ്ഞെടുത്തവർ ആകമാനം ആപേശഭരിതരായിരുന്നു. വെറും സൂപ്പിസിനറേഷി മാത്രം ശബളമില്ലാത്ത പ്രവൃത്തിയെടുത്തിരുന്ന അദ്ധ്യാപകവർഗ്ഗം ആത്മനി

വൃതിയാടിച്ച് സംഘടനയിലൊഴങ്ങുമായി ചേന്ന. അദ്ദേഹം സംഘടനയെ ഉറപ്പു നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

മുപ്പത്തിഏഴിൽ അമ്പലപ്പുറത്ത് സ്കൂൾ പരിശോധിക്കാൻ ഇൻസ്പെക്ടർ വന്നു. ഇൻസ്പെക്ടർ ഒരു നല്ല മനസ്സു നായിരുന്നു. ചൊറുചൊറുക്കളെ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ. നന്നായി നടത്തുന്ന സ്കൂളുകളെപ്പറ്റി സ്വപ്നമിട്ടുള്ള ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥൻ. അദ്ദേഹത്തിന് ഞങ്ങളുടെ സ്കൂളിനെപ്പറ്റി നല്ല അഭിപ്രായമുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷെ അത് മാനേജറും ഹെഡ്മാസ്റ്ററും കൂടി നശിപ്പിച്ചു കളഞ്ഞു.

ഇൻസ്പെക്ടർ എല്ലാ സ്കൂളുകളിലും പരിശോധിച്ചു നോക്കിയിട്ടു കൂടിയിട്ടുണ്ട്. കുട്ടികളെ വിട്ടു ശേഷം അഭിപ്രായം രേഖപ്പെടുത്താൻ ഇൻസ്പെക്ടർ പറ്റിയതും ആവശ്യപ്പെട്ടു. ഹെഡ്മാസ്റ്റർ ഇൻസ്പെക്ടർക്ക് പറ്റിയതും ചേർത്തു വെച്ചു. ഇൻസ്പെക്ടർ അതൊന്നും ചെന്നു നോക്കി. ഉടനെ മകൾ വെച്ച കുറച്ചു നേരം ചേർത്തു നോക്കിയിരുന്നു. ഒരുമിച്ചു മിനിട്ടു നേരം അങ്ങനെ നോക്കിയിരുന്നശേഷം ഇൻസ്പെക്ടർ ഹെഡ്മാസ്റ്ററോടു ചോദിച്ചു:

“മാസ്റ്ററെ ഈ ഇൻസ്പെക്ടർ പുസ്തകം എന്തു വിടിക്കിയിൽ നിന്നു വാങ്ങിയതാ?”

“കച്ചേരിപ്പടിയിൽ നിന്നു”

“ആരാ വാങ്ങിയതു?”

“ഞാൻ”

“തന്ന ഷാപ്പടമയെ അറിയാമോ?”

“അറിയാം”

“എന്നാൽ”—ഇൻസ്പെക്ടർ പുസ്തകം തുറന്ന് അഞ്ചു രൂപകളുടെ പത്തു നോട്ടെടുത്ത ഹെഡ്മാസ്റ്ററുടെ നേക്കു നിട്ടിക്കൊണ്ടു തുടങ്ങി:—“ഈ സംഖ്യ ആ ഷാപ്പടക്കു കൊടുത്തു

നേരക്കണം. ആ ചാപ്പുകട ഇതിൽവെച്ചുതാവാം. നിങ്ങൾ ഒരു പുസ്തകം വാങ്ങാൻ ചെന്നപ്പോൾ ഓർമ്മയില്ലാതെ ഈ പുസ്തകം എടുത്തു വന്നുതാവാം. അതുകൊണ്ട് ഇന്നു തന്നെ കൊണ്ടുചെന്നു കൊടുത്തേക്കാം."

ഹെഡ് മാസ്റ്റർ അമ്പരന്നു നിന്നു.

പണ്ടത്തെ പതിവുപോലെ ശ്രാമർ ഇടുതൽ അനുവദിച്ചിരുന്ന ഇൻസ്പെക്ടറുടെ മേൽനോട്ടത്തിന് വേണ്ടി വെച്ചുകൊടുത്ത ആ സംഖ്യ അദ്ദേഹം എടുക്കാതെ പരസ്യമായി മടക്കിക്കൊടുത്തപ്പോൾ എന്തുവേണ്ടമെന്നറിയാതെ ഹെഡ് മാസ്റ്റർ നിന്നു വിറച്ചു.

"ഇതു വാങ്ങാനല്ലെ പാഞ്ഞത്?" ഇൻസ്പെക്ടർ ചോദിച്ചു.

ഹെഡ് മാസ്റ്ററുടെ കൈ നിന്നിരിയ്ക്കി. ആ കൈയ്ക്കു ലിസ്തു തെ കരിയ്ക്കാൻ പാമ്പു പടം വിതഞ്ഞിയാടുന്ന മട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

"ഞാൻ കൈയ്ക്കുലി വാങ്ങാറില്ല. മാറ്റു വല്ലവർക്കും കൊടുത്തോളൂ"—ഇൻസ്പെക്ടർ ആ നോട്ടുകൾ മേൽപ്പറഞ്ഞു വെച്ചു. ഹെഡ് മാസ്റ്റർ ഏഴുനീളം ഒരു കാരറടിച്ചു ആ നോട്ടുകൾ മേൽപ്പറഞ്ഞുനിന്ന് വിട്, നിലത്തു പാറിക്കളിച്ചു. ബ്രിട്ടീഷു വാഴ്ചയുടെ കീഴിലുള്ള കൈയ്ക്കുലിയുടെ നന്നു നൃത്തംപോലെ അങ്ങാംജോളു് ചക്രവർത്തി തിരുമേനിയുടെ നലയുള്ള ആ അനാഥനോട്ടുകളുടെ ചലനത്തിൽ ഞങ്ങളുടെ കണ്ണുകൾ ആടിക്കളിച്ചു.

മാറ്റില രെയ്ത്തിലെ പല ഇൻസ്പെക്ടർമാരും ഇൻസ്പെക്ടർ പോലും ഓടിച്ചു ചെരിച്ചിരുന്നതു മാസ്റ്റർമാരെക്കൊണ്ടായിരുന്നു. പാലത്തിൽ കഴിഞ്ഞു പോകുമ്പോൾ ഇൻസ്പെക്ടർ പുസ്തകം കൊണ്ടുപോവുകയാണ് പരിവൃ്.

പുസ്തകത്തിൽ വെച്ചു മാനേജർ കൊടുത്ത കൈപ്പത്രവിട പാകത്തിൽ വിപ്ലോട്ടെഴുതി മടക്കി അയക്കും. അങ്ങനെയൊണ് പതിപ്പ്. പതിവനുസരിച്ചു വല്ലതും എഴുതാനുണ്ടാവുമെന്നു വിചാരിച്ചാണ് ഇൻസ്പെക്ഷൻ കഴിഞ്ഞു സ്കൂൾ വിട്ടിട്ടും ഞാനും മറ്റുള്ള അദ്ധ്യാപകന്മാരും അവിടെ നിന്നത്. എന്നാൽ ആ ഇൻസ്പെക്ടർ അതല്ല മണിക്കൂറുകൊണ്ടു ചോദ്യങ്ങൾ ഫിസ്റ്റപ്പു ചെയ്തു. ഇൻസ്പെക്ഷൻ പന്തുകളിൽ അഭിപ്രായമെഴുതിവെച്ചു പുറത്തു കടന്നു.

"മിസ്റ്റർ ഹെഡ്, നിങ്ങൾക്ക് ചെറുപ്പപ്പാതിപ്പാതിയോ? ഇൻസ്പെക്ടർ പുറത്തു കടക്കുമ്പോൾ എന്നോട് ചോദിച്ചു.

"പേണുചെന്നിപ്പ്"

"അതെന്താ"

"കൂടുതൽ ജോലി എടുക്കേണ്ടി വന്നു. അപ്പോൾ നാഴിക മുറയ്ക്കുന്നിന്നു നടന്നുവന്നു.

"എന്നാൽ നമുക്കു പരിമിതം"— ഇൻസ്പെക്ടർ നടന്നു; ഹെഡ് മാസ്റ്റർ പിന്നാലെയും.

ഞങ്ങൾ അവരോടൊന്നിച്ച് വഴിക്കു നില്ക്കുന്നു. വളരെ താമസിക്കാതെ ഹെഡ് മാസ്റ്റർ സ്കൂളിലേക്കു മടങ്ങുന്നത് ഞാൻ കണ്ടു.

പിറ്റേന്നു കാലത്തു സ്കൂളിൽ ചെന്നപ്പോൾ ഹെഡ് മാസ്റ്റർ എന്നോട് പറഞ്ഞു:—"അടുത്ത മാസം മുതൽക്കു ഒന്നാമത്തെ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് നിങ്ങളുടെ പേർ പേക്കുണ്ടെന്നാണ് ഇൻസ്പെക്ഷൻ പന്തുകളിൽ എഴുതിയിരിക്കുന്നത്. ഇനി എന്താ വേണ്ടത്?"

"എനിക്ക് ഇവിടെ ഹെഡ് മിസ്റ്റർ പദവയെക്കൊണ്ടു നൽകില്ല. കൂടിയെ കഴിയും എന്തെങ്കിലും അങ്ങനെയൊന്നും എന്തെങ്കിലും"—ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

ജ്ഞാനമുത്തമമായ അനന്യമായ കണ്ഠിതമുണ്ടായിരുന്നു. താനും ഒരു ഹെയർ കെയിനിങ്ങ് കഴിച്ച അദ്ധ്യാപകനായിത്തീരാത്തതിൽ അദ്ദേഹം പരിതപിച്ചു. എന്നാൽ മാനേജർമാരായിരുന്ന വിവിധർ അതായിരുന്നില്ല. വർഷക്കാലത്തു കട്ടികളുടെ സ്ത്രീകൾക്കൊണ്ടു നടത്താറുള്ള കൃഷിപ്പണിക്ക് മറ്റൊരാൾ ഹെയർ കീച്ചറായി വരുമ്പോൾ വല്ല വിവിധവും വന്നാലോ എന്നായിരുന്നു.

“ഹെയർ കെയിനിങ്ങ് കഴിഞ്ഞ പിറ്റേ ദിവ്വിൽപ്പോൾ ലോറർ കെയറിവിത്ത് കഴിഞ്ഞ അദ്ധ്യാപകനെ ഹെയർമാസ്റ്ററാക്കി അയക്കുന്നതു പ്രതിയല്ല. അടുത്ത മാസം മുതൽക്ക് ഹെയർ കെയറിവിത്ത് കഴിഞ്ഞ പിറ്റേന്നു ഹെയർ കീച്ചറാക്കണം.” ഇൻസ്പെക്ടർ ഡ്യൂഗ്ലാസിൽ, കൈയ്ക്കുലി വാങ്ങാതെ—ഇങ്ങിരിക്കാനായ—ഇൻസ്പെക്ടർ അടയാളപ്പെടുത്തിയ ഈ ബന്ധിത ഹെയർമാസ്റ്ററുടെ കണ്ഠിതത്തേയും മാനേജർമാരെ പരിതപിക്കുന്നതും പാ പൊപ്പിച്ചു. മൂപ്പന്തിയെട്ട് ജനവാടി ഒന്നാം തിയ്യതി എന്ന ഹെയർ കീച്ചറാക്കി ഉയർത്തി.

ജനവാടി ഒന്നാം തിയ്യതി അത്യാവശ്യമുള്ള വെസ്റ്റ്കളും ഒരു ലോയറും വാക്കേറ്റും ഏകദേശം പക്കൽ തന്നെ. അപ്പോൾ ഞാൻ പറഞ്ഞു:—“എന്റെ കൈകൾ തരുന്നതും ഞാൻ ഏറ്റുവാങ്ങുന്നതും ആയ ഫാൾ നമ്പർക്കൊരു റിക്കാട്ടാവശ്യമാണ്.”

“അതൊന്നും വേണ്ട”— കട്ടിപ്പുറത്തുനിന്നു പൊങ്ങി.

“സാധനങ്ങളുടെ ഒരു ലിസ്റ്റ് ഉണ്ടാക്കി. നോർ പകർപ്പെടുത്തി ഞാൻ പെറ്റി കോപ്പി മാമ്പേജനും മാനേജറെപ്പിട കോപ്പി ഞാനും സൂക്ഷിക്കണം. കാളം അങ്ങനെയാണു്”

ഞാൻ ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു:—“അങ്ങനെ ചെയ്താൽ ഞാൻ ഇതൊന്നും ഏറ്റു വാങ്ങില്ല.”

കുട്ടിക്കുണ്ണനെഴുത്തച്ഛൻ അഞ്ചാം ക്ലാസ്സിൽ കിടന്നിരുന്ന നല്ല മേട ആഫീഡുകുറിയിലേയ്ക്കു മാറി. മരൊരു മേട അഞ്ചാം ക്ലാസ്സിലിട്ടു. അതുവരെ ഹൈസ്കൂളായിരുന്ന കുട്ടിക്കുണ്ണനെഴുത്തച്ഛൻ മാതൃഭാഷയെ പ്രതിപുരുഷനായി ആഫീഡുകുറിയിലേയ്ക്കു മാറി.

ഹൈസ്കൂളായിരുന്നതുകൊണ്ട് എനിമയോടെ സായുജ്യവും സിദ്ധിച്ചില്ല. മുട്ടാൻ പണിയെടുക്കേണ്ടിവന്നു. അത്രമാത്രം പുരസ്കാരങ്ങൾക്കുണ്ടാകുകയും അതുമായിട്ടു കൂടി വിട്ടിൽ നിന്നു പുറപ്പെടേണ്ടിവന്നു. സ്കൂൾ വിട്ടാലും പത്തു പതിനഞ്ചു മിനുട്ടു അവിടെ ചിലവാരേണ്ടിവന്നിരുന്നു. ദേവമുതലിൽ യാതൊരു വ്യത്യാസവും വന്നതുമില്ല.

ഏകദേശം ഏഴാമത്തെ വർഷം കൂടി ചില മാറ്റങ്ങളും സംഭവിച്ചു. അഞ്ചാം ക്ലാസ്സ് എന്നില്ലായി. മാധവിയും വാരിയയും ഒന്ന് എ. ബി. ക്ലാസ്സുകളിൽ നിയമിക്കപ്പെട്ടു. കുഞ്ഞുകുട്ടിയമ്മയ്ക്കും പൊതുവാൾക്കും മാതൃഭാഷയുണ്ടായില്ല. കുട്ടിക്കുണ്ണനെഴുത്തച്ഛൻ നാലാം ക്ലാസ്സു കിട്ടുമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ ഞാനതിന്നു വഴങ്ങിക്കൊടുത്തില്ല. കുട്ടിക്കുണ്ണനെഴുത്തച്ഛൻ രണ്ടാം ക്ലാസ്സിന്റെ ചാർജ്ജാണ് കൊടുത്തത്.

ഞാൻ ഹൈസ്കൂളുടെ ചാർജ്ജുള്ളതായിട്ട് കുട്ടിക്കുണ്ണനെഴുത്തച്ഛനോടുകൂടെ മാറ്റമുള്ള ടീച്ചർമാർക്കു്ലാം സന്തോഷമായിരുന്നു. ഏറ്റവും അധികം സന്തോഷിച്ചതു വാരിയയും പൊതുവാളുമായിരുന്നു.

“ഇനി ഹൈസ്കൂളായിരുന്ന ക്ലാസ്സിൽ കടന്നു ബോറടിക്കില്ലല്ലോ” അവർ പറഞ്ഞു. അവർ ഏകദേശം പ്രവൃത്തികളിൽ അങ്ങേത്തലവനെ സഹായിച്ചു. ഞാൻ കല്പനയെടു

അമ്പോൾ ഹൈസ്കൂളുടെ ചാർജും താക്കോലും പൊതുവാളെയാണ് ഏല്പിച്ചിരുന്നത്. ഗവണ്മെന്റുടെ കീഴിലുള്ള ജനപ്രതിനിധിസഭയുടെ ഒരു മട്ട് ഞെരുക്കി സ്കൂൾക്കാണ് അതിലുണ്ടായി.

“മിസ് ടബ്ബ നാളെ കറുപ്പു നേഞ്ഞ് വരണം” ഒരു ദിവസം സ്കൂൾ വിട്ടപ്പോൾ കുട്ടികളെക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞ് എണ്ണാട്ട് കല്പിച്ചു.

“എന്തിനാ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“സ്കൂൾ സംബന്ധമായ ചില കാര്യങ്ങളാലൊക്കെയാണ്.”

“ഒരു മണിക്കാരയാൽ ഹോരോ?”

“ഹോരാ” കുട്ടികളെക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞ് തുടങ്ങി: “ഒരു മണിക്കാ” എന്തിനായിട്ടു: ഉണ്ണാൻ പോകണം.”

ഞാൻ പിറ്റേന്ന് കാലത്തു മാനേജറുടെ പ്രതിപ്രതികരണം കേൾക്കാനായി ചുറ്റും എടുത്തു കണ്ടു നോക്കി. അതൊരു ക്ലാസ്സിൽ എന്റെ കാലയളവിൽ ഇരിക്കാൻ പറ്റിയില്ല. ആ താക്കോൽ, മാനേജറുടെ പാലായിൽ ആ പട്ടികയിൽ ഇറങ്ങിയില്ല. ഞാൻ അങ്ങോട്ടു ചെന്നില്ല. ഒരു പുരുഷൻ തന്നിട്ടില്ലാത്ത കായികവസ്തു ചെല്ലാൻ സ്കൂളിലേക്ക് എത്തിക്കാനായിട്ടില്ല. ആ ചെല്ലാതിലുള്ള മൃഗീയ വികാരങ്ങൾ ഒരു പ്രാർത്ഥനയുടെ രൂപത്തിൽ എന്റെ നേർക്ക് കരിച്ചു വാടിയിരുന്നോ? എന്നു അങ്ങോട്ടു പോവാൻ വിളിക്കുമ്പോൾ ആ ചോദ്യം ഉണ്ടായിരുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ ആ മനുഷ്യൻ എന്റെ അന്നിന്ദ്രിയങ്ങളെക്കൊണ്ട് എന്റെ അടുത്തേയ്ക്ക് വരണമെന്നു ചേർത്തു കൊണ്ടു മറ്റുള്ളവരെല്ലാ ഞാൻ അതൊരു ക്ലാസ്സിൽ ഇരുന്നു.

മനുഷ്യനിലുള്ള പ്രകൃതിയുടെ അനേകം വശങ്ങൾക്കു പുറത്തു ചാടാനായി. അതുകൊണ്ട് അവനും പ്രകൃതി

കിടക്കാട്ടുകാരിരിക്കുകയാണ് നല്ലതെന്ന അഭിപ്രായക്കാരിയായിരുന്നു ഞാൻ.

കുട്ടിക്കുപ്പനയെ നാലുപന്ത് സ്കൂൾ സംസ്ഥാനമായി എന്നോ
കാലോചിച്ചേണ്ട ഒരു കാര്യവും അപ്പോൾ ഇല്ലെന്നായിര
ന്നു എന്റെ വിശ്വാസം. എന്നെ തിരിച്ച് വരുത്തുക പി
ന്നിപ്പോന്നുള്ള അയാളുടെ കാഴ്ചയെത്താവാം ആ കാഴ്ചാലോച
നായോഗത്തെന്ന് ഞാൻ വിചാരിച്ചു. ആ കർമ്മനാടികളെപ്പ
റ്റി എന്നിട്ടു നല്ല അഭിപ്രായമുണ്ടായിരുന്നില്ല.

[illegible]

ഞങ്ങളിച്ച് മാദ്ധ്യമപ്രവർത്തനം വന്ന ഉ
സ്തിൽ ജോലി തുടങ്ങി.

ഒന്നാമത്തെ പിരേറ്റഡ് പതിപ്പിന് വായനക്കാർക്ക് രണ്ടാം പ്ലാറ്റിലെ നെക്കട്ടി ഭക്തിയായി വേദപുരുഷനെ കവർ എന്റെ മേൽപ്പാത്രം കൊണ്ടുവന്നുവെച്ചു. ഞാനും കവറുള്ള പെട്ടിയിൽ വായിച്ചു.

ഒരു കൗതുകലബ്ധനം!

എന്ന വിശേഷിപ്പിക്കുന്ന നാലഞ്ചു സംബാധനകളാകയാണു തുടങ്ങിയിരുന്നത്. സംസ്കൃതപദം ഉട്ടിപ്പുറത്തു നെടന്തിന്റെ സമന്വയപദങ്ങളായിരുന്നു അവ. പാ

ങ്ങളിൽ ഇരച്ചതൊന്നാകുമെന്നുള്ളതു പുരപ്രബന്ധത്തിലെ രണ്ടു പാഠങ്ങളോളം നീണ്ട സംബോധനകൾ. അയാളോടൊരു കലാരസികനാണെന്നു ഞാൻ ചാസ്സിയിലാക്കാൻ ചോദിക്കാണെന്നു തോന്നാം. അയാൾ മാനേജരല്ലെന്നും എന്റെ അടിമയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നുവെന്നും അടുത്ത ദിവസം കുട്ടികൾ വരുന്നതിന്നു മുമ്പു നേരത്തേക്കുള്ളിൽ ചെന്നു അയാളുടെ ആശ്രമങ്ങൾ നിറവേറിക്കൊടുക്കണമെന്നും മുമ്പായിരുന്ന ആ കാമലേഖനത്തിലെ ഇതുപോലും മുമ്പടി കൊടുക്കണമെന്ന് അതിഥിമാൾക്കുവെച്ചിടുന്നതെ പരിവൃം എന്നതു മൊഴിയില്ല.

യാതൊരു വാചസ്പതിയെക്കൊണ്ടും അയാൾക്കൊരു ജോലി ചെയ്തു പോന്നു. ആഴ്ചകൾ നീങ്ങി. ഞാൻ കുട്ടികളെക്കണ്ടു തൊട്ടുനേരം കുട്ടികളെക്കണ്ടു തൊട്ടുൻ എന്നേയും നിരീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു കഴിഞ്ഞുകൂടി.

“എന്റെ സംശയം ശരിയാണ്. അയാളെ സൂക്ഷിക്കണം. അയാളുടെ മനസ്സുതലത്തിൽ കാമദാസനുള്ള ഒരു പ്രകാശം മുളിമുണ്ടു്”—ഇതായിരുന്നു എന്റെ കരുതൽ.

“മിസ്റ്റർസ്സു ബെല്ലെടിച്ചുളക്കെ പോവരുത്. എനിക്ക് ചിലതൊക്കെ പറയാനാണു്”—ഒരു ദിവസം കുട്ടികളെക്കണ്ടു തൊട്ടുൻ എന്നോടു പറഞ്ഞു.

ബെല്ലെടിച്ചു. ക്ലാസ്സുവിട്ടു ഞാൻതന്റെ കസാലയിൽ തരുന്ന ഇരുന്നു.

“ആഹിപ്പിലേക്കു് വരുന്നില്ലേ?” കുട്ടികളെക്കണ്ടു തൊട്ടുൻ ചോദിച്ചു.

“ഇല്ല.”

“അവിടെക്കെച്ചുണ്ടു് സംസാരിക്കാൻ സൗകര്യം.”

“എന്തു സംസാരിക്കാൻ?”

“ഞാൻ പറഞ്ഞില്ല, എനിക്ക് കുറച്ച് സംസാരിക്കാനുണ്ടെന്നു്. അത് ആഫീസുകളിൽ ചെയ്യാൻ നല്ലതു്.”

“ഇതെന്റെ അഫീസാണു്. ഇവിടെവെച്ചു മതി.”
 ഞാൻ തുടർന്നു:- “എനിക്ക് നിങ്ങളോടു് ഇവിടെവെച്ചു സംസാരിക്കാനേ ഉള്ളു. വല്ലതും സംസാരിക്കാനുണ്ടെങ്കിൽ സംസാരിക്കാം. ഇല്ലെങ്കിലൊ—ഞാൻ പോവുകയായി.”

കുടിയൊഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഓരോ ജനറലുടേയും അഞ്ചാം ഓഫീസിലായി. ആ മനസ്സാൽ ഏതോടു ചോദിച്ചു: “ആകെ മറുപടിയാണോ തന്നിട്ടുള്ളത്?”

“ഇല്ല.”

“എന്തെ?”

“ഒരു മറുപടിയും ഇല്ലാത്തതിട്ടുതന്നെ.” ഞാൻ തുടർന്നു ചോദിച്ചു: “അതൊ വല്ലതും പറയാനുണ്ടോ?”

“ഉണ്ടു്.”

“എന്നാലതു പറയൂ.”

“നിങ്ങൾ യൂണിയന്റെ പ്രസിഡണ്ടായതു് അച്ചന്തിക്കുന്നതിരിക്കുന്നു.”

“തന്നായി. അതിന്നു് ഞാനെന്തുവേണം?”

“അതിൽ നിന്നു് രാജിവെക്കാൻ പറയണമെന്നു് അച്ചൻ എന്നെ ഏല്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്.”

“കല്പന നടത്തുകയാണല്ലോ? തന്നായി. ഞാൻ കേട്ടു. ഞാൻ യൂണിയനിൽനിന്നു രാജി വെക്കാനൊരുങ്ങിയില്ലെന്നു് അച്ചന്റോടു പറഞ്ഞതല്ല.”

“യൂണിയനിൽ നിന്നു രാജിവെക്കുകയാണു് നല്ലതു്. ഞാൻ നിങ്ങളോടുള്ള സ്നേഹംകൊണ്ടുമാത്രം പറയുകയാണു്.”

"പ്രാപ്തമാകുന്നതിനായിട്ട് എന്തിനായിട്ട് നീയെപ്പോഴും
വെറും വെറും ആവശ്യമില്ല."

"ഇങ്ങനെയായിട്ട് അപ്പോൾ നീയെപ്പോഴും നീയെപ്പോഴും പിടിച്ചു
മുട്ടും."

"ഇതേ നീയെപ്പോഴും നീയെപ്പോഴും?"

"അതെ."

"അപ്പോൾ വെറും വെറും നീയെപ്പോഴും പിടിച്ചു
മുട്ടും."

"യുണിമുന്നിൽ ചെന്നവരെ ഒരു ചായപ്പോലും ചേർക്കുക
യില്ല."

"ആരും ചെന്നിട്ടില്ലായിട്ട് ജോലിയില്ലാതെ വിട്ടിരിക്കാ
ക്കാമല്ലോ."

"ഇതൊക്കെ അപമാനമായിട്ടാണ്."

"അതെ."

"വെറും വെറും പിടിക്കണം"

"ഇതു വാഗ്ദാനം."

"അതൊക്കെ പരമമായിട്ട്." കുട്ടിയെപ്പോഴും അപ്പോൾ
ഒരു നെടുമ്പിൻപോലും ഉണ്ടാ: "എന്തായാലും എന്തിനും" ആ
കത്തിനൊരു മറുപടി തരണം."

"എന്തിനെയും മറുപടിയും തരുന്നില്ലാതെ അന്നു നല്ല
മേയ്ക്കായിട്ട് പറഞ്ഞിട്ടില്ലേ?" അന്ന് പോകുന്നതല്ലേനോർ.

"വെറും, നീയെപ്പോഴും"-കുട്ടിയെപ്പോഴും അപ്പോൾ ചെന്നു നടന്നു
ഉണ്ടാ: "മറുപടി തരുന്നില്ലായിട്ട് അന്ന് തന്നെ എന്തിനും കള്ളം
എന്തിനും മടക്കിത്തരണം."

"ആ കുട്ടിയെപ്പോഴും എന്തിനും തന്നെല്ലേ?"

"അതെ."

“എന്നിട്ടു തന്നാൽ അത് എന്റെതായി. അതു മേക്കി അരാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. സ്കൂൾ മാനേജർമാർ പാവപ്പെട്ട മിസ്റ്റർസ്റ്റാർവാദോട് കാണിക്കുന്ന അക്രമങ്ങളിലൊന്നിന്റെ മാതൃകയായി ഞാനതു സൂക്ഷിച്ചിരിക്കുകയാണ്. അതു മേക്കിത്തരില്ല” ഞാൻ നന്നേ.

ആ കാലത്താണ് വാതിൽക്കൽനിന്നുകൊണ്ടു എന്തെങ്കിലും.

“ഇവിടെയ്ക്ക് വീണ്ടും മേയ്ക്കാലം പായാൽ തുടങ്ങും.” ഞാൻ തുടങ്ങും: “മുതലുള്ള” വഴി ഒഴിച്ചുനടക്കുകയാണ് നല്ലത്.”

കുട്ടിയുടേതല്ലാത്ത സ്കൂൾ വഴി ഒഴിച്ചില്ല. ഞാൻ അയാളെ തട്ടിനിർത്തി പുറത്തു കടന്നു. അദ്ദേഹിനോടായിരുന്നു എന്റെ തള്ളുകൊണ്ടു് അയാൾ വിങ്ങലപോയി. ഞാൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കുകയോടെ നടന്നു.

അയാളും ഏഴുനോട്ടു വാതിൽ പുട്ടി പുറത്തു കടന്നു. എന്തെങ്കിലും അനുഗമിച്ചു.

“അതു വിചാരിക്കാനൊന്നുമില്ല. ഇതൊക്കെ നാട്ടിൽ പതിവുണ്ടു്.” അയാൾ എന്റെ പിന്നാലെ നടന്നുകൊണ്ടു തുടങ്ങും: “ഞാൻ അഞ്ചുരൂപിക തരാം.”

ഞാൻ തിരിഞ്ഞുനിന്നൊന്നു ചിരിച്ചു. എന്റെ ഭാവം പൊതു തിന്ന എഴുന്നള്ളി തുടങ്ങും: “എനിക്ക് കാച്ചു ദിവസമായി ഒരു മനസ്സുവെച്ചില്ല. ഈ വിചാരംകൊണ്ടു ക്ലാസ്സി വിട്ടെന്നു പാഠമെടുക്കാൻ സ്ഥിരീകരിക്കില്ല.”

“എന്നാൽ സ്കൂളിൽ നിന്ന് രാജിവെക്കുകയോ ലിഖിതം കൈയോ വേണം. അതെഴുതിത്തരികയാണെങ്കിൽ ഒരു ഹെഡ് മിസ്റ്റർസ്റ്റാർ എന്ന നിരക്കിനുള്ള സ്കൂളിൽനിന്ന് ഒഴിവാക്കേണ്ടതാണെന്നു് ഞാൻ മാനേജർവാദു വിചാരിക്കുകയോ.”

“നിങ്ങൾക്കു കളിയാണ്. പക്ഷെ തവളകൾ പാഞ്ഞു പോലെ: നിങ്ങൾക്കു കളി, ഞങ്ങൾക്കു പ്രാണനുകടം.”

“അതെ, എഴുന്നള്ള എനിക്കു കളിയാണ്.”

“സംഖ്യ പോരാഞ്ഞിട്ടാണെങ്കി.....”

അയാൾക്കു മുഴുകിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. ഞാൻ എനിക്കുള്ള മുഴുവൻ ശക്തിയുമുപയോഗിച്ച് ഓട്ടം കൊടുത്തു; നൂ ചിത്ത മലയാള പദം അയാളിലെത്തു വിശ്വാസമാണുണ്ടാക്കിയതെന്നു് ബോധമാൻ ഞാൻ നിന്നില്ല.

എന്റെ ചിന്തയു നില്പിടിച്ചു. അതായത് വാണകുമാരി പോലെ മേൽപ്പോട്ടുയർന്നു.

ഇപ്പോഴായ ചെറുപ്പപ്പട്ടമർക്കുമ്പോൾ മനസ്സുണ്ടെന്നല്ലാം സഹിക്കണം? ഒരു ചെറുവാക്കുമാറണമല്ലോ! അയാളാവും എന്റെ ചാരിത്രത്തിലു അങ്ങനെയുള്ള വില കൊള്ളുന്നു. അതിന്നു് ചരക്കു കിട്ടിയില്ലെന്നു് തോന്നിയപ്പോൾ പിന്നേയും വില ഉട്ടാനൊരുങ്ങി. പത്തു രൂപയ്ക്കു് അതു കിട്ടുമെന്നു് ആ പാദം ഉറപ്പിച്ചിരിക്കണം. എന്റെ ചാരിത്രം എനിക്കൊരു വില പിടിച്ചു നില്ക്കുന്നു—എന്നോടു ചോദിക്കാൻ അയാളെങ്ങിനെ ധൈര്യപ്പെട്ടു? അതു ഞാനു വില്ലെന്നു് അയാൾക്കെങ്ങിനെ തോന്നി? വിഷയംകൂടാതെ കാൽ പൈസ പോലും ചിലവില്ലാതെ കിട്ടിയാവാതില്ലെന്നു് ഉറപ്പുകിൽ ചെന്നു കൊടുക്കാം. എന്നിട്ടും കിട്ടിയില്ലെങ്കിൽ ചാനേജരുടെ ചാട്ടു വാറായ പിരിച്ചുവിടൽഭീഷണിയെടുത്തു വിശ്വാസം. അതാണ് ഒടുക്കത്തെ വഴി. സാധാരണയായി അദ്ധ്വാനകർമ്മത്തിന്നുള്ള കഷ്ടപ്പാടുകളെക്കാൾ അദ്ധ്വാനികൾക്കു പൂർവ്വകിച്ചുള്ളതാണ് ഈ വിഷയം. ജന്മികൾ, മുതലാളികൾ, ചാനേജർമാർ, മേലുദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഇങ്ങനെ അധികാരശക്തിയുള്ളവർക്കു് മാത്രമേ വിടിച്ചാൽ, അധീനത്തിലുള്ള കീഴ്ജീവിതക്കാരികളുടെ ചാരിത്രം ഒന്നിൽ വില്ലപ്പെട്ടു

ണം. അല്ലെങ്കിൽ ജീവിതം ബലികഴിക്കണം. ദുരിതാഗ്രസ്തരും വില്ലാകയാണെന്നുള്ളതും ജീവിതമാണല്ലോ പ്രധാനപ്പെട്ടതും.

ഈ വൃദ്ധൻ ഉട്ടക്കാരെടുത്തു തന്നിട്ട് എന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനമാണ് നേക്കി. ഞാൻ കത്തി. ആ പീടി തെറിപ്പോയി. ആ തൂണി ഇപ്പോഴും മണ്ണുണ്ടുണ്ടെങ്കിൽ പെട്ടിയിൽ നുകുന്തിപ്പോയി. ജന്മി പട്ടണാക്കിയുടെ പേരിൽ എന്റെ പാക്കിത്തന്നിട്ടു ചുണ്ടുപിട്ടു. തോന്നിൽ കടുങ്ങിയിട്ടു. ജന്മിത്തത്തിന്റെ പ്രതികരണം കോക്കിയിൽ കേട്ടിന്റെ രൂപത്തിൽ കിടക്കുകയാണ്. ഇപ്പോൾ മാനേജ്മെന്റ് ഇത് എന്റെ ചാരിത്രം കട്ടിയെടുക്കാൻ നോക്കുന്നു. ഞാൻ തട്ടി നീക്കുകയാണ്. അതിന്റെ കൈയീടും ഒരു പുതിയകാരെടുത്തു. പിടിച്ചു തള്ളൽ! ഞാനതിനെ നേരിടുകയുണ്ടായി; നേരിടും. എന്നാലും എന്റെ ചാരിത്രം വില്ലാൻ നശിപ്പിച്ചു. പക്ഷേ അങ്ങനെയൊരു കടുത്ത നിന്മിട്ടു ഒഴിച്ചുപോയി.

ഞാൻ പിടിച്ചു നശിപ്പിച്ചു. കട്ടിയെടുത്തു തെറിപ്പോയി. ആ മേഖലയുടെ കാര്യം ഇത് ഉപരികാരത്തിന്റെ രൂപം പുറത്തുപോലെ എന്തിനും തോന്നി ആ കത്തു നന്നായിത്തന്നെ അതുവരെ അയാളുടെ നോട്ടം എന്റെ നേരെ വന്നിരുന്നു എന്ന് തെളിയിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ മതിയെന്നു. അന്നു മുതൽക്ക് അതിനൊരു കാര്യമാകുന്ന മുട്ടണയായി.

"അതു നന്നായി" ഞാൻ വിചാരിച്ചു: "ബിരുദസംഗ്രഹത്തോടൊപ്പം നല്ലതെളിയാണു്."

മുപ്പത്തിയെട്ടാമത്തെ വർഷം പിറ്റേന്നു മാനേജർ ചാത്തു നായർക്ക് ഒരു കത്തു നൽകി. അതിൽ അയാളുടെ നാമം, മാനേജർക്ക് വിട്ടിട്ടുണ്ടെന്നു തെളിയിച്ചു നോക്കും വാങ്ങിക്കൊണ്ടു പോകുകയെന്നായിരുന്നു ചാത്തു നായ

രുടെ വാശി. അയാളെ അലട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നത് എനിക്കുള്ള കടമായിരുന്നു. ഞാനതിന് നിശ്ചയമായില്ലെന്ന് ഊറ്റുകൊടുത്തപ്പോൾ അയാൾക്ക് സമാധാനമായി. ശമ്പളം ഏതെങ്കിലും തരത്തിലും അവകാശമുള്ളതു മുഴുവനും കേസ്സ് കൊടുത്തു പിരിയുമെന്നറപ്പിച്ചു. യൂണിയൻ അതിൽ കഴിയുന്ന സഹായം ചെയ്തുകൊടുക്കുമെന്ന ഞാൻ പറയുകയും ചെയ്തു.

ചാത്തു നായർ പഴഞ്ചിരിയിൽ ചെന്നു ചോദിച്ചു ശമ്പളം വാങ്ങുന്നില്ലെങ്കിൽ അത്ര വാടം എന്നായിരുന്നു മാനേജരുടെ വിചാരം. കേസിലേറ്റുപിടാൻ പണിക്കരോട് കൂടിക്കൊടുക്കുന്നതല്ലെന്ന യാതൊരു തരത്തിലും വാങ്ങേണ്ടിയില്ലെന്നില്ല. അതുകാരനും ക്ലാപ്പുകാരും ആ ഇടവകയ്ക്കൊന്നു കഴങ്ങുമറിഞ്ഞു കിടന്നു.

ഈ ദിവസം രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ എന്റെ വീട്ടിൽ വന്നു ചാത്തു നായരുടെ ശമ്പളബാക്കി. യൂണിയൻ ഇടപെട്ടു ചിർപ്പിച്ചുകൊടുക്കാൻ അപേക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് അയാളിൽനിന്നൊരു പാജി കിട്ടിയിട്ടുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു.

"നമ്മളെന്തു ചെയ്യണമെന്നാണ് നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം?" ഞാൻ രാധാകൃഷ്ണമേനോനോടു ചോദിച്ചു.

"മാനേജരെക്കണ്ടു സംസാരിക്കുക. എന്നിട്ട് ആ മനുഷ്യൻ വഴിപ്പെട്ടിട്ടില്ലെങ്കിൽ ഇൻസ്പെക്ടറെ സമീപിക്കുക. ഇൻസ്പെക്ടറും ഒഴിഞ്ഞു ചാക്കയാണെങ്കിൽ മെമ്പർഷിപ്പ് കോൺഗ്രിയിൽ മറ്റൊരാളൊരു കേസ്സ് കൊടുത്തു വാദിച്ചു വിധി സ്ഥാപിച്ചു നടത്തിയെടുക്കുകതന്നെ." മേനോൻ പറഞ്ഞു.

"അരക്കേടില്ല." ഞാൻ സമ്മതിച്ചു.

"എന്നാൽ നാളെപ്പോയി നമുക്കു മാനേജരെ കാണാം."

"അത്ര ബുദ്ധപ്പെടേണ്ടതില്ല." ഞാൻ തുടർന്നു: "നമ്മൾ രണ്ടുപേരും കൂടിയാലോചിച്ചു എന്തെങ്കിലും ചെയ്യുന്നതിന്നു

വിമിശ്യാ. അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ ചാത്തു വായൽ തന്നെ ചെല്ലാവും മതിയല്ലോ. സംഘടിതപ്രവൃത്തികളിൽത്തന്നെ ചെല്ലുന്നതും ആദ്യമായി പ്രവർത്തകക്കമ്മിറ്റി യോഗം ചേരണം. ചാത്തു നായരുടെ അപേക്ഷ പ്രവർത്തകക്കമ്മിറ്റിയിൽ വെക്കണം. അവരുടെ പിന്തുണ നേടണം. എല്ലാ നല്ല മനുഷ്യരും ഓരും മനസ്സിലാക്കി യൂണിയന്റെ ചേരിയിൽ നില്ക്കണമെങ്കിൽ ഇതൊക്കെ നമ്മൾ ചെയ്യേണ്ടതുണ്ട്."

"പ്രവർത്തകക്കമ്മിറ്റി വിളിക്കാം." മേനോൻ തുടങ്ങി: "പക്ഷേ നമ്മൾ ചാത്തു നായിൽ അക്കം എതിർപ്പുണ്ടാവില്ല. പ്രവർത്തകക്കമ്മിറ്റിയിരുടെ ചേരിൽ നമ്മളുണ്ടെന്നു ചെല്ലാൻ താല്പര്യം ഒന്നും ചോദിക്കില്ല. പിന്നെ വെറുനെ എതിർപ്പുണ്ടാവില്ലേ?"

"യൂണിയൻ എന്ന പദമുണ്ടെന്നുള്ളതും ഞങ്ങൾ മാത്രമല്ല. ഈ കാഴ്ചയിൽ താല്പര്യമുള്ളവരുടെ അർത്ഥമാണു എന്തെന്നൊരു പ്രശ്നമുണ്ട്. ഇത്തരത്തിലേക്ക് ചേർന്നു പാർപ്പിപ്പിച്ചിരിക്കുന്ന ശെരി നാൾ താങ്ങിയിട്ടുണ്ട്" അത് പൊട്ടിച്ചാടുകയുണ്ടെന്നതെന്നു വിചാരിക്കുമ്പോൾ ചില നേതാക്കൾ, അങ്ങനെയോ" സംഘടന എന്നുചിന്തിക്കുകയുണ്ട്. നമ്മൾ അത്തരത്തിലാവണമെന്നില്ലല്ലോ."

"ബന്ധിപ്പിക്കട്ടെ എന്നു വിചാരിച്ചു" മേനോന്റെ മടി വിടാത്തതുകൊണ്ടുതന്നെ.

"ഇത് വിശ്ലേഷണാർത്ഥമല്ല" കമ്മിറ്റിയിൽ—മേനോന്റെ മടി മാറാൻ ഒരു കത്തിടവെച്ചതെന്നു നോക്കണമെന്നായിരുന്നു തോന്നി. മേനോൻ തുടങ്ങി: "കിടപ്പു"സ്"യൂണിയൻ ഒരു വ്യത്യസ്തസംഘടനയാണ്, അതിനൊരു എതിർപ്പുമുണ്ട്. ആ എതിർപ്പുകളെ പരിഹരിക്കുന്ന ന്യായമായ അവകാശങ്ങൾ ചിഹ്നിച്ചു വാങ്ങുകയും, അതിലവേണ്ടി സമരം ചെയ്യുകയുമാണ് യൂണിയന്റെ കടമ. അങ്ങനെ സമരം ചെയ്യുന്ന

ത്തിൽ ഇരുപതും ഇരുപത്തൊന്നും കൊടുത്തിട്ടാണ് അയാളെ കൊണ്ട് പണിയെടുപ്പിക്കുന്നത്. ഓരോ അദ്ധ്യാപകനും അദ്ധ്യാപികയ്ക്കും ഈ തടിപ്പരിധിയിൽ എത്തിപ്പോകണം. ശമ്പളം തികച്ചു കിട്ടേണ്ടത് അവരുടെ ആവശ്യമാണ്. തന്നിച്ചു നിന്നാലതു വാങ്ങാൻ കഴിയുകയില്ല. അതുകൊണ്ട് അവർ സംഘടനയിൽ പോകുന്നു. ചാത്തു നായക്കൊന്നപോലെ ഒരു ബട്ടുടെ നൂറ്റിലെ താലവിൽക്കും മറ്റു നൂറു നൂറു അദ്ധ്യാപികാദ്ധ്യാപകന്മാർക്കും ഇതാവശ്യമാണ്. ഒരു കിട്ടുകയാണെന്ന് പണിയെടുപ്പിച്ചു ശമ്പളം കൊടുത്തില്ലെങ്കിൽ ചോദിക്കാനായില്ലെന്ന ഭാവമാണ് മാനേജർമാർക്കുള്ളത്. ഇതു ചാത്തു നായയുടെ മാത്രം കാഴ്ചപ്പാടല്ല എന്നും ഇതിലൊരു വിരുദ്ധബോധം വിശദമായും ഇന്നുവരെ ഉണ്ടാക്കിയിട്ടില്ലാത്തതല്ല അദ്ധ്യാപകന്മാർക്കും അധ്യാപികമാണെന്നും അംഗങ്ങളെ ബോധ്യപ്പെടുത്തണം. ഗവണ്മെന്റ് ഒരുക്കുറപ്പികവിതം ശമ്പളം കൊടുക്കുമ്പോൾ അർഹതയുപോലും കൊടുക്കാതെ, മാനേജർമാർ, വെറും സർപ്പിസിനോടൊന്നി ചാവപ്പെട്ട അദ്ധ്യാപകരെക്കൊണ്ട് പണിയെടുപ്പിക്കുന്നത് അനീതിയാണെന്നും അതിനൊരു സമരം നടത്തുന്നത് വിചിത്രമാണെന്നും പ്രക്ഷോഭം വഴി ചെയ്യേണ്ടതല്ലെന്ന് ബോധ്യപ്പെടുത്തി അവരുടെ സഹായ സഹകരണങ്ങൾ സമ്പാദിച്ചു ശമ്പളം പിടിച്ചെടുക്കണം. ഇങ്ങിനെയാകെ ചെയ്താൽ അദ്ധ്യാപകന് അവിദ്യയും ആരോഗ്യവും ഉണ്ടാവും. ചെറുതുളസനുകരണം സിദ്ധിക്കും. എന്തിനായി പരാജയപ്പെട്ടു. ആ വർഗ്ഗം അങ്ങനെയൊക്കെയാൽ ഇപ്പോൾ ചെയ്യാൻ ഭയപ്പെടും. സംഘടനയ്ക്ക് ഒരു ടീയ നിശ്ചയശൃംഗേടി എന്നഭിമാനിക്കാം. ഇങ്ങിനെയൊന്നും ചെയ്യാതെ പണിയെടുക്കാൻ പേരിൽ നിങ്ങൾമാരും മാനേജർമാർക്കു പാഞ്ഞു തെറ്റിപ്പിരിഞ്ഞു കേസ്സുകൊടുത്തു ഇടവാഴ്ച പിരിച്ചാൽ, അതു കാഴ്ചസമൻ ഇട്ടുമാത്രം നായർ ചൂണ്ടിപ്പണയായാലാപ്രകാരം കേസ്സു കൊടുത്തു പിരിയുന്ന

കുട്ടികളുടെയും നല്ല വിവാഹിതന്മാരുടെയും ഞാൻ മനസ്സിലാക്കി.

രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ പിറോന്ന തന്നെ അവലോകനം നൂൽ മാനേജരെ ചെന്ന കണ്ടു ചത്തു നാമതടെ കാർത്തു പാഞ്ഞു.

“ചാലക്കാട്ടു കെമിനിസ്” നൂറ്റിൽ കൊണ്ടുവന്ന കൊടുക്കലകെമിനിസ്സാ ബെനോറിട്ടില്ല. ആ കെമിനിസ്സെടുക്കു എന്റെ കാൽക്കൽ വന്നു ചേർന്നു ചോദിച്ചാൽ ഞാൻ പാണ്ടനു നിശ്ചയിച്ച രേഖയും കൊടുക്കാം”—കുമാരനെപ്പറ്റി നൂൽ തുടർന്നു നാമം ഇപിച്ഛ.

“എന്തു നാമം? എന്തൊരു നാമം വെളിപ്പെട്ടു. പിന്നെ എന്തിനു ചേർന്നു ചോദിക്കുന്നു?”—മേനോൻ തുടന്നു ചോദിച്ചു: “ഞാൻ കുമിരിയന്റെ പ്രതിനിധി എന്നു നിവൃത്തി പാലക യാണെന്ന്. രേഖയും കൊടുത്തു തിരിച്ചു തരികി വാങ്ങുന്ന പക്ഷം വേറെ വല്ല വഴിയും നോക്കും.”

“കുമിരിയന്റെ പ്രതിനിധി? കുമിരിയന്റെയോ?”—കുമാരനെപ്പറ്റി നൂൽ ചോദിക്കുമ്പോൾ തുടർന്നു:—“കുമിരിയന്റെ യായാലും ചോദിക്കു ചോദിക്കു യായാലും വേണ്ടിട്ടു എന്റെ കാർത്തു നിശ്ചയിക്കുന്നത് ഞാനാണെന്ന്. നൂറ്റിൽ ഇപ്പോൾ കുമിരിയൻ കെമിനിസ്സായിരിക്കുന്നു. ഞാൻ എല്ലാ രീതിയും അടിച്ചു വാങ്ങിക്കളയാം. എന്നിട്ട് അപ്പോൾ യാ അപ്പോൾ വഴിയും മറ്റും നിശ്ചയിച്ചു കൊടുക്കാം. അതുതന്നെ”

മേനോൻ മടങ്ങി. പിറോന്ന തന്നെ ഇൻസ്പെക്ടറെ ചെന്നു കണ്ടു. ഇത്തരം കേസുകളിൽ വിദ്യാർത്ഥന്മാരിൽ യാതൊന്നും ചെയ്യാനായിക്കൊള്ളുന്നതും രേഖകൾ പാലക കെമിനിസ്സിന്റെ കൈകളിൽ വിരിക്കപ്പെട്ടു കൊടുക്കപ്പെട്ടതും മറ്റൊരു വഴിയായിട്ടെന്നും ഇൻസ്പെക്ടർ ചോദിച്ചു.

മാത്രം പണിയെന്നാൽ മതി. അതിന്റെ ഗ്രാൻറ് മതി." —മാനേജർ താഴ്ന്നുനിൽക്കുമ്പോൾ കേൾക്കുന്നത് അയാൾ.

"അപ്പോൾ—" —മാനേജർ അയാൾ:— "ആ ചേട്ടയെ ഇങ്ങോട്ട് വിളിച്ചുവരുക്ക്." —മാനേജർ തുടർന്നു നോക്കി. അയാൾ താഴ്ന്നുനിൽക്കുമ്പോൾ കേൾക്കുന്നത് അയാൾ.

"പിരിഞ്ഞു പോണം. ഇപ്പോൾ പിരിഞ്ഞു പോണം. ഇനി ചുവടിയെന്നാൽ മതി. ചുവടിയെന്നാൽ ചെവിയിൽ നവരത്നം എന്റെ കീഴിൽ വേണം."

"ഇപ്പോൾ പിരിഞ്ഞുപോകാൻ വിചാരിച്ചിട്ടില്ല" അയാൾ തുടർന്നു: "അയാൾക്കുള്ള ശമ്പളം മുഴുവനും തന്നെ" പിരിച്ചുതന്നുള്ള കാരണമെന്താണെന്നു ബോധ്യപ്പെടുത്തിയാൽ പിരിഞ്ഞുപോകാം. നിങ്ങൾ മാത്രം പറഞ്ഞാൽ പോര. ഈ കട്ടികളുടെ രക്തിതാകുന്നതായ പത്താലുകളെയും വിളിക്കുന്നു. അയാൾ സംഭാഷിക്കുകയാണെങ്കിൽ കേട്ട് കാരം എന്റെ കയ്യിലാണെന്നു പറഞ്ഞാൽ പോര. വെറുതെ പോവാൻ തയ്യാറല്ല."

"അയാൾ" മാനേജർ കേട്ടുകൊണ്ട് ഒരു കാര്യംപോലെ ഇരുന്നു. അതിനുമുമ്പും ഒരു മുട്ടി. തലകുനിക്കുന്നതു കൈകൊണ്ടും മലർന്നു. മകനെ വിളിച്ചു: "അപ്പോൾ"

കട്ടികളുടെയെല്ലാം പൂർണ്ണമായി കട്ടി. കാത്തുനിന്നു.

"ഇതിന്റെ കയ്യിൽനിന്നു" അയാൾക്കു വിചാരിച്ചു കൊണ്ടു വാങ്ങി വിളിച്ചു ചാറ്റം. നെഞ്ചിൽ മനസ്സിലായില്ലേ?"

"മനസ്സിലായി"

"ചുവട്" പോകുന്നില്ലെങ്കിൽ പറഞ്ഞതാണെന്ന് ആ പോക്കുമായ വിളിച്ചപ്പോൾ മാനേജർ എഴുന്നേറ്റു നടന്നു. പോകുമ്പോൾ ആ പാട്ടുനീർ വീണു.

"ശ്രീ പരബ്രഹ്മേ നമഃ—നമഃ

ശ്രീ പരബ്രഹ്മേ—നമഃ"

"നൈതത്ത്വം"— ബ്രഹ്മാനന്ദം ചെല്ല. ഈ സ്ഥിതി ചെന്ന് എന്റെ ജോലി തുടരും.

"മേലേയുടെ താക്കോൽ തന്ന പുറത്തു പോണം" കട്ടിക്കു ന്നൈതത്ത്വം ഈ സ്ഥിതി കടന്നു വന്നു പറഞ്ഞു.

"താനാ?" ബാൻ പരബ്രഹ്മേ നൈതത്ത്വം ചോദിച്ചു.

കട്ടിക്കു ന്നൈതത്ത്വം പരബ്രഹ്മേ. അയാൾക്ക് എന്റെ ചോദ്യത്തിന്റെ അർത്ഥം മനസ്സിലായില്ലെന്ന് എനിക്കു തോന്നി. അയാളോട് ബാൻ തന്നു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ അസ്തിത്വം കിട്ടിയാണോ മനസ്സിലായില്ലേ? അതുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ ഈ സ്ഥിതി ചെയ്തിട്ടുണ്ടാകാം."

"അതും ഇതും പരബ്രഹ്മേ താക്കോൽ നിശ്ചയിക്കുകയും ഏല്പിച്ചതാണ് പുറത്തു പോവുകയാണ് നല്ലത്. ഇല്ലെങ്കിൽ ബാൻ ഇപ്പോൾ പോകുക വിളിക്കും"— കട്ടിക്കു ന്നൈതത്ത്വം ഭിഷണിപ്പെടുത്തി.

"അതൊന്നും ഇപ്പോൾ താൻ ഒക്കെമില്ല. അതൊക്കെ തരേണ്ടതു പുറത്തു പോകണം" എനിക്കറിയാം. പോകുക ഇങ്ങനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരും. അന്നു മനസ്സിലാക്കേണ്ടതാണ് ബാൻ തന്നു പറഞ്ഞു:—"മറ്റൊരു" ഈ സ്ഥിതിയായി ഇരുന്ന പരബ്രഹ്മേ. അതുകൊണ്ട് വരികയാണെങ്കിൽ ബാൻ ഇപ്പോൾ ബെല്ലെട്ട് നൂൽ വിടും."

കട്ടിക്കു ന്നൈതത്ത്വം തർക്കം പുറത്തു പോയി; ഈ സ്ഥിതിയെ പോകുക വിളിക്കാനാവണമെന്ന ബാൻ വിചാരിച്ചു. ബാൻ കട്ടിക്കു ന്നൈതത്ത്വം ഈ സ്ഥിതിയായി കട്ടിക്കു ന്നൈതത്ത്വം ജോലി കൊടുത്തു മടങ്ങി.

ഉച്ചവരെ ആനം വന്നില്ല. ഉച്ചയ്ക്കു സ്കൂൾ വിട്ടു. ഞാൻ മറ്റു ടിച്ചർമാരെ വിളിച്ചു കാർത്തുള്ളൊരാൾ പാഞ്ഞു. മാനേജ്മെന്റ് ബലാൽക്കാരമായി എന്നെ പിടിച്ചു പുത്താക്കുകയാണെങ്കിൽ ഞാൻ പോലീസിൽ ആക്ഷേപം ബോധിപ്പിക്കുമെന്നും ക്രിമിനൽ കേസ്സു നടത്തുമെന്നും അവർ സാക്ഷി പറഞ്ഞു, സഹായിക്കണമെന്നും പറഞ്ഞു.

"ഒരു പോക്കരൊന്നും വന്നാൽ നിങ്ങളെ തൊടില്ല മിസ്കസ്സെ. എന്നിങ്ക് ഈ ജോലിയില്ലെങ്കിലും കഴിയാം. ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ഭാരത്തുണ്ട്" പൊതുവാൾ ഉറപ്പു തന്നു.

"അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ ഏല്പാവങ്കം ഒപ്പം പിരിയാം" —അതുവരെ മുന്നിയ നിർഭാരംപോലും ചോദിച്ചിരുന്ന വാരിയർ പറഞ്ഞു.

"പോക്കരെന്ന് ഒരു തൊട്ടാലൊന്നും എനിങ്ക് തൊട്ടലില്ല. ഞാനും നെറിന്ദ തെങ്ങിട്ടാണു്." ഞാൻ തുടന്നു: "പെണ്ണുറ്റാമെമ്പട്ടാൽ ബ്രഹ്മണം തട്ടുകില്ലെന്നു് ഒരു പഴഞ്ചൊല്ലുണ്ട്. പൊതുവാളു് കേട്ടിട്ടുണ്ടോ?"

പൊതുവാളൊന്നു ചിരിച്ചു.

ദേരം രണ്ടു മണിയായി. വെല്ലുവിട്ടു. അപ്പോഴും കട്ടിക്കുളങ്ങനെയത്തപ്പൻ ഹാജരായിട്ടില്ല. ഞാൻ മുപ്പതുകോളത്തിന് 'ആബ്ബസർറു്' അടയാളപ്പെടുത്തി.

നൂട്ടിൽ ജോലി തുടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന. മുപ്പാർ മൂന്നുമണിയായപ്പോൾ ഒരു മാപ്പിള എന്റെ ഓട്ടപ്പിൻ കടന്നു വന്നു പറഞ്ഞു:—"മുറ്റായ്ക്കു പുത്തു പോയ്ക്കോളിൻ. ഇല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ അമ്മക്കുട്ടിയൊന്നെന്നൊന്നും വിചാരിക്കില്ല. നോലിൻ കെട്ടെടുത്തിടുംപോലെ വാരിയങ്ങോട്ടു പുറത്തിടും."

ആ മാപ്പിളയുടെ മട്ടു ഞാൻ നുക്കിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. അപ്പോഴേക്കും പൊതുവാൾ എന്റെ ഓട്ടപ്പിൻ

എത്തിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. കുട്ടികൾ ഇതെല്ലാം കണ്ടു വെച്ചു നിന്നു. കുട്ടികളെല്ലാവരെയും കോലായിൽ തെക്കുവക്കു നടന്നിരുന്നു.

"മുതലി വേണ്ടുവേ?"—ആ പാവപ്പെട്ട മുതലിപ്പുലി തെടി മുന്നോട്ടു വെച്ചു.

ഞാൻ കുട്ടികളെ ഇരുത്തി കസാലയിൽ ഇരുന്നു.

"പോക്കരെ"—കുട്ടികളെല്ലാവരെയും കല്പിച്ചു: "അതിനെ ആ കസാലയോടു കൂടി വെച്ചു പൊതിട്ട്. നിങ്ങളുടേത് വെച്ചു?"

ഞാനൊന്നു ചിരിച്ചു.

"എന്താ പോവാക്കെ കയ്യാനിക്കൊണ്ടു? പോക്കർ വീണ്ടും അടുത്തു. പോക്കർക്കു ആ പ്രവൃത്തി ചെയ്യാൻ മതിയെന്നു പോലെ കാണപ്പെട്ടു.

"ഇതൊക്കെ ഒന്നൊന്നായി വെക്കട്ടെ"—ഞാൻ എഴുന്നേറ്റു നിന്നുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു:—"നിങ്ങൾ പാത്തതൊക്കെ വെച്ചുവെച്ചു?"

"അതെ"—പോക്കർ തുടങ്ങി:—"എന്നതൊക്കെ" പേങ്ങാനൊന്നും ചെയ്തിട്ടില്ല. നിങ്ങളുടേതു പുറത്തുപോണം"

"പോവാമോ"—ഞാൻ തുടങ്ങി:—"ഇവിടെ ഈ കുട്ടികളെക്കൊണ്ടു ഇങ്ങനെയൊന്നു ഇരുത്തി പോവാൻ പാടുമോ? ഇതൊക്കെയൊന്നു ശരിപ്പെടുത്തി വെക്കട്ടെ. ഇതു ബദ്ധപ്പെട്ടാലോ?"

ഞാൻ വളരെ ശാന്തമായി വികാർട്ടൊക്കെയെടുക്കുകയുണ്ടായിരുന്നു.

"എന്താ പേം കൂടി"—പോക്കർ തുടങ്ങി:—"ഒരു പണിയെങ്കിലും—ഇതിന്നു ചോദ്യം അതാ"

“പൊതുവാളേ ബെല്ലുപിള്ള”—ഞാൻ കല്പിച്ചു.

പൊതുവാൾ തുടങ്ങി പുറത്തു പോയി ബെല്ലുപിള്ള. തുടങ്ങിക്കൊണ്ടു് ഒരുക്കുവാൻ, ബെല്ലും, കട്ടികൾ ഏഴുനോട്ടു നിന്നു പ്രാർത്ഥന ചെയ്തി. പതിച്ചുപോലെ തൂക്കി വിട്ടു. പക്ഷേ ഒരു മണിക്കൂർ നേരത്തേ.

കട്ടികളൊക്കെ പുറത്തു പോയി. കണ്ണുക്കട്ടിയമ്മ യാതൊന്നും കാണാൻ നിർദ്വാരം പുറത്തു പോന്നു നന്നു. ഞാൻ വീണ്ടും കണ്ണാലയിൽ ഇരുന്നു. മേൽ തുറന്ന ഒരു പായ കടലാസ്സെടുത്തു ഏഴുതാൻ തുടങ്ങി. വാതിലും പൊതുവാളും ഏതൊരു അടക്കമകനായി അങ്ങനാ ക്ലാസ്സിലെ ബെല്ലുകളിൽ ഇരുന്നു.

“എപ്പോഴും”—കട്ടികളെടുത്തപ്പോൾ അലറി: “നിന്നെക്കുറിച്ചു അതിനെ പിടിച്ചു പുറത്താക്കാൻ വരൂ?” കട്ടികളെടുത്തപ്പോൾ തൂക്കിന്റെ അകത്തേക്കു് കടന്നു. പോക്കർ എന്റെ കണ്ണാല പിടിച്ചു.

“ഇതിലിൽ പോയി കിടക്കാൻ പുതിയങ്ങേകിൽ എന്റെ തൊട്ടാൽ മതി” ഞാൻ കണ്ണാലയിൽ നിന്നുഴന്നുപോകാൻ നോക്കിക്കൊണ്ടു തുടങ്ങി:—“എന്നെയൊന്നു തൊട്ടാൽ നാളെ ഇവിടെ പോല്ലിസിന്റെയൊരു കളിയാവും.”

“അങ്ങനെ കിടന്നുപോയി പിടിച്ചു പുറത്താക്കണമെങ്കിൽ കട്ടികളെടുത്തപ്പോൾ തന്നെ ആയിരിക്കട്ടെ. പോക്കരേ, കളിക്കാണോ, ഇതു് ഒരു ഗവണ്മെന്റ് ഏർപ്പാടാ”—പൊതുവാൾ ഉപദേശിച്ചു.

“ഇങ്ങനെയോ പോക്കരേ” ഏഴുതാന്റെ പോക്കരേ ചക്കി വിളിച്ചുകൊണ്ടു തുടങ്ങി:—“ആ താക്കോലു താക്കോലോ പോക്കരേയെന്നതിൽ അപ്പോൾ ആ വാങ്ങിയതിൽ മതി. ആ പെട്ടെന്ന് നിന്നോ”

എഴുന്നള്ളാൻ പോകാം കോലായിലേയ്ക്കു കടന്നു.

സ്കൂളിലെ കുപ്പികളെല്ലാം കറങ്ങിപ്പോകുന്നു. സ്കൂൾ ഇൻസ്പെക്ടർക്കു ബോധമായ ഹാജരി എഴുതി പൊതുവാളെ എല്ലിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:—“ഇന്നത്തെ ഇതൊന്നും ഇൻസ്പെക്ടർക്കു എഴുതിച്ചു കൊടുക്കണം.”

“എഴുന്നള്ളാൻ കുട്ടികൾക്കുണ്ടെന്നു കൊണ്ടു മാതിരിക്കാം പോക്കരേ” വാരിയതും പറഞ്ഞു.

“പിടിക്കാതെ” കുട്ടികളെല്ലാവരെയും എടുത്തു: “നിങ്ങളെപ്പോലെ വരില്ല. ഓരോ അച്ഛനും ഉണ്ടു്.”

“നിന്റു് തൊഴിലു മിനു്കുപ്പിനെ” പൊതുവാൾ ഷട്ടിന്റെ കയ്യിൽ കയറ്റിക്കൊണ്ടു തുടങ്ങി: “തൊട്ടാൻ നിന്റെ പോക്കിരിയെന്നു മാറാൻ എനിക്കുറിയാം.”

“എന്താ അതു്?” കുട്ടികളെല്ലാവരെയും അകത്തേയ്ക്കു തന്നെ കടന്നു ചോദിച്ചു.

“ഇൻസ്പെക്ടർക്കു ഒരു ഹാജരി”—ബോൾ തുടങ്ങി. “പെട്ടെന്നു കയ്യിൽക്കൊണ്ടു വരണം. എന്തെങ്കിലും എനിക്കു തോന്നിയതൊക്കെ ബോധം കൊടു. ബോൾ അതേ വഴിയ്ക്കു് പോലീസ് സ്റ്റേഷനിൽ പോവും. നല്ലപറ്റും ആലോചിച്ചു പ്രവർത്തിച്ചാൽ മതി.”

“എന്താ ഹാജരിയിലെന്നു ചോദിച്ചു്.” കുട്ടികളെല്ലാവരെയും അടുത്തേയ്ക്കു വന്നു.

“ഇവിടെ സ്കൂളിൽ വരിയ കയ്യിലാണു്. ഹൈസ്കൂൾ അതു പിടിക്കണമെന്നു്.”—ബോൾ വിവരിച്ചു കൊടുത്തു.

“ഈ സ്കൂളിൽ നിന്നു അച്ഛന്റെ സമ്മതമില്ലാത്ത ഹാജരിയെപ്പോൾ ഹാജരി” കുട്ടികളെല്ലാവരെയും പറഞ്ഞു.

"അതു ഞാനാ നിശ്ചയിച്ചുവെന്ന്." ഞാൻ തുടർന്ന്: "ഈ സ്വേദൻ വന്നശേഷം അദ്ദേഹം പറയുന്നതനുസരിച്ച് ഞാൻ ചെയ്യും. അതിനുമുമ്പ് ഞെമ്മാടിത്തറ കാട്ടിയവർ നല്ല പരിയാപിപ്പിച്ചു."

ഞാൻ മേൽ പട്ടി പൊതു കടന്നു. എഴുന്നള്ളുന്നോ പോക്കരോ എന്തെങ്കിലും ചെയ്തില്ല. പൊതുവാൾ ഹൈന്ദവമായി ഈ സ്വേദരാധിപതിലേക്കു പോയി. അങ്ങനെ ബലാഹാരത്തിന് വന്ന രംഗം അവസാനിച്ചു. എന്നാൽ ആ അവസാനം പ്രാദേശിക സമരത്തിന്റെ തുടർച്ചയായിരുന്നു.

പ്രാദേശിക സമരം

പൊതുവാൾ സ്കൂൾ ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ടിന്റേതിൽ പോയി ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ടർ കണ്ടു. റെജി കോട്ടത്തു. അടുത്ത ഒരു വിവരം ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ടർ സ്കൂൾ വിവിധാദ ചെച്ചുവെന്നു പറഞ്ഞു പൊതുവാളെ മടക്കി അയച്ചു. പാലക്കാട് സംഭവങ്ങളെ നാമിപ്പാതെ രണ്ടു മൂന്നു വിവരം കഴിഞ്ഞു. ആ വിവരങ്ങളിൽ കട്ടിക്കുന്നത്തൊഴുത്തുപുസ്തകം പാലക്കാടായിരുന്നു. കട്ടിക്കുന്നത്തു അപേക്ഷിച്ചിരുന്നുമില്ല. ഞാൻ യാതൊരു മടിയും ഇല്ലാതെ ആ മനോഹരം പ്പിടേണ്ട കള്ളികളിൽ 'ആ ബ്ലൈൻഡ്' മാർക്ക് ചെയ്തു.

മൂന്നു വിവരങ്ങളിലധികം കട്ടിക്കുന്നത്തൊഴുത്തുപുസ്തകം 'ആ ബ്ലൈൻഡ്' മാർക്കുവാൻ ഞാനാ വിവരം മാനേജറെ അറിയിച്ചു.

"ജ്യോട്ടനെന്നാ വരാത്തതു്?" ഞാൻ കണതിക്കുകയായിരുന്നു മോട്ട് അന്വേഷിച്ചു.

"എന്നോടൊന്നും ചോദിക്കരുത്" കണതിക്കുകയായിരുന്നു തുടങ്ങിയത്: "എന്നിങ്ങനെയുള്ള. നിങ്ങളെ പിരിച്ചുയർത്താതെ ഇനി സ്കൂളിലേക്കു കാലമുള്ള കത്തുകയെഴുതാനും പറഞ്ഞു" അവിടെയിരിക്കുന്നുണ്ട്."

കുട്ടിയമ്മയുടെ വീട്ടുതടങ്ങലും ഒരുപോലെയാണെന്നതിൽ തോന്നി.

"ഞാൻ നിങ്ങളുടെ യൂണിയനും പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കും ഒന്നാം എതിർപ്പു. വിജയഗ്രാമം എന്നും തുടങ്ങിയ കറാക്കാരീയാക്കി കണക്കാക്കരുത്. ഇതേ എനിക്കു പറയാനുണ്ട്." കഞ്ഞുകുട്ടിയമ്മ തുറന്നു പറഞ്ഞു.

ഒരു വെളിച്ചമാണ് ഇൻസ്പെക്ടർ സ്റ്റുളിക്ക് വന്നത്. അദ്ദേഹം എല്ലാ കാര്യങ്ങളും വിചിന്തനം ചെയ്ത് നിശ്ചയിച്ചുകൾ പരിശോധിച്ചു.

"ഇത് മാസ്റ്റർമാർക്ക്?" - ചോദ്യത്തിന് കുട്ടിയമ്മയ്ക്ക് നെടുമ്പാശ്ശിന്റെ കുട്ടിയമ്മിൻ പേരുടെ പേര് ഉന്നി കൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

"വരാറില്ല. കല്പനകളും അയക്കുവാൻ" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ഇവിടെ എന്താ കഴപ്പം?"

"എന്നോട് വിചിന്തനംചെയ്യാൻ പറഞ്ഞു. എനിക്കു പ്രകൃതിയെ പഴിക്കണം. ഞാൻ ഇപ്പോൾ വിചിന്തനം ചെയ്തതൊന്നാണെന്നു പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ പ്രകൃതിയെപ്പറ്റി എന്തെങ്കിലും പറയാൻ വരികയാണ്."

"അത് പറഞ്ഞത് മാത്രം കേട്ടു വിധി പറയാൻ നിവൃത്തിയില്ലല്ലോ. മാത്രം പറഞ്ഞതൊന്നാണോ?"

"ഞാൻ അത് അയക്കും" ഞാനെന്ന് കുട്ടിയമ്മ വിളിച്ചു മാത്രമേയുള്ളൂ.

"നിങ്ങൾ അവിടെയെത്താൻ. ഞാൻ ചോദിക്കും" ഇൻസ്പെക്ടർ ചോദിക്കും. ചോദ്യങ്ങൾ ഒരു കാര്യം ഏതെങ്കിലും ചോദ്യം കൊണ്ടുപോയി ഇൻസ്പെക്ടർ ചോദിക്കും.

ഇൻസ്പെക്ടർ അവിടെ ഇരുന്നു. ഞങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ ക്ലാസ്സുകളിൽ പാഠമെടുത്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

സമയം ഒരു മണിയായി. ഞങ്ങൾ കട്ടികളെ വിട്ടു. ഇൻസ്പെക്ടർ എന്റെ വീളിച്ച് പറഞ്ഞു:—“എന്തിന് മാനേജറോട് എതിർത്തു നില്ക്കുന്നു?” ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിൽ നിന്ന സിയാൾക്കു യാതൊരു രക്ഷയും കിട്ടിയില്ല. ഞാൻ മാനേജറോട് ഒന്നു പായാം എന്നു മാത്രം.”

“ഞാൻ ഒരു കാര്യം ചെയ്തിട്ടില്ല. ശരിയ്ക്കു പണിയെടുക്കുന്നുണ്ട്. പിന്നെ വെറുതെ വന്നു.....”

“അതൊക്കെ ശരിയാണ്” ഇൻസ്പെക്ടർ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ചോദ്യം:—“നിങ്ങളെല്ലാവരും കൂടിയല്ലെ അയാളുടെ പേരിൽ മുൻനില്ക്കുകയായിട്ടു കേസ്സു കൊടുത്തു.”

“യുണിയനാണ്. യുണിയനിൽ ഞങ്ങളുണ്ട്.”

“യുണിയനിലേന്നും ചേരാതിരിക്കുകയാണ് ഭാരം. ഗവണ്മെന്റിനും ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിനും കൈയെ യുണിയനോടു വെറുപ്പാണ്.”

“പ്രസ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവനെ ഗവണ്മെന്റും കൊടുക്കേണ്ടതില്ലെന്നു ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റ് പായാമുണ്ടോ?”

“ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റു ഒന്നും പായാമില്ല. എലിമെന്ററി വിദ്യാഭ്യാസം മാനേജ്മെന്റിന് വിട്ടുകൊടുത്തിരിക്കുകയാണ്. ഒരു സഹായധനം കൊടുക്കും അത്രമാത്രം”—ഇൻസ്പെക്ടർ കൂടി പറഞ്ഞു:—“വെറുതെ വഴക്കിന് നിർക്കാതെ ഇവിടെ നിന്നു വിട്ടു പോയ്ക്കൊള്ളൂ. വഴക്കിന് നിന്നാൽ നിങ്ങളുടെ പേരിൽ ഒരു ചീത്ത അടിപ്രായമാണുണ്ടാവുക.”

“ഒരു കാര്യം ഇൻസ്പെക്ടർ ചെയ്യുകയെന്നതു വലിയ ഉപകാരമാണ്. ഞാൻ ഇതുവരെ ഈ സ്കൂളിൽ പ്രവൃത്തിക്കുന്നില്ലെന്ന് എന്തു നോക്കി എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റിലൊ

നാ ചേർത്തു തന്നു. ഞാൻ എപ്പോൾ വേണമെങ്കിലും വിട്ടു പോരുന്നതാണ്."

"അതിപ്പോൾത്തന്നെ ചെല്ലു തന്നു."

ഞാൻ എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റും ടിപ്പുഷ്നു് അറിയിപ്പും എടുത്തു കൊണ്ടുവന്നു് ഇൻ്റെർമിറ്റേറ്റ് കലണ്ടറു് ഇൻ്റെർമിറ്റേറ്റ് ടിപ്പുഷ്നു് അറിയിപ്പു് നോക്കി എനിക്കു് ആ സ്കൂളിലുണ്ടായിരുന്ന സർട്ടിഫിക്റ്റു് എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ ചേർത്തതായ് കണ്ടിരിക്കു് കഴിഞ്ഞുവെട്ടിയ കലണ്ടറു് നശിപ്പിച്ചു് എന്നു കൊല്ലത്തിനുള്ളിൽ ഒന്നാമതാദ്യം പ്രവൃത്തിയെടുത്തു് വല്ല ടിപ്പുറാണെന്നു വിശ്വാസ്യതയു് വളർന്നു് ഉണ്ടായിരുന്ന അവിടുത്തെ ഉത്തരവാദിയായ ഒരു ചുരുക്കത്തു് അവിടുത്തെ അതിരുകളിൽ ഇറങ്ങിയതായ്. അങ്ങിനെ ചോദ്യപ്പെട്ടതിനെക്കുറിച്ചു് തിന്നു് 'പ്രാക്ടിക്കൽ കഴിഞ്ഞു' എന്നു പറഞ്ഞിരുന്നു. വല്ല ടിപ്പുർതാക്കും കണ്ടിരിക്കു് കഴിച്ച ശേഷം മൂന്നു കൊല്ലത്തിനുള്ളിൽ പ്രാക്ടിക്കൽ കഴിക്കാൻ സൗകര്യപ്പെടാതെ വന്നാൽ ആ ടിപ്പുറാ കണ്ടിരിക്കു് കഴിക്കാതെ ആദ്യമായിത്തന്നെ ചേർത്തു. മാത്രമല്ല കണ്ടിരിക്കു് കഴിഞ്ഞു കാലത്തു് അവർക്കുണ്ടു് കൊടുത്ത സഹായ മനസ്സുവന്നു് ഒന്നിച്ചു ചേർന്നിരിക്കു് ഒന്നാമതായും വന്നു. ഏതെങ്കിലും ഒരു പരിഭോധനോദ്യോഗസ്ഥനോ ഉദ്യോഗസ്ഥയോ ഒരു ടിപ്പുറാട്ടു വല്ല അതുവെണ്ടാവുകയാണെന്നു് 'പ്രാക്ടിക്കൽ' കഴിച്ചു കൊടുക്കാതെ ആ ടിപ്പുറാ കഴിഞ്ഞുവന്നു് കഴിയാ. ഇൻ്റെർമിറ്റേറ്റ് വരുമ്പോൾ ചെന്നു് അങ്ങിനെത്തന്നെ—ചെല്ലുമാനി-കാരി തന്നാൽ—വല്ല ചോദ്യത്തിന്നു് അയാൾ വിചാരിച്ചു് ഉത്തരം പറയാതിരുന്നാൽ—ഗവർണ്ണറുമാർക്കു് പുറകെത്തന്നെ ചെല്ലു തന്നാൽ—പ്രാക്ടിക്കൽ കഴിച്ചുകൊടുക്കാതെ ഇൻ്റെർമിറ്റേറ്റ് പലരേയും ചേർത്തതിലാക്കിയ പലകൾ ഞാൻ കേട്ടിരുന്നു. ഇങ്ങനെ ഒരു മനുഷ്യന്റെ ജീവിതത്തെ മൂലം ഒരു പരി

രോമനോദ്യോതനന്റെ വേണത്തമ്പിൽ കെട്ടിത്തൂക്കി
യിരുന്ന മരണമുറയിൽ നിന്നു കയറി. അദ്യോപകർ എന്തു
കാര്യം പണിത്തെയെന്നു സൂരിപ്പുള്ള രാജ്യസ് നോക്കി
ഇൻസ്പെക്ടർ സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ ചോദ്യംകൊടുത്തു— “സ
പ്ലിന” എന്നു നോക്കി അറിയപ്പെട്ടിട്ടു “അവർപ്പിച്ചു”— എന്ന
സർട്ടിഫിക്കറ്റിലെഴുതിപ്പെട്ട കിട്ടിയവർ അദ്യോപകർ
ജയിച്ചു. “സപ്ലിന” എന്നു നോക്കി എഴുതിയിട്ടു “എന്നെ
തിയ്യൻ അതുകൊണ്ട് പണിത്തെയെന്നു വെച്ചതായി.

“എന്നിട്ടു” അന്നേത്തു നൂറു നൂറ്റാണ്ട് ഒരു കൊല്ലത്തിലായി
കൊല്ലപ്പെട്ടവർക്കായിരുന്നു. അതിൽ ഒരു കൊല്ലത്തിൽ
ഒരു കൊല്ലത്തിൽ ചേർത്തു കിട്ടിയവർ അതുകൊണ്ട്. പലരും
അദ്യോപകർക്കു കിട്ടിയവർ— അപ്പോൾ നോക്കി ഇൻ
സ്പെക്ടർ നൂറ്റാണ്ടിലെ ഒരു കൊല്ലത്തിൽ— പ്രാക്ടി
ക്കൽ കഴിഞ്ഞു കയറ്റപ്പെട്ടു. ഇതായിരുന്നു എന്റെ വിചാ
രം. അന്നിന്നെപ്പോൾ ഇൻസ്പെക്ടർ ചില അഭിപ്രായ
ങ്ങൾ പറഞ്ഞപ്പോൾ ഞാൻ മറുപടി പറയുന്നതായിട്ടു “ഈ
പേടി ഒന്നുകൊണ്ടു മാത്രമായിരുന്നു. ഇൻസ്പെക്ടർ എന്നിട്ടു
ണ്ടായിരുന്നു സർട്ടിഫിക്കറ്റു പറ്റാ ചേർത്തു കിട്ടിയവർ ഞാൻ
രക്ഷപ്പെട്ടു. ഞാൻ എന്റെ തല ഒന്നുകൂടി ഇതായിട്ടിട്ടിട്ടു.

ഒന്നുപണിമായപ്പോഴേക്കും അന്നേത്തു കിട്ടിയവർക്കു
യന്ത്രവും കൊടുത്തു. വാർകുറേത്തെയും പെട്ടെന്നു കൊല്ല
ണം ഞാൻ മരണമുറ കയറ്റി മരണമുറയിൽ കൊല്ലാ
യിൽ കൊണ്ടുപന്ന വെച്ചുകൊണ്ടു. പക്ഷെ, ഇൻസ്പെക്ടർ
ഒരു മമ്പിൽ മരണമുറ ഇരിക്കുകയോ? അതു നോക്കി, മ
രണമുറ ഇൻസ്പെക്ടർ ഒരു കൊണ്ടു. ഒന്നു ചിലവുമാ
റി നില്ക്കുന്നു. കിട്ടിയവർക്കു കൊടുക്കുക പെട്ടെന്നു
പോയ പേരിൽ കൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.

“എന്താ ഞാൻ വേണ്ടതു?”— മരണമുറ വാർകുറേ

നക്ഷത്രത്തെ നൂളിൽ വരാനിരുന്നതിന് വ്യക്തമായ കാരണം ബോധിപ്പിക്കണം."

ഇൻസ്പെക്ടർ നടന്നു. മെയ്കുറുവരെ ഞാൻ അനന്തപ്രം ചെന്നു.

"നൂളിൽ നിന്ന് കഴിയുന്നപേരെ വിട്ടുകൊണ്ടു" ഭേദം" ഇൻസ്പെക്ടർ എന്നെ ഉപദേശിച്ചു:—"മാനേജർ ഇഷ്ടമില്ലാതെ ഒരു നൂളിൽ നിന്നാൽ അതു ദ്രോഹമാണ്. യൂണിയൻ പ്രവർത്തനമെന്നതില്ലാതെ അധർമ്മത്തിന്റെ കാര്യം നോക്കി നടന്നാൽ മതി" ഇൻസ്പെക്ടർ നടന്നു.

ഞാനെന്നാൽ മുളി മാനേജർ എന്നെത്തന്നെ നാറുനോക്കിക്കൊണ്ടു് നീക്കം ചെയ്യാനിരുന്ന. ഞാൻ തിരിച്ചു ചെന്നു.

"കഴിഞ്ഞാൽക്കാലി" മാനേജർ ഞാൻ കേൾക്കുവാൻ വേണ്ടിയിരുന്നെങ്കിൽ അതേപോലെ ചെയ്തു:—"എന്തു ഇൻസ്പെക്ടർമാരെ കണ്ടിരിക്കുന്നു! ഇനി എന്തു കാരണം കിട്ടുന്നു. ഇതെന്തൊരു നൂളാണ്. കൈമാറിനേയും പിടിച്ചതേയും ഞാൻ."

മണി രണ്ടായിരുന്ന; ഞാനെന്നാൽ മിണ്ടാതെ അകത്തുപോയി. ഒരു കട്ടിയായ വിളിച്ചു ബെല്ലടിച്ചിട്ടു. ഇൻസ്പെക്ടർ പുസ്തകത്തിൽ എന്താണെന്നി വെച്ചിരിക്കുന്നതെന്ന് പരിശോധിച്ചു. പുസ്തകത്തിൽ ഇങ്ങനെ എഴുതിയിരുന്നു.

"ഇന്ദ്ര പന്ത്രണ്ടു മുപ്പതിന് നൂൾ നന്നായിട്ടു. ഒരു തറപ്പിട്ടിനാൽ തൊണ്ണൂറ്റി പന്ത്രണ്ടു കട്ടികളും അതിൽ അഞ്ചു ടിപ്പർമാരും വാങ്ങുന്നുണ്ടായിരുന്നു. പ്രവൃത്തി നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. കട്ടിത്തൂണിന്റെ മേൽ പ്രവർത്തനം കൂടുതൽ വാങ്ങാൻ കഴിയുന്നില്ല. അദ്ദേഹം അതിന്റെ കാരണം ബോധിപ്പിക്കേണ്ടതാണ്."

കെ. എം. ബാവ (ക്വെ)"

“അ : പ്രേമ-ശ്ലാസ്സിൽ പോ”- മാനേജർ പുത്തൂരിനിന്ന കല്പിക്കുന്നതു ഞാൻ കേട്ടു.

ഞാൻ അദ്ധ്യാപകന്മാനുടെ റജിസ്റ്റ്ർ മേപ്പുറത്തു ഇരുവെച്ച് മനസ്സിലാക്കി ബേറ്റുടിച്ചു. മാറ്റമുള്ള എല്ലാ ക്ലിപ്തമാനം ഒപ്പിട്ട് അദ്ധ്യാപകന്റെ ശ്ലാസ്സിൽ പോയി ജോലി തുടങ്ങി.

കുട്ടികളുമ്മുന്നെഴുന്നെല്പൻ അധികാരത്തോടു കൂടി അഞ്ചാം ശ്ലാസ്സിൽ വന്നു. കത്തിക്കാക്കുന്ന അദ്ധ്യാപകന്റെ എഴുന്നെല്പൻ നോക്കി. റജിസ്റ്റ്ർ മറഞ്ഞിപ്പോയി. അയാളുടെ ഒഴിഞ്ഞു കിടക്കുന്ന ശ്ലാസ്സിൽ പോയി ഇരുന്നു.

ഞാൻ എന്റെ ശ്ലാസ്സിലെ കുട്ടികൾക്കു ജോലി കൊടുത്തു. ഇവർക്കെല്ലാവർക്കും എഴുന്നെല്പുന്നതിനായി അധ്യാപകൻ കുട്ടികളുമ്മുന്നെഴുന്നെല്പൻ എന്ന കെട്ടിത്ത അയച്ചു. കുട്ടികൾക്കു കയ്യെഴുത്തു നൽകി വിവരം നൂറ്റിൽ വരാതിരിക്കുവാൻ ഉറപ്പു നൽകി ബോധിപ്പിക്കണം എന്ന് അതിലാവശ്യപ്പെട്ടിരുന്നു.

മാനേജർ പതുങ്ങിപ്പതുങ്ങി കോലായിൽ നടന്നു. ഇൻസ്പെക്ടർ പേരത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം വിജയം പഴയ മാനേജർ രായി. ആ ‘കെട്ടിയിടുന്ന’കളിൽ പാട്ട് ഒഴുകാൻ തുടങ്ങി.

“ശ്രീ പരബ്രഹ്മമേ. രാമ-രാമ

ശ്രീ പരബ്രഹ്മമേ-രാമാ-ാ”

മാനേജർ ശബ്ദങ്ങളാൽ അതെ ഒരു പുച്ഛമെപ്പോലെ അകത്തേക്കു കടന്നു.

“സ്റ്റാൻഡ്”-മാനേജറെ ബഹുമാനിക്കുന്ന പതിവ് നില്പനാൽ കുട്ടികളുമ്മുന്നെഴുന്നെല്പൻ അയാളുടെ ശ്ലാസ്സിലെ കുട്ടികളെ എഴുന്നെല്പിച്ചു നിൽക്കി. ആ കുട്ടികൾ ഇക്കാരെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു:-

“മാനേജർ-മേ-മേ-സമാം”

മാറ്റമുള്ള ക്ലാസ്സുകളിലെ കുട്ടികളൊന്നും അങ്ങനെയൊരു ജീവ്വ. മാനേജർ ഏറ്റവും വികാരിയായ ഒന്നാകുക, ഒരു മുളൻ മുളി പൊന്നെണ്ണ തന്നെ കടന്ന സ്വന്തം അവിടുമുളിയിൽ പോയി ഇരിക്കുകയും ചെയ്തു.

"അ: പ്രൈം-മിഡ്"-നെ പരിഗണിച്ചു മിന്നിട്ടു ശേഷം മാനേജർ മകനെ വിളിച്ചു. അവർ ഏതൊക്കെയോ സ്വകാര്യം പറയാൻ തുടങ്ങി. ഏതൊക്കെയോ ക്ലാസ്സുകളിലെ കുട്ടികൾ അടിക്കാനും മാനേജർ അവർക്കായിട്ട് വിളിച്ചുപറയാനും തുടങ്ങി. നാൽക്കാലികമായ ഒരു വിജയത്തിൽ ആ ഏതൊക്കെയോ അവർ ഒരു തൊഴിലാളിയെ കണ്ടു. ഏതൊക്കെയോ ക്ലാസ്സ് അടുത്തുള്ള പൊതുവായുള്ള ക്ലാസ്സിലേക്ക് കൂട്ടിക്കൊണ്ടു. ഒരു ക്ലാസ്സുകാരനും ചിലർ അയാളെ ഏല്പിച്ചു. ചിലർ യാതൊരു കാരണവുമില്ലാതെ ഇല്ലാതെ ക്ലാസ്സിൽ നിന്നു കടന്നുപോകുന്ന പതിവു ഒരു നിമിഷത്തിൽ തന്നെ ബഹുമാനിച്ചു. മാനേജർക്ക് അയാളെ കണ്ടപ്പോൾ മറ്റൊരു ചിലരുടെയും കൈ അയാളോടൊന്നിനെ നീക്കം തോന്നി.

ഏതൊക്കെയോ സ്വകാര്യം പറഞ്ഞുപോയിട്ടുണ്ടെന്നു തെളിയിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കുട്ടികളെക്കണ്ടപ്പോൾ ക്ലാസ്സിലേക്കു വന്നു. അവിടെ ക്ലാസ്സിലുള്ള കണ്ടപ്പോൾ പൊന്നെണ്ണ തന്നെ കടന്നു. പൊതുവായും വാരിയതും പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അവർ ചിരിയടക്കി.

ക്ലാസ്സിൽ കൂടെയുള്ള പൊതുവായതിന് സമാധാനം പറയണമെന്നൊരു കുറിച്ചുകൂടി അവർ കുട്ടികളെക്കണ്ടപ്പോൾ അയാളെ.

"എന്താ ക്ലാസ്സിൽ പോകാത്തത്?" —പോലായിൽ തെക്കുകൾ നടക്കുന്ന മാനേജർ ചോദിച്ചു.

"അവിടെ ക്ലാസ്സിൽ" കുട്ടികളെക്കണ്ടപ്പോൾ പറഞ്ഞു.

“കമ്പിളിക്കൊക്കുന്ന സ്വരം കൊടുത്ത മട്ടായി. കഴി
 ളം മുതു” എന്നായി.” അങ്ങനെ എന്താ ധീരനാ
 നെ പ്രതിപിച്ഛിക്കാണ്ടു മാനേജർ പല പഴഞ്ചൊലികളും
 ഉപയോഗിച്ചു.

നമ്മുടെ നാലുമണിയായാ നടുത്തിരുന്നു. അത് പിൽക്കുട്ടിയെപ്പോലെയാണ് കൂടുതൽ കൊടുക്കുകയെന്നായില്ല. വൈകുന്നേരത്തെ ബെട്ടുപിട്ടു മുറ്റി വെട്ടു. വാതിൽ പൂട്ടി നാലുമണിയായി അഞ്ചുമണിയെ പിൽക്കുട്ടിയായാൻ കൂടുതൽ. നാലുമണിയായാ അത് പൂട്ടി കൂടുതൽ കൊടുക്കുകയെന്നായില്ല. കൊടുക്കുകയെന്നായില്ല.

“ഇവിടെ ഒരു കാണട്ടെ,” ബാൽ കെൽ വാതിലുറപ്പിച്ച്
പ്ലാൾ കാനേജർ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

"הנה תבין?"—אמר לו.

“അപ്പാറിന്റെ ആദ്യത്തെ ഭാരം നിങ്ങൾ നോക്കൂ. അപ്പോൾ ഉടൻ തന്നെ ഭാരം വേറിടാൻ നിങ്ങൾക്ക് കഴിയും.”

മാനന്തർ കല്പിച്ചു.

“ഈ മാതൃക്കളൊക്കെ ഞാൻ നോക്കുന്നില്ല. നട്ടിൽ
 അയാൾ ചെയ്യേണ്ട പണി ശരിയ്ക്കു ചെയ്യുന്നില്ലെങ്കിൽ
 ഞാൻ സമാധാനം പോയിക്കും. ഇപ്പോഴേക്കു പോന്നതും
 വലിയൊരു ചെലവല്ല.”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ഞാനൊരു കാര്യത്തേയ്ക്കു ലിഖിതമുണ്ടാണു്”—കുട്ടി കണ്ണിനെഴുത്തു ചുറ്റു പരഞ്ഞു.

“ചളിത നല്ലതു” എന്നു പ്രസംഗം: “കപ്പനക്കുഴരി മാത്രം നോക്കുക” എന്നായിപ്പിച്ച് നാളെ ഗുഹിലേക്കു നടപ്പു ചെയ്യും” എന്നു നസ്രം.

"കുറേനേയ്! മത്തൻ കുറേ ന്ന!"—ഇത്ര പരിവർത്തിതമാകുന്നതു ബാബൻ കേട്ടു.

"പണം ഉപകാരത്തിനുള്ളതല്ലേ?"-ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അതും ഉപകാരം ചെയ്യാറില്ല." ചാത്തു നായർ തുടർന്നു:- "ഇതും കൂടി വാങ്ങണം"-അയാൾ രൊറുറുപ്പിക കൂടി എന്റെ നേക്കു നീട്ടി.

"അതെന്താ?"-ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"പലിശ വകയിലേയ്ക്കു ഒരു റുറുപ്പിക കൂടി. ഒന്നാം കണക്കാക്കിയിട്ടില്ല"-ചാത്തു നായർ വിചരിച്ചു നോക്കി.

"ഞാൻ പലിശയ്ക്കു പണം കടം തന്നിട്ടില്ല" ഞാൻ തുടർന്നു:- "ആ എഴുത്തു സൗകര്യപോലെ മടക്കിത്തരാം"

"എന്നാൽ"-ചാത്തു നായർ ഒരു നാലുറുപ്പിക കൂടി കൂട്ടി തുടന്നു:- "ഒരു പത്തുറുപ്പിക ഇതാ. ഇതു യൂണിയൻ എന്റെ സംഭാവനയാണ്."

രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ ആ സംഭാവന വാങ്ങി യൂണിയന്റെ ചേരിൽ നന്നി പറഞ്ഞു.

ചാത്തു നായരെയെ കേന്ദ്രീയവേണ്ടി വിമർശിച്ചുത്തരകളും അയാളുടെ സംഭാവനയും കൂടി ബെങ്ങളുടെ ഇടവേളയിൽ ഇരുപത്തഞ്ചുറുപ്പികയിലധികം ചെടുത്തു.

ആ നല്ല ഇൻസ്പെക്ടറുടെ മറ്റൊരാളൊക്കെയും യൂണിയന്റെ ചെട്ടികൾക്കൊണ്ടും ചാലേജന്റെ കൊള്ളുനതയ്ക്കൊക്കെയും-എല്ലാംകൂടി ബെങ്ങളുടെ സമരം വിജയിച്ചു. എന്നാൽ ആ വിജയം പരാജയങ്ങളുടെ തുടക്കമായിരുന്നു.

രണ്ടിനൊന്ന്

അദ്ധ്യാപകത്വത്തിനിൽ ചാത്തു നായരുടെ ശമ്പളം പിരിച്ചു കൊടുത്തു ഒരു വിജയമായിരുന്നു. അതുപോലെ കർഷക പ്രസ്ഥാനത്തിലും ഏതിക്കുപോലും വിജയമുണ്ടായി. ഒരു ജില്ലയുടെ സമ്പ്രദായം വിഴുങ്ങാൻ കാത്തുനിന്നിരുന്ന മനക്കളെ കാതുപടന്ന് വന്നിപ്പോരമളി പാറി. രാജഭാഷാപാലാചാരിയുടെ കാർഷികകടാശ്വാസനിയമം നടപ്പിൽ വന്നു. അതൊന്നരിച്ച രണ്ടു കൊല്ലത്തെ പാട്ടും കോടതിയിൽ കെട്ടിവെച്ചുകൊണ്ട് ഞങ്ങൾ പാട്ടുപൊക്കി തിരിച്ചു ലക്ഷ്യം വാങ്ങി. കോൺഗ്രസ്സ് കറച്ചു കാലം അധികാരത്തിലിരുന്നതുകൊണ്ട് ഒരു ഭാഗ്യങ്ങൾ കിട്ടിയതുപോലെ നല്ലൊരു തുക ആദായം കിട്ടി.

നാല്പാലികമായി ദേശീയപ്രസ്ഥാനത്തിനുള്ള വിജയം ഏറ്റവും പുരോഗമനശക്തികൾക്കും ഓരോവരം കൊടുത്തിരുന്നു. ഏറ്റവും യാഥാസ്ഥിതിക സ്വർഗ്ഗങ്ങളേയും അതൊന്നു പടിഞ്ഞു കയറ്റി. കർഷകസംഘങ്ങൾ സജീവമായി വന്നിപ്പോയി. അദ്ധ്യാപകന്മാരും വിദ്യാർത്ഥികളും തൊഴിലാളികളുമെല്ലാം സ്വന്തം ആവശ്യങ്ങൾ നേടാൻ സംഘടനകളിൽ അണിനിരന്നു.

കാഴ്ചയിൽ വന്നു. അന്നു ആ കാഴ്ചയിൽ ചേർന്ന ഹിന്ദി പാലക്കാക്കനാണിത്. ഗോപാലൻ നല്ലൊരു കിട്ടാക്കണൻ അപ്പോൾ എന്തിനും ബോദ്ധ്യമായി. ഒരു രാജാളെക്കാണ് കണ്ടുപോയത് ഹിന്ദി അക്കാരണത്താലാ വെട്ടിയൊരു കഴിവുണ്ടായി.

ഒരു ദിവസം തെക്കേറ്റി വായനശാലയിൽ ഹിന്ദിപ്പാപ്പ് നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു കയറിയപ്പോൾ ഗോപാലൻ അങ്ങനെ ഓ. ഐ. ടി. നിയമം പഠിപ്പിക്കുകയായി. അപ്പോൾ ഒരു നമ്പൂത്തറയെപ്പറ്റി ഒരു രാജാക്കന്മാർക്കു ചിന്തിച്ചതും കൂടി വായനശാലയിൽ കടന്നു വന്നു.

“ഓ ഗോപാലൻ, ഇവിടെ ഹിന്ദിപ്പാപ്പാണല്ലോ? സബ്ബിത്തറയെപ്പറ്റി ചോദിച്ചു.

“അതെ”—ഗോപാലൻ വിദ്യാർത്ഥികളിൽ തൊള്ളാട്ടു പറഞ്ഞു:—“ഇത് സബ്ബിത്തറ ഇവിടെ എഴുതുന്നതിലും കൈയെഴുത്തു”

“ഇവിടെ എഴുതില്ല.” ഇത് സബ്ബിത്തറ പറഞ്ഞു.

“എന്തൊരു വസ്തുത?”—ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“ഇങ്ങോട്ടു തന്നെ”—

“വിശദീകരിച്ചു?—ചായ വരുന്നതോ?”

“ചായ വരുന്നതാണ്. അങ്ങിനെപ്പോൾ കഴിഞ്ഞു.”

“പിന്നെ ഇവിടെ?”

“ഒന്നും വെണ്ട.”

“എന്നാലങ്ങനെ; പിന്നെ കാണാം.”

“അപ്പോൾ എങ്ങനെയാണെന്ന് ഗോപാലൻ നിവൃത്തിയില്ല.” ഇത് സബ്ബിത്തറ പറഞ്ഞു:—“നിങ്ങളുടെ അടുത്തു വന്നു. നിങ്ങളെ അടുത്തു ചെല്ലാതിരിക്കണം.”

ഞങ്ങളെപ്പോലെ അമ്പരന്നു. രാജാപാലാചാരിയെ ചന്ദ്രിപത്തിൻ ഇരക്കിയ ഒരു ശവക്കുഴിയിൽ ഒരു കോൽകുപ്പ് പ്രവർത്തിക്കുന്ന അസ്സൽ ചെയ്യുകയോ? അതായിരുന്നു എന്റെ അനുകൂലം. പക്ഷേ ഒരു പഴയ ഓർമ്മ എന്റെ അനുകൂലത്തെ ഇല്ലാതാക്കി. പണ്ടു നടത്തിയ കോൽകുപ്പ് സ്ഥലിപ്പാപ്പിൽ വന്ന നോട്ടെട്ടെൻ ഗോപാലാചാരി പിടിച്ചു പറ്റാത്തതായി കലർന്നു. ഞാൻ ഓർമ്മ ആ ചന്ദ്രനായ അസ്സൽ ചെയ്ത സ്ഥലിപ്പാപ്പിൽ വന്നു. ഐ. ഡി. വി. പാപ്പാൽക്കൽയിൽ നിന്ന പണം വാങ്ങി പ്രവർത്തിച്ചിരുന്ന ഒരു ഹൈക്കോർട്ടായിരുന്നതായി ഞങ്ങൾക്കൊക്കെ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നു. കോൽകുപ്പുചന്ദ്രിയെ ഇപ്പോൾ പാപ്പാൽക്കൽ പിടിച്ചു പറ്റാത്തതായി പാലാചാരിയുടെ നിരൂപണം ഈ ന്യായംകളോ സാക്ഷാത്കൃതത്തിനാണെന്നായിരുന്നു.

നാപ്പതിവധികം പേർ ചാർജ്ജ് ആ ഫിഫിപ്പാപ്പിൽ ഒരേയൊരു സ്ത്രീ ചാർജ്ജായിരുന്ന എന്റെ ഹേക്ക് സൂപ്പർ ഇൻസ്പെക്ടറുടെ കയ്യിൽ പരിമിതമായി ഞാൻ പ്രത്യേകം ആയിച്ചു. ആ നോട്ടെട്ടെൻ ഹൈക്കോർട്ടയോ പെറ്റുപോയിരുന്നിരുന്ന എന്റെ ഹൈക്കോർട്ടയോ കലർന്നിരുന്നു.

"സമാധാനം ചോദിക്കുക"—യുദ്ധത്തെ ഭാവിപ്പോലെയോ ഗോപാലൻ ഞങ്ങളോടു യാത്ര ചോദിച്ചു പോയിപ്പോയി ഇൻസ്പെക്ടറുടെ കയ്യിൽ പെറ്റുപോയി.

"എന്താ ആ സ്ത്രീ?"— ഇൻസ്പെക്ടർ ഗോപാലനോടു ചോദിക്കുന്നത് ഞാൻ കേട്ടു.

ഫിഫി ചാർജ്ജൻ വന്നിരുന്നതാണെന്ന് പരിമിതമായിരുന്നു. "ഈ ഗോപാലൻ" ഒരു ചാർജ്ജിൽ നായനാണെന്ന് എന്ന് ആരോ പറഞ്ഞു വന്നതായി കേൾക്കുന്നതും ഫിഫിപ്പാപ്പിൽ അതോടുകൂടി അവസാനിച്ചു.

ഞാൻ തന്നെയാണ് പാടിച്ച് പ്രവർത്തിച്ചത്, മറ്റൊരാളാണ് പാടിക്കുകൾ ചെയ്തത്. അക്കാലത്ത് രാജ്യത്തെ ചെറുപ്പത്തിലുള്ളവർ നിൽക്കിയിരുന്നെങ്കിൽ അത്ഭുതപ്പെട്ടുപോകാൻ തന്നെയാണ് കേൾക്കുന്നവർക്ക് എഴുതുന്നവർക്ക് വാസ്തവം ഉണ്ടെന്നു മനസ്സിലാണായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാക്ഷാത്കാരം എല്ലാവർക്കും അറിയാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നു.

[illegible][illegible][illegible]

"...הוא יחזיק אותי?" אמר לו רחוקה
 ויש לו חברים? אמר לו: "כן, יש לו חברים"
 אמר לו: "אם כן, למה לא יחזיק אותי?"

לפי "מחשבת יונת צדק" פירושם:— "מחשבת יונת צדק" לומר

കുറ്റപ്പെടുത്തപ്പെട്ടു പറഞ്ഞു. അതുകൊണ്ട് ഇവിടെ ഇരുന്നു."

"അവിടെ ഇരിക്കാൻ ഒരു വരുന്നതിൽ എനിക്ക് വിശ്വാസമുണ്ടായില്ല"— ഞാൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് തുടർന്നു:— "പക്ഷേ ഏതെങ്കിലും അവിടെനിന്നു മാറാതെ ഇരിക്കുന്നതു ശരിയല്ല. ഞാൻ ഇരിക്കുമ്പോൾ എന്റെ അലയിലിരിക്കുന്നത് അതമാത്രം."

അ മനസ്സാൽ ഏഴനേരം മാറി. ഞാൻ കമ്പാവയുടെ മേൽ നിന്നു ചേർത്താണ് രജിസ്റ്റർ കണ്ടുപിടിച്ചത് എന്ന് പറയുകയാണ് പറഞ്ഞു:— "രജിസ്റ്ററുകളെല്ലാം എഴുതിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഒരു കളിപ്പാട്ടിനെപ്പറ്റിയായിരുന്നു വേർതിരിച്ചെടുത്ത പേരുകൾ എഴുതിയതെന്നു വിശ്വസിക്കുകയുണ്ടായില്ലേ?"

"അതൊന്നും സാധ്യമാണ്. അത് ഒരു ചോദ്യം തന്നെയാണ്. ഒരു പേര് നഷ്ടപ്പെട്ടു അതുകൊണ്ട് ഉള്ളൂ?" ആൾ നമ്മുടെ മേൽ ഇറങ്ങുകയാണ് പറഞ്ഞു.

"എവിടെയാ സാർ?"—ഞാനോടൊപ്പം ചിരിച്ചു.

"പത്തൊമ്പത്"—അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

"പേര്?"

"രാമനാഥൻ"

"സെക്കൻഡറി ട്രെയിൻറേറ്റ?"

"അതെ"

"നന്നായി. നല്ലൊരു പേര്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴിൽ പണിയെടുക്കാമല്ലോ. മാനേജർമാർ വല്ല ബന്ധമുണ്ടോ?"

"പറയുന്നതെല്ലാം ബന്ധമുണ്ടായില്ല. സാധാരണയാണ്. അതുകൊണ്ട് രാമനാഥൻ തുടർന്നു:— "എന്നോ ഇവർ നിർദ്ദേശിച്ചു. ഞാൻ അതിനോടു ഇവിടെ നിൽക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചു. ബോർഡിന്റെ ഫോറൽ ഉള്ളൂ. എ

വിടെയെങ്കിലും വെട്ടൊരു ജോലി കിട്ടുന്നതുവരെ ഇവിടെ നില്ക്കണം."

"ഞാൻ കറച്ച കണിപ്പാക്കാരിയാണ്. കോൺട്രാക്ടറാണ് എന്നാണ് മാനേജറുടെ വിശ്വാസം"—ഞാൻ തുടങ്ങി:— "മാനേജർ ഏഴ്തി ഒറ്റപ്പിട മറ്റുന കാണുന്ന നിമിത്തമേ ചേക്കുകയോ, സിബർക്ക് ചാർജ്ജ് ഏല്പിച്ചതിനാലോ തൊഴിലുണ്ടാവൂ. ഇങ്ങനെ ഇവിടെ ഒരു സമാധാനിയാണ് ഞാൻ വിവരം വന്നത്. അതുകൊണ്ട് തൊഴിലാക്കിക്കൊടുത്ത് ഞാൻ ചിലതു പാലകയും കിട്ടുകയും ഒക്കുമുണ്ടാവാം. അതൊന്നും നിങ്ങളോടുള്ള വിരോധമൊന്നുമില്ല."

"കാര്യം പൊതുവേപ്പോലെ വേണം"—രാമനെഴുത്തച്ഛൻ സമ്മതിച്ചു.

ഇത്രയുമായപ്പോഴേക്കും മാറ്റു കിട്ടിർച്ചയെ കുടികളാ വന്നു കഴിഞ്ഞിരുന്നു. കുഞ്ഞുകുട്ടിയമ്മ പരിഞ്ഞുപോയപ്പോൾ തുളിച്ചെത്തിയെന്നു ഒന്നാം ഓഫീസ് വിടങ്ങിച്ചു പുതിയ അധ്യാപകനോ എന്നിട്ടോ വേണ്ടി ഒരു ഓഫീസ് തരിച്ചെടുത്തിയതോ എന്നു ഞാൻ അലോചിച്ചു. പക്ഷേ അതു ചെയ്തില്ല.

"ആ രാക്കോലും വിശ്വർപ്പകളും ഒക്കെ ഏല്പിച്ചുകൊടുക്കണം"—കുട്ടിക്കുഞ്ഞനെഴുത്തച്ഛൻ ഓഫീസ് വന്ന് അധികാരമേൽക്കുക പഠിഞ്ഞു.

ഞാനൊന്നു കണ്ടങ്ങിപ്പിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു:— "അതാണ് ചാർജ്ജ് കൊടുക്കേണ്ടത്?"

"രാമനെഴുത്തച്ഛൻ"—ആ നവതരിധിയെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ട് കുട്ടിക്കുഞ്ഞനെഴുത്തച്ഛൻ പറഞ്ഞു:— "അദ്ദേഹം പെരുന്താണിവിടെ. അദ്ദേഹമാണ് ഇനി ഈ സ്കൂളിലെ ഹെഡ്മാസ്റ്റർ."

"സിബർ പെരുന്തെ പെരുന്താലൊന്നും ഞാനൊക്കെ

കിട്ടി" എന്നർത്ഥം:—"പിന്നെ നാൾ പറയണം, മറുനേരം"

"അപ്പൻ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു"—കുട്ടിക്കുണ്ണനെഴുത്തപ്പൻ പറഞ്ഞു.

"പത്തൊമ്പതാം വേൾ തുടങ്ങുന്നതുതന്നെ മലക്കുന്നമേൽ" എഴുതി കുപ്പിയിട്ടു കയ്യിൽ വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വന്നു തന്നു. അപ്പൻ ചാർജ്ജ് ചെയ്തു തന്നെക്കൊണ്ട്. പണ്ടു തൊൻപുറം മിഷന്റെ കിരീടംകൊണ്ടു ഉപകരണങ്ങളും ചാർജ്ജ് ചെയ്തിരുന്നവരെയും കുപ്പിയിട്ടു കൊണ്ടും തന്നു. തുടങ്ങിയപ്പോൾ മലക്കുന്നമേൽ നില്ക്കുന്ന നിങ്ങളോട് കൈമാറ്റം ചെയ്തിരിക്കുന്നവർ പറഞ്ഞു:—"അപ്പൻ തുടങ്ങുന്നതുതന്നെ പത്തു."—ഇതൊന്നും നിങ്ങൾക്കു ബാധകമല്ല. അങ്ങൽ തമ്മിലുള്ള ഗുസ്തിയാണ്."

"ഈ അവസ്ഥ ഇന്നുതന്നെ കൂടിയേ ഉള്ളു"—കുട്ടിക്കുണ്ണനെഴുത്തപ്പൻ ഇടയ്ക്ക:—"അപ്പൻ ഇപ്പോൾ വരാം. വിട്ടിൽ വേണ്ടി നല്ല വേൾ കയ്യിൽ വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വരുട്ടു"

"പത്തു" കിരീടം കൂടിയെന്നതിന്നു കമ്പാലി വന്നിട്ടില്ലെന്നും അപ്പൻ ആത്മീയതയ്ക്കു കൈ കൊടുക്കും, ഇതു മനസ്സെടുക്കിപ്പോൾ കൈമാറ്റം ചെയ്തിരിക്കുന്നവർക്കു കൈമാറ്റം ചെയ്തിട്ടു വരികയാണെന്നു പറയുകയാണ് തുടർന്നു:—"അപ്പൻ ഒരു കൈയ്ക്കു മിസ്സെസ്സെസ്സിന്റെ കൈയ്ക്കു അയാളുടെ മേലുള്ള അനുമതിയെ അധികാരവുമായി എടുത്തുപയോഗിച്ചു വിചാരിച്ചിട്ടു.

കുട്ടിക്കുണ്ണനെഴുത്തപ്പൻ നിശ്ചിതമായി. അയാളുടെ കൈയ്ക്കു കൈ കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. കുട്ടിക്കുണ്ണനെഴുത്തപ്പൻ എപ്പോഴും ഉണ്ടായിരുന്ന ചിലപ്പോൾക്കു കൈകൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. "ഈ കൈമാറ്റം ചെയ്തിട്ടു കൈമാറ്റം ചെയ്തിട്ടു നിന്നു" എന്നു പറഞ്ഞിട്ടു കൈമാറ്റം ചെയ്തിട്ടു കൈമാറ്റം ചെയ്തിട്ടു

[illegible]

"ഹായ്! നിങ്ങൾ വല്ലാതെ കാര്യം ചെയ്തവല്ലേ മിസ്കേസ്സ്" രാമനോട് അച്ഛൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

[illegible]

“പ്രവേശനാദി ജ്ഞാൻ ശൈലപ്പുണ്യം”-രാമകൃഷ്ണ തത്വവും
കവിതയും.

സമാധാന പരീക്ഷാപദ്ധതി. ബെസ്റ്റിട്ടി. തൊന്നുത
സമാധാന പരീക്ഷാ പദ്ധതിയിൽ ഉൾപ്പെട്ട സമാധാന പദ്ധതി
നെ അവിടെയുണ്ടായിട്ടുള്ള ഒരു ജോലിയിൽ ഉൾപ്പെട്ടിട്ടു.

ഒരു ദാസിയെ കണ്ടിരുന്നതിനാലാണ് കട്ടിമുക്കത്തുനിന്നു
 പുറം കടന്നിറങ്ങിയത്. രാജാക്കന്മാരുടെയും മേൽക്കാരം നൽകി
 കൊടുത്തുപിരിയ്ക്കിയ പലർക്കും പലിശയും പ്രവർത്തിക്കുകയും ആയി
 ചുരുക്കമുണ്ട്. രാജാവിനു വാങ്ങാവുന്ന ആവശ്യപ്പെടുന്ന ചരക്കു
 നൽകുകയും ആയി പലർക്കും പലിശയും നൽകേണ്ടതായി, രാജാ
 കൊടുത്തുപിരിയ്ക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുള്ളതിനെക്കുറിച്ചും പലർക്കും പലിശയും

ബോർ രജിസ്ട്രാറിൽ ഒരു കിറ്റിങ്ങ് സ്റ്റിപ്പെന്ഡ് കോള
ണയും ഹിപ്പി ചർച്ചനാലായി സ്വാമതമായി വാമംഗ്യസ്ഥയ്ക്കു
ഒന്നാം രേഖപ്പെടുത്തി.

“അനന്തരമേ കള്ളിയിറങ്ങി പേല വെട്ടി അവിടെ രാമനെപ്പറ്റി ചോദ്യം ചെയ്തതാണ്”—കുറിശ്ശിനഗരത്തിൽ

കുറുപ്പിട്ടിയിൽ ചെന്നു ഉടനെ വിരിച്ചു വന്ന ഹൈന്ദവ
സ്ത്രം വിളിച്ചു. അവർ ഭയപ്പെട്ടു കാഴ്ച നോക്കി
പോയതു.

വളരെത്താമനിയ്ക്കാതെ പുതിയ ഹൈന്ദവസ്ത്രം
മെഞ്ചാ പിട്ടു. അന്നു വൈകുന്നേരം സ്ത്രീ വിട്ടു ഉടനെ ടി
ച്ചിട്ടാലേയും മാതാജനങ്ങളും നോക്കിയപ്പോൾ ചെന്നു
വന്നു അതിൻ എല്ലാവരും ചെങ്കുത്തായതോടെയും ആ മെ
ഞ്ചോവിൽ തുവക്കപ്പെട്ടിരുന്നു.

മെഞ്ചാ പിട്ടിയ ഉടനെ അതോടൊപ്പം രാജി എഴുതി
മെക്കറയോടൊപ്പം. മാരാജാവിന്റെ അടുത്ത പക്ഷേ
നോക്കിയ നായിക. അതുകൊണ്ട് അവിടെ തുടർന്നു
പിടിച്ചെടുത്തു തുടർന്നുവെച്ചു നോക്കി. പുതിയ
പേരെ സ്ത്രീ വിട്ടു. അവരും കൂട്ടിൽ വെച്ചുവെക്കുന്ന
തോടെ. മാതാജനങ്ങളെക്കൊണ്ടും അവി
ടെ കൊണ്ടുവന്നിട്ടു മേലോ ഹൈന്ദവസ്ത്രം മാതാജനം വി
ളിച്ചു ഹൈന്ദവസ്ത്രം കയ്യാലയിലിറങ്ങി. അങ്ങു
യും വിളിച്ചു. അവിടെ എന്റെ കയ്യാലമേൽ ഇരുന്നു. പൊ
തുവായും വാരിയതും അവയുടെ കയ്യാലകളിലും. മാതാ
വിട്ടു കട്ടിയെടുത്തപ്പോൾ ഇരുന്നു. അതുകൊണ്ട്
എല്ലാവരും ഇരുന്നു ഹൈന്ദവസ്ത്രം കൊണ്ടുവന്ന
തോടെ അതോടെ ഇല്ലാതെ കഴിഞ്ഞു.

മാതാജനം കട്ടിയെടുത്തപ്പോൾ അങ്ങുതന്നെ ഇരി
പ്പിനോടൊപ്പം നല്ല അലച്ചെങ്കിലും അവയുടെ നോക്കു
പ്പിൽ വെളിപ്പെട്ടു. അതുവേണ്ടി ഹൈന്ദവസ്ത്രം ഇരു
ന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

“ഇവിടെ മാതാ, ഇവിടെ”—മാതാജനം ഉടനെ:—“അ
തുവേണ്ടി, അവയെ ബാധിച്ചിട്ടുണ്ട്. അങ്ങനെ ചെയ്തു
കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്” എഴുതിയത്. വിവിധർ കേൾക്കുന്നതിനെ

ബഹുമാനിക്കാത്തതുകൊണ്ടാണ് അദ്ദേഹത്തിന് ചങ്ങല ധാരാളമായിട്ടുള്ളത്. അത് വെട്ടുവാൻ നോക്കിയിട്ടില്ല ഉപോ?"—മാനേജർ ഇരിയ്ക്കുന്ന അമ്പലക്കുളം മുഖത്തേയ്ക്ക് തുറിച്ചു നോക്കി.

ഹൈഡ്രോസ്റ്റാറ്റ് ഇരുന്നു. മധ്യവി നാലാം ക്ലാസ്സിലെ ഹെഡ്ക്വാർട്ടേഴ്സ് കമ്പി കമ്പി പൊങ്ങേയ്ക്ക് നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. കുടികളുള്ളതൊന്നും ഇല്ലാത്തതും മടക്കി ചുറ്റിപ്പോയി ചുറ്റിപ്പോയി വന്നിരിക്കുന്നത് അങ്ങനെയൊന്നി പൊങ്ങ: "ഇവരെ ഇതിൽ കടത്തിയതു മൂലമാണ് ഇതിനൊരു അടിസ്ഥാനമുണ്ടായിട്ടില്ല."

"ഞാൻ ചിന്തിക്കുകയാണ് അപ്പോൾ ഷാജാ ഷാജാ ഷാജാ" മാനേജർ ഉടനടന്നു:—"ഇതിൽ ഇല്ലാത്തതും നോക്കിക്കൊണ്ടു മാത്രം, നല്ല അനുഭവങ്ങളോടും ചിട്ടയോടും ഇവിടെ നടത്തണം. ഒട്ടാകെ നോക്കിക്കൊണ്ടു"

"കഴിയുന്നതും എങ്കിലും"—ഹൈഡ്രോസ്റ്റാറ്റ് പറഞ്ഞു.

"കുടികളുള്ളതൊന്നും നോക്കിക്കൊണ്ടു ഇവിടെ നടത്തണം"—മാനേജർ എന്തൊരു മനോഹരമായ നോക്കിക്കൊണ്ടു തുടങ്ങി:—"ഈ സ്റ്റേഷൻ മാനേജർ ഇവിടെയെത്താൻ ഒരു വശത്തു കൂടി കൽ പെട്ടെന്നോ നിവൃത്തിയോ ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. പക്ഷെ ഹൈഡ്രോസ്റ്റാറ്റ് വന്നപ്പോൾ അതൊക്കെ മാറി."

"ഷാജാ-ഷാജാ-ഷാജാ-എട്ടാണിട്ട്" ഞാൻ പൊതുവെ ഉറപ്പു പറഞ്ഞു.

"ഇല്ലാത്തതും നോക്കിക്കൊണ്ടു എന്തൊക്കെയാണെന്നുവെച്ചാൽ അതൊക്കെ പൊതുവെ മാത്രം" മാനേജർ ഹൈഡ്രോസ്റ്റാറ്റ് പറഞ്ഞു.

"ഒരു കാര്യം മാത്രം നോക്കിക്കൊണ്ടു മാറി"—ഹൈഡ്രോസ്റ്റാറ്റ് ഒഴിഞ്ഞു മാറി.

പ്രേം മോഡ്യണോടും കൂടി മാനേജർ കിതച്ചുകൊണ്ടു് തുടങ്ങി—“കോടതിയിൽ പോവുമ്പോൾ ചാരിക്കാൻ എനിക്ക് ഓരോ രേഖ വേണമല്ലോ.”

“ഞാൻ പിരിയുകയാണ്”—ഞാൻ പതുക്കെ എഴുന്നേറ്റു തുടങ്ങി—“മാനേജർ കേമനാണ്. മാനന്യനാണ്. നല്ല പ്രമാണിയാണ്. കൈയാണ്. പക്ഷേ മനോധൂഷ്യ. വാല പൊളിച്ചാൽ സ്ത്രീകളെപ്പോലെയോ പറ്റിയ വയ. എനിക്ക് മാനേജർമാർക്കുള്ളിൽ പ്രവേശിക്കുകയാൽ ഇഷ്ടമില്ല.”

“എന്താൻ പിരിയണം”—കുട്ടിക്കുണ്ണനെപ്പോലെയായി തുടങ്ങി—“ഇതിന്നു നന്നായാണ് ഞാൻ ഒരു പുതിയ ചോദ്യം ചോദിക്കാണ്ടെന്നതു്.”

“എപ്പോഴാ പിരിയേണ്ടതു്?”—ഞാൻ മാനേജറോടു ചോദിച്ചു.

“ഇപ്പോൾത്തന്നെ”—മാനേജർ തുടങ്ങി—“ഈ രണ്ടു കമ്പനികൾക്കു പരയണതു്.”

“ഞാനും പിരിയുകയാണ്”—ചൊതുവാൾ പറഞ്ഞു.

“നന്നായി”—മാനേജർ തുടങ്ങി—“ഈ രണ്ടു കമ്പനികൾക്കു ഇപ്പോൾ ചെറിയൊരു മാതൃക. ഇതിനിടയ്ക്കു് നാട്ടിൽ എന്താരുതക്കാൽ നല്ലതെപ്പോലെ ആണെന്നു നോക്കുകയാണ്. രണ്ടു മൂന്നാളെ വിളിച്ചു കരാറു് നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു. ആ പട്ടിക ഇങ്ങനെയാണതു്.”

“കരാറു് വരട്ടെ”—ഞാൻ തുടങ്ങി—“ഇപ്പോൾത്തന്നെ പിരിയുകയാണെങ്കിൽ ശമ്പളം തീർത്തു തരണം. ഇനി അതിന്നു നക്കുവാൻ കഴിയില്ല.”

“ഗ്രാൻറ് കിട്ടിയിട്ടേ ഏല്പാ മാനേജർമാരും ശമ്പളം കൊടുക്കാറുള്ളു്.” കുട്ടിക്കുണ്ണനെപ്പോലെയായി പറഞ്ഞു.

നാമെ വിട്ടുനീയില്ല. നടുവടം നൂറ്റി കളത്തു പടിക്കൽ നാരായണൻ നായർ വാണുകയാണ്. അതു വാണുനോൾ അച്ഛാപകളുടെ നിര തേരിപ്പെട്ടതോടെത്തന്നെയായിരുന്നു. നാരായണൻ നായർക്ക് ഒരു ടെമ്പിനിത്ത് കഴിച്ചു കിട്ടിയാ കിട്ടിയാ കഴിവു. പണ്ടു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോടു ജോലി ചെയ്തിട്ടുള്ളതായിരുന്നു. അദ്ദേഹം എന്നെ നിർബ്ബന്ധിച്ചു. അതോടുകൂടി അദ്ദേഹം മൂന്നു നൂറ്റകളുടെ മാനേജറാവുകയാണ്. എന്റെ നിമഗ്നതയിൽ പറ്റുണ്ടു രൂപിക വിവരം നല്ലൊരു തരത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന് വിചാരിച്ചതായിട്ടുണ്ടു. രണ്ടിലൊന്ന് എന്ന നിമഗ്നം എവിടെ വാണിത്തന്ന ജോലി തായിരുന്നു അത്.

വെറുക്കപ്പെട്ട ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട്

അമ്പലപ്പുഴ സ്കൂളിൽ എന്തിനാണ് കൊല്ലത്താലോ സിറ്റിയിലോ അധ്യാപകന്മാർ എന്തിനാണ് കൊല്ലത്താലോ സിറ്റിയിലോ മാത്രമേ എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ ചേർന്നു കിട്ടിയിട്ടുള്ളൂ. ആ മാതൃകയെ നല്ലതായി സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ ചേർന്നു പ്രകടിപ്പിക്കാൻ കഴിയാതെ ഞാൻ വെറുക്കപ്പെട്ടതായി കേൾക്കുകയും ചെയ്തു. അത് അധ്യാപകന്മാർക്ക്. ഒരു കൊല്ലത്തിനുള്ളിൽ ആ കേൾക്കുന്നവരിൽ ഞാൻ കേൾക്കുകയും കഴിയാതെ വരുമായി കണക്കാക്കപ്പെട്ടു. എന്തിനാണ് അതിനും കഴിയാതെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു കേൾക്കുക കിട്ടിയത് ഞാൻ ചോദിച്ചു. കേൾക്കുന്നവരിൽ എന്തിനാണ് കൊല്ലത്താലോ സിറ്റിയിലോ മാത്രമേ എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ ചേർന്നു കിട്ടിയിട്ടുള്ളൂ. ആ മാതൃകയെ നല്ലതായി സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ ചേർന്നു പ്രകടിപ്പിക്കാൻ കഴിയാതെ ഞാൻ വെറുക്കപ്പെട്ടതായി കേൾക്കുകയും ചെയ്തു. അത് അധ്യാപകന്മാർക്ക്. ഒരു കൊല്ലത്തിനുള്ളിൽ ആ കേൾക്കുന്നവരിൽ ഞാൻ കേൾക്കുകയും കഴിയാതെ വരുമായി കണക്കാക്കപ്പെട്ടു. എന്തിനാണ് അതിനും കഴിയാതെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു കേൾക്കുക കിട്ടിയത് ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“നല്ലതും സ്കൂളിൽ എന്തിനാണ് ചേർന്നിട്ടുള്ളതും മാതൃകയെ നല്ലതായി സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ ചേർന്നു കിട്ടിയിട്ടുള്ളതും എന്തിനാണ് കൊല്ലത്താലോ സിറ്റിയിലോ മാത്രമേ എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ ചേർന്നു കിട്ടിയിട്ടുള്ളൂ. ആ മാതൃകയെ നല്ലതായി സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ ചേർന്നു പ്രകടിപ്പിക്കാൻ കഴിയാതെ ഞാൻ വെറുക്കപ്പെട്ടതായി കേൾക്കുകയും ചെയ്തു. അത് അധ്യാപകന്മാർക്ക്. ഒരു കൊല്ലത്തിനുള്ളിൽ ആ കേൾക്കുന്നവരിൽ ഞാൻ കേൾക്കുകയും കഴിയാതെ വരുമായി കണക്കാക്കപ്പെട്ടു. എന്തിനാണ് അതിനും കഴിയാതെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു കേൾക്കുക കിട്ടിയത് ഞാൻ ചോദിച്ചു.

നായ ശൈലർ നായരുടെ മകളാണ്. അവളുമുണ്ണു ചിരിച്ചത്. ഹർഷിച്ചത് വാസുദേവനെ മനസ്സിലാക്കി. വാസുദേവനെ ചിരിച്ചുവെന്നാണ് റിക്കാർട്ട്. റജിസ്റ്ററിൽ നിന്ന വെർ പെട്ടി. എങ്കിലും രേഖകൾ കൊടുക്കാതെ നാ നിത്യവും സ്കൂളിൽ വന്നു പഠിപ്പിച്ചിരുന്നതായി നന്നായി നോക്കി. ഹൈസ്കൂൾ ഓഴിച്ചപ്പോൾ അദ്ധ്യപകരുടെ ശുഭാശംഭലങ്ങളെക്കുറിച്ചും കൈമാറ്റം ചെയ്യുമ്പോൾ ട്രെയിനിങ് ഓഴിപ്പോൾ കൊടുക്കുന്നതിനായി പാട്ടുള്ള എന്നുമുണ്ണു നിയമം? അതു മോണ്ടു വാസുദേവനെ റിക്കാർട്ടിൽ നിന്ന് ഓഴിപ്പോൾ. കട്ടിൽ റിക്കാർട്ടിൽ വന്നിരുന്നതുകൊണ്ട് വാസുദേവനും തുടർച്ചയായും സ്കൂൾ നടത്താനായി. അതുകൊണ്ട് നിയമനിഷേധമായി വാസുദേവനെ അവിടെത്തന്നെ നിശ്ചി.

അങ്ങനെ റിക്കാർട്ടിൽ നാലു മാസങ്ങൾക്കു ശേഷമായി അഞ്ചു മാസങ്ങൾക്കായി ദിവസങ്ങൾ നിശ്ചി. ഒരു മാസത്തിനുള്ളിൽ മാസങ്ങളെക്കുറിച്ചും കൈമാറ്റം നടത്തിച്ചു. വാസുദേവനെ പണ്ടും സ്കൂൾ റജിസ്റ്ററിൽ ചേർത്തു.

മാസങ്ങളെക്കുറിച്ചും കൈമാറ്റം ചെയ്യുമ്പോൾ അതു ചുവർ ശരിപ്പെടുത്താതെ ഗ്രാൻറ് കൊടുക്കാറില്ല. ഏതെങ്കിലും സ്കൂൾ കൈമാറ്റം ചെയ്യുകയാണെങ്കിൽ നൂറോളം മാസം വരെ അ സ്കൂളിൽ ഗ്രാൻറ് പതിവില്ലാ കായിത്തു കായലിലേക്കിട്ടിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ നാലുമാസം വരെ ഒരു പണത്തിന്റെ സ്ഥിതിനുകയിലൊണ്ട് ആവക കൂടുതലായിട്ടാണു മറ്റുള്ള സ്കൂളുകൾക്കൊക്കെ ഗ്രാൻറ് കൊടുക്കുമ്പോൾ നന്നായി പാട്ടുള്ള സ്കൂളിൽ ഗ്രാൻറ് കിട്ടി.

യൂണിയൻ പ്രവർത്തനം സജീവമായി നടന്നിരുന്നു. പാലാഴി ഗ്രാമപഞ്ചായത്തുകൾക്കുള്ള അതിർത്തികളുള്ള എതിർപ്പ് സ്കൂളിലേക്കുള്ള അദ്ധ്യപകരുടെ പൊതു ശൈലിയും യൂണിയനിൽ അംഗങ്ങളായിരുന്നു. ചുരുക്കം

[illegible][illegible]

“അമ്മൻ കൈ നല്ല ചെറുപ്പനാണ്”— എന്ന് മഹാത്മാജി അഭിപ്രായപ്പെട്ടപ്പോൾ അമ്മൻ അമ്മയെ അറിയിച്ചു. “അമ്മൻ കൈ നല്ല ചെറുപ്പനാണ്”— എന്ന് മഹാത്മാജി അഭിപ്രായപ്പെട്ടപ്പോൾ അമ്മൻ അമ്മയെ അറിയിച്ചു.

[illegible]

[illegible][illegible]

הוא נחשב לאחד מהמחברים החשובים ביותר של התנועה הנוצרית החדשה. הוא חי בין השנים 1806 ל-1881, והיה ממייסדי התנועה. הוא חיבר מספר ספרים חשובים, בהם "המשיחיות" (1842) ו"המשיחיות והמשיחיות" (1844). הוא גם חיבר מספר ספרים חשובים, בהם "המשיחיות" (1842) ו"המשיחיות והמשיחיות" (1844).

“ഇപ്പോൾ ചിത്തിരക്കണ്ണൻ മരിച്ചത്, പ്രാർത്ഥന കേൾക്കാൻ
 ൨൦ വാങ്ങിയിട്ടുള്ള ദാനമെങ്കിലും”

"എന്നു വരേണ്ടത്?"—ഞാൻ ആ മനഃശയന്റെ ഭാവം പാർത്തുകൊണ്ടിരുന്നതോർമ്മയായിപ്പോയി. പാപം ആ മനഃശയന് എന്റെ മുഖത്തു നോക്കുന്നതു കൈപ്പറ്റണമെന്നായിപ്പോയി. ആ മനഃശയൻ എന്റെ മുഖത്തു നോക്കുകയാണെന്നുകിൻ, പണ്ടു് അയാളെഴുതിയ കഥയോടൊക്കെ എന്റെ മുഖത്തു നിന്നു വായിക്കേണ്ടിയിരുന്നല്ലോ.

"ഇന്നു നടന്നു്"—നോക്കുവാൻ നിന്നും കിടന്നിരുന്നതും കട്ടിക്കുറുപ്പുതെളുത്തപ്പോൾ പറഞ്ഞു.

"ഇന്നു നിന്നു് ഇറങ്ങിപ്പോ. നാളെ വരാം"—ഞാൻ ഇങ്ങനെയൊക്കെ ചോദിച്ചു: "എന്നു ചെറുതെ നോക്കുകയോ? നോക്കിപ്പോകുന്നതിന്നു നോക്കുന്നതോ? നോക്കുന്നതോ വരുന്നതോണ്ടാവട്ടെ."

"എന്നാൽ വരണം"—ആ വെളിച്ചം കിടന്നു മനഃശയൻ ചോദിച്ചതിന്നു കിടന്നു നിന്നു പറഞ്ഞു:— "ആ സർവ്വവിശ്വാസം അവിടെ കൈക്കൊള്ളുന്നതാൽ പാപമുണ്ടാകുന്നു. ഇതിനെയൊക്കെ പരിശുദ്ധനാക്കണം."

"അവിടെ വരുന്നതും അവിടെയില്ല. ഇതിനെക്കുറിച്ച് പരിശുദ്ധനാക്കണം അവിടെയില്ലാൻ കൈക്കൊള്ളണം" ഇതിനെക്കുറിച്ച് പരിശുദ്ധനാക്കണം. സർവ്വവിശ്വാസം എന്റെ സമാധാനമാണ്. അതു മനഃശയൻ കിടന്നു പറഞ്ഞു ചെറുതെ സമാധാനമാണ്."

"നോക്കുന്നതും വരുന്നതും സർവ്വവിശ്വാസം അവിടെയില്ലാൻ കൈക്കൊള്ളണം. അവിടെയില്ലാൻ കൈക്കൊള്ളണം. കട്ടിക്കുറുപ്പുതെളുത്തപ്പോൾ ഇറങ്ങിപ്പോകുന്നതും വരുന്നതും നോക്കുന്നതും വരുന്നതും ചോദിച്ചു.

"നോക്കുന്നതും"—അതിന്നു മുമ്പെ: "ആ കൈക്കൊള്ളുന്നതും അവിടെയില്ലാൻ കൈക്കൊള്ളണം. അവിടെയില്ലാൻ കൈക്കൊള്ളണം. അവിടെയില്ലാൻ കൈക്കൊള്ളണം."

ഇത് കൂടി വെച്ച് കിട്ടുകയും വേണം. അതു വേർതിരിക്കാൻ എന്തായാലും വേണ്ടെന്നും. അപ്പോൾ സർട്ടിഫിക്കാറ് കൊണ്ടുവന്നാൽ മതിയല്ലോ. അതായിത്തന്നെ എന്റെ അഭിപ്രായം.

അതു വേർതിരിക്കാൻ തന്നെയാണ് എന്തായാലും വേണ്ടെന്നും. അപ്പോൾ സർട്ടിഫിക്കാറ് കൊണ്ടുവന്നാൽ മതിയല്ലോ. അതായിത്തന്നെ എന്റെ അഭിപ്രായം.

"എന്താ പേര് നിങ്ങളുടെ പറഞ്ഞിട്ടു്"— ഇൻസ്പെക്ടർ സ്കൂൾ വരാതെ മരിച്ച കയറി മരിച്ചൊരു വയസ്സ് ചിട്ടിത്തക്കം അത് ചോദിച്ചു:—"അ നിങ്ങൾക്കൊക്കെ നന്നായിട്ടു്?" ഇൻസ്പെക്ടർ ചിട്ടിത്തക്കം അത് ചോദിച്ചു:—"അ നിങ്ങൾക്കൊക്കെ നന്നായിട്ടു്?" ഇൻസ്പെക്ടർ ചിട്ടിത്തക്കം അത് ചോദിച്ചു:—"അ നിങ്ങൾക്കൊക്കെ നന്നായിട്ടു്?"

അങ്ങനെയൊരു ചോദ്യം ചോദിച്ചു, അത് ഇൻസ്പെക്ടർ സ്കൂൾ വരാതെ മരിച്ച കയറി മരിച്ചൊരു വയസ്സ് ചിട്ടിത്തക്കം അത് ചോദിച്ചു:—"അ നിങ്ങൾക്കൊക്കെ നന്നായിട്ടു്?"

"എന്നു ചോദിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ മറ്റൊരു ചോദ്യം ചോദിച്ചു:—"അ നിങ്ങൾക്കൊക്കെ നന്നായിട്ടു്?" ഇൻസ്പെക്ടർ ചിട്ടിത്തക്കം അത് ചോദിച്ചു:—"അ നിങ്ങൾക്കൊക്കെ നന്നായിട്ടു്?"

അത് ചോദിച്ചു:—"അ നിങ്ങൾക്കൊക്കെ നന്നായിട്ടു്?" ഇൻസ്പെക്ടർ ചിട്ടിത്തക്കം അത് ചോദിച്ചു:—"അ നിങ്ങൾക്കൊക്കെ നന്നായിട്ടു്?"

"അത് ചോദിച്ചു:—"അ നിങ്ങൾക്കൊക്കെ നന്നായിട്ടു്?" ഇൻസ്പെക്ടർ ചിട്ടിത്തക്കം അത് ചോദിച്ചു:—"അ നിങ്ങൾക്കൊക്കെ നന്നായിട്ടു്?"

“എന്ന ഇതിവൃത്തങ്ങൾ മാർഗ്ഗനിർദ്ദേശം” ആഗമിച്ചതോടെയും (എന്നിവിടെ), ഈ രാജധാനിയിൽ മാറ്റം.

“ഇവിടെയെന്താ പൊക്കമുണ്ടു?” - നെക്കാട്ടുനിന്നുൾ താ
 ന്നുൾ ചോദിച്ചു.

“ചാത്തു”യെ തന്നെ വിശദീകരിക്കേണ്ടതായി വന്നിരിക്കുന്നു. “ഇതിനെപ്പറ്റി പട്ടാമ്പി പരിഭാഷയിൽ ചിലപ്പോൾ” എന്നു പറഞ്ഞ് വിശദീകരിക്കുന്നു. നന്നായ്ക്കുറിച്ച്, “ചാത്തു”യെ വിശദീകരിക്കുന്നു.

ഇതിനെപ്പറ്റി കാര്യം കേൾക്കുമ്പോൾ നിങ്ങൾ, യേശു
കൊണ്ടു് എന്തിനുള്ളിൽ ഉൾക്കൊള്ളുന്നു. എന്നാൽ നിങ്ങൾക്കിനിടെ
അപ്പോസ്തലന്മാർ യേശുവിനെ നോക്കി. അവർക്കു് അറിയാത്തതും നോക്കി
നിൽക്കുന്നതും അവർക്കു് അറിയാത്തതും ആയിരുന്നു. ഇതിനെപ്പറ്റി എന്തിൽ
വെറുപ്പില്ല. അയാൾക്കു് എന്തൊരു യേശുവുള്ളതായിരുന്നു
യേശുവിന്റെ യേശു. യേശുവിനെപ്പറ്റി യേശുവിനെ? യേശു
എന്ന അർത്ഥത്തിലുള്ള യേശുവിനെപ്പറ്റി യേശുവിനെ.

കൊല്ലം മുതൽ തൃശ്ശൂർ വരെ തീരത്ത് ചേർത്തു
 ഈ നിലയിലായി കൊടുത്തു. ഇതിന്റെ ഭാഗമായി
 ചിലരെ തടസ്സപ്പെടുത്തി. തീരത്ത് ചേർത്തു വരിയ
 നോക്കി. ഇതിനോടനുബന്ധിച്ച്, കൊല്ലം തീരത്ത് ചേർത്തു
 വരിയ്ക്കും:

“എടുത്തു ചിച്ചിട” നോട്ട്?”—

[illegible]

അതെഴുതും. അന്നു പഠിപ്പിക്കാനായില്ല, പലപ്പോഴും അങ്ങിനെ എഴുതുന്നത്. ചിലപ്പോൾ ഒരു ചാസത്തെ ഒന്നിച്ച് ഒരു വഴിവാക്കേണമെന്നും എഴുതിത്തീർത്താൽ. ചില ഇൻസ്പെക്ടർമാരോ അതു ചോദിക്കാറുണ്ട്. മാത്രം ചിലർ അതിനെപ്പറ്റി ഒന്നുംതന്നെ അന്വേഷിക്കുകയില്ല. കൈനിയ്ക്കു കഴിച്ചാൽ അതെഴുതാതെയാണ് പാഠമെഴുതുന്നതെങ്കിൽ ആ കാരണം പഠനമുൾക്കൊള്ളുന്നതിനെ അവരെ അവയുടെ പ്രാക്ടിക്കൽ കഴിക്കാതെ ഇൻസ്പെക്ടർമാർക്കു കൈമാറ്റമുണ്ടാകും. അങ്ങനെയൊരിക്കലും ഉണ്ടാകരുത്. അന്നു ഞാൻ കിട്ടിയിട്ടുണ്ടോട്ട് കൊണ്ടുപോയിരുന്നില്ല. ഞാൻ മുമ്പടി പറയാതെ ഒന്നു പറഞ്ഞു.

“എന്താ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്താനും പറയാതെ?”—ഇൻസ്പെക്ടർ തുടൻ ചോദിച്ചു.

ഇൻസ്പെക്ടർ യൂണിയനോടു് വലിയ വെറുപ്പാണ് എന്ന സംഗതി എനിക്കു മനസ്സിലായി. ഞാൻ യൂണിയൻ പ്രവർത്തകന്മാരെന്നും പ്രാദേശിക യൂണിയൻ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതെന്നും ഈ പുതുമായി വന്ന ഇൻസ്പെക്ടറോടു് ആരു പങ്കാളി? അതായി എന്റെ ആലോചന.

“എന്താ നാവില്ലേ?” ഇൻസ്പെക്ടർ മുന്നാമതും കോണ്ടാടി.

“ഞാനിന്നു കൊണ്ടുവന്നിട്ടില്ല”—ഞാൻ പരസ്യത്തെ പറ്റാതെ മുമ്പടി പറഞ്ഞു.

“കാമ്പസിൽ കൊണ്ടുപോയി വെക്കുകയാണ് നല്ലത്. ഞാൻ കേട്ടിരിക്കുന്ന പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തൽ വിതരണമനുസരിച്ച് പാഠമാണെന്നും”—ഇൻസ്പെക്ടർ എഴുന്നോടു പോകുമ്പോൾ തുടന്നു:—പ്രാക്ടിക്കൽ കഴിയുന്നതെങ്കിൽ അടങ്ങിയവയെങ്കിലും തിരിയുകയാണ് നല്ലത്.”

ഞാനെന്നും പറയാനില്ല. എന്തു പായനാണ്? കറുപ്പായ കറുപ്പും എന്തിന് പായാണ്. വളരെ വളരെ വെറിയ ഒരു കറുപ്പാക്കണമിറ്റും അതെന്റെ കയ്യിലാണ്. ഞാൻ ആ മനസ്സാൽ കർത്തവ്യം നിർവ്വഹിക്കുകയും ചെയ്തു. പ്രാപ്തിയിലേക്ക് എപ്പോഴും മുന്നോട്ട് നോക്കിക്കൊണ്ടു് ഞാൻ കസാലയുടെ മുമ്പിൽ നില്പായി. എന്നോടുള്ള വെറുപ്പിന്റെ മൊത്തം കാരണം കൂടി നാം ചർച്ചയിൽ ഇറക്കുന്നതുകൊണ്ടുപിന്നെ കിന്നിയിക്കുമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു ദുഷ്ട ദൃഷ്ടിയോടും വാമനാഭനോടും വിരോധം ഉണ്ടായതുകൊണ്ടു വെറുപ്പ് എനിക്കുണ്ടായി. അദ്ദേഹം ഒരു നല്ല മനുഷ്യനാണ്. എനിക്ക് കൃത്യമായ കാര്യം കണ്ടു എന്റെ ചാരിനും മറ്റു എന്തെങ്കിലും കൃഷി - പഴയ മരങ്ങൾക്കോ മരങ്ങൾക്കോ നൽകാത്തതാണ്. എനിക്ക് നൽകാത്തതായി. അതുവെല്ലെങ്കിൽ ഇവർക്കുവെക്കും കൊണ്ടു എന്റെ നേക്കു തട്ടിക്കൊണ്ടിരിക്കണം ഒരു പക്ഷെ വെറുപ്പിനായിരുന്നു എന്നു പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നതാണ്. മനസ്സിലാക്കുമ്പോൾ എനിക്ക് ആ 'മാനസ്സോട്' കാര്യത്തെ നോക്കുമ്പോൾ.

എല്ലാ ഓരോ കാര്യം സമ്പാദിച്ച ശേഷം ഇവർക്കു കൂടി എന്റെ ഓരോന്നിന്റെ അടുത്തു വന്നു നിന്നുകൊണ്ടു്. ഞാൻ കേൾക്കുവാൻ വേണ്ടിത്തന്നെ ഹെഡ് മാസ്സോട് ഒരു പ്രസംഗം ചെയ്തു. അതിലെ ഇത്തരക്കാരെ ഇറക്കിയതും.

മാനേജർമാർ മാനുഷമാണ്. നാട്ടിലെ വിദ്യാഭ്യാസം വളരുന്നതിന് അവർക്കുവേണ്ടി ചെയ്യേണ്ടതുണ്ട്. ഏതൊക്കെ ഓരോന്നായി വിട്ടിട്ട് വെറുക്കുമായിട്ടു നോക്കി വേർതിരിച്ച് മണി (അത്യാവശ്യത്തിനുള്ള പണം) കൊടുത്തു് ഇവർക്കിരിക്കുമ്പോൾ ഈ യൂണിയൻ ക്ലബ്ബ് മാത്രമായിരിക്കണം. യൂണിയനിൽ ചേരുന്നതു് പാടില്ലാത്തതാണ്. മാത്രമേയോ കോണിരിക്കുന്ന നാൾക്കേയോ. മാത്രം മാത്രം. ഇവർ

കൊണ്ടു് ആ 'മാമ്പറ്റ' ഒരു നാണു് തന്നെ: യൂറോപ്പിൽ പോന്ന പ്രതി വിളിച്ചു നോക്കുന്നതിന്് മുമ്പാകെ യാതൊന്നും പ്രവൃത്തി ചെയ്യുകയില്ല. ഈ ദൃഷ്ടിയിൽ വല്ലവനുമുണ്ടെങ്കിൽ അത്തരം പ്രത്യേകിച്ച് ചൊല്ലിക്കിട്ടിരിക്കുകയാണ് നല്ലതെന്നും ഉപദേശിക്കണം."

മഴയായാ ഇപ്പി കിടന്നു. ഇൻസ്പെക്ടർ പോവാതെ സമ്മതി.

"ബസ്റ്റിയിൽ ഓടിക്കൊണ്ടു് ഓടുന്ന വരണമല്ലേ?"—ഇൻസ്പെക്ടർ ചോദിച്ചു: "എന്താ ഈ നഷ്ടമിടയെന്നു് ഓർ?"

"ഓർ? നഷ്ടം വരാൻ"— മറുപടി: "മാസ്റ്റർ ഇന്നു പ്രത്യേക കാര്യമില്ലാത്തതല്ലേ."

"ഓ മാസ്റ്റർ! പറയൂ"— ഇൻസ്പെക്ടർ ചർച്ച നാമത്തെ ചർച്ചിക്കൊണ്ടു് ചോദിച്ചു:—"നിങ്ങൾ പോവുമ്പോൾ സ്കൂളിൽ ബസ്റ്റിക്കിടാത്തതല്ലേ?"

"ബസ്റ്റി..."— മറുപടി: "മാസ്റ്റർ ചോദിച്ചു: "ഇൻസ്പെക്ടർ ചോദിച്ചു: "ബസ്റ്റിയിൽ ഓടിക്കൊണ്ടു് ഓടുന്ന വരണമല്ലേ?"

ചർച്ച നാമൻ ഇൻസ്പെക്ടർക്കെ കൂടെ പോവാതെ സമ്മതി.

"അഞ്ചാം ക്ലാസ്സിലെ മേൽപ്പറയുന്ന എന്തെങ്കിലും കാര്യം ഇരിക്കുന്നുണ്ടു്, അതെന്തെന്നോളം"—ഇൻസ്പെക്ടർ വരാതെ ലേക്കിടയെന്നോളം എന്തെന്നോളം യാതൊന്നും പറഞ്ഞു:—"എന്തിന്റെ പ്രതിഫലം. ചോദിച്ചു. ഒരു പ്രതിഫലം" വെറുപ്പാ വിശ്വാസം അതെന്നും വഴിക്കൊണ്ടു് കുന്ന ആ യാത്ര മേൽപ്പറയുന്ന സിദ്ധതിയെ ചോദിച്ചു വിളിച്ചു.

"എന്തെന്നോളം"— മറുപടി: "അതെന്തെന്നോളം. ഇപ്പോൾ ബസ്റ്റി പ്രതിഫലം."

പ്രാക്രിഷ്ഠ

'39 ആഗസ്റ്റ് മാസത്തിലാണ് തിരുച്ചാഴി യെ പ്രതിക്കാരൻ എതിർത്തത്. അതു കൊണ്ടുവന്നു തന്നെ. വെള്ളിയായ്ക്കു അമ്പലപ്പുറത്ത് സ്കൂളിലെ വാർത്താപരിഭാഷയെന്ന നാമം അന്നേ ദിവസം ആന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു് ഇൻസ്പെക്ടറുടെ മുഖിൽ മാർജ്ജനമാണെന്നും ആയിരുന്നു കത്തിലെ ഉള്ളടക്കം. സ്കൂൾ മാനേജർക്ക് ഒരു കപ്പന

ഞാൻ കപ്പനയെടുത്തു് ഏന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റുമായി നാ വെള്ളിയായ്ക്കു അമ്പലപ്പുറത്ത് സ്കൂളിലേക്കു പോയി. ഇൻസ്പെക്ടർ വരുത്താറായെന്നു കേൾപ്പാൻ കേൾ ദിവസം തന്നെ മാനേജർക്ക് അറിയിച്ചായി സ്ഥലത്തെത്തിയിരുന്നതുകൊണ്ടു് കൂടാതെ പത്തു മണിയു് സ്കൂളിൽ റോജരായിരുന്നു. കുട്ടികളെക്കൂടെയെടുത്താൽ റോജരെയെടുത്താൽ ഇൻസ്പെക്ടർക്ക് തിരക്കിലാണ്. ഒരു കിരീടം തന്നെ സമയത്തു പാടിത്തന്നു എന്ന ഒരു കാര്യത്തെപ്പറ്റി, കുട്ടികളെക്കൂടെയെടുത്താൽ അനോട്ടേഷനുകളാ മേണുണ്ട്. വരുത്താൻ മേജർക്കു തന്നെ നിന്നു് കറുപ്പായി ഇവിടെ നാ ഇൻസ്പെക്ടർ വിശദീകരിക്കാൻ തന്നെ നിന്നായിട്ടു കിട്ടിയിട്ടുണ്ടെന്നാണ്. താഴെ ഉള്ള കിരീടം സ്കൂളിൽ മേജർക്കു വരുത്താൻ വിട്ടുകൊടുത്താണ്. മാധ്യമം ഒരു കാര്യത്തെപ്പറ്റി എ

“ഏതു മിസ്റ്റർസ്സിന്റെ” ഇൻസ്പെക്ടർ അറിയാത്ത മട്ടിൽ അന്വേഷിച്ചു.

“ഇവിടെ ഹെഡ് മിസ്റ്റർസ്സായിരുന്ന നാണിയമ്മയുടെ”—ഹെഡ് മാസ്റ്റർ ബോധ്യപ്പെടുത്തി.

ഇൻസ്പെക്ടർ സർട്ടിഫിക്കറ്റു വാങ്ങി മറിച്ചു നോക്കി ബോണ്ടു ചോദിച്ചു: “എടുത്തു ആ ജന്തു?”

“ഇവിടെയുണ്ടു്”—ഞാൻ കറുപ്പു ഡെസ്ക് മേലുംബിച്ചു കൊണ്ടുതന്നെ കേണോട്ടു ചെയ്ത.

“ഓ—പ്രസിഡണ്ടു് ഇവിടെയുണ്ടോ? ഞാനാഞ്ഞിപ്പു്”—ഇൻസ്പെക്ടർ തുടങ്ങി:—“സത്യവും മതുംമുഖമില്ലാത്തവക.”

“ഭോണ്ടാത്തതൊന്നും ചെയ്തതുമില്ല. പരിക്കേറ്റു് ഇൻസ്പെക്ടർ വരുമ്പോൾ സർട്ടിഫിക്കറ്റു കൊണ്ടുവന്നു കാണിച്ചുകൊടുക്കണമെന്നു മാനേജർ ആവശ്യപ്പെട്ടു. ഞാൻ ഏതൊരു മതുംമുഖം ആരു കൊണ്ടുവന്നു കാണിച്ചുവരുവാൻ വിസ്മയമാണ്.”

“ഓ മതുംമുഖം!” ഇൻസ്പെക്ടർ തുടങ്ങി:—“തട്ടിപ്പറിയല്ല മുന്നിരന്റെ മതുംമുഖം? എന്താ നിങ്ങളു് ഗവണ്മെന്റു വാങ്ങാത്തതു്?”

“ഇപ്പോൾ തന്നാൽ വാങ്ങാം. മാസം പത്തുണ്ടുപ്പി കറിയും നിന്നോടത്തോളം കാലത്തേക്കു വാങ്ങിത്തന്നാൽ മതി” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“പൊല്ലത്തിൻ എൻ പതുപ്പിടേക്കു ജോലിയെടുക്കാമെന്നു് നീ വെളുത്തുവിടാമിപ്പിടിലല്ലേ ഇവിടെ വേണതു്? എന്തിലേപ്പോൾ വായിൽ തോന്നിയതൊക്കെ പറയുന്നതല്ലേ മതുംമുഖം?”

“ഞാൻ വായിൽ തേങ്ങിയതൊന്നും പറഞ്ഞിട്ടു, അവർക്കുണ്ടാകാൻ സിന്ധു അധർമ്മത്തിന്നു വേണ്ടി നമുക്കൊന്നും പറഞ്ഞിട്ടില്ല.”

“നല്ല വിലയാണ് വാങ്ങിയത്” ഇൻസ്പെക്ടർ ചുറ്റും:- “ഈ വിലയ്ക്കായി നമുക്കു കൈമാറ്റം ചെയ്തതും ഇല്ലാത്തതും നിങ്ങളുടെതാണ്.”

“എന്നാൽ ഞാൻ വെട്ടിയിട്ടുണ്ടോളം”— ഞാൻ ഒട്ടാകെ ചിലിറ്റി. അതിനുമുമ്പെ ഓരോ ചിലിറ്റിയിലും എനിക്ക് സാധ്യമായിരുന്നില്ല. ഞാൻ തന്നെ പറഞ്ഞു, ഞാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു: “സർട്ടിഫിക്കറ്റു കണ്ടിട്ടു? അതൊന്നും കണ്ടിട്ടില്ലെങ്കിൽ അത് മടക്കിത്തരണം. എനിക്ക് വേണ്ടത്. രാവിലെ വന്നിട്ടു പട്ടിണിയായി നില്ക്കുന്നതാണ്.”

പക്ഷേ അതിനിന്നുതന്നെ ആ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുമായി അതിന്റെ തലയ്ക്കു സമാന്തരമായിട്ട് ഒരു വില കൈമാറ്റം ചെയ്ത പെട്ടെന്നു തന്നെ. “ചോ-ചോ-വെട്ടുന്നതു സിന്ധുണ്ഡം!”—ഇൻസ്പെക്ടർമാർക്കൊരിട്ടു.

“ഇതിൽ സർട്ടിഫിക്കറ്റു ചേർക്കണം?”—ഇൻസ്പെക്ടർ ചോദിച്ചു.

“ഇപ്പോഴുണ്ടെങ്കിൽ ചേർത്തു തരാ. ഇല്ലെങ്കിൽ ചേർക്കാതെ തരാ.” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ചുറ്റും നില്ക്കുന്ന മാസ്റ്റർമാരും കുട്ടികളും കേൾക്കുന്നതിൽ ഇൻസ്പെക്ടർമാരുടെ അഭിപ്രായം നോക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നു എനിക്ക് തോന്നി. ഞാൻ നിർമ്മാലം സംസാരിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കെ കൂടിയിരുന്ന ചിലർ അടുത്തുവന്നു.

“ആ കിട്ടിപ്പോയത് റജിസ്റ്റർ ഇങ്ങോട്ടുണ്ടെങ്കിൽ വരികയോ” ഇൻസ്പെക്ടർ രാജനാഥൻ ചുറ്റും:- “ഇതും—”

എനിക്കു നിരാശയുണ്ടായില്ല. അയാൾ എന്തോട് പറഞ്ഞ ധികാരപരമായ ഓരോ വാക്കിനും ഞാൻ നികച്ചും നമാധാനം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്ന കൃതാർത്ഥത എനിക്കുണ്ടായിരുന്നു.

ഒരു ഗവണ്മെണ്ടുദ്യോഗസ്ഥൻ 'വെള്ള'നായിത്തീർന്നാൽ എങ്ങനെയിരിക്കുമെന്നതിന്റെ മാതൃകയായിരുന്നു ഈ സ്വെക്സ് ശങ്കരനായണനെഴുതപ്പാൻ.

അതുവരെയും എന്റെ ഗണിതത്തെപ്പറ്റി ഞാൻ യാതൊരാവലാതിയും പറഞ്ഞില്ല. ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിനോട് പറഞ്ഞിട്ടു കാർച്ചിടല്ലെന്ന പണ്ടുണ്ടെന്ന ബോധ്യപ്പെട്ടിരുന്നുവാണ്. എന്നാൽ യൂണിയൻ പ്രവർത്തനം ശക്തിപ്പെടാൻ തുടങ്ങിയതോടുകൂടി ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് മാത്രം ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് മാത്രമേ ലധികാരിയായ ഡി. ഇ. ഒ. (ഡിപ്ലിക്ട് വിദ്യാഭ്യാസ ആഫീസർ)വും ചില നടപടികളെല്ലാമെടുത്തിരുന്നു. നിയമപരമായി വലിയ അധികാരമൊന്നും ഈ കാർച്ചിൽ ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിനാണായിരുന്നില്ലെങ്കിലും ഗ്രാൻറ് അനവധി ചുക്കൊടുക്കേണ്ട ഒരു കടന്നൊഴി അവതടെ കയ്യിലുള്ളതുകൊണ്ടും അദ്യോപകന്മാരുടെ ആവശ്യം ന്യായമായിരുന്നതുകൊണ്ടും ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റ് ആ ആയുധം കാട്ടി ചിലപ്പോഴൊക്കെ മാനേജർമാരെക്കൊണ്ട് മർദ്ദം ചെയ്തിട്ടിരുന്നു. പ്രാദേശിക യൂണിയൻതന്നെ അത്തരം രണ്ടോ മൂന്നോ കേസുകളിൽ ഇടപെട്ട ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റുപോലീ കാർച്ചും നിർദ്ദിഷ്ട കയ്യുണ്ടായി. പ്രാദേശിക യൂണിയനിലെ പ്രസിഡണ്ടെന്ന നിലയ്ക്ക് എന്റെ ആവലാതി ഞാൻ തന്നെ ബോധിപ്പിക്കുന്നതിൽ ഏതോ ഒരുപക്ഷം തോന്നിയതുകൊണ്ട് ഞാൻ അതുവരെ അതു ചെയ്യാതെ കഴിഞ്ഞു. ഇനിയതു ചെയ്യുകയാണെങ്കിൽ ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് എന്തിനെതിരായിരുന്ന വ്യക്തമായി. "ഏതു ചെയ്യണം" ഞാൻ ആലോചിച്ചു. ഇൻസ്റ്റി

കുറു എതിരായാലും എന്റെ ആവശ്യം ന്യായമാണ്. ഞാൻ ആവലാതി ബോധിപ്പിക്കുവാൻ തന്നെച്ച. അന്നു വൈകുന്നേരം തന്നെ ഗവണ്മെന്റിനോടു തന്നെ അമ്പലപ്പാസ്സ് സ്കൂൾ മാനേജറുടെ കാർട്ടുബിൽ ഇടപെട്ടു കാർട്ടു തീർപ്പിച്ചു തരണമെന്ന പരാജയപ്പെടാക്കി അതിന്റെ മൂന്നു കോപ്പിയെടുത്തു ഞാൻ ഇൻസ്പെക്ടറുടെ ആഫീസിലേയ്ക്ക് റജിസ്റ്റ് ചെയ്തെച്ച. രണ്ടാമതൊന്ന് ജില്ലാ വിദ്യാഭ്യാസ ആഫീസുകാരെ മുന്നാമത്തേത് മദ്രാസ് സംസ്ഥാന വിദ്യാഭ്യാസ മേലധ്യക്ഷനും അയച്ചു കൊടുത്തു. നാലാമതായി അലോറിലുള്ള ഡോം പെർപ്പിൾസിന് ഒരു കോപ്പി കൂടി എടുത്തു വിദ്യാഭ്യാസ മന്ത്രിയ്ക്കും അയച്ചു കൊടുത്തു. ഇൻസ്പെക്ടർ എതിരെയായിരുന്നു. അദ്ദേഹമെന്നും ചെയ്തില്ല. എതിർക്കുന്നില്ലായിരുന്നു. അയാളുടെ മേലുദ്യോഗസ്ഥന്മാരിൽ നിന്നു മാത്രമേ എതിർക്കു വല്ല ആനുകൂല്യവും സിദ്ധിക്കുമോ എന്നു സംശയമുണ്ടായിരുന്നില്ല. കോൺഗ്രസ്സ് മന്ത്രിസഭ അധികാരത്തിലുള്ളപ്പോൾത്തന്നെ കോൺഗ്രസ്സ് പ്രവർത്തനമായ മോഡലനെ—യാതൊരു കാര്യവും ചെയ്യാതെ തന്നെ—കോൺഗ്രസ്സ് പരിപാടി നടപ്പാക്കുന്നതിനിടയിൽ അറസ്റ്റ് ചെയ്തതു ഞാൻ കണ്ടതാണ്. എങ്കിലും കോൺഗ്രസ്സിന്റെ മന്ത്രിസഭയെല്ലെ എന്നൊരു നോമ്പർ ഒരു പരാജി മന്ത്രിയ്ക്കു കൂടി അമ്മയ്ക്കാൽ എന്നെ ചേർപ്പിച്ചു.

• ജൂണിന്റെ പ്രവർത്തനം സജ്ജമായി മുന്നോട്ട് പോവുകയാണ്. ഗവണ്മെന്റ് പല വാഗ്ദാനങ്ങളും നൽകുകയുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും അതൊന്നും നടപ്പിലാക്കാതെ നില്ക്കുകയുണ്ടാകുകയായിരുന്നു. ഒരു സമരത്തിലേയ്ക്കു വിരമിച്ചു പാടി അധികാരി വളരെ വരികയാണ്. കോൺഗ്രസ്സിന്റെ മന്ത്രിമാർ അധികാരികൾ ന്യായമായ ആവശ്യങ്ങളുടെ ഏറ്റവും ഉയർന്നതായ ഒരു ശതമാനം അനുവദിക്കുമെന്ന വാഗ്ദാനം

ചെയ്തും. പക്ഷേ, തൊട്ടുകൊണ്ടുകൊണ്ടാൽ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും മറ്റും പലതരത്തിലുള്ള പാപങ്ങളെ ചെയ്തു കൊണ്ടു കബളിപ്പിച്ചു. അങ്ങനെ മറ്റുള്ള ചിലർക്കും അപരാധമായിത്തീർന്നു.

സമൂഹത്തിൽനിന്നും ഉത്തമനുമായ മോശത്തിന് എന്തെന്നാണ് അദ്ദേഹത്തിനറിയാത്തതും തിരിച്ചറിയുന്നതും. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിൽ കരുതിയിരുന്ന മോശനടപടികൾ വിമതളായിത്തീർന്നു. അദ്ദേഹത്തിന് കുറേക്കൂടി ഇൻ്റെക്കൂടി ഭരണനാമധേയം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും ഇതിനെപ്പറ്റി പ്രാഗല്ഭ്യമുണ്ടായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ ഏതൊരു മിടുക്കൻ തന്നെ. മോശയുടെ ചുറ്റുമായിരുന്നു. ഞാൻ ഉപകൂലപ്രസംഗത്തിന് എഴുന്നേൽക്കുമ്പോഴാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റേതായിത്തീർന്നത്. ഞാൻ കറുപ്പു നേരം ആലോചിച്ചു നിൽക്കുമ്പോൾ അദ്ദേഹം സമാധാനത്തിൽ ഇരുന്ന് ഒഴിഞ്ഞുകൊടുത്തു, അങ്ങിനെയോ അല്ലാതെ നല്ലൊരു അടങ്ങിയിരിക്കാത്തതായിത്തീർന്നു. അന്നത്തെ വിചാരമായ "നമുക്കു സേവനം" തൊട്ടുകൊണ്ടിട്ടു പ്രസംഗിക്കാൻ തുടങ്ങി.

അദ്ദേഹം സമൂഹത്തിൽ നിന്നാണ് അങ്ങനെയൊരു നിരീക്ഷണം. അദ്ദേഹം ആകെ പാപമുള്ളവനായിരുന്നു: "ഇൻ്റെക്കൂടി വന്നുവെന്ന്, ഇനി ഉപകൂലമല്ലാത്ത അടങ്ങി."

"ഇൻ്റെക്കൂടി പടി കടക്കുകയാണ്. ഇനി ഞാൻ ഇവിടെ നിന്നും മറിഞ്ഞിട്ട് അദ്ദേഹത്തിന് ഒഴിവാക്കിത്തന്നതായി സിദ്ധിച്ചു വന്നു. ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും ഇവർക്കും അപമാനമെന്നതായിത്തീർന്നു. "ഞാൻ ഇവിടെ നിന്നും മറിഞ്ഞിരിക്കുന്നതായി തീർന്നുവെന്ന് കൈ പൊക്കണം" ഞാൻ പെട്ടെന്ന് തിരിച്ചറിയുന്നതായി. കറുപ്പു വെളിച്ചം ചിത്രമായിത്തീർന്നു സിദ്ധിച്ചും കൈ പൊക്കി. ഞാൻ—

"ചന്ദ്രൻ"—സിക്രട്ടറി ഇടൻ: "ഇന്നത്തെ ഇത്തരം നാലുമ്പേരും ഇവിടെ പെടാത്തത്. നമ്മുടെ ബഹുമാന്യ നായകൻ ഇവിടെ ഇരിക്കുന്നു. എല്ലാവരും ആ യോഗം ഉപേക്ഷിച്ചു ഇവിടെ വന്നിരിക്കണം."

എഴുന്നള്ളത്തോളം അടുത്തു കയറിയിരുന്ന ആ യോഗത്തിൽ നിന്ന നെടുമ്പാൾ എഴുന്നേറ്റു നൂറ്റിലെറ വരുന്നതെല്ലാം പോയി എന്നു കേൾക്കുന്ന കാഴ്ച ഇവിടെ ഏറ്റവും.

അദ്ദേഹം എന്റെ ഉപയോഗം പ്രസ്താവം കഴിഞ്ഞു പാർലമെന്റിലേക്കു അയയ്ക്കപ്പെടുന്ന കമ്മിറ്റിയെക്കുറിച്ചു സമാജികന്മാരെപ്പറ്റി നോക്കി. ഒരു നേരത്തു കോർപ്പറേഷൻ കമ്മിറ്റിയിൽ നിന്നു കേൾക്കപ്പെട്ട ഒരു കാര്യം എന്തെന്നു ചോദിച്ചു. അദ്ദേഹം എന്റെ അടുത്തു കയറിയിരുന്ന നൂറ്റിലെറ വരുന്നതെല്ലാം പോയി എന്നു കേൾക്കുന്ന കാഴ്ച ഇവിടെ ഏറ്റവും.

ഒരു ഹാളിൽ രണ്ടു യോഗം

പാർലമെന്റിലെ അയയ്ക്കപ്പെട്ട പാർലമെന്റിലെ ഒരു കമ്മിറ്റി. ആ സമാജികന്മാരുടെ മുമ്പിൽ നോക്കി വന്നപ്പോൾ ഇതിൽ പെട്ടെന്ന് ബോധ്യമായി. അദ്ദേഹം എഴുന്നേറ്റു പറഞ്ഞു:—"അദ്ദേഹം അയയ്ക്കപ്പെട്ട നൂറ്റിലെറ വരുന്നതെല്ലാം പോയി എന്നു കേൾക്കുന്ന കാഴ്ച ഇവിടെ ഏറ്റവും. അദ്ദേഹം അയയ്ക്കപ്പെട്ട നൂറ്റിലെറ വരുന്നതെല്ലാം പോയി എന്നു കേൾക്കുന്ന കാഴ്ച ഇവിടെ ഏറ്റവും. അദ്ദേഹം അയയ്ക്കപ്പെട്ട നൂറ്റിലെറ വരുന്നതെല്ലാം പോയി എന്നു കേൾക്കുന്ന കാഴ്ച ഇവിടെ ഏറ്റവും."

എന്നിങ്ങനെയായി പോയിരുന്നവർ ഇന്നിപ്പോൾ വേർതിരിച്ചു വെക്കപ്പെട്ടവർ പാർലമെന്റിലെ. അവർ ഇവിടെ ഇരിക്കുന്നു എന്ന് പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുക്കം ഏതാനും

നുള്ള. എന്നിട്ടും ഇൻസ്‌പെക്ടർ രേജനാരായണനെപ്പോലെ
 ദൂരത്തു നിൽക്കുകയും ചെയ്തു. കോലാട്ടിൻ
 കൂട്ടത്തിൽ ചാടി വീഴുന്ന പുലിയെപ്പോലെ കണ്ണു ചുവപ്പി
 ചു മിശ്ര പിരിച്ചുകൊണ്ട് ഇൻസ്‌പെക്ടർ അഞ്ചാം ക്ലാസ്സി
 ലെ കസാലയിൽ ഇരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അച്ഛനായി
 ഓർത്തീജപാല മുഴുവനും ഏകദേശം നേക്ക് ആളി വരുന്നതാ
 ണെന്നറിയാം. എന്നാലും തെറ്റിപ്പറ്റിയതിന്റെ അടുത്തു
 താമസിക്കുന്നവർക്കു അതിന്റെ പൊട്ടിപ്പൊങ്ങിയെ മേൽപ്പറേ
 ണമല്ല. ഹെഡ്‌മാസ്റ്റർ നാണയവാനുടേതും പരിമി
 ത്തിട്ടു വിട്ടു.

“മാനേജർമാരെ? വരാൻ പറയണം”—ഇൻസ്‌പെക്ടർ
 ആജ്ഞാപിച്ചു.

ഹെഡ്‌മാസ്റ്റർ രാമൻകുട്ടി നായരോടു മാനേജറെപ്പു
 ററി അന്വേഷണം നടത്തി നിർഭാഗമായി. മാനേജർ ഒരു
 കഴിപ്പിക്കൽ കേന്ദ്ര നടത്താൻ കോടതിയ്ക്കു പോയിരിക്കുക
 യാണ്.

“മാനേജറെ വിളിക്കാൻ പോയിട്ടു ഹെഡ്‌മാസ്റ്റർമാരി
 ്ല്ലാരുമെന്തായോ?”—ഇൻസ്‌പെക്ടർ ഏഴനോറു ക്ലാസ്സിന്റെ
 പുറത്തു വന്നപ്പോൾ:—“കാട്ടിത്തരാം. ഞാൻ സ്കൂളിന്റെ അം
 ഗീകരണം പിൻവലിക്കും.”

ഹെഡ്‌മാസ്റ്റർ ഇൻസ്‌പെക്ടറുടെ അടുത്തു ചെന്നു ത
 ല ചൊറിക്കു.

“ഈ സ്കൂളിൽ നിന്നെല്ലാവരും കഴിഞ്ഞ ടിച്ച്‌യൂസ്”
 മീറ്റിങ്ങിൽ വന്നിരുന്നില്ലേ?” ഇൻസ്‌പെക്ടർ ചോദിച്ചു.
 ആ മനസ്സന്റെ നോട്ടങ്ങൾ കരിമേലത്തിൽനിന്നു മിന്നൽ
 പിണയകൾ പോലെ ഏന്റെ മുഖത്തു വന്നു പീണിത്തന്നു.

“എല്ലാവരും പോയിയിരുന്നു.”—ഹെഡ്‌മാസ്റ്റർ പറ

ഞ്ഞു. മിറാസീസ് റജിസ്ട്രി എടുത്തു വന്നു—പൈഡ് മാസ്റ്റർ ക്ലാസ്സിലേയ്ക്ക് കടന്നു.

“ഈ സ്കൂളിലുള്ള പരാമർശം യൂണിയനിൽ ചേർന്നിട്ടില്ലേ?”—ഇൻസ്പെക്ടർ വിവരം ചോദിച്ചു.

“ഞാൻ ചേർന്നിട്ടില്ല”—പൈഡ് മാസ്റ്റർ പറഞ്ഞു.

“ഏകദേശം മിറാസീസിന് നിങ്ങൾ ചെയ്ത ഗവർണ്മെന്റോ? ഇൻസ്പെക്ടറെ അവചാരിയ്ക്കുകയല്ലേ ചെയ്തത്?” ഇൻസ്പെക്ടർ ചോദിച്ചു. പൈഡ് മാസ്റ്റർ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല.

“നിങ്ങൾ എന്തെങ്കിലും അവചാരിച്ചത്, കിടപ്പിൽ ഗതാഗതം നടത്തുന്നതല്ലെന്ന് ഉറപ്പാക്കുക. വിദ്യാഭ്യാസം സിപ്രാട്ട് തെൻറിനേയും ഗവണ്മെന്റിനുമൊക്കെ.”—ഇൻസ്പെക്ടർ തുടങ്ങി:—“യൂണിയനും യൂണിയന്റെ ഒരു പ്രസിഡണ്ടും” ഇൻസ്പെക്ടറുടെ നോട്ടാർ ക്ലർക്കിനോടൊപ്പം എന്റെ നേക്ക് കെട്ടിയിട്ടു വന്നു. ഞങ്ങൾ ഇൻസ്പെക്ടറോടൊപ്പം നോക്കി.

“എന്താ പണം കണ്ടു പൊട്ടിച്ചിട്ടുള്ളപ്പോൾ നില്ക്കുന്നത്? ക്ലാസ്സിൽ പോലീസ് നോക്കുക?” ഇൻസ്പെക്ടർ എന്റെ നേക്ക് കെട്ടി ചാടി:—“ഇതു പോലെ ഒരു പെണ്ണു മന്ത്രിയ്ക്കും വയറുകൾക്കും വാങ്ങിയെടുത്തിട്ടുണ്ട്. ആരോടൊക്കെ ഇതിന് ഇംഗ്ലീഷ് വാങ്ങിയെടുത്തിട്ടുണ്ടോ? വല്ല സേവകാകം ഉണ്ടാവൂ അല്ലേ?”

• എന്റെ മോശം സിസ്റ്റർ തുടങ്ങി.

“ഒന്നാമതും ഇംഗ്ലീഷ്! നല്ല കൈലിയിലുള്ള ഇംഗ്ലീഷ്. ഇതു ഹയർ കെയിൻറല്ലേ?”

“മിസ്റ്റർ സിൻഡ്രിക്സ് ഇംഗ്ലീഷ് താക്കേടില്ല”—പൈഡ് മാസ്റ്റർ പറഞ്ഞു.

“ആ വിദ്യാർത്ഥി” ഇൻസ്പെക്ടർ ചാത്തു നായരെ ചൂണ്ടിക്കാണു തുടങ്ങി:—“ഇതിന്റെ ആര?”

“ആനാട്ട്”-നെപ്പറ്റി ചോദ്യം ചെയ്തപ്പോൾ:- “എന്റെ നാഴ്
പോളിയാണ്. എനിക്ക് ഇവിടെ വലിയ പരിചയമില്ല.”

“മിസ്റ്റർ എന്റെ പ്രശ്നങ്ങൾ കഴിക്കുമോ? രണ്ടാം
ക്ലാസ്സിൽ പോയി ഒരു മറയ്ക്കലാ പാഠമുണ്ട്. ഒരു കോ
ണെട്ട്”-ഇൻസ് പെട്ടെന്ന് എന്റെ പാഠം.

എന്റെ അദ്ധ്യാപകർ വിവിധതരത്തിൽ താല്പര്യം
മറയ്ക്കുകയാണ്. ആദ്യമായിട്ടുള്ള ഒരു എഴുത്തുകാരിയെ
യോ. അവർക്ക് എന്റെ ചുരുക്കപ്പേര് മനസ്സിലാക്കുക
പറ്റിയില്ല. നമ്മൾ എന്റെ സ്ഥിതിവിശേഷം കണ്ടെത്തി
ചിത്രം അടിച്ചുവെക്കുന്നതായി കണ്ടെത്തുന്നു.

അവർക്ക് ഇതുവരെ പെട്ടെന്നുതന്നെ വിശദ
മാക്കുന്നതു നോക്കാൻ പറ്റി? എന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ ഹോ
നോ നോ ചെയ്തിട്ടില്ല. എന്റെ അഭിപ്രായം പ്രാഥമിക
യുണിയർ അദ്ധ്യക്ഷനാണ്. താല്പര്യമുള്ള എഴുതിയ
പ്ലേ ടിപ്പ് ചെയ്ത് എന്റെ അഭിപ്രായം തന്നെയാണ്. അതാ
ണ് പെട്ടെന്നുതന്നെ വിട്ടു. ഞാൻ അടിച്ചുവെക്കുന്നു. പി
ന്നെ മറയ്ക്കുന്നു, എഴുത്തു പറ്റിയ ഇൻസ് പെട്ടെന്നും അതു
തന്നെയും—ഒന്നു തന്നെയും ഒരു-പഴയവിട കണ്ടെത്ത
ഴുത്തു പറ്റിയ മറയ്ക്കുന്നു ഞാൻ എന്റെ വേലാ ചോദിക്ക
ന്നു എന്നതാണ്. പക്ഷേ ഞ്ഞു ഒരു വാക്ക് കെമിക് ടി
പ്പ് ചെയ്ത് പെട്ടെന്നു വേലാ മറ്റൊരു ഞാൻ മറയ്ക്കപ്പെട്ടു
വെക്കുന്നതാണ്. കേൾക്കുന്നു: ഇപ്പോൾ യൂണിയൻ പ്ര
സിഡണ്ടായ ഞാൻ മനസ്സിലാക്കുന്ന വേലാ വാങ്ങി ടൂട്ടൻ
വേലാ തിരിച്ചറിയുന്ന പെട്ടെന്നും മനസ്സിലാക്കിയ
മാനം വെക്കുന്ന പെട്ടെന്നും? ഞാൻ ചെയ്യുന്നതെല്ലാം
ല്ല. എന്റെ ഇതു രണ്ടാമത്തെ കാര്യം ഞാൻ അടിച്ചു
വെക്കുന്നു. എന്റെ കാര്യം—എഴുത്തു പറ്റിയ
മറയ്ക്കുന്നതാണ്. ഇൻസ് പെട്ടെന്നും കേൾക്കുന്നു

ട്ടികളെ വിടാതെ കാത്തിരിപ്പായി.

"പാഠഭട്ടാൻ കഴിഞ്ഞുവോ?"—ഇർസ്പെക്ടർ എന്റെ ഓഫീസിൽ കയറുന്ന വരെ പോയില്ല.

"ഇല്ല"—ഞാൻ എട്ടുപത്തു പാഠം കാട്ടിക്കൊടുത്തു. പാഠത്തിൽ ഏകദേശം തിരിച്ചു പേരുകൾക്കും ചുരുക്കിക്കൊട്ടി.

ഇർസ്പെക്ടർ കുട്ടികളെക്കൊണ്ട് വായിപ്പിച്ചു. അവരോട് ചോദ്യം ചെയ്തു. അവർക്കു കേൾക്കുന്നതെന്തെങ്കിലും കട്ടികൾ ശരിയായോ തെറ്റായോ പറഞ്ഞു. എന്റെ ശിക്ഷണങ്ങൾ മുമ്പുപോലെ അവർ വ്യക്തമാക്കി. ഞാൻ പട്ടെഴുതുകയും ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട് അവർക്ക് ആ പാഠം തിരിച്ചും പഠിപ്പിക്കാൻ; എന്നിട്ടും ഇർസ്പെക്ടർ തൃപ്തനായില്ല.

ഇർസ്പെക്ടർ എന്റെ ഓഫീസ് നോട്ടു വാങ്ങി. ഓഫീസിൽനിന്ന പുറത്തുപോയി. മെക്സിക്യൻ കമ്പനിയിൽ ഉണ്ടെങ്കിൽ പാഠപുസ്തകത്തിലെ 'ചെന്നായ്ക്കും ആട്ടിൻകുട്ടി'യുമെന്ന കഥ ഞാൻ ഓർത്തു.

ഇർസ്പെക്ടർ പരിശോധനയ്ക്കും കഴിഞ്ഞു മൂന്നു മണിയ്ക്കു മുമ്പെ പുറത്തു കടന്നു.

"ചാനേജർ വന്നാൽ ഉടനെ ആഫീസിൽ വന്നു എന്റെ കാണാൻ പറയണം." ഇർസ്പെക്ടർ പുറത്തു പോയി. ഒരു രാത്രി ഇർസ്പെക്ടർ അന്ത്യമനു പോയില്ല. ചാനേജർ ഒരു അജ്ഞാത മുമ്പാകെ പ്രവർത്തിക്കുന്നതിനും അയാൾ പോലും ഇർസ്പെക്ടറെ അന്തരീക്ഷിച്ചില്ല.

എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റും ഓഫീസ് നോട്ടും അഞ്ചാം നമ്പർത്തിലെ ചോദ്യം ചെയ്ത ഇരിയ്ക്കുവാനുണ്ട്. ഞാൻ ചെന്നു. അതു രണ്ടും എടുത്തു നോക്കി. എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ ആ ഇർസ്പെക്ടർ വീണ്ടും ഇങ്ങനെ എഴുതിയിരിക്കുന്നു:

"സർട്ടിഫിക്കറ്റ് ഇതുപോലെ. തൃപ്തിപ്പെട്ടില്ല. അംഗീകരിക്കില്ല."

എന്തിനും യാതൊരുവിധവും വന്നില്ല. ഞാൻ പൊട്ടിച്ചിരിക്കുകയുണ്ട് പറഞ്ഞു: "ഈ ഇർസ്പെക്ടറെ എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുനഃപരിശോധിക്കാൻ."

പ്രേമദർശനം

ഒരു ദിവ്യകൃഷ്ണഭക്തിനിമിത്തം കഴിച്ച ശേഷം പ്രാക്രി
 കൃഷ്ണ കഴിച്ച കിട്ടുവാൻ ആവശ്യമായ നന്നായൊരുതത്വം—
 പതിനെട്ടു മാസത്തെ—എന്റെ സർവ്വീസ് ആ ഇൻസ്പെക്ടർ
 നെപ്പോലെയായി. ഒരു ഉപദേശകർമ്മം ദിവ്യദോഷം അക്കാലത്തു
 ചെയ്യാൻ കഴിയുന്ന ഏതാലും വലിയ കടമയാണെന്നാൽ
 ചെയ്തു. അതിനശേഷം അദ്ദേഹം മാസാന്തിനുള്ളിൽ എ
 ന്റെ സർവ്വീസുകാരും പുതിയയാക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ
 ഒരു ജോർജ്ജ്കെട്ടി (കെട്ടിനിമിത്തം കഴിക്കുന്നത്) അദ്ധ്യ
 പികയായി തന്നെ താക്കപ്പെട്ടു. പക്ഷേ എനിക്ക് നീക്കം വല്ലാ
 യ്ക്കു നോന്നിയില്ല. ഇൻസ്പെക്ടർ കൂടി ബഹുമാനിക്കുന്നവരും
 ഇംഗ്ലീഷ് പരിജ്ഞാനവും അദ്ധ്യാപന സാമർത്ഥ്യവും എനി
 ക്കുണ്ടെന്നത്—അദ്ധ്യപനനായല്ലാതെ—ഒരു വ്യവസ്ഥാപാ
 ത്രിയായിരുന്നു. ഞാൻ ഇംഗ്ലീഷ് പണ്ഡിതന്മാർക്കു വലിയ
 ജ്ഞാനമുണ്ട്. എന്റെ അദ്ധ്യാപനത്തിനൊരു ഹോളി എഴുതി
 ജ്ഞാൻ മറ്റൊരാളെ കാണാൻ അക്കേണ്ട അവശ്യം എനി
 ക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. അത്രയൊക്കെ ഇംഗ്ലീഷ് എഴുതാനും
 എനിക്കു സാധിച്ചിരുന്നു. ഞാൻ എഴുതിയ ഇംഗ്ലീഷ് വാ
 കെ സ്പെഷൽമാർക്കു പ്രയോജനപ്പെട്ടു ഇൻസ്പെക്ടർമാർക്കു സ
 മർപ്പിച്ചു. എന്നാൽ അതു എന്റെ കാര്യം ആകുമെന്നു

നാവും എന്താണോ 'താനൂ'ന്റെ ഉറപ്പു വിശ്വാസം. അത്ര മാത്രമേയുള്ളൂ.

പാഞ്ഞു പുക്കാരും മാനേജർ ആഫീസിൽ ചെന്നു ഇൻ ക്ലെപ്പുകൾ കാണുകയുണ്ടായി. മാനേജർ ആഫീസിൽ പോയി വന്ന ശേഷം ഒരു റിപ്പസം ഉച്ച തിരിഞ്ഞു "സ്കൂളിൽ വന്നു" എന്നു വിളിച്ചു പറഞ്ഞു: "വിടങ്ങളെ ബാൻ തെക്കും മേയിലേയ്ക്കു മാറ്റണം. നവമ്പർ ഒന്നാം തീയതി അവിടെ ചേർന്നോളൂ. അവിടെ നിന്നും ഗോപാലമേനോൻ ഇങ്ങോട്ടും മാറണം."

"ന.ന.യ.ടി." ബാൻ തുടങ്ങും: "എന്തിനുള്ള വിടവിന്റെ അടുത്തായല്ലോ."

മാനേജർക്കൊന്നും ചുറ്റുമില്ല. ബാൻ ക്ലാസ്സിൽ വന്നു ജോലി തുടരും. തുടക്കം ചാത്തു നായനും വിളിച്ചു ക്ലപ്പു. ചാത്തു നായനും മാനേജറും തമ്മിൽ നടന്ന സാദാചരണം സൗഖ്യപരമായിത്തീർന്നില്ലെന്നു ക്ലാസ്സിലേയ്ക്കു മടങ്ങുന്ന ചാത്തു നായനുടെ മുഖഭാവം വെളിപ്പെടുത്തി.

മാനേജർ സ്കൂളിന്റെ മുകളിലും മേലമിലും ചാത്തു നില്ക്കുന്ന പുലാവിന്മേലുയർന്നു പരിശോധന കഴിച്ച് വന്ന വഴിയെ മടങ്ങി.

സ്കൂൾ വിട്ടു. ബാൻ ഡെവലൻ പാർപ്പട്ടു പടി കടന്നു.

"മിസ് കണ്ണാണവിയുടെ തിന്നാൽ അക്കേടില്ല"—ഒപ്പും വന്ന ചാത്തു നായർ പറഞ്ഞു. ബാൻ തിരിഞ്ഞു നിന്നു.

"നടന്നോളൂ"—ചാത്തു നായർ തുടങ്ങും: "നടന്നുകൊണ്ടു പോയാം."

ഞങ്ങളൊന്നിച്ച് നടന്നു.

"ഓ.നാ?"—ബാൻ തിടുക്കി ചോദിച്ചു.

“സെമിഡ്” ചാത്ത നായർ ഒരു നെടുവിർപ്പിട്ടു. കുറച്ചു നേരം തല താഴ്ന്നിരിക്കുകയൊണ്ടു് തുടങ്ങി:—“മിസ്“ട്രസിന് ഇവിടെ നിന്ന ഓൾസ്“പർ (മാറ്റം) ഉണ്ടോ? ഉണ്ടെന്നു് മാന്റേജർ പറഞ്ഞു.”

“അങ്ങനെ എന്തൊട്ടും പറഞ്ഞു. എന്നിട്ടുള്ള ഗുണമാണു്. വിട്ടിന്റെ അടുത്തായല്ലോ”—ഞാൻ ആശ്ചര്യം പ്രകടിപ്പിച്ചു.

“അതൊക്കെ ശരിയാണ്: നന്നായി. പക്ഷെ അതിനുള്ള കാരണമെന്താണെന്നു മാന്റേജർ പറഞ്ഞുവോ?” ചാത്ത നായർ ചോദിച്ചു.

“ഇല്ല”

“അതാണ് കേൾക്കേണ്ടതു്”—ചാത്ത നായർ തുടങ്ങി: “എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ബാന്നു പാടുമ്പോൾ”—ചാത്ത നായർ നെടുവിർപ്പിട്ടു. പിന്നോക്കം മടക്കുവാൻ ഒരുങ്ങി.

“ഇതെന്നാ, അങ്ങനെ കെട്ടിപ്പാൻ വമ്പമ്പോലെ ഓടിയെന്നു് പിന്നോക്കം നടക്കുന്നതു്?”—ഞാൻ അടങ്ങിപ്പോയി.

“വേണ്ട, ബാന്നു പറയേണ്ട”—ചാത്ത നായർ പിൻ തിരിഞ്ഞു.

“എന്തായാലും പറയാം” ഞാൻ വൈകു്കുപ്പുതരി.

“നമ്മളെ രണ്ടാളേയും ഒരു സ്കൂളിൽ വെച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത് ആപത്താണത്രേ” അയാൾ തുടങ്ങി:—“നമ്മൾ നമ്മിൽ സ്നേഹത്തിലാണത്രേ”

ഞാൻ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് പറഞ്ഞു.

“എന്നാൽ നമ്മുടെ സ്നേഹിപ്പോം”—ഞാൻ തുടങ്ങി ചോദിച്ചു. “എന്താ?”

“നിങ്ങൾക്കെന്തായാലും ഒരു കൂടെയില്ല”—ചാത്ത നാ

യർ നാണിച്ച് തല നാശിക്കാണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഇൻസെക്ടുകൾ
ഒരു കല്ലാ യാണ് നമ്മളെ വേർപെടുത്തണമെന്ന്."

"കല്ലും" ഞാൻ തുടർന്നു: "നാലകത്തെ ലക്ഷ്മിയമ്മയും
ഇൻസെക്ടുകൾ സംഭവംപോലാണ്." ഇതിനു മുമ്പ് അവരാണ്
ഞങ്ങളെ കൊണ്ടു് ഒരുപരായം പറഞ്ഞതു്."

ഞങ്ങൾ പിരിഞ്ഞു.

"എന്നാൽ നമുക്കു സ്നേഹിച്ചാൽ" - എന്റെ വായാടിത്ത
ത്തൊഴിലാരി ഞാനാലോചിച്ചു. ആ പാത്രങ്ങളിൽനിന്നി
ല്ലെന്ന് എനിക്കു തോന്നി. പക്ഷെ, വായതിൽ എനിക്കു
തോന്നി ഒരു വല്ലാത്തതോന്നി. ഭാവനയിൽ വിവാഹിതനായി
നില്ക്കുന്ന ഞങ്ങളുടെ ഒരു ചിത്രം എന്റെ ഹൃദയഭിത്തിയിൽ
നൂൽ. ഞാൻ ആ ചിത്രത്തെ വല്ലാത്തതും ഓരോ സോക്കി.
നാണം കണ്ടുനിൽക്കുന്ന ഒരു ഭർത്താവു്; ഭർത്താവിനെ നി
യന്ത്രിയ്ക്കുന്ന ഒരു ഭാര്യ. വായാടിത്തം കൊടു കടന്നുപോയി.
ഞാൻ പശ്ചാത്തപിച്ചു. പക്ഷെ എനിക്കു് പശ്ചാത്തപി
ച്ചു് മനോഹര്യം നമ്മോന്നിനിക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല. താല
ക്ക് ടീച്ചേഴ്സ് യൂണിയനും ജില്ലാ യൂണിയനും ചു
വർത്തകന്മാർ എന്നെപ്പോലും കാത്തു് വിട്ടിൽ ഇരിക്കുന്നുണ്ടാവു
മെന്നൊത്തപ്പോൾ എന്റെ ചിന്ത അധ്യാപക പ്രസ്ഥാന
ത്തെ സംബന്ധിച്ചായി. അതിൽത്തന്നെ ഉറച്ചു നിന്നു.

സമരത്തെപ്പറ്റിയാണ് ആലോചിക്കാനുള്ളതു്. സമ
രം-നമരം. അധ്യാപകവർഗ്ഗത്തിന്റെ മുഴുവനും റോജനാ
യ ഒരു ഭാവിയു വേണ്ടിയുള്ള സമരമാണ് എന്റെ മുന്നിട
ത്തതു്. അതിന്റെ മുന്നിൽ എന്റെ ജീവിതം എനിക്കു്
വിട്ടുപോകാമിങ്ങോട്ടി.

എനിക്കു ചിലതൊക്കെ ചെയ്യാനാണ്ടു്. മലബാറിനെ
പരിസ്ഥലമായി അധ്യാപകരുടെ നയനിയമായ ജീവിതം
എന്റെ മുന്നിലുണ്ടു്. മായവി, പക്ഷെ പല്ലി തുടങ്ങിയ സ

ഹോട്ടലിൽ അവരുടെ ശമ്പളം, അവരുടെ ചാരിനും, അവരുടെ മനുസ്ഥത്തി, അവരുടെ നന്ദിമാനം- ഇവയെക്കൊക്കെയും ചേർത്ത് ചെലവിലെത്തിച്ചപ്പോൾ കിടക്കമുണ്ടാണു്. അവരുടെ മാത്രമല്ല എൻ്റെയും, ബാസാ അവരും ഒന്നാണു്. ഒരേ മാനേജർമെന്റു് സമ്പ്രദായമാണു് എന്നേയും അവരേയും അടിക്കുകയുണ്ടായി അടക്കി നിൽക്കുന്നതു്. ഒരേ ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റാണു് എന്നേയും അവരേയും കളിച്ചു നിൽക്കുന്നതിന്നു് ഉത്തരവാദിത്വം വാങ്ങി വിട്ടുപോയിരിക്കുന്നതു്. ഒരേ ഗവണ്മെന്റാണു്- ഡ്യൂട്ടി വാണു് - ഗവണ്മെന്റിനെ ആസ്പദമാക്കിയതൊഴിവുകളിൽ ഒന്നാണു്- കൂട്ടിക്കൂട്ടിയ വിദ്യാഭ്യാസരീതി അടക്കി ഒരിക്കലുമില്ല. ഗവണ്മെന്റ് ഗോക്കിയപ്പോൾ അമുഗ്ദ്ധരായവരും മറ്റാരുമില്ലാത്ത സമയം ഒന്നായി കാണാനെന്നതു്, സാധിച്ചു. അതിൽ കഴിഞ്ഞു നടന്ന വിട്ടിലെത്തി.

அந்தமான புகாரை விசாரித்த பின்னர் நேரத்தை நா
புகை" துணியில் நேரத்தைக்கொண்டு எழுந்த பின்னர் நே
ரை வந்திருப்பதாகும். அவர்களுடைய புகாரைக்கொண்டு
பொலீஸ் அவர்கள் வேண்டிய சான்றுகளைக் கொண்டு வந்திருப்ப
தாகும்.

“ചിന്താശ്ലീലനാ അമലം വൈകിര്യംയഃ”-ചമുണ്ഡി മു
ററത്ഥിയാദിമൊണ്ടു തുടന്നാ: “ശൈലദ്” മൂലം മണിയ്ക്ക് വ
ന്നിട്ടു പറയതാണെ.”

“ചാഴ കിട്ടിയില്ലേ?—അതാണെന്ന് പറിട്ടു.

"ചരിത്രംകൊണ്ട്" തന്നെയാണ് "മനുഷ്യത്വം" ഉൾപ്പെടെ മറ്റുള്ളവയുടെയും ചരിത്രം എഴുതേണ്ടതു്.

“**“വല്ലഭം കഴിച്ചു വേദം വന്നു”**— വെ. കുറുപ്പുക്കുറുപ്പൻ
തന്നെ: “**“ഇതു വല്ലഭം”** യേശു കഴിഞ്ഞിട്ടു വന്നു. അതുകൊണ്ട്
ഈ വല്ലഭം” കമ്മിറ്റി കമ്മിറ്റിയിൽ പോവാൻ.”

ഞാൻ അകത്തു പോയി ചായ കഴിച്ചു പുറത്തു വന്നു ബാലനെ അന്വേഷിച്ചു. ബാലൻ പുറത്തു പോയിയിരുന്നതെന്നു താൽപ്പര്യം പറഞ്ഞു.

“കുപ്പി കൊണ്ടുപോയിട്ടുണ്ടോ?” ഞാനന്വേഷിച്ചു. “ഇല്ലാത്ത” മറുപടിക്ക് കഴിയാൻ താമസമായാൻ വിളക്കിലെണ്ണ വേണ്ടിവന്നു. അതായിരുന്നു എന്റെ ആലോചന.

“ഒന്നോരണ്ടോ കുപ്പികളോ ചില കൊട്ടകളുമൊക്കെയായി ഇപ്പോൾ വരാമെന്നു പറഞ്ഞു പോയിയിരിക്കുന്നു. ഇന്നു കൊണ്ടുതന്നെ വരിയ സന്ദേശമെന്നുമാണ് പറഞ്ഞത്”— രാവിലെ പറഞ്ഞു.

എനിക്കു സമാധാനമായി. ഞങ്ങൾ യോഗം ചേർന്നിരുന്നു.

“ഏതു സമയമായി ഇവരാകെ വന്നിരിക്കുന്നു” മുത്തശ്ശി കൊണ്ടിറക്കിത്തന്നു ചെല്ലപ്പട്ടിയുമായി പുറത്തു വന്നു, മുറയടക്കുക കാര്യം തുടർത്തിയിരുന്നതാണ്. “ഇന്നു ചോദിച്ചു: “ഇവരാരാണ്, ഇതു കൊണ്ടിരിക്കുന്നത്?”

“മാനേജർ വന്നിരുന്നു”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

എന്റെ കേൾനോട്ടത്തിൽ മനസ്സിലെ തിരഞ്ഞ പാട്ടു ബാക്കി നിൽക്കും ലക്ഷ്യം കിട്ടിയതോടെ മുത്തശ്ശിക്കു എന്നെ കാഴ്ചയായിത്തീർന്നു. എന്നെ മാത്രമല്ല, മോപാലനേയും. അതുപോലെയുള്ള മറ്റു പൊതുവുമായവരുടെയും മൊക്കെ സന്തോഷം സമാധാനം ചെയ്യും. അവരുമായി പല പല വഴക്കുകളും പറഞ്ഞു രസിക്കും. ഒരു പാട്ടു വില്ലിനും അവരുടെ മുമ്പിൽ വിളമ്പിക്കൊടുക്കും. അറാബി മെമ്മോറിയലുകളെ എന്റെ ഭർത്താവായിക്കിട്ടിയാൽ നന്നേക്കിട്ടെന്നു തുടർ മുത്തശ്ശിക്കു വിചാരമുണ്ട്. പൊതുവായതുകൾ വന്നുപോയാൽ മുത്തശ്ശി ചോദിക്കും:

“ആ കുറുത്ത ആളേതാ?”

“ആ കണ്ണടക്കാരനാതാ?”

“അ വാച്ച കെട്ടിയ ആളു് തീയുനാ?”

“ആ വലിയ ശമ്പളക്കാക്കനെ ആളുടെ പേരെന്താ?”

അങ്ങനെ പലതും. അടുത്തു ചെന്നിരുന്ന വർത്തമാനം പാലകനും ചുരുക്കകനും ചൊല്ലു നാലാൾ മുതലുള്ള വലിയ കൂട്ടമാണു്.

അവസാനം ആ ദിനത്തിൽ മുതലുള്ളിന് ഏതാനും അധികം ബോധിച്ച ബാല്യക്കുട്ടികൾക്കുണ്ടെന്നു കൂടി മുതലുള്ളി ചോദിക്കും. അവരുടേതാ നെടുവിർപ്പിക്കും. ആ നെടുവിർപ്പു് എങ്ങിനെയുണ്ടായിത്തീർന്നു് എന്നു ചോദിക്കുന്നതുണ്ടെന്നു് എനിക്കു് തോന്നാറുണ്ടു്. ഗോപാലനെ കാണാത്തതുകൊണ്ടു് മുതലുള്ളി വലിയ വിഷമമുണ്ടു്. അവർ ചോദിക്കും: “എന്നാ സബ്ബിന്റെയെ വരാ” കൌ സർനും കോട്ടും ഫാറും ഷുനും വടിയുമായി നടക്കുന്ന ഗോപാലനെ അവർ സബ്ബിന്റെയെക്കണ്ടെന്നാണു് വിളിച്ചിരുന്നതു്. അവരുടെ സ്വഭാവം പട്ടുപോലെ ഉരുളമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. അവർക്കു കഷ്ടതയുണ്ടെന്നു വലിയ ബുദ്ധിമുട്ടാണെന്നാണു്.

“ആക്കെങ്കിലും ചുറ്റുമുണ്ടോ? ഒന്നു ചോദിച്ചു നോക്കൂ” — മുതലുള്ളി ഏതോട്ടു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു കൂടും: “പൊകലയുടെ മേരും. നാലാണോട്ടു് കൊണ്ടുവരിൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്”

“എന്നാൽ നാണേയൊ ചുറ്റുമുണ്ടോ?” — നാലാളു് യൂണിയൻ ഖജാൻജിയായ കെ. എം. കെ. മിറാസിയുടെ ഇടയിൽ നിന്നെടുത്തോറും. മുതലുള്ളി താഴെപ്പിരിച്ചുപോന്നു വക വെട്ടുകയെ കെ. എം. കെ. മുതലുള്ളിയുടെ അടുത്തു ചെന്നു മുറുക്കു നിശ്ചയിച്ചൊണ്ടു കൂടും:

“പറഞ്ഞോളിൻ, എന്റെ ചെവി അവിടെത്തന്നെ
യാണു്.”

രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ കാടമ്പഴ ബ്രാഹ്മ്യരുണിയന്റെ
നില വിശദീകരിച്ചു കൊടുത്തു. മെമ്പർ ഹിപ്പു്, മെമ്പർ
മാരുടെ നില, ചാത്തു നായരുടെ കോപ്പു്, എന്റെ ശമ്പള
ബാക്കി, ഹാരലി. ഗുരുജനസമാജയോഗത്തിൽനിന്നു ഇൻ
സ്റ്റെക്ടരുടെ ഇറങ്ങിപ്പോകു്, ഇൻസ്റ്റെക്ടരുടെ നിലപാടു്
അങ്ങനെ അറിയേണ്ടതായ എല്ലാ വശങ്ങളും അയാളുടെ വി
ശ്ലേഷാർത്ഥം വന്നു. ഇൻസ്റ്റെക്ടരുടെ ധിക്കാരങ്ങൾ പറയു
മ്പോൾ അയാളുടെ ചുണ്ട വിറച്ചിരുന്നു. അവസാനം അ
യാളെക്കുറിച്ചായാ പറഞ്ഞു:—“ആ നായർ പോലീസ്
ഇൻസ്റ്റെക്ടറായാ ചാക്കു.

“പോം മെക്കാനിക്കൽ മിൻറാണു്. കെയറിനു്
ഇതിൽ മറ്റൊരു മിൻറാ. പത്താൽ സാമ്പ് ടി. ബി.
മിൽ ട്രാനി ചെയർപ്പോൾ സാദനമായി ചെന്നു കണ്ടിട്ടാ
ണു് ഇൻസ്റ്റെക്ടറായു്” രാമപ്പിപ്പി പറഞ്ഞു.

“അ വിശ്ലേഷകളൊക്കെ എന്തിനഴിക്കുന്നു. അയാൾ
ഇൻസ്റ്റെക്ടറാണു്. രുണിയനെ വെറുക്കുന്ന ഇൻസ്റ്റെക്ടരാ
ണു്.” ജില്ലാരുണിയൻ നോമ്പു് തുടന്നു: “സമ്പർകാസ
തെ ശമ്പളൻ സഭ ബഹിഷ്കരിക്കാൻ ജില്ലാരുണിയൻ പ്ലാ
നിയിട്ടുണ്ടു്. വിദ്യാഭ്യാസ പ്രസ്ഥാനത്തിന്നു യാതൊരു കോ
ട്ടുമാ തട്ടാത്ത നല്ല ഒരു പ്രതിഷേധ പ്രകടനം മാത്രം”.

“ഈ രാജാക്കൻമാരുടെ പർ ബഹിഷ്കരിക്കും” അദ്ദേഹു്
രുണിയൻ പ്രസിദ്ധണ്ടു് രാമപ്പിപ്പി ചോദിച്ചു.

“നൂറു നായന്മാരും” രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ പറഞ്ഞു.

“അതൊന്നും പ്രശ്നമില്ല. മാപ്പിള കെയറിയിൽ അ
മ്പതു നായന്മാരും. ഫിന്നു കെയറിയിലാണു് മോശം. പാലപ്പു

ററ സെൻററിൽ പതിനഞ്ചു ശതമാനം. ഗൾഡ് കെയി ബിൽ പരാജയപ്പെട്ടു" ബാനഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

"ആ അമ്പതു ശതമാനം പെരുപ്പമേറിയ ദിക്കിൽ കേന്ദ്രി കരിച്ചു വ്യാപരിക്കുക" ജിഡ്ജ യൂണിയൻ ചെയർ തുടങ്ങി: "അവിടെ നിന്നു മാറ്റം കേന്ദ്രങ്ങളെ വ്രേമിക്കുക. ഇതാണ് തുടക്കം മാത്രമാണ്. വിജയിച്ചതെന്നാലിരിക്കണം. എങ്കിലും ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റിനെ നെ പിടിച്ചു കയ്യാൽ കഴിയും. ഇങ്ങനെ ഒരുമിച്ച് മേഖലാലയങ്ങളെ പ്രശ്നവിശ്ലാശ കഴിയും."

പല പല വശങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചു അമ്പലൂടെ രൂപവത്കരണത്തിനിറവി അപരമായി ചിന്തിച്ചു. സമാരം ആരും പേഗം അവസാനിക്കുന്നതല്ലെന്നും നല്ല പണ്ണി നല്ലതാണെന്നും കേന്ദ്രം ജിഡ്ജ യൂണിയൻ പേറ്റനും തെക്കുള്ള ഉൽക്കോശിപ്പിച്ചു. ബെൻഡർ പരിപാടിയിട്ടു യോഗം അവസാനിപ്പിച്ചു പോഴേക്കും രാത്രി പത്തു മണി കഴിഞ്ഞിരുന്നു.

അതിന്റെ ഇടയ്ക്കു ചന്ദ്രി മൂന്നു വട്ടം ചന്ദ്രി എത്തി നോക്കി ഉണ്ണാറായ കഥ ബെൻഡർ കേന്ദ്രപ്പെട്ടതിനായിരുന്നു.

"എന്നാ മിസ്റ്റർ റ്റേലിന്റെ കഥയാണോ?" എന്ന് ചോദിച്ചുകൊണ്ട് രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ എഴുന്നോട്ടുപോന്നു. ചന്ദ്രി നല്ലതാണെന്നും അങ്ങിപ്പാൻ വായിക്കുകയായിരുന്നു.

"മിസ്റ്റർ റ്റേലിന്റെ കഥയാണോ?" രാധാകൃഷ്ണ ചോദിച്ചു.

"അ-ാ"-രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ തുടങ്ങി: "ഇൻ്റെ സ്കൂൾ പാഞ്ഞുകൊണ്ടു നടക്കുകയാണ്. എല്ലാ സ്കൂളുകളിലും പെണ്ണാൽ പഠിച്ചു. ചാത്തു നായനും നാണിയമ്മയും കേന്ദ്രം ലെ കാണിച്ചാൽ എന്ന്."

ചന്ദ്രി അന്നുവിട്ടു ചെന്നു നിന്നു. കൈ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവർ പറഞ്ഞു: "അതു അതോടും ഇല്ലാത്ത പറ്റു നാണി."

ണാനടിമാനം കൊണ്ടു. ഞാൻ എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ സൂപ്പിസ്റ്റ് ചേർത്ത് അംഗീകരിച്ചുവെത്തിയെപ്പറ്റിയും അയാളുടെ പെരുമാറ്റത്തെപ്പറ്റിയും വ്യക്തമായി പറഞ്ഞു.

അതിന്റെ ഫലമായി അടുത്ത തന്നെ-ഒരു പക്ഷേ അന്ന് തന്നെ-ചേർന്ന അദ്ധ്യക്ഷനുമിനിമിക്യുടെ യോഗത്തിൽ ഇൻസ്പെക്ടറുടെ മനുഷ്യാധിപത്യത്തെ ചെരുമാറാത്ത മുൻനിർത്തി അയാളെ സ്ഥലമാറ്റാൻ ചെറുനഗർ പ്രധാന പാസ്റ്ററായി വിദ്യാഭ്യാസമന്ത്രിയെ ചുങ്കൊട്ടിക്കണമെന്നു കൂടി തീരുമാനിച്ചു.

"പുനാൻ അങ്ങനെത്തന്നെ ആയിരിക്കട്ടെ"- രുവണ്ണി പറഞ്ഞു.

"അപ്പോൾ അയാളായി നമുക്കു കഴിയട്ടെ."-ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ആര?"-മുതപ്പി സോൽക്കണ്ടു ചോദിച്ചു.

"ഇവരെക്കു കളിയാക്കുകയാണ് മുതപ്പി" ഞാൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

"അവൾക്കൊരു കുട്ടിയുണ്ടായിരിക്കട്ടെവേണം ഭരിപ്പാൻ എന്ന് വിചാരിച്ചിട്ടാണ് ഞാൻ ഇറിയുന്നത്" മുതപ്പി അഭിമാനത്തോടെ അയാളെ അന്വർത്ഥമാക്കിത്തന്നു. അപ്പോൾ അവളെക്കുറിച്ച് അയാൾ പറഞ്ഞു.

സമരം

അടിമത്താധാര്യങ്ങളുള്ള ഒരു വർഗ്ഗം അവ നേടാൻ അഗ്രാഹിക്കാറിരിക്കിട്ടു. എന്നാൽ അതു മോദിച്ചവർ ബെൻ പാർഡ് ദാസാദൃ വരേണ്ടത്? ഈ ചുറ്റും വരുമ്പോൾ താഴെ 'ബെഡ്' കാട്ടിയിരുന്ന പല വിഭാഗം കേരളം കണ്ടിട്ടുണ്ടാവാം. ഒന്നാം പാതയെ ഒരു ചുറ്റിൽ ചുറ്റങ്ങളിലിരിക്കുന്ന ചിലർ കത്തിച്ചു തന്നോടു വന്നവരെ വരാ. ഒരു കാര്യം തീർച്ചയാണ്: മറ്റിതവർഗ്ഗം അതിന്റെ അടിമത്താധാര്യം അധികകാലം അടക്കിവെക്കിട്ടു. അത് അധിക വിഭാഗം ചുറ്റിൽ സമർപ്പിക്കും. അതിനുവേണ്ടി സമരം ചെയ്യും. അതു നേടുന്നതു വരെ സമരം തീണ്ടു നില്ക്കും. സമരത്തിന്റെ രൂപത്തിനും പളിപ്പിക്കും വിജയസിദ്ധിയുടെ കാലത്തിനും പഴയതല്ലാത്തവരുണ്ടാകാം; എന്നാലും, അതു ശേടുകത്തന്നെ ചെയ്യും.

മലബാർ ജില്ലാ മന്ത്രിയർ 1939 നവംബർമാസത്തെ "ഗനിയൻ സഭ" ബഹിഷ്കരിക്കുവാൻ അഹ്വാനം കൊടുത്തിരിക്കുകയാണ്. അതിലെ കട്ടികളുടെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിനു യാതൊരു കേടും സുഭാഷ്വരവിധം അധ്യാപകവർഗ്ഗത്തിനു മാരകമല്ലെന്ന് സമ്പ്രദായത്തിനോടും വിദ്യാഭ്യാസവിദ്യാർത്ഥികൾക്കും നയത്തോടുകൂട്ടു പ്രതിഷേധങ്ങൾ പ്രകടി

പ്പിക്വയറാ അടിയന്തിരാവശ്യങ്ങൾ നേടാനും 'ദേവിയൻ സഭാ' സ്ഥാപിപ്പുരുന്നതൊപ്പോലെ മറ്റൊരു തന്ത്രവുമില്ല. വിദ്യാർത്ഥകന്മാരിന്റെ സർവ്വകലാകൾ വായിച്ചു പാസുവെച്ചു എന്നുള്ള "ഫിനാൻസ്സ് റോയൽസ്" ഉൾക്കൊള്ളുന്ന ആ ചാട്ടവെട്ടിയുടെ അടുത്തുള്ള ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ അതുകൊണ്ടുപറയാവത്തും വരുന്നില്ല. പ്രതിധേനു വ്യക്തമായും പ്രയോജനപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യാം. മലബാർ ജില്ലാജനറലിന്റെ ആഹ്വാനം നടപ്പാക്കാൻ തയ്യാറെടുത്തു.

തന്നെയും ചുരുക്കമായി മൂന്നു 'ദേവിയൻ സഭാ' കേന്ദ്രങ്ങളുണ്ട്. ഒരു വിശുദ്ധ യെശുവിന് ഡിപ്യൂട്ടി ഇൻസ്പെക്ടറുടെ അധികാരത്തിനടിയിലുള്ള പാലപ്പുറം കേന്ദ്രം. മറ്റൊന്നു മാപ്പിളയെഴുത്ത് ഡിപ്യൂട്ടി ഇൻസ്പെക്ടറുടെ ആഭിമുഖ്യത്തിലുള്ള കാടമ്പാഴ് കേന്ദ്രം. മൂന്നാമത്തേത് ശൽസ് യെശുവിന്. ഇൻസ്പെക്ടർപ്പിന്റെ കയ്യിലുള്ളതും.

പാലപ്പുറത്തു തുറന്നിട്ടുള്ള യോഗം രണ്ടാമത്തെ ശനിയാഴ്ചയാണ്. കാടമ്പാഴ് കേന്ദ്രത്തിൽ മൂന്നാമത്തെ ശനിയാഴ്ച. കയ്യിലുള്ളതും പാലപ്പുറത്തു തുറന്നിട്ടുള്ളതും.

പാലപ്പുറം ഉത്തരനാഥനേരമുണ്ടാകുന്ന വിദ്യാർത്ഥകന്മാരുടെ സംഖ്യയിൽ വെറുപതിപ്പ് കാണാം. താലൂക്ക് ഉത്തരനാഥൻ പ്രസിഡണ്ട് മാപ്പിള നാലു കേന്ദ്രങ്ങളിലെ യോഗത്തിൽ പങ്കെടുക്കേണ്ട ആളാണ്. പുത്തരിയിൽ തന്നെ കല്ലെടുക്കുന്നതിനായി അങ്ങാടി ആ കേന്ദ്രത്തിൽ തെളിയിച്ചു വെത്തിച്ചു. ആ കേന്ദ്രത്തിൽ പങ്കെടുക്കേണ്ടവരായ എല്ലാ അധ്യാപികാധ്യാപകന്മാരെയും അങ്ങാടി കണ്ടു. താലൂക്കു യെശുവിന് പ്രസിഡണ്ട് മാപ്പിളയും സിക്ടറി മാധ്വകൃഷ്ണനും നോക്കു മുന്നോട്ടു നിന്നിട്ടു നടന്ന പ്രചാരവേല ചെയ്തു. പ്രസ്തുത പാലപ്പുറത്തു യോഗത്തിൽ പാലപ്പുറത്തിൽ തന്നെ എത്താൻ സമ്മതിച്ചു. അധ്യാപകന്മാരുടെ അധ്വാനം നോക്കു.

തയ്യായ അവരോടൊന്നിച്ച് നേർക്കു കണ്ണടച്ചുകിടക്കുന്ന ഭരണകൂടത്തെ നോക്കിത്തൊണ്ടുന്ന ആ സമയത്തിൽ പക്ഷെട്ടക്കാൻ തന്നെ പലതും മേൽപ്പട്ട.

“ഞാൻ അന്നു ലിഖെട്ടക്കാൻ”—പലതും അടിച്ചായ പ്പെട്ടു:—“ലിഖെട്ടക്കാതിരിക്കാൻ മെമ്മോ വരും. സമയത്തിൽ പക്ഷെട്ടത്തുവെന്ന് ആരോടൊന്നും കല്യാണമിടുന്നതും വെച്ചു” ഈ അടിച്ചായക്കാരായിരുന്നു കൂരിപക്ഷവും.

“നമ്മുടെ ന്യായമായ ആവശ്യം വകവെച്ചു തരാൻ ഭരണകൂടം സാധിക്കുമെന്ന് ഉറപ്പിൽ ഉറപ്പിടുന്നതും മേൽപ്പട്ടെന്തെന്ന് മേൽപ്പട്ട്?” —എന്നിങ്ങനെ ചോദിക്കും.

“അങ്ങനെയൊന്നും പക്ഷെ...” അവർ പറയും. ആ പക്ഷെട്ടക്കാൻ കാര്യം എങ്ങനെയെന്ന് മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയും. അതിനാണ്:—പക്ഷെ. ഒന്നെങ്കിലും. അങ്ങനെയൊന്നും സാധ്യമാണെന്നും, അങ്ങനെയൊന്നും കഴിഞ്ഞു സമയം നടന്നിട്ടുണ്ടെന്നും ഉറപ്പാക്കി നേർക്കുവെക്കുകയാണ്. അതു കൈ കാട്ടി വാങ്ങാം, എങ്ങനെയെന്ന് വെച്ചു അതുമാത്രം.”

പാലപ്പാറക്കരയിലെ ഭരണകൂടം അടുത്തുവരികയാണ്. യോഗം ബഹിഷ്കരിക്കാൻ മുന്നോട്ടുവെച്ചു കിട്ടിയപ്പോൾ, ഏകദേശം പേർ പക്ഷെട്ടക്കാൻ കേന്ദ്രത്തിൽ സാധ്യമാണെന്നും പേർ കേന്ദ്രത്തെപ്പറ്റി. സാധ്യമാണെന്നും ചാത്തു നായരും വാടാപേരും യോഗം ബഹിഷ്കരിച്ചു.

സാധ്യമാണെന്നും ഞാനും കാടമ്പഴ് ഗുരുവായൂർ ജേതൃത്വത്തിൽ പക്ഷെട്ടക്കാൻ വരാണെന്നും, ഒന്നാം ഭരണകൂടം പാലപ്പാറക്കരയിലെ സംഭവങ്ങൾ കണ്ടുപോകാൻ അങ്ങോട്ടു പോയി. എങ്ങനെയെന്ന് കാര്യം പലതും പല അധ്യക്ഷികാധ്യക്ഷകന്മാരും കേന്ദ്രത്തെക്കുറിച്ചും ചിലർ കാര്യം ലംഘിച്ചു യോഗത്തിൽ പക്ഷെട്ടക്കാൻ.

പൊതുവിൽ യോഗത്തിൽ അംഗസംഖ്യ കുറവായിരുന്നു. കേന്ദ്രത്തിൽ ചെന്നിട്ടും രാജ്യത്തിലും ചാത്തു നായനും വാണിയനും യോഗ നടപടിയിൽ പങ്കെടുത്തില്ല. അവരും രാധാകൃഷ്ണമേനോനും ഞാനും കൂടി പലരേയും പങ്കെടുപ്പിക്കാതിരിക്കുവാൻ നോക്കി. ഞങ്ങളുടെ ശ്രമം നിഷ്പലമായി.

പാലപ്പാ ഗുരുനമ്പമാളം സിക്രട്ടറി കെ. പി. അരുണൻ. താമ്രശ്ശി. രാവുണ്ണിയോടും ചത്ത നായരോടും യോഗത്തിൽ പങ്കെടുക്കുവാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു.

..ഇതു ജിഹ്വാനിമിത്തം തീർത്തതാണ്. മേലധികാരിമാരെ ക്ഷമിക്കുക എന്ന കിടപ്പോടുള്ള ഈ ഭാവസ്ഥയിൽ ബഹിഷ്കരിച്ചതിന്റെ ഫലമായിട്ട്, അദ്ദേഹം തന്റെ ജിഹ്വയെപ്പറ്റി കാണിച്ച അനാഥമോളുള്ള ഒരു പുതിയൊരു കടന്നാണ് ഈ ശാസ്ത്രീയമായ ബഹിഷ്കരണം—താമസിപ്പിച്ചുപോയ പാതയ്ക്ക്—ഞാൻ തിരിച്ചുവന്നു ബഹിഷ്കരിച്ചിരിക്കുന്നത്."

കെ. പി. അന്തർ ഗവണ്മെന്റ് ഹോമിട്ടു നടത്തുന്ന ലേബർ യൂണിയൻ ഒരു സ്വയംസഹായസംഘമാണ്. അയാൾക്കു തന്നെയും അംഗമായിട്ട് അവരോടുകൂടി ചാനം. അയാൾക്കു സാമ്പത്തിക ബോധമില്ല. സമാധാനത്തിന്റെ പൂർവ്വമാണ്. അയാൾ ചാഞ്ഞു:—“ഇതുകൊണ്ടല്ലേ ഗവണ്മെന്റ് ഉണ്ടാകുന്നത്? എന്തിനും കേൾക്കേണ്ട.”

[illegible]

“എന്നിട്ടു പൊതുജനവിദ്യ?”-രേതൻ ചോദിച്ചു.

ג. ומהלך נח [בביתו] נחם.

ג'תתקס"ח — "ואנו שחולר קורבנות לדמיון."

“എന്നാൽ ഒരു ലിപിയിൽ എന്തൊരു ബഹിഷ്കരണത്തിന്റെ പലപ്പോഴും?”—ചത്തു നായർ ചോദിച്ചു.

“അപ്പോൾ നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും കപ്പനകളിൽ തരാതെ ആബ്സൻറായി എന്നാണോ വിഷാദാകുണ്ടായത്”-ഭരതൻ ചോദിച്ചു.

“അല്ല, ഞങ്ങൾ ജിദ്ദാ യൂണിയന്റെ അനുമതിയോടെ
 സംഗമം സംഘടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ റിപ്പോർട്ട് ചെയ്ത
 അതാണ്—ചാത്ത നായർ പറഞ്ഞത്.

—എന്റെ പേരാണ് അദ്ദേഹത്തിന് പെരുപ്പിക്കുന്ന പല
 ക്ഷാമഗുണങ്ങളെക്കുറിച്ചായിട്ട് വെളിപ്പെടുത്തൽ മാത്രം
 വെളിപ്പെടുത്തണം നടത്തിയതു കണ്ടപ്പോൾ ബോധമുണ്ടാകും.
 ഭൂമിയിൽ പ്രവർത്തിക്കുക കണ്ടാൽ തൊന്നിയവരിൽ
 ബോധം വരും. മാനുഷികവൃത്തികളെക്കുറിച്ചും വിദ്യാ-
 ക്ഷേത്രത്തിന്റെ അനാസ്തമയമായും സ്വന്തം അനുഭവിക്കുന്ന ന-
 രകയോനനമളോടും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനോഭാവം പ്രക-
 ഛിപ്പിക്കുവാൻ അവർ തയ്യാറായിട്ടുണ്ടോ? അടുത്തതന്നെ—
 അടുത്ത ശനിയാഴ്ച—എന്റെ കേന്ദ്രത്തിൽ ശനിയാഴ്ച സഭ-
 യാണ്. അങ്ങൽ ആ കേന്ദ്രത്തിൽ പെരുപ്പിക്കേണ്ടതായ
 അദ്ദേഹത്തിന്റെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നന്മകളെക്കുറിച്ച് നിങ്ങൾ.

പത്രങ്ങളിൽ പ്രത്യേകമായി ബഹിഷ്കരണങ്ങളുടെ വിജ്ഞാപനം വന്നു തുടങ്ങി. പക്ഷേ ഈ സമയത്ത് ബഹിഷ്കരണങ്ങൾ നടന്നുവന്നു എന്നർത്ഥം മനസ്സിലായി. പക്ഷെ ഈ സമയത്ത് മോശമായതിനും മലബാറിലെ അധികൃതന്മാരും പല നല്ല ശക്തികളെന്നു അനുഭവപ്പെട്ടു.

മുന്നംഭരണിയാണു് വന്നു. കാടൊമ്പതു നൂറ്റാണ്ടു മുമ്പു നാലു നൂറ്റാണ്ടു നിലനിന്നു വന്നിരുന്ന ഈ കേന്ദ്രത്തിന്നു് ഏഴു പാലങ്ങളാലും അറുപതു പാലകർ പാലമുറയുണ്ടായിരുന്നു. ഗവണ്മെന്റു നാലു നൂറ്റാണ്ടു വേണ്ടുവെച്ചാൽ മുമ്പു കെട്ടിയിട്ടുള്ളതും ഡിസ്ട്രിക്ട് ബോർഡ് ആലോചിച്ചതും അറുപതു പാലകന്മാരെ ഒഴിവാക്കിയതിന്നു് അറുപതോ

ഉം എയിഡഡ് സ്കൂൾ അദ്ധ്യാപകന്മാർ യോഗത്തിൽ സന്നിഹിതരാകേണ്ടതുണ്ട്. അവരെന്നു ചെന്തും? നാട്ടുകാരും യൂണിയൻ പ്രവർത്തകന്മാരും ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റും കാക്കമ്പുഴക്കു നോക്കി.

ചില കേന്ദ്രങ്ങളിൽ ശനിയാഴ്ച സഭ ബഹിഷ്കരിച്ചു തങ്ങളെ അവരാനിക്കാൻ തുടങ്ങിയിട്ടും ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റു ഇതുകാൻ തുടങ്ങിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. അതൊന്നിതുകണമെങ്കിൽ അയിരും വിണ്ടികൾ ഒന്നിച്ചു ചെല്ലുന്നിട്ടില്ലാത്തത് കക്കാമ്പുഴക്കു നോക്കിയിട്ടും ഒരു ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റു ഓഗ്നാശാലൻ പോലും പങ്കെടുത്തില്ല. ആ കേന്ദ്രം പാലാപ്പാറക്കേന്ദ്രം പോലെ നിർജീവമായിരുന്നില്ല. അവിടെ കൂപ്പുനീക്കുന്ന ധ്യാപകന്മാർ കല്പനക്കുതന്നെ നാളെ—യോഗത്തിൽ പങ്കെടുക്കാതെ ശനിയാഴ്ച സഭയെ ബഹിഷ്കരിച്ചു.

കുച്ചേരിപ്പടിക്കുറുത്ത “ഗൾസ് റെയ്ഞ്ച്” കേന്ദ്രത്തിൽ തൊട്ടുപോലും ശനിയാഴ്ച സഭ ബഹിഷ്കരിച്ചില്ല. എങ്കിലും മലബാറിലെ അദ്ധ്യാപകന്മാരുമാനത്തിന്റെ അവ ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിന്റെ കരിങ്കൽ ഭിത്തികളിൽ ചെന്നലച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട് പാവപ്പെട്ട “ഗൾസ് റെയ്ഞ്ച്” സ്കൂൾ ഇൻ സ്റ്റ്രക്ടറും പരിവാറും ആ കേന്ദ്രത്തിൽ എത്തിയിരുന്നു. കൊല്ലത്തിൽ ഒരിക്കലേങ്കിലും കേന്ദ്രത്തിൽ വാങ്ങുന്ന ഇൻ സ്റ്റ്രക്ടർസ് ആ നവമ്പർ യോഗത്തിൽ പങ്കെടുത്തു് അദ്ധ്യാപകരുണിയന്റെ “യോന്നാസ്”ങ്ങളിൽ ആരും ചെന്നു വരിട്ടുപോകാതെന്ന് പ്രപഞ്ചിച്ചു.

പ്രവർത്തകരായ രാവുണ്ണിയും രാധാകൃഷ്ണമേനോനും ചാത്തു നായനും ഞാനും കുച്ചേരിപ്പടിക്കലെ കേന്ദ്രത്തിലും ചെന്നിരുന്നു. യോഗം കഴിഞ്ഞ ശേഷം ഇൻസ്റ്റ്രക്ടർസ് ഞങ്ങളെ വിളിച്ചു ചോദിച്ചു:

“നിങ്ങൾ മിററിഞ്ച് ബഹിഷ്കരിച്ചു മാനുസാണം അല്ലേ?”

“അതെ”—ഞങ്ങളുടെ പ്രതിനിധിയായി രാധാകൃഷ്ണ മേനോൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

“ഇതുകൊണ്ടന്തോ, ഒരു ലാഭം?”

“ഗവണ്മെന്റ് സ്കൂൾ മാനേജർമാരുടെ കീഴിൽ ഒരു വർഷത്തെപ്പോൾ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നുണ്ടെന്നും അവർക്ക് ന്യായമായ ആവശ്യങ്ങൾ നികത്താൻ കഴിയാതെത്തന്നെ ആവശ്യമാണെന്നു നാട്ടുകാരും ഗവണ്മെന്റിനേയും ബോധ്യപ്പെടുത്താൻ തന്നെ.”

“ഇതുകൊണ്ട് ബോധ്യപ്പെടുത്താമോ?”

“ബോധ്യപ്പെടുന്നതാണ്. എന്തും സാധിച്ചു അധികാരം അടങ്ങിയിരിക്കില്ലെന്ന് അധ്യാപകന്മാർ കരുതിക്കുന്നുണ്ട്. ചില കേന്ദ്രങ്ങളിലും അവർ ഭരണിമാർ സഭകൾ ബഹിഷ്കരിക്കുന്നുണ്ട്. സംഭാവനയുടെ വിപ്ലവാർത്ഥകൾ ചതുരങ്ങളിൽ വരുന്നുണ്ട്. വിപ്ലവാർത്ഥകളാണ് കണ്ണും നലയും എടുത്തു പിടിച്ചു ഞങ്ങളുടെ നേരെ നോക്കാൻ തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. രാഷ്ട്രീയവിപ്ലവാർത്ഥകൾ ഞങ്ങൾക്കു തുണയായി നില്ക്കുന്നുണ്ട്.”

“ഞങ്ങൾ”—വിപ്ലവാർത്ഥകൾ—ഒരു പോലീസ് മില്ല.” ഇൻസ്പെക്ടർ സർ അവരുടെയോട് ചർച്ച: “ഗവണ്മെന്റും ബഹിഷ്കരിച്ചവരെ പിരിച്ചുയക്കുന്നതും ഞങ്ങൾ മാനേജർമാർക്ക് കഴിയുന്ന അയച്ചു കഴിഞ്ഞു.”

“നന്നായി” രാമുണ്ണി പറഞ്ഞു: “നിങ്ങൾ ഈ വർഷത്തിന്റെ വല്ല കഴിഞ്ഞുപോകും മനസ്സിലാക്കുന്നുണ്ടോ? ഞങ്ങളെക്കൊണ്ട് പണിയെടുപ്പിക്കുന്ന സ്കൂളുകൾ പരിശോധിക്കാൻ വരുമ്പോൾ ഞങ്ങൾക്കു വല്ല കൂലിയും വരുന്നുണ്ടോ എന്നു നിങ്ങളുമ്പോഴായിരിക്കാറുണ്ടോ?”

“പോലോ—” ഇൻസ്പെക്ടർ സർ തുടർന്നു: “മാനേജർമാർക്ക് ഞങ്ങൾ കൊടുക്കുന്ന ഗ്രാൻറുകൊണ്ട് ഏതു ചെലുതും

ഞെന്താ" ഞങ്ങൾ അന്വേഷിക്കാറുണ്ട്. അവർ ഞങ്ങൾ കൊടുക്കുന്ന ഗ്രാൻറിന് പൊതു സ്വന്തം കമ്മ്യൂണിറ്റി നംബർ ചിലവാക്കിയിട്ടുള്ളതിനാൽ സ്കൂൾ നടത്തുന്നത്. ഞങ്ങളുടെ കമ്മ്യൂണിറ്റി കണക്കുണ്ട്. എന്താ ആഫീസിൽ നിന്നാൽ കാട്ടിത്തരാം."

"അതെന്തെങ്കിലും കള്ളക്കണക്കുമാണ്" രാമസ്വാമി തുടർന്നു:— "ചാമ്പര രണ്ടു സ്കൂളുകളും രണ്ടാം ഉറപ്പുകൾ പണിയെടുത്തു കഴിഞ്ഞുവെന്ന് ടിപ്പുറുമാണു്. രണ്ടുമാറ്റം വെച്ചു നൽകിയിരിക്കുന്നു. പണിയെടുക്കുന്നവരും പറ്റിച്ചെടുത്തു. ഇങ്ങനെ ഞങ്ങളെക്കൊണ്ടു് പണിയെടുപ്പിച്ചു് കള്ളക്കണക്കുണ്ടാക്കിയതാണ്. മാന്യമായിട്ടാണോ" നിങ്ങൾക്കു വിശ്വാസം?"

"നിങ്ങളെയൊക്കെ നല്ല പണിയെടുപ്പിക്കുന്നില്ലേയോ കിട്ടിയതു മതി എന്തൊരു കിട്ടിയേ?"— ഇൻസ്പെക്ടർ ടിപ്പുറു.

"ഞങ്ങൾക്കു ജോലി വേണം—ഈ നാട്ടിലെ കുട്ടികളെ പഠിപ്പിക്കണം. അതിനു വാഗ്ദാനം കിട്ടണം. വേണ്ട എന്തൊന്നെങ്കിലും തീർച്ചപ്പെടുത്തണം. തീർച്ചപ്പെട്ട വാഗ്ദാനം നമുക്കും കിട്ടണം. ഇതിനൊക്കെ ഗവണ്മെന്റു സഹായിക്കണം. ഇതാണു് ഞങ്ങൾക്കു വേണ്ടതു്"—രാമസ്വാമി പറഞ്ഞു.

"അതൊക്കെ ഗവണ്മെന്റുവോടായിട്ടു വേണ്ടതു മറ്റൊന്നും. വെറുതെ മാന്യമായിട്ടാണോ ഞങ്ങളെയും ചിലന്തിമാരെ പ്രസംഗിച്ചു നടത്തിയു് മീറ്റിംഗിൽ പങ്കെടുക്കാതിരുന്നിട്ടും കഷ്ടമാണല്ലോ"—ഇൻസ്പെക്ടർ തുടർന്നു:—"ഞങ്ങളാലോ കമ്മ്യൂണിറ്റി ഞങ്ങൾ ശ്രമിക്കും. അതുതന്നെ വെറുതെ പറയപ്പെട്ട ടിപ്പുറുമാരെ കണ്ടുതരിവാൻ മിനിക്കുണ്ടു്. നിങ്ങൾക്കു ഈ ജോലി ആവശ്യമില്ലെങ്കിൽ എല്ലാ തോട്ടത്തിലും പൊയ്ക്കാളിൽ."

ഇൻസ്പെക്ടർമാരും ഇൻസ്പെക്ടർസ്സുമാരും വിദ്യയിട്ട ശിപായിമാരെക്കൂടി നാടായ നാടൊക്കെ നടന്നു. സ്കൂളായ സ്കൂളുകളൊക്കെ സന്ധിച്ചു. ശനിയാഴ്ച സഭ ബഹിഷ്കരിച്ചു. തിരഞ്ഞുപിടിച്ചു. സ്കൂളിൽനിന്നു പിരിച്ചയക്കാൻ മാനേജർമാരോടു കല്പിച്ചു.

ശങ്കരനാരായണനെഴുത്തച്ഛൻ വിദ്യയിട്ട ശിപായിയെ കൂട്ടി നടവട്ടെ സ്കൂളിൽ ചെന്നു. ചാത്തു നായരെ പിരിച്ചയക്കാൻ നാരായണൻ നായർ മനോജോടു കല്പിച്ചു.

“അപ്പോൾ രാജ കെയിനിങ്ങ് കഴിച്ചു കിട്ടുവാൻ ഒരു കെയിനിങ്ങ് കഴിക്കാത്ത കിട്ടാത്ത നിയമമോ സ്വർഗ്ഗം” — നാരായണൻ നായർ ചോദിച്ചുവത്രെ.

“നിയമം!” — ഇൻസ്പെക്ടർ അലറിപോലും: — “പിരിച്ചയക്കാത്തവർക്കു സ്കൂളിൽ അംഗീകരണം എടുത്തുകളയാം.”

ഏതായാലും നാരായണൻ നായർ ചാത്തുനായരെ പിരിച്ചയച്ചു. പക്ഷെ കെയിനിങ്ങ് കഴിക്കാത്ത ചെറുവാരാളെ നിയമിച്ചു. അധികാരപ്പെടുത്തലാ കൈക്കൂലിക്കാലാ സ്വജനപക്ഷപാതിയുമായ ശങ്കരനാരായണനെഴുത്തച്ഛൻ ഇൻസ്പെക്ടറുടെ റെയിഞ്ചിൽനിന്നു മയ്യാടക്കാടും മനോജുവരമുളവരമായ ബാല ഇൻസ്പെക്ടറുടെ റെയിഞ്ചിലേക്കു മാറ്റിയ ഏനിയ്ക്കു തർക്കാലം ആപത്താലാ സംഭവിച്ചില്ല. മെപ്പിളയ റെയിഞ്ചിൽപ്പെട്ടു എന്നാലും സ്കൂളിലേക്കു “ഇൻസ്പെക്ടറും മാനേജറുമൊന്നും വരികയുണ്ടായില്ല.

ഞങ്ങൾ—യൂണിയൻ പ്രവർത്തകന്മാർ പിന്നെയും യോഗം ചെന്നു. ഡിസമ്പർ മാസത്തിൽ ചുറ്റുപാടുള്ള മൂന്നു കേന്ദ്രത്തിലും സഭയ്ക്കു പങ്കെടുക്കാൻ പോകുന്ന എയിഡഡ് സ്കൂളുകളെ പിക്കറു ചെയ്തു പിന്നിടിച്ചിരിക്കണമെന്ന് നിശ്ചയിച്ചു. പ്രചാരവേലക്കുവന്നി.

ഫിസബർ രണ്ടാമത്തെ ശനിയാഴ്ച വന്നു. പാലപ്പാറ സെൻററിലെ ഗുരുജനസമാജത്തിൽ പരമേശ്വരൻപരെ പിന്നെ ചെല്ലു പിന്നിരിപ്പിക്കുവാൻ പത്തു പതിനാറു വളണ്ടിയർമാർ തെങ്ങിയെത്തി. രാവുപ്പുറ്റിനും വരാമെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നു. പക്ഷേ മൂപ്പരെ കാണുകയുണ്ടായില്ല.

പാലപ്പാറ ഹയറേലിമെൻററി സ്കൂൾ നിർമ്മാപകനാണ്. ചുരുപാലം മുതിർ മാപ്പിൻ ഒരു വളപ്പിലാണ് സ്കൂൾ കെട്ടിടം. സ്കൂൾ പള്ളി റോഡിന്റെ പടിഞ്ഞാറു വശത്തു് കുറച്ചുവന്ന സ്ഥലമാണ്. റോഡരികിലുള്ള ചെളി ചുവർ ഭരിച്ചു കുന്നു പത്തു വര പേരായി നാലു കുട്ടികൾ കയറിയപ്പോൾ സ്കൂൾ കെട്ടിടം പൊങ്ങു. അതു വാക്കോളം വിസ്താരമുള്ള കെട്ടിടത്തിന്റെ മിട്ടുനിലയുള്ള പടവുകളിലൂടെ സത്യഗ്രഹം ചെയ്യുവാൻ കൂടി തെങ്ങുകൾ പടി പാടിമുണ്ട്; റോഡിന്റെയും സ്കൂൾ കെട്ടിടത്തിന്റെയും ഇടക്കുള്ള സ്ഥലത്തു് സ്കൂളിലുള്ള വഴികൾ ഒരു ഭാഗത്തായി പടന്നു പൊങ്ങിപ്പു രണ്ടു മാപ്പിൻതെക്കുള്ളതുകൊണ്ടു് സത്യഗ്രഹത്തിനു ചെന്ന തെങ്ങുകൾ അധാരമാസമുടൻ നിന്നും മക്കു കിട്ടിയെന്നു.

“രാവുപ്പുറ്റിയെന്നു വരാമെന്തു്?” തെങ്ങുകൾ പാശ്ചാത്യരോടായി. യാതൊരു മറുപടിയും കിട്ടിയില്ല.

നേരം വെട്ടു മണിയായി. ഗുരുജനസമാജം സിക്രറി കെ. പി. ഭരണാ ഇൻസ്പെക്ടർ ഗവണ്മെന്ററുടെ അടുത്തും വില്ലയിട്ട ശിപായിയും സ്കൂളിലേക്കു കയറി.

“ഈ സ്കൂൾ വീട്ടിൽ ആരോളം പേരെക്കൊണ്ടിട്ടു്?” കെട്ടിടത്തിലേക്കുള്ള കയ്പു കയറുന്ന ഇൻസ്പെക്ടർ ഭരണോദ്യോഗാലുള്ളതാണു് ഞാൻ കേട്ടു. ഇൻസ്പെക്ടർ തിരിഞ്ഞു നിന്നു തെങ്ങോളം കൂടിപ്പു:— “മിററിഞ്ഞിറ വന്നവരാണെങ്കിൽ സ്കൂളിന്റെ ഉള്ളിൽ വന്നിരിക്കുക. കെട്ടിടത്തിൽ കൂടാതെ

പിച്ച്:—“ഞാൻ ഇവിടെ ഈ കോമിന്റെ ചുവട്ടിലാണ് ഇരിക്കുന്നത്.”

വിണ്ടും ഒരു രണ്ടാമ്കാപകന്മാർ വന്നു.

“അകത്തു്” ഇൻസ്റ്റക്ടർ പറഞ്ഞു.

“പുറത്തു്”—രാധാകൃഷ്ണമേനോനും പറഞ്ഞു.

“ചിന്തിക്കുന്ന വന്നവരല്ലേ? അകത്തു് പോണം” ഇൻസ്റ്റക്ടർ വിണ്ടും കല്പിച്ചു.

“പോവരുത്. ഇതു നമ്മുടെ കാര്യമാണ്. എന്തിനും ഇൻസ്റ്റക്ടർ മാസ്റ്റർമാരുടെ ഭാവി നന്നാവാന്മാണ്” പറഞ്ഞു നായർ പറഞ്ഞു.

“ഭാവി ഇല്ലോ നന്നായില്ലേ?” ഇൻസ്റ്റക്ടർ തുടർന്നു: “നന്നാട്ടും ഇതിൽ നിന്ന പിരിച്ചുപോയല്ലേ?”

രണ്ടാമതു വന്ന രണ്ടാമ്കാ കന്മാരും അകത്തേയ്ക്കു പോവാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ നടത്തു.

“പത്തപ്പി നായരേ, പത്തപ്പി നായരേ.”— ഇൻസ്റ്റക്ടർ ഇടവെട്ടിലും വെണ്ണ വെട്ടിലെയ്ക്കു വിളിച്ചു. “അളക്കളെക്കണ്ണെ നീക്കേ?” ന്യായം പറിസ്.”

കെ. പി. ഭരതൻ കണ്ണാടി കെട്ടിത്തു വന്നിട്ടു. വെട്ടിലായി പരിഭ്രമിച്ചുകൊണ്ടു് പാഞ്ഞെത്തി.

“ആരും തടയില്ല. അകത്തു പോവിൻ”— ഇൻസ്റ്റക്ടർ ആജ്ഞാപിച്ചു.

“നമ്മളൊന്നാണ്. നമ്മുടെ കാര്യത്തിൽ നിന്നു പിരിയുവാൻ വേണ്ട ആനുകൂല്യങ്ങൾ ലഭിച്ചിട്ടുള്ളവരാണ്. നിങ്ങൾ സമരത്തിൽ പങ്കെടുക്കണം. ഭാവിയിൽ നമ്മെ പിരിയുതിക്കണം” രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ പറഞ്ഞു.

“വെട്ടിലിൽനിന്നു മാറിനിൽത്തു്”—ഇൻസ്റ്റക്ടർ കല്പിച്ചു.

“നമരം വെട്ടി കോൺഗ്രസ്സിനു ഇതൊന്നും ഇവിടെത്തന്നെ വില്ലാ. ബ്രിട്ടീഷ് ഗവണ്മെന്റ് മാപ്പിള ലഹള തന്നെ അടിച്ചമർത്തിയിട്ടുണ്ട്. എന്നിട്ടല്ലേ നാലു മാഷ് ഷന്മാരുടെ സമരം?” ഇൻസ്പെക്ടർ സ്വന്തം ചരിത്രവിജ്ഞാനം രേഖപ്പെടുത്തി.

“ബ്രിട്ടീഷ് ഗവണ്മെന്റ് അതിലപ്പുറവും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ജാലിയൻവാലാബാഗ് നടത്തിയിട്ടുണ്ട്. വാഗ്ദാനം ഭംഗമായി നടത്തിയിട്ടുണ്ട്. അതുകൊണ്ടൊന്നും വെറും കോൺഗ്രസ്സും നശിച്ചിട്ടില്ല.”—രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ ചരിത്രം പഠിപ്പിച്ചു.

ആ പാവപ്പെട്ട അദ്ധ്യാപകന്മാർ ബഞ്ചന്റെ അനുസരിപ്പാതെ കടന്നു പോയി.

“പ്രശസ്തി നായരേ, എന്റെ ആ ഫയലിങ്ങോടു കൊണ്ടുവര.”— ഗൗരനാരായണമുത്തപ്പൻ ശിപായിയോടു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു തുടങ്ങി:— “ഇവിടെ നിൽക്കാൻ പാടില്ലെന്നു ഞാൻ നിങ്ങളോടു പറഞ്ഞില്ലേ? ഇടനെ പോയിട്ടില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ പോലീസിനെ വരുത്തും. നിങ്ങളെ അറസ്റ്റ് ചെയ്യിക്കും.”

“ഞങ്ങൾ ഇവിടെ ഭരണീയർ സഭയ്ക്കു വരുന്നവരെ പിടയ്ക്കാൻ ചെയ്യുവാൻ വന്നതാണ്”— രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ പറഞ്ഞു: “ഇവിടേയ്ക്ക് ഒരു നൂറടിനാല്പത്തി നാലൊന്നും പാസ്സാക്കിയിട്ടില്ല.”

“ഇപ്പോൾ പാസ്സാക്കിയും” ഇൻസ്പെക്ടർ പറഞ്ഞു.

“എന്നാൽ ആ നൂറടി നാല്പത്തി നാലു ലംഘിക്കും”— ചാത്തു നായരാണ് മറുപടി പറഞ്ഞത്.

ശിപായി ഇൻസ്പെക്ടറുടെ ഫയലിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുവന്നു കൊടുത്തു. ഇൻസ്പെക്ടർ എങ്ങോ ഏഴടി ശിപായിയെ ഏല്പിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. “വേഗം ഇത് പോലീസ് സ്റ്റേഷനിൽ കൊണ്ടുപോയി കൊടുത്തു വര.”

ഭീഷ്മൻ സ്വന്തം പട്ട ഭരിക്കിട്ട് ഇൻസ്പെക്ടർ കൊടുത്ത കഠിനമായി ഓരോന്നിന്നി. ഇവയെല്ലാം അതിരോടടുത്തു നില്ക്കുന്നതായി കണ്ടാൽ ഇന്നും. കെ. പി. ഭാസ്കർ ഒരു ഭീഷ്മൻതൊഴിലെ അടുത്തു കൂടി.

“ഇൻസ്പെക്ടർ ഒന്നിന് തെളിയിച്ചു നന്നായെന്ന്” ഒരു ബൾ വഴിയുടെ വടക്കു ഭാഗത്തുള്ള മാവിയൻ ചുറ്റിലെ കൊളുത്തി നിന്ന് ആലോചന തുടങ്ങി.

“ഇൻസ്പെക്ടർ പോലീസിനെ വരുത്തും. ചിലരെ അറസ്റ്റ് ചെയ്യിക്കും. ഒരു പക്ഷേ ഭീഷ്മൻതൊഴിലെ നന്നായെന്ന്. എന്തെങ്കിലും ഭീഷ്മൻതൊഴിലെ നന്നായെന്ന്. ഭീഷ്മൻതൊഴിലെ പടവിൽ കിടന്ന കൂടി ഭീഷ്മൻതൊഴിലെ നന്നായെന്ന്.”

തെളിയിച്ചു തിരുമാനിച്ചു.

“രാവുണ്ണി എന്തുകൊണ്ട് വന്നിട്ടു?” അതായി തെളിയിച്ചു കൊടുത്തു.

“മിസ്റ്റർ രാവുണ്ണിയെ നന്നായെന്ന് വരുത്തും”- രാവുണ്ണിയെ നന്നായെന്ന് പറഞ്ഞു: “മിസ്റ്റർ വഴിയൽ കിടന്ന് സത്യഗ്രഹം നടത്തുന്നു. ഒരു സ്ത്രീയെ?”

“ഇവിടെത്തന്നെ പോരല്ലോ. അടുത്ത ഭീഷ്മൻതൊഴിലെ നന്നായെന്ന് പറഞ്ഞു: “പിന്നെ ഈ ഭീഷ്മൻതൊഴിലെ അധികം മിസ്റ്റർതൊഴിലെ നന്നായെന്ന്.”

“എന്നാൽ വേറെ രാവുണ്ണിയെ വഴിയൽ പോയി അറസ്റ്റ് ചെയ്യിച്ചു വരു” രാവുണ്ണിയെ നന്നായെന്ന് തിരുത്തി. “വേറെ വരുത്തും.”

“ഞാൻ വഴിയൽ കിടന്ന ഭീഷ്മൻതൊഴിലെ നന്നായെന്ന്”-ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“അതൊക്കെ ഞങ്ങൾ ചെയ്തോളാം”—രാധാകൃഷ്ണൻ നോൻ തുടന്നു: “ശങ്കരനാരായണനെഴുത്തപ്പന്ത കലി കയറിയിരിക്കുകയാണ്. പോലീസിടപെട്ട് അറസ്റ്റ് ബാധകയാണെങ്കിൽ നിങ്ങളിൽ പെടുന്നു.”

“എന്താ പെട്ടാൽ, കേരളത്തിൽ നിന്ദ രാഷ്ട്രീയ പ്രസ്ഥാനത്തിന് പണ്ടെത്തതിന് പല സ്ത്രീകളും ജയിലിൽ പോയിട്ടില്ലേ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“എന്തായാലും നിങ്ങളിന്ന അറസ്റ്റ് കൊടുക്കാൻ തയ്യാറാപേണ്ട. വേണമെങ്കിൽ വന്നു ശനിയാഴ്ച കോടമ്പഴ സെൻററിൽ വെച്ച് അറസ്റ്റ് കൊടുത്തോളൂ” രാധാകൃഷ്ണൻ നോൻ പറഞ്ഞു. എന്നെ അടക്കി വിട്ടതി

“എന്നാൽ ഞാൻ വേഗം വരാം” ഞാൻ കടഞ്ഞെത്തുറോഡിലേക്കിറങ്ങി.

“ഓ-ഓ-സരോജിനിനായാ പോവുകയായി”— ഇൻസ്പെക്ടർ എന്നെ പുച്ഛിച്ചു.

പാലപ്പാറ ഗ്രാമസമാജത്തിൽ നിന്ന രണ്ടു നാഴിക അകലെയാണ് രാവപ്പുറ്റിഴയുടെ വീട്. കഴിഞ്ഞ വേഗം മടങ്ങി വരണമെന്നുണ്ടായിരുന്നുതുകൊണ്ട് ഞാൻ കുതിച്ചു നടന്നു. ഞാൻ രാവപ്പുറ്റിഴയുടെ വടിക്കൽ ചെന്നപ്പോൾ രാവപ്പുറ്റി ഉറങ്ങുന്നതു ചാമ്പകസാലയിൽ കിടന്നിരുന്നു, എന്നെ കണ്ടു തുടനെ അകത്തേയ്ക്കു കടന്നു.

ഞാൻ രാവപ്പുറ്റിഴയുടെ ഉറങ്ങുന്ന ചെന്നു. ഒരാളേയും കണ്ടില്ല. കാച്ചു വെച്ചുണ്ടാക്കിത്താനും പുറത്തു വന്നില്ല. അതാണ് ഒരു സ്ത്രീ കട്ടിയെ ശാസിക്കുന്നത് ഞാൻ കേട്ടു.

“രാവപ്പുറ്റിമാവ് ലെ ബുടേ?”—ഞാൻ കാച്ചാക്കെ വിളിച്ചു ചോദിച്ചു.

രാവുണ്ണി മാസ്റ്ററുടെ ഭാര്യ വള്ളി പുറത്തു വന്നു ചോദിച്ചു:—“എന്താ?”

“ഒന്നുകൂടി. മാസ്റ്ററുതെയൊന്ന കാണാൻ വന്നതാ”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ഏതോ മിറാറിങ്ങുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു” ഇവിടെ നിന്നു നോട്ടു പോയി”—വള്ളി മടങ്ങിപ്പോയി.

“ഞാൻ വരുമ്പോൾ പുറത്തു കസാലയിലുണ്ടായിരുന്നതാകാ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“പറഞ്ഞാൽ വിശ്വസിക്കില്ലേങ്കിൽ അതതു ഭക്തനായിരിക്കുമായിട്ടുണ്ട്.” വള്ളി കറുപ്പുചർമ്മത്താടെ പറഞ്ഞു.

ഞാനൊന്നു ചെട്ടിപ്പോയി. ഇൻക്വെറ്റർ പോലീസിനെക്കൊണ്ടു പരമേശ്വര പാർക്കുപോൾ ഞാൻ ചെട്ടിയുണ്ടായില്ല. രാവുണ്ണി മാസ്റ്ററുടെ ഭാര്യയുടെ മുഖത്തുണ്ടായ അമർഷത്തിൽ ഞാൻ ദഹിക്കുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി.

എന്റെ കണ്ണുകളെ വിശ്വസിക്കാതെക്കിൽ ഞാൻ കണ്ടത് ഞങ്ങളുടെ താഴ്വരയുണിയൻ പ്രസിഡണ്ടായ രാവുണ്ണി മാസ്റ്ററുതെയായിരുന്നു. വള്ളി പറയാൻ താഴ്വരയുടെ തൊമ്പലവടയില്ലെന്ന്. കത്തവ്യനിരതനാക്കേണ്ടിൽ പത്തു പതിനാറ് യുണിയൻ ചെന്നാൽ പിശ്ചാദിമിതനായി നില്ക്കുന്ന പാലപ്പറമ്പ് സെൻററിൽ അന്നു താഴ്വരയുണിയൻ പ്രസിഡണ്ട് ചെന്നു നോക്കേണ്ടതാണ്. അല്ലെങ്കിലോ—അതൊരു പ്രവർത്തനത്തെ സംഘടനയ്ക്കൊട്ടാവാശ്യമായില്ല. ഞാൻ പാലപ്പറമ്പ് സെൻററില്ലെന്ന് മടങ്ങി.

രാവുണ്ണി സെക്കൻററി കെയറിനിൽ കഴിച്ച റെസ്റ്റാപകനാണ്. അതു് ഹയറേജിമെൻറി നൂളിലെ ചെറുപ്ലാസ്റ്ററാണ്. നൂളിൽ ചിന്ത പരിവർത്തനമാണ് അതാൽപ്പം ഇരുപത്തഞ്ചുരൂപിക ശമ്പളം കൊടുക്കുന്നതാണ്.

യ്യം പറയുന്നുണ്ട്. എട്ടൊമ്പത് പോലീസുകാർ ഓത്തുമായിത്തന്നെ നില്ക്കുന്നു. യൂണിമൻ പ്രവേശനമാർ ഗെയിംഗിന്റെ അടുത്തു നിന്ന് അപ്പോഴും മുദ്രാവാക്യം വിളിക്കുകയാണ്.

സ്റ്റാൾ ഇൻസ്പെക്ടർ പരഞ്ഞിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന ടിച്ചർമാരോട് കല്പിച്ചു: “സ്റ്റുളിൽ കടന്നു ചിറ്റിപ്പിടിയ്ക്കുക പക്ഷെക്കുവിൻ”

“ബെഞ്ചർക്കാരെ ചവിട്ടിക്കടന്നു പോവാൻ വയ്യ”— ആ അമ്പട്ടുപ്രകാരമാർ കെട്ടുകയേറ്റു നോക്കുന്നു.

സ്റ്റാൾ ഇൻസ്പെക്ടർ ആ കേൾക്കുന്നവരെ കേൾക്കുന്നു. ചെമ്പിട്ട കോൽകൊണ്ടു നൽകുന്നതിന് കിടക്കുന്നവരെ ചവിട്ടിക്കൊല്ലുകയാണ് സ്റ്റുളിലുള്ള കയറി. അയാൾ ചവിട്ടു പറഞ്ഞു: “ചിറ്റിപ്പിടിയ്ക്കുന്നവന്മാരെക്കൊണ്ട് സ്റ്റുളിലേയ്ക്കു വരണം. ഈ കിടക്കുന്നവരിൽ ചവിട്ടിക്കൊന്നാവാൻ വരാനില്ല.”

ആ ടിച്ചർമാരുടെ കാലു മുറുപ്പാട്ടു നിന്നിരിക്കട്ടെ.

വഴി കടക്കുന്ന ആളുകളെ അറസ്റ്റ് ചെയ്യുവാൻ സ്റ്റാൾ ഇൻസ്പെക്ടർ പോലീസിൻസ്പെക്ടറോട് പ്രാഗ്ദ്ധിയിൽ പറഞ്ഞു.

പോലീസ് ഇൻസ്പെക്ടർ മുറുപ്പാട്ടു നിന്നി പറഞ്ഞു:— “നിങ്ങളെ ക്കുന്ന പേരേയോ അറസ്റ്റ് ചെയ്തിരിക്കുന്നു.”

“പറഞ്ഞുണ്ടോ?”— രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ കിടക്കുന്ന ദിക്കിൽ നിന്നു ചോദിച്ചു.

“പറഞ്ഞു!”—പോലീസ് ഇൻസ്പെക്ടർ ആ പക്ഷേയോടെ പറഞ്ഞു. ഇടന്നു കല്പിച്ചു:—“അവരരുടെ വാങ്ങിയെ പൂതിയൊന്നു കിട്ടിയ കൊടുത്തേക്കു ഇട്ട്യാർച്ചൻ നായരെ. ചവിട്ടി ഇറക്കേണ്ടതില്ല.”

ഡോലിനുകാർ മനോട്ട നിന്നി. അവർ കിടന്നു വിശ്രമിച്ചു. നടുത്തുണവരെ വലിച്ചിഴച്ചു ഇൻസ്പെക്ടറുടെ മുമ്പിലേയ്ക്കു നിന്നി. സന്യാസികൾ മൂട്ടാവാകും വിളിച്ചു. മൂന്നു പേർ കൂടി തൽസ്ഥാനത്തു കിടന്നു.

ഡോലിനു് ബുദ്ധിമുട്ടു കാർകൊണ്ടു് ചാത്ത നായരേയും രാധാകൃഷ്ണമേനോനേയും ചവിട്ടി. രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ അപ്പോഴും മൂട്ടാവാകും വിളിച്ചു. ചാത്ത നായർ എഴുന്നേറ്റു കയ്യോങ്ങി. ഇൻസ്പെക്ടർ പുളി ഒഴിച്ചുകൊണ്ടു കല്പിച്ചു: "അവനെ ഒരു പരം വജ്രത്തി വിടടോ"

താലത്തു ഡോലിനുകാർ ചാത്ത നായരെ തോൽ ചാടി വിടന്നു. അയാളെ അടിക്കുകയും കയ്യടക്കുവാൻ ചവിട്ടുകയും ചെയ്തു. "ഗവണ്മെൻ്റ് ആളുപ്പാൻ അഹിംസയാണോ" ഡോൾഫോർഡ്സ്റ്റബിൾ ചാത്ത നായരെക്കുറിച്ചു പരസ്യം കൊടുത്തു.

അ കൂട്ടനും കഴിഞ്ഞ രോഷം ചാത്ത നായരെ ആരും വെച്ചു നിന്നി. അയാളുടെ തൊറിയിൽ നിന്ന ചോരയൊലിച്ചു വിടന്ന കപ്പായയും മോളാ നശിച്ചിരുന്നു. അന്നു സന്യാസികൾ നടുങ്ങിയ ആളു പേരേയും പോലീസ് അറസ്റ്റ് ചെയ്തു.

അ നായരെ ഗവണ്മെൻ്റ് അറ കണ്ടിട്ടു ചിലപ്പോൾ അറസ്റ്റാക്കി. സഭയിൽ പങ്കെടുത്ത പരം സ്ത്രീ ഇൻസ്പെക്ടറും പുറത്തു വന്നു.

"കപ്പിറ്റൻ ജയിലിൽ പോയി പാപ്പിക്കളെ തെമ്മാടി കളു്" സ്ത്രീ ഇൻസ്പെക്ടർ അറസ്റ്റ് ചെയ്യപ്പെട്ടവരോടു് ചോദിച്ചു: "മതിയായിട്ടേ പിക്ക്കറിച്ച്? ബ്രിട്ടീഷ് ഗവണ്മെൻ്റ് നോട്ടു് കളിക്കാൻ വന്നാൻ ഗുണിക്കെയാണു്. എന്തു എന്താ നിന്റെ മറുപടു്?" ഗവണ്മെൻ്റ് നായനക്കെഴുത്തച്ഛൻ ആ

മേകൊണ്ടു് കൈകൾ പൂട്ടിയിടപ്പെട്ട ചാത്തു നായരുടെ കവിതയ്ക്കു് തോണ്ടിക്കൊണ്ടു് ചോദിച്ചു.

“കയ്യു് പണയത്തിലല്ലായിരുന്നെങ്കിൽ നെന്താ അടി വെച്ചു തന്നാൽ പല്ലൊന്ന ബാക്കിയുണ്ടായിരുന്നില്ല” ചാത്തു നായർ പറഞ്ഞു. ആ ‘അധികപ്രാപം’ ഹൈക്കോൺസ്റ്റബിൾ ഇട്ടുരുപ്പൻ നായർക്കു് അതു പിടിച്ചില്ല. അയാൾ ആഞ്ഞൊഴുതി ചാത്തു നായരുടെ ചെങ്കിടത്തൊരടി വെച്ചു കൊടുത്തു.

“എററിക്കു പോയിരുന്ന സരോജിനീനായർ?...” സ്കൂൾ ഇൻസ്പെക്ടർ എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു:—“മുട്ടുപാട്ടു് അടങ്ങിപ്പോയെന്നു വിട്ടിട്ടു ഇന്നുനോ—സൂര്യലേഖ കെട്ടിച്ചിറ്റി വരേണ്ട പണി ഞാൻ ഇല്ലാതാക്കിയിരിക്കുന്നു. ജന്മലിൻ പോയി കിടക്കേണ്ട എങ്കിൽ തെങ്ങിയിരിക്കുകയാണു് നല്ലതു്.”

ഞാനെന്നാൽ പറഞ്ഞില്ല.

സ്കൂൾ ഇൻസ്പെക്ടറും പോലീസു് ഇൻസ്പെക്ടറും അറസ്റ്റ് ചെയ്യപ്പെട്ടവരോടു കൂടി റോഡിലിറങ്ങി ഇൻസ്പെക്ടർ മാർ കാനിൽ കയറി.

“ആറു വേർ നടന്നു വരട്ടെ. അവരെ നടത്തിക്കൊണ്ടു വന്നാൽ മതി.”

നാലു പോലീസുകാരും ഇൻസ്പെക്ടർമാരും കാരുകളിൽ പോയി. മറ്റുള്ള പോലീസുകാരും അറസ്റ്റ് ചെയ്യപ്പെട്ടവരും സ്കൂൾ പടിക്കൽ അവരേക്ഷിച്ചു. അപ്പോഴും ചാത്തു നായരുടെ മുറിവിൽ നിന്ന ചോര ഒലിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

“ഈ മുറിവൊന്ന വെച്ചുകൊണ്ടു ഈയാളെ വെയിലത്തു നടത്തിയാൽ...” ഒരു കോൺസ്റ്റബിൾ അനേപിച്ചു:—“ഒരു ശീലക്കണ്ണും കിട്ടാൻ?”

“ആ മിസ്സേഴ്സിന്റെ വേഷി വാങ്ങി ചിന്തക”—മറ്റൊരു കോൺസ്റ്റബിൾ തൊടാത്തപടി പറഞ്ഞു.

“എന്നാൽ ഇതാ” എന്നൊക്കെ വേഷിമുക്കെ ഒരു വക്കു ചീന്തി പോലീസ് കയ്യ് കൊടുത്തു:— “ഒരു അദ്ധ്യാപകന്റെ മുറി കെട്ടാൻ അദ്ധ്യാപികയുടെ വേഷി ചിന്തിച്ചൊരു നിങ്ങൾ വിചാരിച്ചുവോ?”

ആ കോൺസ്റ്റബിൾ ഇണിത്തുണ്ടു വാങ്ങി ചാത്തു നായരുടെ മുറി കെട്ടി.

“കാടമ്പഴ സെൻറ് പാർച്ചിയസ്” — താഡാക്രസ്തേ നോൻ പറഞ്ഞു.— “ഒന്നൊരു എയിഡഡ് ടീച്ചർ ദേനിയൻ സഭാ ഹാളിൽ കയറരുതു്.”

“നോക്കൂട്ടെ”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

അദ്ദേഹം ചെറുപ്പെടാത്ത അഞ്ചു വളണ്ടിയർമാരും ഞാനും ബാക്കിയായി. അവരിൽ പൊതുവായും വാരിയതുമുണ്ടായിരുന്നു.

“ഇനിമെന്തു ചെയ്യാം?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“താവഴ്ന്നിടസ്സരെ കണ്ടാലോചിക്കാം. അയാളെ കണ്ടില്ല?” പൊതുവാൾ ചോദിച്ചു.

“കണ്ടില്ല” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങളുടേതൊക്കെ തിരിഞ്ഞു പിടിച്ചു വിവരങ്ങളൊക്കെ പറയൂ. നിറുത്തിയുണ്ടെങ്കിൽ നാളെത്തന്നെ താവഴ്ന്നിടസ്സരെ വക്കിട്ടു് കയ്യാറി വിളിക്കാനും പറയൂ.”

ഞങ്ങൾ പിരിഞ്ഞു.

അദ്ദേഹം ചെറു കൊണ്ടുപോയ ആ അദ്ധ്യാപക സഹിതരായ എന്റെ മുമ്പിൽ കാണുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോ

ന്നി. ഏന്റെ വേഷ്യയുടെ കിറുകൊണ്ടു് കെട്ടപ്പെട്ടു മുറി
 തോടുക്കുടിയ ചാത്തു നായയുടെ മുഖം ഇടുതൻ തെളിഞ്ഞു കാ
 ണ്ണന്നതുപോലെ തോന്നി. ബുദ്ധി ചവുട്ടിയ സബ്ബ് ഇൻ
 സ്തേകയുടെ നേർക്കു് കയ്യോങ്ങുമ്പോൾ ആ മുഖത്തു് മിന്നി
 ത്തിളങ്ങിയ വിരരൊട്ടുമേങ്ങൾ വിങ്ങും ഏന്റെ കണ്ണിൽ
 വന്നടിക്കുന്നതുപോലെ ഏന്റെ ഏതയലിത്തിരിയ്ക്ക് പ്രാപ്ത
 നിന്നു.

സസീ

ലേബററിയർ ഓരോ പുതിയ മറ്റേ അറയ്ക്കും വെളിച്ചം നേല്ക്കേണ്ടതിന്റെ കീഴിൽ നൽകിക്കുന്ന അധ്വാനപരമായ സമാധാനത്തിലായിരുന്നു. എല്ലാ ഗണിതസഭാ കേന്ദ്രങ്ങളിലും സമരത്തിന്റെ അവ പരമ്പരയിട്ടു. ആ കേന്ദ്രത്തിൽ പങ്കെടുക്കേണ്ട അധ്വാനപരമായ ഏതെങ്കിലും കഴിവായിരുന്നു. ഏറ്റവും ദുർബ്ബലായവരുടെ ഏതെങ്കിലും, ന്യായമായ അധ്വാനങ്ങൾ അധ്വാനപരമായവരിൽ ഉൾപ്പെടുത്തണമെന്ന ബോധമുണ്ടായി. ചിലർ കല്ലറയ്ക്കു മുമ്പായി വിട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. താൽപ്പര്യങ്ങൾ ധീരമായ യവർ കല്ലറയ്ക്കുമ്പോൾ കേന്ദ്രത്തെ കഴിഞ്ഞു മാറി നടന്നു. ഏറ്റവും ധീരമായ പ്രവർത്തനങ്ങൾ ഗണിതസഭാ ബഹിഷ്കരിച്ച് കേന്ദ്രത്തിൽ ഉറച്ചുനിന്ന് വിമോചിത്ത് നടത്തി. അറസ്റ്റ് വരിച്ച ജയിലിൽ പോയി.

ദീനപ്രശ്നത്തിൽ അധ്വാനപരമായവരുടെ വിപ്ലവാത്മകത ഉടൻ ഉടൻ സ്ഥലം അനുവദിക്കേണ്ടിവന്നു. വിദ്യാഭ്യാസ വിപ്ലവാത്മകതയും ബോലിസ് ഡിപ്ലോമയ്ക്കും ഉൾപ്പെടെ അധ്വാനപരമായവരുടെ കഴിവുണ്ടായെന്ന് അറസ്റ്റ് ചെയ്തു ശിക്ഷിച്ചു. കേന്ദ്രത്തിൽനിന്നും പാലപ്പാറ സെന്ററിൽ നിന്നും അറസ്റ്റ് ചെയ്തു കൊണ്ടുപോയവരെ നന്നെ

മാനസം വീതം കർമ്മതരണൈരപിഹൈവ്യാപ്തം ഹി സർവ്വം തത്ത്വം
ജ്ഞാപ്രദമേവേതദ്യദ്യദാശ്ചൈവ.

[illegible][illegible]

മുന്നം നന്നിയാട്ടു തൊന്നം വരിമ്പനം പൊതുവാളും
 വേറെ മൂന്നാമ്പു വളണ്ടിയിൽചാറും കാടാമ്പു ഗുരുജനന
 മുള്ളകേളുമാരിൻ പടിക്കലെന്നി. ഹിന്ദു രെയിഞ്ച്
 ഡിപ്പട്ടി ഇൻസ്പെക്ടർ വേരുന്നാരാമണനെഴുത്തും മാ
 റ്റില രെയിഞ്ച് ഡിപ്പട്ടി ഇൻസ്പെക്ടർ ബാലനും പോലീ
 സ്സെന്ററിനെയും അറസ്റ്റ് ചെയ്ത കോൺസ്റ്റബിൾചാറും
 സ്ഥലത്തു ഹാജരായൊയിടന.

പിന്നാലെയായാൽ ചെന്നിരുന്ന ബെൽക്കെ കണ്ടു ഉടനെ മാറ്റിപ്പിടിച്ചായിരുന്ന വിപ്ലവത്തിൽപ്പെട്ടു പോയതായതുവരെ ചോദിച്ചു:- “പിന്നാലെയായാൽ വന്നതാണല്ല, മിസ്റ്ററസ്സേ?”

"അതെ."—ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

"കഴിഞ്ഞുവന്നുവെന്ന്" - എന്ന് അർത്ഥം: - "നീ

ബൾക്ക വാക്കുകൊണ്ടു വിശദീകരിച്ചു നൽകാം. വഴിയ കിടന്ന വഴി മുടക്കിയാൽ അറസ്റ്റ് ചെയ്യും."

"ഞങ്ങൾ വഴിമുടക്കില്ല" ഞാനറപ്പുകൊടുത്തു.

"ഇപ്പോൾ സമരമാണല്ലോ"—ബാവ ഇടനം:—"നങ്ങൾ രണ്ടു ചേരിയിലാണ്. നിങ്ങൾ മിററിച്ച് ബഹിഷ്കരിക്കണമെന്നു പറയുന്ന ചേരിയിൽ. ഞങ്ങൾ മിററിച്ച് നടത്തണമെന്ന ചേരിയിലും. നിങ്ങൾക്കു കിട്ടുന്നവരെ നിങ്ങളുടെ ഭാരത്തു കൂട്ടുക. ഞങ്ങൾക്കു കിട്ടുന്നവരെ ഞങ്ങൾ അകത്തു കടന്നു മിററിച്ച് നടത്തട്ടെ. അങ്ങനെ നമുക്കു ബന്ധമില്ലാതെ പരിക്കുവരികാം."

ഞാൻ മുഖവടിയാനും പറഞ്ഞില്ല. ബാപ്പുമാസ്റ്റർ മൂന്നു കസേലകളും ഒന്നരണ്ടു ബഞ്ചുകളും ഗതീവിൽ കൊണ്ടുവന്നിട്ട്, ഇൻസ്പെക്ടർമാരുടെ ആജ്ഞ കേൾക്കാൻ ചെവി കൂർപ്പിച്ചു നിന്നു. ബുൾ ഇൻസ്പെക്ടർമാരും ചോവിസ് ഇൻസ്പെക്ടറും കസേലകളിൽ ഇരുന്നു.

"നിങ്ങൾ മി. ഗ്രാഫിമുക്കു അധ്യക്ഷതയ്ക്കുള്ളതല്ലേ? അധിസാസിദ്ധാന്തത്തിലുള്ള സമരമാണല്ലോ ഗ്രാഫിമുക്കുക്കു മാർഗ്ഗം; കഴപ്പുമൊന്നുമുണ്ടാകരുത്. ഈ സമരമൊക്കെ നാളെ മാണാൾ തീരും. ഞാൻ സ്വാധാരണ ഇൻസ്പെക്ടറും നിങ്ങൾ സ്വാധാരണ അധ്യക്ഷതയ്ക്കു നാമമാവും. അപ്പോഴും നമുക്കു മുഖത്തോടു മുഖം നോക്കി സംസാരിക്കേണ്ട?"—ബാവ ഇൻസ്പെക്ടർ ചോദിച്ചു: "ഞാൻ ഇപ്പോൾ നിങ്ങളെ അറസ്റ്റ് ചെയ്തിട്ട് നാളെ എങ്ങനെ നിങ്ങളുടെ മുഖത്തു നോക്കും?"

"ഇതിന്റെ കാര്യം—ഞങ്ങളുടെ റെയിങ്ങിലുള്ള നല്ലതും മുള്ളിലെ തെളിവു—" അലോചിച്ചുകൊണ്ടു ഗവണ്മെന്റുമാർക്കു നല്ലതും ഇടനം:—"ചാത്തു സമരമാണു ചേരുന്നതോണ്ടെന്നു—അതെ—മതിയാവോളം ചാത്തിവി

ട്ടി, ഒന്നരമാസത്തേക്കു ശിക്ഷിച്ചു കളഞ്ഞു. മുപ്പത് ശാസിക്കപ്പെട്ടു. പൊതുവിട്ടുമാണ്. കഴിഞ്ഞ ശനിയാഴ്ച ഇൻസ്പെക്ടർ തല്ലാൻ കയ്യോങ്ങി."

"ഞാൻ പോക്കപ്പിൻറെ ചോദിച്ചപ്പോൾ അയാൾ പറഞ്ഞു—"പാവപ്പെട്ട ഇൻസ്പെക്ടർ തൂടനാ—"തല്ലാൻ കയ്യോങ്ങിയതല്ല; തട്ടിക്കൊണ്ടുപോയതാണ്."

"ഞാനല്ല അല്ലോ ചിലനാണ്" മൂല് ഇൻസ്പെക്ടർ ഭക്തനായിത്തീർന്നപ്പോൾ പറഞ്ഞു: "ഇങ്ങനെ തിങ്ങി നിൽക്കുന്നവരുടെ ഇടയിൽ വിട്ടിറങ്ങുകില്ല?"

"വേണ്ടത്തക്കതന്നെ പറയേണ്ട" നോവ് ഇൻസ്പെക്ടർ തൂടനാ: "അവരെല്ലാം സംഘടനയുടെ കീഴിൽ അറിയപ്പെടുകയും ചെയ്യാൻ ഇറക്കുമതി ചെയ്തതാണ്."

പിന്നെ അധികമായിട്ടും ആരെ പറഞ്ഞില്ല. ഒരു നാലഞ്ചു മോർട്ട്സ്കൾ മാസ്കർഡ് ദർശനം നടത്തുന്ന വിനയങ്ങളോടുകൂടി മൂല് ഗതീകു കടന്നു കയറുകയും ചെയ്തു.

ആ കേന്ദ്രത്തിൽ പത്തുപത്തു വരികയും എയ്ഡ്ഡ് മൂല് ടിപ്പർമാരെ പിന്തുടർന്നിരുന്നു. കേന്ദ്രം ഇന്ത്യയിലേക്കായിത്തീർന്നു.

പായത്തക്ക കഴപ്പുണ്ടാക്കിയതില്ലാത്ത പത്തുപത്തു കൾ പത്തുപത്തു മീറ്ററിങ്ങ് കഴിഞ്ഞു. അധികവും ബോർഡ് സ്റ്റുഡിയലുകളായിരുന്നു. അഞ്ചു ടിപ്പർമാരെപ്പോലും മാത്രമേ അഞ്ചുപത്തു പിന്തുടർന്നിരുന്നു വകവെക്കുന്നതിനു തീരുമാനം ചെയ്യുകയുണ്ടായുള്ളൂ.

ഇൻസ്പെക്ടർമാർ നാലാം വിട്ടു. അഞ്ചാം വിട്ടിലേക്കു കടന്നു. മീറ്ററിങ്ങ് കഴിഞ്ഞതിന്റെ പലായനങ്ങൾ തൊട്ടു തൊട്ടു ഇറക്കുമതിയായി വന്നിട്ടു കയ്യാളിയിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നി. നാലാം ശനിയാഴ്ച കയ്യോങ്ങിയതിൽ അ

മുപ്പത്തെ പണ്ടത്തേതുപോലെ ആരാധിക്കുകയോ ബഹുമാനിക്കുകയോ ചെയ്തില്ല.

യൂണിയൻ നമരം പിൻവലിച്ചു. എങ്കിലും എനിക്കെന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു തിരിച്ചു കിട്ടിയില്ല. 1940 ഒക്ടോബർ വരെ പത്തുമാസത്തിൽ കറയാനെ ഞാൻ വെറുക്കുകയുണ്ടായിരുന്നു. ഇടവിക്കനെ എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു തിരിച്ചു നൽകാൻ ഞാൻ ഹരജികളയച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഞാൻ തെക്കും മുറിമാപ്പിളയുളളിലെ ടിച്ചററന്ന നിലക്കു മാപ്പിളയെക്കൊണ്ട് ഡിപ്യൂട്ടി ഇൻസ്പെക്ടർ വഴിക്കാണ് ഹരജി അയക്കുക പതിവ്. എന്നാൽ എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു സസ്പെൻഡ് ചെയ്യണമെന്നു ഭിപ്രാവി് ചെയ്തത് ഫിതു ചെയിഞ്ച് ജൂനിയർ ഡിപ്യൂട്ടി ഇൻസ്പെക്ടർ ശങ്കരനാരായണനെഴുത്തച്ഛനായിരുന്നതുകൊണ്ട് മാപ്പിളയെക്കൊണ്ട് എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റിന്റെ യാതൊരു കേൾവിലാസവുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഞാൻ നടുവട്ടം ഹിന്ദുസ്തളിലായിരുന്ന കാലത്തുതന്നെ 'മാന്യ'നായ ശങ്കരനാരായണനെഴുത്തച്ഛൻ എന്ന സംബന്ധിച്ച ഈ "അനുഗ്രഹം" ചെയ്യു വെച്ചിരുന്നു. മാപ്പിളയെക്കൊണ്ട് ഡിപ്യൂട്ടി ഇൻസ്പെക്ടർ ഫിതു ചെയിഞ്ച് എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റില്ലെന്നറിഞ്ഞു കിട്ടാൻതന്നെ തികച്ചും രണ്ടുമാസം പിടിച്ചു.

ഞാൻ ഫിതു ചെയിഞ്ചിലേയ്ക്കു ഹരജിയയച്ചു. മറുപടിയില്ല. ഡിപ്യൂട്ടി ഇൻസ്പെക്ടറുടെ മേധാവിധാരിയായ ഡിസ്ട്രിക്ട് എജുക്കേഷണൽ അഫീസർക്ക് ഹരജിയയച്ചു. മറുപടി കിട്ടിയില്ല. അയാൾക്കും നെ കേൾക്കോരുത് "മനുഷ്യ". ഡിവിഷണൽ ഇൻസ്പെക്ടർ. അദ്ദേഹത്തിന് ഹരജിയയച്ചു. മറുപടിമാത്രം കിട്ടുകയില്ല. അവസാനം മേധാവി വിദ്യാഭ്യാസമേലധ്യക്ഷനും വിദ്യാഭ്യാസമന്ത്രിയുടെയും എം. എൽ. എ. മാർക്കു എല്ലാം ഹരജി ഉയർച്ചപ്പോൾ ആദ്യ മാസത്തി

നരേന്ദ്രം വിദ്യാഭ്യാസരൂപീകൃതമെന്ന് എന്നോടു ചോദിച്ചു. "1937-ൽ ട്രെയിനിങ്ങ് കഴിച്ച ഞാൻ 1940 വരെ മൂന്നുകൊല്ലമായിട്ടും എന്തുകൊണ്ട് ട്രെയിനിങ്ങ് സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ല?" എന്നു്.

"അതിനും മുമ്പ്, അദ്ദേഹം കഴിച്ചു. പിന്നെയും നായ മുന്നോട്ടു്" എന്നു പറഞ്ഞതുപോലെ, എന്തെങ്കിലും കഴിയില്ലാത്ത കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഓർമ്മപ്പെടുത്താൻ തുടങ്ങി. "ഇന്ത്യയിലെ ഏതെങ്കിലും ഒരു സ്കൂളിൽ ഓരോ വർഷവും വിദ്യാഭ്യാസത്തിന് ഒരു വർഷം മാത്രം സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ല. ഇതുകൊണ്ടു് സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ല" എന്നു്. തിരിച്ചു, "കൃത്യസമയത്തു സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കുന്നതിനുള്ളതാണിത്" ട്രെയിനിങ്ങ് കഴിഞ്ഞു കഴിഞ്ഞു ഗവണ്മെൻ്റ് എന്തിനും തന്നെ തെറ്റാതെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ലെന്നു് വിശദീകരിച്ചു. "ഇതുകൊണ്ടു് സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ല" എന്നു്.

ഞാൻ ഏതെങ്കിലും ഒരു സ്കൂളിൽ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ലെന്നു് വിശദീകരിച്ചു. "ഇതുകൊണ്ടു് സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ല" എന്നു്. തിരിച്ചു, "കൃത്യസമയത്തു സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കുന്നതിനുള്ളതാണിത്" ട്രെയിനിങ്ങ് കഴിഞ്ഞു കഴിഞ്ഞു ഗവണ്മെൻ്റ് എന്തിനും തന്നെ തെറ്റാതെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ലെന്നു് വിശദീകരിച്ചു. "ഇതുകൊണ്ടു് സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ല" എന്നു്.

പത്തു മാസത്തിനുള്ളിൽ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ലെന്നു് വിശദീകരിച്ചു. "ഇതുകൊണ്ടു് സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ല" എന്നു്. തിരിച്ചു, "കൃത്യസമയത്തു സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കുന്നതിനുള്ളതാണിത്" ട്രെയിനിങ്ങ് കഴിഞ്ഞു കഴിഞ്ഞു ഗവണ്മെൻ്റ് എന്തിനും തന്നെ തെറ്റാതെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ലെന്നു് വിശദീകരിച്ചു. "ഇതുകൊണ്ടു് സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുറത്തിറക്കിയില്ല" എന്നു്.

പിക്ക്കുസവരിക്കുന്ന ബെതുപ്പികമാത്രമേ ഗ്രാൻഡ് വരിച്ചുള്ളൂ.

എന്റെ ദുർഗ്ഗിധിയിലുണ്ടായിരുന്നതെന്നു പറയട്ടെ. ഹിന്ദുക്കളായിട്ടുള്ള ശങ്കരനാരായണനെഴുത്തപ്പനെ മാപ്പിളയായിട്ടായിരുന്നു മാറ്റി. അദ്ദേഹത്തിനോടു എന്റെ സ്തുതിക്കുവാൻ പുതിയൊരു കൈയെഴുത്തു കാരനെ കൊണ്ടുവന്നു കൂടി ചോദിച്ചിരുന്നു.

"എന്റെ എടി നിന്റെ സ്തുതിക്കുവാൻ? കൊണ്ടുവന്നുവെട്ടെ"—ഒരു ദിവസം നട്ടുവെട്ടു തെക്കേറ്റിട്ടുള്ള കൈയെഴുത്തു ശങ്കരനാരായണനെഴുത്തപ്പൻ ശബ്ദിച്ചു.

"പിന്നെ" ഇൻസ് പെട്ടെൻ"—ഞാൻ വെട്ടിയെടുത്തു. അത് നിയന്ത്രണം ചെയ്തുകൊണ്ടു തുടർന്നു:—"നിങ്ങളുടെ പെട്ടെൻ പെട്ടെൻ കൊണ്ടു. ഇല്ലെങ്കിൽ നിങ്ങളെ ഞാൻ മറ്റൊരു പെട്ടെൻ കൊണ്ടു. എനിക്ക് എന്റെ സ്തുതിക്കുവാൻ നിങ്ങളുടെ പുതിയൊരു കൈയെഴുത്തു. ഞാൻ എന്റെ സ്തുതിക്കുവാൻ നിങ്ങളുടെ കയ്യിൽ തരികുമായില്ല."

"വേണ്ടാത്ത ദൈവങ്ങളെഴുതി ആരെ ബുദ്ധിപ്പെടുത്തുന്നു."—ശങ്കരനാരായണനെഴുത്തപ്പൻ തുടർന്നു:—"സ്തുതിക്കുവാൻ പുതിയൊരു കൈയെഴുത്തു കൈയെഴുത്തു വാങ്ങിയ സ്തേപെൻ മടക്കിയെടുത്തു."

"അതു കൊടുക്കേണ്ട ദിക്കിൽ കൊടുത്തോളാം. നിങ്ങളുടെ തറവാട്ടിൽനിന്നു കടം വാങ്ങിയതൊന്നുമില്ലല്ലോ"——ഞാൻ തുടർന്നു: "ഒരു ഇൻസ് പെട്ടെൻ നിലയ്ക്കു നിങ്ങളുടെ ചെയ്തൊന്നു എല്ലാ കടംകളും നിങ്ങളെന്നോടു ചെയ്തു. ഒരു പെട്ടെൻ അൻകൈയ്ക്ക് കീഴ്ചയുടെ നിലയിലേക്കു നിങ്ങളെന്നെ തരാം നാളി. നിങ്ങളൊരു കാട്ടുതുമ്പിന്റെ മാതിരി എന്നോടു പെട്ടെൻ. നിങ്ങളുടെ എന്നോടു വിരോധമുണ്ടെന്നും നിങ്ങൾ എന്റെ സ്തുതിക്കുവാൻ പുതിയൊരു

യാൽ മനഃപൂർവ്വം എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു ചിന്തയപക്കമെന്നും അതുകൊണ്ടു മോചനമില്ലം ഇൻസ്പെക്ടറാക്കൊണ്ടു് സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുതിയാക്കിച്ചു തരണമെന്നും ഞാൻ ഡയറക്ടറോടപേക്ഷിക്കും. എന്നിട്ടു ഡയറക്ടർ എന്റെ അപേക്ഷ സ്വീകരിച്ചുവെങ്കിൽ ഞാൻ ടീച്ചറായി ജോലി തുടരും; ഇല്ലെങ്കിൽ സ്റ്റേയ്ഡെൻറു മടക്കിക്കൊടുത്തു വിട്ടിലരിക്കും. അതിന്നു നിങ്ങളെയൊന്നും പേടിപ്പിക്കണ്ടല്ലോ."

"എന്നിട്ടു പാഠമെടുക്കുന്നവോ? ഞാൻ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുതിയാക്കിത്തരണമോ?" ഇൻസ്പെക്ടർ അവളെത്തലോടെ തുടങ്ങി:—"ഡയറക്ടർ സ്വന്തം അപ്പറമ്പടം!"

"വേണ്ടാത്തതൊന്നും പറയണ്ട. എന്നിയ്ക്കു നിങ്ങളുടെ വാഗ്ദാനം വരുമ്പോൾ വേണ്ട. ഉപദ്രവിക്കാതെ പോണം"—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"പ്രാക്ടിക്കൽ കഴിക്കാൻ പാഠമെടുക്കാൻ തയ്യാറില്ലെന്നുഴതിത്തരണം." ഇൻസ്പെക്ടർ തുടങ്ങി:—"നിങ്ങളുടെ പ്രാക്ടിക്കൽ കഴിക്കാതിരിക്കാൻ കാരണമെന്താണെന്നു് എന്നോടെഴതിപ്പോദിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നിയ്ക്കു മേലധികാരത്തിലൊരു സമാധാനം ബോധിപ്പിക്കണം."

"നിങ്ങൾക്കു ഇപ്പോഴുള്ളതു ബോധിപ്പിക്കാം" ഞാൻ തുടങ്ങി:—"ഞാനിനി നിങ്ങളുടെ മുമ്പിലൊരു പാഠമെടുത്തു എന്റെ പണിയായുധത്തിന്നു മുമ്പു കൂട്ടാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല" ഞാൻ ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു. എന്റെ ക്ലാസ്സിലെ ജോലി തുടങ്ങി.

"നിങ്ങളൊക്കെ സാക്ഷികളാണു്"—ഇൻസ്പെക്ടർ മറുത്തു ടീച്ചർമാരെ വിളിച്ചു തുടങ്ങി:—"ഞാൻ നാണിയത്തയുടെ പ്രാക്ടിക്കൽ കഴിച്ചുകൊടുക്കാമെന്നു പറഞ്ഞതിന്നു നിങ്ങൾ സാക്ഷികളാണു്; അതിന്നു പ്രാക്ടിക്കൽ ആവശ്യമില്ലെന്നു പറഞ്ഞതിന്നും."

എന്റെ കൂടെ പ്രവൃത്തി എടുക്കുന്നവർ ഒന്നും പാഞ്ഞില്ല.

“വല്ല അനേകപേരും വന്നാൽ നിങ്ങൾ സാക്ഷിപാത്രേണീവരും.” ഇൻസ്പെക്ടർ വിസിററു ചെയ്തത് റിക്കാർട്ടാക്കി സ്ഥലം വിട്ടു.

എന്നെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഒരു സ്കൂൾ ടീച്ചറായി ഇപ്പോൾ ജീവിക്കാൻ സാധിക്കുമെന്ന ആശയം അസ്സമിക്കുകയായിരുന്നു. ശങ്കരനാരായണനെഴുത്തച്ഛൻ ഇൻസ്പെക്ടറോട് തന്നെ നയം നിശ്ചയിക്കുകയെന്ന പരാമർശം കേൾക്കുന്നതിനോട് തോന്നി. വ്യക്തിപരമായി അദ്ദേഹത്തോടു പാറണമെന്നു പോരെയെങ്കിലും ഒരു സ്കൂൾ ടീച്ചറായി അദ്ദേഹത്തിനുള്ള അധികാരം എന്റെ അധ്വാനിക്കേണ്ടിയിരുന്നതിനേക്കാൾ സർവ്വധികാരമുള്ളതാണ്. അദ്ദേഹം അത്ര കഴിവുവരെ എടുത്തുപയോഗിച്ചാൽ എന്റെ പരിധിയാധാരമായ സർട്ടിഫിക്കറ്റു നഷ്ടപ്പെടുമെന്നതിന് സംശയമില്ല. എന്റെ ജീവിതത്തെയാകെ തകർക്കുന്ന ഒരു സിദ്ധാന്തവും കള്ളക്കാരന്റെ ഞാൻ ഒരു മാസവും കൂടി അത് കയ്യിൽനിന്നു വിട്ടുപോകുമായിട്ടില്ല.

ഒരു വിവരം ബോധവൽക്കരിക്കുകയോ കൂടെ സ്കൂൾ വിസിററു ചെയ്തു.

“ഞാനെന്താ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. നമ്മൾ തമ്മിൽ യോജിക്കുമെന്ന്?”—ബോധ ഇൻസ്പെക്ടർ ഏതോടു ചോദിച്ചുകൊണ്ടു നിൽക്കുന്നു:—“നിങ്ങൾ വല്ലാത്ത കേസിലാണ്. നിങ്ങളുടെ പാർട്ടിക്കെതിരെയാണ് സിദ്ധാർത്ഥമെന്തിനെയും പറ്റി ആ പാർട്ടിയെ എടുത്തുപറയേണ്ടിയിട്ടുള്ളത്.”

“എന്തെ?”—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“അതായത് പേരിൽ ആയിരം അപരാധങ്ങൾ വലിച്ചു അയാളെ സ്ഥലം മാറ്റിച്ചു.”—ഇൻസ്പെക്ടർ തുടരുന്നു:—“അയാളെ കയ്യിനിടയ്ക്കുളളെങ്കിലും മാറ്റി.”

“അതു ഞാൻ പറഞ്ഞിരുന്നില്ലേ?”-ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“അതും മാറ്റത്തിനായ്ക്കു കാരണമാണ്,” ഇൻസ്പെക്ടർ തുടങ്ങി:—“ഇനി എന്തെങ്കിലും പറയാമെന്നു—ഓ! ഞാൻ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുത്തിയാക്കിത്തന്നോളാം.”

“പാള കയ്യിലുള്ളവർ എന്തെങ്കിലും വെട്ടിക്കട: അധികാര കയ്യിലുള്ളവർ എന്തെങ്കിലും അടയ്ക്കുന്ന പ്രയോജനപ്പെടുക.” ഞാൻ തുടങ്ങി:—“ഇൻസ്പെക്ടർ എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റിനെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞു. അതിൽ ഈ ഇൻസ്പെക്ടർ കയ്യിലുള്ള അധികാരക്കുറവുമാണ്. എന്റെ സൈനികസേവയ്ക്കുവേണ്ടി സർട്ടിഫിക്കറ്റ് അടയ്ക്കണം എന്നു ചോദിച്ചു. എന്റെ കൈയിലില്ല” കയ്യിലുള്ള അധികാരം കൈമാറ്റം ചെയ്തതാണ്. എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു സർവ്വീസുകൾക്കായി ശിപാർശപ്പെട്ടു. അങ്ങനെ അദ്ദേഹത്തിന് കയ്യിൽ എല്ലാ ‘സെൽമെന്റ്’ അടയ്ക്കണം ചെയ്തു. ഞാനിനി കീഴായി ജീവിക്കണമെന്നു ധരിച്ചു നില്ക്കുന്നു.”

“അതൊന്നും വിചാരിക്കരുത്” ഇൻസ്പെക്ടർ തുടങ്ങി:—“ഞാൻ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുത്തിയാക്കിത്തന്നു അതിനുവേണ്ടിയെന്നു ഇന്നു ഈ സ്റ്റാമ്പ് വിവിധ ചെയ്തതാണ്. സർട്ടിഫിക്കറ്റിനെക്കുറിച്ചു?”

ഞാൻ എന്റെ മേലോട്ടുവന്ന സർട്ടിഫിക്കറ്റിനെക്കുറിച്ചു ചോദിച്ചു:—“ഇങ്ങനെ ഒരു കീഴുകൾ സർട്ടിഫിക്കറ്റു എടുത്തു ഒരു മേൽവേലം നൽകു വരുത്തുമോ?”

ഇൻസ്പെക്ടർ അതു നോക്കി ഒന്നു ചിരിച്ചു. എനിക്ക് തെക്കോട്ടായിട്ടുള്ള സർട്ടിഫിക്കറ്റി അതിൽ ചേർന്നു കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:—“പ്രതിനാലു ദിവസത്തിനുള്ളിൽ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുത്തിയാക്കിക്കൊടുക്കും.”

“ഞാൻ എന്തു ക്ലാസ്സിലാ പഠാമെടുക്കേണ്ടതു?” ഞാൻ ചോദിച്ചു. “തെളിച്ചത്” പഠാമെടുക്കാൻ കഴിവുണ്ടെന്നു ബോധ്യപ്പെടുത്തിയാലേ ഇൻസ്‌പെക്ടർമാർ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുത്തിയാക്കിത്തന്നുമാറുള്ളൂ. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ പഠാമെടുക്കാൻ തെക്കുമാണെന്നു മേലധികാരിയെ ബോധ്യപ്പെടുത്തി.

നിങ്ങൾക്കു പഠാമെടുക്കാൻ കഴിയുമെന്നുനിക്കറിയാം. പഠാമെന്നും ഏകമെന്നും. പഠാമെടുക്കേണ്ടതു എന്നു ബോധ്യപ്പെടുത്താനല്ലേ? എനിക്കു പണ്ടേ ബോധ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. —ഇൻസ്പെക്ടർ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടന്നു:

“നിങ്ങളെ ഞാൻ ചെല്ലുമാനിക്കുന്നു.”

ഇൻസ്പെക്ടർ എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു കൊണ്ടുപോയി. പഠാത്തതുപോലെ പതിനഞ്ചു ദിവസത്തിനുള്ളിൽ എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റു പുത്തിയാക്കി എനിക്കു മടക്കിക്കിട്ടു.

ആ നല്ല ഇൻസ്പെക്ടറെ എനിക്കു മറക്കാനാവില്ല. ബാവാഇൻസ്പെക്ടർ സർട്ടിഫിക്കറ്റിലെഴുതിയതും ശങ്കരനാരായണനെഴുതാച്ചു. ഇൻസ്പെക്ടർ എഴുതിയതും നന്മയുടേയും തിന്മയുടേയും അടയാളമായി എന്റെ സർട്ടിഫിക്കറ്റിൽ തെളിഞ്ഞു കിടക്കുകയാണ്.

മാണിക്യക്കല്പം

ഞാൻ തികച്ചും ഒരു റായർക്കെയിർഡ് അദ്ധ്യാപികയായി തെക്കുംകൂടി സ്തുതിക്കുന്നതാണ് ജോലി തുടന്നു. അംഗീകരണം പിൻവലിച്ച അദ്ധ്യാപകരുണിയന്തകൾക്ക് വിദ്യാഭ്യാസം അംഗീകരണം കിട്ടി. പക്ഷേ ജിഗ്സായുണിയന്ത് അംഗീകരണം കൊടുക്കാതെ, താല്പര്യരുണിയന്തകളെ മാത്രമാണ് ശ്രദ്ധയേർപ്പെട്ട് അംഗീകരിച്ചത്. മെമ്പർഷിപ്പുപ്രവർത്തനം നടന്നു. തിരഞ്ഞെടുപ്പ് കഴിഞ്ഞു. രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ പ്രസിഡണ്ടും ഞാൻ വൈസ് പ്രസിഡണ്ടും പൊതുവാൾ ജനറൽ സിക്രട്ടറിയും ചാത്തു നായരും ഗോപാലകൃഷ്ണനും ജോയന്റ് സിക്രട്ടറിയായുമായി പുതിയ ഒരു താല്പര കമ്മിറ്റി വന്നു. അതുവരെ താല്പര്യരുണിയൻ പ്രസിഡണ്ടായിരുന്ന രാമകൃഷ്ണ യുണിയൻ പ്രവർത്തനത്തിൽ നിന്നെല്ലാം വിട്ടുനില്ക്കുന്ന മൈവാണ് അംഗീകരിച്ചത്. അദ്ദേഹം തങ്ങളുടെ പ്രവർത്തനം ഇടതുപക്ഷവാദത്താണെന്നും അപലപിച്ചിരുന്നു.

വടക്കേ മലബാറിൽ നടന്ന സെഷൻ പതിനഞ്ചിലെ സമരത്തിന്റേയും മൊറാഴ്ക്കേസിന്റേയും മറ്റും പ്രത്യാഘാതമായി കർഷകസംഘം നിയമവിരുദ്ധമാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. ഒന്നാം ലോകമഹായുദ്ധം കൊടുമ്പിരി

ക്കൊള്ളുകയാണ്. കോൺഗ്രസ്സ് മന്ത്രിസഭയെല്ലാം പിരിച്ചുവിട്ടു കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഒരു പുതിയ കാലാവസ്ഥയിലേക്ക് ലോകം കുതിച്ചു പോയതാണ്.

“എടുത്തി, വാതിൽ തുറക്കൂ”—ഒരു ദിവസം രാത്രി പന്ത്രണ്ടു മണിക്ക് ബാലൻ എന്നെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു.

“എന്ത്?”—ഞാൻ വിളിച്ചു ചോദിച്ചു.

“വാതിൽ തുറക്കൂ”—ബാലൻ വീണ്ടും പറഞ്ഞു.

ഞാൻ വിട്ടുകൊടുത്തില്ല. പതുക്കെ വാതിൽ തുറന്നു.

“എന്താ കിസ്റ്റോസ്റ്റേ, എന്തെ അറിഞ്ഞില്ലാ ഉദ്യോഗ?”—ബാലന്റെ അടുത്തു് ഇരുപ്താലപ്പിച്ചിരുന്ന ഗോപാലൻ എന്നോട് ചോദിച്ചു.

“അത്ര വേഗമൊന്നും മറക്കില്ല” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ഗോപാലൻ വളരെയധികം മെലിഞ്ഞിരുന്നു. നല്ല പോലെ കറുത്തതും ചെയ്തിരുന്നു. കുടി പറ്റാ വെട്ടിയിരുന്നു. ഒരു കള്ളിത്തുണിയിലും കാക്കിക്കപ്പായപ്പുമാണ് ധരിച്ചിരുന്നത്. ഓരോനോട്ടത്തിൽ ഒരു മസ്തിമയെന്നെ മോഹമെങ്കിലും ജന്മനിമയായ പ്രസരിപ്പും വാചാലതയും ധരിച്ചതും എന്റെ ഓർമ്മകളിൽ നിന്നു പാകുവെന്ന് ആ ചെറുപ്പവയസ്സുകാരനെ എന്തിനും പരിചയപ്പെടുത്തി.

“എന്തേ പുറത്തു വന്നത്?”—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“പുറത്തു വന്നിട്ടു പതിനഞ്ചു ദിവസമായി”—ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു. “കുറു മാസമാണ് എന്തെ റിക്കിട്ടത്. പിന്നെ ഇതുവരെ തടങ്ങലിൽ വെച്ചു ഇപ്പോൾ അമ്മയ്ക്കു സുഖമേ-മെന്നെ പറഞ്ഞു പതിനഞ്ചു ദിവസം കണ്ണനെടുത്തു പോന്നതാണ്. മറ്റൊരാൾ വെട്ടുവിൻ എന്തിനോലിയിൽ ചോരണം.”

“അപ്പോൾ എന്താ ജോലി?”—ഞാൻ എന്റെ വിദ്യയിൽ കൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

“മോശം, അന്തിമനിലയിലേ?”—ഗോപാലൻ ചോദിച്ചിരിക്കുകയാണു തുടന്നു:—“തടങ്ങലിലിരിക്കാൻ ഒരു ജോലിയാണ്. ഇപ്പോൾ കല്പനയിൽ പണതാണ്.”

“ജയിലിൽ നിന്ന കല്പന കിട്ടുമോ?”—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“അങ്ങനെയൊക്കെയാണെന്നു പറഞ്ഞു ജ്യേഷ്ഠൻ കമ്പിയിട്ടപ്പോൾ പതിനഞ്ചു ദിവസത്തേക്ക് കല്പന തന്നതാണ്. ഇങ്ങനെ തടങ്ങൽ തടയുകയ്ക്ക് അധികാരികൾ കല്പനയ്ക്ക് ‘പരോൾ’ എന്നു പറയും. പരോളിന്റെ അധികാരികൾക്കു കഴിയും. അപ്പോഴേക്കും ഡാജർ കൊടുക്കണം.”

ഗോപാലൻ പല നാടുവാഴമാനങ്ങളും അന്വേഷിച്ചു. ടിച്ച്മേഴ്സ് യൂണിയനെപ്പറ്റി, കൃഷിക്കാരുടെ സംഘടനയെപ്പറ്റി, വായനശാലയെപ്പറ്റി, കോൺഗ്രസ്സിനെപ്പറ്റി, ലിഗിനെപ്പറ്റി, മറ്റും മറ്റും പല വ്യക്തികളെപ്പറ്റിയും അന്വേഷിച്ചു. കാർഷികരെപ്പറ്റി, രാജീയെപ്പറ്റി, മുഹമ്മദിനെപ്പറ്റി, ചാത്തു നായരെപ്പറ്റി തുടങ്ങുന്ന പല രെറ്റുറ്റികൾ.

“മുതലിക്ക് സുഖമേകുന്നതില്ലല്ലോ?”—ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“ഇല്ല. കണ്ടതു നന്നായി. ഇപ്പോൾ പോയില്ലല്ലോ?”—ഞാൻ തുടൻ പറഞ്ഞു: “നാളെ കാലത്തു ചായ കഴിച്ചു പോകാം.”

“ഒരുപക്ഷേ ഇപ്പോൾത്തന്നെ പോകാം.” ഗോപാലൻ തുടന്നു: “എന്റെ ജോലി രാജിവെച്ചാലോ എന്നാണാലോ ചന്ത.”

“എന്നൊരാളാൽ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ഇത് വെല്ലുഴി പോവാതെ ഇരുന്നാലോ എന്നു.”

“അപ്പോൾ?”—ഞാനമ്പരപ്പോടെ തുടൻ ചോദിച്ചു: “വെല്ലുതിയന്നാൽ അന്വേഷണമുണ്ടാവില്ലേ? പോലീസുകാർ പിടിച്ചുകൊണ്ടു പോവില്ലേ?”

“പോലീസുകാരുടെ കാരണത്തെ ഒളിപ്പിച്ചിരിക്കുക കഴിയണം”—ഗോപാലൻ തുടൻ: “കുറെ കാലമായി ഇറ്റിയിൽ ഗവണ്മെന്റിന്റെ അന്വേഷണത്തിന്മേലായിരുന്നു. ഓരോരുത്തരും അത് അറിയാതെ പോകുകയും ചെയ്തു. എന്തിനാണ് അത്?”

“എന്താ ഈ പറയുന്നത്? എന്തിനും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ഞാൻ പറഞ്ഞു തരാം”—ബാലൻ തുടൻ: “ഇനി ഗോപാലൻ ജയിലിലേയ്ക്കു പോകുന്നില്ല. പോലീസുകാരുടെ പിടിച്ചിൽ ചെടാതെ ഒളിഞ്ഞു നാട്ടിത്തന്നെ നിന്നു പ്രവർത്തിക്കാനാണ് വിചാരിച്ചിരുന്നത്. കറുപ്പു ദിവസം ഇവിടെ നാമുസിസ്റ്റർ സെറുക്കുപ്പെട്ടതോ എന്നന്വേഷിക്കാൻ ഇങ്ങോട്ടു വന്നതാണ്. ഏതെങ്കിലും പറയുന്നു?”

“എന്തിനാണ് വിരോധം? ബാലനെപ്പറ്റി പറയുന്നു?”

“ഞാനൊന്നും പറഞ്ഞില്ല”

“എന്തിനാണ് വിരോധവുമില്ല ഞാൻ സമ്മതിച്ചു.”

“പക്ഷേ, അതല്ല. എന്നെ പറ്റാത്ത കാരണമുണ്ട് ആവശ്യമാണ്. മാനുവൽക്കാരം കഴിഞ്ഞാൽ പോലീസ് എന്നെ അന്വേഷിക്കാൻ തുടങ്ങും. അപ്പോൾ പറ്റാത്ത കാരണം...”

“ഗോപാലൻ ഏതെങ്കിലും കാരണം പറയുക കഴിഞ്ഞു കൊടുക്കേ

ണ്ടി വരും"—ബാലൻ തുടൻ ചോദിച്ചു. "ഏതെങ്കിലും സമ്മതമല്ലേ?"

"ഏതെങ്കിലും സമ്മതമാണ്. പക്ഷേ....." ബാലൻ തുടർന്നില്ല.

"എന്താ പക്ഷേ?" ബാലൻ ചോദിച്ചു.

"അമ്മയും മുത്തശ്ശിയും പുതു പാലും എന്നാണ്"—ബാലൻ പറഞ്ഞു.

"അമ്മയെപ്പറ്റം പാലിപ്പു-മുത്തശ്ശി വല്ലതും പാലാ. മിണ്ടാതിരിക്കാൻ പറയണം" ബാലൻ പറഞ്ഞു.

"അതു പറയാല്ല ബാലാ. അപരമം കൂടി സമ്മതമില്ലെങ്കിൽ വിധിയൊന്നും"—ഗോപാലൻ തുടന്നു:— "അപരമം കൂടി കാര്യം പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുക്കണമെന്ന് കയ്യടി പൊളിയും"

"ഏതായാലും കാര്യം വിവരം ഇവിടെ അതസിക്കാം" ബാലൻ തുടന്നു: "അമ്മയുടേയും മുത്തശ്ശിയുടേയും നിലപാടെന്താണെന്നറിഞ്ഞ ശേഷം അതിനപ്പുറം പിന്നെ ആലോചിക്കാം."

"എന്നാൽ ഏതെങ്കിലും അത് ഒഴിച്ചു ചേരാം. ബാലൻ മുക്കളിൽ പോയി കിടക്കാം. ഏതെങ്കിലും അമ്മയുടെ കൂടെ കിടന്നോളൂ." ബാലൻ പറഞ്ഞു.

ബാലൻ മുക്കളിൽ പോയി. എന്റെ കിടപ്പു സ്ഥലം മടക്കി താഴെത്തു കൊണ്ടുവന്നു വെച്ചു. ഒരു മെത്തപ്പാലവും തലയണയും മുക്കളിൽ എന്റെ മുറിയിൽ കൊണ്ടുപോയി വെച്ചു. അവരോട് മുക്കളിലേക്കു പൊക്കുപ്പാലാൻ പറഞ്ഞു. അവർ മുക്കളിലേക്കു പോയി. ബാലൻ പുറത്തേക്കു പുറം വാതിലടച്ചു നാഴ്വാക്കിൽ കിടന്നു. ആ വെളി അമ്മയേയും മുത്തശ്ശിയേയും വിളിച്ചുവരുത്തിയില്ല. അങ്ങനെ അവിടെ കിടന്നു.

ന്നു. എന്റെ ഏഴയത്തിൽ ആ പൊതുപ്രവർത്തകന്റെ ജീവിതത്തെപ്പറ്റി വല ചിന്തകളും ഉയന്നു—കൊന്തോങ്ങി നാണാതെ കിടന്നു. അവസാനം ഉറങ്ങി. എപ്പോഴാണ് ഉറങ്ങിയതെന്ന് എനിക്കോർമ്മയില്ല.

“എന്തിനാണിവിടെ വന്നു” കിടക്കുന്നത്? തിടന്താ നേർപ്?” മുത്തശ്ശി ചോദിക്കുന്നതു കേട്ടിട്ടാണ് ഞാനെഴുന്നേൽക്കുന്നത്.

“എന്തു പറയണം? എന്തൊരു തുടങ്ങണം?”—എന്നു ലോചിച്ചുകൊണ്ടു് ഞാനൊന്നും ചെറിയതു കിടന്നു.

“ഇതു നോക്കു് കാളുവാ!”—മുത്തശ്ശി അമ്മയെ വിളിച്ചു തുടന്നു:—“നാണിയിൽ ഇവിടെ വന്നു കിടക്കണം, എപ്പോഴാണ് അവളു് തിങ്ങാൻതു്?”

“അമ്മയെന്താ?”—അമ്മ മുത്തശ്ശിയോടു ചോദിച്ചു:—“നീക്കം ചെയ്താൽ അവളു് കോസരിയിലേക്കു കിടക്കേണ്ട?”

“നീക്കം ചെയ്താൽ ഇവിടെ വന്നു കിടക്കുന്നത്?” മുത്തശ്ശിക്കു് അറിഞ്ഞു തീർത്തു—“നാണേ, നാണേ” അവരെന്നു വിളിച്ചു.

“എ?”—ഞാൻ മലന്നു കിടന്നു കൊണ്ടിരുന്നു വിളിക്കു് ഉണർന്നതായി നടിച്ചു ചോദിച്ചു:—“അമ്മ ആ നോക്കു വെളിച്ചമേ?”

“നീക്കം ചെയ്താൽ ഇവിടെ വന്നു കിടക്കുന്നത്?” മുത്തശ്ശി ചോദിച്ചു.

“ഞാനും അല്ല” ഞാൻ ഏഴന്നേററിരുന്നു: “മുകളിലെല്ലാം വൃത്താന്തം വിവരിക്കുന്നു. ഞാൻ കോസരി മടക്കി ഇങ്ങോട്ടു ചോന്നു. ഇവിടെ വന്നു കിടന്നു”

ഞാൻ ആ പൊതുപ്രവർത്തകന്റെ ജീവിതത്തെപ്പറ്റി ചിന്തകളും ഉയന്നു പഠിക്കുകയും ചെയ്തു.

“കുടിപ്പില്ലലോ, ചൊറുതി”—കുതൃ സമാധാനിച്ചു പുറത്തേയ്ക്കു കടന്നു: “ബാലാ ബാലാ” അവർ വിണ്ടും അകത്തേയ്ക്കു കടന്നു ചോദിച്ചു: “എടുത്തു ബാലൻ, അ പാമ്പിനെ നന്നെ തച്ചുകൊല്ലാൻ?”

“അവൻ പാടത്തേയ്ക്കു പോയിട്ടുണ്ടാവും”—ഞാൻ പറഞ്ഞു: “അവൻ വരട്ടെ എന്നിട്ടു ശരിക്കുപട്ടത്താം.”

കുതൃ അതു വിശ്വസിച്ചു. അവർ അവരുടെ നിത്യ കർമ്മങ്ങൾക്ക് പുറത്തു പോയി. ഞാൻ അമ്മയെ വിളിച്ചു കാർയ്ക്കുതൊക്കെ പാഞ്ഞു മറുപ്പിലാക്കിക്കൊടുത്തു. വേഗം ചായയുണ്ടാക്കാൻ പെട്ടിയെ കറന്നു നന്നാക്കുന്നോടിച്ചു. കോമ്പനി മടക്കിവെച്ചു. കപ്പലും മുഖവും കഴുകി അമുക്കുപ്പയിലേയ്ക്കു കടന്നു.

ഞാൻ അടുക്കളയിൽ കടന്നു തിരിവിട്ടിട്ടു പെട്ടെന്നു അടുപ്പത്തുവെച്ച് “ആലോചനയിലാണിരിക്കുന്നവരാൽ പറഞ്ഞു ന്ന് എന്നെ കേൾക്കി വിളിച്ചുകൊണ്ടു” കുതൃ ചോദിച്ചു: “നാനേട്ട, ചോളം” അറയിലോ കിടക്കുന്നു? ഒരു മാപ്പിളയോ? എ?” അവരുടെ വാക്കിനും നോക്കിനും മുഖഭാവത്തിലും എല്ലാം ഭയാശങ്കകൾ നൃത്തം വെച്ചിരുന്നു.

ഞാൻ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

“എന്താ നിന്റു ചിരിക്കുന്നത്?” കുതൃ തന്നെ: “നാലകത്തു ലക്ഷിക്കുട്ടിയമ്മ പണ്ടു പറഞ്ഞതു് എനിക്കിപ്പോഴും കോണാണു. നാമകത്തെ അകത്തു് മാറ്റിപ്പിടയാണെന്നു്, ആരാ അതു്? നേർ പറ”

“അതു് ഗോപാലനാണു്” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ആ സംഭവക്കാരനോ?” കുതൃ തന്നെ ചോദിച്ചു: “അയാളു ജയിലാന്നല്ല പറഞ്ഞിരുന്നതു്?”

“അയാളു് ജയിലിൽനിന്നു വന്നതാ” ഞാൻ വിശദി

കുറിച്ചു കൊടുത്തു: "അയാളുടെ അമ്മയ്ക്കു സുഖക്കേടാണെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ അമ്മയെ കാണാൻ പറഞ്ഞുവെച്ചതാ?"

"അപ്പോ അയാൾക്കമ്മയുണ്ടോ?" മുക്കുളി ചോദിച്ചു.

"പിന്നെ അയാൾ പൊട്ടി മുളച്ചതാണെന്നു മുക്കുളി വിചാരിച്ചതു?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഇങ്ങനെ കോൺഗ്രസ്സുമായി എപ്പോഴും ജയിലിൽ പോയി കിടക്കുന്നത് കണ്ടപ്പോ ഞാൻ അയാൾക്കു ആനും ഉണ്ടാവില്ല എന്നു വിചാരിച്ചു" മുക്കുളി തുടർന്നു: "നിത്യം ഹൈന്ദവ അഥവാ അയാൾക്കു കൊടുത്തുപോ" അവനുടെ മുഖം വീകിപ്പിച്ചു. ഒരിക്കലും ഒരപരാധിനിൽ നിന്നുള്ളതായ പുനർവിചാരം ലോകം എത്തിയിട്ടില്ല എന്നു മുഖത്തു പരന്നു.

"ആ" ഞാൻ സമ്മതിച്ചു.

"ഒരു നാക്കോടും ഇല്ല" മുക്കുളി തുടർന്നു: "ജാതിയെന്നും ഇപ്പോ അതു പോകാനില്ല. പിന്നെ അതല്ല..." മുക്കുളി നിശ്ചിതം.

"പിന്നെ എന്താ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഒന്നാലില്ല" മുക്കുളി പറഞ്ഞു: "അയാളുടെ എണ്ണിന്റെ വരണമുണ്ട്" മുക്കുളി പാതാൻ വിചാരിച്ചതു മുഴുവൻ പറഞ്ഞുവിട്ടു.

"എന്താ മുക്കുളേ?" ഗോപാലൻ ഒരു സിഗരറ്റ് വലിച്ചു പുക വിട്ടുകൊണ്ട് അടുക്കളയിൽ കടന്നു ചോദിച്ചു: "ചായയുണ്ടോ?"

"ചായപ്പുറംവരും" മുക്കുളി തുടർന്നു: "ഇന്നു നാണി തന്നെ അടുക്കളയിൽ കടന്നു വെള്ളം തിളപ്പിക്കുന്നത് കണ്ടില്ലേ? മാതാപിതാ പൂജിപ്പിടാനും വരാറില്ല"

ഞാൻ ഒരു കിണ്ടി വെള്ളം ഗോപാലനെ കൊടുത്തുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു: "ബാലനെടുത്തു?"

“ഞാൻ ബാലനെ ഒരു നിമിഷലേക്കു ചിരിച്ചിരുന്നു.” ഉള്ളൂർ മുമ്പേ വന്നു. “ഗോപാലൻ വെട്ടുപ്പുമാരി വക്കു പുറത്തേയ്ക്കു പോയി മുഖം കഴുകി മടങ്ങി വന്നു. അടുക്കളയിൽ ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചു.

“നിലത്തിരിയ്ക്കുന്നു”—മുത്തശ്ശി ഒരു പലക ഗോപാലന്റെ മുമ്പിൽ പെച്ചു പോയിച്ചു. “അമ്മയ്ക്ക് ചടക്കുണ്ടുണ്ടോ?”

“ചടക്കുണ്ടായിരുന്നു. കറച്ചു ഭോജിച്ചിരിക്കുന്നു.”

“ഇതാണിത് ഇനി ഇതിലിലേക്കുണ്ടാവാം പോവാതെ ഒരു കല്യാണമായി കഴിച്ചു നാട്ടിലിറങ്ങാൻ മതി.”

“ഒന്നുകൊന്നു രാത്രി ജയിലിലേയ്ക്കു പോകുന്ന നോമ്പാലും വല്ലാതും മക്കളെ തരോ മുമ്പാട്ടു?”

“അതിന് തന്നെ പറഞ്ഞതു ജയിലിലേയ്ക്കു പോണോ എന്നു.”

“തന്നെ ജയിലിലേക്കു പൊച്ചല്ലലോ! പോലീസ് പിടിച്ചുകൊണ്ടു പോവല്ലേ?”

“വികൃതി കാട്ടിയിട്ടല്ലേ പിടിച്ചു കൊണ്ടുപോണു? ഇനി വികൃതി കാട്ടാതെ ഇരുന്നാൽ മതി.”

“അതെന്നാൽ വികൃതിയും കാട്ട്ത്ത്—എന്നാൽ പിടിച്ചു കൊണ്ടുപോവാതിരിക്കെന്താ?”

“എന്നാൽ കൊണ്ടുപോവില്ലാ ഞാനേറെ” മുത്തശ്ശി മാറത്തടിച്ചു പറഞ്ഞു.

“എന്നാൽ ഞാനിനി ഒരു വികൃതിയും കാട്ടാതെ മുത്തശ്ശിയുടെ അടുത്തു താമസിക്കാവാമല്ലോ.”

“എന്നാൽ പോലീസുകാരെ പിടികിട്ടുന്ന ഞാനും ഏറെ” മുത്തശ്ശി തുടന്നു:—“ബക്കു താമസിച്ചിട്ടുണ്ടു, ഒൻപതു കട്ടായിട്ട്.”

"എന്നാൽ എന്തെ പോലീസ് പിടിക്കാതെ മുത്തശ്ശി നോക്കൂ-ഇല്ലേ?"

"ഓ-ാ"

"എന്നാൽ ഞാനറച്ചു."

അവരങ്ങനെ സംഭാഷണത്തിൽ മുഴുകിയിരിക്കുകയാണ്. അപ്പോഴേക്ക് അമ്മ പത്മിനെക്കുറന്നുവന്നു. ഞാൻ ചായ ഉട്ടി ഗോപാലൻ കൊണ്ടുവന്നു കൊടുത്തു.

"ഒൻപ നാണിപ്പം വല്ലെ കോൺഗ്രസ്സാ, ഇതിനിടെ അവളേയും ജയിലിലേയ്ക്ക് പിടിച്ചു കൊണ്ടുപോവും എന്ന് വിചാരിച്ച ഞാൻ വല്ലത്തെ ചേർത്തിട്ട്" മുത്തശ്ശി പറഞ്ഞു.

"കോൺഗ്രസ്സിലേ ഉണക്കച്ചു മുത്തശ്ശേ" - ഗോപാലൻ ചായ കടിച്ച് കൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

"അപ്പോൾ" - മുത്തശ്ശി തുടന്നു: "ഇങ്ങിനെ മുമ്പെയല്ലേ പറഞ്ഞത് കോൺഗ്രസ്സുകൊണ്ട് മാറി, വികൃതി കാട്ടാതെ, എന്റെ കട്ടിയായി ഇവിടെയിരുന്നോളമെന്ന്."

"ഇരിപ്പുറക്കേണ്ട?" - ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

"എന്താ പറഞ്ഞിട്ട്" മുത്തശ്ശി ഒരു നെടുവിർപ്പിട്ടുകൊണ്ടു തുടന്നു: "ഈ കോൺഗ്രസ്സായാ അളകുക് കുടേറുന്നു. പിന്നെ അപക്വ അമ്മയെ പെണ്മയം ഭാര്യമാരും ഒന്നും വേണ്ട"

"കോൺഗ്രസ്സിപ്പോയോക്ട് ഭാർയ്ക്കാരെ ഭാർയ്ക്കാരെ എന്ന രണ്ടാ വിധമാണോ ഉണ്ടാവൂ ഇവിടെ നിങ്ങളെ കട്ടൻ നായർ കോൺഗ്രസ്സല്ലേ?"

"അതു ശരിയാണ്" മുത്തശ്ശി അമ്മയെ ഓർത്തു പറഞ്ഞു.

ഗോപാലൻ ചായ കടിച്ച് കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "വായന ശാലയിൽ നിന്ന് അന്നത്തെ മിനപത്രങ്ങൾ കൊണ്ടുവന്നു തരണം."

“കുതളിയിൽ ചന്ദ്രികയും കൊണ്ടുവരാം. പക്ഷേ, ഇന്നത്തേതു നാളെയല്ലേ കൊണ്ടുവരാം ഒക്കെ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“രാത്രി കൊണ്ടുവന്നുവെ?” ഗോപാലൻ തുടർന്ന് ചോദിച്ചു: “രണ്ടു മണിയ്ക്കു ബാലനെ നന്നായ്ക്കാൽ കിട്ടിയില്ല? നിങ്ങളുടെ പ്രസിദ്ധങ്ങളല്ലേ?”

“ശ്രദ്ധിപ്പണയായാൽ തോന്നിയതു രാത്രി പാടണമോ?” ഞാൻ തുടർന്ന്: “ഞാൻ എൻ്റെപ്പാടു വെച്ചു. കിട്ടിയില്ലെന്ന് പൊയ്ക്കൊള്ളൂ.”

“അപ്പോൾ ഉമ്മാത്തല്ലേ. ബാലനെ പാമ്പുകൾക്കു വിറ്റു കിട്ടിയോ? അവിടെയല്ലേ ഇരിപ്പാൻ നൽകിയോ?” കുതളി ചോദിച്ചു.

“അവിടെ ഇരുന്നുവോ കുതളല്ലേ?” ഗോപാലൻ കുതളിയെ തൊഴുതുകൊണ്ടു തുടർന്ന്: “എന്തിനല്ലാതെ വാങ്ങേണ്ടത്, എന്നെ വല്ലോണം വിടിച്ചു കൊണ്ടുപോയും.”

“നേരം—നെരം കളിയാക്കല്ലേ?” കുതളി ചോദിച്ചു.

“കളിയാക്കുവാനും അല്ല” ഞാനും ഗോപാലനും ഒപ്പം പറഞ്ഞു.

“നാൽ പൊത്തിയിരിക്കണം” കുതളി തുടർന്ന്: “ബ്ബെട് കട്ടെൻ്റെ അപ്പൻ്റെ ഈ കാലത്തു് അവരെ ഒരു വാങ്ങി വിടിക്കാൻ വന്നു, പതിനഞ്ചു ദിവസം അവരവിടെ കിട്ടിയിരുന്നു. ഞാൻ പാമ്പു മാണിക്കുട്ടക്കല്ലു കാക്കു പോലെ കാത്തു് അവരെ ഭയമില്ലാതെ പോകാതെ കഴിച്ചു.

“എന്നാൽ എന്നേനും നിങ്ങളുടെ മാണിക്കുട്ടക്കല്ലു പോലെ കാത്തു കെട്ടിക്കൊണ്ടു്” ഗോപാലൻ മാത്തു കൈ വെച്ചു പേക്കിട്ടു.

“അതൊരാൾക്കു ഞാൻ കാണുകയുണ്ടു്” കുതൃദ്വി ചോദിച്ചു: “കടം ട്രിബോ? ആക്കു്?”

“ഞാനെന്നും കൊടുക്കാതില്ല. പക്ഷേ അവരെല്ലാവരെയും കേട്ടപ്പോൾ ചെയ്തതായിട്ടു്. അവർക്കെന്ന ജയിലിലേക്കു് തൊണ്ടുപോവാൻ പറ്റാത്ത പുതിയ ക്ലിപ്ത പൊതുവായ മടി” ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

“ചോദിക്കൂ”—കുതൃദ്വി ഇടൻ ചോദിച്ചു:— “ആക്കു് കടം?”

“കടം ഒന്നുമില്ല കുതൃദ്വി. അവരുടെ വാക്കി” ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

“അതു തന്നെ. ആരാ അവർ?”—കുതൃദ്വി ചിട്ടിച്ചു.

“വെള്ളക്കാരാ. സാഹിത്യക്കാർ”--- ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

“എന്നാൽ മോളിൻ പൊതി ഇന്നുണ്ടാൽ മതി”--- കുതൃദ്വി ഇടൻ: “നാൾക്കുതന്നെ വാക്കില്ല. ചേർക്കുന്നതൊന്നു നാണയ്ക്കു്. കുതൃദ്വി എന്താടു് പറഞ്ഞു: “ഇ” എന്നി കുതൃദ്വിടെ കൂടെ കിടന്നാൽ മതി, ഇതു് പൊതുവായതല്ല. അതിനെ അവർ ഇയാൾക്കൊടുക്കി കൊടുത്തു.”

ഞാൻ സമ്മതിച്ചു.

“ഞാൻ ഈ കോൺഗ്രസ്സിൽ ചെന്നു ഉപകാരം മറക്കാനും ഇല്ല. കാർമ്മികൻ പാട്ടുബാക്കിയെന്നും പറഞ്ഞു് അപ്പോൾ തൊടുക വീഴ്ചയാൽ വന്നപ്പോൾ ഈ കോൺഗ്രസ്സിൽ ചെന്നായി. മനസ്സിലാക്കി ഇന്നു നാൾക്കുതന്നെ അവർക്കു്---കുതൃദ്വി കൗതുകത്തോടെ ചോദിച്ചു.

അങ്ങനെ യാതൊരുവിട്ടിലിന്റെയും ഗോപാലൻ ഞങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ-മുളയിൽ എന്റെ കിടപ്പിൽത്തന്നെ താമസിച്ചാൽ കുതൃദ്വിടെ അഭയാലോചന കിട്ടി.

അന്ന ഞാൻ നൂറ്റിലേയ്ക്കു പോവാതെത്തന്നിപ്പോൾ ഗോപാലൻ എന്നെ വിളിച്ചു ചോദിച്ചു: "തൈക്കനേരം വരേണോ ചിതിനഞ്ചോ പേക്കു" ചോദിച്ചു ചോദിക്കുകിൽ നാരി ക്ഷെത്രത്താൽ വിഷമമുണ്ടാകുമോ?" എന്നു്.

"ശാരിക്ഷെത്രമാം"- ഞാൻ പറഞ്ഞു. "ഞാൻ നെ പിരേയ്യ" നേരേ നൂറ്റിൽ നിന്നു വരാം."

"അതെന്തെന്നു് വേണ്ട" ഗോപാലൻ ചിതറിക്കൊടുത്തു നെ: "ഞാൻ നേടുകെ ചില കുളർക്കാരോട്" ചോദിച്ചു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. കുളർക്കാരെ വന്നെത്തുന്ന എന്തു പേരുണ്ടെന്നു് നോക്കേണ്ടതു് നാരിയെ ചോദിച്ചു. കുളർക്കാരെ ചൂട്ടു മരിച്ചു. നേരം അരികെച്ചാൽ ചതി."

"എന്താറൊന്നു മോടി."

"മരണമുണ്ടു വേണ്ടിയൊ." ഗോപാലൻ ഒന്നു ചൂട്ടി ക കയ്യിൽ തന്നെ കൊണ്ടു തന്നെ: "അത്യാവശ്യം അരികെക്കും വേണ്ടതു മുഴുവനും വാങ്ങിക്കൊള്ളു. ചതിനഞ്ചു പേരെ പ്രതിക്ഷിക്കാം. അവരിൽ ചൂക്കയ്യവനും ബാധി വരികാതെത്തന്നാവും."

ഞാൻ ഒരു സംഖ്യ വാങ്ങി നൂറ്റിലേയ്ക്കു പോയി. വൈകുന്നേരം നൂറ്റു വിട്ട് ചാങ്ങമുക്കു ചിരിക്കയിൽ പോയി ഉള്ളി, പാരിപ്പ്, കൊത്തുവാല, ഉരുവ, ബീഡി, തിരിപ്പട്ടി, മുക്കുവാൻ അങ്ങനെ പലതും വാങ്ങി വിട്ടിറങ്ങി. പലപേരും നോക്കുന്നവുമായി വിട്ടിൽ മക്കളെക്കൊണ്ടു തന്നെ ചൂട്ടി ചോദിച്ചു: "എന്താ ഇതൊക്കെ?"

"ഇന്നു രാത്രി എന്തൊ കലയാണാണു് ചോദിച്ചു." ഞാൻ തമാശ പറഞ്ഞു.

"അതേയോ? നേരം"- ചൂട്ടി ചോദിച്ചു: "നിയതു നെ കളിപ്പിക്കണ്ടോ. നേരം പറ"

“മുത്തശ്ശിയ്ക്കു വാങ്ങേണ്ടോ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“എന്റെ പൊട്ടത്തംകൊണ്ട് ഞാൻ വിചാരിച്ച നേരവും എന്നും. കോൺഗ്രസ്സ് സമ്മതം എങ്ങനാനും ജിന്റി വേലുഡോ.”

“ഏതായാലും അതു കട്ടപ്പൻ നായരുടെ ‘സമ്മതം’ പോലെയാവില്ല!”-ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ഞാൻ കളിച്ചുവന്ന ചായ കഴിച്ചപ്പോഴേക്കും ചായ നായനും ഗോപാലകൃഷ്ണനും പൊതുവായും വന്നു.

“എടുത്തു?”-ചായ നായർ ചോദിച്ചു.

“എതു?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

അവർ ആ ചായപ്പൊട്ടത്തംകൊണ്ടു കണ്ടാലണ്ടായിരുന്ന വെമ്പൽ ഞാൻ കാച്ച നേരം അടക്കി നിൽക്കി. അവസാനം ഞാൻ പറഞ്ഞു: “മുകളിലുണ്ട്.”

അവർ മുകളിലേയ്ക്കു പോയി.

“എന്താ ഇണിയിടെ?” മുത്തശ്ശി പുരുഷത്തിനായ മുക്കുമ്പോൾ പടിക്കുലേക്കെത്തി നോക്കിക്കൊണ്ട് ചോദിച്ചു: “ആരെക്കൊണ്ടാ വരണതു?”

“മുത്തശ്ശിയ്ക്കു നാ ആളെ കണ്ടാൽ പേടിയുണ്ടോ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“എനിയ്ക്കു പേടിയുണ്ടായിട്ടില്ല.” -മുത്തശ്ശി സരം രാപ്പിക്കുകൊണ്ട് ചോദിച്ചു: “അയാൾക്കു വ്യാരണ്ടുണ്ടെന്നല്ല പറഞ്ഞതു? ഇവരെക്കൊണ്ടുണ്ടെന്നു വന്നു കണ്ടാൽ ആമിനും മിഷിയ്ക്കും പോലീസിനെ കൂട്ടി വന്നു” അയാളെ പിടിച്ചു കൊണ്ടുപോയില്ലേ?”

“അതൊന്നും ഇല്ല” ഞാൻ മുത്തശ്ശിയെ സമാധാനിപ്പിച്ചു: “ഇവരെക്കൊണ്ടു പോലീസിനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു. ഇവരും

തം മുഹൂർത്തം കർമ്മം ചെയ്താൽ കൊടുക്കുന്നതു പോലായിരിക്കും."

അയാളുടെയും മറ്റും പേരും നാമവും പേരും പുരുഷനും വന്ന കർമ്മം. അവരിൽ ചിലരെക്കൊണ്ടും ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. ആ കൂട്ടത്തിൽ സുപ്രസിദ്ധ 'തെമ്മാടി'യായ പിന്നാലി കേരളവേദനോദയനായിരുന്നു. അവന്റെയും വന്നപ്പോൾ മുഹൂർത്തം ചെയ്തുകൊടുത്തു അകത്തേയ്ക്ക് പോയി.

ഞാൻ കേരളവേദനോദയനായിരുന്നെന്ന് പരിചയപ്പെടുത്തിയതാണ്. അദ്ദേഹം ചെന്നുകാണിച്ചതാണ്. അയാളുടെയും മറ്റും മേൽപ്പറഞ്ഞത്. ബി. എ. പാലിയത്തിൽ പഠിച്ചതും നോക്കിയിട്ടുണ്ട്. അവനും പാലിയത്തിൽ വിദ്യാർത്ഥി എന്ന നാൾ കഴിഞ്ഞുപോയത് കണ്ടിട്ടുണ്ട്. കള്ള കടിക്കും. വൃദ്ധിപരീക്ഷ. വായനാൻ മുഖമെടുക്കുന്നതും വായനാനന്ദം പാലിയം. അയാളുടെയും മറ്റും ഒരിക്കൽ അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി ഒരു കഥ പറഞ്ഞത് ഞാൻ ഇപ്പോഴും ഓർക്കുന്നു.

ഒരു മകനാസകാലത്തു വൈകുന്നേരം നല്ല വെളിച്ചം കണ്ടിട്ടു കൂട്ടത്തിൽ കേരളവേദനോദയൻ വിദ്യാർത്ഥി. അപ്പോൾ അദ്ദേഹം ആവശ്യപ്പെട്ടു. അപ്പോൾ കൊടുത്തിട്ടു. ഉടനെ അദ്ദേഹം കസാലയോടുകൂടിയെടുത്തു പടിക്കലൈ കൂട്ടത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി തൂങ്ങി. അക്കാലത്തു മേൽ തൂങ്ങി അങ്ങനെയൊരിക്കലും പടി കടന്നു.

"അറിഞ്ഞാൽ"— കൂട്ടത്തിൽ നിന്ന കസാലയുമായി കയറി വന്ന അപ്പോൾ തന്നെ പറഞ്ഞു:— "പണം പെട്ടിയിൽ വെച്ചു വെച്ചിരിക്കുന്നു. ആവശ്യത്തിനുള്ളതാണ്."

മുപ്പാൽ ആ പണം കഴിഞ്ഞുവെന്ന് സങ്കല്പിച്ചു മടങ്ങി വന്നു. വിണ്ടും പണം പോയിട്ടു. കൊടുത്തിട്ടു. അ

സമുദായമായി. അമ്മയുടെ നേർക്ക് ചെന്നു കഴിഞ്ഞിരുന്നു എല്ലാ അമ്മമാനെയും കട്ടിക്കയ്ക്കത്തു വെച്ചു ചാടി. രണ്ടാമതും അക്രമം കാണിച്ചപ്പോൾ വിട്ടുകാർ അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി പോലീസിൽ ആവലാതി ബോധിപ്പിച്ചുപത്രം. പിന്നെ മൂപ്പർ വെട്ടിലേക്കു ധിക്കം ചെയ്തൊരില്ല. കേച്ചരിപ്പിക്കൽ സൂപ്പാധിപതിയാരുടെ അടുത്തു. അപ്പനിലൊന്നു തന്നെ നോക്കി വിട്ടിൽ കടന്നു ചെയ്തു. അമ്മയെ സേവ പിടിച്ച് ചോറ്റു സമ്പാദിക്കും. അന്ത്യവശ്യത്തിനു കച്ചു പണവും. കേച്ചരിപ്പിക്കലെയെക്കുറിച്ചു പേരു കേട്ടൊരു പാട്ടുകട്ടിയുടെ വിട്ടിലാണ് കിട്ടി. ഇന്നൊക്കെയാണ് രാധാകൃഷ്ണമനോൻ പഠനത്തിൽ കഥയുടെ ഇരുഭാഗം.

കേച്ചരിപ്പിക്കപ്പെട്ട അമ്മയെക്കുറിച്ചു വിശദീകരിക്കുന്നത്. പേരുപോലും രാധാകൃഷ്ണമനോൻ എന്നുള്ള ആ മഹാനുഭാവം കാട്ടിയതിനുശേഷം. അമ്മയെക്കുറിച്ചു കേട്ടിട്ടുള്ളവർക്ക് മിക്കവാറും ചെയ്തു. പക്ഷേ, പലിട്ടില്ല. അമ്മയെക്കുറിച്ചു കണ്ടു പിടിച്ചു.

“അമ്മ ഇവിടെ വാ” അമ്മയെ കണ്ടു.

“കുറച്ചു ബാധിച്ചിട്ടുണ്ട്” രാധാകൃഷ്ണമനോൻ തുടങ്ങി: “മക്കളെക്കുറിച്ച് കാണാം”

“കുറച്ചു ബാധിച്ചിട്ടുണ്ട്” കേച്ചരിപ്പിക്കപ്പെട്ട പേരുമെങ്കിൽ—
—കേച്ചരിപ്പിക്കപ്പെട്ടവൻ രാധാകൃഷ്ണമനോനെ പിടിച്ചു. ഞാൻ വിചാരിച്ചത് മൂപ്പർ രാധാകൃഷ്ണമനോൻ ചാത്തു. കേച്ചരിപ്പിക്കപ്പെട്ട പേരുമെങ്കിൽ. പക്ഷേ, ഇങ്ങനെയല്ല. ആ മഹാനുഭാവം രാധാകൃഷ്ണമനോന്റെ പേരുമെങ്കിൽ കേച്ചരിപ്പിക്കപ്പെട്ട പേരുമെങ്കിൽ കേച്ചരിപ്പിക്കപ്പെട്ട പേരുമെങ്കിൽ: “നിനക്കും എന്തെങ്കിലും അമ്മയെക്കുറിച്ച് അമ്മയെക്കുറിച്ച് ചാത്തു. കേച്ചരിപ്പിക്കപ്പെട്ടവൻ വിട്ടിൽ എന്ന് പറഞ്ഞു.” ആ മഹാനുഭാവം അമ്മയെക്കുറിച്ച് കേച്ചരിപ്പിക്കപ്പെട്ടവൻ കേച്ചരിപ്പിക്കപ്പെട്ടവൻ കേച്ചരിപ്പിക്കപ്പെട്ടവൻ.

"അയ്യോ കേൾക്കാട്ടെ അങ്ങനെയൊന്നു പറയുന്നതേ"—
രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ നമ്പരിയനായപ്പോക്കിപ്പു പേഴ്സ് തട്ടി
യെടുക്കാൻ നോക്കി. ആ ഗുണക്കു കയ്യിൽപ്പെട്ടതുമ്പോൾ തട്ടി
യെടുക്കാൻ കിട്ടുന്നു;

"ഇതിലെതുണ്ടു് നോക്കട്ടെ" അയാൾ പേഴ്സ് തുറന്നു.

"പത്തുറപ്പികയുടെ ഒരൊന്നു നോട്ടാണ്"—രാധാകൃഷ്ണ
മേനോൻ പറഞ്ഞു. രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ വിചാരിച്ചതായി
പോയി. അതു പാലാക്കുത്തോളം രാധാകൃഷ്ണമേനോനെ
അറിയുന്നവർക്കു കണ്ടിട്ടില്ല.

"ഇതു മതി"—കേൾക്കാട്ടെ നോക്കി പത്തുറപ്പികയെടുത്തു
പേഴ്സ് മടക്കിക്കൊടുത്തു.

"അതു് കേൾക്കാട്ടെ; ഞങ്ങൾ ചിറിയടി" ഹിന്ദു
വിനയം പറയുന്നു. അതുകൊണ്ടു ചായ കുടിക്കാനില്ല. അ
തു് അങ്ങനെയൊന്നെടുക്കരുതു്"—രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ
കൈ മലർത്തിപ്പറഞ്ഞു:—"അതുറപ്പിക കേൾക്കാട്ടെ എടു
ത്തോട്ടു്"

"ചായ ഞാൻ വാങ്ങിത്തരാം. വാ"—കേൾക്കാട്ടെ നോക്കി
നന്നു.

"ഞങ്ങൾക്കു് ഇപ്പോൾ ചായ വേണ്ടു്"—രാധാകൃഷ്ണ
മേനോൻ പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങൾക്കു് സ്കൂൾ ചെയിറിലെ
തൊൻ വൈകി."

"മൂന്നുറപ്പിക നിങ്ങൾക്കു് തരാം." കേൾക്കാട്ടെ നോക്കി പ
ണവും കൊണ്ടു് നന്നു

കേൾക്കാട്ടെ നോക്കി ഒരു സ്റ്റേഷനാപ്പിരിയെൽ കയറി
പത്തുറപ്പികയുടെ നോട്ടു് മാറ്റി മൂന്നുറപ്പിക രാധാകൃഷ്ണമേ
നോനെ കൊടുത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "കുടിക്കിൻ ചായ; മതി
യാവോളം കുടിക്കിൻ."

"കഷ്ടം" രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ പറഞ്ഞു.

"ഒരു കഷ്ടപ്പാടില്ല" കേരവമേനോൻ തുടർന്ന്; "നമ്മുടെ അച്ഛന്റെ പെട്ടിയിൽ ബോട്ട് പുതിയതാണ്. നിനക്കു ശമ്പളവുണ്ട്. ഒരു ദിവസം ബാനങ്ങു വന്നു പെട്ടി പരിശോധിക്കാൻ."

"രണ്ടു രൂപകളും കൂടി നൽകൂ"— രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ കേണി.

"അതു മതി" കേരവമേനോൻ അപമാനം ഉപദേശിച്ചു: "പിന്നെയും യൂണിയൻ പ്രവർത്തനമായൊന്നും കരക്കേടില്ല. നിനക്കു ബോട്ട് കേടുവരുത്തരുത്. പെണ്ണുങ്ങളെ കൂടെ കെട്ടിവെച്ചുകൊണ്ടു് നടക്കരുത്."

"എനിക്ക് തന്നെ നടക്കാൻ വേണ്ടു്" ഞാൻ തുടർന്ന്: "പെണ്ണുങ്ങളുടെ കാര്യം പറയേണ്ട. വേറെ വല്ലതും പറഞ്ഞാലിടം."

പിന്നെ കേരവമേനോൻ ഒന്നാം പറഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹം വലത്തേക്കുതിരിഞ്ഞ് നടുവിനാലും തട്ടുവിനാലും കൂടി വായിൽ വെച്ച ഒരു ചുട്ടു വിളിച്ചു മുറുപോകുന്ന ഒരു തുണക്കാരനെ സിത്തി കത്തിച്ചു നടന്നു.

ഇതാണ് കേരവമേനോൻ.

"ഏകത്തു്"—അയാൾ വന്നു തുടങ്ങുന്ന പുതുത്ത കിടക്കുന്ന ചാന കനാലിൽ മലർന്നു കിടന്ന ഒരു ബിഡിയെടുത്തു കത്തിച്ചുകൊണ്ടു് തുടങ്ങി: "രാധേ, നിനക്കുയോട്ടു് പത്തു രൂപിക വെക്കിക്കൊണ്ടു വന്നു തരണം. ഏതൊരു കാര്യം കൈ കീറി. ഒരു വെണ്ണിളം ഷർട്ട് ഏടുക്കണം"

"ഞാൻ ചോദിക്കാം" രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ പറഞ്ഞു.

നോക്കൂ ഇതാണ് തുടങ്ങുകയാണ്. ഗോപാലൻ താഴെത്തക്കിടന്നു വന്നു. ചാത്തു നായനാ ഗോപാലകൃഷ്ണനും ചോളവരും അയാളുടെ പിന്നാലെ വന്നു.

"എന്നാ കേൾവാ", ഗോപാലൻ നിലത്തിരുന്ന് നോക്കി ചോദിച്ചു:— "ഏതൊക്കെയാ വെട്ടാത്താ? പൊക്കട്ടി ജ്ഞ സുഖം തന്നെയല്ലേ?"

"നന്ദ പാഞ്ഞു നിന്നോടിനോക്കെ?"— കേൾവേമനോൻ ചോദിച്ചു.

"അന്നൊക്കെ പോട്ടെ കേൾവാ"— ഗോപാലൻ തുടർന്നു:— "പുതിയ ചുറ്റും മാറിയിരിക്കുകയുണ്ടു്."

"വിട്ടിൽ നിന്നു തെറ്റിയ ദേശം ബാണവിഷയാണു് നാമസം"— കേൾവേമനോൻ തുടർന്നു: "പുതിയതാണു് ബാണ വിഷയാണു് കടിയുണ്ടാക്കുന്നതാണു് നാമസം" എന്നു ചോദിച്ചു. പിന്നെയും വിഷയാണു് കടിയുണ്ടാക്കുന്നതാണു്"

"രാധാകൃഷ്ണൻ"— ഗോപാലൻ തുടർന്നു:— "നിങ്ങളിലാ കെങ്കിലും കളനികൾ പോകേണ്ടതുണ്ടെങ്കിൽ പോയി വരണം. കൃത്യം എഴു മണിക്ക നമുക്കു യോഗം തുടങ്ങണം." വാച്ചിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു് അയാൾ അവസാനിപ്പിച്ചു:— "ഇപ്പോൾ ആറു് നാലു്."

മാറ്റമുണ്ടാകാത്ത പോയി, ബാണ ഗോപാലനും കേൾവേമനോനും അവിടെ അവശേഷിച്ചു.

"ഇതാൽപ്പം പെണ്ണുങ്ങളെ കണ്ടു് തുടാ" ബാണ ഗോപാലനോടു് പറഞ്ഞു "രാധാകൃഷ്ണമേനോനോടു് ഏതെങ്കിലും വിട്ടു നടക്കുകയെന്നു കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു"

"ഞാനെന്നു തമാശ പറഞ്ഞതാണു്." കേൾവേമനോൻ ഒഴിഞ്ഞു മാറി.

"ഇതാൽപ്പം പിന്നെയും" ബാണ വിട്ടു. അന്നു കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ളതിൽ നിന്നു തെറ്റിയൊട്ടു് പാഞ്ഞുവന്നു കടിയുണ്ടാക്കുന്നതാണു് ബാണ ഗോപാലനും കേൾവേമനോനും

“ഇയാൾ ആ കച്ചേരിപ്പിടിക്കൽ പരിധിതന്നെ അവിടെ ബാല്യനവയുടെ ഡോക്ടറു് തട്ടിയെടുക്കും.”

“നിങ്ങളെന്നാ മിസ്സേസ്, പറയുന്നത്”, കേശവമേനോൻ തുടൻ: “വലിയ പണക്കാരൻതന്നെയുടെ മകനായാൻ മതിയോ? അതുകൊണ്ടു് അവഗ്രഹിക്കുന്ന ചോദ്യങ്ങൾ തരില്ലാനാ? ഒരു ദിവസം തഞ്ചംപോലെ കിട്ടിയാൽ ഞാനാ കൊണ്ടുവരുന്നതു് കൊന്നാ കഴിച്ചു ഭുജിക്കുമുതും. എന്തില്ലത്തു് ചേർക്കട്ടെ.”

“ഒരു ദിവസം നിങ്ങളുടേതന്നെ കസാലയോടു കൂടി എടുത്തു കളഞ്ഞിരിക്കുമെന്നു കേട്ടു. അതു ശരിയാണോ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“അക്കോ” ഗോപാലൻ തുടൻ: “നിശ്ചിതമായി പല ‘വിശദിപ്പം’ കാട്ടുന്നുണ്ടല്ലേ”

“ശരിയാണ്” കേശവമേനോൻ തുടൻ: “തന്മയുടെ കയ്യിൽ പുത്ത പണം ഇരിക്കുമ്പോൾ ഞാനെന്നിന്ന കാഴ്ചപ്പെടുന്നു?”

“ഒരു സിഗരറ്റു തരുന്നതോ നിന്റെ കയ്യിലു?” ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“സിഗരറ്റു്”—കേശവമേനോൻ തുടൻ: “ഒരു ബീഡി തുടങ്ങിയെന്നതു വലിച്ചു. ഇനി വേണമെങ്കിലുമുണ്ടു. ഏതായാലും പിന്നാക്കിയല്ലേ? ചാത്തുവിന്റെ കയ്യിൽ ബീഡിയുണ്ടു്. തട്ടണം.”

“ബീഡി വാങ്ങിയിട്ടില്ല?” ഗോപാലൻ എന്നോടു ചോദിച്ചു.

“ഉവ്വു്”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ഈ പിന്നാക്കിയു് ഒരു പത്തു ബീഡി കൊടുക്കു്.” ഗോപാലൻ എന്നോടു പറഞ്ഞു. തുടന്നു:—“ഏക—നിശ്ചി

“ഒരു ഹരജി കൈപ്പ് ചെയ്തിട്ടുവെച്ചിട്ടുണ്ട്. അത് ചിട്ടിട്ട്.”—കാച്ചനോ ഇങ്ങനാലോചിച്ചു് ഒരു കെട്ടുവീർപ്പിട്ടുറോക്കം മേനോൻ തുടന്നു: “തൊന്തൊവാണ്. അവരായിട്ടും തെറ്റും.”

“നിനക്കു തൊന്നാ? ഒന്നിടുന്നതല്ലേ?”—ഗോപാലൻ തുടന്നു: “പററിയ പണി”

“പോയ പോ.” കേരവമേനോൻ പറഞ്ഞു: കോൺത്രസ്റ്റി? എന്തിന്നു കോൺത്രസ്റ്റ്? എന്താ കേട്ടാൽ ചാട്ടിക്കാൻ വന്നു. താക്കിലും സത്യവും സാധ്യം വിനെ നാലെണ്ണത്തിനെ കൊല്ലാൻ സമ്മതം തന്നെങ്കിൽ ഞാൻ കോൺത്രസ്റ്റിൽ ചേരാം. എടുത്തു ബിഡി?”

ബാണവരുടെ സംഭാവനയും ഭൂമിക്കുകയായിരുന്നു. എന്തിന്നു കേരവമേനോന്റെ അസ്ഥധാരണ മട്ടിനോടൊരു പ്രത്യേകത തോന്നി. ഞാൻ അതുവരെയും ബിഡിയെടുക്കാൻ പോയിരുന്നില്ല.

“എടുത്തു ബിഡി?”—ഗോപാലനും ചോദിച്ചു:—എന്തിന്നു നിന്നോടു ചില കാർട്ടുങ്ങൾ പറയാനുണ്ട്? വാ. സ്വകാർട്ടുമാണ്? അവർ കണ്ടുപോന്നു എന്നിട്ട്.

ഞാൻ ബിഡിയെടുത്തു കൊണ്ടുവന്നു കൊടുത്തു.

“നി പോകുന്നില്ലേ?” ഗോപാലൻ കേരവമേനോനോടു ചോദിച്ചു.

“കുഞ്ഞിനെയായാലും വേണ്ടില്ല.” കേരവമേനോൻ പറഞ്ഞു.

“എന്നാൽ പ്ലേഴ്സ്?” ചോദിച്ചു നടക്കിക്കൊട്ടു മിസ്റ്റർ പ്ലേ—ഗോപാലൻ തുടന്നു:—“ഒന്നോ രണ്ടോ ആൾ അവിടെയെത്തിട്ടു വെട്ടിയെടുത്താൽ മതി.”

“ബാലനെന്താ വരാത്തത്?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഇപ്പോൾ വരും"-ശോപാലൻ കേൾവഴേനേനെ പിടി ചുവടിപ്പുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "വിനോദിക്കേണ്ടാ പോരെ."

ശോപാലനും കേൾവഴേനേനും പുറത്തേയ്ക്കു പോയി. ബാൻ അടുക്കളയിലേയ്ക്കും.

ബാനും അമ്മയുമായി അന്താഴ്വരക്കാരൻ തുടങ്ങി. ബാൻ സ്കൂളിൽനിന്നു വന്നതുകൊണ്ടു തുണനാടി പഠിപ്പ്. അടുപ്പത്തു വെച്ചിരുന്നു. ശോപാലനുംക്കും ബെഞ്ചിൽക്കുള്ള അരിനേരത്തെത്തന്നെ വെച്ചിരുന്നു. ബാൻ പത്തുനാഴിയിരിയെടുത്തു കഴുകി അടുപ്പത്തു വെച്ചു. നമ്മുടെ കമ്പട്ടിപ്പാത്രമുള്ള നാറ്റുകൾ.

"എന്തു കൂട്ടാനാ?" അമ്മ ചോദിച്ചു.

"പാരിപ്പും കമ്പട്ടിപ്പാത്രവുംകൂടി ചുട്ടിപ്പാനാ" വെച്ചുനാറ്റുകൾ കൂട്ടാനാവാം. പലിന്നു ഊരണ്ടു പപ്പടവും." ബാൻ പറഞ്ഞു.

ബാൻ മക്കാവെപ്പിൻകൂടി തിട്ടു. ഒരു ചിരച്ചുട്ടി അടുപ്പത്തുവെച്ചു "എണ്ണ പകർന്ന്" കൊന്നുവെച്ചും ചുട്ടുകൊള്ളുവഴം വാങ്ങുകയ്ക്കു. അമ്മ അടുപ്പം പടക്കുപ്പാത്തേയ്ക്കു പോയി. ബാൻ കണ്ണുനീർക്കൊണ്ടു പൊരിച്ചു" ഉടുപ്പു ചിരുകി. അതു ചിരുകിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, പണ്ടു കട്ടപ്പൻ നായർ എന്തൊ വിവാഹാലോചനയ്ക്കു വന്നപ്പോൾ സത്യക്കുറയ്ക്കിയതിന്റെ ഓർമ്മ എന്റെ ഹൃദയത്തിലെ അഗ്രാമത്തിൽനിന്നു നവനം. ബാൻ എന്തൊക്കെയോ മനോരാജ്യങ്ങളിലാണു കൊണ്ടു" അടുപ്പിൻ കത്തുന്ന തിരിയിലേയ്ക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. മുതലി അഴങ്ങുന്ന തെക്കേത്തറയിലിരുന്ന വാഴത്തണലാകും ജ്വലിപ്പുകൊണ്ടിരുന്നു.

"ബാൻ പപ്പട്ടം വെച്ചിരിക്കുമോ?" ഒരു ചോദ്യം പുറത്തു പിടിച്ചു കയ്യുക. ഒരു ചോദ്യം അടുക്കളയിലെത്തി നോക്കി നില്ക്കുന്ന ചാത്തു നായരുടേതായിരുന്നു.

"ഒന്നാം വേണ" ഞാൻ പകുതി ചിരകിവെച്ചിട്ടുണ്ട്. നേണ്ടാടി ചിരകിക്കൊണ്ടു തുടങ്ങാമോ? "ആണങ്ങൾ ഈ അടുത്തുണ്ടാകുന്നിരിക്കുമോ?"

"വേണമെങ്കിൽ കാട്ടിത്തരാം. ഇങ്ങോട്ടു മാറിനിന്നോളൂ." ചാത്തു നായർ തുടങ്ങി: "എല്ലാ പണിയും അറിയാം മിസ്റ്റർ സർ. ഇതിനിടയിൽ പൂർത്തിയായും അമ്മയും പണി പൂർത്തിയാക്കിയിട്ടുണ്ട്. അവർ കയറിയും കയറിയും വെച്ചുകൊടുത്തിട്ടുണ്ട്" ഇതിലേക്കു പോയിരുന്നു.

"ഇതു ബുദ്ധിമുട്ടാണല്ലോ. ഒരു കവലാണു കഴിക്കാമല്ലോ" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"അമ്മയും പറയുകയുണ്ട്."

"എന്നാൽ കഴിച്ചുതരട്ടെ?"

"ഒന്നാം ബുദ്ധിമുട്ടാണല്ലോ."

"ബുദ്ധിമുട്ടാണല്ലോ എന്ന് വിചാരിച്ചിട്ട് ആളുകൾ കവലാണു കഴിക്കാതിരിക്കാറില്ലല്ലോ."

"എന്നാൽ ഒരുപക്ഷേപം ഉണ്ടാകാമെന്നാണ് ഞാനും അമ്മയും ഏകദേശം വിചാരിക്കുന്നത്. പത്തുണ്ടുണ്ടാകാമെന്നല്ല. ഇനി ഒന്നുണ്ടാകാമെന്നല്ല കൊണ്ടുവന്നാൽ അതിനെക്കുറിച്ച് നൽകുന്നതിൽ കഴിയാവില്ലേ? ഇപ്പോൾത്തന്നെ സമരവും സെമിയിൽപ്പോയി വരും കൈക്കൂടിയിട്ട് പത്തുണ്ടുണ്ടാകാമെന്നല്ല കടമാണ്."

"കൂടെ കയ്യെടുക്കാൻ തയ്യാറുള്ളവരെ തിരഞ്ഞു പിടിക്കണം."

"അങ്ങനത്തെ പെണ്ണുങ്ങളെക്കൂടെ വിളിക്കൂ." ചാത്തു നായർ തുടങ്ങി: "അമ്മ വല്ലാതെ നിർവ്വസിക്കുകയാണ്."

"എന്നാൽ നമുക്കു വളരെ നാമസ്തികാരം നൽകാൻ പെണ്ണിനെ നിർബന്ധിപ്പിച്ചു കവലാണു കഴിക്കണം."

കരോണരം ചാത്തു നായരൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

“ആ നാളികേരം ചിരകിയതു” ഇങ്ങോട്ടു കൊണ്ടാ”
അമ്മ വടക്കുപുറത്തുനിന്നു വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. ഞാൻ ചിര-
കിയ നാളികേരവുമായി വടക്കുപുറത്തേയ്ക്കു പോയി. മേങ്ങി-
വന്നപ്പോഴും ചാത്തു നായർ അതേ നില്പിൽ നില്ക്കുകയാണ്.

“കുളുന്തിലേയ്ക്കു പോയവരൊക്കെ എന്താ വിരോധമുണ്ട്?”
—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ചിലരെക്കൊക്കെ കഷ്ടമുണ്ടുണ്ടുണ്ട്. ഞാൻ കളിച്ചില്ല.”
ചാത്തു നായർ തുടർന്നു:—“ഇവിടെനിന്നു വെട്ടിയും സഹായി-
ക്കാൻ ശോപാലൻ ചെന്നുവന്നു ചെന്നു.”

“ഒന്നും സഹായിക്കണ്ട” ഞാൻ തുടർന്നു:—“ആരോഴമു-
ണ്ട്” മോളു വെച്ചെന്നതിന് ഒരു സഹായക്കാരൻ വേണമെ-
ന്ന പായാൻ എന്തിന്നു നാണമുണ്ടല്ലോ.”

“ഞാനൊരു കാൽ ചോദിക്കട്ടെ”—ചാത്തു നായർ
ചോദിച്ചു.

“ചോദിച്ചാൽ”—ഞാൻ തുടർന്നു: “എന്തു വേണമെങ്കി-
ലും ചോദിക്കാം.”

“എന്തിന്നു ധൈര്യമില്ല.” രണ്ടു നാലു നിമിഷത്തിന്റെ
മൊത്തത്തിനു ശേഷം ചാത്തു നായർ പറഞ്ഞു.

• “അയ്യയ്യേ ഇത്ര ഭീരുവാണോ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു—
• “ജയിലിലേയ്ക്കു പോകാനും പോലീസിന്റെയടുക്കൽ തല്ലാൻ
ചാകാനും എങ്ങനെ ഉദാഹരിക്കുകയായി?”

“ചോദിച്ചാൽ”— ചാത്തു നായർ ചുരുപാട്ടും നോ-
ക്കിക്കൊണ്ടു തുടർന്നു: “ഞാനൊരു കള്ളക്കാരനല്ല മിസ്റ്റർ
റസ്സു വിചാരിക്കരുത്.”

“ഇല്ല.”

"അന്നു വഴിക്കുവെച്ചു പാഞ്ഞിരിപ്പു എന്നാൽ നമുക്കു സ്നേഹിക്കാം എന്ന്. അതെന്തുദ്ദേശിച്ചു പറഞ്ഞത്" ചാത്തു നായർ തുടങ്ങി: "ചോദിച്ചാലല്ലോ മനസ്സിലാവില്ലല്ലോ."

"ഞാനൊന്നും ഉദ്ദേശിച്ചു പറഞ്ഞതല്ല." ഞാൻ തുടങ്ങി: "ആ നൂറ് ഇൻഡ്യൻ നാലുക്കൾ വെട്ടിക്കുട്ടിയമ്മയെപ്പോലെ ഒന്നും അറിയാതെ എന്തൊ മോൻ അപരാധത്തോടു പിടിച്ചുവെക്കു പറഞ്ഞപ്പോൾ അങ്ങനെ പറഞ്ഞു."

"അതിലധികമൊന്നുണ്ടില്ലല്ലോ?" ചാത്തു നായർക്കെതിരെ മുഖത്തുറുനോക്കി.

"ഇല്ല."—ഞാൻ തുടങ്ങി ചോദിച്ചു: "നിങ്ങൾ ഞാൻ പറഞ്ഞതു തെറ്റാണെന്നു വിചാരിച്ചുവോ?"

"ഞാനും അന്ന് ഒന്നും വിചാരിച്ചിട്ടില്ല."—ചാത്തു നായർ തുടങ്ങി: "എന്നാൽ ഇന്നെന്നിട്ടു ഒരു സംഗതി അറിഞ്ഞാൽ കൊള്ളാമെന്നുണ്ട്."

"എന്തു?"

"നിങ്ങൾ വേറെ വല്ലവരേയും സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടോ?"

"ഉണ്ട്."

"പുനാലിനി എനിക്കൊന്നും ചോദിക്കാനില്ല. നിങ്ങളെന്നു ഒരു തെമ്മാടിവരായി കണക്കാക്കുന്നത്. അതുമത്രം." ചാത്തു നായർ പിന്നീടിങ്ങു പോകാഞ്ഞുവെന്നു.

പോയ്ക്കുപ്പട്ടു പോവുകയാണോ" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"എവിടെ?" ചാത്തു നായർ ചിരിഞ്ഞുനിന്നു പറഞ്ഞു. "ഞാൻ അമ്മയുടെ ഇഷ്ടമിന് ആരെങ്കിലും കല്യാണം കഴിക്കണം. നിങ്ങൾ മഹാമാരാലേയും സ്നേഹിക്കുന്നില്ലേ മിസ്. നിങ്ങൾക്ക് എത്ര വിവാഹം ചെയ്യാൻ സമ്മതമാ

ണെങ്കിൽ അങ്ങനെയൊന്നു വിചാരിച്ചു. നിങ്ങൾ മറ്റൊരാളെ സ്നേഹിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ഇനി ആ ഉപ്പും ഉണ്ടാകില്ല."

"ഞാൻ വിചാരിച്ചു ചെയ്യണമെന്നു വിചാരിച്ചു" ഇതുവരെ ആരും സ്നേഹിച്ചിട്ടില്ല. ഗോപാലനേയും രാധാകൃഷ്ണമേനോനേയും പൊതുവായേയും എല്ലാം ഞാൻ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ട്. ഇതുവരെ നിങ്ങളി ചോദിച്ചതുപോലെ ഒരാളും എന്നോടു ചോദിച്ചിട്ടില്ല."

"എന്നാലിപ്പോൾ ഒരാൾ ചോദിക്കാൻ നിങ്ങൾക്കുണ്ടെന്നു വിചാരിക്കുകയോ?"

"പ്രകൃതമായതും പാശ്ചാത്യ പ്രയാസമാണ്. ആലോചിച്ചു പറയാം." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ചാത്തു. എങ്കോ ചാത്തു" ഗോപാലൻ വിളിച്ചു: "ഒരു വിളക്കു വാങ്ങി കയ്യിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുവരൂ"

"ഒരു വിളക്കു വരൂ." ചാത്തു നായർ ചോദിച്ചു: "എപ്പോൾ മറുപടി പറയും?"

"എന്താ ഇത്ര ബദ്ധപ്പാട്?" ഞാൻ ഒരു വിളക്കുണ്ടെന്നു തന്നെ കൊല്ലത്തിലേയ്ക്കു തന്നെ: "നല്ലപോലെ ആലോചിച്ചു പറയാം."

"ആരോടൊക്കെ ആലോചിക്കണം? സമ്മതമില്ലെങ്കിൽ വെട്ടുമെന്താകും ആളുകളെ അറിയിക്കുന്നത്?"

"ഇതാ വിളക്കു" ഞാൻ വിളക്കു കത്തിച്ചുകൊടുത്തു കൊണ്ടു തന്നെ: "അതൊന്നും പേടിക്കണ്ട."

ചാത്തു നായർ വിളക്കു വാങ്ങി നടന്നു. കളത്തിലേയ്ക്കു പോയവരെല്ലാം വന്നു. കേൾവുമ്പോൾ പോവാതെ കൂടിയിരിക്കുകയാണ്.

“എടോ ഒരു പത്തു ബീഡിയും തിപ്പെട്ടിയും തന്നാളെ” .
ആ പിണ്ടാരി ഇരുന്നു.

ഞാൻ ബീഡിയും തിപ്പെട്ടിയും അയാൾക്ക് കൊടുത്തു കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “ഇതാ അമ്മച്ചു കൊടു ബീഡിയും ഒരു തിപ്പെട്ടിയും ആകെത്തന്നു മുതലാണ്. ആ വശ്യക്കാർ കൊടുക്കണം.”

അവരെല്ലാം മുക്കളിലേയ്ക്കു പോയി.

ഒമ്പതുമാണിക്ക മുമ്പെ ഈണ കഥയായി. ഞാൻ മുക്കളിലുള്ളവരെ വിളിച്ചു ചോദിച്ചു കൊടുത്തു ഉണ്ണാനിരിക്കുമ്പോൾ ഗോപാലൻ എന്നൊരു പറഞ്ഞു: “ബാലൻ പറഞ്ഞു മണിക്കെ പ്പത്തു. കൂടെ ഒരാളുകൾക്കുമുണ്ടാവും. രണ്ടു പേർക്കു പ്പ ചോരാത്തതുവെച്ചു” നിങ്ങളെല്ലാം ഈണ കഴിച്ചു കിടന്നോളിൻ. ബാലൻ വിളിച്ചിരുന്നുമൊക്കളും.”

അവനടയെല്ലാം ഈണ കഴിഞ്ഞു. ഞാനും അമ്മയും മുത്തശ്ശിയും ഉണ്ണാനിരുന്നു.

“ഓർ മാണിക്കക്കല്ലിനെ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ജയിലിലേക്കു പിടിച്ചുകൊണ്ടു പോവില്ലെങ്കിൽ—നാണിക്ക കിട്ട്ച്ചാൽ എനിക്കു സമ്മതം”—മുത്തശ്ശി സ്വയം നാശിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

എന്നിടനിന്നു ഒരു നെടുമ്പിറുപ്പുയർ.

ഞങ്ങൾ ഈണ കഴിച്ചു പറഞ്ഞതിൽ ചോദിച്ച പകർന്നുവെച്ചു വാതിലടച്ചു കിടന്നു. ആ ചെറുപ്പക്കാർ വട്ടംകൊണ്ടു മായി എന്തൊക്കെയാണോ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതെന്നു അർത്ഥമറിയാതെത്തന്നെല്ലാമുൾ ബാലനും മറ്റൊരാളും വന്നു. ഞാൻ അയാൾ പറയിൽ തുറന്നുകൊടുത്തു. വീണ്ടും പോയിക്കിടന്നു.

കുടുംബിന്ദ്യ" പാർട്ടി

പിറേന്നു പറ്റാത്തായി. അങ്ങനെയൊരു വിദ്വേഷമായി
രുന്ന ചൊല്ലുകൾക്കല്ലാ മറ്റൊരു വിദ്വേഷം. തലേ ദിവസം
ബാലൻ ഉട്ടിക്കൊണ്ടു മധ്യ ആഴ്ചയും മേമ്പാലാറാ ചുരുട്ടി
പുറപ്പെട്ടിരുന്നു. ബാലൻ താഴെത്തുറന്ന് എടുത്തപ്പോൾ കട
ന്ന ചായമുണ്ടാകാൻ ശ്രമിക്കുകയാണ്.

"ഇനലെ നിന്റെ കൂടെവന്ന ആളാ, ബാലൻ?"
ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ആരാണെന്നാന്നും ചൂനിക്കിടന്നു ടോ. ഒരു വലിയ
നേതാവാണ്" തിരിച്ച്—ബാലൻ പറഞ്ഞു.

"ആ പിന്നെ ഓരോന്നുമേന്മയാ കോർട്ടുണ്ടോ? അ
തുളക്കു കോർട്ടുണ്ടോ മാത്രം സംവദനകളിലോ കൂട്ടി
യാൽ അതു പൊതുവെ."

"ചിത്തയാളുകൾ നന്നായില്ലെന്നോടൊ ഏകമേന്മ?"
ബാലൻ ചോദിച്ചു: "ഏകമിതുകൾ കിട്ടിപ്പോയോ? അതിൽ
പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയ ശുഭ മാതൃകയായില്ലേ?—നല്ല ആളു
കൾക്കു ചിത്തയാളുമാവാം."

"താഴെപ്പി മാതൃകയോ?"—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ഓ—” ബാലൻ തുടന്നു:— “ആണ്ഡ് റായർ എലി മെൻററി സ്കൂൾ തീരു വാണി.”

“അതു നന്നായി.” ഞാൻ പറഞ്ഞു: “തബ്യത്തിൽ ചുവടു മാറാൻ അയാൾ റെറിച്ച്കൂട്ടി.”

“ചിന്നെയ്,” ബാലൻ തുടന്നു: “വളരെയധികം ശ്രദ്ധിക്കണം. ഇന്നലെ വന്നാൽക്കും വരാണ്ടുണ്ട്.”

ഗോപാലൻ താഴത്തേക്കിറങ്ങി വന്നു പറഞ്ഞു: “അയാൾക്കൊരു തടവു പെട്ടു കൂകളിൽ കൊണ്ടുപോയിക്കൊടുക്കു ബാലാ.”

ബാലൻ കിണറ്റിൻകരയിലേയ്ക്കു ചെല്ലുമെടുക്കാൻ പോയി.

“ബാലൻ ഉഷാറാണു,”—ഗോപാലൻ തുടന്നു:—അവനെ താലൂക്കു കീസാർസംഘം പ്രസിഡണ്ടാക്കാൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നു.”

“അപ്പോൾ കഷ്ടകരം ഹോമോ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“അതു ഗവണ്മെന്റ് ‘ബോർ’ ചെയ്യുന്നതല്ലെ” ഗോപാലൻ തുടന്നു: “അതേ ഉദ്യോഗക്കുടുംബം നൽകാൻ മറ്റൊരു പേരിലുള്ള സംഘടന.”

“അയാളാര?” എന്റെ ജിജ്ഞാസ വിണ്ടു ചിറകുവിതന്നു.

“അങ്ങനെ ചോദിക്കരുതു!” ഗോപാലൻ എനിക്കു വിവരിച്ചു തന്നു:—“അയാൾക്കു വരാണ്ടുണ്ട്. അയാളുടെ ഭാരിയായ ഹെർ സാണിക് വിധമെന്നു വിചാരിക്കുക, അയാളെ നിർമ്മൂലനം ചെയ്തില്ല” ഇവിടെയെന്നി. നമ്മളിപ്പോഴുള്ളതെല്ലാം എന്താ വിചാരിക്കുക നമ്മളിപ്പോഴുള്ള വിവരങ്ങൾ പോലീസിനു കൊടുക്കിട്ടു?”

“നാണി അത്ര മിതമാണെന്നു വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ടോ?”
ഞാൻ കുറച്ചു ഒരുമനസ്സേനോടെ ചോദിച്ചു.

“അങ്ങനെയൊന്നും വിചാരിച്ചിട്ടില്ല. എങ്കിലും ആത
രം അപതുക്കൾക്കൊന്നും വഴിമുഖമേണ്ടതില്ലല്ലോ.” ഗോ
പാലൻ തുടന്നു: “ഇന്ത്യയിൽ നിയമവിരുദ്ധമാക്കപ്പെട്ട ക
മ്യൂണിസ്റ്റ് പാട്ടിയിലെ ഒരു മെമ്പറാണദ്ദേഹം. കേരളത്തിൽ
ണ്ടായിരുന്ന കോൺഗ്രസ്സ് പാർലമെന്റായ ബെൽഗെറ്റായ ഇതുവരെ
കോൺഗ്രസ്സ് ബോധ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ട് പ്രവർത്തിച്ചു. ഇനി
കോൺഗ്രസ്സ് കമ്യൂണിസ്റ്റ് കോർഡായി പ്രവർത്തിക്കാൻ തീരുമാ
നിച്ചിരിക്കുകയാണ്.”

“അതെന്തിന്?” — ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“തൊഴിലാളികളുടേയും ദുഷിക്കാത്തവരുടേയും ആവശ്യം
നിലവോറാൻ ആ രണ്ടു പാട്ടികളുടേയും തത്ത്വസംഹിതകൾ
പര്യാപ്തങ്ങളല്ലെന്ന ബോധം മോശപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഇ
വിടെ ഒരു കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാട്ടിയുണ്ടെന്ന ബോധം ബ്രിട്ടനെ
അറിയിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നു. രണ്ടു നാൾ ദിവസ
ത്തിനുള്ളിൽ കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാട്ടി ഏറിയെങ്കിലും പൊ
ട്ടിച്ചുറപ്പെട്ടതെന്ന ബോധം പോലീസ് പാക്കു
പോകും.”

“കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാട്ടി എന്തു ചെയ്യും?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“തൊഴിലാളി, ദുഷിക്കാൻ, അധ്വാനകൻ, വിദ്യാ
ർത്ഥി, മലിന്യ തുടങ്ങിയ എല്ലാ വിഭാഗങ്ങളെയും നശിപ്പി
ച്ചുകൊണ്ട് അധികാരം അധിയന്തിരാവശ്യങ്ങൾക്കു വേണ്ടി
യുള്ള സമരം നയിക്കും.”

ഗോപാൽ ചെട്ടം മകളെ മുക്കിലേയ്ക്കു പോയി.

“ദുഷിക്കാൻ പോ തൊഴിലാളികളിലും അധ്വാനകരി
ലും എല്ലാം സ്ത്രീകളില്ലേ? ചിന്നെയെപ്പിന്നെ സ്ത്രീകൾക്കു വേ
റായ സംഘടന” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"സ്ത്രീകൾ ഈ നാട്ടിൽ ധാരാളമില്ലേ?"—ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു: "ഇന്നലെ ഇവിടെ തൃശ്ശൂർ നഗരത്തിൽ പതിനാലു പ്രവർത്തകർ വന്നതിൽ ഒരാൾ സ്ത്രീപോലെയായി തന്നിപ്പോ. നാണിപോലും ഇവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നില്ലേ. പങ്കെടുത്തില്ല. എന്തേ?"

"നിങ്ങളുടെ വിളിക്കാത്തത്" അവർ പറഞ്ഞു.

"തൊടിച്ചോ. ചോദ്യം" ഗോപാലൻ തുടർന്നു: "ഇനിമേലിൽ വിളിച്ചുകൊണ്ട്. ശ്രദ്ധിക്കാതെ യോഗത്തിലും അദ്ധ്യക്ഷകരുടെ യോഗത്തിലും പുരുഷന്മാരുടെ പരിവേഷം വിളാപം സ്ത്രീകളെ പങ്കെടുപ്പിക്കാമോ?"

ആ കൗതുകിസ്റ്റ് "നോ" ഗോപാലനെ വിളിച്ചു. ഗോപാലനും കുഞ്ജിയേയും പോയി.

ഞാനാലോചിച്ചു തരിച്ചു നിന്നു പോയി. തെങ്ങു താലിപ്പൊ വടക്കുംതാലിപ്പൊ വെട്ടത്തുതരിച്ചു തൊന്നാത്തതിനാൽ തൊട്ടുപ്രവർത്തനത്തിൽ പങ്കെടുത്തിട്ടില്ല. എന്റെ പേരിൽ നാട്ടിലില്ലാത്ത എല്ലാ അധികാരികളും പറഞ്ഞു പത്താൻ സഭയും തുടർച്ച. എന്റെ ഒരു കൗതുകം തൊട്ടു ഞാനെങ്കിലും നാട്ടിലുണ്ടാകട്ടെ നിങ്ങളുടെ. പുരുഷന്മാരിലായാത്തതിനുള്ള കൗതുകം ചോദ്യങ്ങൾ എന്നെ തുടങ്ങിയെങ്കിലും അവർ ഇങ്ങനെ നിവർത്തിയെങ്കിൽ. ഈ ചോദ്യങ്ങൾക്ക് പിന്നാലെയായിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ഒരു പേപ്പറ്റിയെ തൊട്ടു തൊട്ടു തൊട്ടു തൊട്ടു ഈ സഭയായി തി എന്ന നശിപ്പിക്കുകയായിരുന്നു.

എന്തുകൊണ്ട് ഈ സ്ത്രീകളും പുരുഷന്മാരും? അവർ ആലോചിച്ചു: ഇന്നത്തെ സഭയായിരിക്കാത്തതിനുള്ളതിനായിരിക്കുകയാണ്. പുരുഷന്മാരെപ്പോലെ അവർ സഭയെ തുടർച്ച അതിലൊന്നായിരിക്കാൻ പുരുഷന്മാരുടെ സഭ

• തിന്മയില്ല. അവരുടെ അധീനത്തിലുള്ള സ്ത്രീകളുടെ കഥ പിന്നെയെന്തു പറയാനാണ്.

“ഒരു കാൽ നീക്കേട്ടാണും
മരറക്കാൽ മെലിഞ്ഞിട്ടും
മെറുപ്പം നിനയോതു
മാറ്റത്തിൽ പുരോഗമി?”

എന്ന രണ്ടു വരി എന്റെ പ്രായത്തിൽ മാറാലായിക്കൊണ്ടു.

വായനശാലയിൽനിന്നു പുസ്തകമെടുത്തു വായിച്ചിരുന്ന കുറച്ചു ചെറുപ്പക്കാരികളെ ഉൾപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു് ഒരു മഹിളാസംഘമുണ്ടാക്കണമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു. ഊഷിപ്പാത്രങ്ങളെ സംഘത്തിലും തൊഴിലാളികളുടെ സംഘത്തിലും അദ്ധ്യാപകരുടെ സംഘത്തിലുമെല്ലാം മെറിളകൾ കൂടി ഉണ്ടാക്കിത്തന്നുവെങ്കിൽ എത്ര നന്നായിരുന്ന? പുറത്തുവരുന്നവരുടെ കൂടെ — ഒരു വരിയിൽ നിന്നുകൊണ്ടു മഹിളകളും ജീവിതസമരത്തിൽ ഉറച്ചു നിന്നിരുന്നവെങ്കിൽ!

ഞാൻ ആലോചിച്ചുനോക്കി. എന്റെ തുണക്കാരികളായിരുന്ന നാലകുറുപ്പനളിനിന്നും നായനവിട്ടിലെ നമ്പിനിയും കുറച്ചൊക്കെ ചൊല്ലുവരുന്നു. അവരിൽ ഒരു സമുച്ചിതപ്പെട്ടവരുടെ ഭർത്താവു നളിനിയെ മഹിളാസംഘത്തിലേക്കു് അയച്ചുകൊണ്ടു കിട്ടുമോ? അവർ ഏതോ ഒരു പോലീസ് ലൈനിന്റെ അടുത്തു കുറച്ചൊക്കെയുള്ള സമുച്ചിതപ്പെട്ടവരുടെ ഗുഹാഭയത്തിൽ വെച്ചുപുറത്തായിരിക്കുമായാം. പിന്നെയുള്ളതു നന്നിരിക്കണം. അവർ ഇരുപത്തും അധികമായിരുന്നെന്നായിരിക്കുമായാം. കാലത്തും വൈകുന്നേരവും അമ്പലക്കുളത്തിൽ വരും, പോവും, വിട്ടുപണികളെല്ലാം ചെയ്യും. ഉണ്ണും ഉറങ്ങും. കഴിഞ്ഞു; അവർക്കു മറ്റൊരു

ജോലിമുടില്ല. കോൺഗ്രസ്സിനെപ്പറ്റിയോ ലിഗിനെപ്പറ്റിയോ സോഷ്യലിസ്റ്റ് പാട്ടിനെപ്പറ്റിയോ കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാട്ടിനെപ്പറ്റിയോ ഒന്നും ഒരറിവും ഒരു ആലോചനയും അവൾക്കില്ല. അവൾ ദുഷ്കീർത്തിച്ചിരിക്കുകയാവാം:

"എവിടെനിന്നെങ്കിലും ഒരു പുതുമ്പൻ വന്നു; അവളുടെ ഭർത്താവായും; അവളും നാലഞ്ചു കുട്ടികളുടെ അമ്മയായും; മറ്റും മറ്റും."

വായനശാലയിലെ ചില പുസ്തകങ്ങളെക്കുറക്കുക വായിച്ചു ചൊല്ലുകയായിരിക്കൽ ബാലയുടെ നാടിനുള്ളിൽ. അവരെ ഉൾക്കൊണ്ടിപ്പുകൊണ്ടു് ഒരു മഹാപുരുഷന്റെ അടുത്തടുത്തു് വന്നു് ബാലയെ.

ബാലയുടെ വിട്ടിലെ അതിഥികൾക്കുവന്നു ഭക്ഷണ പദാർത്ഥങ്ങൾ വെച്ചുവെക്കി ഊന്നു കഴിച്ച ശേഷം പതിവുപോലെ ബാൻ സ്കൂളിലേക്കു പോയി.

ഈ മഹാപുരുഷന്റെ എങ്ങനെയാണിത്?—അന്നു് വൈകുന്നേരം സ്കൂൾ വിട്ടെന്നതുവരെ ബാൻ അതിനെപ്പറ്റി പലപ്പോഴും ആലോചിച്ചു. എന്തിനാണിത്യാ പിടിച്ചു കിട്ടിയില്ല.

"നാണു, വേറെ ഒരാളുംകൂടിമുണ്ടല്ലോ മോളിള. അയാൾക്കും ഉണ്ടോ വാറണ്ടു്?"

ബാൻ സ്കൂൾവിട്ടു ചെന്നപ്പോൾ മുത്തശ്ശി ചോദിച്ചു.

"ഉണ്ടു്"—ബാൻ പറഞ്ഞു.

"അതെപ്പോഴാ നന്നായതു്?" മുത്തശ്ശി തന്നെ: "ഈ കക്കാരെക്കൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ മോളിലിത്തന്ന രക്ഷപ്പെടാൻ വരണമെന്നാ?"

ബാലനെന്നു ചിരിച്ചു. കക്കാരെക്കുറിച്ചു വാണുണ്ടാ

വു എന്നാണ് മുത്തശ്ശി ധരിച്ചിട്ടുള്ളത്. അവരോടുള്ള പരയണമെന്നനിയ്ക്കു് അറിവുണ്ടായിരുന്നില്ല.

“എന്താ നി ചിരിക്കുന്നത്?” മുത്തശ്ശി ചോദിച്ചു. അപ്പോഴും ഞാൻ ചിരിച്ചു.

“എന്തെങ്കിലും കാട്ടിക്കൂട്ടിയിൽ.” മുത്തശ്ശി അവരുടെ നിത്യകർമ്മങ്ങൾക്കു പോയി.

നേരെ വിളക്കു കൊളുത്തി. നേരിയ ഇരുട്ടു വ്യക്തിക്കാണ് തുടങ്ങിയപ്പോൾ ഗോപാലനും ആ നവാനിവിധം നാഴ്ത്തേക്കിടയിലായിരുന്നു. അവിടെ പൂർണ്ണമായിരുന്നു. ഒരു നേരിയ മഴ ചാലുന്നതാണ്. ബാലൻ വായനശാലയിലേക്കു കടലാസ്സുകൊണ്ടുപരാൻ പോയിരിക്കുകയാണ്.

“ഒരു വിളക്കിങ്ങോട്ടു ഉത്തരത്തുകൊണ്ടുവന്നു വെക്കു് നാണേ, —കാലും മുഖവും കഴുകി സ്നേഹം തൊടാൻചെന്നു മുത്തശ്ശി എന്നോടൊത്തായിച്ചു. ഞാൻ അടുക്കളയിൽ എന്താ പണിയെടുക്കുകയായിരുന്നു. “ഇവരെ ഇങ്ങനെ ഇരുട്ടത്തു് ഇരുത്തിയാലോ?”

“വിളക്കു വേണ്ട മുത്തശ്ശേ” — ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

“വേണം ഇവിടെയുണ്ടല്ലോ വിളക്കു്. പിന്നെയെന്തിനാ ഈ ഇരുട്ടത്തിരിക്കുന്നത്?” മുത്തശ്ശി തുടങ്ങി: “ഇനിയൊരാൾക്കും ശിപായിക്കും ഒന്നും ഇങ്ങട്ടു് വരില്ല.” അവർ ഭയം തൊട്ടു രോഷം അകത്തേക്കുവന്നു് ഉത്തരത്തേക്കുവന്നു വിളക്കു കൊണ്ടുചെല്ലുവാൻ എന്നോട് വിണ്ടും പറഞ്ഞു.

ഞാൻ ഒരു കമ്പിയാമ്പലായി ഉത്തരത്തേക്കു ചെന്നു.

“വിളക്കു് വേണ്ട.” — ഗോപാലനും മറ്റൊരു ആളും ചെല്ലുപറഞ്ഞു. ഞാൻ വിളക്കായി കടങ്ങിപ്പോയി.

“കിരാനു് പുറത്തേക്കുണ്ടോ?” — ഗോപാലൻ ചോദിക്കുന്നതു കേട്ടു.

“കിടാവ്”—നവാതിലിയെപ്പറ്റി ഞാൻ അത്രയും
റിഞ്ഞു.

“മിസ്റ്റർസ്റ്റേ. കാച്ചുവെള്ളം പുറത്തേയ്ക്കു തരണം”—
ഗോപാലൻ ഒരു ബീഡി കത്തിച്ചുകൊണ്ടു അകത്തേയ്ക്കു വി
ളിച്ചുപറഞ്ഞു മുറങ്ങേയ്ക്കിപ്പോയി. അയാൾ പുറത്തേയ്ക്കു
പോയി.

ഞാൻ ഒരു ചെമ്പു നിറച്ച വെള്ളവും ഒരു കിണറിയും
പുറത്തു കോലായിൽ കൊണ്ടുചെന്നു വെച്ചു തിരിച്ചപ്പോ
മാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾ കിടാവ് ചോദിച്ചു: “യൂണിയനൊക്കെ
എങ്ങനെ?”

“അങ്ങനെ നടക്കുന്നു,”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങളുടെ താലൂക്കുയൂണിയൻ പ്രസിഡണ്ടു് ഇ
പ്പോൾ മാനേജരായി ഇല്ലേ?”

“ഉവ്വു.”

“താലൂക്കിൽ മെമ്പർഷിപ്പു് എത്രമുണ്ടു്.”

“മൂപ്പായിരത്തിലധികമുണ്ടു്.”

“എയ്ഡഡ് അഡ്വാപകന്മാരുടെ എത്ര ശതമാനം
മെമ്പർഷിപ്പുണ്ടു്?”

“അറുപത്തഞ്ചു ശതമാനത്തിലധികം വരും.”

“നിങ്ങൾക്കു മാനേജരെത്ര ശമ്പളം തരും?”

“എനിക്കു പത്തുണ്ടര ഇരട്ടികു വീതം തരും.”

“എമ്പത്തഞ്ചു ശതമാനത്തിലധികമുണ്ടല്ലോ.”

“ഉണ്ടു്”—ഞാൻ തുടന്നു: “പക്ഷേ, ഹയർടെയിനി
ങ്ങു കഴിക്കാത്തവർക്കു് അഞ്ചും ആറും ഇരട്ടികയേ മാനേ
ജർ കൊടുക്കൂ.”

“ഏതാതരം പാസ്സായവർ വെറുക്കെ ഒന്നാം ശമ്പളം വാ
ങ്ങാതെ നാച്ചിസീസിൽക്കൊണ്ടല്ലേ?”

"രണ്ടുകൊല്ലം മുമ്പുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ വളരെയധികമില്ല."

"ഇവിടെ സ്ത്രീകളുടെ സംഘടനയുണ്ടോ?"

"ഇല്ല."

"ഇങ്ങനെയൊന്നും."

"എങ്ങനെയാണിത്? വിദ്യാഭ്യാസമുള്ളവർതന്നെ അധികമില്ല. ഉൾനാടല്ലേ? വലിയ താമ്രാസ്ഥിനികരപുരം. ഞാൻ ചിത്രമായിട്ടുതന്നെ എണ്ണപ്പെടാത്ത പലതും പലതും പറഞ്ഞിരുന്നു."

"ആളുകൾ പലതും പലതും. ഗാന്ധി വാദനാണെന്നു പറഞ്ഞിരുന്ന നാടല്ല ഇത്? കഴിഞ്ഞ തിരഞ്ഞെടുപ്പിൽ കോൺഗ്രസ്സ് ജയിച്ച ഭരണം തുടങ്ങിയപ്പോൾ മട്ടു താരിയില്ലേ? അതൊന്നും സാരമില്ല."

"മഹാത്മാസംഘടനയുണ്ടാക്കണമെന്ന് ഇന്ദു രാവിന്ദ്ര ഗോപാലനും പറഞ്ഞു. എങ്ങനെയാണ് സംഘടനയുണ്ടാക്കുകയെന്നാണ് നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ളത്?"

"പരിശ്രമിക്കാനൊന്നുമില്ല"—കിടാവ് പുഞ്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഈ സംഘടന ഏതു പറഞ്ഞാൽ ഉടനെ ആളുകൾക്കു തെറ്റിദ്ധാരണയായി. ഒരേയൊരണ്ടനെയോ മെമ്പർഷിപ്പു പിടിക്കുക; ഒരു രതിതീപുസ്തകം അച്ചു പിടിപ്പിക്കുക; മീറ്റിങ്ങു കൂട്ടുക; വക്കീലു്കളെ വിളിക്കുക; ഇതൊക്കെയാണ് സംഘടനയെന്നാണ് പൊതുവിശ്വാസം."

"ഇതൊന്നും ആവശ്യമില്ലേ? ഞാൻ ചോദിച്ചു."

"വേണ്ടെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞില്ല." കിടാവ് തുടങ്ങി:

"ഒരു സംഘടനയുണ്ടാക്കാൻ തുടങ്ങുന്ന പൊതുപ്രവൃത്തി

നോ പ്രവർത്തനം ഈ മുന്നണിക്ക് ചെയ്യേണ്ടതല്ല അവ
ശക്തികൾ പാടില്ലാത്ത ഒരു തിന്മയുള്ള വഴികളാലായു
കയും ഒരു ലക്ഷ്യത്തിലെത്താനുള്ള ബോധം മുന്നണിക്കുണ്ടാ
കാത്തതുകൊണ്ടാണ് ആദ്യം ചെയ്യേണ്ടത്."

സുനീൽക്കുവശത്തുണ്ടെന്നറിയാം. അത് തീർക്കേ
ണ്ടതുമാണ്. എന്താവഴി?

"വഴിയോ?" കിടാവ് തുടർന്ന്: "സുനീൽക്കുവശത്തുണ്ടെ
ന്ന ബോധം അവയ്ക്കുണ്ടാക്കിത്തരാൻ കഴിയുകയാണ് ആദ്യത്തെ
വഴി. അവർക്ക് അറിയില്ല. ആദ്യം അറിയിച്ചാൽ അത് ശ്ര
മിക്കും."

"വായനശാല ഏതാദ്യം നല്ല നിലക്ക് പ്രവർത്തിക്കുന്ന
താലത്ത് സുനീൽ പുസ്തകങ്ങൾ വായിച്ചിരുന്നു. ഇപ്പോൾ
അവർക്ക് അതിലും വലിയ ഉത്സാഹമൊന്നുമില്ല."

"അവരെ നിങ്ങൾ സഹായിച്ചില്ല. അവർക്ക് ആവശ്യ
മുള്ള നല്ല പുസ്തകങ്ങൾ നിങ്ങൾ കൊടുത്തില്ല. അവരിൽനി
ന്നു വളർന്നുവരുന്നവരെ നിങ്ങൾ കണ്ടുപിടിച്ചില്ല. വളർന്നു
വരുന്നവരെക്കൊണ്ടു കൂടുതൽ പണിയെടുപ്പിച്ചില്ല."

"കുറച്ചൊക്കെ ശരിയാണ്."

"പുനാൽ ടിച്ച്മേഴ്സ് യൂണിയനുവേണ്ടി നിങ്ങൾ
ചെയ്തതുപോലെ സുനീൽക്കു കാര്യത്തിലും നിങ്ങൾ കാരുണ്യ
വശത്തായിത്തന്നെ. അവരുടെയിടയിൽ വിജ്ഞാനം വിത
രണം ചെയ്യാൻ പ്രവർത്തിക്കുന്ന രണ്ടുനാലു പ്രവർത്തകന്മാരെ
കണ്ടുപിടിച്ചു. അവരും നിങ്ങളുംകൂടി കൂടുതൽ ആളുകളെ പ
ഠിപ്പിച്ചു. ബഹുമാന നിവീക്ഷണപോലെ പന്തുകൊടുത്തതെ
ന്നും ഉണ്ടെന്നു വളർത്തണം."

"ഞാൻ ശ്രമിക്കാം."

"നിങ്ങൾക്കൊരു വിഷ്ണുവിനും പാറിയിരിക്കണം. നിങ്ങൾ

മിപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ വഴിയിൽനിന്നു ദ്രവ്യമായതിരിക്കുകയാണ്. സ്ത്രീമല്ലാത്തവരിലെന്നും, പുരുഷന്മാരായ കുറെ അദ്ധ്യാപകന്മാരിലേയ്ക്കും പെട്ടിരിക്കുകയാണ്. അതുകൊണ്ടു യഥാസ്ഥിതികരപത്തിൽ ഉറച്ചുനില്ക്കുന്ന സ്ത്രീകൾ നിങ്ങൾക്കു മിശ്രമുള്ളവർക്കെന്നുപോലും കളിയാക്കുന്നുണ്ടാവാം."

"അതാണ്."

"എന്നാൽ നിങ്ങൾ പൊതുയോജനയിൽ പങ്കെടുത്താൽ ഒരു സ്ത്രീയെപ്പോലെയോ പുരുഷനെപ്പോലെയോ പ്രവർത്തിക്കുമ്പോൾ ഒരു മിശ്രമുണ്ടാകുമെന്നു നിങ്ങളുടെ നിലപാടായിപ്പോയതു യാതൊരു ഭ്രമമില്ല. ഒരു പുരുഷൻ സ്ത്രീകളെപ്പോലെയോ നിങ്ങളുടെ ഇടം പ്രവർത്തിക്കാൻ തുടങ്ങുകയോ പഴയ മുത്തുവിലാർ നിവൃത്തിയാക്കുന്നതു് ഓരോപ്പക്ഷാഭിപ്രായങ്ങളെ പാട്ടുപാടിപ്പോകാൻ പഠിച്ചു വന്നിട്ടുള്ള അർത്ഥത്തേക്കിറക്കുന്നത് നിങ്ങൾ കണ്ടിട്ടില്ലേ? അതുപോലെ സ്ത്രീകളുടെയിടയിൽ നല്ലൊരു നേതൃത്വം നേടണം."

"ഞാൻ ശ്രമിക്കും."

"ഏതുപക്ഷം. പതുക്കെപ്പതുക്കെ പ്രവർത്തിക്കൂ" കിടാവു തുടന്നു: "നിങ്ങൾക്കിപ്പോൾ സ്ത്രീസമുദായത്തിൽ തുടാൻ നിവൃത്തിയില്ല. ഭ്രമമുണ്ട്. അതിന് ഒരു പ്രായശ്ചിത്തം ചെയ്യാൻ തരൂ."

കിടാവു പറഞ്ഞതു് അതിയാണെന്നെന്നിട്ടു തോന്നി. എന്തിന്നു മിശ്രമുള്ളതുപോലെ ഞാൻ ഒരാഴ്ചയ്ക്കു നില്ക്കുകയാണ്. ഞാൻ സ്വാധാരണ സ്ത്രീകളിൽ നിന്നു ഒരാഴ്ചയ്ക്കു നില്ക്കുന്നു. ഒരു പുരുഷന്മാരുടെയിൽ നിലയും മുമ്പുപോലുള്ള നിലപാടായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്. ഈ നില മാറാതിനായിട്ട് കോശമാണ്. ഞാൻ തീരുമാനിച്ചു.

ബാലനും ശോപാലനും വന്നു.

“പേപ്പറു വായിക്കാൻ മുകളിലേയ്ക്കു പോവാം.”—ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു. കിടാവും ഗോപാലനും മുകളിലേയ്ക്കു പോയി.

ബാലൻ ഒരു റാത്തൽ അമേരിക്കൻ മാവുമായി അടുക്കളയിൽ വന്നു. അതു പശയാക്കാൻ തുടങ്ങുകയാണ്.

“ഇതെന്തിനാ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ഇന്നു രാത്രി ഇതുകൊണ്ടൊരു പണിയുണ്ട്.”—ബാലൻ പുഞ്ചിരി തൂകിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “ബ്രിട്ടീഷ് സാമ്രാജ്യപത്തിനെ അമ്പരപ്പിക്കാനുള്ള ശ്രമമാണിത്.”

“ഒരു റാത്തൽ അമേരിക്കൻ മാവുകൊണ്ടോ?”—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ഏതേതി കണ്ടോള.”

“ബാലാ!”—പിണ്ടാരി കേശവമേനോൻ പുരുഷനായി വന്നു കേറി വിളിച്ചു ചോദിച്ചു:—“ഇന്നൊന്നും തിന്നിട്ടില്ലേടാ. ചോറുണ്ടോ?”

കേശവമേനോൻ മറുപടി കേൾക്കാൻ നിന്നില്ല. അയാൾ അടുക്കളയിലെത്തിക്കഴിഞ്ഞു. കയ്യിടുങ്ങായിരുന്ന ഒരു കടലാസ്സുപൊതി നിലത്തിട്ടു. ഒരു പലക തേടിപ്പിടിച്ചു, ഒരു കിണ്ണവും കയ്യിലാക്കി, ഉണ്ണാനൊരുങ്ങിയിരുന്നു.

“ഉണ്ണാനിരിക്കുകയാണോ?”—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“വെശനീട്ടു വച്ചു സിസ്റ്റർ!”—പിണ്ടാരി മറുപടി പറഞ്ഞു.

“കൂട്ടാനിൽ വരുത്തിട്ടിട്ടില്ല!”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“അതു സാരമില്ല. കേശവൻ പതിവായി വരുത്തിട്ടു കൂട്ടാൻ കൂട്ടാറില്ല. ചോറു നന്നു സിസ്റ്റർ!”—പിണ്ടാരി അയാളുടെ മുഖമുറച്ചിപ്പോൾ മുഖത്തേയ്ക്കു നോക്കി ചിരിച്ചു. ഒരു

പൊട്ടിച്ചിരി. ആ കുറുകുത്ത മേൽമീശകൾക്കിടയിൽക്കൂടെ സ്വപ്നം കൊണ്ടു കെട്ടിയ ഒരു പല്ലു മിന്നിത്തിളങ്ങി.

ഞാൻ അയാൾക്കു ചോദിച്ച് വിളമ്പിക്കൊടുത്തു. രണ്ടു ചട്ടകു ചോദിച്ച് വിളമ്പുന്നതിനു മുമ്പേ അയാൾ "മതിമതി" എന്നു പറഞ്ഞു തടുത്തു. ഞാൻ ഒരു ചട്ടകു ചോദിച്ചു വിളമ്പി. അയാളെന്റെ കൈ കടന്നു പിടിച്ചുകൊണ്ടു്, പന്തലായി നോക്കിക്കൊണ്ടു് ചോദിച്ചു:— "ഹാ-മതിയെന്നു പറഞ്ഞാൽ മനസ്സിലാവില്ല?"

"എന്താ?"—ഞാൻ കൈ വലിച്ചെടുത്തു ചട്ടകു കൊണ്ടുകൊണ്ടു് ചോദിച്ചു:—"എന്താ പെണ്ണുങ്ങളുടെ കൈ കടന്നു പിടിക്കുന്നത്. ഈ ചട്ടകു കൊണ്ടൊരൊരാൾ കൊത്തപ്പെടുത്തും. അതു തന്നെ."

"പ്ലീസ്, എക്സ്യൂസ്"— പിണ്ടാരി അമ്പരന്നുകൊണ്ടു തുടന്നു:—"മാപ്പാക്കണം സിസ്റ്റർ. എനിക്ക് വളരെ വലിയ ദേഹമുമാണ്; അബദ്ധം പറിച്ചതാണ്."

"ദേഹ്യമൊക്കെ കെട്ടിവെക്കുകയാണ് നല്ലതു്" ഞാൻ തുടന്നു ചോദിച്ചു:—"കുടിച്ച്മരിക്കുന്നോ?"

"കുടിക്കുകയോ?"— പിണ്ടാരി തുടന്നു:— "ഇന്നലെ വൈകുന്നേരം ഞാൻ ഗോപാലനോടു് സത്യം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഇനി മേലിൽ കുടിക്കില്ലെന്നു്."

"പത്തിരി ചുട്ടിട്ടുള്ളതു വെച്ചാൽ പയിച്ചു മാറൊ പടച്ചവനേ,
ചോറു വിളമ്പി കൊത്താൻ നിനാൽ പള്ളയിലാവോ, നാണേയമ്മ"

അയാൾ ഉടനെ രൊംഗുപ്പാട്ടു പാടി. ഞാൻ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുപോയി. എന്റെ അമലം പാപം പറ പറന്നു. ഞാൻ അയാൾക്കു വൃത്തിയാക്കു കൂട്ടാനും വിളമ്പിക്കൊടുത്തു.

“ഇതിയെന്നാ?”—പിണ്ടാരി ചോദനം കൂട്ടാനും തുടർ കൂട്ടിക്കൊണ്ടി വാരിയെന്നുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

“ഇതി ഇപ്പോൾ ഒന്നല്ല. പപ്പടം കാച്ചണം. അതിന്നു ബാലൻ അടുപ്പു ഒഴിച്ചു തന്നിട്ടില്ല.”

“എന്നാൽ എന്തിനുള്ള പപ്പടം പിന്നെ തന്നാൽ മതി”—പിണ്ടാരി ആ ചോദ്യ മേഴവനും വാരിയെന്നുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “കാച്ച വെള്ളം, ഉണ്ടെങ്കിൽ ചുക്കവെള്ളം. അതില്ലെങ്കിൽ കഞ്ഞിവെള്ളം.”

ബാൻ ഒരു ഗ്ലാസ്സിൽ കാച്ച ചുക്കവെള്ളം എടുത്തു കൊടുത്തു. പിണ്ടാരി എഴുന്നേറ്റു “എച്ചിൽക്കൊണ്ടൊന്നു നന്നെ ഗ്ലാസ് വാങ്ങി വെള്ളം കുടിച്ചുകൊണ്ടു” ചോദിച്ചു:— “ഈ കിപ്പണം ബാൻ തന്നെ എടുത്തു കഴുകി വെച്ചേക്കാം അല്ലേ?”

“ഈപ്പോൾ ചെച്ചോ” ബാൻ പറഞ്ഞു.

“എന്താടാ അത്? ഉവപ്പൊടി വിറകുകയാ?”—പിണ്ടാരി എച്ചിൽക്കിപ്പണവും ഗ്ലാസ്സും എടുത്തു ബാലന്റെ അടുത്തേയ്ക്കു നിശ്ചി. അടുപ്പിലെ തിനാളത്തിന്റെ വെളിച്ചത്തിൽ അയാളുടെ കാലിത്തേൽ പാറിപ്പിടിച്ച രണ്ണു ചളിയാ വൃക്തമായി കാണാമായിരുന്നു. അയാളുടെ മുണ്ടിന്റെ വക്കു മേഴവനും ചളിയിൽ മുങ്ങിയിരുന്നു.

“ഓ—എന്താ മേനോനെ നന്നെ കാലു കഴുകി ഉണ്ണാ വിരിക്കാമായിരുന്നില്ലേ?”—ബാൻ തുടന്നു:—“ആ പലകയിന്മേലും ചളികൊണ്ടു മെഴുകി.”

“ഡീസു, എക് കൂസു”—പിണ്ടാരി തുടന്നു:— “ഹായ്, വിശന്നിട്ടു കൈ മറന്നു.”

“കേൾവൻ”—ശോപാലൻ അമർത്തോടെ വിളിച്ചു കൊണ്ടു അടുക്കളയിൽ കടന്നു:—“എന്താടോ ഇങ്ങനെ കാണി

കണ്ടു. ഒരു ദിക്കിൽ പോയി വരാൻ പറഞ്ഞാൽ വന്നു തുടങ്ങി അ കാഴ്ച എന്തായി എന്ന് എല്ലാവരും അറിയിച്ചിട്ടല്ലേ കളിക്കാം."

"പിന്സ് എസ്കൂസ്"-പിണ്ടാരി ഗോപാലൻറെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞു തുടങ്ങി:- "വല്ലാതെ വിശന്നിരുന്നു. ഞാനിപ്പോൾ വരാം."

"എന്നാൽ എപ്പോഴായിപ്പോകാണ്ടു താളം ചിവിച്ചു നില്പാതെ വേഗം കളിക്കേണ്ടു വാ"-ഗോപാലൻ മടങ്ങി.

"ഞാലാ പപ്പടം കാച്ചിയാൽ എന്തിന്നു പറഞ്ഞു കെട്ടോ"-പിണ്ടാരി വെള്ളമെടുത്തു കുടിച്ചു കഴിക്കാൻ പോയി.

"എന്താ ബാലാ ഇതാമുക്ക് ട്രാക്കുണ്ടോ?"- ഞാൻ ബാലനോട് ചോദിച്ചത് കേട്ടുകൊണ്ടാണു പിണ്ടാരി അടുക്കളയിലേക്കു കടന്നു വന്നത്."

"ഇല്ല സിസ്റ്റർ"-പിണ്ടാരി തുടങ്ങി:- "എന്നോട് അലോഹ്യം തോന്നത്തു. എന്തിന്നു ട്രാക്കൊന്നുമില്ല. എന്റെ സ്വഭാവം ഇങ്ങനെയാണു."

"ഈ സ്വഭാവംകൊണ്ടു നടക്കുമ്പോൾ പുറത്തൊരു പാളയം വെച്ചുകെട്ടുന്നത് നല്ലതാണു"-ബാലാദേവിച്ചു.

"ഞാൻ മനസ്സിലാക്കുന്നു" പിണ്ടാരി പറഞ്ഞു.

"കേൾവാ"-ഗോപാലൻ വിണ്ടും വിളിച്ചു.

"ഇതാ വരുന്നു"- പിണ്ടാരി കല്ലൊക്കു കെട്ടെടുത്തുകൊണ്ടു ബാലനോട് ചോദിച്ചു:- "ഒരു ബീഡിവേണം ബാലാ"

"എന്താണു താൻ ഇങ്ങോട്ടു വരാനുതു?"- ഗോപാലൻ തുടങ്ങി ചോദിച്ചു.

"ഹേ"-പിണ്ടാരി ശബ്ദിച്ചു:- "ഈണു കഴിച്ചു" ഒരു ബീഡി വെച്ചാൽ സമയം തരാതെ...! ഞാനങ്ങോട്ടു വരും

അതിന്നു മുമ്പാകെ അമ്മയുടെ പിണ്ണം വെക്കണമേമി
ലാക്കോട്ടു ചെയ്യട്ടെങ്ങിനെന്നോ."

ഗോപാലൻ അടുങ്ങിച്ചൊരി. ബാലൻ കൊടുത്ത ബീ
വീ നാമ്പലാനം കത്തിച്ചു വരിച്ചു രോഗമേ പിന്നാലി അ
ടുക്കളെ ഒഴിച്ചുപോവുകയുണ്ടായുള്ളു. പോവുമ്പോൾ അയാൾ
ഒരിക്കൽക്കൂടി ഉറപ്പിച്ചു:-"എനിക്കുള്ള പപ്പടം എടുത്തു വെ
ക്കണം."

"മേനം ഉണ്ണാനാക്കണം. എനിക്കും കിടാവിനും പോ
ക്കണം"-ബാലൻ തുടന്നു:-"ഒരുപക്ഷേ, ഞാൻ നാളെയും മ
റ്റൊന്നാലും വരില്ല. സ്കൂളാൻ കണ്ടത്തിടലേക്ക് തോല്പുണ്ടാ
ക്കിക്കൊള്ള. വരമ്പുപണിയും കഴിപ്പോട്ടെ."

"നിയമങ്ങോട്ടാ പോണതു?"-ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"കിടാവിനെ ഒരു ദിക്കിൽ കൊണ്ടുപോയി ആക്ക
ണം." ബാലൻ തുടന്നു:-"എങ്ങോട്ടാണെന്നെനിക്കറിഞ്ഞുകി
ടാ. ഒളിവിടുള്ള പാർട്ടിക്ക് പല രഹസ്യങ്ങളുമുണ്ടാവും.
ഏതെങ്കിലും അതൊന്നും അധികം അന്വേഷിക്കരുത്."

പൊതുവാൾ, രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ, ഗോപാലകൃഷ്ണൻ,
ചാത്തു നായർ അങ്ങനെ പലരും പുരുഷന്മാർ പന്ന കോ.
ഗോപാലൻ താഴേക്കിറങ്ങി വന്നു, അവിടെനിന്നുതന്നെ
യോ നിർദ്ദേശങ്ങൾ കൊടുത്തു.

ഞാൻ പപ്പടം കാച്ചിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഒരു കട്ടാര
ക്കത്തിനും കയ്യിൽപിടിച്ചുകൊണ്ട് ചാത്തു നായർ എന്റെ
അടുത്തു വന്നു നിന്നു ചോദിച്ചു:-"ഒരു ചകിരിപ്പൊരി കിട്ട
ണമല്ലോ."

"എവിടെ?"- ഞാനയാളുടെ മുഖത്തേക്കു നോക്കിപ്പോ
ന്നാക്കി. അയാൾ ലജ്ജാപരതമൂലമായി നിന്നുകൊണ്ട്
പറഞ്ഞു:-"ആവശ്യമുണ്ട്."

"എന്താ ഒരു നാണക്കേട്?"

"നാണക്കേടൊന്നുമില്ല."

"ചകിരിപ്പൊരി വടക്കു ഭാഗത്തെ കോവായിലുണ്ട്."

"എപ്പോഴാ മറുപടി പറയ്?"

"ആലോചിക്കട്ടെ"

"എത്രകാലം ആലോചിക്കണം?"

"കുറച്ചുകാലം വേണ്ടിവരും"

"അത്ര നിട്ടതത്"

"ബദ്ധപ്പെടായോ?"

"എന്നിങ്ങനെയൊന്നിടമാണിവിടെയെന്നും."

"എനിക്കു പെട്ടെന്നു തിരിച്ചറിയണമെന്നൊരു വാഗ്ദാനം."

"എന്നാൽ മല്ലപ്പോലെ ആലോചിച്ചു"—ചത്തു നായർ വടക്കു പുറത്തു പോയി ചകിരിപ്പൊരിയുമായി അടുത്തു തീർത്ത് വന്നു ഇരിപ്പാഴ്ചിച്ചു. അയാൾ ആ കട്ടാരകാത്തിടക്കാണ് ചകിരി പൊരിച്ചു വെച്ചു പത്രങ്ങളു പ്രത്യക്ഷപ്പെടാമായി ശേഷം ചോദിച്ചു: "ഒരു പത്തു പത്രങ്ങൾ ചിരട്ടയും കിട്ടണം."

ബാലൻ വന്നു പത്തു പത്രങ്ങൾ ചിരട്ട കൊണ്ടുവന്നു കൊടുത്തു. ഒരു ചെറിയ ടിന്നു കൊണ്ടുവന്നു ചത്തുപോയതു 'ബാ' ഓരോ ചിരട്ടയിലും ഒഴിച്ചു. പൂർവ്വത്തുള്ള ഓരോ ബാലന്റെ കയ്യിലും കൊടുത്തു. ഓരോ ബാലനും.

പിന്നാലൻ പത്തു പത്രങ്ങൾ നാൽപ്പോസ്റ്റുകൾ കൂട്ടേണ്ടതിൽ കൊണ്ടുവന്നിട്ട് എണ്ണാൻ തുടങ്ങി. ബാലൻ പര കലാപ്പട്ടു തുണ്ടുകൂട്ടിയാ സമമായി വിളമ്പി ഭാഗിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നു വെച്ചു.

"കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാർട്ടി സിറണാട്"

"സാ മൃഗജന്മം നശിക്കട്ടെ."

വാൾ പോസ്റ്റുകളിറുത്തു മുദ്രാവാക്യങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ അടുക്കളയിൽ കിടന്നു മിന്നി.

“ഒക്കെ തെങ്ങിയില്ലേ?” ഗോപാലൻ അടുക്കളയിൽ വന്നുചോദിച്ചു:— “മജിസ്റ്റേട്ട് കോടതി, താലൂക്കു കച്ചേരി, പോലീസുലൈൻ, റജിസ്ട്രാപ്പിസ്, സ്റ്റേഷൻ— എല്ലാ ദിക്കിലും ഈ മുദ്രാവാക്യം പതിയണം.”

“ആൾ റൈറു?”—പിണ്ടാരി എഴുന്നോറു നിന്നു ചോദിച്ചു: “തൊന്നൊരു നല്ല സ്വന്തം കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. അതു ഞാനെടുക്കും.”

“അതെന്താ?”—ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“അതു ബാനിഷ്വാൾ പറയില്ല.”

“പറയാതെ ചെത്താൻ പാടില്ല.”

“പോ: പറഞ്ഞാലതിന്റെ രസം പോവില്ലേ?”

“നി വല്ല വിഡ്ഢിത്തവും കാട്ടി കഴുപ്പുണ്ടാക്കും. എന്തോട്ടു പറ.”

“കച്ചേരിപ്പടിക്കലെ ടി. ബി. യിൽ തൂകിപ്പുറത്തിന്റെ കാരു നിൽക്കുന്നതു്. അതിന്റെ ബാക്കിൻ ഒരു വാൾപോസ്റ്റു പതിക്കണം. നാളെ കാലത്തു് മുപ്പതു സ്ഥലം വിടും. എന്നാൽ ആ കാരു പോകുന്നിടത്തൊക്കെ നല്ലൊരു പ്രൊപ്പഗണ്ടായി.”

“അതുകൊണ്ടു. അടി” ഗോപാലൻ സമ്മതിച്ചു:—“ബസ്സ് സ്റ്റാൻറു്. റെയിൽവേസ്റ്റേഷൻ അങ്ങനെ എല്ലാ ദിക്കിലും. നാലു മണിമുതൽ മുമ്പേ ഒട്ടിച്ചു പോരണം.”

അ രാത്രിമുതൽ രാവേറായ വന്നുപോയവർ പൊതുവെ.

“വല്ല ചുമലിലായിട്ടും പോയി തലയിടത്തു് മേട്ടോ” ഗോപാലൻ പിണ്ടാരിയെ വിടരുതാക്കിപ്പോകാത്തതു്. “പിടിച്ചിയിൽ പെട്ടാൽ ആരു മാനസം ജയിലിൽ കിടക്കേണ്ടിവരും”

“അതിന്റെ സ്വാഭാവികതയും ഒന്നിയാലോ”—പിന്നാരി പറഞ്ഞു.

“അതിപ്പോ വേണ്ടോ”

“എന്നാൽ വേണ്ടോ”

“ഉഷാർ, പൊയ്ക്കോളിൻ” ഗോപാലൻ കല്പന കൊടുത്തു; അവർ സ്ഥലം വിട്ടു.

ബാലനും ഗോപാലനും കിടപ്പും ഉണ്ടാക്കിയിട്ടു. ബാലനും കിടപ്പും സ്ഥലം വിട്ടു. ഗോപാലൻ മുക്കപ്പിൽ പോയി കിടന്നു.

ബാലനും മുഹമ്മദിനും അമ്മയും ഉണ്ടാക്കിയിട്ടു. പാത്രങ്ങളെടുത്തു വെച്ചു കിടന്നു. ബാലൻ കിടന്ന ഉടനെ പാണി. എന്റെ തലപ്പോയിലെ ചിന്തകളും മനോഹരങ്ങളും സ്വപ്നത്തിൽ ചലച്ചിത്രങ്ങളിലെന്നപോലെ കണ്ടു. ചില സ്വപ്നങ്ങൾ മനോഹരങ്ങളായിരുന്നു. ചിലതു ഭയങ്കരങ്ങളും.

ബാലൻ കാലത്തു് എഴുന്നേറ്റു വന്നതിൽ തന്നെ നോക്കുമ്പോൾ തൊൽ പുതുക്കിയ മുക്കപ്പൽ കിടന്നുവെച്ചതാണ് കണ്ടതു്. ആ മുക്കപ്പിന്റെ ഉള്ളിൽനിന്ന ‘ഘർ—ഘർ’ എന്ന കൂക്കംവലി കേട്ടിരുന്നു. ആളാണെന്നു് എനിക്കു് മനസ്സിലായില്ല.

ബാലൻ കാലം മുറിയും കഴുകി അടുക്കള അടുപ്പം തളിച്ചു വൃത്തിയാക്കി അടുപ്പിൽ തിപ്പിടിപ്പിച്ചു ചായക്കുണ്ടാക്കാൻ ശ്രമിച്ചപ്പോഴേക്കും ഗോപാലൻ നാഴക്കേക്കു വന്നു. ആ കരകേൾപ്പിനെ വിളിച്ചുണത്തി. അതു പിന്നാരി കേൾവുമെന്നായിരുന്നു.

“ചായക്കുണ്ടോ ചിന്തപ്പെട്ടു?”—അമ്മയും കൂടി അടുക്കളയിൽ വന്നപ്പോൾ കേൾവുമെന്നോർ ചോദിച്ചു.

“ചായക്കുണ്ടോ ചിന്തപ്പെട്ടു?”—ബാലൻ പറഞ്ഞു.

“ഇന്നലെ എന്തൊക്കെ ചെയ്തായി?”—ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“ഞാൻ പറഞ്ഞപോലെയാക്കെ ചെയ്തു”—കേശവമേനോൻ തുടർന്നു: “ഇപ്പോൾ ഇന്നത്തെ കാരിൽ പോവുമ്പോൾ നാട്ടുകാർ വായിക്കും നമ്മുടെ മുദ്രാവാക്യങ്ങൾ.”

“ആരെങ്കിലും കണ്ടോ? എല്ലാവരും മടങ്ങി വീട്ടുകളിലെത്തിയിട്ടില്ലേ?”

“എല്ലാവരും മടങ്ങിയിരിക്കുന്നു.”

“എന്താ കണ്ടിറവാക്കെ?”—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ഓ—ചന്ദ്രികൾ ചരിച്ചു കണ്ടിൽ മാർത്താണ്ഡപോയി.”

“താനെന്തിന് ഇങ്ങനെ പോന്നു?”—ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“നല്ല ചോദ്യ!”—കേശവമേനോൻ തുടർന്നു:—“നടക്കുന്ന നാട്ടിലൊക്കെ, പുരയായ പുരയിടങ്ങൾ മുഴുവൻ ദാമകൊണ്ടെഴുതിയിട്ടു ഒന്നായി കണ്ടും ചുറ്റി കച്ചേരിപ്പടിക്കൽ കിടന്ന തിരിയുന്നതൽ ആവത്തുണ്ടാവില്ലേ?”

“തന്നിന്ന വേറെ കണ്ടില്ലേ?”—ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“ഇല്ല—”

“ഒ . യെ നാവാട്ടുകാരനായിട്ട്” ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

“അപ്പൻ മാവട്ടെ, ഏകാ. അപ്പൻ മാവട്ടെ. അപ്പോൾ കേശവൻ കണ്ടു കണ്ടായിട്ടാണ് എടുക്കുക.”

ചായപ്പുണ്ടാക്കിക്കഴിഞ്ഞു. ഞാൻ അവർക്ക് രണ്ടാൾക്കും കൊടുത്തു.

“എന്തിനല്ലാത്ത കണ്ടും കച്ചായവും വേണം” കേശവമേനോൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു.

“സാമ്രാജ്യത്വം നശിക്കട്ടെ”

“ഈ ചുവരൊക്കെ ഇങ്ങനെ കേട്ടു വന്നതിന് നാളെ
ഒരു പേണുണ്ട്” എന്നുള്ളതു കേട്ടതിനെ ഹൈന്ദവമാർഗ്ഗരായ
രാമൻകുട്ടി നായർ വിളമ്പിക്കൊണ്ടു ഞാൻ കേട്ടു.

“എന്താ പറയുന്നത്?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“തെക്കേമുറി പരമ്പരിലെ ചുമരായ ചുമരിന്മേലൊ
ക്കെ ഇങ്ങനെ എഴുതിയിട്ടുണ്ട്. ചെത്തുവഴിയിലെ മാങ്ങ
ളിലൊക്കെ കടലാസ്സിലെഴുതി പതിച്ചിട്ടുണ്ട്. വല്ലാത്തൊ
രു ചെങ്കുത്താൻ പണി”

“എന്താ ഈ കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാർട്ടി എന്നുവെച്ചാൽ”
ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“റഷ്യയിലുള്ള ഒരു സംഘമാണ്” രാമൻകുട്ടി നായർ
വിവരിച്ചു തന്നു: “ഹിമാലയപർവ്വതവും കുന്നിൻ കുന്നും
പുമാക്കണമെന്നു പറയുന്ന ഒരു സംഘം.”

“അതെന്തിനാ നമ്മുടെ ചുമരിന്മേൽ എഴുതിയിരിക്ക
ുന്നത്?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“തെമ്മാടികൾ”-രാമൻകുട്ടി നായർ കുട്ടികളോടു് ബെ
ല്ലിക്കാൻ കല്പിച്ചു.

സമയം ഒരു പന്ത്രണ്ടു മണിയായപ്പോഴേക്കും സബ്ബ്
ഇൻസ്പെക്ടറും സക്കീർ ഇൻസ്പെക്ടറും ഹൈന്ദവകോൺസ്റ്റബി
ളും ഒന്നു രണ്ടു് പോലീസുകാരും ഞങ്ങളുടെ സ്കൂളിൽ വന്നു.
ഹൈന്ദവമാസ്റ്റർ പരിഭ്രമിച്ചു പുറത്തു ചെന്നു.

“ഇതാരെഴുതി?”-സക്കീർ ഇൻസ്പെക്ടർ ചോദിച്ചു.

“നിശ്ചയമില്ല” ഹൈന്ദവമാസ്റ്റർ പറഞ്ഞു.

“ഇവിടെ കമ്യൂണിസ്റ്റ് കാതലോ?”-ഇൻസ്പെക്ടർ ചോ
ദിച്ചു.

“സോഷ്യലിസ്റ്റ്മാണ്”

“ഇതൊക്കെ ചുമരിന്മേൽ വെച്ചുകൊണ്ടിരിക്കാനാവാം?”

“ഞങ്ങളെന്താ ചെയ്യേണ്ടത്? ആരാ എഴുതിയതെന്നു് ഞങ്ങൾക്കറിഞ്ഞുകൂടാ “

“മയ്യോമയ്യ” മാത്രം കളഞ്ഞോളിൻ—ഇല്ലെങ്കിൽ.....” എന്ന പാടെ ഇൻസ്പെക്ടർ മടങ്ങി.

“മാസ്റ്ററേകെങ്കിൽ ഞങ്ങളു നാരായം കമ്മായം വേണം” ഹൈസ്കൂൾ പിറുപിറുത്തുകൊണ്ടു് ക്ലാസ്സിലെല്ലാവരും പോയി.

കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാർട്ടിയുടെ ഒരു മന്ത്രവാദനംകൊണ്ടു് പൂരിട്ടിന് സാമ്രാജ്യതന്ത്രിമൻ്റെ ചെങ്കുത്താൻ സൂര്യൻ നക്ഷത്രം തൂങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ഫാത്, പല്ലാഞ്ഞാരി മന്ത്രവാദി.

മഹിമ സംഘടന

പൊതുജനങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് പാർട്ടി പൊട്ടിച്ചുതന്നുപോട്ടെ പൊട്ടുന്നായിരുന്നു. തെക്കുംകൂറിലും വടക്കുംകൂറിലും പട്ടണങ്ങളും മറ്റുമുള്ള കേരളത്തിൽ മുഴുവനും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് പാർട്ടിയുടെ ആ രണ്ടു മുദ്രാവാക്യങ്ങൾ പൊട്ടിച്ചുതന്നുപോട്ടെ എന്നാ ഓർമ്മയാണ്. ബ്രിട്ടീഷ് സാമ്രാജ്യത്വത്തിന്റെ പൊല്ലാപ്പ് കണ്ണും തലമുളെടുത്തു അനേകമായി. അപ്പോൾ ആ പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ ഉറവിടം കണ്ടുപിടിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല.

ചുമരിന്മേൽ മുദ്രാവാക്യം പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുന്നതിന്റെ ഭരണം തൊഴുത്തുകാരിൽ ഡിവിഡിനാൽപ്പെട്ടു ഞങ്ങളുടെ നൂറ് നമ്പർമായി. ചുമരിന്മേലുള്ള ഏഴുതുളകളെ നോക്കി വിപ്ലവാർത്ഥനായെന്നു ഇൻസ്പെക്ഷൻ പൂസ്സുകത്തിലേഴുതി നിറാർത്ഥകരമുണ്ടായി. രാമൻകുട്ടിനായർ അന്ന് നാമന്മാരെ കയ്യൊപ്പുവെക്കുക കലക്കി ആ അക്കരങ്ങളുടെ മേലെ അടിച്ചുനോക്കി. പാവമുണ്ടായില്ല. 'നാറി'ലേഴുതിയ അക്ഷരങ്ങൾ പച്ച ചിറത്തിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. നൂറ് കുട്ടികൾ ആ അക്ഷരങ്ങളുടെ അടുത്തുമെന്ന് — ക-മ്യൂ-ണി-സ്റ്റ് പാ-ർ-ട്ടി-സി-ഡബ്ല്യു എന്ന പെരുക്കിപ്പോക്കി വായിച്ചു. കുട്ടികൾ ആ മുദ്രാവാക്യം ഓട്ടിൽപെട്ടു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

ആ അക്ഷരങ്ങൾ മാതിരികളായി രാമൻകുട്ടിനായർ ഒരു പരിശുദ്ധവൃത്തി നടത്തി. ഒരു കമ്മായപ്പണിക്കാരനെ വിളിച്ചു; ചുമരിന്മേൽ നിന്ന 'കുമ്പഴ'കൊണ്ടു ആ അക്ഷരങ്ങൾ ചുരണ്ടി എടുപ്പിച്ചു മണ്ണിഴക്കിമധ്യേയും വിണ്ടും വെളുപ്പുവെച്ചു നോക്കി. അപ്പോൾ അക്ഷരങ്ങൾ പഴയ ചുമരിൽ പറ്റത്തൻ കമ്മായത്തിന്റെ വൃത്യസ്ത വണ്ണത്തിൽ പുനഃ ക്ഷപ്പെട്ടു.

"ഇതെന്തൊരാപത്തു": എന്തൊരാപാപം വില്ല" എന്നു വിളിച്ചിറങ്ങുകയോണ്ട് ചൊല്ലുകയും "ആ അക്ഷരങ്ങളെ ഉള്ള ചുമരിൽ അപമാനപ്പെടുത്തുകയാണെന്നാൽ".

പാമത്തക്ക സംഭവങ്ങളെപ്പറ്റിപ്പോലും വിവരങ്ങൾ ചൊല്ലുകയായിരുന്നു. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് പാട്ടിനടെ ചുറ്റുവാക്കുണ്ടു് ഉൾക്കൊള്ളുന്ന വാർദ്ധക്യങ്ങളും ചുമരോടുത്തുകളും അവിടവിടെ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. കവക സംഘത്തിന്റെ അഭിപ്രായശീതൽ ഉൾക്കൊള്ളുന്ന കിസാൻ സംഘടനകൾ അവിടവിടെ രൂപീകരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. ടിപ്പുഴ്സ് യൂണിയൻ സംഘടന ശക്തിപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. പാമത്തക്ക വ്യവസായരാജകളൊന്നമില്ലാത്ത ഞങ്ങളുടെ അടുക്കിൽ ബിഡിത്തൊഴിലാളികളുടെയും ചില സംഘടനകൾ അവിടവിടെ പൊട്ടിച്ചു സ്കന്ദം വെടിയിരുത്തുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

"ഒരു മഹിമസംഘടനയെക്കുറിച്ചാണ്" എന്നാലു; കുളക്കുളപ്പുറംഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു മാത്രം അതുണ്ടാക്കുന്നാവില്ലല്ലോ" എന്നു ബോധ്യപ്പെട്ടു. ഞാനൊരു ദിവസം നമ്മുവിട്ടിലെ നമ്പിനിയെ അവിടെ വിട്ടിൻ മൊന്നു കാണുവാൻ ചെന്നു.

"ഞാൻ നല്ലതല്ലേ വരാം"— ഒരു ദിവസം കേൾക്കുകയോൾ ഞാനെ നമ്പിനിയെ ചെന്നു; "വേഗം കാണിപ്പോലും പാമത്തം."

“വായോ.” നന്ദിനി ക്ഷണിച്ചു.

“നെല്ലിനെ നല്ലവണ്ണം മുത്തേവാ?”—പണ്ടു ഞാൻ സ്കൂളിലേക്കു പോകുമ്പോൾ നായകവിട്ടിൽ പോയിരുന്നതും അവരുടെ പടിക്കൽ കൊഴിഞ്ഞു കിടക്കുന്ന മുത്തുനെല്ലിനെ ചെറുകുതിരയെപ്പോലെപ്പോലെയും നല്ലിലേക്കു പോയിരുന്നതും സ്കൂളിലെ മദ്ധ്യാഹ്നവിശ്രമസമയങ്ങളിൽ ആ നെല്ലിനെ മുട്ടുവെക്കും തെങ്ങൾ മുത്തുപോലും കൂടി സമമായി ഭാഗിച്ചു തിന്നശേഷം പച്ചവെള്ളം കുടിച്ചു മധുരം നുകന്നിരുന്നതും എല്ലാം ഏകദേശം സ്മൃതിപഥത്തിൽ ഉയർന്നു. ഞങ്ങളുടെ ആ പഴയ സ്കൂളുകാരി നന്ദിനിയുടെ ഓർമ്മ വന്നപ്പോൾ ഞാൻ പറഞ്ഞു: “പാവം നന്ദിനി അഞ്ചു കുട്ടികളുടെ അമ്മയായി.”

“ഇൻഡ്യൻമുതലും നല്ലതത്രെ.”—നന്ദിനി തുടന്നു:—“കഴിഞ്ഞ ഓണക്കാലത്തു വന്നപ്പോൾ അവിടുത്തുനാൾ പാട്ടുപാടിക്കളി കാണാൻ മനസ്സ് വന്നു. ഞങ്ങളു് കുറച്ചു നേരം വിശേഷംപാഞ്ഞു നിന്നു. അപ്പോഴേക്കും പോവാൻ വൈകി. രൊട്ടു് വന്നാൽ തല്ലുകൊള്ളണം എന്നുവെച്ചാൽ എനിക്കു വേണ്ടു്.”

“എന്താ ഒരു തല്ലുകൊണ്ടാൽ?”—ഞാൻ തുടർന്നു ചോദിച്ചു—“അവരെത്ര ബുദ്ധിമുട്ടുന്നാണ്ടു് പെണ്ണങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഉടുക്കാനും തേക്കാനും തത്തന്നി ഓണം വിഷു തിരുവാതിരകൾക്കു് വേണ്ടതൊക്കെ കൊണ്ടുവന്നു തത്തന്നി പണ്ടങ്ങുണ്ടാക്കി കെട്ടിക്കാണി കാഴ്ചയും വേലയും കാട്ടിത്തരാൻ കൊണ്ടുപോണി കരിവെച്ചു പണയുണ്ടാക്കിത്തത്തന്നു. ഇങ്ങനെ അവരെത്ര കഷ്ടപ്പാടു് സഹിക്കുന്നുണ്ടു്. അങ്ങനെ ബുദ്ധിമുട്ടുമ്പോൾ അവർക്കു് ദോഷം വന്നാൽ ഒന്നു നല്ലവെങ്കിൽ അതു കൊണ്ടാക്കണമോ? ചിലന്നു നന്ദിനിക്കു ചുരുക്കം അഞ്ചു തല്ലു വീരും കൊള്ളാം. അവളെ അയാളു് എല്ലാ ചിലമ്പും കൊടുത്തിട്ടു കൊണ്ടു നടക്കണതു്.”

“പ്രണയനായാദ്യം എന്തെങ്കിലും തല്പ്രിയം. എന്നി-
ക്കാരെയെല്ലാം നാശിപ്പിക്കണം. “അങ്ങനത്തെ നല്ലൊരു
നല്ലൊരു ചിന്തയ്ക്ക് വരണമെന്നാണ് ഞാൻ നിർദ്ദേശിക്കുന്നത്.”

“താലോചിക്കാൻ വാങ്ങേണ്ടുന്നതെന്തെങ്കിലും സമയം അറിയാൻ കഴിയുമോ? ചക്കയൊന്നിപ്പോലും ചുരുങ്ങിയതാണോ?”

"അതൊക്കെ കണ്ടാലറിയാം."

“ଆନନ୍ଦନାମସମିତୀ”

“ଆଦିକାବ୍ୟର ଆଦ୍ୟାୟତନ.”

"എന്താലോ?"

"לְהַגְלִיחַ אֶת הַיָּדַיִם לַיהוָה וְלֹא לַמָּוֶת."

“മിരമണ്ണയ്യ” തല്ലും?” അന്ന് പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു
ചോദിച്ചു.

"നളിനിയുടെ നായക" യു ആയിട്ടു മിശ്രമണ്ഡ." ന
 സിനി ചുണ്ടുവാണിപ്പൻ ഒന്നു ഇങ്ങനെയൊ നിളയിൽ
 പെരുവിൽകൊണ്ടയാളപ്പെട്ടതി നളിനിയുടെ നായക
 കെ മിശ്രമണ്ഡ ഭയനക്കു പെട്ടിപ്പെട്ടതി.

“എന്തിനാ മിഡ ഇഷ്യൂഡ്. ഹോ: കോളനാളാ പാലാ ചു
ണ്ടത്തു മിഡയോപെട്ടു.....കണ്ടാൻ ചെപ്പികളാണെന്നാ
ടതാനോ.”

[illegible]

“അ പര പര പിഴുതല്ല ആദ്യ വാഗ്ദാനം മതി” — നന്ദിനി തുടങ്ങി: “എന്നിട്ടു രണ്ടു മൂന്നാഴ്ച പാനനേ പരിചരിക്കാനിട്ടുണ്ടാ മല്ല. ഞാൻ ക്ക് വേണ്ടുന്ന പണം.”

“എന്താ, അവയൊക്കെ മിത്രമുണ്ടായിരുന്നോ?”

“അങ്ങനെയൊന്നും അധികം നിളാൻ ഇടവന്നില്ല. അപ്പോഴേക്കും നാലരുന്നെ പെട്ടിക്കട്ടിയമ്മ കളിക്കാൻ വന്നു.

“കളിച്ചു ചെല്ലുവോഴേക്കും നേരം വൈകിപ്പോ ആലോ” —പെട്ടിക്കട്ടിയമ്മ എന്നോട് ചോദിച്ചു: —“നാണയം ക്കൊ നേരം എന്തായി? നെന്തെന്നിരിക്കട്ടെ?” അവർ ബദ്ധപ്പെട്ടു ചെല്ലുകയുണ്ടു്.

“ബദ്ധപ്പെട്ടുണ്ടാവൂ.” ഞാൻ തുടങ്ങ:—എന്താ ഇന്നിത്ര വലിയൊരു ബദ്ധപ്പെട്ട്?”

“ഇൻ്റെപ്പോൾ പാഞ്ഞുകൊണ്ടു് ഇരിക്കിയിരുന്നെല്ലോ ചെല്ലാൻ. അവിടെപ്പോ അവിടെയൊന്നും. നളിനിക്കു് ഇതൊന്നും നോക്കാം. നെന്തും പത്തും ഭേദമുണ്ടാവാമോ. എപ്പോഴാണ് നിശ്ചയിച്ചത്? അയാൾക്കിവിടെ കൊണ്ടു് കൊണ്ട് പോകാൻ കൂടാതെ. അവയെക്കൊക്കെ കയ്യെടുക്കുന്നതിനായിട്ടെല്ലാം പെട്ടെന്നെത്തുന്നതിനായിട്ടെല്ലാം ഇടയിൽത്തന്നെ പെട്ടിക്കട്ടിയമ്മ തനതെ പുറംകൊണ്ടു്. അവർ കയ്യെടുക്കുന്നതു് ഉപ്പിക്കൊണ്ടു് പറഞ്ഞു:—“ഇതേ പോ” അവയെ പെട്ടെന്നു ചതിച്ചു. നെന്താ ഇൻ്റെപ്പോൾ പറഞ്ഞു്. എന്തെന്നിരിക്കട്ടെ നെന്തായിട്ടെല്ലാം എന്നോടൊന്നു ചെല്ലുവോ പറഞ്ഞു. ബദ്ധപ്പെട്ടു് നെന്തായിട്ടെല്ലാം. അങ്ങനെയൊന്നാൽ അപ്പോൾ വന്നിരിക്കട്ടെ. പോയെന്നു്.”

“അപ്പോൾ എന്തൊന്നും നോക്കിയിരിക്കട്ടെ. അവിടെ താമസിക്കേണ്ടി വരും. ഇല്ലേ?”

“അങ്ങനെയൊന്നും നോക്കിയിരിക്കട്ടെ. പെട്ടെന്നു് ഇതൊന്നും കയ്യെടുക്കുവാൻ ഞാൻ പോകും. എന്തൊ കൊണ്ടുപോകട്ടെ ഇവിടെയൊരിക്കലും ഇരിക്കേണ്ടതേ.”—അവർ സംസാരിക്കുകയും കാലികൾ നേരക്കൂട്ടം കൂട്ടം ചെല്ലു. “കളിച്ചു ചെല്ലുവോ” എന്നായിട്ടെല്ലാം. ഇതേ വെട്ടാലുള്ള നാലരുന്നെയാണു്.” അവർ ബ

പിപ്പട്ടു താളിപ്പട്ടുകൊണ്ടു പാമ്പാത്തപിച്ച്—“ഈശ്വര ഗുണവായുരപ്പാ സന്തതി ഏറിയിട്ടു ചായല്ലേ—ഭഗവാതേ.”

“മൂന്നു പെൺകുട്ടിയല്ലേ?” നന്ദിനി ചോദിച്ചു.

“രൊമട്ടി, നാലു പെൺകുട്ടിയും” ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ താളി വിഴിഞ്ഞു നേച്ചുകൊണ്ടു നടന്നു: “ഇപ്പറ്റത്തെ ശൈലാത്താൽ നന്നായിത്തന്നെ വയററിപ്പോയെന്നറേ” അവർ ബാല്യപ്പട്ടു മൂന്നു നേച്ചു വെള്ളത്തരിവറങ്ങി മൂങ്ങി.

“ഈശ്വര രക്ഷിക്കണേ, ഏകദാ നേവരേ, വാപല്ലാതെ ജീവൻ കളയണേ” ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ ചൂണ്ടിക്കാണി നല്ല കെട്ടിപ്പിഴിഞ്ഞുകൊണ്ടു പ്രാർത്ഥിച്ചു.

“ഞാനല്ലേ” അങ്ങോട്ടു വരാ..—കളുത്തിർന്നിന്ന കയറിക്കൊണ്ടു് ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“എന്താ നായത്തവിട്ടിലു് വിരോധിച്ചു്?”—ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ ചോദിച്ചു.

“വിരോധിച്ചുണ്ടായിട്ടു് വേണ്ടോ നാണിക്കങ്ങോട്ടു് വരേ?” നന്ദിനി ചോദിച്ചു.

“അവൾക്ക് എപ്റ്റം കോൺഗ്രസ്സല്ലേ?”—ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ നടന്നു: —“ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ലേ, ഈ നാണി അടയ്ക്ക വിട്ടിലെങ്ങാനും പോന്നതും പെങ്കിടാങ്ങൊരു വിരോധം പറയുന്നതും. ഇത്ര അടുത്തല്ലേ, അവിടെ അവളു് വന്നിട്ടു പത്തുപത്തുണ്ടു കൊല്ലമായിക്കുന്നു.”

ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ പറഞ്ഞതു ശരിയായിത്തന്നെ. ചണ്ടു നളിനിയെക്കാണാൻ ഞാൻ പോയതും അങ്ങുണ്ടാൻ വാതില്ലിൽ ഏത്തിനോക്കി എന്നു കാടിയിട്ടിട്ടും ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ ചിത്ത പാണനുമല്ലോ എന്നുകോർക്കുന്നു. പിന്നെ ഇതുവരെ പോയിട്ടില്ല. ഞാൻ വിട്ടിലേയ്ക്കു നടന്നു.

“അവൾക്ക് എപ്റ്റാ കോൺഗ്രസ്സേ...” എന്നു തുടങ്ങി ലക്ഷ്യീകൃതിയെന്നു പറഞ്ഞ വാക്കുകൾ ഏതൊരു ഉള്ളിൽക്കിടന്നു മുഴങ്ങി. ഞാൻ വെറുപ്പാകിപ്പോയതോട് സംസാരിക്കാറില്ല. അവരെന്റെ പേരിൽ അഭ്യോധിച്ചു കാരാ അതാണ്. കൂടുതൽ അടുത്തിടപഴകിക്കൊണ്ടു സ്ത്രീകളുടെ ഇടയിൽ ജീവിക്കണമെന്നു ഞാനാഗ്രഹിച്ചു.

[illegible]

“എന്നു വന്നാ?”—ഞാൻ ശങ്കരൻ കൂട്ടിയോടനേചെയ്തു.

“ഇന്നു ചുട്ടു”.

"എന്തു വിവരങ്ങൾ നമ്മെ സൂക്ഷിക്കണം?"

“നാളെ ഇച്ചുതിടാം” നാൾ പോവും.” നെരൻകുട്ടി തുട
ന്നു: “കണ്ടിട്ടു കാലം കറച്ചായി.”

“കാലത്തിനോടും നല്ലപോലെ തടിച്ചിരിക്കുന്നവല്ലോ.”
ഞാനിപ്രായമുണ്ണ.

"അപ്പാ പറയൂ."-എന്നു ചിലപ്പോൾ കേൾക്കാറുണ്ട്.

ലയും സിദ്ധാർഥം കിട്ടുന്നതുമുള്ള ഒരു കൊച്ചു മിടുക്കൻ വന്ന ശങ്കരൻകുട്ടിയെ വിളിച്ചു.

"കുട്ടി വത്ര"—ഞാനാ കൊച്ചുമിടുക്കനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു. "മകനാ? എത്ര കുട്ടികളുണ്ട്?"

"അതേ-രണ്ടു്."—ശങ്കരൻകുട്ടി പറഞ്ഞു.

"ആരാ?"—ആ കൊച്ചുമിടുക്കൻ എന്നെപ്പറ്റി അന്വേഷിച്ചു.

"വശ, ഞാനെന്നെടുക്കാട്ടു്"—ഞാൻ കൈ നിട്ടി.

കടക്കട്ടക്കൻ കവിപ്പകളിലാടിക്കൊണ്ടു് തല കുലുക്കിക്കൊണ്ടു് ആ കുട്ടി പറഞ്ഞു:

"ഞാൻ വരില്ല."

"എന്താ പേര്."

"പേരോ?"

"ആ. എന്താ പേര് പറയൂ." ഞാൻ പതുക്കെ പതുക്കെ കുട്ടിയുടെ അടുത്തേക്കു് നിങ്ങളിയിരുന്നു. ആ വിജയൻ ഒഴിഞ്ഞുമാറുവാൻ പ്രതിഷേധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. "എന്താ കുട്ടിക്കു് പേര്?"—ഞാൻ ശങ്കരൻകുട്ടിയോടു് തന്നെ ചോദിച്ചു.

"ഉണ്ണി എന്നു വിളിക്കാം. പേര് പുനഃപ്രാണമെന്നാണ്."—ശങ്കരൻകുട്ടി പറഞ്ഞു.

"ഉണ്ണി, ഞാനെന്നെടുക്കട്ടെ"—ഞാൻ കൈയടി പക്ഷേ, ഉണ്ണി എന്നെ ഒഴിഞ്ഞുമാറി ശങ്കരൻകുട്ടിയുടെ അടുത്തേക്കു് നിന്നു. അയാൾ കിടക്കുന്ന ചായകുപ്പോരയിലേക്കു് കയറിക്കഴിഞ്ഞു.

ഉണ്ണിയെ ഒന്നെടുക്കാതെത്തന്നെ കൈ തരിച്ചു. ആ കവി ഉത്തു തെരുവെരെ ചുംബിക്കാതെത്തന്നെ ചുണ്ടു കൊതിച്ചു. അവനെ മാറിലമർത്തിപ്പിടി ചാലിക്കൊണ്ടു് ചെട്ടുവാണെന്റെ ഹൃദയം കിടന്നുപിടിച്ചു.

“ചായ കാലായിരിക്കണം” നന്നിനി വന്ന ശങ്കരൻകുട്ടി. യെ വിളിച്ചുകൊണ്ടു തുടങ്ങി: “വായോ നാണി, അകത്തേയ്ക്കു വായോ.”

ഞാൻ അകട്ടിയുടെ ഓരോ ചലനവും സൂക്ഷിച്ചുനില്ക്കുന്നതായിരുന്നു. ഏതറിവോടെ പിടി കിട്ടണം; ഒന്നെടുക്കണം അതിനുള്ള തത്ത്വംപാശ്ചാത്യരീതികളായിരുന്നു ഞാൻ. ശങ്കരൻകുട്ടി എഴുന്നേറ്റു. ഞങ്ങൾ അകത്തേയ്ക്കു നടന്നു. ഇറ്റി അപ്പക്കൊ വാക്കു പിടിച്ചുകൊണ്ടു നടന്നു. അവസാനം എന്റെ പേരിയോ പാടിപയക്കുകയോ ഒക്കെ ഉണ്ടായിരുന്നു.

ശങ്കരൻകുട്ടി വാക്കിനിമിത്തമല്ല ചായ കഴിക്കാനിറങ്ങിയത്. അയാളുടെതുകത്തന്നെ ഏതെങ്കിലും ചായക്കാരൻ അയാൾ നന്നിനിയോടു പറഞ്ഞു.

“വേണ്ട. ഞങ്ങളൊപ്പം കഴിച്ചാലോ” ഞാൻ പറഞ്ഞു. സ്ത്രീകളുടെതുക തുടർ ചെന്ന ഞാൻ പിന്നെയും ചെന്നെന്റെ ഒറ്റമിരുന്നു ചായ കഴിച്ചാലോ?

“പേനോർപ്പണി കിട്ടിമരേയ്ക്കം ഞാൻ പൊതുവെ നന്നായിരിക്കണം പക്ഷെ കൊള്ളാറില്ല”—ശങ്കരൻകുട്ടി തുടങ്ങി:—“പൊതുവെത്തന്നെ ജീവിതത്തിലുണ്ടാകുന്ന തെറ്റുമാണ്.”

“അതു ശരിയാവാം. പക്ഷെ, ഇല്ലാത്ത പൊതുവെ നന്നായിരിക്കണം” ഒഴിഞ്ഞുപോയാൽ തിരിച്ചിടുകാർ നാടുവിട്ടു പോവുമോ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ചായ കാലായിട്ടും ആരു വന്നിട്ടും വലിയ കാര്യമൊന്നു കിട്ടി.”—ശങ്കരൻകുട്ടി തുടങ്ങി: “ഈ കോൺഗ്രസ്സുകാരും സോവിയറ്റുകാരും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരും ഒക്കെ ഒന്നേപേരെ പറയുകയാണ്.”

“അതെങ്കിലും ഉണ്ടാകുന്നതിൽ അവരെ നന്നിനു അടിയും പെ

ന്റെ പിടിയിലമർപ്പോൾ അവനപേക്ഷിച്ചു;— “എന്നെ വിട്ട ഞാൻ ഉമ്മറത്തേയ്ക്കു പോട്ടെ.”

‘ഞാനെന്നമ്മവെക്കട്ടെ?’ ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ഉം”—ഉണ്ണി സമ്മതിച്ചു.

ഞാനെന്നിട്ടു മതിയാവോളം ആ ഓമനക്കുട്ടിയുടെ പൂങ്കുവിലുരുളവെച്ചു. എന്നിലുറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന മാതൃതാമര ഉണർന്നുണർന്നുപോലെ ഏനിയ്ക്കു തോന്നി.

നന്ദിനി ചായ കൊണ്ടുവന്നു. അവൾ കുറച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ പറഞ്ഞു:—“വരു ഏടത്തുതേ.”

“എന്താ ഏടത്തിനേയ്ക്കു പേര്?”—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“പാറക്കുട്ടിയെന്നാ” നന്ദിനി ഒരു പലകവെച്ചു എന്നു കേൾപ്പിച്ചു: “ഇരിയ്ക്കു ചായ കുടിപ്പോളൂ.”

ഞാനിതന്നു. ആ തഞ്ചാ നോക്കി ഉണ്ണി എന്റെ പിടി വിട്ടൊഴുത്തു പോയി. പാറക്കുട്ടിയമ്മയും വന്നു. അവരുടെ കൈയിൽ അവരുടെ ഇളയ കുട്ടിയുണ്ടായിരുന്നു.

“എന്താ കുട്ടിക്കു പേര്?” ഞാനന്വേഷിച്ചു.

“ദേവയാനി എന്നാ” —പാറക്കുട്ടിയമ്മ പറഞ്ഞു.

“എന്തായില്ലായം?”—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“കഴിഞ്ഞ മാസത്തിലേ ചോറ കൊടുത്തത്.”

ആ കുട്ടിക്ക് ഉണ്ണിയോളം സൗന്ദര്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. കുറച്ചു ഉണിയ പൊരിയും വട്ടക്കണ്ണും ‘കുഞ്ചൻ’ എന്നതുപോലെയുള്ള ചെമ്പികളും. ആ കുട്ടിയിൽ പാറിനിൽക്കാതെ എന്റെ കണ്ണുകൾ ഉണ്ണിയെ നേരില്ലായി. ചരക്കു അവർ വക്കിനിമിർന്നിനു പുറത്തുപോയിരുന്നു.

ഞാൻ നായരുവിട്ടിലേയ്ക്കു പോയതു മഹിമാസം പ്രവർത്തനത്തിന്നായിരുന്നു. എന്നാൽ അങ്ങനെയൊരു

“ഞാൻ ന.യത്ത്വിട്ടിൽ പോയി.”

“കല്യാണിക്കുട്ടേ, നിന്റെ ടിച്ചിയിതാ വന്നു കണ്ടു, ഒരു കിണ്ടി വെള്ളം കൊണ്ടുവന്നു കൊടുക്കൂ. ഒന്നു കാലു കഴിക്കുകയോട്ടെ.” കമ്മിണിമമ്മ മകളെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു.

“അമ്മേ കഴുകാനൊന്നും നില്ക്കാനിരിക്കില്ല. ഞാൻ പോവുന്നു.”

“പുതു ഏടയിട്ടുള്ളകിൾ പിന്നെയൊന്നിന്നു ഇങ്ങനെ കയറിയതു?” അവർ പരീക്ഷിച്ചു.

“കല്യാണിക്കുട്ടി ഒരു കിണ്ടി വെള്ളം എന്റെ മുന്നിൽ കൊണ്ടു വന്നു വെച്ചുകൊടുക്കേണ്ടേയ്ക്കിട്ടു. അമ്മേ കഴുകു ടിച്ചി. എന്തിനായെന്നു വെള്ളം വെച്ചിട്ടുണ്ടു്.”

“അമ്മേ, എനിക്കിപ്പോൾ ചായ പേണ്ടിയിരുന്നില്ല.” ഞാൻ കല്യാണിക്കുട്ടി കൊണ്ടുവന്ന വെള്ളക്കിണ്ടി എടുത്തു കൊണ്ടു തുടങ്ങി. “നല്ല കളിമൺ കൂട്ടി ഒരു വെറിലു തിന്നാൻ മതി. ലക്കിളിട്ടിയമ്മയുടെ കളിമൺ നല്ല സ്വാദുണ്ടു്.”

ഞാൻ കാലു കഴുകി കോലായിൽ കയറി. അപ്പോഴേക്കും കല്യാണിക്കുട്ടി ഒരു ചർച്ചായ കൊണ്ടുവന്നു വിരിച്ചിരിക്കുന്ന എനിക്കിരിക്കാൻ.

“പോയൊട്ടേ” — കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. “വെള്ളം വിളിച്ചാൽ പാ. അമ്മയെപ്പറ്റി വന്ന ചായപ്പൊടിവും പഞ്ചസാരയും എടുത്തു തരാം.”

“അരിച്ച ടിച്ചി” — കല്യാണിക്കുട്ടി അപേക്ഷിച്ചു. നമുക്കും വെക്കിയിരുന്നതെങ്കിലും ഞാനമ്മയുടെ ആതിഥ്യങ്ങൾ സ്വീകരിക്കാൻ ഒരുങ്ങിയിരുന്നു.

വേലായി വെക്കിക്കിൾ വന്നതിന്നു എത്ര നേരം. അപ്പോഴും ഞാൻ പാിച്ചിട്ടിട്ടുണ്ടു്. പത്തുപതിനാലു വയസ്സു

സ്നായ ഒരു കൊച്ചു നമ്പരിയാണവൾ. ലക്ഷിക്കട്ടിയമ്മയുടെ സൗന്ദര്യം കമ്മിണിക്കട്ടിയമ്മയിൽനിന്നു ദേവയാനിയിലേക്കും ഒഴുകിവന്നതാണ്.

"ഇത്ര ശമ്പളംകൊണ്ടു കിട്ടുമ്പോൾ നിന്നെക്കാണാ കാതിലേക്കും കഴുത്തിലേക്കും വല്ലതും ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുവേണ്ടു?" കമ്മിണിക്കട്ടിയമ്മ ഏതോട് ചോദിച്ചു.

"എങ്ങിനെയാണവളും പെൺകിടാക്കളും കഴുത്തിലേക്കും കൈകൾക്കും കൈകൾക്കും ഇല്ലാത്ത അത്തരത്തിലുള്ള കള്ളപ്പോലെയെന്നു കരുതുക."

"അതു ശരിയാണ്. ഇതിനിന്നു കിട്ടുമ്പോൾ രണ്ടു പേർ വാങ്ങി ഒരു വാങ്ങലുണ്ടാകുന്നു." അവർ പറഞ്ഞു: "എന്തെങ്കിലും ഒരു വേണം. ഞാനിവിടെ നിങ്ങളുടെ ശിഷ്യത്തിനായേക്കാം."

ഇതിനിടയിൽ ദേവയാനിയും കമ്മിണിക്കട്ടിയമ്മയും വീട്ടിൽ ഏതോ സ്വയംപ്രകാശം പറഞ്ഞു.

"അതിനെപ്പോലെ ചോദിക്കണോ?" കമ്മിണിക്കട്ടിയമ്മ ദേവയാനിയോട് ഉറക്കം ചോദിച്ചു: "നിന്നും എന്തും വെച്ചാൽ പറഞ്ഞേക്കാം."

"എന്താ അത്?"—ഞാനോട് ചോദിച്ചു.

"മറന്നാൽ അവളുടെ പിന്നാലും ചത്താൽ അതിനടിയിലും കമ്മിണിക്കട്ടിയമ്മ ചോദിക്കാ പെണ്ണ്. നിന്റേ വരവ്?" അവർ തുടർന്നു: "മറന്നാൽ എന്തെങ്കിലും ഇല്ലാതെ വായോ."

ദേവയാനി എന്തോ മുമ്പത്തോട് ചോദിക്കാ. അവർക്ക് എന്തോ വായിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന മുമ്പടി നേർക്കാണെന്നു ഉറക്കത്തോടു ആ നോട്ടത്തിൽ ഓളം വെട്ടിയിടുന്നു.

"ഞാൻ വരാം."

"വരാമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടു വരാതിരിക്കരുതേ ടിച്ചുർ"—ദേവയാനി അപേക്ഷിച്ചു.

"ഞാൻ വരാം"—നന്ദുരുന്നോ? പണ്ട് സാരപ്പായസമുണ്ടായിരിക്കുകയോ?"

"ടിച്ചുറ വന്നു എന്നുവെച്ചാൽ പത്തുസാരപ്പായസം വെക്കാം"—ദേവയാനി തുടന്നു:—"പാലിയിടേണ്ടുണ്ട്. പഞ്ചാര വാങ്ങിയാൽ മതിയല്ലോ."

"പുത്താൽ വെച്ചു ഞാൻ വരാം." ഞാനൊച്ച കൊടുത്തു.

"തൊപ്പും തിളച്ചു അമ്മേ, തൊപ്പും തിളച്ചു"—അതു വരെ അടുക്കളയിൽ തിന്നിക്കിടന്ന കല്യാണിക്കുട്ടി പാറിവന്നു പറഞ്ഞു. കുഞ്ചിക്കുട്ടിയമ്മ അകത്തേയ്ക്കു പോയി.

"ടിച്ചുറ കളിയായിട്ടു പറഞ്ഞതാണോ? ടിച്ചുറ വരില്ലേ?"—ദേവയാനി വീണ്ടും ചോദിച്ചു.

"വരാം" ഞാൻ തുടരെ ചോദിച്ചു: "ദേവയാനി വല്ലതും വായിക്കാമോ?"

"എന്തു വായിക്കണമു?" അവൾ തുടന്നു:—"ഇവിടെ യോഗ രാമായണം പുസ്തകം മാത്രമുണ്ട്."

"അതു വായിക്കാമോ?"

"കണ്ടുകൊണ്ടുതീർത്ത് മാത്രം വായിക്കും."

"ദേവയാനി വായിക്കണം. വായനശാലയിൽ മെമ്പറായി ചേർന്നാൽ നല്ല പുസ്തകങ്ങൾ കിട്ടും. അതൊക്കെ വായിക്കണം."

"വായിക്കണമെന്നാക്കുമുണ്ട്. പക്ഷേ, മെമ്പറായി ചേരാൻ മുത്തശ്ശി കാളു തരില്ല."

"പുത്താൽ വെക്കു" ഒഴുതിപ്പുള്ള ചങ്ങലയെടുത്തു വിരള കാളുണ്ടാക്കാം."—ഞാൻ തലയ്ക്കു പറഞ്ഞു ചിരിച്ചു.

അപ്പോഴേക്കും കമ്മിണിക്കട്ടിയമ്മ ചായ കൊണ്ടുവന്നുവെച്ചു.

"ഇതു കുടിക്കൂ" ചൂടാണോ" കമ്മിണിക്കട്ടിയമ്മ പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങളെന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടില്ല ഒരു ചങ്ങല കഴുത്തിലു" വേണമെന്നു്. ഞാൻ ഒരു ചങ്ങലയുണ്ടാക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചു. ഇനി എന്തിനും നിങ്ങളോടും പറയാനാണു്. ദേവയാനിയ്ക്കു വായിക്കാൻ ഒരു പുസ്തകം വാങ്ങിക്കൊടുക്കണം. ശ്ലോകമേയ്ക്കു് പോകുന്നില്ലെങ്കിലും അവളെന്തെങ്കിലും വായിച്ചു പഠിക്കട്ടെ."

"പുക്കന കൊറസ്തളിലേയ്ക്കു പറഞ്ഞുവെന്നുണ്ടെന്നു മുത്തശ്ശിയോടു് ഞാനൊരു പറഞ്ഞു. അവൾ സമ്മതിച്ചില്ല." ദേവയാനി ആവലാതിപ്പെട്ടു.

"കട്ടികളെന്തെങ്കിലും വായിച്ചുവീശുണ്ടാക്കട്ടെ. മാസം രണ്ടു കൊടുത്തു് അവളെയൊന്നു വായനശാലാമെമ്പറക്കു. അവിടെ പത്തുരണ്ടായിരം പുസ്തകങ്ങളുണ്ടു്. ഓഹന്നായി അതൊക്കെ ഏടുത്തു വായിച്ചു് അവളുവീശുണ്ടാക്കിക്കൊടുട്ടെ."

"ഞാൻ വായനശാലയിൽ മെമ്പറായിപ്പോകട്ടെ അമ്മേ?" ദേവയാനി ചോദിച്ചു. അവൾ തുടന്നു:-"മുത്തശ്ശിയോടൊന്നും പറയണ്ടാ."

"എന്റെ മുത്തശ്ശി നിന്റെ മുത്തശ്ശിയെക്കാളും പഴയ കാരാജിയായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അവളുടെ സ്വഭാവം വട്ടു പോലെയായിരിക്കുന്നു"—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"അമ്മ അവളെപ്പോലെ ഒന്നിനും സമ്മതിക്കില്ല."

"പുസ്തകം വായിച്ചാലെന്നു ഒരു തരക്കേട്ടു്?"—ദേവയാനി തുടന്നു:- "ആ കായ പെട്ടിവിന്നു കാതു തന്നു. ഞാൻ ടിച്ചറുടെ കയ്യിൽക്കൊടുത്തു് വായനശാലയിൽ മെമ്പറാവട്ടെ."

"എട്ടേന്തോ"—കുതിന്നിപ്പട്ടിയമ്മ സന്തതം കൊട്ടത്തു. ഞാൻ വായ കഴിച്ചു. ശ്ലാസ്സു കഴുകിവെച്ചു. വോട്ടിനെ ലുപ്തമാക്കു മുമ്പം തുടച്ചു. ചോരവാണൊന്നി.

"ഇതാ ടിച്ചർ എട്ടേന്തോ"—വോയാനി തുടന്നു:—നല്ല നല്ല കഥാപുസ്തകങ്ങളെടുത്തു കൊടുത്തതാണെന്നും. കല്യാണി കുട്ടിയുടെ കയ്യിൽ കൊടുത്തതാണെന്നും മതി."

അങ്ങനെ നാലരക്കുന്ന വോയാനി വായനശാലയിലെ അംഗമായി. അവൾ ഏതെങ്കിലും പക്ഷിക്കലാറം വന്നു.

"മരണനാൾ വരുണേ"—ഞങ്ങൾ പിറവിയുന്മേൽ വോയാനി അപേക്ഷിച്ചു. "മുത്തശ്ശി ഇവിടെയില്ലല്ലോ. നമുക്ക് പണയമുറപ്പായസം വെക്കാം."

ഞാൻ തലമുക്കി സമ്മതിച്ചു. ഈ മുത്തശ്ശിമാർ എന്തൊരു വിവരമുതപ്പിക്കാറുണ്ട്. ഞാൻ ആലോചിച്ചു. "അവർ സ്നേഹത്തിന്റെ ചങ്ങലകൊണ്ടു പുതിയ തലമുക്കെ പിണോട്ടു വലിക്കുകയാണ്. കുതിച്ചു മുന്നോട്ടുനിന്നാൽ കൈപ്പറ്റുന്നതിൽ അപര്യായംകൊണ്ടു പുതിയ തലമുക്കു മുന്നോട്ടു നിന്നാൽ. വോയാനിക്കുതിന്നതു കഴിച്ചുണ്ടോ നിങ്ങൾ?"

ഞാൻ രണ്ടു മൂന്നു ദിവസം എന്റെ നാട്ടിലെ ഇടത്തരക്കാരുടെ വീടുകളിൽ കയറിയറിഞ്ഞി. ആ വീട്ടിലെ ചെറുപ്പക്കാരികളൊക്കെ എന്റെ സ്നേഹിക്കുകയും ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടെന്നറിഞ്ഞുവെപ്പു. ആദ്യകാലത്തു വായനശാലയിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടതെടുത്തു വായിച്ചിരുന്നവരെല്ലാം ഞാൻ വീണ്ടും വായനശാലാസംഘടനയിൽ കൊണ്ടുവന്നു.

വോയാനിയുടെ പിറന്നാളിനാൽ ഞാൻതന്നെ പ്രസിഡണ്ടും വോയാനി സിക്രട്ടറിയുമായി ഒരു ചുമട്ടിയാസംഘം രൂപീകരിച്ചുവെന്നു റിക്കാർട്ടാക്കി.

എന്റെ ജ്യോതി

“തന്മയൻ മനക്കിടമ്പാം ചെല്ലൻ പാമ്പു നാ
ശേഷം.” എന്നിവിടെ ഉദ്യമിനിത്തപ്പോൾ കറുപ്പിനി
രികാകൾ കയറാൻ നായർ വന്നു പോന്നു.

“എന്തിനാ?”—ഞാനന്വേഷിച്ചു.

“എന്തിനാണെന്നും എന്തിന്നിതല്ല.”

“എന്നാലെന്തിനെക്കൂട്ടു വാനാം താലു?”

മരിക്കാൻ മന്ത്രിയുടെ കാർഷികശാസ്ത്രനിയമം പാലക്കാ
ക്കിയ തമ്പലത്തിൽ പാട്ടുമാക്കി നിൽക്കു ചുറ്റും മനക്കിടമ്പ് കർമ്മ
നിന്നു മുറി വാങ്ങിയ ശേഷം ഞാനും മനക്കിടമ്പ് കർമ്മ
നാ തമ്മിൽ യാതൊരു ബന്ധവുമില്ലാത്തതായിത്തീർന്നു. അതിനു
ശേഷം പല അടിയന്തിരങ്ങളും മനക്കൽ കഴിയുകയുണ്ടായി.
വലിയ തന്മയന്റെ ചെറിയമ്മ മരിച്ച പിന്നെ ഉണ്ടായി.
മകൻ തന്മയന്റെ മേറ്റിയും കടവെച്ചുണ്ടായി. നട്ടെ
ളും മനക്കിടമ്പും കർമ്മവെച്ചതും നൂതനനിന്നു ചെല്ലുകയും
ചെയ്തു. എന്നാൽ അങ്ങനെയൊരു ബന്ധം നാട്ടിൽ നന്ന
കഥ മറ്റേതെങ്കിലും അറിയാമായിരുന്നു.

കാൽപ്പാലം കാലങ്ങളിൽ വെട്ടിയും പാട്ടുനീന ന
ല കന്നക്കാക്കി പണവുമായി ബാലൻ മനക്കലെ പത്താ

യപ്പുമേൽ ചെല്ലും. ചണം കൊടുക്കും, രശ്മിതി വാങ്ങും, പോരും അക്കല്ലെന്തെ കന്നിയിലെ പന്തിനാറ് ചാട്ടവും ഞങ്ങൾ വെച്ചിരിക്കുന്നു. പിന്നെ എന്തിനാണെന്നു കാണാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടുനാ? എന്തിനൊക്കെയോ പിടിച്ചു കിട്ടിയില്ല.

“ഞാനെന്താ മനസ്സൽ ചെന്ന പറയേണ്ടത്? അന്നു കൂടെ വരാതെത്തന്നോ? എപ്പോ വരും?”— കണ്ണൻ നായർ ചോദിച്ചു.

“എന്തിനാ. നിങ്ങൾക്കൊന്നും നിശ്ചയമില്ല? ബാലനെ പറഞ്ഞതല്ലാൻ മതിയോ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“വലിയ തമ്പുരാൻ അർത്ഥമില്ലാത്ത കാര്യങ്ങൾ എന്തൊക്കെ പറഞ്ഞത്?”

“ഞാൻ നാളെ വരാം” ഞാൻ കുറിച്ചിരിക്കുകയെന്നു അയച്ചു.

അന്നു രാത്രി കുമ്പുണിസ്സ് പ്രവർത്തകന്മാർ ഒന്നിച്ചു കൂടി വിട്ടിരിക്കുകയോ ചെയ്തിരുന്നു. പ്രവർത്തകന്മാരുടെ എണ്ണം കൂടിക്കൊണ്ടു വന്നിരുന്നു എന്ന് അറിയപ്പെട്ടതായിരുന്നു. അന്നു രാത്രി ചാൾപോസ്റ്റ് പതിക്കാനുള്ള തെക്കെക്കൂട്ടം.

ഏറ്റവും സമാധാനം സ്ഥലം വിട്ടപ്പോൾ ഗോപാലനും കിടപ്പും എന്നെ കൂടെയെടുത്ത് വിട്ടു.

“എന്തായി മഹിമയുടെ?” കിടാവനോട് ചോദിച്ചു.

“അതും ഇന്നാട്ടിലുണ്ട്” ഞാൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തന്നെ.

“എല്ലാവരും ഉറവിടം ഇവിടെയാണ്. ഞാൻ ഇവിടെയുണ്ട്. ചോദ്യം നിശ്ചയിച്ചു. അങ്ങനെയൊരു സംഭവം.”

“എന്തു ചെയ്തതാണത്?” കിടാവ് ചോദിച്ചു.

“നല്ലതോളം ചെറുപ്പക്കാരികളുണ്ടെന്നു പറയാം. മെമ്പർമാരിപ്പോലും ശരിക്കു ചുവരല്ല. ഏകിലും എല്ലാവരും വായന തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. പക്ഷെ വായനശാലാ പ്രവർത്തനത്തിന്റെ സജീവരൂപം അത്രമാത്രം.”

“മുട്ടാക്കെ വായിക്കട്ടെ”

ഗോപാലൻ തുടങ്ങും:— “തിരുവാതിരക്കാലത്തൊരു ദിവസം ഒരു മിന്നിടൂട്ട് നടത്തണം. വെറും വായനശാലാ പ്രവർത്തനം മാത്രമായാൽ പോരാ.”

“പിന്നെ എന്തു ചെയ്യണമെന്നാണ് സഖാവിന്റെ അഭിപ്രായം?”

“അവർക്ക് ‘പൊളിറ്റിക്കൽ സ്റ്റാമ്പിംഗ്’—ഗോപാലൻ തുടങ്ങും:—“അവരെ ‘പൊളിറ്റിക്കൽ’യിൽ വളർത്തിക്കൊണ്ടു വരണം.”

“എന്തൊരു ചുരുക്കം?” ഞാൻ വിചാരിച്ചതുതന്നെ കിടാവ് ചോദിച്ചു.

“അവരെ നമുക്കു പയോഗിക്കാൻ സാധിക്കണം” ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

“നോൺസ്റ്റാൻഡ്”—കിടാവ് പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ചോദിച്ചു: “മഗ്നറ്റുകളെ നിനക്കു പയോഗിക്കാൻ കിട്ടണം അല്ലേ?”

ഗോപാലൻ ഇളിഭ്യനായി ഇരുന്നു.

“പേടിക്കണ്ടോ മിസ്റ്റർ ഫ്രേം, ഇങ്ങനെയൊന്നും നമ്മൾ രാഷ്ട്രപാതയോട്—അവർ നല്ലവണ്ണം വായിക്കട്ടെ. പഠിക്കട്ടെ. ഇപ്പോഴുള്ള ചെറുകുട്ടികൾക്ക് അവർക്ക് വിവിധ പുസ്തകങ്ങളുണ്ട്. സൂപ്പർമാർക്കു, കോർപ്പറേഷനുകൾക്ക്, റെഡ് ക്രോസ് സൊസൈറ്റി, കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് പാർട്ടിയുടെ ചെറിയ സെക്രട്ടറിയെ—എല്ലാം അവർക്കു് ബോധമുണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കണം. നി

ങ്ങൾ, നമ്മുടെ രാഷ്ട്രീയ ക്ലിപ്തുകളിൽ പങ്കെടുക്കുക. നമ്മുടെ ലക്ഷ്യം നിങ്ങളുടെ മഹിമയെ സമ്പാദിക്കുകയല്ല എന്നതുക. ഇത്രയും ചെയ്യാൻ മതി. അവരിൽ നമ്മുടെ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് അനുകൂലമായ ഒരു തിരഞ്ഞെടുപ്പിടം. അവരിൽ നിന്ന നമ്മുടെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ കഴിയുന്ന സഹായങ്ങളെല്ലാം നേടുക."

"ഇതുകേൾക്കുക" എന്നും പറഞ്ഞത്"—ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

"എന്നാൽ മഹിമയെ നമുക്ക് പങ്കാളിയായി കിട്ടുന്ന ഒരു സമയം എപ്പോൾ വരുന്നോ? എന്തു വിചാരിക്കും?" കിടന്നു കിടന്നു:—"ഒന്നാം പരിമിതികളില്ല, കലാപ്രസംഗം, നമ്മുടെ നമ്മുടെ കാർഷിക അടിസ്ഥാനത്തിലുള്ളതായിരിക്കണം പലതും അവർക്ക് വെളിച്ചം നൽകിയതിരിക്കും."

"അതാണ് ശ്രമിക്കാം", അൻ പറഞ്ഞു.

"ഈ നാട്ടിൽ സംഭവങ്ങൾക്കു പാങ്ങിടം കടലാസ്സിലെ നിയമങ്ങളും കാർഷികം. അതിനെയങ്ങനെ വളരെയോ അല്ലെങ്കിൽ മറ്റൊരു പലതും പലതും വളരുന്നതും. അവയുടെ വികാസം മറ്റൊന്നും. അവരിൽ സ്വാതന്ത്ര്യം ഉണ്ടായിരിക്കണം. അവയുടെ പുരോഗതിയെ വിലപ്പെട്ട നിർമ്മാണങ്ങൾ, സാമൂഹികമായതിനുള്ളതും പ്രയോജനപ്പെടുത്തുന്നതിനുള്ളതും അതിനുള്ളതും."

"അതാണ് ശ്രമിക്കാം" അപ്പോഴും അൻ പറഞ്ഞു.

"എന്നാൽ മറ്റൊരു കാര്യം ചോദിക്കാനുണ്ട്. നല്ല പേരെ അല്ലെങ്കിൽ ഉണ്ടാകാൻ പാടില്ല" കിടന്നു കിടന്നു മുഖത്തുറപ്പോടെ.

"അതാണ്" അൻ ഒരു വിചിത്രമായതുകൊണ്ട് ഉത്തരം പറഞ്ഞു.

"നാണി കല്യാണം കഴിക്കാനാവാതെക്കോ?"

ഗോപാലനും കിടാവും എന്റെ മുഖത്തു നോക്കി.

"എന്തേ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"കല്യാണം കഴിക്കാനാവാതെക്കോണ്ടതിന് ആ കാര്യം തെറ്റായി ആലോചിക്കണമെന്നാണ്" ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

"ആരാ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ആരാമായാ" ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

"ആരായാലും ഒരക്കമിട്ടു. ആരെ കേട്ടു ശ്രദ്ധം ആലോചിച്ചു പറയും" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"മുഡ്. മുഡ്. മുഡ്" കിടാവു പറഞ്ഞു: "സഖാഭേ, നാണിയിൽനിന്നു താങ്കൾക്ക് പലതും പഠിക്കാനുണ്ട്."

"ചാത്തു നായർക്കൊരു കല്യാണം കഴിക്കണം. അയാൾക്കു വീട്ടിൽ കുളിപ്പി. നാണിയെ കല്യാണം കഴിക്കുന്നത് അയാൾക്കു സമ്മതമാണ്. നാണിക്കോ?" കിടാവു വിവരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

"എനിക്കു സമ്മതമാണ്" ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ബാലൻ വല്ലതും പറഞ്ഞുവോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ബാലന സമ്മതമായും" ഗോപാലൻ ഇതാണ്: "നാണിക്കു സമ്മതമാണെങ്കിൽ ഈ വ്യതികൃതികൾ തന്നെ കഴിക്കണം."

"കഴിക്കാം" ഞാൻ സമ്മതിച്ചു.

"പൊയ്ക്കോളൂ"—കിടാവു പറഞ്ഞു.

ഞാൻ അകത്തേയ്ക്കു പോന്നു. മുത്തശ്ശിയുടെ അടുത്തു വന്ന എന്റെ വിരിച്ചു വിരിച്ചു കിടന്നു. പല മനോരാജ്യ

ബളിയിലൂടെ എന്റെ ചിന്ത താഴെപെട്ടു. അങ്ങനെയോ
അതു ക്ഷണിച്ചു മയങ്ങി.

ഞാൻ കാലത്തെപ്പോലെയോ കളിച്ചു ചായ കഴിച്ചു മന
ശ്ശേഷം പൊട്ടിപ്പോ. പൊട്ടിപ്പോയപ്പോൾ ബെൽമണി കഴി
ഞ്ഞിരുന്നു. അതുവരെയും ബാലനും പിന്നാലായി കേൾവനും
മാറ്റം വന്നിരുന്നില്ല. ഞാൻ മനക്കലേക്കു പോയി.

മനക്കലേക്കു പോകുന്ന ഞാൻ പുതുവരുന്നതിനായി

"അങ്ങനെയൊക്കെയൊക്കെയോ ചെയ്യാൻ മതി"—പുതുവ
രുന്നതിനായി പൊട്ടിപ്പോയപ്പോൾ ചെയ്തതായിട്ടും വെച്ചു
മാറ്റം വന്നിരുന്നില്ല. അതുവരെയും ബാലനും പിന്നാലായി കേൾവനും
മാറ്റം വന്നിരുന്നില്ല. ഞാൻ മനക്കലേക്കു പോയി.

"തേനി, അവിടു വന്നിട്ടുണ്ടോ"—അമ്മത്തന്നുടാട്ടി
വിളിച്ചു പറയുന്നതു കേട്ടു.

വളരെ താമസിപ്പോകയാൽ, നെക്കും ചുണ്ടും ബാലനുമായ
തിനെ ചെറുപ്പക്കാലം വരേക്കു കൊലായിലേക്കു പണം ചോ
ദിച്ചു: "കാച്ചു നോക്കുമോ വന്നിട്ടു?"

"ഇതാ ഇപ്പോ വന്നിട്ടു ഇതു" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ചായ കഴിച്ചോ?"

"വിളിയിനിന്നു കഴിച്ചിട്ടു വരുന്നതു."

"വരാം പറഞ്ഞതു" ഞാനും അതു യുവതി തുടങ്ങി:—
"എനിക്ക് കാച്ചു പറയണം. മാസ്റ്ററാകാൻ പെച്ചു പരി
പ്പിക്കാൻ ഇവിടെ അപ്പനെയും സമ്മതമാവില്ല. മിസ്സ
സ്സമാക്കു അന്വേഷിച്ചപ്പോൾ പറഞ്ഞു ഇങ്ങനെ ഒരാൾ
യെന്നും."

"തരക്കേടില്ല"

"മിസ്സസ്സിനാ എപ്പോഴുമായാവാം. ദിവസം ഒന്നോ
ന്നര മണിക്കൂർ മതി"

"തൃപ്തം. രാവിമലയാവാം"

"ഇവിടെ ഒരു മണിക്ക് വന്നാൽ മതി. ബഹു മണിക്ക് പോവാം"

"വരാം"

"ഏ.നാൽ നാളെ മുതൽക്കു തന്നെ ആയിക്കോട്ടെ. ഞാൻ ഒത്തുചിരിക്കാം"

"വരാം"

"ഗണപതിന്റെ കാഴ്ച?"

"ഇവിടെ നിശ്ചയിച്ചാൽ മതി"

"ഞാനെന്നു ചോദിക്കട്ടെ"-കട്ടിത്തമ്പുരാട്ടി തുടർന്നു:-
"എനിക്കധികമാനും ചോദിച്ചു. കഷ്ടിച്ചു എഴുതാനും വായിക്കാനും കണക്കു ഇട്ടാനും വശിക്കിത്തന്നാൽ മതി"

"എന്നിങ്ങു കഴിയുപോലെയാക്കെ പഠിപ്പിക്കാം"

"എന്നാൽ നാളെ നേരമേ വരൂ."

വളരെധികം തറവാടിത്തമുള്ള കട്ടിത്തമ്പുരാട്ടി കാഴ്ച പാഞ്ഞുപിടിച്ച ഉടനെ താകത്തേക്കു പോയി. ഞാൻ ചെന്ന വഴിയെ മടങ്ങിപ്പോന്നു. പോത്തമ്പോൾ പത്തായപ്പുരക്കോലായിൽ നില്ക്കുന്ന കാഴ്ചസ്ഥൻ എന്നെ തുറിച്ചു നോക്കിയിരുന്നു.

"നീതു് കേട്ടോ നാണേ"

ഞാൻ ചെന്നു വിട്ടിലെ കോലായിൽ കയറും മുമ്പെ അശ്വി ചോദിച്ചു:-"ബാലനേയും ചാത്തു നായനേയും കേൾവമനോനേയും ഒക്കെ പോലീസ് പിടിച്ചുവത്രേ."

"ആരാ പറഞ്ഞതു്?"

"ആരോ രൊഴു്. മുകളിലേക്കു പോയിട്ടുണ്ടു് ഇപ്പോ"

എനിക്ക് ആ വർത്തമാനത്തിൽ അത്ഭുതമെന്നും തോന്നിയില്ല. തലേ ദിവസം അവർ വാൾപാസ്റ്റർ പതിക്കാൻ പോയതാണ്. പോലീസ് സ്റ്റേഷന്റെ ഉമ്മറത്തുകിഴിപോസ്റ്റർ പതിക്കാൻ പ്ലാസണ്ടായിരുന്നു. ആ പ്രവർത്തനത്തിനിടയിൽ ഒരു കോൺസ്റ്റബിൾ കണ്ടാൽ മതി, അറസ്റ്റ് ചെയ്യും.

മുഖിലുള്ള രണ്ടു പേർ മുക്കളിലുണ്ട്. അവരെ സംബന്ധിച്ച വല്ല വർത്തമാനവും അറസ്റ്റ് ചെയ്യപ്പെട്ടവർക്ക് നിന്നു പുറത്തു വന്നാൽ രക്ഷാസമേതം പോലീസും. അവർക്കു മറ്റൊരു സുരക്ഷിത സ്ഥലം കണ്ടുവെക്കണം. എനിക്ക് ഞെങ്കിച്ച് സ്റ്റുളിലേയ്ക്കു പോകാമല്ലോ സമയമായിരിക്കുന്നു. ഏതു ചെയ്യണമെന്നാലോചിച്ചുറക്കാൻ ഞാൻ മുക്കളിലേയ്ക്കു ചെന്നു.

കിടാവു പുസ്തകങ്ങളും മുണ്ടുകളുമെല്ലാം ഭാഗ്യം കെട്ടി വെച്ചിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം എന്നോട്ട് യാത്ര പറയാനൊരുങ്ങി നിൽക്കുകയാണ്.

“എന്നോട്ടാ?” കയറിച്ചെന്ന ഉടനെ ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“സ്ഥലമെന്നു മാറണം” കിടാവ് പറഞ്ഞു.

“ഇല്ലത്തു പോയോ?” ചാതകസാലയിൻ കിടക്കുന്ന ചെറുപ്പക്കാരൻ എന്നോട്ട് ചോദിച്ചു. ഞാനത്ഭുതംകൊണ്ടുവെന്നു. പത്തനിക്കാട്ടു മനക്കിലെ കട്ടിത്തമ്പുരാൻ!

“പോയി”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“തേതി എന്തു പറഞ്ഞു?”

“കുറച്ചു പറിക്കുന്നതെന്നു പറഞ്ഞു.”

“കഷ്ടിച്ചു തപ്പിത്തടഞ്ഞു” മേയ്യാളും വായിക്കാമെന്നു തോന്നുന്നു.”

“ഞാൻ നാളെ മുതൽക്ക് ചെല്ലാമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്”

“ഞങ്ങൾ പോകട്ടെ?” കിടാവു ചോദിച്ചു.

“പച്ചപ്പകലോ?”

“നർച്ചുണ്ടായാൽ ആ പന്താ” കിടാവു തുടർന്നു: “സംഖ്യകളും മാറ്റം സ്ഥലം മാറ്റി വെക്കണം. ഇപ്പോൾ തന്നെ.”

“സ്ഥലം മാറ്റി വെക്കാം.”

“എനിക്കിപ്പോൾത്തന്നെ സ്ഥലം മാറ്റാം. വക്കല നൽകാലും ഈ നാട്ടിൽ എന്തെങ്കിലും അധികാരമുണ്ടായിരിക്കട്ടെ. പോകാമെന്ന രാത്രിയേ നീ നല്ല ചോദ്യം ചെയ്താൽ. ഈ രാത്രി അതല്ല സ്ഥലം മാറ്റം.”

“എന്തൊക്കെ?”—ഞാനന്വേഷിച്ചു.

“അങ്ങിനെയാണോ അന്വേഷിക്കാൻ?”—കിടാവ് തുടർന്നു: “സ്ഥലം എർപ്പാട് ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. എന്നാലും ഇവിടുവന്നതുവരെ ഇവിടെ ഇരുന്നുകൂടാ. അടുത്തൊരു വിട്ടിലേയ്ക്കു മാറണം.”

“പെട്ടെന്ന് എപ്പോഴാണോ?”—ഞാനന്വേഷിച്ചു:—“അതല്ല ചെയ്തവരെ എന്തു ചെയ്യും?”

“അങ്ങോട്ടുണ്ടോ മാതാൾ ശിക്ഷിച്ചേയ്ക്കും” കിടാവ് നിശ്ചിതമായി തുടർന്നു:—“ദാരിദ്ര്യം ചിട്ടയോടെ പിടിച്ചു. വാരിക്കാൻ പോയിട്ടുപോന്നു കാഴ്ചമില്ല. ബാലർ കടങ്ങി വരുന്നതുവരെ വിട്ടുകാഴ്ചങ്ങൾക്കു വിധമുണ്ടാകുമോ?”

“അതൊന്നുമില്ല.”

“ഞങ്ങളിറങ്ങട്ടെ”—കിടാവ് ഏഴുന്നേറ്റു.

“എന്താ കരിപ്പു തന്നെ ഇരിക്കാൻ പകൽ കിടാവിന്റെ സാമ്രാജ്യം കൊടുത്തുതന്നു” കുട്ടിയെപ്പറ്റിയൊന്നു നോക്കി നോക്കി.

“അടുത്ത കാണാം”—കിടാവ് മനോഹരമായ ഒരു പുഞ്ചിരിയോടെ യാത്ര പറഞ്ഞുകൊണ്ടിറങ്ങി.

രണ്ടു മാണിക്യക്കല്ലുകളിൽ ഒന്നു സൂര്യകിരമായി എണ്ണെമ്പിട്ടു തോന്നി. മറ്റേതിനെ സൂക്ഷിക്കേണ്ട ചുമതല എന്തിൽ നിക്ഷിപ്തമായിരിക്കുകയാണ്. എങ്ങോട്ട് കൊണ്ടു പോകണം? എങ്ങനെ സൂക്ഷിക്കണം? അതായി എന്റെ ആലോചന. എല്ലാവരിനും പുറമേ ബാക്കിയുടെ വീട്ടിൽ കുമ്പുണിസ്സ് പാട്ടിയോട് ബന്ധപ്പെട്ട പല കലാസ്സുകളുണ്ട്. അവയും സ്ഥലം മാറണം.

ഞാൻ ബാലന്റെ ചെട്ടികളെല്ലാം പരിശോധിച്ചു. കണ്ട കടവസ്സുകളെല്ലാം പെറ്റുകുട്ടിയുടെ കൊട്ടയിൽ നിറച്ചു കെട്ടിവെച്ചു. ഗോപാലനേരം തുട്ടി കുന്നിടവഴിയിൽനിന്നു പുറത്തു കടന്നു. നേരെ നാലകത്തേക്കു ചെന്നു. നളിനിയുടെ പ്രസവ തുറന്നു. പേയിരുന്ന ലക്ഷ്മിക്കട്ടിമമ്മ തിരിച്ചു വന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് അന്ന് വൈകുന്നേരംവരെ ഗോപാലനെ അവിടെ താമസിപ്പിക്കാൻ സാധിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിച്ചു.

ഞാനും ഗോപാലനും പുതുവെട്ടു കയറി.

“ഇന്നെന്താ ഒരു കുറുത്തീയുടെ മട്ടിൽ ഈ നേരത്തു?”—കമ്മിണിക്കട്ടിയമ്മ അന്വേഷിച്ചു.

“ഒന്നുമില്ല”—ഞാൻ തുടൻ ചോദിച്ചു:—“എന്തു ദേവതാനി?”

“അവൾ കളിക്കാൻ പോയിരിക്കണം”—കമ്മിണിക്കട്ടിയമ്മ പറഞ്ഞു.

ഞാൻ സ്തൂളിലേക്കു കല്ലറക്കൂട്ടുകിടന്നിട്ടു. എന്തില്ലവിടെയെന്നാൻ വൈകിയിരുന്നു. ഇരിക്കപ്പെടുന്നതി

ല. നില്ക്കുകയായിരുന്നു. ഞാൻ ചോദിച്ചു:—“വരാ-
യില്ലേ?”

“ഇപ്പോൾ അങ്ങയ്ക്കു പോയിട്ടുണ്ടല്ലോ” കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ
തുടന്നു ചോദിച്ചു:—“ഇതാരാ?”

“എന്തു പറയണം?”—ഞാനാലോചിച്ചു. ഞാനും
വിടിച്ചു കിട്ടിയില്ല. “ഇതോ—ഇത്” ഞാൻ ചൂണ്ടി.

“എന്താ നാണേയ്ക്കു കൈ കയ്യാമ്പാൾ പോണത്?”—
ഞാൻ വിചാരിച്ചപ്പോൾ കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ പാടത്തോടെ
ചൂണ്ടിക്കൊണ്ടു ചോദിച്ചു. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ ദൈവത്തി-
നെപ്പറ്റി കഥകൾ പറഞ്ഞു ചെന്നില്ല. “നോക്കിപ്പോ”
ഞാൻ കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മയ്ക്കു വിചാരിച്ചു കൊടുത്തു. പാതി-
യം തോക്കുമായി ഒരഞ്ചാറു പോലീസുകാർ അങ്ങുതെരച്ചി-
രിന്റെ പടി കടക്കുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു.

“ഇതിനെപ്പറ്റി പേണം?”—ഞാൻ ഗോപാലനോട് ചോ-
ദിച്ചു.

“അവിടെയൊന്നുമില്ലല്ലോ?” ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു:
—“സർക്കുളളോ കടലാസ്സുകളോ ഒന്നാ?”

“ഒന്നുമില്ല”

“എന്നാൽ അവിടെ സ്വർഗ്ഗം ചെല്ലേണ്ടത്”—ഗോപാലൻ
തുടന്നു:—“പതിവുപോലെ നോക്കിയില്ലേയ്യോ ഇപ്പോഴും.”

“കുത്തശ്ശിയും അമ്മയും പേടിക്കും”

“അവരവിടെയൊക്കെ തിരഞ്ഞു പോയോളാം”

“എന്താ നാണേയ്ക്കു?”—കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ ചോദിച്ചു.

“അങ്ങൻ കയ്യു വിചാരിച്ചാൽ” കമ്മിണിക്കുട്ടിയ-
മ്മ. ഞാൻ തുടന്നു:—“ഇതൊക്കെയാണ് പോലീസുകാർ
തിരയുന്നത്. നിങ്ങൾ ഇതൊക്കെ പോലീസുകാർ പോകുന്ന
തുപരെ അടുത്തു കടന്നു കയറിയിരുന്ന് നോക്കിപ്പോ.”

കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ അനങ്ങിയിട്ടു നിന്നു.

“ഇന്നു വൈകുന്നേരം ഈയാൽ ഇവിടെനിന്നു പോകേണ്ടതല്ലേ. അതുവരെ മതി” ഞാൻ അപേക്ഷിച്ചു.

“എനിന്നു ഈയാളെ പോലീസുകാർ തിരയണമു?” - കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ ഏതോട് പതുക്കെ ചോദിച്ചു.

“ഏതാളാരു കമ്യൂണിസ്റ്റ് കാരനാണ്. ഗവണ്മെന്റിനു ഈയാളെ പിടിക്കണം. ജയിലിലിടണം.” ഞാൻ വിവരിച്ചു കൊടുത്തു.

“അമ്മേ! ഏതാൾ കൊല്ലും” കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ തുടങ്ങി - “ഏതാൾക്കും ഇല്ലാത്ത വന്നിട്ടില്ല. ഇനി ഇങ്ങനെ കൊണ്ടു വരാനേ-“

എനിക്ക് ഗ്ലാസം നേദാ വിണ. അകത്തു കടന്നിയിട്ടു അമ്മാൻ അപ്പൻ സമ്മതിച്ചില്ലെങ്കിൽ ഞാനെന്തു ചെയ്യും. നാലപ്പൻ സർച്ച ചെയ്യുകയുണ്ടാവില്ല. ആ വീട്ടിലൊരു സബ്ജക്ട്സെക്ടർ വിവാഹമൊന്നുമുണ്ട്. ആ സ്ഥലം എന്തൊന്നാണോ ഒരു രക്ഷാസ്ഥലമായി കിട്ടിയിട്ടുണ്ടാവാമെങ്കിൽ എത്ര നന്നായിരുന്നു? ഞാൻ ആലോചിച്ചു.

“അകത്തേയ്ക്കു പോന്നോട്ടു” ഞാൻ എന്റെ കടമുമാരി അകത്തു കടന്നു. മുക്കളിലേക്കു കയറി ഗോപാലനെ നളിനിയുടെ നായയിലിരുത്തി നാമന്തേക്കു പോന്നു.

“വൈകുന്നേരം അയാളെ കൊണ്ടുപോവാനാളു വന്നു. നിങ്ങളൊന്നും പോയിക്കേണ്ട” ഞാൻ തുടർന്നു: - “ഗവണ്മെന്റിന് എതിരായിട്ടുള്ള കോൺഗ്രസ്സുകാരനാണ്. കൃഷിക്കാരുടെ സർവ്വകീഴ്മപ്പോൾ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടില്ലേ? അയാളാണ്. ഗോപാലൻ”

“കൈക്കൂറ്റി പാമ്പിൽ നിന്നു കാൽസ്ഥാനെ എടുത്ത് മരിക്കേണ്ടതല്ലേ?” - കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ ചോദിച്ചു.

"അയാളു തന്നെ" ആ വിശ്വാസനാത്ര പരായ ചോദ്യത്തിന്മേൽ പിടിച്ചുകൊണ്ട് ഞാൻ തുടന്നു: "പാവപ്പെട്ടവരുടെ കാര്യങ്ങൾക്കു വേണ്ടിയിട്ടാണ് അയാളിങ്ങനെ ചെയ്തതെന്നു്."

"എനിക്കിതൊക്കെ ഇഷ്ടമാണ്" കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ തുടന്നു: "പക്ഷേ അമ്മയ്ക്കു മേറധ്വാനി ബാല്യമായിട്ടുണ്ടെന്നു തന്നെ ഇഷ്ടമു്"

"അവരെക്കൊണ്ടു വഴിയെടുക്കുകയല്ലേ? എന്റെ മുതലി എങ്ങനെയായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ നല്ല ആളായിരിക്കുന്നു." മുതലി എന്നൊരു വന്നപ്പോൾ ഏകദേശം ചിന്താശീലിയിലേയ്ക്കു പറ്റുന്നു. അവിടെ പോലീസുകാർ എങ്ങനെയെങ്കിലും കാര്യങ്ങളാലുണ്ടെന്നു ഞാനാലോചിച്ചു.

ദേവയാനി കളിച്ചു വന്നു. ഞാനവളോടു് കാര്യങ്ങളൊക്കെ തുറന്നു പറഞ്ഞു. അപ്പോഴേക്കു രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ അവിടെ വന്നു ചേർന്നു.

"ഇതെന്താ വഴി പിടിച്ചു ഒരേർപ്പാടു്."-കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ ചോദിച്ചു.

"ഒക്കെ വഴി പിടിച്ചു ചുറ്റുവാറാണ്."-രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ എന്നെപ്പറ്റി വർത്തമാനങ്ങളൊക്കെ അന്വേഷിച്ചു.

"ഞാൻ വല്ലാതെ പേടിച്ച്. ഇന്നലെത്തന്നെ അസ്സം പോലീസിന്റെ വരവും കൂടി ആയപ്പോൾ പെട്ടെന്നു വിചാരിച്ചു." രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മയോടു് പറഞ്ഞു: "കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മയെ രക്ഷിച്ചു."

"രക്ഷിക്കേണ്ടേ?"-കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മയും ചോദിച്ചു.

"മേനോനെന്താ എടുത്തി എന്ന് വിളിക്കുന്നത്?"-ഞാനന്യതയോടെ ചോദിച്ചു.

“നിന്നുകാണുന്നു?”—കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ തുടർന്നു:—
“ഞാൻ പാലപ്പുറത്തെ മകളാ.”

“എന്ത് ബാനിനി പോകട്ടെ, മേനോൻ ഇന്ന് സൂ
ളിലേയ്ക്കു പോകണം.”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ഞാൻ ലിഖിതത്തിട്ടില്ല. പോലീസ് വരുന്നത് ക
ണ്ടപ്പോൾ പിന്നാലെ വന്നതാണ്.”

“നിയമവിരുദ്ധമായ കടലാസ്സുകളൊക്കെ ഒരു കൊ
ട്ടയിലാക്കി ഇവിടെ കെട്ടിയിട്ടുണ്ട്. സോപാലനം
മുക്കിയിട്ടുണ്ട്. കിടപ്പ് രക്ഷപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.”

“പോയതേ, മാധവൻ വെള്ളം അടുപ്പത്തു വെക്കു.
നിയന്നാ നോക്കി നിൽക്കൂ.”—കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ ആ
തിഥ്യമുറ്റത്തുനിൽക്കുന്നു.

പോലീസുകാർ വന്ന വഴിയെ മടങ്ങിപ്പോകുന്നത്
ഞാൻ കണ്ടു. ഞങ്ങളെല്ലാവരും അവർ പോകുന്നത് നോ
ക്കി നിന്നു. ഒരു നായാട്ടിന്റേ പോയി ഒന്നും കിട്ടാതെ മട
ങ്ങിപ്പോയ നായയുടെ മട്ടുണ്ടായിത്തന്നു അവർ.

“എനിട്ട് ഞാൻ പോകട്ടെ” ഞാൻ രാധാകൃഷ്ണമേനോ
നോടു തുടർന്നു പറഞ്ഞു: “ഒരു കല്പനക്കത്തേഴുതിയെന്നാൽ
ഞങ്ങളുടെ പണിക്കാരനെ പറഞ്ഞയച്ചു നിങ്ങളുടെ സൂളിൽ
എത്തിക്കാം. എനിക്ക് ഒരു മനസ്സാൽ പൈക്കം അതേയു
ള്ളു. കൊലനേരത്തേയ്ക്ക് സ്ഥലം ഏർപ്പാട് ചെയ്ത് അ
തു വന്നു. അതുകൊണ്ട് ഈ ബന്ധവിട്ടിൽ നാശപ്പെട്ടു.”

രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ ഒരു കല്പനക്കത്തേഴുതി എന്ന് ഏ
ല്പിച്ചു കേളിലേക്കു പോയി. ഞാൻ കുതി കുതിച്ചു വിട്ടിലേ
യ്ക്ക് നടന്നു. അമ്മയും ചന്ദ്രിയും എത്ര കണ്ടു പരിഭ്രമിച്ചി
ട്ടുണ്ടാവുമെന്ന് ധൈര്യത്തോടെ സൂളിലേക്ക് പോവുക എനിക്ക്
ധൈര്യമുണ്ടായില്ല.

“മുത്തശ്ശി ചോദിച്ചോ?” ഞാൻ ചൊല്ലിയ കയറിയ തുടനെ ചോദിച്ചു. “പോവീട്ടുകാരെന്തു ചെയ്തു?”

“എന്താ ചെയ്യുന്നത്?” മുത്തശ്ശി തുടന്നു: “നോട്ടം മാറ്റുന്നോടും പറയുന്ന കടന്നു നില്പാൻ പറഞ്ഞു. ബക്ക അകത്തോടാണോ എന്നു നോക്കാനാണെന്നും പറഞ്ഞു. ഞങ്ങളിങ്ങട്ടു പുറത്തു കടന്നു നിന്നു. അവരകളെ കടന്നു എല്ലാ ദിക്കിലും നോക്കി പുറത്തേയ്ക്കു പോന്നു.”

“നിങ്ങളോടൊന്നും പോയി ചിലേ?”

“ഒരു ഗോപാലൻ നായരങ്ങോ ബക്കെന്നു ചോദിച്ചു.”

“അപ്പോ മുത്തശ്ശി എന്തു പറഞ്ഞു?”

“ബക്കളോടൊന്നു ചത്തരൻ ന്നാ പോൾ. കട്ടൻ ന്നാ വിളിക്കാ. ഓൻ ഭാതു വിട്ടിലാ താമസം എന്നും പറഞ്ഞു ഞാൻ” മുത്തശ്ശി തുടന്നു ചോദിച്ചു: “നിന്തിന്ന സ്ത്രീലേയ്ക്കു പോകണിലേ?”

“പോണം”— ഞാൻ തുടന്നു ചോദിച്ചു:—“കുഞ്ഞി യുണ്ടോ?”

“കുഞ്ഞിവെക്കാൻ അടുപ്പത്തു വെള്ളം വെച്ചപ്പോ ചൊന്നു തൊപ്പിക്കാതെ വരവു.”

ഞാൻ അകത്തേക്കു കടക്കാതെ തന്നെ സ്കാലന്റെ വിട്ടിലേയ്ക്കു പോയി. അവന്റെ പക്കൽ രാധാകൃഷ്ണമേനോന്റെ കല്പനയ്ക്കു് അയാളുടെ സ്ത്രീലേയ്ക്കു കൊടുത്തയച്ചു. എന്റെ സ്ത്രീയിൽ ചെന്നു സമയം കാണിച്ചു് ഒപ്പിട്ടു കൊണ്ടിട്ടു് ചെന്നു പാരമെടുത്തു. പറ്റുണ്ടു കൊല്ലത്തെ സ്ത്രീകളിൽ ജീവിക്കുന്നതിൽ കല്പനകൊഴുതാതെ അത്രയും വൈകി സ്ത്രീയിൽ ചെല്ലുക എന്ന കൃത്യവിലോലം എന്നെ സംബന്ധിച്ചു് അതു് ആദ്യത്തേതായിരുന്നു.

അന്നു ഞാൻ ഒന്നും കഴിച്ചില്ല. ചായപോലും കഴിച്ചില്ല. പതിവു സമയത്തു് സ്ത്രീ വിട്ടു് വിട്ടിൽ വന്നു കറച്ചു

ചായ കഴിച്ചു. നാലകത്തു പോയി. കിടപ്പിന്റെ സാമ്യം നണ്ടൽ കൊടുത്തതായിരിക്കുന്നു. ഗോപാലൻ ഉല്ലാസവാനായി രാധാകൃഷ്ണമേനോനോടു് സൊല്ലുകയാണ്. എനിക്കു സമാധാനമായി.

"ഈ കറുമാലൊക്കെയു നോക്കുകൊണ്ടു് രാധാകൃഷ്ണനെ ഒരു കാണാമായി." കമ്മിണിക്കുട്ടിയമ്മ തുടങ്ങി: "ഞാൻ അമ്മയെ കണ്ടിട്ടു വരുന്ന പത്തു പത്തുണ്ടു കൊല്ലം കഴിഞ്ഞു. നല്ലൊക്കെത്തന്നെക്കിടന്നു എന്റെ ദോഷാനിമിത്തം പാകം." അവനുടെ ഉള്ളിലുണ്ടായിരുന്ന ആൾ അടങ്ങാതെ പൊങ്ങു ചാടി.

എനിക്കും അതു തോന്നിയിരുന്നു. അതെന്നാൽ പാറക്കല്ല. നന്നായിട്ടു. അതായത്.

സമാധാനത്തിൽ എന്നു പോയിസിക്കൻ പിടിച്ചിൽ പെട്ടു് സെട്ടിപ്പിടിച്ചിൽ ഇരിക്കുകയാണ്. അവരിൽ ഒരുമയുണ്ട്, കേരളാർക്കു് ഭാവി വരൻ, എന്നാൽ ഒരു മനസ്സ് പറ്റു തിന്നാലും മതിയാവാതെ-എന്ന ബിംബം വലിച്ചാലും തൃപ്തിയാവാത്ത-പിന്നാൽ കേൾവാനോ. മാത്രമല്ല പേരെ കൊണ്ടുപോയു് എനിക്കു് കഷ്ടം തോന്നിയില്ല. ഒരു ബിംബംകൊണ്ടു കിട്ടാതെ മിടയേൻ തിട്ടു പിടിച്ചിരുന്നു സമാധാനം നിന്നു കേൾവാനോ ഒരു കൊല്ലം എനിക്കു നെടുവിട്ടു വന്നു.

ബാലനുള്ളിലും അമ്മയുടെ വിട്ടിലെ കൃഷി സ്ഥലം നെക്കൊണ്ടു് നടത്തിക്കാൻ കഴിയും. കേൾവാനോ ജയിലിൽ പോയതിൽ വ്യസനിക്കാൻ കൊള്ളില്ല! ചത്ത നായരെ സംബന്ധിച്ചാണ് എന്റെ ഹൃദയം വിടിച്ചതു്. നെ വൃദ്ധനായും ഭാഗ്യവാനായ സഹോദരിയും മാത്രമുള്ള ആ കടംബം അമ്മയുടെ വെളുത്ത കൊമ്പാണ് ചുരുങ്ങിയതു്. അമ്മയുടെ ഉള്ളിൽ സമാധാനം നിന്നു സമാധാനം

ജയിലിൽ പോയിട്ടുതന്നെ അവർ വിചാരിച്ചുവെന്നു ചാത്തുനായർ ചാഞ്ഞത് ഓർമ്മയിൽ വന്നു. ഇപ്പോൾ വിണ്ടും പോലീസിന്റെ പിടിയിൽ പെട്ടിരിക്കുന്നു. തിച്ഛയച്ചാ അയാളെ ശിക്ഷിക്കും. ഞാൻ അയാളുടെ വീട്ടിൽ പോയി അവരുടെ ജീവിതസൗകര്യങ്ങളെപ്പറ്റി അന്വേഷിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കി.

കുട്ടിത്തമ്പുരാട്ടിപ്പോലെയായ കക്കാവശ്ശിപ്പി വിടാനുണ്ടാൻ മനക്കിലേയ്ക്കു പോയില്ല. എനിക്ക് ഇപ്പോഴായിരുന്നില്ല. ഒന്നുവെച്ചുകഴിഞ്ഞത് ഞാൻ ചാത്തുനായരുടെ വീട്ടിലേയ്ക്കു നടന്നു.

എന്റെ വീട്ടിൽ വിരമമില്ലാത്ത നാലു നാൾക്കു നടന്ന ചാത്തുനായരുടെ വീട്ടിലെത്തു. ഞാൻ കാണുന്ന എട്ടുമണിക്കു മുമ്പ് ചാത്തുനായരുടെ വീട്ടിലെത്തി.

"എവിടുന്ന് വരുന്നു?"-ഉമ്മാത്തിക്കൊണ്ട് എന്തൊരു മരുന്നു നാക്കുന്ന ചാത്തുനായരുടെ അമ്മ ചോദിച്ചു.

"ഞാൻ തെക്കേച്ചറയിൽ നിന്നാണ്."

"എന്താ വിശേഷിച്ചു?"

"ഒന്നുമില്ല"-ഞാൻ തുടർന്നു ചോദിച്ചു:- "ചാത്തുനായരെവിടെ?"

"മിനിത്തൊന്നു വൈകുന്നേരം ഇങ്ങനെ കഴിച്ചു ഇവിടെ വിന്നു പോയതാണ്. ഇതുവരെ വന്നിട്ടില്ല."

ചാവടി ആ അമ്മ മകന്റെ വശത്താണ് ഒന്നും അറിഞ്ഞിട്ടില്ല.

"എനിക്ക് ചാത്തുനായരെ അന്വേഷിക്കണമെന്ന്?"-അവർ ചോദിച്ചു.

"ഒന്നു കാണണമെന്നു വിചാരിച്ചു."

“എപ്പോൾ വരും?” എന്നുള്ള നിശ്ചയവേ?—അവന്റെ നേടുവിർപ്പിട്ട തുടർന്നു: “ഇവിടെ നിന്നു പോയാൽ പിന്നെ ഇവിടുത്തെ കൂട്ടം ഇല്ല.”

“അയാളുടെ ചെങ്ങല്ലുടെ സുഖക്കേടുകൾക്കുനെയിവില്ലെന്നു?”

“ഒരു ഭേദവുമില്ല, ഇന്നേക്കു കറച്ചുകിടന്നു. ഒരു മരുന്ന് വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവന്നു കൊടുക്കാൻ.....” അവർ തുടർന്നു് മുഴുചിരിച്ചു: “ഒന്നാം പറയണം” അങ്ങനെ അവസാനിപ്പിച്ചു.

“മരുന്ന് ഞാൻ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവന്നു തരാം” ഞാൻ തുടർന്നു ചോദിച്ചു: “എവിടെ പോണം?”

“ഗോവിന്ദൻ വൈദ്യരുടെ വീട്ടിൽ പോണം” ആ അമ്മ തുടർന്നു: “ഒരു പാട് മരുന്ന് അയാളു് വെറുതെ തന്നടക്കണം. ഒരു നാലു കൊടുക്കാൻ എന്റെ കയ്യിലില്ല.” ആ അമ്മ പൊട്ടിക്കരഞ്ഞു.

“എന്തിനാ കരയണമു്?” ഞാൻ സമാധാനിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു: “പണം വല്ലവരോടും ചോദിച്ചാൽ കിട്ടില്ലേ?”

“ആരോ കൂട്ടു തരണമു്?” അവർ സഗർവ്വം തുടർന്നു: “ഒരു ചെക്കന്റെ ശമ്പളംകൊണ്ടാ തെണ്ടു് കഴിഞ്ഞുകൂടണമു്. അവൻ നാട്ടിലു് മുഴുവൻ നടന്നു കടം വാങ്ങിപ്പിടിച്ചിരിക്കുന്നു. ഒരു ഫലൊല്ലു്”

“ഞാനെന്നു കാണമു്?”

“കൂട്ടി എവിടുത്തെയാ?”

“ഞാനോ? ഞാൻ” എന്നാണു് പറയേണ്ടതെന്നു ഞാനാലോചിച്ചു. അവസാനം പറഞ്ഞു: “ഞാൻ തെക്കോട്ടായിപ്പോകുന്നു. ഒരു സ്കൂൾ മിസ്സസ്സാ”

"പാണത്തിനാവെർക്കം അല്ലേ? ഞാൻ അവർ വന്നാൽ പറയാം." ആ അമ്മ തുടർന്നു: "ഞാൻ ചാത്തു നെ തിരിച്ചിട്ടു. ഇനിയത്തെ ഗ്രാണ്ടു കിട്ടിപ്പു വേണ്ടിവരും."

ചാത്തു നായർ ഏതോ ഒരു മിസ്സുപിന്നോടു് അഞ്ചു രൂപിക കടം വാങ്ങിയിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ ഉറപ്പിച്ചു.

"അമ്മേ—ഓ"—അകത്തു നിന്നു് ഒരു കുറയെ തുടങ്ങിയ നിയന്ത്രണാത്മക നിർവാഹിപ്പുകൾ. ചാത്തു നായർക്കു് അമ്മ അകത്തേക്കു പോയി. ഞാൻ പിന്നാലെപ്പോം.

"എന്തിന്നു വല്ലാതെ പറയണം. എന്തു ചെയ്യേണ്ടതിന്നു ഇത്തിരി ആശയം."

"എന്തു ചെയ്യും ഞാൻ പറഞ്ഞു?"— ചാത്തു നായർക്കു് അമ്മ തുടർന്നു: "ഇബടെ രണ്ടു മണി ലിംഗവും കൂടിയില്ലല്ലോ."

"കണനി മതി" ആ ജ്യോഷ്ഠിയി പറഞ്ഞു.

ചാത്തു നായർക്കു് അമ്മ വിങ്ങി വിങ്ങിക്കുറഞ്ഞു.

"അമ്മ കരയണം"—ജ്യോഷ്ഠിയി പറഞ്ഞു:— "അരിയുണ്ടാവില്ലാ അല്ലേ?"

ഞാൻ ചാത്തു നായർക്കു് ജ്യോഷ്ഠിയിയുടെ അടുത്തു ചെന്നിരുന്നു. അവിടെ പതിക്കുന്നതൊന്നുമില്ല.

"എന്തു ചെയ്യാവേണ്ടതു്? എന്താ കയ്യിൽ കാത്തുണ്ടു്? ഞാൻ കൊണ്ടുവന്നു തരാം."—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"കാപ്പിടെ വെള്ളം" അവർ പറഞ്ഞു.

ഞാനെന്റെ മടിയിൽ നിന്നു അഞ്ചു രൂപികയുടെ ഒരു കെട്ടു ചാത്തു നായർക്കു് അമ്മയ്ക്കു കൊടുത്തുകൊണ്ടു് പറഞ്ഞു: "അടുത്ത ചായപ്പിടിയിൽ പോയി വേഗം ഇത്തിരി കാപ്പി വാങ്ങിക്കൊണ്ടു് വരണം."

“മുക്കുളം നോട്ട് വാങ്ങി മുറിയിൽ നിന്ന പുറത്ത്” .
പോയി.

“ഹാഡ്” ജ്യോതിഷി തലമുട്ടട്ടിക്കൊണ്ടു് പറഞ്ഞു:-

“വാങ്ങിക്കൊണ്ടുപോ-ാ”

“കാപ്പി ഇപ്പോ കൊണ്ടുവരാം”- ഞാൻ സമാധാനി
കൃഷ്ണൻ ശ്രമിച്ചു.

അവന്റെ കര വന്നു. ഒരു കൂട്ടക്കര. പൊട്ടിയ ഓ
ടിന്റെ വിലമ്പൽപോലെയുള്ള കരയുടെ ശബ്ദം നേർത്തു നേ
ർത്തു വന്നു. അവർ പിടഞ്ഞുനോക്കു. ഇരുനൂറ്റാണ്ടു
കരച്ചുകൊണ്ടി. വളരെ നേരത്തെ കരയുടെ ഹർമ്മമായിട്ട്
ഒരു ചോരക്കട്ട പുറത്തു ചാടി.

“ഈ നിലത്തു” അവർ നൂറ്റാണ്ടു എന്റെ മേരിയിൽ
ചാടി. ആവർത്തിച്ചു: “ഹാഡ്”

“ഞാൻ പൊതുവായ” ഒരു ശാസ്ത്രമായി വന്ന ചാത്തു
നായരുടെ അമ്മ യാത്ര പറഞ്ഞു.

“നാമു-ട്”-എടുത്തി അവരുടെ തല എന്റെ മേൽ
വെച്ചുനട്ടി. “പണ്ടു കണ്ടിട്ടു തുടിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നുണ്ടു...അ
വർ കിടച്ചുകൊണ്ടു നിൽക്കി. അവർ വല്ലാതെ വിച
രമിക്കുന്നു.

“വീശിക്കരയോ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

അവർ വേണമെന്നു തല കറുക്കി. ഞാൻ അവരെ പ
തുക്കെ വിരിപ്പിൽ കിടത്തി. വളയിൽ തിരക്കിയിരുന്നു കി
വിശി എഴുന്നേറ്റു വന്നു വളക്കെ വീശി. അവർ കാപ്പി-
കണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

കുടാബദ്ധം താഴ്ന്നു ചാത്തനും വളയിൽ പൊങ്ങ
മിട്ടൊരുപോലെ എറിയു മോന്നി. ആ ചെറുപ്പക്കാരൻ

രാജ്യത്തിനുവേണ്ടി ജയിലിൽ പോയിരിക്കുകയാണ്. അയാളുടെ കടുംബം അന്നാദായമായി വലയുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ അയാൾക്കുടി അടുത്തുണ്ടെങ്കിൽ എന്തു ചെയ്യാൻ കഴിയും? സ്കൂൾ കിട്ടുകയുള്ള ഗ്രാൻറാണ് അയാൾക്കുവേണ്ടിയുള്ള വരുമാനം. അതും ഇല്ലാതാവാനാണ് പോകുന്നത്. ഒരു വിവരം പ്രസ്താവിക്കുക. മടങ്ങിപ്പോയവർ കപ്പലിറങ്ങുമ്പോൾ അപേക്ഷിക്കാതെ സ്വയംതയ്ക്കുന്നതായി നടന്ന ജയിലിൽ പോലീസ് മാനേജർ അയാൾക്കുവേണ്ടി തൊഴിലാളി നിയമിക്കുകയല്ലേ? ആദ്യമാണെന്നേയോ കൈക്കൊള്ളുന്നതേയോ റീക്രൂ കഴിഞ്ഞു മടങ്ങിയാൽപോൾ ഇങ്ങനെയൊരു ജോലി അന്വേഷിക്കാൻ നിവൃത്തിയുണ്ടോ?

വളരെതാമസം താമസിക്കാതെ അമ്മ കാപ്പി വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവന്നു. കപ്പിണിച്ച് മയങ്ങിക്കിടന്നിരുന്ന ജ്യേഷ്ഠത്തിന്നു കാപ്പി കൊടുത്തു. ജ്യേഷ്ഠത്തി ആദ്യ മുഴുവൻ നെടിച്ചു കുടിച്ചു.

"ആ പണം ഇങ്ങോട്ടു മടക്കിക്കൊണ്ടോ"—ഞാൻ തുടങ്ങി:—"നിങ്ങൾ വേഗം പോയി വൈദ്യരെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു ഇവർക്ക് മരുന്ന് കൊടുക്കുകയോണ്ടോ. വൈദ്യരെ കണ്ടു വരുന്നതുവരെ ഞാൻ ഇവരുടെ അടുത്തിരിക്കാം."

"എന്റെ ഭർത്താവേ..." ചാത്തുന്നതായതുകൊണ്ട് തുടങ്ങി: "എന്താ കട്ടിക്ക്" ഇങ്ങനെ തോന്നാൻ! ഇവിടെ ഒരു മണി അരിയില്ല. ജീരകം വാങ്ങാനൊരു മുക്കാലില്ല. അങ്ങനെയുള്ളൊരു സമയത്തു് എവിടുന്നൊരു എന്റെ കട്ടി..."

"ഒന്നും പറയാൻ നില്ലാതെ പോയി വൈദ്യരെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരു. പൊയ്ക്കൊള്ളൂ."

കുറേയ്ക്കു മെലിഞ്ഞു് അകത്തോട്ടു വളങ്ങ. അമ്മ പുറത്തു കടന്നു. മുഴുക്കു കീറിയ ഒരു തോങ്ങത്തു ചാത്തു കുടിച്ചു നടന്നു.

"എന്താ പോ?" ജ്യേഷ്ഠന്തി എന്നോടു ചോദിച്ചു.

"നാണി എന്ത്"

"ചിസ്റ്ററപ്പാണല്ലേ?"

"അതെ."

ഞങ്ങളുടെ അപ്പവിന്ത കെയറിനിന്നിറങ്ങി പോവാൻ പണം കൊടുത്തത് നിങ്ങളല്ലേ?"

"അതെ."

"മിനിമത്താണു ചോവുമ്പോൾ ഇവിടെ വെക്കാനായില്ല"—ജ്യേഷ്ഠന്തി തുടന്നു:—"അരോടെങ്കിറ്റും കടം വാങ്ങി അവിടെ കൊണ്ടുവരാമെന്നും പറഞ്ഞു പോയത്. എവിടെ പോയിരിക്കുന്നു ആരോ."

"കാൽമം തുറന്നു പറഞ്ഞാലോ?" ഞാനാലോചിച്ചു. പക്ഷേ, അതു പറയാനൊന്നും നല്ല ചൊല്ലായില്ല.

"അമ്മയ്ക്കും റിയു"—ജ്യേഷ്ഠന്തി തുടന്നു:—"എവിടുത്തെങ്കിലും ഒരു കട്ടിയെ കൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞാൽ അവൻ ഇട്ടാക്കില്ല."

കറച്ചിട ഞങ്ങളൊരും പറഞ്ഞില്ല. ചാത്തു നായർ വന്നപ്പോൾ ആ കുടുംബം പുലയത്തോളം എന്റെ കൈയൊന്നിട്ടു തോന്നി. മാസം മൂന്നുചുറ്റുചുറ്റി കൊടുത്താൽ അവർ പുലയം. കട്ടിയെന്തൊട്ടിയുടെ ഭൃഷണ കിട്ടുന്ന സംഖ്യ ആ വകക്കു ചിലവാക്കാമെന്നു ഞാൻ ഉറച്ചു; ഇങ്ങനെ അനാഥമായി കിടക്കുന്ന കുടുംബത്തെ ഓർപ്പ് ആ പൊതുവു വശക്കൻ എത്ര ദേവനയനാഭവിക്കുന്നുണ്ടാകുമെന്നോത്തപ്പോൾ ഞാൻ നിറിപ്പോയി.

"അവന്റെ കാര്യം"—ജ്യേഷ്ഠന്തി തുടന്നു:—"ഒന്നിനെ കൊണ്ടുവന്നാൽ അതിനേയും പെലത്തണ്ടേ? ഈ

പോയി. എന്ന് എനിക്കുണ്ടു ചൊല്ലാം. അതു ഇല്ല." അവർ കണ്ണു തുടച്ചു ചെരിഞ്ഞു കിടന്നു.

"വേണ്ടാത്തതൊന്നും പറയണ്ട."-ഞാൻ ഉപദേശിച്ചു. "മാറാത്ത സുഖക്കേടൊന്നും വന്നിട്ടില്ല. നമുക്കു ചികിത്സിക്കണം."

"കാതു വേണ്ട മിസ്റ്റർ ഫ്രൈ?" ഞാൻ തുടങ്ങി:--"ഒരു തവണയെങ്കിലും പത്തുണ്ടു മുറുപ്പിച്ചു തുടങ്ങൂ. അതുകൊണ്ടു എന്തെങ്കിലും വേണം?"

മനഃശ്യാദ ജീവിക്കാൻ താശില്ല. കൈ ചുട്ടിപ്പോയ ശ്വാഭാവികമായ 'തട്ടിയെടുക്കുകയാണു', അതിനെ കെട്ടു കെട്ടിപ്പോകാനും നാട്ടുകാരുടെ നന്നാവു. അതിനുള്ള സമയം നാശപ്പെട്ടു നടക്കുകയാണു. ആ സമയത്തിൽ ഇത്തരത്തിലുള്ള ആയിരം കടുംബങ്ങൾ തകരും. സ്വാതന്ത്ര്യ ഇന്ത്യയിൽ ഈ വിവിധ സാഹചര്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഇല്ലാതാവും. ഞാൻ ആലോചിച്ചു.

ആ ജ്യോതിഷി ഇടക്കിടക്കു കോളു ചോര തുടിച്ചതാണിത്. കിടന്നു കറച്ചാൽ അവർ കഥം കിട്ടില്ല. കറവന്നാൽ പിടഞ്ഞെഴുന്നേൽക്കണം. ഏഴുനേരക്കാൽ ക്ഷീണിക്കും. ക്ഷീണിച്ചാൽ അവരായി വിരളം വിഴു. ഞാൻ അവരെ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

പതിനൊന്നു മണിയായപ്പോഴേക്കും അമ്മയും വൈദ്യനും വന്നു. വൈദ്യർ രോഗിയെ പരിശോധിച്ചു. ചില ഗുളികകളും വേദാന്തവും കൊടുത്തു. ചാത്തു നായരുടെ അമ്മ വൈദ്യരോടു ചോദിച്ചു:

"എന്തെങ്കിലും കട്ടിക്കു ഒന്നു എണ്ണിനു നടക്കാനാവോ വൈദ്യരെ?"

"മനസ്സിൽ ചികിത്സിച്ചാൽ നിത്യവൃത്തിയെക്കൊണ്ടു തുടരും." വൈദ്യർ തുടങ്ങി:--"തീരെ വിട്ടുപോവില്ല."

“കിടക്കപ്പൊറുതിയാക്കിത്തന്നാൽ മതി” —ചാത്തു നായരുടെ അമ്മ പറഞ്ഞു.

“പനിയെന്നു വിടട്ടെ.” വൈദ്യർ തുടങ്ങും:—“രണ്ടു മൂന്നു രൂപയിൽ ചിലവാക്കി ഒരു ലേപവും ഉണ്ടാക്കി അതു ആട്ടിൻപാലും കഴിച്ചാൽ ഗുണവും.”

“ഇതേ എന്റെ കയ്യിലുള്ളൂ.” ആ അമ്മ ഒരു രൂപയിൽ വൈദ്യരുടെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു.

“കരക്കു ഞാൻ മാഷ് വന്നിട്ട് വാങ്ങിക്കൊള്ളാം.” വൈദ്യർ തുടങ്ങും: ഇതുകൊണ്ടു മരുന്ന് കൊണ്ടു നേരെയൊക്കെ കൊടുക്കിൻ. പറഞ്ഞൊടുക്കട്ടെ” വൈദ്യർ ആ ഉറപ്പിനെ മടക്കിക്കൊടുത്തു യാത്ര പറഞ്ഞു വിടിക്കൊടുത്തു.

“കുഞ്ഞുകുട്ടേ”—പറഞ്ഞൊടിയമ്മ തുടങ്ങും:—“നമ്മുടെ അപ്പനെ പിന്നോ പൊല്ലിപ്പുകാരെ വിടിച്ചു ജയ്ല്ലിയ്ക്കു കൊണ്ടുപോയിട്ടേ, വൈദ്യനെ പറഞ്ഞു.”

അമ്മയും മകളും മുഖത്തോടു മുഖം നോക്കി. ആ രണ്ടു പേരും കണ്ണുനീരിൽ കുളിച്ചു. ആ നാലു കണ്ണുകളുടെ നടുക്കു നില്ക്കുന്ന ഞാൻ വെട്ടു നിറം.

“എങ്ങിനെയാണി ദിവസം കഴിയാൻ പോവാൻ”— പറഞ്ഞൊടിയമ്മ മാറത്തടിച്ചു.

“കരയണ്ട”—ഞാൻ തുടങ്ങും: “എങ്ങനെയാണിപ്പോ കഴിയും. ഞാനിടക്കിടക്കൊക്കെ വന്നുനോക്കിയിട്ടും, നിങ്ങളുപട്ടിണി കിടക്കേണ്ടിവരില്ല.”

“കുട്ടി എവിടുത്തെയാ?”

“ഞാൻ ഇവിടുത്തെയാണെന്നു വിചാരിച്ചുവല്ലോ.”

“പണ്ടു അപ്പാൻ കെതിനിങ്ങിനു പോവാൻ പണം കടം കൊടുത്തു് ഈ മിസ്സാപ്പാ.” ദേവത്തി പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുത്തു.

“ഞാൻ പോട്ടെ.” ഞാൻ യാത്രചാണുതൊണ്ടു തുടങ്ങി. “ആ മരണിപ്പെട്ടതിനെ കടലാസ്സിലേക്കു തന്നോ. ഞാൻ വല്ലവരുടെ കയ്യിലും വാങ്ങിക്കാടുത്തയ്യോ. ബാക്കിയുള്ള പണത്തിന്നു അരി വാങ്ങിക്കൊള്ള. ചാത്തു നായന വരുന്നതുവരെ കയ്യെടുക്കേണ്ടിവരില്ല. ഞാനേറു.”

ഈശ്വരൻ തോന്നിച്ചതായിരിക്കും” പറഞ്ഞോടിയതു പറഞ്ഞു.

“അല്ല” ഞാൻ തുടങ്ങി—“ചാത്തു നായൻ രാജ്യത്തിന്നു വേണ്ടി ജയിലിൽ പോയതാണ്. അപ്പോൾ രാജ്യങ്ങൾ അതിനെപ്പറ്റി ചർച്ചചെയ്യും.”

പറഞ്ഞോടിയതു അങ്ങനെയു ചെയ്തു.

“ഞാൻ ചാത്താൻ വരും.” ഞാൻ തുടങ്ങി: “അയാൾ ശല്യം വേണ്ടതു മടിക്കാതെ പറഞ്ഞൊള്ളൂ. ഞാൻ തരാം.”

അവനെന്നും പറയാതെ കരഞ്ഞു.

“കരയരുത്. ഇനി എന്തു ചെയ്യേണ്ടത്?”

“ഇപ്പോൾ ഒന്നും വേണ്ട.”

“മുന്നെ സന്ധ്യയ്ക്കു മുമ്പെ ആരെങ്കിലും കൊണ്ടുവരുന്നതും.”

ഞാൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കാതെ നടന്നു. കോളാർമുഖം ചോയി തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോഴും പറഞ്ഞോടിയതു എന്തെന്നെന്നു നോക്കി വീളുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു.

‘കപിറാ’ ഇന്ത്യാ’

പിണ്ടാരി കേശവമേനോനേയും ചാത്തു നായരേയും ബാലനേയും ആദ്യ മാസം വിരമം ദേശിപ്പിച്ചു. ഞാൻ മനക്കലെ കട്ടിത്തമ്പുരാട്ടിയുടെ ഡ്യൂബറാ കിട്ടുന്ന പ്രതീഫലം പറഞ്ഞോടിയമ്മക്ക് എത്തിച്ചുകൊടുത്തുകൊണ്ടു് അവരെ സഹായിച്ചു. ആ അമ്മയും മകളും എണ്ണ ഒരു ദേവസ്ത്രീയെപ്പോലെ ബഹുമാനിച്ചു.

വളരെക്കാലത്തെ സമരത്തിന്റെ ഫലമായി അച്ഛൻ പകുതാ മൂന്നു മാസം കൂടുമ്പോൾ ഗ്രാൻറനുവദിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. റിക്കാർട്ട് പ്രകാരം മൂന്നു മാസം കൂടുമ്പോൾ ഗ്രാൻറനുവദിക്കുമെങ്കിലും അധികമായി അഞ്ചു ആറു മാസം കൂടുമ്പോഴാണ് കാൽ കണിക്കാണാൻ കിട്ടിയിരുന്നത്.

ലോകതന്ത്രവും പൊട്ടിപ്പൊട്ടുതോട്ടുകൂടി മട്ടാകെ മാറി. നാഥനങ്ങൾക്കു വില വന്നിപ്പിച്ചു. മനുഷ്യരുടെ ജീവിതത്തെ കർമ്മം കാര്യം കാര്യം വന്നു.

പട്ടാളത്തിലേക്കുള്ള ഏകാന്ത തുടങ്ങി. പാവപ്പെട്ട കൃഷിക്കാരും തൊഴിലാളികളും ഏറ്റവും യഥാർത്ഥത്തിൽ ആത്മാർത്ഥമായി ചെയ്യുവാൻ പാറകളെപ്പോലെ പൗരസ്ത്യ പൗരസ്ത്യ

നം. ദേശീയബോധമില്ലാത്ത അധ്യാപകരുടെ ഒരു വിഭാഗം മെച്ചപ്പെട്ട ശമ്പളം കൊതിച്ചു പാട്ടാലുണിയിൽ ചേരാൻ തുടങ്ങി. അപ്പോൾ ടിച്ച്മൗസ് യൂണിയൻ ഒരു മുദ്രാവാക്യം മുന്നോട്ടു വെച്ചു:

“അധ്യാപനം രാഷ്ട്രസേവനം; രാഷ്ട്രസേവനം ജീവിതലക്ഷ്യം.”

നൂതനമായ ഭക്ഷണം, അനന്യസ്സുള്ള വെച്ചു, താമസിപ്പാൻ നല്ല വീട്, ഏല്പാതിനും പൂമേ ആകർഷകമായ ഭരണമും— ഇതൊക്കെ വെച്ചു നീട്ടിക്കൊണ്ടു ബുട്ടിപ്പിടുത്താത്തതും ജനനായെ വല വെച്ചു പിടിക്കുന്നതിനും, രാഷ്ട്രസേവനത്തിനും ഉപനിർമ്മാൻ നല്ല ലിഖിത ഗ്രന്ഥനും ആവശ്യമാണ്. അതില്ലാത്തവർ ഭരണത്തിന്റെ വാചിസലക്കു കരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു; യൂണിയന്റെ മേല്പാഞ്ഞ മുദ്രാവാക്യം ആ ഒഴക്കി നൊരണ കെട്ടി.

ഫാസിസവും നാസിസവും കഴുകന്റെ പിളർ കൊക്കപ്പോലെ ഇന്ത്യയുടെ നേക്കത്തരിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. കോൺഗ്രസ്സ് വ്യക്തി സത്യഗ്രഹം തുടങ്ങി. നേതാക്കളെക്കെ ജയിലിലാക്കി. ഇന്ത്യ കിളിച്ചു മറിയാൻ തുടങ്ങി. ‘യുദ്ധം വേണ്ട’ എന്ന മുദ്രാവാക്യം മുഴക്കിയിരുന്നവരിടം പട്ടാളം കമ്പനികൾ തുടോപകരണങ്ങൾ ഉദ്യാമിപ്പിച്ചു ബുട്ടിപ്പിടുത്താത്തതും യൂണിയൻ മുമ്പിൽ അടിക്കാ വെച്ച ലാഭമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അധ്യാപക സംഘടന വെച്ചു നിലപാടെടുത്തു വിദ്യാഭ്യാസം നിവർത്തിക്കാൻ പരിശ്രമിച്ചു.

“ഈ യുദ്ധം നമ്മുടെ യുദ്ധം” ഒരു വിവസ കാലത്തു കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാട്ടിളക്കെ പുതിയ മുദ്രാവാക്യം പ്രാദുർഭവിച്ചു. ജാപ്പകുതികൾ ഇന്ത്യയുടെ അതിർത്തിയിലേക്കു നിന്നു. ഫിറാലയുടെ പാട്ടാലും കിഴക്കോട്ടു നിന്നു നിന്നു, സോവിയറ്റുകൾ പലതരം ആക്രമിക്കാൻ തുടങ്ങിയ സമയത്തിൽ ഹി

ഭാരം സോപിയറു യൂണിയനും അമേരിക്കയും മറ്റും ചേർന്നു സഖ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതായി ചോദിക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ യൂണിയന്റെ സ്വഭാവത്തിലാകെ മാറ്റം വന്നതൊരു പാർട്ടി നേതൃത്വം അതിന്റെ കീഴിലുള്ള പ്രവർത്തകർക്ക് വിവരിച്ചുകൊടുത്തു. പാർട്ടിയിലെ ഭൂരിഭാഗവും ആ അഭിപ്രായത്തെ ശരിപ്പെടുത്തുവകിലും അവിടവിടെ ചിലർ പാർട്ടിയിൽ നിന്നു വിട്ടുപോയി. പൊതുപ്രവർത്തനത്തിൽ കൂട്ടുകാരനായിരുന്ന രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ ജനകീയമുന്നേറ്റവാക്യം അംഗീകരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഞങ്ങളുടെ വിട്ടിലെ മുകളിൽനിന്നു ചോദിക്കാൻ രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ തമ്മിൽ അഭിപ്രായപരിവർത്തനമുണ്ടായി.

“ഈ അവസരത്തിൽ നവോത്ഥാനം പിടിച്ചെടുക്കണം” രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ പറഞ്ഞു. “ശുദ്ധി” ആപത്തെന്നു അവസരത്തിൽ ആഞ്ഞടിക്കണം.”

“സ്വാതന്ത്ര്യത്തെക്കുറിച്ചു ആപത്തുണ്ട്” എം.ടി.ഡി. പറഞ്ഞു. “പാർട്ടിയിൽനിന്നു പിരിയലുള്ള ചോദ്യം ശ്രമിക്കുന്നതിൽ പരാജയപ്പെട്ടാൽ” ചോപാലൻ പറഞ്ഞു.

“എന്തു പറഞ്ഞാലും ശരി” രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു:—“പാർട്ടിയിലെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ സഹായിക്കണമെന്നു പറയുകയാണെങ്കിൽ ആ പാർട്ടിയുമായി യാതൊരു ബന്ധവുമില്ലാതെ നില്ക്കേണ്ടിയിട്ടുണ്ട്”

“എന്താൽ കെട്ടുകെട്ടാം” ചോപാലൻ പറഞ്ഞു:—“അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ പറയാനാ? ഈ അവസരത്തിൽ ഇന്ത്യയുടെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തെക്കുറിച്ചുള്ള രാജ്യസ്വാമിയായ നമുക്കു നൽകുന്നതാണെങ്കിൽ ഇന്ത്യ ജനാധിപത്യം വാങ്ങിയിട്ടുണ്ട്” പിടിച്ചിൽ അമർന്നുപോകും.”

“രാഷ്ട്രംകാർ ഇന്ത്യയെ സഹായിക്കാനാണ്” പറഞ്ഞു.

ഇത്. സുബാസ് ബോസിന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ വലിയൊരു വിഭാഗം സൈന്യം രൂപീകരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്."

"ഇത് ജനകീയ യുദ്ധമാണ്. ഫാസിസത്തയും നാസിസത്തയും തോല്പിക്കുവാൻ ഇന്ത്യ ഒന്നുതന്നെ. ആയുധം കിട്ടുകയാണെങ്കിൽ അതെടുത്തിട്ടുപ്രകടിതാണെന്നും. ജാപ്പാൻ കാരെ ചെറുക്കണം. തൊഴിലാളികൾക്കുടേയും കൃഷിക്കാരുടെയും നേതൃത്വങ്ങൾ കഴിയുന്നതും അന്ധവിദ്വേഷമുള്ളതും സാമ്രാജ്യത്വത്തെ ഒന്നുതന്നെ."

"ഈ അഭിപ്രായം ഇതുവരെ എറിയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ?" രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ ആവേശത്തോടെ തുടങ്ങി: "ഇതുവരെ റഷ്യ യുദ്ധത്തിൽ കൂടിയിട്ടുണ്ടല്ലോ. അപ്പോൾ നമ്മളും പ്രകടിയില്ല. ഇപ്പോൾ റഷ്യയെ ആക്രമിച്ചു. റഷ്യ യുദ്ധത്തിൽ പെട്ടു. അപ്പോൾ നമ്മളും പൊന്നും. ഇതല്ലേ പാർട്ടിയുടെ നയം? എനിക്ക് ഇന്ത്യയാണ് വലുത്. റഷ്യയല്ല."

"ഇന്ത്യയെ ജാപ്പാൻ ആക്രമിക്കാനാണോ ഒന്നും?" ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

"പ്രകടിതാ അഭിപ്രായം ഇതുവരെ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല? ഇനി കറുപ്പ് അങ്ങനെയായിക്കോട്ടെ" രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ തുടങ്ങി: "കറുപ്പ് നിങ്ങളെ റഷ്യൻ അഞ്ചാം പട്ടാലിക്കാരാണെന്നു പറയുന്നത്. പാസ്റ്ററും അങ്ങനെയൊണ്."

"പെട്ടപ്പ്"—ഗോപാലൻ അറിയി: "ഇനിയൊന്നും പറയാനും. തന്നെ പാർട്ടിയിൽ നിന്നു പുറത്താക്കിയിരിക്കുന്നു. ഇത്തരക്കാർ പാർട്ടിയിൽ വെച്ചു പുലർത്താൻ നിവൃത്തിയില്ല."

"ഞാൻ ഇ നല്ല തന്നെ പുറത്തു പോവാൻ ഒന്നുതന്നെ" രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ എഴുന്നേറ്റു: "ഈ നേതൃത്വം ഏതൊരു അവസ്ഥ കാര്യമൊന്നുമല്ല. ഞാൻ എഴുന്നേൽക്കാം"

പ്രാജ്ഞാശാസ്ത്രത്തിനായി തരിക്കാനും കൂടി തെക്കുമാണ്. നേതാജിയ്ക്കു തെറ്റു പറയിച്ചില്ല. അദ്ദേഹമാണ് ശരി."

"നിന്റെ ഒരു നേതാജി" ഗോപാലൻ തുടർന്നു:—"അവൻ ജാപ്പാന്റെ അഞ്ചാംപത്നിയാണ്." ഇതു പറഞ്ഞു മുഴുപ്പിച്ചില്ല. ഗോപാലന്റെ ചെങ്കിടത്തൊരടി വീണു.

"അവനോ?"—രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ വിണ്ടും കയ്യോങ്ങി. അപ്പോഴേക്കും ഗോപാലൻ അയാളുടെ കൈ കടന്നു പിടിച്ചിരുന്നു. ഞാൻ അമ്പരന്നു നിന്നു.

"അവനാണ്ത്ര-അവനി" രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ തുടർന്നു: "നേതാജിയെപ്പറ്റി രക്ഷരം പറഞ്ഞാൽ വായിലെ പരിശ്വാസം കാണില്ല. നോക്കിക്കോ."

"പിന്നേയ്" —ഞാൻ ഒരുവിധം ശാപയായി പറഞ്ഞു:—"നിങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള യുദ്ധം ഇവിടെവെച്ചു വേണ്ട. ഇതു രണ്ടാളുടേയോ അവർക്കു കാളുക്കുവേണ്ട. മേനോൻ പുറത്തു പോണം"

"പോയോളാം"—അയാൾ തുടർന്നു:—"ഇനി ഇങ്ങോട്ടു വരുന്നതില്ല."

"എന്നോട്ടു ദേഷ്യപ്പെടരുത്"—ഞാൻ തുടർന്നു:—"ഗോപാലനോട്ടു ഇപ്പോൾ പുറത്തു പോവാൻ പറയാൻ നിവൃത്തിയില്ല. അയാളൊളിയിലല്ലേ? നിങ്ങളോടേ എനിക്കു പറയാൻ നിവൃത്തിയുണ്ട്. പിന്നെ ഗോപാലൻ പറയുന്നതാണ് ശരിയെന്നാണ് എന്റെ അഭിപ്രായം."

"ഈ പട്ടികയിൽ ഞാനില്ല"

ഗോപാലന്റെ പിടി വിട്ടുവിട്ടിട്ടുകൊണ്ടു രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ കോണിമിങ്ങി മുററത്തേങ്ങി.

"രാധാകൃഷ്ണൻ"—ഗോപാലൻ വിളിച്ചു.

"ഹോഹോ"—രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ തിരിഞ്ഞു നിന്നു പറഞ്ഞു: "ഞാൻ റഷ്യയുടേയും നിന്റെയും പട്ടിക്കുട്ടിയല്ല" അയാൾ കത്തിച്ചു പടികടന്നു.

"ഒഴുകിനെയിരായി നിന്നു്"—ഗോപാലൻ തുടങ്ങി: "വളരെ എളുപ്പമല്ല."

"അടി എത്ര കണ്ടു വേദനിച്ച്"—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഓക്കാതിരിമണ്ണൊളളല്ലേ? കണക്കിന് കൊണ്ടു. സാറേല്ല"—ഗോപാലൻ തുടങ്ങി:—"ഇനി ഉത്തർ ചന്ദ്രനാണ്. ഇപ്പോൾ ഇവിടെയെത്തിയ കണാസനവർക്കൾ കണ്ടുപിടിക്കണം."

രാധാകൃഷ്ണമേനോന്റെ മോശാഭിമാനത്തെ ബോധ്യപ്പെടുത്തിയപ്പോൾ, പക്ഷെ, അയാൾ ഗവണ്മെന്റിൽ ചിന്തിക്കുന്ന ഒരു ജാപ്പോളിന്റെയായി മാറുന്നതിൽ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ വല്ലാത്തൊരു സമാധാനമുണ്ടായി. അന്ന് രാത്രി എനിക്ക് ഞാൻ സാധിച്ചില്ല. ആ ആത്മാർത്ഥതയുള്ള രണ്ടു സഖാക്കളുടെ മധ്യത്തിൽ ഞാൻ കിടന്നുറങ്ങു പോകുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി. മൂന്നിന്റെ പ്രവർത്തനത്തിലും മാത്രം രാഷ്ട്രീയപ്രവർത്തനത്തിലും രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ എന്റെ വലം കയ്യായിരുന്നു. ആ കൈ അടുപ്പോറുകയാണ്. മാതൃദ്രവ്യം ഒരു പക്ഷെ, ശത്രുവാവാൻ തുടങ്ങുക തുടങ്ങിയാണ്.

വെളുപ്പൻ കാലത്തു് ഞാനെന്നു മുമ്പെ. ഒരു മേയ്ക്കരസപ്തം എന്ന് പൊട്ടിക്കരയിച്ചു. ഗോപാലനെ ഒരു കൊച്ചു വിളിപ്പിന്നെപ്പോലെയ്ക്കു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു. മാത്രം നാമം ബാലനും നല്ല പൊട്ടി അറിയായ നിശ്ചിത നിമിഷംപോലെയെങ്കിലും, ബാലനെ ഒരു പോലീസുകാരൻ ഷുരിട്ട് കാവുകൊണ്ടു് ചവിട്ടിയൊക്കുകയാണ്. അയാൾ പൊതുവെ നാലോമ്പോലെയെങ്കിലും വിളിച്ചു കേൾക്കുന്നു. ഞാൻ വെളുപ്പൻ വാമനാഭി മുന്നോട്ടു നിൽക്കി. പോലീസുകാരിൽ ഒരാൾ എ

ന്റെ മണിക്കണ്ടത്തിൽ ലാന്നി കൊണ്ടിട്ടു. വെള്ളപ്പാത്രം നിലത്തു വീണു. ഞാൻ തേങ്ങിത്തേങ്ങിക്കുറഞ്ഞു.

“രൂപത്തിന് സഹായിക്കേടി” രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ കൂക്കിയാക്കുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി.

“നാണേ. നാണേ,” കുഞ്ചു എന്നു വിടിച്ചു കറുക്കിക്കൊണ്ടു ചോദിച്ചു:—“നീയെന്തിന് കരയുന്നത്? ഏ?”

ഞാൻ ഗുണപ്പെട്ടിട്ടും കിടക്കുന്ന സമയവും സന്ദർശം ചെയ്തിട്ടാൻ ഒന്നു രണ്ടു മിനുട്ടേളം സമയമെടുക്കേണ്ടി വന്നു. “എന്താ—എന്താ?”—കുഞ്ചു ഇടവിടാതെ ചോദിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

“ഒന്നുമില്ല കുഞ്ചു” ഞാൻ തുടർന്നു:—“ഞാനൊന്നു പേടി സ്വപ്നം കണ്ടു.”

“ഹോവ. ഞാൻ വല്ലാതെ പേടിച്ച്”— കുഞ്ചു പറഞ്ഞു.

“എന്താ?”—ഗോപാലൻ അയാളുടെ ലതാബാഗായി താഴത്തേക്കിറങ്ങി വന്നു ചോദിച്ചു. അയാൾ കോച്ച് അടിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു:—“എന്താ കുഞ്ചു പറയുന്നത്?”

“പെണ്ണു ചെറുതെ നിലവിളിക്കാ. ഞാനും പേടിച്ച്”

“എന്തേ?” ഗോപാലൻ ഏതോട്ടു ചോദിച്ചു.

“ഒന്നുമില്ല”—ഞാൻ തുടർന്നു: “വല്ലാത്തൊരു പേടി സ്വപ്നം.”

“അതൊന്നും സാരമില്ല” ഗോപാലൻ തുടർന്നു:—“ഞാനില്ലാൾ പോകുന്നു. നമുക്ക് ഒന്നോ രണ്ടോ പുതിയ ഷർട്ടുകൾ കണ്ടുപിടിക്കൂണം. ഈ ഭാഗത്തു വരുമ്പോൾ താമസിക്കാൻ.”

“തനിമുണ്ടോ പോണു?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അതെ"—ഗോപാലൻ തുടങ്ങി: "രാധാകൃഷ്ണന്റെ സ്വപ്നക്കേന്ദ്രം വേഗം മാറ്റമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. ഇപ്പോൾ കൈ തിരിയിരിക്കണം. ഞാൻ ഇങ്ങനെ അടുത്തു കാണാം."

"സമയമെന്തായി?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"മൂന്നര കഴിഞ്ഞു" ഗോപാലൻ തുടങ്ങി:— "പൊതുവായോട് നാളെ രാത്രി വടക്കനാക്കാട്ടിൽ വരാൻ പറയണം."

വടക്കനാക്കാട്ട് എന്നതു പാർട്ടി സമാജങ്ങൾക്കു മാത്രം അറിയാത്ത ഒരു രഹസ്യമേകത്തിന്റെ പേരിലായിരുന്നു. ഗോപാലൻ വാതിൽക്കൽത്തന്നെ പൂർണ്ണ കേന്ദ്രം. മുതൽക്കു ഗോപാലനെ പൂർണ്ണമായി അറിയാൻ ഉദ്ദേശിച്ചു.

"ഇങ്ങനെ എന്തെ രാധാകൃഷ്ണന്തോന്നാം ഗോപാലനാ കൂടി കൊണ്ടുവരുന്ന പാലോത്തരം?" മുതൽക്കു അന്വേഷിച്ചു.

"അവരെത്തൊക്കെയോ പറഞ്ഞു" ഞാൻ അത്രയും പറഞ്ഞു മുറുപ്പി പറഞ്ഞു. എങ്കിലും എന്റെ കരളിൽ ആ രംഗം നിന്നു നൃത്തം വെച്ചു.

തന്നെ പലനം; ഞാൻ കട്ടിത്തുറന്നുവെച്ചു കഴിഞ്ഞു പോയി. അന്ന് ആ രേഖയും വാങ്ങി, പറഞ്ഞുവെച്ചതും എത്തിച്ചു കൊടുത്തതും എന്റെ മുഴക്കലായിരുന്നു. കത്തുകളിലേക്കു കറുപ്പാലാസമാണെങ്കിലും അന്ന് മേൽ നോക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു. പിന്നെ അവർ അരികുള്ള കൂട്ടം അതു അറിഞ്ഞായിരുന്നു.

"ഒരു രണ്ടു പേർക്കുകൾ" അറിയുന്ന എന്റെ മുൻനിർദ്ദേശമായിരുന്നു പൂർണ്ണം. ഞങ്ങളുടെ വിട്ട് സമാജികമല്ല. ചാത്തു നായരുടെ വിട്ട് സമാജികനായിരുന്നു. ഒരു കൽ ജീവിതം പോലെയെ പറഞ്ഞു സമാജിക സമാജികമായിരുന്നു പിന്നെയും അതു നോക്കേണ്ട വിഷയം.

അവിടെ ലക്ഷിക്കട്ടിയമ്മ പണിയിക്കുന്നു. ഇടെ നളിനിയും കട്ടികൂട്ടുന്നു. നളിനിക്ക് കാര്യ പക്ഷവാതമാണ്. ഇടത്തെ കാലിന് പലമിറ്റാക്കെ മലന്നു കിടക്കാനേ അറിവു കഴിയൂ. അവിടെ കണക്കുകൂട്ടുകയല്ല. കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാർട്ടിയുടെ ബഹുപ്പെട്ട കാര്യ കടലാസ്സുകൂട്ടുന്നത് ദേവയാനി സൂക്ഷിച്ചു തരുന്നു. അത്രമാത്രം.

“പെൽട്ടുകൾ” ഞാൻ ഉഴവി.

പുഷ്പൻ കഴിഞ്ഞു മടങ്ങി വന്ന ഞാൻ നേരത്തേ നൂറ്റി ലേക്കു പോയപ്പോൾ മനക്കൽ നിന്നു വാങ്ങിയ പണം പാലോലിമത്താലൂക്കു നില്ക്കുകയായിട്ടുണ്ടെന്നു ഏറ്റുപിടിക്കുന്നു. ഞാൻ കാര്യം ചില പാമ്പിടയ്ക്കു സ്കാലത്താ വിട്ടിൻ ചെന്നു. അതുവരെ പലപ്പോഴും ഞാൻ ആ പണിക്കാരന്റെ വിട്ടിൽ പോയിട്ടുണ്ട്. അന്നുവരെ ആ പുരപണിയൊന്നു കണ്ടിട്ടില്ല. അന്നു അകത്തു കടന്നു ഒരു പരിശോധിക്കണമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു.

“സ്കാലത്താ പുരപണിയൊക്കെ ഒന്നു താണെന്നല്ലോ” ഞാൻ ചെന്ന ഉടനെ പറഞ്ഞു.

“ഇതിന്റെ ഉള്ളിലെന്തൊക്കെയുണ്ട്?”

“ഒക്കെ കടന്നു നോക്കിക്കോളൂ” സ്കാലൻ നമ്മുടെ നന്നു.

“ഞാനും വന്നായില്ലേ ഞങ്ങളുടെ വാലുകൂട്ടി?”—സ്കാലന്റെ വിട്ടുകാരി കാത്തിരിക്കരുതു എന്നു സഹതാപത്തോടെ ചോദിച്ചു.

“ഇനിയും രണ്ടു മാസം കഴിയണം, ഉമ്മേ. ഇന്നേക്കു നാലു മാസമേ ആയിട്ടുള്ളൂ”—ഞാൻ വിചാരിച്ചു കൊടുത്തു.

“ഇതൊന്നു ചാത്തു നായന്റെ വിട്ടിൽ കൊണ്ടുപോയി കൊടുത്തു വരണം സ്കാലൻ” ഞാൻ അത്യാത്മീയ സ്കാലന്റെ പക്കൽ കൊടുത്തു.

കുതുമ്പിയിലുള്ള വെളുത്ത തടി ചുരുട്ടി മുഖത്ത് വെച്ചാണ്. ഉമ്മറത്തെ രണ്ടു പല്ലു തേങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. എപ്പോഴോ മറുക്കും. അവയെക്കണ്ട വലിയ കാര്യമാണ്. ഞാനെങ്കിലും അത്യാവേശം നോക്കി കട്ടികളും പട്ടിണിയില്ലാതെ കഴിഞ്ഞു കഴിഞ്ഞു നോക്കി വെളുത്ത വിരോധം. സ്കാലർ വിട്ടുകൊണ്ട് അടിയന്തിരമായി വെളുത്തതും തെങ്ങൽ കടം കൊടുക്കും. പലിശയോടൊന്നിട്ടാണു കൊടുത്ത സംഖ്യ കടക്കിയിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ വിട്ടിട്ടുള്ള വിരോധിച്ചുണ്ടെങ്കിലും സ്കാലർ വിട്ടുകൊണ്ട് കൊടുക്കും. അങ്ങനെ തന്നെ സ്കാലർ വിട്ടിട്ട് പെട്ടെന്നുണ്ടാവുമ്പോൾ പച്ച-ചുവെ ഉള്ള ചുരുട്ടും കൂട്ടാൻ പെട്ടെന്നുള്ള സാധനങ്ങളും ഒരു തൊട്ടിക്കുപ്പായിലാക്കി തേങ്ങ കോടിപ്പല്ല കോട്ടി ചാരിച്ചുകൊണ്ട് ഉമ്മ കൊണ്ടുവന്നു തന്നു. ഒരു കടംബാധപോലെ നോക്കുന്ന വിട്ടുകാരും സ്കാലർ വിട്ടുകാരും കഴിഞ്ഞു കൂടി.

ഞങ്ങളുടെ വിട്ടിൽ, കൂകളിൽ ചിലരെക്കൊന്നു താമസിക്കാറുണ്ടെന്നും അവർ ഒളിയിലാണെന്നും അവരെപ്പറ്റി പുറത്തുവന്നും പാഞ്ഞുകൂടുന്നും സ്കാലർ കടംബാധം തന്നെയാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ഒരു ദിവസം രാത്രി കിടപ്പിന്റെ കൂടെ സ്കാലർ വെളുത്തു കൊണ്ടിരിക്കുന്ന പോലെയായിരുന്നു. അന്ന് അവർ നല്ല കോളായിരുന്നു. കിടപ്പിലായിരുന്നു രണ്ടുപേരും പെട്ടെന്നു കോളി ബന്ധിതനായി കൊടുത്തു.

“നല്ല ചെപ്പ് കോസർ” അതാണ് സ്കാലർ വിട്ടിനെപ്പറ്റിയുള്ള അടിച്ചാലം.

സ്കാലർ ചാത്തു നായരുടെ വിട്ടിലേക്കു പോയി. ഞാൻ സ്കാലർ വിട്ടിനകത്തു കടന്നു. ഇപ്പോഴൊന്നു പലിശ നോക്കിയിട്ടുണ്ടായിട്ടു കൂടാത്ത പലിശയോടൊന്നിട്ടാണു വിട്ടിൽ വെളിച്ചം കടക്കിപ്പോയി. കിട്ടിയിട്ടുള്ളവയെല്ലാം തെളുത്തു വെളുത്തു കൂടി. അവയെ രണ്ടിനും കൂടെ ഒന്നു കെട്ടുക

നിരിയുടെ ചൊരിച്ചും അമൃതം കടുത്തി വിടാൻ കഴിയില്ല. പടിഞ്ഞാററിയിൽ രണ്ടു മുറികളുണ്ട്. തെക്കെ മുറിയുടെ തീ തെ നല്ല ചുരുക്കി നിർത്തി മേലേ പരമ്പിട്ടു തൂങ്ങിക്കിയിരിക്കുന്നു. അതാണ് സ്കാലന്റെ ആപ്പിസു മുറി. ഒരു കൊടുമുള കൊണ്ടു കെട്ടിയ അർക്കോലിൽ കിടാവു കൊടുത്ത ബനിയനും സ്കാലന്റെ പണിമുണ്ടും കിടപ്പുണ്ട്. മാവിന്റെ പല കക്കൾ വൃട്ടിട്ടു വൃത്തങ്ങളായി ഒരു കൊച്ചു പെട്ടി സ്കാലന്റെ മട്ടിലിടാൻ വൃത്തിയുണ്ട്. ഒരു കോളമ്പി തലക്കൽ നിലത്തു വെച്ചിരിക്കുന്നു. പുറത്തുള്ള ഓവിലും, ഒളിയിലുള്ള സുഖവിനാമു മൃഗമൊഴിക്കുന്നതെങ്കിൽ പുറത്തു വരികയെന്നു വേണ്ടിവരും.

"അഞ്ചൽക്കാവശ്യം വന്നാൽ നിങ്ങളെപ്പോലെ സഹായം ചെയ്തിട്ടേ?" എല്ലാം നോക്കിക്കണ്ടു പുറത്തു കടന്ന ശേഷം ഞാൻ ഉത്തരം ചോദിച്ചു.

"അതൊക്കെ" എന്ന് വേണമെങ്കിലും ഞാനും ഒന്നു ചാപ്പി ഉറും ചെയ്യാം." ഉമ്മ നമോഷണമാടെ സമ്മതിച്ചു.

"വേണ്ടിവന്നാൽ കൊള്ളു ആരെ അറിയാതെ ഇവിടെ താമസിപ്പിച്ചുകൂടെ" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"താമസിപ്പിക്കാതെ ചെയ്യാതെ, പക്ഷെ അത്ഭുതം കല്പോല് വല്ലോരോടും പാഞ്ഞാലോന്നാ"-ഉമ്മ പറഞ്ഞു— "അല്ല അല്ല എല്ലാർ ചോദി പാഞ്ഞാലോ?"

"മുഹമ്മദുലകിം തള്ളിയൊക്കെ അറിയാം. കലിദയോടും ഞാൻ പറഞ്ഞു ശരിക്കുപ്പടത്തിക്കൊള്ളാം." ഞാൻ ഉടനെ: "അവരൊന്നും പുറത്തു പറയില്ല."

"നാൻ ഒരു ഞാൻ വരും"— ഉമ്മ ചാപ്പി.

"എന്നാലും സ്കാലന്റെ പറഞ്ഞു അവനെ അറിയിപ്പിക്കണം. ഇവിടെ വരുന്ന വന്നാൽ അത്ഭുതം ഉണ്ടാകും."

"ഇപ്പോഴത്തെ വേണോങ്ങൾ. ആരെ ഇങ്ങനെയല്ല
ടി." ഉത്തരം: "നൊ മാപ്പുണ്ട്" ഓരോരൊക്കെ പൊ
ത്ത തന്നോടോ. നാളെ ആ കറുത്ത മനിയൻ്റെ കൂടെ തന്ന
കു പോയിട്ടു കാണണ കാണണ മക്കാനിന്നൊക്കെ ചായ
മാങ്ങിക്കൊടുത്തുതന്നു."

"എന്നാൽ ഞാൻ പോട്ടെ." ഞാൻ മൂറാത്തിയോണി തു
ടൻ: "ഒന്നാണു് ബുദ്ധിമുട്ട്..."

"അതെന്താ?" ഉത്തരം: "ചോദിച്ചു."

"അകത്തു പെരിച്ചുകിട്ടി. പിന്നെ മുത്തമൊഴിയാൻ
കൊല്ല ഇല്ല." ഞാൻ തുടർന്നു: "ഒളിവില്ലാത്ത ആളു് പകലെ
പുറത്തിറങ്ങിയാൽ പിറവിയുണ്ടോ."

"അതിനൊക്കെ വഴിയുണ്ടാവാം." ഉത്തരം: "വിചാരിച്ചു ത
ന്നു. "ഒരു കണ്ണുകൊണ്ടു വാങ്ങിവെച്ചോട്ടെ. മോതിരു് എ
ടുത്തു കൊണ്ടു പോയി തുത്താൻ പോരെ? മനിയൻ്റെ
കുടുംബം സാക്ഷാൽ വന്നാൽ മനിയൻ്റെ?"

"ഒരു ചെൽട്ടായി" എന്നീ ഒരു സമാധാനമായി. വാഴ
യിൽ കലയാണിയുടെ വിട്ടുകൊടുക്കുകയാണെങ്കിൽ നല്ലൊ
രു ചെൽട്ടുകൂടിയിട്ടായി എന്നു ഞാനുറപ്പിച്ചു. അന്നു
വൈകുന്നേരം സൂര്യൻ വിട്ടു പോയ അമ്പലമുക്ക് വിട്ടിലൊന്ന
പോകണമെന്നു ഞാൻ ഉറപ്പിച്ചു.

സൂര്യൻ വിട്ടു ഉടനെ ഞാൻ വാഴയിൽ കലയാണിയുടെ
വിട്ടിലേക്കു നടന്നു. അമ്പലത്തിന്റെ പിന്നിൽ ചിറങ്ങാ
റുവാക്കു് മാറി ആകാശം മുട്ടുന്ന ഒരു പുലരുത്തുറയാണ് വാഴ
യിൽക്കാണുടെ വളപ്പു്. ആ നാട്ടിലെ കാലകോഴികളുടെ
ജന്മസ്ഥലമാണു് ആ പുലം. എവിടെനിന്നു നോക്കിയാലും
ആ പുലം ഉയർന്നുനില്ക്കുന്നതു കാണാം. അവിടെ കലയാണി
യും അമ്പലമുക്ക് അമ്മയും ഓടിക്കൊണ്ടിരുന്നു മാത്രമേയുള്ളൂ.

വിട്ടിനു തട്ടുണ്ട്. ആ വീട്ടു കിട്ടുകയാണെങ്കിൽ വളരെ ദൂരം കയ്യാടുന്നതാണ്. പക്ഷേ, അപ്പന്റെ അമ്മ ഒരു 'പടവെട്ടി'ക്കാളിയാണ്. അവരെല്ലാ പാവമെന്നായിരുന്നു എനിക്കുണ്ടായിരുന്നു ഭയം.

ഞാൻ വാഴയിൻമുളുന്ന കയറിനപ്പോൾ കല്യാണിയുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവൾ വാരിയത്തേയ്ക്കു നെല്ലു കഞ്ഞാൻ പോയിരുന്നു. കഞ്ഞാനും അവിടെയുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവനു മനക്കിലെ പട്ടക്കളെ പോക്കലായിരുന്നു പണി. അവൻ പട്ടക്കളെ മുളയ്ക്കാൻ പോയിരിക്കുന്നു. ചിന്തനേയിയമ്മ കര വാക്കുകൾവെട്ടുന്നത് നാറുപടി തൊഴി കളയുകയാണ്.

"എന്താ ഇന്ന് ഇതിലെയൊക്കെ നടക്കുന്നത്?" ചിന്തനേയിയമ്മ ചോദിച്ചു.

"അങ്ങനെ പോന്ന്—ഞാൻ കൊടുക്കൻ മറുപടി കൊടുത്തു.

"എന്താലും?"—ചിന്തനേയിയമ്മ വിട്ടില്ല.

"എടുത്തു? കല്യാണി?"

"എന്താ, കല്യാണിയോടെ പറയൂ? എന്താലെന്നിരിക്കാം കേൾക്കും വേണ്ട."

"നിങ്ങളോടും പറയാം." ഞാൻ തുടന്നു:—"ഒരാൾക്ക് പത്തു ദിവസം ചോറുകൊടുക്കാൻ കഴിയും ഇവിടെ എന്നു നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കാം" ഒരു രാത്രി." ഞാൻ ഒരു സ്വന്തം എടുത്തു കൂട്ടി.

"ബിടെ ഓട്ടലൊന്നും അല്ല."

"നമ്മുടെ നാട്ടിൽ ചോറുകൊടുക്കാനും ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ടുണ്ടെന്നാണ് ഞാൻ ചോദിക്കുന്നത്. മറ്റൊരാൾ ചില വിന തരും."

"അതു നാറുകത്തായിപ്പോകൂ? ബിടെത്തരവു." ചിന്തനേ

യിരുന്ന ഇദ്ദേഹം:—“ബുദ്ധ വല്ലഭനും കൈയൊന്നും അടുപ്പിൽ തിപ്പട്ട്. ബുദ്ധനെ ഇല്ലായയും വല്ലഭനെയും മറന്നൊരു അറിയിക്കണമോ.”

“അതൊന്നും സാരമില്ല. അയാളുടെ ചിലവിന്നു വേണ്ടുന്ന പിള്ളയെ കൂടാതെ തന്നെ. വെച്ചു വിളമ്പിക്കൊടുക്കണമെന്നു വല്ലഭനും വേറെയും തന്നെ.”

“അതു വേണ്ടാ നാണേ, ഒന്നിനക്കേറ്റാലും പോന്ന ഒരു ചെണ്ണ തന്നെ ഇല്ലാമെങ്കിലും റിക്കിൾ നാലുക്കാരെ പാർപ്പിച്ചുവോ!”

“അവരവരുടെ നില അവാവരുടെ കയ്യിലായാൽ ഒരു തരക്കേടും വരില്ല.”

“എനിക്കിതു രണ്ടും ആണ് ചേടി. ചോറുകൊടുക്കുന്ന പറഞ്ഞു വേണ്ടപ്പോലെ കൊടുക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലെങ്കിൽ അതൊരു മോശം. പിന്നെ പതിനെട്ടും തിരഞ്ഞു പത്തലിച്ചുനിക്കണ ഒരു ചെണ്ണം.”

“ആട്ടെ, നിങ്ങളാലോചിക്കിൻ”—ഞാൻ ഇടന്നു: “നാളെത്തന്നെ വേണ്ടമെന്നില്ല; രാത്രി കഴിഞ്ഞിട്ടായാലും മതി. ഒട്ടക്കൂടെ കയ്യിന്നു സ്തുത തുറക്കുപോക്കുകയാലും മതി.”

തെവിയത്തിൽ ഇട്ടിച്ചിരിയെ സമ്മതിച്ചു കിട്ടിയാൽ മതി. പിന്നെയൊക്കെ വേണ്ടതുപോലെയാക്കാമെന്നതിന്നുറപ്പുണ്ടായിരുന്നു. കയ്യെറിപ്പാട്ടിന്റെ പാദം റിക്കിൾകളും കല്യാണിയാണ് എനിക്കു സൂക്ഷിച്ചു തന്നിരുന്നത്. കണ്ടതന്നെ ആരു വിചാരിച്ചതാണ്. അവർ വാൾപോസ്റ്റു പതിക്കാനും സന്ദേശങ്ങൾ എത്തിക്കാനും മിടുമിട്ടുകൊണ്ടാണ്. ബാലനേയും മറ്റും അറസ്റ്റ് ചെയ്തു ദിവസം അവർ പേഴ്സി സിമൻറ പീടിയിൽ പെടാതെ സൂത്രത്തിൽ രക്ഷപ്പെട്ടതാണ്.

ജീഞ്ഞുനില്ക്കുന്ന ഗുഡ്സ് വണ്ടികളുടെ പെട്ടിയുടെ ചുവട്ടിൽ ഇരുന്ന വാൾപോസ്റ്ററിന്മേൽ പല തേളുകൊടുക്കുകയായിരുന്നു അവന്റെ ജോലി. അവർ പരമേച്ച പോസ്റ്ററുകൾ രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ കൊടുക്കുകയും അയാളുടെ വാഗ്ദാനത്തിൽ പതിക്കുകയുമായിരുന്നു ചെയ്തിരുന്നത്. അപ്പോഴാണ് പോലീസനായാട്ടു വന്നത്. രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ ഓടി രക്ഷപ്പെട്ടു. പോലീസിനുകാർ, പതിച്ച പോസ്റ്ററിന്റെ അടുത്തു വന്നു പോക്കറുലായ്ക്കു ചീറ്റി അതു അടർത്തിയെടുത്തു. നഗരം വിട്ടുനൂതവരെ രോസമടക്കിയിരുന്നിട്ടാണ് അവൻ രക്ഷപ്പെട്ടത്.

“ഇവിടെ താമസിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ മാസം പതിനഞ്ചു രൂപയ്ക്കു വീതം അയാൾ ചിലവഴിക്കുകയും അതിൽ ചിലതെടുക്കിയെടുത്തു വെച്ചുവെച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തുടങ്ങി. “നിങ്ങൾക്കു സാധിക്കില്ലെങ്കിൽ അയാൾ വേറെ വല്ല വിധത്തിലും അധികം ചെലവഴിക്കും. ബുദ്ധിമുട്ടാണെങ്കിൽ വേണ്ട.”

അക്കാലത്തു ഒരു ഹയർക്കോളേജ് കീഴ്ച പത്രമുണ്ടായിരുന്നതെന്നു ഗവണ്മെന്റിനു അറിഞ്ഞപ്പോൾ അയാളെ താമസിപ്പിക്കുവാൻ പതിനഞ്ചുരൂപയ്ക്കു കൊടുക്കണമെന്നു പറയുന്നു. ഒരു കടംബത്തിന് തികച്ചും സുഖമായി കഴിഞ്ഞുപോയതിനാലുള്ള ഒരു തുക!

“ബാങ്ക് ആവുമെന്നു പറഞ്ഞാൽ”—എന്റെ സുരക്ഷയ്ക്കു കൊണ്ടു. ആ പെട്ടുനിന്നിരുന്നതെല്ലാം മധ്യസ്ഥനായ ഒരു മുമ്പിൽ ചിലതെടുക്കിയെടുക്കുക എല്ലാ പുനഃവിചാരങ്ങളും തകർന്നു തരിപ്പണമായി.

ഒരു ചാക്ക് ഒന്നാംതരം അരിയെ പത്തുരൂപയ്ക്കു വാങ്ങി തുടങ്ങുന്ന ആ കാലഘട്ടത്തിൽ ഞാന്റെ ചിലവിന് പതിനഞ്ചുരൂപയ്ക്കു കൊടുക്കുന്നതു കറുപ്പുകിടമെന്നെന്നു അറിയാ

என்கின்றான். இது மூன்று விலாசங்களிலும் ஒரு நூற்
கூறியுள்ள மூலக் கித்தாபம் என்ற சொல்லுமேயுள்ளது.

പാർട്ടിയിക്കാർക്കുകൂടി ഉപയോഗിക്കാൻ വാഴമിൻ കായുടെ വിട്ടിട്ട 'മധുര' എന്നും സ്വാവർത്ത വിട്ടിട്ട 'തൃശ്ശി നാപ്പള്ളി' എന്നും നാമകരണം ചെയ്തു. സുരക്ഷിതങ്ങളായ രണ്ടു ചെർച്ചകൾ കിട്ടിയിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ പാർട്ടിയുടെ താലമുഖത്തിനറിയിക്കു നിശ്ചയിച്ചു ചെയ്തു.

ഇട്ടത്തിൽ പറയട്ടെ, പാർട്ടി നിയമവിരുദ്ധമായി പ്രവർത്തിക്കുമ്പോൾ ഞാൻ എന്തിനെ സമീകരിച്ചിരുന്നുവെന്നും പാട്ടിയിൽപ്പോലുള്ള ഉപരോധിച്ചിരുന്നതുമായ പേർ രാഷ്ട്രത്തെ നശിപ്പിക്കുന്ന രാഷ്ട്രകൃഷ്ണന്മാർ പിന്മാങ്ങിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ എന്റെ പേർ രാഷ്ട്രകൃഷ്ണനെ നശിപ്പിക്കാൻ. രാഷ്ട്രകൃഷ്ണന്മാരെക്കാൾ കാര്യവദനായ പ്രരോസിറ്റുകാരന്റേ ഡിസ്ട്രിക്ട് കമ്മിറ്റിയിൽ സിക്രട്ടറിയുടെ ഒരു സമീപിക്കാൻ എനിക്ക് സാധിച്ചു.

ഞാൻ പാർട്ടിയോടു ബോധവും ബഹുമാനവുമുള്ള പ
ലമിൻനിന്നുമായി പത്തുപ്രകൃതിൽ കായാന്തനെ സംഖ്യ
നുകോന പരിചിപിന്നം; ഉളിവിനുള്ള പാർട്ടിപ്രവർത്ത
നാന്റെ ഭക്ഷണത്തിന് പല വിട്ടുകളിൽനിന്നും പിടിച്ചാ
യായി ഒരു പായോളം അടിയും.

ഭരണാനന്ദം കിടന്നു ചേർത്തിലും തൃപ്തിനാപ്തിയിലിരിക്കുന്ന പട്ടാഭിമാനം നാശമായി. പ്രാദേശികസംവാദങ്ങൾക്കു നേതൃത്വം നൽകിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

"കലിദാസ് ഇന്ത്യ"—ഒരു ദിവസം പുലർച്ചയിൽ ഒരു കോളിനാമ്പിനെ ചുമതകളിലൊക്കെ ഈ കൂമ്പാലാകൃതി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ഇംഗ്ലീഷിൽ Do or Die എന്ന കൂമ്പാലാകൃതിയും, പാട്ടിലൂടെ പുലർച്ചത്തോറോളം തന്നെ ശക്തിയുള്ള മറ്റൊരു നാട്ടിലെ നാഷണൽ പുലർച്ചത്തോറോളം തട്ടു കൂമ്പാലാകൃതിയും പരസ്യപ്പെട്ടു.

ജാപ്പ് വിരോധം

ജാപ്പനുക നല്ല മനുഷ്യ ചിന്തിതമാണ് കണ്ടുകിട്ടിയതോടേ നമുക്കൊക്കെ വിധി മാറി. ആ പക്ഷ് പരാത്ര മമിളാതെ തർകാർക്കങ്ങൾ നടത്താമെന്ന ദിക്കായിരിക്കുന്നു. യുദ്ധകാല പരിതഃസ്ഥിതികൊണ്ട് സാധനവില കയറി കൊണ്ടിരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും ഞാൻ കൊടുക്കുന്ന അഞ്ചു രൂപികൾക്കൊണ്ട് പരന്നോടിയത്. ഒരുവിധം ദിവസങ്ങൾ ഉന്തിനിൽക്കുകയാണിത്. ഞെൽപ്പുകൾ സൂക്ഷിത്തന്നിട്ടുണ്ട്. ഞാൻ കൂടുതലായി സ്കൂളിൽ പോയിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

ഞെൽപ്പുക സ്കൂളിലുണ്ടായിരുന്ന രണ്ടു സെക്കൻഡറി കൈനാമഗ്രാപകന്മാർ, യുദ്ധസേവനത്തിനാപോയി സ്ഥലം ഒഴിവാക്കിയിരിക്കുകയാണ്. കുറച്ചുദിവസം മുമ്പാളുകൂടി അഞ്ചു രൂപകൾ നടത്തിപ്പോന്നു. പൊതുവായും വാരിയ നാ കുന്നനാൽ കൂടി ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു വാൾപോസ്റ്റ് പരിച്ചുകൊണ്ട് കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാട്ടികളുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ നാട്ടിൽ പ്രചരിപ്പിച്ചിരുന്നു. അദ്ധ്യാപകസംഘടന വിദ്യാഭ്യാസം നിലനിർത്താൻ പുതിയതൊരുക്കുകൊണ്ടുതന്നെ ഉറപ്പു നിൽക്കുകയാണ്.

അതേസ്കൂളിൽ എട്ടാംതിയതി. ഗാന്ധിജിയുടെയും മറ്റും നേതാക്കളെ അറസ്റ്റ് ചെയ്തു വിചാര കാട്ടുന്നിപ്പോലെ പര

ന്നു. ജനങ്ങൾ ക്ഷുഭിതരായിരുന്നു. ഹൈന്ദവകളിലും കോളേജുകളിലുമുള്ള വിദ്യാർത്ഥികൾ പാഠിപ്പു മുടക്കി, പുത്തുവന്നു. പല ഭാഗത്തും നാശകപ്രവൃത്തികൾ നടന്നു. ഞങ്ങളുടെ വിട്ടിന്നടുത്തുള്ള റെയിൽവേയിലെ ഒന്നരണ്ടു ഇന്ത്യൻ ഉത്പാദനങ്ങൾ വലിച്ചുനീക്കി. അറബിക്കടലിൽ ജാപ്പനീസ് റബ്ബർ ബോട്ടുകൾ കണ്ടുവെന്നും, ചിലർ ഹിറോഷിമിയിൽ ഇറങ്ങിയെന്നും മറ്റും സമസ്തനീപ്രസ്ഥാനപോലെ ആളുകൾ പറഞ്ഞു പറഞ്ഞു. സ്കൂൾ ഫിഫ്റ്റിന്റേസ്റ്റേറ്റ് കേരളനായ മണനെഴുത്തച്ഛൻ ഡിവിറ്റിച്ച് സാമ്പ്രാജ്യതപത്തിന്റെ യുദ്ധ ചരണത്തിലെ സജീവപ്രവർത്തനമായിത്തീർന്നു. രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ സ്കൂളിന്റേതായ വെട്ടു പാതിയിലധികം ഷിപ്പിംഗായ മട്ടിൽ പ്രവർത്തിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. എന്റെ ബാലനായ ചാത്തു നായരും കേശവമേനോനും, ശിക്ഷാധിപ കഴിഞ്ഞു മടങ്ങി വന്നു. കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാട്ടിയുടെ നിരോധനം നീക്കിയ കിലും ഉളിവിവൃണായിത്തന്നെ പത്തു വാർഷികം പിൻപെട്ടിട്ടു.

“പടയോട്ടങ്ങളെ നാട്ടാരെന്നും പടിക്കലത്തിലാപ്പാൻസൈന്യം” എന്നൊരു പാട്ടു സർവ്വതൃപ്തമായിട്ടു. കമ്യൂണിസ്റ്റ് പാട്ടി ജാപ്പ് വിരോധമേളകൾ നടത്താൻ പാടിപ്പിയിട്ടു.

ഒരു ദിവസം ‘മധുര’യിൽ വെച്ചു പാട്ടിയിട്ടുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങളെ ഒരു യോഗം വെച്ചു. മോഹാലാലാ കിടാവുവും ആ യോഗത്തിൽ പങ്കെടുത്തിരുന്നു. ബാലൻ, ചാത്തുനായർ, അശ്വമേനോൻ, ചൊതുവാൾ, വാരിയർ, കോന്നൻ മുതലായവർ പങ്കെടുത്തു. ആ യോഗത്തിൽ വെച്ചു തന്നെ പാടി പാടിയിലെ വായനശാലക്കുള്ളതെല്ലാം ഒരു ജാപ്പ് വിരോധമേള നടത്തുവാൻ പരിപാടിയിട്ടു. വിവിധ കലാപരിപാടികളോടുകൂടി ജനസമുദായത്തെ മുഴുവൻ ജാപ്പ് വിരോധി

കളാക്കാൻ ഓരോ സഖയും കഴിവിന്റെ അങ്ങേയറ്റം വരെ പ്രവർത്തിക്കുമെന്നു തീരുമാനിച്ചു. ജാപ്പോജൻറുകൾക്കു പ്രവർത്തനത്തിൽനിന്നും നാട്ടിലെ ശതാഗതത്തെ നിലനിർത്തുവാൻ തെയിമുകൾക്കും പാലങ്ങൾക്കും കാര്യരക്ഷിക്കണമെന്നും തീരുമാനിച്ചു.

വൈകുന്നേരം ഏഴു മണിയായാൽ ആറു സഖക്കാൾ — ബാലൻ, ചത്തു നായർ, കേശവമേനോൻ, പൊതുവാൾ, വാരിയർ, കണ്ണൻ — ഇവർ വടിയും കട്ടാരയുമായി തെയിൽ വെക്കുവാൻ പുറത്തു പോയും. ഗവണ്മെന്റും കാവലിനേർക്കും കൈമാറ്റമായിരുന്നു. ഏതാൽ ആ ഏർപ്പാടിനു കേന്ദ്രത്തിൽ പാടിപ്പോയി യാതൊരു ബുദ്ധിമുട്ടായിരുന്നില്ല. പോലീസിനുകാർ, ഡിപാർട്ട്മെന്റുകൾ, അറും കോർട്ടും അർദ്ധമായിരുന്ന ഒരു വലിയ വിഭാഗം താഴ്ന്ന ഗവണ്മെന്റു തെയിൽവേ കാവലിനേർക്കും കൈമാറ്റമായിരുന്നു.

ആ കാവലിനിടയിൽ നടന്ന രസകരമായ ഒരു കഥ വാഴയിൽ കണ്ടാൽ പാഞ്ഞു ബാറിപ്പോഴും കാണുന്നു.

ഇർനാട്ടിൽനിന്നു വന്ന ഒരു കാവൽക്കാർ കൈ കാട്ടി കാവലിന്റെ അടുത്തുനിന്നു തെയിൽ കാക്കുകയായിരുന്നു. രാത്രിയോ മണിയായിരിക്കണം. പെട്ടെന്നു കൈകാട്ടിക്കാലിൽനിന്നു ഒരു ശബ്ദമായി. അതുവരെ ചുവന്ന നിറത്തിൽ കാക്കിയിരുന്ന വെളിച്ചം പച്ചയായി മാറി. നേരെ നിന്നിരുന്ന കൈകാട്ടിക്കാലിന്റെ കൈ താണിരുന്നു. മേൽക്കാൾ കൈകാട്ടി മാറി. അയാൾ കാക്കിയിരുന്നു. പരിട്ടമിട്ടിരുന്നു. ഭയപ്പെട്ടിരുന്നു.

വെളിച്ചം മാറിയിരുന്ന, സ്റ്റേഷൻ മാസ്റ്ററും പോർട്ടലും അയാൾ പലപ്രകാരത്തിൽ തെയിലിന്റെ സമുച്ചിതമായിരുന്നു. ചുറ്റും ഒരു പാലം ജാപ്പോജൻറുകാർ തെയിൽ വെക്കുകയായിരുന്നു. പാലി മാറിപ്പോയി ചുറ്റും കൈമാറ്റമായിരുന്നു.

അതായിരുന്ന കോല്ലാക്കൻ വിളിച്ചു. "തെത്തുംപിടിം കിട്ടാതെ വളരെ നേരം തിരഞ്ഞു. വണ്ടി ചുളം വിളിച്ചു കൊണ്ടു വരവായി.

"അ കോൽക്കാൽ ഏവിടെപ്പോയി" സ്റ്റേഷനിലേക്കു അലറി.

"ഇവിടെമുണ്ട്"—പോകിച്ച വിറച്ചുകൊണ്ടു കോൽക്കാൽ സ്റ്റേഷനിലേക്കു ചുമൽ പാഞ്ഞുവന്നു. അപ്പോഴേക്കു വണ്ടി വന്ന കയ്യാട്ടിക്കായിൽ അടുത്തുനിന്നു. കയ്യോളം ഗാഢം കറു വീണ്ടു വണ്ടിയിൽനിന്നിറങ്ങി.

"എല്ലാവരീ?"—എല്ലാവരും അനേക്കി.

"ഞാൻ ഈ കയ്യാട്ടിക്കായിൽ ചുമട്ടിൽ കാൽ നില്ക്കുകയായിരുന്നു." കോൽക്കാൽ പരിഭ്രമിച്ചുകൊണ്ടു തന്നെ—"ഞാൻ ആ കാലിൽ ചുമട്ടിലുള്ള ചുമന്ന വെളിച്ചത്തിൽത്തന്നെ വായിക്കുകയായിരുന്നു. പെട്ടെന്നു 'കട' എന്നൊരു ശബ്ദം കമ്പി വെണു പൊട്ടുന്ന ശബ്ദം കേട്ടു. ആ വിളക്കു പച്ച നിറമായി. നോക്കി നിന്നിരുന്ന ഒരു കടന്നു തുടങ്ങിയിരുന്നു. ഞാൻ അടുത്തൊക്കെ നോക്കി. ഓരോരുത്തരും കണ്ടില്ല. ഇപ്പോൾ അതു നേരത്തെന്നായിരിക്കുന്നു. ചുമന്ന വെളിച്ചമാണ്. കൈ നേരെ നീട്ടുന്നു. നോക്കൂ" യജമാനനെ ഞാൻ ചുമട്ടിൽ പോളു തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്." കോല്ലാക്കൻ സത്യം ചെയ്തു.

പോട്ടർ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു—"ഞാൻ സിറനൻ കൊടുത്തപ്പോൾ കൈ വന്നതാണ്."

എല്ലാവരും വിളിച്ചുകൊണ്ടു നടന്നു വിട്ടു. പോട്ടർ അവിടുത്തെച്ചെന്നു വിന്നും സിറനൻ കൊടുത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നോ. കണ്ടാൽ ആ കോല്ലാക്കൻ കഥ പറഞ്ഞു. ഒരു അറിയിക്കുന്നതു കാണുന്നതെന്നാണ്.

“ജാപ്പാൻ വരുന്ന” —പൊതുവാൾ നാടികൾ ഭക്തി, ലും മേലിലും നടന്നു പ്രചാരവേല ചെയ്തു. ജാപ്പാതമണത്തിൽനിന്ന നാട്ടു രക്ഷിക്കാൻ ജനങ്ങളെ അണിനിരത്തേണ്ട സമ്മേളനത്തിന് വരണം വിനിയോഗിച്ചു. അയാളുടെ പ്രചാരവേലകൊണ്ടു പൊതുവിട്ടുളിയ നാട്ടാൽ അയാൾക്കൊരു ബിരുദം അനുവദിച്ചുകൊടുത്തു — “ജാപ്പാൻ മാന്ത്രിക”

“കവിതാ” ഇന്ത്യ —“ജന്മ” എന്നും —“വ്യത്യസ്തതയെക്കുറിച്ചുള്ളതുക” —“യുദ്ധം” എന്നും തുടങ്ങിയ മുദ്രാവാക്യങ്ങൾ പ്രസിദ്ധീകരിച്ചു പ്രത്യക്ഷപ്പെടുകയായിരുന്നു. കേരളവേദനോർമ്മയ്ക്കുവേണ്ടി വന്നപ്പോൾ ഉടൻ ഉറപ്പു കരുതിയെടുത്തു. പ്രാദേശികനായതാണ്. ദേശീയവാദികളുടെ പുതിയ മുദ്രാവാക്യം കണ്ടാൽ കേരളവേദനോർമ്മ കവിതയും. അയാൾ അഭ്യർത്ഥിച്ചു: “ആ ചൊറിയെ കണ്ടാൽ ഞാൻ അവന്റെ കാലടിപ്പൊക്കും.”

ജയിലിൽനിന്നു വന്നതിനുശേഷം കേരളവേദനോർമ്മയെ കണ്ടിരുന്നില്ല. ഒന്നു കാണാൻ കൊണ്ടുപോയി നോക്കിത്തന്നു. വളരെ ദിവസത്തേക്കു കാണാൻ മാത്രം സാധിച്ചില്ല.

“അവനെക്കൊണ്ടു കണ്ടിട്ടു രണ്ടു പൊട്ടിക്കണ്ടം” —പിന്നാലി തുടന്നു: “അവനും അവന്റെയൊരു നേതാവിനും!”

“അടിച്ചു താഴ്ന്നതും ഉണ്ടാകാനാണോ ഭാവം?” —ഞാൻ വിവരിച്ചു കൊടുക്കും: “അറബിസീബ്” പൊട്ടിക്കണ്ടം അങ്ങനെയാണ്. ഒപ്പംവിന്റെ അനായാസികൾ ചേർന്നു വാഗ്ദാനം ചെയ്ത പൊട്ടിക്കണ്ടം അങ്ങനെയാണ്. അടിച്ചുപറയുന്നതിനാൽ അടിച്ചിട്ടൊന്നും കാര്യമില്ല. ഉണ്ടെങ്കിൽ നിങ്ങൾ അടുത്തുനിന്നു നല്ല കട്ടിയായതുകണ്ടം വന്നുവല്ലോ.”

“കാൽക്കൊക്കെ ശരിയാണ്” പിന്നാലി തുടന്നു: —“അവൻ ഗോപാലനെ അടിച്ചില്ലേ? അവന്റെ അടിയുടെ പൂ

തിരുവനന്തപുരം: അമ്പലമുക്ക് അടിക്കാൻ എന്തിനായിരിക്കണം?'

എന്നു പറഞ്ഞാലും എന്ത വിചാരിച്ചുകൊണ്ടുണ്ടാവാം അ
യാൾ നമ്മനികിട്ട. അയാൾക്ക് രാഷ്ട്രാന്തരീണമെന്നൊരു
പൊട്ടിലു തിര.

ആദ്യപിരോധമേളക്കുമാറിയുടെ പ്രസിഡണ്ട് കട്ടി
 തന്ന രാമായണം. സിംഹാലിപി പത്രവാക്യം. വായനശാല
 യിൽ പ്രസിദ്ധമായതായിത്തന്നെ മോശാഹി നിന്ദനങ്ങൾ
 ഉണ്ടായി.

[illegible]

എല്ലാത്തരം കലകളും പ്രകാശിപ്പിക്കണമെന്നാണ്. നാടകം, മനോരമ, ഓട്ടോമൊബൈൽ, അയ്യപ്പൻപാട്ട്, പുളപ്പവൻപാട്ട്, പരിവർത്തനം, നൈശ്വര്യം, കമ്മി, ഹോലോഡം—അങ്ങനെയെല്ലാം.

കുതിരമ്പരാൻകൂടി ജാപ്പ് വിരോധത്തിൽ ചെങ്കുത്തം പ്രോട്ടേക്ട് ജാപ്പ് വിരോധപ്രവർത്തനത്തിൽ ആളുകൾ തിരഞ്ഞെടുത്തു. എന്തിനും തയ്യാറുള്ള പത്തുനൂറു വെട്ടുപ്രകാശം. ആ പ്രവർത്തനംകൊണ്ട് പാവപ്പെട്ട അധികാരസമരം വിരോധം ജയിലിൽ പോകാനിടവരില്ലെന്നും ബോധപൂർവ്വമായോ കട്ടിത്തമ്പരാൻകൂടി പ്രതിരോധംചെയ്യുന്ന എല്ലാ വെട്ടുപ്രകാശം അണിനിരത്തും.

"മമ്മൂക്ക" എന്നൊരു നാടകം ആരോ തിരഞ്ഞുപിടി

ച്ച കൊണ്ടുവന്നു. അതു അഭിനയിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ജാപ്പാൻ കിഴക്കേ പ്രദേശത്തു കിടന്നു നരകിക്കുന്ന ഒരു മലയാളിക്കുടുംബത്തിന്റെ കഥയെക്കുറിച്ചു അതിലെ ഉള്ളടക്കം.

“ജാപ്പനീസോൾ” കഥകളി നടത്തുന്ന ഒരു സെറൂണ്ടെന്നു കേട്ടു. നൂറുറുപ്പിക വേരിലും കൊടുക്കാമെന്നു കരുതു ചെയ്തു അവരെ വരുത്താൻ തിരുമാനിച്ചു.

ജാപ്പനീസോൾത്തുടങ്ങി. പാലം, കുത്തി. കൊല്ലം അങ്ങനെ പലതിനും സൗകര്യമുണ്ടായി. സമ്മേളനത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ ഹാസിസത്തിന്റെ ഒരു പ്രതിമ ദർശിപ്പിക്കുവാൻ പരിപാടിയുണ്ടായിരുന്നു.

സമ്മേളനദിവസം അടുത്തു വന്നു. വലിയ ഒരു സ്റ്റേജ് കെട്ടിയിട്ടുണ്ടായി. കഥകളിപ്പട്ടികയും വേഷക്കാരും വന്നു. അധ്യക്ഷനും പ്രാസംഗികനും ഉച്ചയ്ക്കുതന്നെ ഹാജരായിരുന്നു. പാർട്ടി നിയമവിരുദ്ധമല്ലെങ്കിലും രണ്ടു മൂന്നു പൊല്ലുവകയും ഒരു ചുരുക്കെഴുത്തുകാരനും ഹാജരായിരുന്നു.

അദ്ധ്യക്ഷപ്രസംഗം കഴിഞ്ഞു ഉടനെ അളകളെ അനുസ്മരിക്കുന്ന ഒരു സംഭവമുണ്ടായി. അദ്ധ്യക്ഷന് ഒരു കുറ്റം കിട്ടി. അതിൽ സമാധാനം മോശമാണ് പ്രസംഗിക്കാൻ സമയം തരണമെന്നുപേക്ഷിച്ചിരുന്നു.

“ഇനി മോശമാണ് പ്രസംഗിക്കുന്നതായിരിക്കും.”—അദ്ധ്യക്ഷൻ വിവരിച്ചു കൊടുത്തു:—“അതുപരിപാടിയിൽ ഇനമില്ലെങ്കിലും അദ്ദേഹം ആവശ്യപ്പെടുന്നതായിട്ടു്, ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന് പ്രസംഗിക്കാൻ സമ്മതമാവാൻ വിട്ടിരിക്കുന്നു.”

“കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് പാർട്ടി സിൻററബാട്.”

“ഇൻക്വിലാബ് സിൻററബാട്.”

“മോശമാണ് സിൻററബാട്.”

“കോൺഗ്രസ്സ് സിൻററബാട്.”

“ഹാസിയം മുദാബാദം.”

മുദാബാദങ്ങളുടെ ബാഹ്യത്തിനിടയിൽ ഗോപാലൻ സ്റ്റേജിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആയിരക്കണക്കിനാളുകൾ തന്റെ വിരൽത്തുമ്പ് നിലത്തുനിൽക്കുവാൻ രംഗത്തേയ്ക്കു നോക്കി നിന്നു.

ഒരിവിൽ പ്രവേശിക്കുന്ന ആ കമ്യൂണിസ്റ്റ് പ്രവർത്തകൻ, സ്റ്റേജിലേക്കു വന്നു. എങ്ങനെ വന്നു എന്താണു ഓർമ്മ? മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിച്ചില്ല.

അയാൾ ലോകപ്രവാചകന്റെ നിരന്തരപ്രാർത്ഥന കേൾക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതായി തോന്നുന്നതായിട്ടും ചർച്ചയുടെ പരിധിയിലെത്തിച്ചിട്ടും, ജാതീയവർഗ്ഗങ്ങളുടെ പ്രവർത്തനങ്ങളെപ്പറ്റിയും, ഇന്ത്യയ്ക്കു വന്നതായും കൊടുക്കുന്നതും, ചങ്ങലപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതും എഴുതിയതും കിടന്നിട്ടുള്ളതുമായ കോളാസരസമായി ഒരു മണിയുമില്ലാത്ത ഗോപാലൻ പ്രസംഗിച്ചു.

പ്രസംഗം നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഒരു കാറ്റു വീശി വന്നു നിന്നു. സബ്ജക്റ്റിന്റെയും ആശയധാരകളായ ബാലാദാർ വേലിയുടെയും അറിയിപ്പായിരുന്നു.

“പോലാസ്, പോലാസ്” ആളുകൾ പരിഭ്രമിച്ചുകി.

“എല്ലാവരും ഇരിക്കണം.” ഗോപാലൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു: “എന്നെ അറസ്റ്റ് ചെയ്യും. എനിക്ക് നിങ്ങളുടെ ശ്രദ്ധയിൽ വിവേചനമുണ്ട്. സമാധാനത്തോടുള്ള ഇരിക്കണം. അതാണ് നാമുടനീളം ഈ ബ്രിട്ടീഷ് ഗവണ്മെന്റ് എന്റെ വാക്കു പിൻവലിച്ചു. എന്നെ നിന്ദാപാശമായി വെട്ടി. ഞാൻ നിങ്ങളുടെ നിനക്കൊണ് ഇന്ത്യയെ അഭിമാനിക്കുന്ന ജാതീയവർഗ്ഗങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ളതും സർവ്വജനപ്രിയമായതും ആയതും വേദിച്ചു. നമ്മുടെ സമാധാനം.

“നൃപനേടാൻ പുറത്തുവരാം. ശാപമായിരിക്കുക.”

മുതലർ അടക്കിയൊതുങ്ങിയിരുന്നു. ഒരു കൈത്തോക്ക് ചൂണ്ടിക്കൊണ്ടു് സബ്ബിന്റെയും അന്ധന്മാരും ശബ്ദം നേരെ ചെന്നു. ആളുകൾ നിർഭയമായി ഗ്രാസംപോലും വീടാതെ തുറിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു.

മിന്നൽ വേഗത്തിൽ സബ്ബിന്റെ പൂർവ്വ രാഗത്തിലെത്തി.

“ഗോപാലൻ, നിങ്ങൾക്ക് വാഗ്ദാനമുണ്ടു്”—സബ്ബിന്റെ ശബ്ദം തുടങ്ങി:—“അങ്ങു മിനട്ടിനുള്ളിൽ പുനഃരം അധനതാവിട്ടിരിക്കുന്നു.” ഇന്റെശബ്ദം കേൾക്കുന്നതിനുള്ള പിന്തുണ വെച്ചിൽ കണ്ണു നട്ടു നിന്നു.

“സാപ്പാഗമനത്തിലേക്കു ഇന്ത്യയുടെ പൊന്നാമ്പിൻകാൽ വന്നു മടിക്കുന്നതിലേക്കുവേണ്ടു് ഇന്ത്യയെ അടിക്കുന്നതിൻ്റെ ചങ്ങലകൊണ്ടു വരിഞ്ഞുകൊടുക്കുന്ന വിചാരിക്കുന്ന നൂറ്റിപ്പതിപ്പ് സാമ്രാജ്യത്തിൻ്റെ അടിത്തറ ഇളകിയിരിക്കുന്നു. നാം കൊന്നൊടുക്കി ചൂട്ടിച്ചുവെത്തിച്ചാൽ അപ്പു ഹാനിസത്തേയും നൂറ്റിപ്പതിപ്പ് സാമ്രാജ്യത്തേയും ഓരോ അടിയ്ക്കു് ഒപ്പം തകർക്കാം. ഈ വെള്ളപ്പൊക്കം എന്തെന്നും ഇന്ത്യയെന്നും അധികകാലം അടക്കിവെക്കാൻ കഴിയില്ല. ഞാൻ വളരെ സാമസിക്കാതെ നിങ്ങളുടെ സമുദായത്തെയും.” ഗോപാലൻ മുഖം ചുരുട്ടിക്കൊണ്ടു തുടങ്ങി:—“ലാൽ സലാം.”

മുഖം ചുരുട്ടിക്കൊണ്ടു് ഞങ്ങളെല്ലാവരും ആ വിരോധതലവിരോധ അഭിവാദ്യം ചെയ്തു.

“സാമ്രാജ്യത്വം നശിപ്പിക്കും.”

“ഇൻക്വിലാബ് സിൻറാബാദ്.”

“ഗോപാലൻ സിൻറാബാദ്.”

അതേ ഗോപാലൻ അഭിവാദ്യം മുദ്രാപാത്രങ്ങൾ ചേർന്നു ഗോപാലൻ സബ്ബിന്റെയും അടിയുടെ പിന്നിലെ വെളിച്ചം പോയിക്കാൻ കയറി ആ കാൽ സലാം വിട്ടു.

അങ്ങനെ ഒരു സംഭവമുണ്ടായ സാഹിത്യ പ്രസ്ഥാനം എന്നൊക്കെയോ ജാപ്തവിരോധമേ ഉണ്ടാകട്ടെ. ചെറുനഗർ അതോണിമാത്യ പ്രസംഗിച്ചു. അദ്ദേഹൻ ഉപസാഹാരെ നഷ്ടം നടത്തി. കലാപരിപാടികൾക്കായി രാഗം ഒഴിച്ചു പോന്നു.

“ദുഃഖനാശിക്കണം” എന്ന ഒരു ജാഗ്രൂകിയാലയത്തെ കൊട്ടിക്കുളിപ്പിച്ചുകൊടുക്കിയാണ് അദ്ധ്യാപകിമാരിൽ തുടങ്ങിയത്. കൊല്ലപ്പെടാൻ കഴിയാത്ത ഒരു വനിതയായി നിന്ന അധ്യാപിക വിവി അഗ്നിശമനപ്പടയെ ഒരു ജാഗ്രൂകിയാലയത്തന്നെ ചാടി:

לֹא מִנְשֵׁלֵיכֶן יִזְכָּר לֹא סִימָנְטוֹרְפֶּה"ל

ജാഗ്രൂകൻ നല്ല നാട്ടാളൻ."

പുനഃ പാടിക്കൊണ്ട് ഒരു വാരിയെടുത്തു പാടാൻ തുടങ്ങി. കൈ നോക്കിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ട് മാർഗ്ഗത്തിൽ എത്തിയവരിൽ ചിലർ കട്ടിമുട്ടുകൾ മുഖിൽ ചൊന്ന പാടി മടങ്ങിയവർ പുതു സ്ഥാനത്തു നിന്നു.

“സ്മൃതാന്തർ ചൈവന മൂലം പൂർവ്വം

ജാപ്പാൻ രേഖാഭാഗം നാട്ടാൽ"

എന്ന പാടി മറ്റോ വരിയിട്ടുള്ള കൃതികളും അങ്ങിനെ വെ
ളം. അരിയം, തുണിയും, സ്വാതന്ത്ര്യം തന്നെ, ജാപ്പാൻ വ
ന്നോളെ എന്നു ഒരു വിഭാഗം കുറുകൾ വാദിച്ചപ്പോൾ,
ഒന്നാം ഭാഗം. ഒന്നാം അദ്ധ്യായം കിരീടം എന്ന മറ്റോ
വിഭാഗം പറയുന്ന ആ പാട്ടും ജാപ്പാൻ വേണ്ട എന്ന
പാട്ടും കളിയും കാണിക്കട്ടെ എന്നു വിധിച്ചു.

എവിടെ നിന്നോ പ്രത്യേകം വിജ്ഞാപിപ്പിച്ച ഒരു വാക്കുകാരൻ ജാഗ്രപിടാലോചനകൾ ചെയ്തു. ജാഗ്രപിടാലോചനകൾക്കുമാണുതന്നെ ഒരു പ്രത്യേക പേരുണ്ട്. അത് ജനങ്ങളെ ആകർഷിച്ചു. അതിന്റെ വിഷയം നാടികളെ ഈ വാക്കുകൾ പിന്നെ പലതന്നെ ചോദ്യം ചെയ്തുകൊണ്ടു പോയി.

“അപ്പോലൊരു പരന്നൊരു മുഹമ്മദ്

ജാപ്പാനെ, നിൻ രൂപം വികൃതം”

അ, വരികളും ഇതുപോലെത്തന്നെ മറ്റു വരികളും കട്ടി കൾ പാടിയിരുന്നു.

നേരം സന്ധ്യയായി. പന്തിരമ്പതു ഗ്രാസ്സിലൊരു കൾ തെക്കുവഴിപ്പാമ്പിൽ തെളിഞ്ഞു കത്തി. വായനക്കാരിൽ ചിലരുടേതായിരുന്നു നാടകക്കാരും അന്നിങ്ങത്തൊരു ചില യാത്രം. മുസ്ലിമിങ്ങരുടെ നിസ്സാരതയെക്കുറിച്ചും മനോഹരികൾ പന്തിരമ്പതു കിന്ദുവെക്കുന്നതിന്നു പെട്ടെന്നും. നമ്മളൊന്നോടൊന്നുമായിട്ടു നടത്തിയിരുന്ന ചായക്കുപ്പുകുളിർ നിറം പെട്ടിട്ടു. കപ്പലിന്റേപ്പാർട്ടി നടത്തിയിരുന്ന പന്തലായിരുന്നതോടൊപ്പം ചുരുക്കങ്ങളുടെ പേരും ഉള്ളതോ വാ മെന്റോറോണിന്റെ വിളിച്ചുവരുത്തിരുന്നു. ജാപ്പാനി രോഡ പാട്ടുപുസ്തകത്തിലെ പാട്ട് ഓൾ പാടി:

“ജാപ്പാൻ കിഴക്കേപ്പാത്തു, മനോഹരം

ജപ്പാൻ പടിഞ്ഞാറ്റാത്തും.

ആകാശം ചുരുട്ടി ചുരുട്ടാൻ മേക്കത്തും

ആപൽക്കരമായ കാലം.

നമ്മളെപ്പോലെക്കിന്നുമിട്ടിട്ടുണ്ടി-

നിമ്മറോടൊന്നും.

അതിലെ ആ പാട്ട് നമ്മളോടൊന്നി. പക്ഷേ കാലത്തു വേലുവാൻകളിപ്പും പുറുപ്പാൻകളിപ്പും മാത്രം കണ്ടിരുന്നു. അതിൽക്കൂടി തെക്കുവഴിപ്പാമ്പിപ്പോയിരുന്നു. പട്ടുപ്പാ (തൂണും, കർപ്പാശും, സോപ്പ-ചുപ്പ-കുപ്പാടികളും) ഇങ്ങനെയൊന്നി. പന്തിരമ്പതു പെ പൂപ്പാമ്പിന്റെ മേക്കത്തിന്നു മേളം.

നിസ്സാരതയെക്കുറിച്ചും മനോഹരികൾ പെട്ടെന്നും.

നാം കലാപരിപാടികൾ തുടങ്ങുകയായി എങ്കിലും കട്ടിഞ്ഞമ്പു രാജ് മൈക്കിൾ ഇളയ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം സംസാരം നിശ്ചിതമാക്കിയായി ഇരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“ഫി-ി-ി-യെ-ട-ട” ആഹ്വാനം!

"എവിടുന്നു?" ആളുകൾ ചോദിക്കുന്നു. രണ്ടാമത്തെ ഇലത്താളപ്പൊന്നും താഴെ പറയുന്നു. ഒരു പുസ്തകം എടുത്തു നൽകുന്നു.

ചിഹ്നാർത്ഥത്തിൽനിന്നു മുട്ടി, നൊമ്പരിച്ചും മറ്റും കൈകളിലും പുറകിലും ചാർന്നും, കട്ടുതലിൽ വെട്ടിക്കൊണ്ടു കെട്ടി മറ്റും, വെട്ടിക്കൊണ്ടുള്ള കൈനടിയും, കൈനടിയുടെ അർത്ഥം മേലേ ചാർന്നിട്ടു പട്ടിന്റെ നാലാൽ ചാർന്നു അർത്ഥം, കൈവീൽ ചിഹ്നം, വെട്ടിക്കൊണ്ടുള്ള, അർത്ഥം അപ്പോഴാണ് വെട്ടിക്കൊണ്ടുള്ള രംഗത്തെ വന്നു.

ആ വെളിച്ചപ്പാട് അട്ടിമറിയില്ലെന്നു തീർത്തു
തൊപ്പിച്ചു തുറന്നു ചാരിച്ചു. വാദ്യക്കാർ കരയുകയും ചെയ്തു,
തൂത്തവശാനിച്ച്.

"ഹി-ീ-യേ -e-e-e"-ചെരിച്ചപ്പോൾ ആവണപ്പുലകയെക്കൊണ്ടു രംഗത്തുനിന്നു തന്നോടു ചാടി. സ്ത്രീയുടെ ചുമ്പിൽ വിലങ്ങനെ ഓടി. വളഞ്ഞ വാല്യ് തലയിൽവെച്ചു, ആവണപ്പുലകയെപ്പോലെ ചാടി. "ഓ"-ഓ-ഓ-ഓ" അങ്ങനെ ആ ചേട്ടാ ചെത്തുമ്പതിനപ്പോലുള്ള ഉണക്കി. ചെരിച്ചപ്പോൾ ചോരയിൽ കുളിച്ചു.

[illegible]

൧൭ വെളിച്ചപ്പാടിന്റെ നിറം കയ്യിൽ നിന്നൊലിച്ചി

രണ്ട് പ്രതിമ നിന്നു കത്തി. പൂക്കുററി തീപ്പെറ്റാറി വിതറി, ചകിടികൾ പാഞ്ഞുപൊട്ടി. അമിട്ടുകൾ അകാരത്തിൽ ചൊന്ന പൊട്ടി വെള്ളം വെള്ളമായ മിഥുനികൾപോലെ പരന്നു. വാണങ്ങൾ കൊള്ളിച്ചിനകളേപ്പോലെ ആരാത്തുളള നെയ്യുതക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു.

ജാപ്പനീസുകാരെ കഴിഞ്ഞുപരിശോധനയിൽ കണ്ടെത്തിയ മുറി ഉണങ്ങാൻ ഒരു മാസം പിടിച്ചു.

“നാലരൂപത്തിൽ” ഭാഗ്യത്തിന്റെ പെട്ടിപ്പുറത്ത് എഴുതിയ വാക്കുകളെക്കുറിച്ച് അങ്ങനെയൊന്നുണ്ടാകാം. “പിന്നെ പഴയതാൽ അഴിപ്പാതപ്പെട്ടിരുന്നു.

പട്ടാളപ്പതി

“രാധാകൃഷ്ണമേനോനെ അറസ്റ്റ് ചെയ്യുവത്രേ”—ഒരു വിവരം വൈകുന്നേരം പൊതുവാൾ പറഞ്ഞു.

“എവിടുന്ന്?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ഫറോക്കിൽ നിന്നാണെന്നാണ് കേട്ടത്. കയ്യിൽ ബോമ്പുണ്ടായിരുന്നുവത്രേ” പൊതുവാൾ തുടർന്നു:—“വേറെ മൂന്നാളേയും കൂടി അറസ്റ്റ് ചെയ്തിട്ടുണ്ട്”—

“കുപ്യമായി”—ഞാൻ തുടർന്നു:—“ഇത്ര ആത്മാർത്ഥതയുള്ള ഒരു പ്രവർത്തകനെ അധികമെങ്കിലും കാണില്ല.”

“എന്താ പറയുന്നത്?”—പിണ്ടാരി കേശവമേനോൻ ചോദിച്ചുകൊണ്ട് വന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൂടെ ചാത്തു നായരുമുണ്ടായിരുന്നു.

“അനജനെ അറസ്റ്റ് ചെയ്യുവെന്ന”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“നന്നായി. ഒരു ജാപ്പേജന്റെ പോയി”—പിണ്ടാരി തുടർന്നു:—“ഏന്റെ കയ്യിൽ കിട്ടി രണ്ടു പൊട്ടിക്കണമെന്ന് വിചാരിച്ചത് തരപ്പെട്ടില്ല.”

“അതു തരപ്പെടാത്തതാണ് ധികം നന്നായത്”—ഞാൻ തുടർന്നു:—“ഓരോരുത്തർക്കും ഓരോ രാഷ്ട്രീയാഭിപ്രായഗതിയും

ണ്ടാവും. അതനുസരിച്ചു പ്രവർത്തിച്ചാൽ. അതിനു തല്ലാ-
നും കൊല്ലാനും നില്ക്കുന്നത് ശരിമല്ല."

"നിങ്ങൾക്ക് തൊറിയിരിക്കുന്നു" പിണ്ടാരി തുടൻ:—
"ഇതു വ്യക്തിപരമായ കാര്യമല്ല രാഷ്ട്രത്തിന്റെതാണ്.
മൊളൈക്കൊണ്ട് ഒരു രാജ്യം മുഴുവൻ ആപത്തിലാവുകയാ-
ണെന്നതിൽ അയാളെ കാട്ടണം. എന്നെ ആയാലും ശരി."

"എനിക്ക് മൊളൈ കാട്ടുന്നതെന്നു പറയുമ്പോൾ അ-
ന്നെ പേടിക്കാണം." ഞാൻ തുടൻ:—"അതു മാത്രം എനിക്ക്
വെച്ചു."

"വേണ്ടി വന്നു. സർവ്വജനീയരനുസരിച്ചു വേണ്ടി വന്നു"
---ചാത്തു നായർ തുടൻ:—"ഒരു ജാപ്പോൺ-റു റണ്ടി മറി-
ക്കാൻ നില്ക്കുകയാണ് ഏറ്റവും വിചാരിച്ചുക. അവനതു ചെയ്-
തുമെന്നറച്ചാമി, എനിയില്ലാത്ത. അതനുസരിച്ച അടിച്ച കൊ-
ല്ലും. ആ ഹിംസ രാജ്യത്തിന്റെ രക്ഷയ്ക്കാണ്."

"ഒരു മനുഷ്യനെ കൊല്ലുകയോ? കേൾക്കുമ്പോൾ അ-
ന്നെ എനിക്ക് പേടിക്കാമെന്നു" ഞാൻ തുടൻ:—"ഒരു പാ-
മ്പിനെയാവാലും ശരി തല്ലുകൊല്ലുന്നത് കാണാൻ എനി-
ക്കില്ലാത്തല്ല."

"ആദ്യം വിചിന്തിച്ചിട്ടില്ലേയും കൊല്ലണം. ജാപ്പോൺ
മെന്താ വിചിന്തിച്ചിട്ടാണ്. ഞാൻ ആത്മാവുമാർ പാ-
രുകയാണ്."—പിണ്ടാരി തുടൻ:—"രാധാകൃഷ്ണനെ കൊന്നു
വെക്കു മേട്ടാൻ ഞാൻ വ്യസനിക്കില്ല."

"ഹാവും. വല്ലാത്തൊരു ഹൃദയം"—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ഞങ്ങൾ കുറ്റവാളികളെ കൊല്ലാനെന്തങ്ങിയിരിക്കാ-
യൊണ്."—പിണ്ടാരി പറഞ്ഞു.

"ഞങ്ങളെന്തു പറഞ്ഞാൻ?" പൊതുവാൾ ചോദിച്ചു:

"ഞാനും ചാത്തു നായരും" പിണ്ടാരി തുടൻ:—"ഞ

ങ്ങൾ പട്ടാളത്തിൽ ചേരാൻ തുച്ഛിരിക്കുന്നു; രാജ്യരക്ഷയ്ക്ക് അത്യാവശ്യമാണ്."

"നാട്ടിൽ പണിയൊന്നുമില്ലാത്തതിട്ടോ?"—ചൊതുവാൾ ചോദിച്ചു.

"അതെ"—ചാത്തു നായരാണ് മറുപടി പറഞ്ഞത്.

രണ്ടാമത് ജയിലിൽ പോയി വന്ന ശേഷം ചാത്തു നായർക്ക് അതുവരെ ജോലി കിട്ടിയിട്ടില്ല. അയാൾ പല പണിപ്പാർപ്പുകൾക്കും സമീപിച്ചു പോയി. ഒരാളും അയാളെ നിയമിച്ചില്ല. അയാൾ നിരാശനായിരിക്കുകയായിരുന്നു.

"പട്ടാളത്തിലേക്കുവെച്ച് വരുത്താൻ പാത്രമെന്തെങ്കിലും വന്നാണോ ഭാവാ?"—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അതൊന്നുമൊന്നും പോയില്ല" ചാത്തു നായർ തുടങ്ങി.

"ഇപ്പോൾ നാളെയോ തന്നെ നമ്മുടെ രാജ്യം മീറുചെയ്യണം. ഈ കാര്യം ആലോചനക്കുടക്കണം. ബാലനോട് പറഞ്ഞ് യോഗം തുടർന്ന് ഏർപ്പാട് ചെയ്യുന്നതെന്ന വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ട്" ഞങ്ങളിപ്പോൾ ഇങ്ങൊട്ടു പോന്നത്. ബാലനെവിടെ?"

"ചാലക്കുളത്തോളോ പുറത്തു പോയിരിക്കുന്നു" ഞാൻ പറഞ്ഞു; "പട്ടാളത്തിൽ പോകുന്നത് കഷ്ടമാണെന്നാണ് എന്റെ അഭിപ്രായം."

"അതോടൊപ്പമില്ലാതെ ഞാനെങ്ങനെ ജീവിക്കും?" ചാത്തു നായർ തുടങ്ങി:—"ഇതുവരെ നാണിയുടെ സഹായം കൊണ്ട് നമ്മുടെ ജ്യേഷ്ഠത്തിനും പട്ടിണി കിടന്നിട്ടു."

"നാണിയുടെ എന്ന പറയുന്നതിനർത്ഥമില്ല" ഞാൻ വിചാരിച്ചു കൊണ്ടു: "നമ്മുടെ പാർട്ടിയുടെ എന്ന പറയ്"

എന്നുപറഞ്ഞു. ചാത്തു നായർ തുടങ്ങി:—"ഇപ്പോൾ ഞാൻ നാട്ടിലുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ തന്നെയാ"

ണം ആകാശം അമ്മയെയും ജ്യേഷ്ഠനിയെയും പുലരുന്നതല്ല. അമ്മേലിരുത്തിപ്പോകുന്നതാണ് അവരുടെയെങ്ങിനെ പൂവെത്തു്"

"പുറത്തുപോയി പട്ടാളത്തിൽ പോകുന്നതു് ശരിയല്ല" പൊതുവാൾ പറഞ്ഞു.

"ഇതു് ജനകീയ യുദ്ധമല്ലേ?" പിന്നാൽ തുടന്നു പോയിട്ടു: "പിന്നെ എന്തുതന്നെ" മോശാദിമാനികൾക്കു് പട്ടാളത്തിൽ പോയിപ്പോകാ? പെട്ടെന്നു നാട്ടിൽ കിടന്നു തുങ്ങിപ്പോയിരുന്നവർ പട്ടാളത്തിൽ പോയി അജ്ഞാതപനം നടത്തുക. ഇവിടെ കിട്ടുന്നതെന്തെങ്കിലും ആന കിടന്നു നശിക്കുമോ?"

"ഇപ്പോൾ ഇവിടെ" സമുദായം തുറന്നുതന്നു് "പോയി വിവിധ പട്ടാളം—"ഒന്നെങ്കിലും കേന്ദ്രത്തിന്നു് കാര്യം പട്ടാളത്തിൽ പെട്ടു പൊതുവെയാൽ ഗവണ്മെന്റാൽ കെട്ടി. അവിടെത്തന്നെ പട്ടാളത്തിൽ നിന്നു പിരിച്ചു വിട്ടു. രണ്ടാമതു് ജനങ്ങളെയും അവരുടെ സമരങ്ങളെയും നയിക്കുന്നതിന്നു് ഇവിടെത്തന്നെ പൊതുപട്ടാളമാവട്ടെ ജനകീയ യുദ്ധത്തിന്റെ അർത്ഥം."

"കിന്ദാവർ സമരങ്ങൾ കേന്ദ്രപ്പെടുത്തുക. കേന്ദ്രത്തെ മിന്നിക്കൽ സജ്ജമാക്കുക. കൈമാറ്റത്തിനെ പട്ടാളത്തിന്നുവേണ്ട ആവശ്യങ്ങൾക്കു് സജ്ജമാക്കൽ രാജ്യഭാഗമാവാത്ത വിധത്തിൽ നയിക്കുക. വിദ്യാഭ്യാസം നിവൃത്തിയാക്കുവാൻ പെട്ടെന്നുതന്നെ നാട്ടാകെക്കൂട്ടം കൈപ്പെടുത്തുക." പൊതുവാൾ പ്രബലനത്തിന്റെ ഒരു പട്ടിക വെച്ചുകൊടുത്തു.

"പിറ്റേ കാരണങ്ങൾ നാട്ടാകെക്കൂട്ടം—മെക്കുപ്പിപ്പറക്കണം" എന്നു നമ്മൾ വെച്ചപ്പോൾ അമർത്തുന്നതു തുടന്നു: "അതല്ല നമ്മുടെ വിവിധത" കഴിഞ്ഞു അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നു. വിദ്യാഭ്യാസം നിലനിൽക്കുവാൻ നമ്മുടെ കൈമാൽ പാടിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ

കളം ചെയ്യാം. എന്നിട്ടൊരു ജോലി തൊൻ ഇന്നട്ടിലെ .
മാനേജർമാർ രെക്കമിട്ടു."

"ബ്രിട്ടീഷ് ഗവണ്മെന്റ് കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് കാക്കൊക്കെ ജോ
ലി എടുത്തു വെച്ചു ക്ഷണിക്കുന്നുണ്ടെന്നോ വിചാരം"—
ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അങ്ങനെയൊന്നും വിചാരിച്ചിട്ടില്ല. എന്നിട്ടൊരു
ജോലി പേണം. അല്ലാതെ ജീവിതമാർ വെച്ചു"—ചാത്തു നായർ
തുടന്നു:—"ഞാൻ ഇന്നും കൂടി നാരായണൻ മാനേജറെ
കണ്ടു. വാക്കുശ്ശേരി സ്റ്റുളിലെ രണ്ടു സെക്കണ്ടറി കെയറിന്റേ
അദ്ധ്യാപകന്മാർ പട്ടാളത്തിൽ പോയ ശിഷ്യങ്ങളു്. എന്നി
ടും എന്നിട്ടു ജോലി തൊല്ലുന്നൊപ്പിച്ചു വാങ്ങു."

"ആരെക്കൊണ്ടു ചേർന്നു കഴിഞ്ഞുപോ?" ഞാൻ
ചോദിച്ചു.

"കഴിഞ്ഞു. രണ്ടു മായർ അൻകെയിൻറുമാരെ ചേ
ർന്നു. ഒന്നു മാനേജറെ മതമകൾ തന്നെയാണു്. അയാൾ
ക്കതാണു് ഭാരം. കെയറിനിന്നു് കഴിഞ്ഞുവെച്ച് അന്ത്യം
ആരും ഉറപ്പികളു് പണിയെടുത്തുകൊള്ളും."

"നല്ലപോലെ ആലോചിച്ചുകൊണ്ട് പട്ടാളത്തിൽ
പോകരുതു്" ഞാൻ തുടന്നു: "എന്തെങ്കിലും ഒരു ജോലിയാ
വുന്നതാവാം, എന്തെങ്കൊണ്ടു് കഴിയുന്നതുപോലെ ഇനിയും
ഞാൻ സഹായിക്കാം;"

"എത്ര കാലമാണെന്നു വിചാരിച്ചിട്ടു ഈ സഹാ
യം?" ചാത്തു നായർ ചോദിച്ചു.

"എന്നായാലും ഒളിപ്പാക്കരുതു്" പൊതുവാൾ ഉപദേശ
ഗിച്ചു. അടുത്ത ദിവസം ഹിന്ദു ഇറ്റിരിൽ വന്നു. അദ്ദേ
ഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം അറിഞ്ഞ ശേഷം ഉറപ്പിക്കാം."

വളരെ താമസിക്കാതെ ബാലനും കിടാവും വന്നു. ബാലൻ കിടാവിനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോൽ പോയതായിരുന്നു. 'മധുരയിൽ പോയി കിടാവിടനും കൂട്ടി വന്ന ബാലൻ അപ്പോൾത്തന്നെ ഒരു യോഗത്തിനേർപ്പെട്ടു ചെല്ലു.

"ബ്രിട്ടീഷ് ഗവണ്മെണ്ടു് പാർട്ടിയെ നിമുക്കുവിധേയമാക്കിയിരുന്നവെങ്കിലും പല പാർട്ടി പ്രാമതകന്മാരും ഇളിവിരായിരുന്നു. ചിലരെക്കൊണ്ടുനാൽ അവിടും. കിടാവു് അപ്പോഴും ഇളിവിവാണ്.

"താധാക്രമേണമെന്നൊരു അറസ്സ് ചെല്ലുമല്ലേ?" കിടാവു് കോലായിൽ കയറിയ ഉടനെ ചോദിച്ചു.

"അവന്റെ ഉപദ്രവം തിന്നു" പിന്നാരി മറുപടി പറഞ്ഞു.

"രണ്ടാളുടെ ഉപദ്രവവും കൂടി തിന്നാൻ പോകുന്നവെന്ന കേട്ടു്"—കിടാവു് പുഞ്ചിരി തൂകിക്കൊണ്ടു് തുടന്നു: "ഉപദ്രവങ്ങളൊക്കെ തിന്നട്ടെ."

"ആരുകെ?" ചാത്തു നായർ ചോദിച്ചു.

"ഇവിടെ രണ്ടു് സഖാക്കളുണ്ടു്" കിടാവു തുടന്നു: "അവർ പട്ടാളത്തിൽ ചേന്നാലേ സഖാക്കളു. പട്ടാളത്തിൽ ചേന്നാൽ പിന്നെ അവരുടെ ഉപദ്രവവും ഉണ്ടാവില്ലല്ലോ"

"സുഖത്തിനു വേണ്ടി പട്ടാളത്തിൽ ചേരുകയല്ല" ചാത്തു നായർ തുടന്നു: "നാട്ടിൽ ജീവിക്കാൻ ജോലിയില്ല. ഇതു ജനകീയ യുദ്ധമാണു്. ആ സ്ഥിതിക്കു് പട്ടാളത്തിൽ ചേരുന്നതില്ലെങ്കിൽ തെറ്റു്?"

"തെറ്റോ?" കിടാവു തുടന്നു: "ജനകീയ യുദ്ധമെന്നാൽ ബ്രിട്ടന്റെ ചോറുപട്ടാളത്തിൽ ചേർന്നു ഗമ്പളം വാങ്ങല്ല. നാട്ടിൽ ജനങ്ങളുടെ സജീവ സംഘടനകൾ വളർന്നു അവരുടെ ആവശ്യങ്ങൾ നേടിക്കൊണ്ടു തന്നെ ബ്രിട്ടന്റെ

ഇവനിവിവിധരൂപം ഒരു പരമാത്മമാകുകയാണ് ഇന്ത്യയുടെ ലക്ഷ്യം. അഹിംസയാവരില്ല. ഈ ലക്ഷ്യം നടപ്പിലാക്കാൻ ബ്രിട്ടൻ തയ്യാറില്ല. ബ്രിട്ടീഷ് ഗവണ്മെന്റ് സൈന്യത്തിൽ കയ്യെത്തിപ്പ് കാരം നിശ്ചയിച്ചുകഴിഞ്ഞു. അതുകൊണ്ട് ആ പുതിയ ഉപോക്തികകയാണ് ഭേദം."

"മുസ്ലീം ഇതു് ജനകീയ യുദ്ധമാണെന്ന് പറയുന്നതിനർത്ഥമില്ല"—കേരളമേനോൻ തുടങ്ങി: "ജനകീയ യുദ്ധമാണെങ്കിൽ പട്ടാളം നഷ്ടപ്പെടുകയാണ്. പട്ടാളത്തിൽ ചേർന്ന സേവനം നടത്തി രാഷ്ട്രത്തെ രക്ഷിക്കുവാൻ കൊടുക്കുക കടമയാണ്."

"പട്ടാളം നഷ്ടപ്പെടല്ല. നഷ്ടപ്പെടുകയാണെന്ന് ഇന്നും സാദ്ധ്യമല്ല. ഇന്ത്യയ്ക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടിയാലേ അതു ശരിപ്പെട്ടു. അതു തന്നെ ബ്രിട്ടൻ തയ്യാറല്ല. ജാപ്പാൻ ഇന്ത്യയെ ആക്രമിച്ചാൽ വെള്ളക്കാരെ നഷ്ടപ്പെടുത്തു് കോളനിയായി. നമുക്കു നഷ്ടപ്പെടരുത്. അപ്പോൾ ജാപ്പനീസുകൾക്കു വാങ്ങുന്നതിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന് പേണ്ടി ക്രമിക്കുകയാണ് നമുക്കു കടമ. ജനകീയ യുദ്ധത്തിൽ സാമാന്യ വ്യക്തികൾക്കും ഹാസിയന്മാർക്കും ഇടയ്ക്കുള്ള പാത വളരെ വിവിധമാകുന്നതാണ്. മനസ്സിലാക്കിയിട്ടില്ലാത്ത രണ്ടിരട്ടിയിന്റെ ചേരിയിൽ പെട്ടും, രാധാകൃഷ്ണൻ ജാപ്പനീസ് ചേരിയിൽ പെട്ടു. കേരളൻ ബ്രിട്ടന്റെ ചേരിയിൽ മാവാണെന്നോ ഭാവാ?"

"പിന്നെ ഞങ്ങളെന്തു ചെയ്യണമെന്നാണ് കിടാവിന്റെ അഭിപ്രായം?"—കേരളമേനോൻ ചോദിച്ചു."

"അതോ?"—കിടാവു തുടങ്ങി: "കേരളമേനോൻ വ്യാപാര കിടാവൻ നാണയത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുക; ചാത്തു നായർ അദ്ധ്യാപക യൂണിയനിലും."

"അദ്ധ്യാപകനായിട്ടല്ല അദ്ധ്യാപക ജൂനിയറിൽ പൂർത്തിയാക്കുക. ജോലി തരാൻ ഒരു മാതൃകയില്ല"—ചാത്തനാഥർ തുടങ്ങി:—"ഞാൻ പട്ടാളത്തിൽ ചേരാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. ചാർട്ടിസമ്മതിക്കണം."

"സമ്മതിച്ചു"—കിടാവു തുടങ്ങി: "ആ പുതിയ നിയമമല്ലേ. ഒന്നിലധികം പ്രാവശ്യം കമ്മ്യൂണിക്കായി ജയിലിൽ പോയ ഒരാളെ പട്ടാളത്തിൽ ചേർക്കുമായിരിക്കാൻ ബ്രിട്ടീഷ് ഭരണസമിതി. വളരെ താമസിയാതെ വിരമിച്ചു വരിക. വന്നശേഷം രാജ്യത്തിന് വേണ്ടി വല്ലതും പ്രവർത്തിക്കുക."

"ഞാനും ചേർക്കുകയാണ്" എങ്ങാമി തുടങ്ങി:—"ഇവിടെ ജീവിക്കാൻ വലിയ വിഷമം."

"രാഷ്ട്രീയ പ്രവർത്തനം വിവരമില്ലാത്തതാണെന്ന് വിചാരിച്ചിട്ടു വന്നതാണോ?"—കിടാവു തുടങ്ങി:—"അതിനെപ്പറ്റി ക്ലോർപ്പിന്റേതാണ് കരുതിയ വിദ്യ. പൊതുജനങ്ങളെ നട്ടുപിടിത്തുന്നതാണ്."

"ജീവിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്തതിനാലാണ്"—ചാത്തനാഥർ തുടങ്ങി:—"ഒരു സ്കൂൾ കിട്ടുമെങ്കിൽ ഞാൻ അദ്ധ്യാപകനായിത്തീരട്ടെ. എല്ലാ പഠനത്തെയും മാത്രമായി ജോലി തരാണെന്നായിട്ടുണ്ട്. ചാർട്ടിയോട് ഇവിടുത്തെതുകകൾ പട്ടാളത്തിൽ ചേരുകയല്ല. ജീവിക്കണം, വേറെ ചേരാം വഴിയില്ല."

ഭക്ഷണക്കുറവ് മുറുപ്പിക്കുകയാണ്. നല്ല നാടികൾ അടിയന്തിരമായിട്ടും ഏതൊക്കെ നടത്തേണ്ട നടപടികൾ. ഭക്ഷണസാധനങ്ങളുടെ കൺട്രോളും വേണം. ചില അധികാരികൾ തുടങ്ങിയെ തീർത്തു. അങ്ങനെ ചെയ്തിട്ടില്ലെങ്കിൽ ഈ നാടു പട്ടിണിയിരിക്കട്ടെ" എങ്കിലും, നാടുകൾ ക്ഷണക്കുടിയിരിക്കട്ടെവെന്നും, കൺട്രോളും വേണം നട

പ്രാക്കാർ ശവമേങ്ങിനെ നിർബന്ധിക്കണം" കിടാവ്. ചോദിച്ചു:—“ഇതൊക്കെ നടപ്പാക്കാൻ നാട്ടിലാരുണ്ട്?”

“ആരു പോയാലും ജനങ്ങളുടെ പ്രവർത്തനം നടക്കാതിരിക്കില്ല.” പേരുന്നാൾ തുടൻ:—“അടുത്ത ദിവസം താമ്രകുളം ഭക്ഷണസമ്മേളനം നടത്തുകതന്നെ ചെയ്യും.”

“പുതിയ പുതിയ തലമുറകൾ വരികയാണ്.”— ബാലൻ തുടന്നു: “എന്തിനും തയ്യാറുള്ള ചെറുപ്പക്കാർ അണിയണിയായി വരുന്നുണ്ട്. പട്ടാളത്തിൽ പോകേണ്ടവർ പോയി വരട്ടെ.”

“കിസ്റ്റ് റസ്കെ”-ചാത്ത നായർ എന്നോട് തുടൻ പറഞ്ഞു:—“ഞാൻ പട്ടാളത്തിൽ ചേരാനാദ്യ. എന്തിനാ നേരിട്ടു കിട്ടുന്നതുവരെയും കൂടി അമ്മയേയും പെങ്ങളേയും രക്ഷിക്കണം.”

ബാലനെന്നും പറഞ്ഞില്ല. എന്തു പാഠണമെന്നെന്തിക്കറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു.

“എന്താ ഒരാൾ പറയാത്തത്?” ചാത്ത നായർ വീണ്ടും ചോദിച്ചു.

“പട്ടാളത്തിലേയ്ക്കു പോകാതെ കഴിച്ചുകൂടെ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ജോലി കിട്ടുകയാണെങ്കിൽ പോവാതെ കഴിക്കാം. പക്ഷേ അതു കിട്ടുമോ?”—ചാത്ത നായർ ചോദിച്ചു.

“എന്തു പണിയും എടുക്കാൻ നിങ്ങൾ തയ്യാറാണോ?”—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“തെക്കുമാണ്” ചാത്ത നായർ പറഞ്ഞു.

“എന്നാൽ കൂടുതൽ ഭക്ഷണസാധനങ്ങളുണ്ടാക്കാൻ കൃഷിപ്പണിക്കിറങ്ങിക്കൊള്ളൂ. അതിനുള്ള മുക്കു മുതൽ ഞാൻ തരാം. പട്ടാളത്തിൽ പോകേണ്ട”—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“കേശവമേനോൻ പട്ടാളത്തിലേക്കു പോകാതെ താലൂക്കിൽ മുഴുവൻ സമയവും പ്രവർത്തിക്കണം. അതിനുവേണ്ട ചിലവും പാർട്ടി തന്നെ”—കിടാവ് തുടങ്ങി:— “ഭക്ഷണസമ്മേളനം നടത്തണം. കമ്മിറ്റികളുണ്ടാക്കണം. പട്ടാളത്തിൽ ചേരലല്ല നമ്മുടെ മാർഗ്ഗം.”

“അങ്ങനെയായിക്കൊള്ളൂ” കേശവമേനോനും കീഴടങ്ങി.

ബോൾ ചാത്തു സമയം ആറുമ്പ്രിക് മുടക്ക മുറയ്ക്ക കൊടുത്തു. അയാൾ രണ്ടാകാർ പറഞ്ഞു വെറുവാത്തതിന് വന്നു. കൊള്ളിക്കത്താൻ. കേശവമേനോൻ മുഴുവൻ സമയവും പ്രവർത്തിക്കുന്നു നേതാവാൻ ഉയർന്നു. അവരുടെ ആ പട്ടാളത്തിൽ അങ്ങനെയൊക്കെ.

ആനന്ദകുമാരം

[illegible][illegible]

ഭക്ഷണക്ഷാമം പരിഹരിക്കാൻ കടുങ്ങിപ്പാർട്ടി കർമ്മിന്മാ പരിശ്രമിച്ചു. ഓഷർ നിരമപ്രകാരം സൂക്ഷിപ്പാനാവകാശമുള്ള നെല്ല് വിത്തും മാത്രം സൂക്ഷിച്ചു്. ബാ

അടുത്തു മുഴുവനും ഞങ്ങൾ സൊസൈറായിട്ട് അളവ് കൊടുത്തു. ഒരു നേരം അര വയർ അറിയിട്ടുണ്ടാക്കുന്ന ആ ഹാരം മാത്രം കഴിച്ച ദിവസം നീക്കേണ്ടി വന്നപ്പോൾ കുതൃഷ്ടി പിറു പിറുത്തു: "ഇങ്ങനെ പട്ടിണി കിടന്ന ചാവാൻ ഏതെന്നു കാണാവില്ല."

കുതൃഷ്ടിയുടെ ആവലാതിയൊന്നും ബാലൻ വക വെച്ചില്ല. അയാൾ നിയമപ്രകാരമുള്ള നെല്ലു മുഴുവനും കൊടുത്തു പട്ടിണി കിടക്കാൻ ഞങ്ങളെ പഠിപ്പിച്ചു. കണ്ണിയിൽക്കണ്ണു പച്ചപ്പടലിൽ വെച്ചു തിന്ന ഞങ്ങൾ ഒരു കൊല്ലം ഊതി നിന്നി.

"എന്തെങ്കിലും ചെയ്യാനായെന്നോ വല്ല?"—ഒരു കൊല്ലത്തെ അനാദയം കൊണ്ടും കുതൃഷ്ടിയുടെ ആവലാതി കൊണ്ടും ഞാൻ ബാലനോടു പറഞ്ഞു:—"നമുക്കു കുതൃഷ്ടാപത്തിന്റെ ദിവസത്തോളം ഭക്ഷണത്തിന് വേണ്ട നെല്ലു സൂക്ഷിച്ചു വെച്ച് ബാക്കിയുള്ളതേ സൊസൈറായിൽ കൊടുക്കാനാവൂ."

"എന്താ ഏതെങ്കിലും ചെയ്യാനായ്?" ബാലൻ ചോദിച്ചു:—"നമ്മൾ നന്നെ ഇങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതെങ്കിൽ മാത്രമേ പെട്ടെന്നായി പതുങ്ങൂണ്ടോ? നിയമപ്രകാരമുള്ള നെല്ലു കഴിച്ചു ബാക്കിയുള്ളതു മുഴുവനും കൊടുക്കേണ്ടതാ."

"കുതിമ്പത്തു വിറു കലശ്ശെണ്ടാക്കുന്നതെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ട്" ഞാൻ ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു:—"ഭക്ഷണത്തിനുള്ളത് നമുക്കുള്ളതു വെച്ച് ബാക്കി കൊടുത്തിട്ട് ചിടന്നതാ നാട്ട് നശിക്കുകയാണെങ്കിൽ നശിച്ചുകൊള്ളട്ടെ."

"അങ്ങനെ പാശ്ചാത്യന്മാർ കുതൃഷ്ടി എന്തെ അഭിനയിച്ചു:—"ഇവർക്കു സൊസൈറ കൊണ്ടുള്ള മുട്ട്—ചാവു വയറ്റ് കഷണിട്ട് രക്തി കൊക്കു വരണം"ല്ലോ ന്ന"

"വല്ല സർവ്വം വന്നാൽ കഷ്ടനിയ്ക്കാൻ മനസ്സാ

ബാലൻ ചെട്ടന്നബന്ധന പാതി വരില്ലേ ഏതേന്മേ?"—
ബാലൻ ചോദിച്ചു.

"നമുക്ക് നാലാൾക്ക് ധനനാഴിയരി വിനം എടുനാഴി
തരിക വേണ്ട നെല്ലു് എടുത്തു വെച്ചു ശേഷം ബാക്കി നെ
ല്ലു് സൊസൈറ്റിയിൽ കൊടുത്താൽ മതി"—ഞാൻ തുടന്നു:
"ഒരു മണി നെല്ലു് കൂടുതൽ വേണ്ട. എന്നിടും സർവ്വീസ് വ
ന്നാൽ അവരുടെ കണക്കു പ്രകാരമുള്ള കഴിച്ച അധികം
കാണുന്നത് അവിടം കൊണ്ടുപൊയ്ക്കൊള്ളൂ. കുതാഭിയെ പട്ടി
ണിക്കിടാൻ ഞാൻ സമ്മതിക്കില്ല."

ബാലൻ ഒരു നിമിശം സമ്മതിച്ചു. പക്ഷേ, അവിടെ
മേൽപ്പാക്കി വിടണമെന്നു കാണിച്ചു.

അതും മേനോനും അധികാരിയും ചുമച്ചു ബാലനെ
തിരായിരുന്നു. അവിടെ ചാടുകയായിരുന്നു, മേനോൻ പ
ലയുടെ പക്കൽ നിന്നു കൈക്കൂലി വാങ്ങി മതിച്ചു കൂട്ടു
കൊടുത്തു. കൃഷിക്കാരുടെ കയ്യിൽ നിന്നു കൊണ്ടു വിവര്യം
കിട്ടുന്ന നെല്ലു വാങ്ങി കൂറാച്ചു കയ്യവടം നടത്തി. അധി
കാരിയുടെ പാധാധികാരത്തിലുള്ള മണ്ണെണ്ണ—പത്തൊമ്പ
താം എട്ടു വർഷം ചോര പൊകുന്നതെന്നു ചാട്ടി പൊ
ക്കൽ അന്വേഷണം നടത്തുന്നതിന്റെ നേതൃത്വം അദ്ദേഹം
യെന്ന നാമധേയം അടുത്തകാലം വിശദമാക്കി.

പാതി ചാട്ടി ശേഷം ചാടുകയും അന്വേഷണം
കുറുപ്പായിപ്പോകയും ചെയ്തപ്പോൾ ചോരയിൽ ശേഷം,
ഒന്നു രണ്ടു ചാടാൻ കഴിയാതെ നെല്ലു് തുടങ്ങിയപ്പോൾ
കിടന്നു കൂടുകയായി. ചോര കയ്യവടക്കാൻ കഴിയാതെ
യെന്ന് നാമിതെ ചാട്ടി പൊക്കൽ. ഒന്നു രണ്ടു ചാ
ട്ടി ചോരയെന്ന നാമം കിട്ടി. മണ്ണെണ്ണ, പത്തൊമ്പ
താം എട്ടു വർഷം ചോര പൊകുന്നതെന്നു ചോര പൊ
ക്കൽ അന്വേഷണം നടത്തുന്നതിന്റെ നേതൃത്വം അദ്ദേഹം
യെന്ന നാമധേയം അടുത്തകാലം വിശദമാക്കി.

ലോറി കൊണ്ടുപോകുവാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്ത വിധം ജനങ്ങൾ തിങ്ങിക്കൂടി.

“ബാലൻ നായരെ വേഗം പറഞ്ഞു”—ജാപ്പാറിയെ റെളിച്ചുപ്പാടായിരുന്ന വാഴയിൽ കയ്യാൻ രണ്ടി പെരിയെന്ന് മണിക്ക് വിട്ടിൽ വന്ന പാഞ്ഞു: “മുതലായി നാന്ന കുട്ട വഴിക്കിട്ടിട്ടുണ്ട്.”

“എന്താ?”—ബാലൻ അന്വേഷിച്ചു.

“നെല്ലിൽ ലോറി തടന്നിട്ടുണ്ട്” കയ്യാൻ തുടർന്നു:— “നട്ടുവെട്ടു, റോഡിൽ പാഞ്ഞു വെട്ടുണ്ട്. വെട്ടു നായരെ പൊതുവായും വാഹനങ്ങളെക്കൊണ്ടു തടന്നിട്ടുണ്ട്.”

“അവിടെ നെല്ലിന്റെ ഉടമസ്ഥന്മാരായിട്ടല്ല?” ബാലൻ ചോദിച്ചു.

“ഇപ്പോൾ വന്നിട്ടുണ്ടോ?” കയ്യാൻ തുടർന്നു: “ലോറിയിൽ ഡ്രൈവറും ഡീനറും ചേർന്നു ഉണ്ടായിരുന്നു. ആദ്യകാലം തടന്നിട്ടു ഡ്രൈവർ ലോറി കൊണ്ടുപോകുവാൻ ഒരു ശ്രമം നടത്തി. ലോറി ഓടിക്കുക കേൾ മുട്ടിപ്പു. ആദ്യകാലമായിട്ടില്ല. പോലീസായിട്ടുണ്ടാകുമ്പോൾ ഡ്രൈവർ ഡീനറെ അയച്ചിട്ടുണ്ട്. മുതലായിയെ വിട്ടിടണം.”

“നെല്ലുകയ്യാൻ പെർമിറ്റുണ്ടോ ആരോ?” ബാലൻ ചോദിച്ചു.

“ആദ്യം പെർമിറ്റുള്ള നെല്ലാണെന്നു തുടങ്ങാൻ ജയിലിലേക്കു പോകേണ്ടിവന്നെന്നും ഒരു ഡ്രൈവർ പാഞ്ഞു. പക്ഷേ ആദ്യകാലമായിട്ടില്ല. അവർ ലോറിയെ മുന്നിൽ ഇരുപ്പാറ്റിപ്പു. ഡ്രൈവർ മുട്ട കയ്യാൻ— കയ്യാൻ പറഞ്ഞു.

“ആദ്യകാലമായിട്ടില്ല” ബാലൻ തുടർന്നു: “അവർ നായർക്ക് സമുദയ ആയിരുന്ന കയ്യാൻ പോലീസായാണ്. മുതലായിയെ

ലാളി അവിടെ എത്തും മുൻപേ എത്തിയിട്ടില്ലായിരുന്നെന്ന് പെർമിറ്റുണ്ടാകാം. പെർമിറ്റുണ്ടാക്കിയാൽ അപ്പർ നാളിൽ ചിലവട പേരിൽ കേന്ദ്രീകരിക്കാം. അപ്പർമെന്റ് അക്രമം കാണിക്കാതിരിക്കുവാൻ പ്രത്യേകം പറയണം."

"ചാക്കകളുടെ മുട്ടലഴിച്ച നെല്ലു വാരി നാട്ടുകാർ കൊടുക്കണമെന്നാണ് സ്രാജ പറയുന്നത്"—കുഞ്ഞൻ പറഞ്ഞു.

"ആപത്തുണ്ടാക്കുന്നത്" ബാലൻ തുടർന്നു:—"ഞാൻ കച്ചേരിപ്പടിക്കൽ പോയി താലൂക്ക് സർവ്വെ ആഫീസറെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരുന്നതുവരെ, നെല്ലിലോറി തടഞ്ഞു നിർത്തിയാൽ മതി."

"അതിന്നു ആളുകൾ സമ്മതിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല" കുഞ്ഞൻ തുടർന്നു:—"സ്രാജ ലോറിയിൽ കയറി രണ്ടു മൂന്ന് ചാക്ക് നിറത്തിലേക്ക് വലിച്ചിട്ടിരിക്കുന്നു. പൊതുവാൾ അങ്ങനെയൊക്കെ ചെയ്ത് പൊളിക്കാതിരുന്നതാണ്. നിങ്ങളുടെ വന്നിട്ടു പോയാൽ മതി."

"ഈ സൈക്കിൾ കിട്ടിയാൽ വേഗം കച്ചേരിപ്പടിക്കൽ പോയി വരാമായിരുന്നു."-ബാലൻ അകത്തു കടന്നു പോകാൻ "ലാലവെട്ടുതു പുറത്തു വന്നു തുടർന്നു:—"കാർഷികവൃത്തി ലാഭകരമാണ്. അക്രമങ്ങളൊന്നും കാണിക്കരുത്. ഞാൻ കണക്കുവിന്റെ സൈക്കിൾ വാങ്ങി കച്ചേരിപ്പടിക്കൽ പോയി സർവ്വെ ആഫീസറെ കണ്ടു വേഗം സമരത്തു വരാം."

ബാലനും കുഞ്ഞനും റോത്തിംഗി. പടിക്കൽ നിന്നു ഒരു പോക്കാരും ലാമ്പിന്റെ ചെളിപ്പാളും മൂന്നു വസ്തുക്കൾ പറ്റി. "ബാലൻ നായരേ"—എന്നൊരു വിളിയും. തുടർന്നു കൊണ്ടു് ആലിക്കുട്ടിയും കത്തിക്കത്തു അയച്ചുവും മറ്റൊരു തെരുവായി.

"എങ്ങട്ടാപ്പോ ഒരു പൊക്കുപ്പാട്?"-വന്നു കയറിയ ഉടനെ ആലിക്കുട്ടി ചോദിച്ചു.

"കേച്ചറിപ്പടിയിലേക്കൊന്നും" ബാലൻ ചാ:ഞ്ഞു.

"അതുപോലെ വേണം"—അഖിലമ്മി തുടങ്ങി:—"ബുദ്ധ് കാലു പിടിച്ചാൽ മുകളത്തു ചവിട്ടരുത്. ബെക്കോക്കുതും ബെക്ക വെച്ചു്തന്ന തരീതം."

“അങ്ങനെയൊക്കെ” തായത്തും അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

"புது காத்து?"—எனவன் சொன்னான்.

“ഞങ്ങളിനാ ആരെ കളയാക്കുന്നു?”— ആദിക്ഷേത്രം തുടങ്ങിയപ്പോൾ: “ഓരോ ചെറുപ്പക്കൊണ്ട് ഓരോന്നൊന്ന ചെറുപ്പം ഞങ്ങൾക്ക് അത് കേൾപ്പിക്കണം.”

“ഞാനല്ലേ! ഐക്യം” തുടങ്ങിയത്. നാലുപേരാണ് തുടങ്ങിയത്. അതിൽ പാർട്ടി-നായകൻ ശ്രീകൃഷ്ണൻ.

“നാട്ടുകാരെയൊന്നും എനിക്കു കേൾക്കണം” ആലിഷ്ടി
 തുടാം: “നിങ്ങളെക്കൊള്ളു വലിയൊരു നാട്ടുകാരൊന്നും ഇല്ല,
 നിങ്ങളു് വാ” ഓലൈ കൈ നെണ്ടു് പരഞ്ഞയച്ചാണി.
 നെല്ലു പക്കെ പത്തിടപതു ചാക്കു് സൊക്കെസറായിലേക്കു
 ബെട്ടെപ്പിച്ചാളി. ആ ചെക്കനെ എടുത്താക്കത്തു്”

“എനി.കിതെന്നാ ഹേൽക്കാൻ ഇപ്പോൾ എടയില്ല. ഞാൻ നല്ലപ്പ ആയിത്തന്നെ കാണാൻ പാകപ്പെട്ടതാണ്. ആരായാലും നാട്ടുകാരെ ചാനാ” കരിഞ്ചേരി ചെയ്യുന്നത്.” ബാലൻ ഒരുമി കുന്നോടു വെച്ചു.

“നിങ്ങളെന്നെ പറയുന്നു. ഞങ്ങൾ ഈ കാനിക്കിന്നു തൊന്നാം ദിനം ചവിട്ടുവാൻ ആണ്. കോഴി ഇട്ടും ഒക്കെ ആ ഞാൻ എടുത്തു. ഒരാളെ നീക്കം കൊണ്ടു കടുക്കാൻ നിങ്ങൾക്കു കഴിഞ്ഞെന്നു വരാം. കടുക്കിയിൽ നിന്നുമാൻ ഞാൻ ഇല്ലെന്നു പറയുന്നില്ല” അരുളിക്കൂടി നടന്നു.

“അതിനാൽ പൊതുജനങ്ങൾ ഇതിനെതിരെ പ്രതിഷേധം ഉയർത്തണം” എന്ന് ബാലൻ ചോദിച്ചു.

“ബഹു” നമുവട്ടതു വാഗ് ആവടെ കൂടിച്ചു ആൾക്കാ-
 രെ കൈക്കൊണ്ടു പിടിച്ചുകൊണ്ട് ആലിക്കട്ടിയുടെ നാ: “അന്നെ
 ഒരു കൈക്കൊണ്ടിയിൽപ്പെട്ടതായിട്ട് ബാക്കം കാര്യം ഒന്നു
 ഒല്ലോ.”

നാലിക്കട്ടിയുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ കരുണിച്ച് പാട്ടി-
 യുടെ പാട്ടായ ബാലൻ ഒരു ജന്മിയാ ആ നെട്ടു തടക്കു
 നാട്ടുകാർ ആ ജന്മിയുടെ പാലം നോക്കിത്തു അടിക്കുകയാണു്.
 ആ പാട്ടുകാർ ബാലന്റെ കണ്ണു പ്രകാശം എന്ന് ചെങ്കുട്ടി
 കണ്ടു. ബാലൻ നായാട്ടു നായ്ക്കോടെന്നപോലെ ‘പിടി-
 ക്കൊണ്ടു്’ എന്നു പറഞ്ഞു. അന്നു് പോയി പിടിച്ചു. ഇവിടെ
 കണ്ടിട്ടിട്ടു് പിടിച്ചു പിടിച്ചു പിടിച്ചു പിടിച്ചു പിടിച്ചു. ഇതൊ-
 രെക്കൊണ്ടു് നാലിക്കട്ടിയുടെ വിശ്വാസം. ജന്മിയുടെ ആ
 നാട്ടുകാർ ഇങ്ങനെ ചെയ്തു് അവയെ നിയന്ത്രിക്കുന്ന പാ-
 ട്വ വാങ്ങുന്നതിന്റെ താൽപര്യം അയാൾക്കുണ്ടായിര-
 ന്നില്ല.

“ബാലന്റെയും കൈക്കൊണ്ടിയിൽ പെട്ടതായിട്ട്”—ബാലൻ
 കണ്ടു: “നമ്മുടെ നാട്ടിൽ അരിയ്ക്കും നെല്ലിനും വലിയ കോ-
 രതം ഉണ്ടു്. ഗവണ്മെണ്ടു് കണ്ടുകൊണ്ടു് റോഡും നടപ്പാക്കിയി-
 ട്ടുണ്ടു്. റോഡു് നോക്കുകൊണ്ടു് റോഡു് ജീവിപ്പാൻ വ-
 ളു. അതും കൊണ്ടുകൊണ്ടു് ഗവണ്മെന്റിന്റെ പക്കൽ ഭക്ഷണം
 വാങ്ങിയില്ല. അപ്പോഴാണ് ജനങ്ങളുടെ മുമ്പിൽത്തന്നെ കരി-
 പ്പാലം കൊണ്ടുപോകാറു്. അതാണു് തടക്കുന്നതിന്നു.
 ഇതാൻ കഴപ്പുണ്ടെന്നു് അയാൾക്കിരിക്കാൻ ആ നെല്ലു്
 ഗവണ്മെന്റിൽ എണ്ണിക്കുകയാണു് നല്ലതു്.”

“അതെന്നാണു് പൊതു്”—നാലിക്കട്ടി കണ്ടു: “ഇതിന്നു
 വലിയ കൈക്കൊണ്ടിയിൽ തന്നെ നാട്ടിൽ വെട്ടു് ഒതുക്കു-
 നു്. ബാക്കം ചെയ്ത വെട്ടു ഒതുക്കണം.”

“അതിനെന്നാണു് ബാലനുള്ളു്”—ബാലൻ കൈ കൂടി മ-
 ന്നോട്ടു വെട്ടു.

“നിന്നെപ്പോലെയുള്ളവർ”—ആലിംഗ്യം ചെയ്തുകൊണ്ട് കൈകൾ ചേർത്തു വന്നു. തൊഴുത്തിന്റെ അടുത്തുള്ള കൊണ്ടുപോയി എന്തോ സംഭവം പറഞ്ഞു.

“അതിനോടൊക്കെ കാര്യം”—ബാലൻ തുടർന്നു:—“കൈപ്പറ്റി വന്നാൽ ഞാൻ ഒരേയൊരു കാര്യം ചെയ്യട്ടെ”

“അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ തന്നെത്തന്നെ അല്ലേ?” ആലിംഗ്യം ചെയ്തില്ല.

“കാലം കാര്യമായി കൂടാത്ത” ഈ കാര്യത്തെക്കുറിച്ചു. ഇപ്പോൾ കിട്ടിയ ഈ വിവരങ്ങൾ വിവരിച്ചു. ബാലൻ ഉടൻ പറഞ്ഞു:—“എന്താണത്?”

“അത് അതിന്റെ അടുത്തുണ്ട്,” അമ്മയ്ക്കു പറഞ്ഞു:—“ഇത് വന്നതല്ല മറ്റൊരു തോതിലുള്ളതല്ലെന്ന്.”

“അല്ലെങ്കിൽ ചെറുപ്പത്തിൽ അമ്മയെക്കുറിച്ചല്ലേ?” ആലിംഗ്യം ചെയ്തില്ല.

“ഈ കാലത്തിൽ അമ്മയെക്കുറിച്ചു”—ബാലൻ നടന്നു വരികയും പിന്നാലെ കണ്ടതും.

ആലിംഗ്യം അമ്മയ്ക്കും കൈപ്പറ്റിയ ചുറ്റും നിന്നു. എന്തോ സംഭവം പറഞ്ഞു. രണ്ടു പേരും പോയി, ഞാൻ വാതിലടച്ചു കിടന്നു.

പിറ്റേന്ന് കാലത്തു് എന്തോ ഒരു വെളിച്ചത്തിൽ കിട്ടി. അത് മറ്റൊരു തോതിലുള്ളതല്ലെന്ന് കണ്ടാൽ പറഞ്ഞു:—“ഒരു തോതിലുള്ളതല്ലെന്ന് അമ്മയ്ക്കു ചെറുപ്പത്തിൽ.”

“ആരെക്കൊണ്ട്?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ബാലൻ നായരെ. ചുറ്റും നായരെ, ചെറുപ്പം വന്നിട്ടുണ്ട്” കണ്ടാൽ തുടർന്നു:—“തൊഴുപ്പിൽ നെല്ലിനെ

പെർമിറ്റാണായിത്തന്നിട്ടു. ഇപ്പോൾ പെർമിറ്റാണായിരിക്കുന്നു."

"നെല്ലെന്തു ചെയ്യൂ?"—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"നെല്ലിപ്പോൾ നടുവട്ടം സൊസൈറ്റിയുടേതാണ്. പ്രസിഡണ്ട് തുക്കണ്ടിയുൾ സൊസൈറ്റിക്കു പെർമിറ്റാ പ്രകാരം വിട്ടുകൊടുത്തതാണത്രേ. നെല്ലു തുക്കണ്ടിയുൾ കൊണ്ടുപോയി."

"അവിടെ കൂടിയിരുന്ന ആളുകളെ എന്തു ചെയ്യൂ?"

"ആളുകൾ പെട്ടെന്ന് ചുറ്റുന്നതുവരെ അവിടെ നെല്ലു കാണിയില്ല. പെട്ടെന്ന് ചുറ്റുന്നത് നെല്ലു നടുവട്ടം സൊസൈറ്റി പ്രസിഡണ്ടിന്റെ ആയി. ഇന്നലെ രാത്രി മുഹമ്മദ് ആയിരുന്നതും ഉറങ്ങിയിട്ടില്ല. അവർ ഒരു കാനിൽ കയറിയിരുന്ന് ഓടുകയായിരുന്നു. പോലീസ് സബ് ഇൻസ്പെക്ടർ വന്നു ഇവരെ നാലാളെ അറസ്റ്റ് ചെയ്തു. നെല്ലിൻലോറി തുക്കണ്ടിയുൾ കൊണ്ടുപോയി. ആളുകളൊക്കെ പിരിഞ്ഞു പോയി."

"അറസ്റ്റ് ചെയ്ത കൊണ്ടുപോവുമ്പോൾ ബാലൻ വല്ലതും പറഞ്ഞോ?"—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ആവശ്യമാണെങ്കിൽ ജാമ്യത്തിന് ആളെ അയച്ചു കൊടുക്കാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്."

"ഇതാണ് ഗവണ്മെണ്ടു്" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

പൊതുജനങ്ങൾ ഭക്ഷണ സാധനം കിട്ടാതെ കഷ്ടപ്പെടുമ്പോൾ കരിഞ്ഞുവരുന്നത് നെല്ലു കടത്തുന്ന. തടഞ്ഞാൽ പെർമിറ്റാണാവുന്നു. തടഞ്ഞവരെ തടയാവിലാക്കുന്നു. അവരുടെ പേരിൽ കേസുകളുണ്ട്.

അറസ്റ്റ് ചെയ്തവരെ സ്വന്തം ജാമ്യത്തിൽ വിട്ടു. എങ്കിലും ഗവണ്മെന്റ് അവരുടെ കേസ്സെടുത്തു ഓരോരുത്തരും ഈ പത്തഞ്ചു രൂപിക വീതം പിഴശിക്ഷ വിധിച്ചു.

“നൂറാനൂറ്റക്കു നൂറു രൂപിക” മുഹമ്മദ് തെക്കേയൂറപ്പി ടിക്തിലിത്തന്ന അവഹേളിച്ചു: “എന്നോട് കളിച്ചാലിങ്ങനെയൊണ്. വേണ്ട ദിക്കിൽ പെർമിറ്റുണ്ടാവും, മാനത്തിനാ പണം. പത്തഞ്ചു വിലവാത്താവും മാനംപോലെ തടങ്ങിപ്പോയ. ‘ഞെറ’ നൂറനൂറ്റ’ കയ്യണിസ്സു കാക്കു” പൊങ്ങിപ്പു.

വിവാഹാഭ്യർത്ഥന

ജനങ്ങൾക്കു കരിഞ്ഞുനശിക്കാത്തൊരു വിദ്യാലയമെന്നു ഓരം വെച്ചിട്ടുവന്നു. ഭക്ഷണസാധനങ്ങളുടെ വർദ്ധവും ആ വിദ്യാലയത്തിലെ വിത്തും വീഞ്ഞും ആഗ്രഹിച്ചു. പാവപ്പെട്ട ജനങ്ങൾക്ക് പേയില്ലകി. അവർ നെല്ലിൻചാക്കോ പഞ്ചസാരപ്പാക്കോ തുണിക്കെട്ടോ മണ്ണെണ്ണപ്പിടോ നന്നാൻ പിടിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. പലപ്പോഴും അവർ നെല്ലിൻചാക്ക് പിടിച്ചു. അതിനുള്ള നെല്ലു മുഴുവൻ പാവങ്ങൾക്കു വാരിക്കത്താക്കുന്നു. ചിലപ്പോൾ നെല്ലുചു പിടിച്ചു പ്പെട്ട നെല്ലുപേക്കിച്ച് അടങ്ങിയിരുന്നു. ചുവപ്പിച്ചപ്പോൾ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ സഹായത്തോടുകൂടി പിടിക്കപ്പെട്ട നെല്ലിനെ പെർമിറ്റുണ്ടാക്കി കേന്ദ്രത്തു് പിടിച്ചുപറിക്കാൻ ശ്രമിക്കപ്പെട്ടു.

തെക്കേമുറിയിൽ വടക്കേമുറിയിൽ നടവഴിയോ വല്ല നെല്ലുപിടിക്കേണ്ടും വന്നാൻ ബാലനും ചാത്തു നായനും പൊതുവാളുമൊക്കെ അതിൽ പ്രതികൂലാഭാവമിടുകില്ല. നെല്ലു പിടിക്കുന്നത് ആരായലും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്കാരാണെന്നായിരുന്നു വിചിന്തമെന്തിന്റെ ഉറപ്പു വിശ്വാസം. പല കേസുകളിലും ബാലൻ ഒന്നാം പ്രതിയായി. പത്തും അമ്പതും ഉറപ്പിക വിതം പിടക്കുകയും വിധിക്കപ്പെട്ടു. ഒരു കേസു

മാത്രം വർത്തിക്കുന്ന ഏല്പിച്ചു വാങ്ങിയതുകൊണ്ട് തിരിച്ചറിയാൻ വിട്ടുപോന്നു. പക്ഷേ, കേസ്സു നടത്താൻ വന്ന ചിലർ പീഴയെക്കാരും വലുതായിത്തന്നു. നാനാദോളം ഉറപ്പുകാരും കേസ്സു നടത്താൻ ചിലവായി.

ചാത്തു നായർ ഞങ്ങളുടെ ഉപദേശം ചെയ്തിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് പട്ടാളത്തിൽ ചേരുകയുണ്ടായില്ല. ഞങ്ങളുടെ ഉപദേശം കേട്ടതുകൊണ്ടുമാത്രമായിത്തന്നെ. പാർട്ടിയിൽ സജീവമായി പ്രവർത്തിച്ചവരിൽ ചിലർ പട്ടാളത്തിൽ ചേർന്നിരുന്നു. അവരെ അഞ്ചുവർഷത്തിനുള്ളിൽ അനേകപ്രകാരം കൊണ്ടു് ഡിസ്ചാർജ്ജ് ചെയ്തിരുന്നു. ആ അനേകപ്രകാരത്തിൽ കണ്ടതുകൂടിയാവാം പട്ടാളത്തിൽ ചേരാതിരിക്കാൻ കാരണം. അയാൾ വിട്ടിറങ്ങുന്നത് ഒരേക്കൽ കൂടിച്ചേർന്നു വെറുപട്ടായിത്തീർന്നുവെക്കും. ഞങ്ങളോട് ആദ്യം വാങ്ങിയ നൂറുറപ്പികളും പുറമേ മൂന്നുറപ്പികളും കടം വാങ്ങി. പണ്ടു കൂട്ടിച്ചേർന്നിരുന്നതും പുതിയതായി പുറം വെക്കിയതുമായ പത്തു പത്തുണ്ടുപാ വിത്തിന്റെ പൊതു വളച്ചുകെട്ടി. അതിൽ പൂർത്തയ്ക്കുകയായി. സ്വന്തം ജീവിതനിർവ്വഹണത്തിനുള്ളതായിത്തന്നെ വെക്കുകയും, ആ പ്രവൃത്തി റോഡുപോലെയായിത്തന്നു. നാലുക്കു കയ്യേറ്റി മുറത്തും പൂർ വളച്ചിലും പോലീസ്സ്റ്റേഷന്റെ മുമ്പിൽപ്പോലും അടിക്കാപ്പാമ്പു നടുവായിത്തന്നെ വെക്കൽ കൊള്ളിയും വെള്ളിയും കൂടുന്ന അക്കാലത്ത് ചാത്തു നായർക്കു കൊള്ളികൃഷിയിൽ അയാളും പൊതുജനങ്ങളും അടിച്ചാൽകൊണ്ടു. ഒരു പൂർ കിട്ടിയില്ലെങ്കിലും ചാത്തു നായർക്കു മാനമായ ജോലിയുണ്ടായി.

ചാത്തു നായർക്കു് അദ്ധ്യാപകജോലിപോലെയെന്നൊരനുകൂലമായിത്തന്നെ കൃഷിപ്രവൃത്തിയും. കൈവരോളം കൂടി മുഴുവനും വലുതായിത്തന്നെ അയാൾ കിണഞ്ഞു വരിക

മിട്ടു. നല്ല കമ്പത്തുള്ളി ഒരു കൂലിക്കാരനെക്കൊണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ട് അയാൾക്കു കഴിവുമാമിരുന്നു. ഒരു കൊല്ലത്തെ നിയന്ത്രണാധിനതയെക്കൊണ്ട് ഒന്നാമത്തെ വിളമ്പുകയും ആ വിളമ്പി ആയിരത്തിയിരുന്നൂറു രൂപകൾക്കാണ് കച്ചവടക്കാർക്കു ചെയ്തത്. ബഞ്ചർ കൊടുത്ത വാതുക്കുപ്പിക കടം വിട്ടിരുന്ന അന്ന രേഖയും അയാൾക്ക് ആയിരത്തോളം ഉറപ്പിക മുക്കു മുതലുണ്ടായി. അയാൾ പിന്നെ വിളമ്പിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

പാമ്പിലെ കൊള്ളിത്തലപ്പുകൾ ജീവിതവിജയത്തിന്റെ കൊടികളായി പൊലെ ആടിക്കുതിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, ന്യൂനതയോടുകൂടി ചാത്തു നായർക്കു അനുഗ്രഹമുണ്ടായി. വിരോധാഭാസം സൃഷ്ടിക്കുമായിരുന്ന രണ്ടാമറ്റംപക്കൻ പ്രൊഫെസർമാരിൽ ചേർന്നതുകൊണ്ട് അവിടെയെല്ലാം കടയിലിന്ന് കഴിച്ച അധ്വാനങ്ങൾ ആദ്യം അടിയായിത്തീർന്നു. നാലാലഞ്ചനായർ മാനേജർ ചാത്തു നായർക്കു വിളമ്പി നിയമിച്ചു. ഭാര്യക്കു നന്നായ പാക്കു മറ്റൊന്നുമായി അയാളുടെ തലയിലേക്കു കയറിയെത്ത. പാക്കോടുകൂടിയതുകൊണ്ട് വിരോധാഭാസം ചാത്തു നായർക്കു ഇത്രയും തുടങ്ങിയതായിരുന്നു.

ഇത്രയുംകഴിയുമ്പോൾ ചാത്തു നായർക്കു ഒരു മാതൃകയായിട്ടു കണ്ടുകിട്ടിയതുകൊണ്ട് നവകോട്ട് അന്നദിനം വന്നിട്ടു കൊണ്ടു വന്നു. ആ വരുമാനം അവർക്കു അറിയാതെ വിട്ടിട്ടു കൊണ്ടുവന്നു. ഒരിക്കലുമേൽ താഴെ കടലാവലം കയ്പോടെ നല്ല മെതിനയെ വേലത്തിൽ കിട്ടുന്നതുകൊണ്ട് പറ്റും ഉള്ള മേയ്ക്കുന്നതിനുള്ള തല ആ മേയ്ക്കുന്നതായെന്നു വേദമിട്ടു. അന്നയുടെ ചിലമ്പിച്ച കര ആ വെറുപ്പുകാരന്റെ കേളിയിൽ കവിഞ്ഞു കയറിയെന്നു. അയാൾ ആ കയ്ക്കു വഴാധിനതയെ പടർത്താൻ കിട്ടുന്നതൊക്കെ ചിലവാക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

അപമാനത്തെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തുവാൻ നിന്ദാപരമായി വിളിച്ചു. നാടകക്കു പട്ടിണിയും പകർച്ചവ്യാധിയും നടക്കുന്ന ആ കരിമ്പാതക്കാലത്തു ഭക്ഷണത്തിനായി ഒരു പുറത്തനം സജീവമാക്കാൻ ആ പൊതുവ്യാധിയുടെ താല്പരകിൻ്റെ മുകളിലും മേലയിലും ഒരു നടന്നു. അക്കാലത്തും ഭക്ഷണസമ്മേളനങ്ങൾ നടന്നപ്പോൾ നല്ല വസ്ത്രം കോർട്ടുള്ളതും സോഫിസ്റ്റിക്മായും പേർഷ്യൻസ്റ്റൈലിലും ഏറ്റവും ആ പുറത്തനത്തിൻ്റെ ശാസ്ത്രപരമായ പെരുമാറ്റം പ്രാബല്യപ്പെടുത്തിയതായിരുന്നു. അന്നത്തെ പൊതുവായ നിയമത്തിൽ കരിമ്പാതയ്ക്കും ആ പുറത്തനത്തിൽ അക്കാലത്തു നടന്നു മുങ്ങി. പിന്നാലിലേക്കു ചാർ താഴെക്കു ഭക്ഷണത്തിനായി ഒരു സിക്തദിനമായി പുറത്തനങ്ങളുടെ പെരുമാറ്റമായിരുന്നു. അമ്മയുടെ മേൽപ്പാട്ടത്തിൽ കരിമ്പാതക്കാലത്തു കാട്ടാളങ്ങളെക്കൊണ്ട് പറവപ്പെട്ടവർ കോളാച്ചകന്മാരെപ്പിടിച്ചിരി കിടന്ന നരകിയ്ക്കുന്ന രംഗങ്ങൾ ചിത്രീകരിക്കുന്ന ഒരു നാടകപ്പെടുത്തലായിരുന്നു. ആ നാടകം കരിമ്പാതക്കാലത്ത് വിപോലവും അമർച്ചപ്പെടുത്താക്കിത്തന്നത് നൂറു ശതകത്തിൽ അറങ്ങേണ്ടി. 'പെകത്തൻ' എന്ന ആ നാടകത്തിൻ്റെ കഥയും പുറത്തന നടന്നു നായാടുന്നതായിരുന്നു.

[illegible]

നാട്ടുകാർക്കു തോന്നത്തക്കവിധം ആ നാടകം വമ്പിച്ച വിജയമായി. മരിച്ചവർക്കുക്കുറുപ്പിന്റെ പിന്നിൽ ടിനാ മുട്ടി തൂക്കുവീതികുന്ന കുട്ടികളുടെ രാഗം ഞ്ഞുളുടെ നാട്ടിലെ കുട്ടികൾ അഭിനയിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒരു ദിവസം മുഹമ്മദ് പൂർത്തിയാക്കിയപ്പോൾ ചില കൊച്ചു കുട്ടികൾ "ചെക്കത്താൻ മുഹമ്മദ്" എന്നു വിളിച്ചുവന്നു. അതോടെ ഭക്ഷണക്കുറുപ്പിന്റെ കയ്യെടുത്തുവന്നത് മുഹമ്മദ് കയ്യെടുത്തു. ബാലർ കുട്ടികൾക്ക് ചായ വാങ്ങിക്കൊടുത്തു കപ്പിച്ചു കൂട്ടി മുഹമ്മദിനെ അപമാനിച്ചതാണെന്നതുകൊണ്ട് ആ മനുഷ്യൻ ഒരു കൈയ്യിൽ പിടികയ്യിലായി പന്തെത്തു.

നാലാമത്തെ നാളുടെ വിദ്യാഭ്യാസപ്രവർത്തനം വേണ്ടതെന്നായിരുന്നു മുഹമ്മദിന്റെ കച്ചവടവും. പണം പെരുത്തപ്പോൾ മുഹമ്മദ് ഞ്ഞുളിപ്പാമ്പിലുള്ള കച്ചവടത്തിന് പൂജ, ആദ്യം നടുവട്ടത്തും തുടന്നു തെക്കുതറിയും അതോ കച്ചവടപ്പിടികളാണു. അവിടെയൊക്കെ വിശ്വസ്തനായ ഒരു കൂലിക്കാരൻ നിൽക്കി ചുറ്റും തിരയ്ക്കുകയും മുഹമ്മദിന്റെ പീടികകൾ, ബ്രിട്ടന്റെ കോളനികളെപ്പോലെ പരന്നു കിടന്നു.

നടുവട്ടത്തു നടന്ന ഭക്ഷണസമ്മേളനത്തിന്റെ പിറ്റേന്നു ബാർ സ്റ്റുളിലേക്കു പോയില്ല, കലാപരിപാടികൾ കണ്ടുകൊണ്ടു രാത്രി മുഴുവനും ഉറക്കമൊഴിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ടു ബാർ കല്ലറക്കെഴുതി. നേരത്തെ കുളിച്ചു ഉറങ്ങുകയും ബാലർ കയ്യെടുത്തപ്പോൾ നാലുകു ഭക്ഷണസമ്മേളനം പ്രധാനിന് പോയിരുന്നതുകൊണ്ടു ബാർ ഉമ്മാത്തു തന്നെ ഒരു വായ വിളിച്ചു കിടന്നു. കിടന്നതിനാൽ ഉറങ്ങിപ്പോയി.

"നല്ലൊരു—നല്ലൊരു." എന്നൊരു വിളിക്കേട്ടുകൊണ്ടു ബാർ ഉണന്നു. ഒരു ചെറുതെങ്ങിനോടൊപ്പം ഉറങ്ങ

നിന്നുകൊണ്ട് ഒരു തുള്ളിച്ചുരയി എന്ന് വിളിക്കുകയായി
 തന്നു. ആ പാവപ്പെട്ട സ്ത്രീ എത്രനേരം അങ്ങനെയിന്നു
 വിളിച്ചുവോ അവോ. ഞാൻ പതുക്കെ വിളിക്കട്ടെ. എഴു
 നേറു കോട്ടുവായിട്ടു.

"എന്നാ" ഞാൻ വിളിച്ചുചോദിച്ചു. "ആരാ?"

"ഇതുകിതാ"—അവൾ തന്നെ: "നിങ്ങളോടു ചാത്തു
 എളുപ്പമെ വിട്ടിടപാറം ഒന്നു കൊണ്ടു ചെല്ലാൻ പറഞ്ഞു
 എളുപ്പമെ അമ്മ."

"എന്താ വിശേഷിച്ചു?"

"എ ചൊല്ലാളെന്ന് അമ്മവെട്ടു. എപ്പോഴിടെയൊട്ടി
 ഞാനും വെട്ടാളെ മോളെടുത്തു അവിടെ."

"എത്രകണ്ടുണ്ടു?"—ഞാൻ അന്വേഷിച്ചു.

"നല്ലൊണ്ട്, ചാത്തതിന്റെ ദണ്ഡുതന്നെ"ത്രെ. പ
 കെങ്കിൽ ഇപ്പത്തിനെന്ന കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടാവും."

ഞാൻ പിടഞ്ഞെഴുന്നേറു.

പിറ്റേന്ന് നടക്കുന്ന താലൂക്കുകൾക്കുതന്നെയുള്ളതായി
 രണ്ടാ പ്രസ്താവിക്കുകയായി ബാലനും ചാത്തു നായനും ഗോ
 പാലനായൊക്കെ ബാലന്റെ വീട്ടിൽനിന്നാണ് പോയത്.
 പോകുമ്പോൾത്തന്നെ ചാത്തു നായൻ വീട്ടിൽ ചെന്നതേ
 ഷിക്കുണ്ടെന്നുണ്ടായിരുന്ന, പക്ഷേ, ഗോപാലന്റെ നിർദ്വ
 ഘ്വംകൊണ്ട് അതു ചെയ്യാതെ സന്ദർശിച്ച് തന്നു.

ചാത്തു നായന്റെ വീട്ടിൽ പുഴുപത്തൊട്ടനും പാഞ്ഞോ
 ട്കെയ്തതും ആ ദിനക്കാലവും മാത്രമേ ഇല്ല. വല്ല നാലുപത്തും
 സന്ദർശിച്ചുകിട്ടിയോ എന്ന് വിചാരിച്ചു. ആ നാളെ എന്ന്
 സഹായത്തിലേ വിളിച്ചതാണ്.

ഞാൻ കൃതജ്ഞിയോടു വരുമാനം പറഞ്ഞു ഉടനെ പൂ
 ചെട്ടു.

ചോരയോടുകൂടി വാതിലടക്കുവാൻ പറ്റാത്തതും അത് അടുത്തുള്ള കോളമ്പിയിലേയ്ക്കു തൂപ്പി. ആ തൂപ്പിൽ ചോര നിറയെ വെക്കുന്നത് രക്തപങ്കിലമായി മേക്കുമായി വെട്ടിയിട്ടുണ്ടി.

“ഏന്റെ കരളിന്റെ ചുറ്റുമാനത്ത്”—ജ്യേഷ്ഠന്തി ഇടുന്നു:—“ആരോം വെട്ടിയിട്ടുണ്ടാണെ വേദമുണ്ടോ കഴിഞ്ഞാൽ തരിയായിരുന്നു.”

“നവക്കോട്ട വന്നാൽ വെട്ടിയിട്ടാണെ കഴിയോ?”—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

പാഞ്ഞൊഴിയുന്ന ഒരു കിഴി തൂടി ചുടുകിട്ടിയിട്ടു. ആ കിഴിയുടെ ചുടിന്റെ കട്ടയ്ക്കും തൊഴുപ്പിന്റെ തൊട്ടുനിക്കി പരിശോധിച്ചു. ശേഷം മേറ്റുകൾ തൊട്ടുനിയ്ക്കുമാണി.

“മതിയമ്മ”—കുറുപ്പുടെ കണ്ണിനക്കകാണ്ടുവരുന്നതായ ജ്യേഷ്ഠന്തി കാലുകൾ വിവരമായി പൊന്തുന്നതിലേയ്ക്കു മലയാ തലയുയർത്തിക്കൊണ്ടു ഇടുന്നു: “ഏനിയ്ക്കു വല്ലാതെ കണ്ണിനിക്കുന്നതും.....”വിജയം തെ കൂട്ടുകൾ അവിടെ വാക്കുകളെ തട്ടി തെരിപ്പിച്ചു.

“ഇതുകൂടി ഉഴിയട്ടെ” ഞാൻ കിഴി മാത്തുവെച്ചു. ജ്യേഷ്ഠന്തി ചെരിഞ്ഞുകിടന്നുപേക്കിട്ടു:

“വായുഗുളിക കലക്കിത്തു. ഈ വായുഗുളികയെ നീ നെക്കിലൊ—?”

ജ്യേഷ്ഠന്തിയുടെ ശ്വാസശക്തി വേഗത്തിലായി. അവർ ചാലുന്നതിലും “ഖർ” എന്ന ഒരു ശബ്ദം മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ആ ശരിക്കത്തിൽ വഴി കൂട്ടിയിട്ടായിരുന്ന വ്യാണവായു അവയുടെ ചോരയെ തെരക്കി. അവർ ബോധമറ്റു മലർന്നു കിടന്നു.

“കണ്ണുകുടേ—“—പാഞ്ഞൊഴിയുന്ന മേയ്ക്കു വെട്ടിയിട്ടു. മോകി: “ഇന്നു രണ്ടുപേരും ചുവരുകയായി ഇങ്ങനെ കിടന്നു. പൊന്തുന്നതിന്റെ മൂപ്പുണ്ടോ നാണിക്കുകയോ?”

“എനിക്കറിയില്ലേ-ഓ”—ഞാനെന്റെ അജ്ഞത പെരിവാക്കി.

“ഓള” മരിക്കുന്നത് ഇതുവരെ ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല.” പാഞ്ഞോടിയത് തുടന്നു ചോദിച്ചു: “ആ വൈദ്യരെ ഒന്നു വിളിച്ചുകാണിച്ചാലോ?”

“തരക്കേടില്ല”—ഞാൻ തുടർന്നു: “ഞാനും ഓൾ മരിക്കുന്നത് കണ്ടിട്ടില്ല. എനിക്കൊന്നുമാഞ്ഞുകൂട.”

“കണ്ടുകൂട്ടേ-ഓ”—പാഞ്ഞോടിയത് മകളെ വീണ്ടും വീണ്ടും വിളിച്ചു. അവയുടെ കണ്ണുകളിൽനിന്നു ബാഷ്പം പാറുറിയായെ വീണിരുന്നു. ആ മകൾ വിളി കേട്ടില്ല. “ഖാക്കർ”—ശബ്ദത്തോടെ ആ മകളുടെ ശ്വാസം നിന്നു ത്തും ചവിട്ടിയിരുന്നു.

“ഞാനൊരുഴക്കം ജീവകക്കഷ്ടമായും പെക്കളെ” പാഞ്ഞോടിയത് തുടന്നു: “ഇങ്ങനെ കിടക്കുമ്പോൾ അടുത്തൊരാളില്ലാതെ വിട്ടുപോവാൻ നിവൃത്തിയുണ്ടോ? ഇങ്ങനെ കണ്ടിട്ടാണ് ചക്കിയെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞയച്ചത്. നാണിക്കു ബുദ്ധിമുട്ടായി അല്ലേ?”

“ബുദ്ധിമുട്ടാതെ കഴിയോ”—ഞാൻ തുടർന്നു: “അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും സഹായിക്കാനല്ലേ മാന്യമുണ്ടോ?”

“ഞാനിപ്പോൾ കഷ്ടമായും ഉണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടുവരാം.” ആ അമ്മ മകളെ എന്റെ കയ്യിൽ ഏല്പിച്ചു പുറത്തുപോയി.

ഞാൻ കട്ടിലിന്മേൽ ഇരുന്നു. ആ ജ്യേഷ്ഠന്റേതെ മാറിപ്പും വാറിയെല്ലിവും പതുക്കെപ്പതുക്കെ തലോടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. വിയന്ന നെറിയിൽ പാറിപ്പിടിച്ചുകിടക്കുന്ന അവയുടെ നലനാസകൾ മനം മനം മാടിയൊതുക്കി, വളയിൽ തിരകിവെച്ചിരുന്ന ഒരു വിശ്വാസത്തോടു പതുക്കെ വിശിക്കൊടുത്തു. നിമിഷങ്ങൾ നിമിഷനിമിഷമായി. ജ്യേഷ്ഠന്റേതെ വീണ്ടും കരച്ചു.

“ആ—വു—താ—ം”—അവർ തെരഞ്ഞു. ബോധശക്തിയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ചേർത്തതായ വാരിയെടുത്തതായതെക്കു വേദനയുടെ കരാളരൂപം ആ മുഖത്തു നിഴലിച്ചു.

അ കരളം വെറുതെയായിത്തന്നു. കരളം മുറിഞ്ഞുപോയിത്തന്നില്ല. ഒരു മാടപ്രാവു കറകാപോലെ തെരഞ്ഞുകൊണ്ടു അവർ കണ്ണടച്ചു കിടന്നു. ഞാൻ അവരെ വിശ്രമിക്കാണിതന്നു.

പറഞ്ഞോടിയമ്മ ഒരു ചിന്താതാണത്തിൽ ജീവകരുണയം ശരിപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടുവന്നു. അവരുടെ ചുണ്ടുപിൻ കഷായത്തിൽ കിടന്നു കരിഞ്ഞ വാതുക്കളെക്കുറിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നു.

“കരുണയുണ്ടോ” ആ അമ്മ വാത്സല്യപൂർവ്വം ചോദിച്ചു. “ഇതാ വാതുക്കളിൽ, ഇതു കടിച്ചു.

ആ വാത്സല്യത്തിന്റെ ശിശുധാരയും ജ്യേഷ്ഠത്തിയെ ഉണർത്താൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഞങ്ങൾ ഒരു സ്ത്രീയെക്കൊണ്ടു ആ കഷായം പതുക്കെപ്പതുക്കെ ജ്യേഷ്ഠത്തിന്റെ വായിലൊഴിച്ചുകൊടുത്തു.

“ഞാൻ വേഗം പോയി ആ വൈദ്യരെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരാൻ ചക്കിയെ പറഞ്ഞുവെക്കട്ടെ.” പറഞ്ഞോടിയമ്മ വിട്ടു പുറത്തുപോയി.

ഞാൻ ആ ജ്യേഷ്ഠത്തിയെ ഇഴുപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഒരു പത്തു മിനുട്ട് കഴിഞ്ഞപ്പോഴേക്കും ജ്യേഷ്ഠത്തിൽ ഞെരിച്ചു. അവരുടെ ശ്വാസംഗതി കൂടുകയാൽ തുടങ്ങി. കരണേകം അവരെക്കൊണ്ട് മുഖത്തു നോട്ടം ഉറപ്പിച്ചു നിൽക്കി.

“ഞാൻ നോക്കുകയോ” അവർ നോക്കുന്നു എന്റെ മുമ്പടി പ്രതികരിച്ചു.

“ഇതിനും എന്തിനാണ് ആ നിട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുന്നത്?”

“എന്ത്?” ആദ്യം ഞാനെന്നൊന്നാഴിഞ്ഞുമാറി.

“ഒരു കൂട്ടക്കു സമ്മതമായിട്ടും ഞാൻ കഴിക്കാതിരിക്കുന്നതെന്തിനാ?” ജ്യോത്സനി തുടന്നു: “അപ്പു പറഞ്ഞു നാണിക്കു സമ്മതമാണെന്നു്. ഞങ്ങളുടെക്കൊണ്ടെങ്കിൽ ഇന്നലെത്തന്നെ സമ്മതമാണു്. അപ്പു പറഞ്ഞതു നേരല്ലെ—നാണിക്കു സമ്മതമല്ലേ?”

“ഞങ്ങളെക്കൊണ്ടെ ആലോചിക്കുകയുണ്ടായി.”

“എന്നാൽ ഇനിമതു നിട്ടു നൂട്ടു്, ഞാൻ ഇങ്ങനെ ഒരു മോഹപാപിയായി. എനിക്കും അമ്മയ്ക്കും അപ്പു ഒരു കട്ടിയെ കൊണ്ടുവന്ന കാണ്മാനുള്ള മോഹം പറഞ്ഞാൽ തീരില്ല. ഞാൻ കരിക്കുന്നതിനുമുമ്പെ അതു കാണാൻ കഴിയില്ലേ?” ജ്യോത്സനി എന്റെ മുഖത്തുനോക്കി.

“ഈ സമ്മേളനം കഴിഞ്ഞു ബാലനും ഭാഗവതനും ഇങ്ങോട്ടുവരുട്ടു്” ഞാൻ തുടന്നു: “പട്ടക്കര താമസിക്കാത്ത നഗരം.”

“അവരവരുടെയൊക്കെന്ന് പറഞ്ഞു് ഓൾ സഹായ ത്തിനാക്കെങ്കിൽ എത്ര സമാധാനമുണ്ടു്.”

“ഞാൻ ഇങ്ങനെ നിങ്ങളെന്താണെന്നു നടിപ്പിട്ടുണ്ടോ?”

“ഇല്ലെ—ഓ—ഇല്ല” ജ്യോത്സനി തുടന്നു: “നാണിക്കുണ്ടാ തിരഞ്ഞിട്ടെങ്കിൽ ഞങ്ങളിതിനുമുമ്പെ പെരുവഴി തെണ്ടിയിരുന്നേനെ.”

“ഞാനത്ര വലിയ ഒരു സഹായമായൊന്നും ചെയ്തിട്ടില്ല. ഒന്നോരണ്ടോ ചുവടെയും പത്തോ നൂറോളം ഉച്ചിത കൂടും തന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അതു വിട്ടിത്തരുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. പിന്നെ മറ്റുള്ളൊരാളുള്ള സഹായമാണു്. നിങ്ങളെപ്പോൾ ആളെ പറഞ്ഞയച്ചാലും ഞാൻ വരും. ഞാനല്ല, കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് കാരൊക്കെ വരും.”

“എന്നാലോ എന്റെ എന്ത പൊതുവേൾ നശി കിഴ്ച്ചോട്ടു്യാതെ വരില്ല” ജ്യോത്യത്തി തുടന്ന ചോദിച്ചു:

“എന്താ ഇതു നടത്താനാവാൻ വിശേഷം?”

“വിശേഷം മൊന്നുമില്ല.” ഞാൻ തുടന്നു—“അവിടെ തൊളിപ്പു. അവിടെയും മൊക്കെ കൊണ്ടു പോന്നു.”

“അതും വേണം”—ജ്യോത്യത്തി തുടന്നു: “അവിടെയൊക്കെ കഴിയെ കൊണ്ടു പോവാൻ പൈലകിയിട്ടുണ്ടാകുമല്ലോ.”

“അതൊന്നുമില്ല”—ഞാൻ തുടന്നു: “അവിടെയൊക്കെ കഴിയാൻ അതിലൊക്കെയൊക്കെയും വന്നാൽ ഇതു നടത്തിയാൽ, നല്ല വിധം തുറന്നു വന്നു അവിടെയൊക്കെയും വന്നാൽ അവിടെയൊക്കെയും മറ്റൊരുകൾ വന്നു കഴിയില്ല? അങ്ങനെയൊന്നും തരയില്ല.”

“എന്നാൽ രണ്ടുപേർ ഒന്നിച്ചു നടത്തണം”—ജ്യോത്യത്തി കരച്ചുകൊണ്ടു വന്നു ചെന്നു: “ഈ മാസത്തിൽ തന്നെ കഴിക്കണം. എനിക്ക് കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നു മരിക്കാൻ.”

“അതുവഴിത്താൻ മരിക്കുകയാണെങ്കിൽ കല്യാണം വേണ്ടെന്നു പറയാം. എന്നാൽ മരിക്കില്ലല്ലോ—”

“നാണിക്കെടുപ്പും കളിയാക്കും.”

“മരിക്കണമെന്നുണ്ടോ?”

“തൊളിപ്പു” മരിക്കണമെന്നുണ്ടോവോ”—ജ്യോത്യത്തി തുടന്നു: “അവിടെ അമ്പതര പത്തുനീതിനാലും മരിക്കാൻ വിശേഷം മറ്റൊരുകൾ വന്നാൽ മോശം? എന്റെ വേദനയും മറ്റുള്ളവരുടെ കഷ്ടപ്പാടും വിചാരിക്കുമ്പോൾ മരിച്ചാൽ മതി എന്ന് തോന്നുന്നു.”

“എന്താ അവിടെ നടത്താൻ കഴിയില്ല? മരണമുണ്ടോ?” —

എന്ന ചോദ്യം ചെയ്തുകൊണ്ട് പാഞ്ഞോടിയമ്മ അറയിൽ കടന്നു തുടങ്ങി: “വൈദ്യരെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരാൻ ചാക്കിയെ അയച്ചിട്ടുണ്ട്, ഇപ്പോൾ കണ്ടാൽ ഒരു ദണ്ഡും ഇല്ല.”

“വൈദ്യരേതായാലും വന്നോട്ടെ.” ഞാൻ തുടങ്ങി: “എത്ര കണ്ടു കണ്ടുണ്ടെന്നു മനസ്സിലാക്കാമല്ലോ.

“എപ്പോഴും അപ്പു വരാൻ—നാണിക്കു നിശ്ചയംണ്ടാ?” പാഞ്ഞോടിയമ്മ എന്നോടു ചോദിച്ചു—“സഭ നടക്കുകയല്ലേ? മറ്റാന്നാൾ രാവിലേക്കെങ്കിലും എന്റെ കട്ടി വരില്ലേ?”

“മറ്റാന്നാൾ വരുന്നതാണ്.” ഞാൻ തുടങ്ങി: “രാവിലേക്കു തിരിച്ചെത്തിയപ്പോൾ കൈകൾക്കുണ്ടാകുന്ന എന്തൊരു അസ്വസ്ഥത!”

“ഇവളുടെ ദണ്ഡും എപ്പോഴാണ് അധികമാവാൻ നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടത്? രാത്രിയാവ്വാൻ എന്തിനു പേടിയാണ്?” പാഞ്ഞോടിയമ്മ തുടങ്ങി: “ഇങ്ങനെ മിഥിയാണു്, പ്രസംഗമാണു് എന്നും പറഞ്ഞു നടന്നാൽ—ഒരു ദിവസം വരുമ്പോൾ—”

“അവൻ നാട്ടുകാരുടെ ഗുണത്തിനാണ് ഇതൊക്കെ ചെയ്യുന്നത്.” പാഞ്ഞോടിയമ്മയെ മുട്ടമിടാൻ ജ്യോതിർ സമ്മതിച്ചില്ല—“ഈ നാട്ടുകാർക്കൊക്കെ അപ്പു എന്നുവെച്ചാൽ ജീവനാണ്.”

ആ ജ്യോതിർക്കു് സ്വന്തം അനൗപമം ജീവിതത്തെ പറ്റി അടക്കിയാവാത്തതും അടിമത്തമുണ്ടായിരുന്നു. ആ അടിമത്തത്തിൽ അവയുടെ മുഖം മിന്നിത്തിളങ്ങി.

“എന്തിനു് വയസ്സു പറഞ്ഞതായി?”—പാഞ്ഞോടിയമ്മ തുടങ്ങി: “അവന്തിയളളതു് ഇങ്ങനെ കിടക്കും. ഒരു പെൺകുട്ടിയെ തുറന്നു കൊണ്ടുവന്നു മരിച്ചിട്ടാണ് ഇവനിങ്ങനെ തെരുവടിക്കുന്നതെങ്കിൽ എന്തിനുകിലും ഒരു സഹായത്തിനായില്ലേ? ഇടക്കെങ്കിലും വയസ്സു നോക്കുമ്പോൾ ഒരു അടിമത്തമുണ്ടാകുമോ? അതുമാത്രം അവർ ചെയ്തില്ല.”

“അതും ബുദ്ധിമുട്ടാവില്ലേ?”—ഞാൻ തുടങ്ങി:— “ആരെപ്പറ്റി ചോദിക്കുകയും അതിന് കൂട്ടിക്കാണുവാൻ. അതിന് വല്ല സുഖക്കേടുകൾ ഉണ്ടാവാം. അതു കരയും. ഒട്ടകം വയസ്സുകാലത്തു ആ കൂട്ടിയെ എടുത്തു” ഓരോന്നിടത്തും.” —ഞാൻ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

“ഇങ്ങനെ പാശ്ചാത്യ നാണേയ്” പാശ്ചാത്യനായ തുടങ്ങി:— “ഒരു കൂട്ടിയുടെ കണക്കിലാക്കി കാണാൻ ഇവിടെ എന്തിനും ഇവർക്കും എന്തുമോശമുണ്ടെന്നു നിനക്കറിയില്ല.”

“എന്തിന് മുതുകിയും പാശ്ചാത്യനും.”

“എന്തിന് ഇനിയെന്തിനാ നാമുടനീളമുണ്ടു്?” പാശ്ചാത്യനായ തുടങ്ങി: “അപ്പു എന്തിനാകാതെ പാശ്ചാത്യനാകണം. അതു പാശ്ചാത്യനായ പാശ്ചാത്യനാകണം? അതിന് എന്തിന് മുതുകിയെന്നോക്കി.

“പാശ്ചാത്യനും.”—ഞാൻ തുടങ്ങി സമ്മതിച്ചു.

“ഈ മാസത്തിൽത്തന്നെ പാശ്ചാത്യനും. കേൾക്കുക നമുക്കുണ്ടാകും.”

“അങ്ങനെ ആയിരിക്കാമല്ലോ.”

“കണക്കുകൂട്ടിച്ച് ഇപ്പോൾ കാണുകയും ഇല്ലേ?” പാശ്ചാത്യനായ തുടങ്ങി: “ഞാൻ വല്ലാതെ ചോദിച്ചിട്ടുണ്ട് ചിലിയെ വിളിച്ചു” അങ്ങനെയൊക്കെ പറഞ്ഞുവെച്ചത്. ഇനി ആ വൈദ്യന് വരുമ്പോൾ എന്താ പറയാൻ?”

“ഇങ്ങനെയൊക്കെ പറയാൻ”— ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“വൈദ്യനെ ആ വൈദ്യനേയും ബുദ്ധിമുട്ടിച്ചു” പാശ്ചാത്യനായ തുടങ്ങി: “അയാൾക്ക് ഞങ്ങളെ നല്ല ഇഷ്ടമുണ്ട്. അപ്പു ഇമ്മീലിൽ ആയിരുന്നപ്പോൾ എന്തുമുണ്ടായിരുന്നു” അയാൾ തന്നെക്കുറിച്ചും. കൊടുമ്പാഴൊന്നാ പാശ്ചാത്യനായിത്തീർന്നു. കഴിഞ്ഞ കൊല്ലം പുതുക്കൊട്ടി പാടിച്ച് പണം കിട്ടിയപ്പോൾ അപ്പു അയാളെ വിളിച്ചുവരുത്തി നല്ല രണ്ടു മുണ്ടും പത്തു മുപ്പികയും കൊടുത്തു.”

“ബ.ലന്ദ വല്ല ദീക്ഷിപ്പും കണ്ടുവെച്ചിട്ടുണ്ടോ?” കണ്ടു കട്ടിയമ്മയാണ് ചോദിച്ചത്.

“അമ്മാമ്മയുടെ ഒരു കട്ടിയെ കൊണ്ടുവരണമെന്നാണ് എന്റെ ചോദ്യം.” ഞാൻ തുടന്നു: “അവൻ വല്ല കട്ടിയെ കണ്ടുവെച്ചിട്ടുണ്ടോ ആവാം.”

“എന്തായാലും വേണ്ടിട്ടു. ഒരു പേരും കഴിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നില്ല. എന്തിനും”—പറഞ്ഞുകൊണ്ട് തുടന്നു: “അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെയൊരു നിട്ടാൻ പാടില്ല. നിങ്ങളുടെ രണ്ടാളും കൂടി കൈകൾ നീട്ടിയാക്കിയിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ഞാൻ ഞങ്ങളുടെ നാവാട്ടിന്റെ ചോദ്യങ്ങൾക്കു മറുപടിയില്ലാത്തതാണ്. നാണി അമ്മാമ്മയോടൊന്നു വരുത്താൻ മതി.”

പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ഞങ്ങളുടെ വിവാഹത്തെപ്പറ്റി പലതും ആസൂത്രണം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. ഞാനെല്ലാം സമ്മതിച്ചു.

“ഇനി പേടിയാണെന്നായില്ലല്ലോ”—ഞാൻ തുടന്നു: “ഞാൻ ഇപ്പോൾ പോകട്ടെ.”

“ഇനി എപ്പോഴൊരു കിരീടം വരുന്നതാവോ. എന്തിനും രാത്രിയാവാം വാൽ പേടിയാണെന്ന്. ഇപ്പോൾ പോകണം എന്നു വെച്ചിട്ടുണ്ട്?”

“ഇപ്പോൾ കണ്ടാൽ മോശമല്ല? ഞാനിപ്പോൾ പോവാൻ. വെളിച്ചം വരുന്ന പാതയിലൂടെല്ലോ. പണം വല്ലതും വേണോ?”

“വേണ്ട. ഇപ്പോൾ ഇവിടെയുണ്ട്. എന്റെ മകളുടെ നാളെ വരുന്നതാണ്. അതിന്റെ നിമിത്തമായേ ഇവിടെയുള്ളൂ.” ആ അമ്മയുടെ ചിരിയും പുഞ്ചിത്തും ആമ്മയെ വഴിഞ്ഞു നീക്കി.

“ഞാനിവിടെ”—ഞാൻ ജ്യോത്സനയോടു ചേർന്നു

റത്തു പുറത്തു കടന്നു. പാഞ്ഞോടിയതും എന്തെങ്കിലും അന്തരം
മിട്ടു. ഞങ്ങൾ ഭ്രാന്തനായി. പടിക്കലിലായിപ്പോൾ പ
റഞ്ഞോടിയതും പറഞ്ഞു:—“ഞാൻ ഞങ്ങളുടെ ഗോപാലനെ
അങ്ങനെയൊക്കെ ദിവസം നിന്ദിക്കാൻ.”

“എന്റെ കട്ടിപ്പേരും ഇവിടെത്തന്നെ വെട്ടി.” ആ
അമ്മ എന്തെങ്കിലും മാറ്റം വരുത്തുകയും ചെയ്തു:—“എന്റെ അപ്പുവി
ന്ദാർത്ഥം” —ഇതു പറയുന്നവർ അവരുടെ കാര്യം ഇട
റിയിക്കുന്നു. കണ്ണുകൾ തുറന്നിരിക്കുന്നു.

കറ കളഞ്ഞ കരൾ

ബാലൻ താല്പര്യപ്പെടുന്ന സഞ്ചേതനം കഴിഞ്ഞു മടങ്ങി വന്നു. കൂടെ ഗോപാലനുമുണ്ടായിരുന്നു. അന്ന് വെള്ളിയാഴ്ചയായിരുന്നതുകൊണ്ട് എനിക്കു സൂപ്പുണ്ടായിരുന്നില്ല. സൂപ്പുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടും സഹോദരിയ്ക്കു സുഖക്കേട് മോമില്ലെന്നറിഞ്ഞതുകൊണ്ടും ചാത്തു നായർ അയാളുടെ വീട്ടിലേയ്ക്കു പോയിരുന്നു. ബാലൻ പറഞ്ഞതനുസരിച്ചു ഞാൻ കുറച്ചു ചായമുണ്ടാക്കി ഉമ്മാഞ്ഞേയ്ക്ക് ചെന്നപ്പോൾ, മുത്തശ്ശിയും ഗോപാലനും തമ്മിൽ വലിയൊരു വാദപ്രതിവാദമാണ്. നാട്ടിൽ നടപ്പുള്ള കൺട്രോൾകൊണ്ടും റേഷനിങ്ങുകൊണ്ടും യാതൊരു ഫലവുമില്ലെന്നാണ് മുത്തശ്ശിയുടെ അഭിപ്രായം. ഉള്ള അരിമണിയിട്ടു കഞ്ഞി വെച്ചു കുടിക്കാനും കൂടി സമ്മതിക്കാത്ത സക്കാർ നശിച്ചുപോകണമെന്നാണ് അവരുടെ പ്രാർത്ഥന. ഗോപാലന്റെ അഭിപ്രായം നേരെ മറിച്ചും. ബാലൻ ഗോപാലന്റെ ഭാഗത്താണ്. വാദപ്രതിവാദത്തിൽ മുത്തശ്ശി തോല്പാൻ തുടങ്ങുകയാണ്. അപ്പോഴാണ് ചായമുംകൊണ്ട് ഞാൻ ഉമ്മാഞ്ഞേയ്ക്കിരുത്തിയത്.

“എനിക്കു കേൾക്കണം” മുത്തശ്ശി തുടർന്നു:—“നിങ്ങളുടെ കൺട്രോളി വലിയ വലിയ ആളുകൾക്ക് കൺട്രോളമില്ല. റേഷനമില്ല. നിയമമാണെങ്കിൽ അതു എല്ലാവർക്കും ഒരു

പേരിലൊന്നു അത് വെറുവായിട്ടു വന്നു തോന്നി.

"അതു ശരിയാണ്"—ഗോപാലൻ സമ്മതിച്ചു.

"വെട്ടു നെടുമുടി ആളുകൾക്ക് സാധു കഴിക്കാം. കോട്ടയ്ക്കു വിട്ടുകൊടുക്കുക. പണ്ടായിട്ടു പ്രയോജനപ്പെടുന്നു" മുതലി പറഞ്ഞു: "ഇവിടെ കണ്ടതിൽ വെട്ടുക. നല്ലതേക്കുന്ന എണ്ണയാണ് വിട്ടുകൊടുക്കുക; പണ്ടായിട്ടു ചായ കടിച്ചു കാലം മറ്റൊന്നു. ഈ പ്രമാണിനെ നിശ്ചയിക്കുക"—മുതലി ബാലനെ ചുമക്കുകയും ചെയ്തിട്ടു.

"പണ്ടായിട്ടു ചായ കടിച്ചാൽ പ്രയോജനപ്പെടുന്നതല്ല. മനക്കണ്ണെ നെടിയ തപ്പാനുണ്ടല്ലോ" ബാലൻ വിട്ടുകൊടുക്കുവാൻ പറഞ്ഞു.

"ഇവിടെ അടുത്തുള്ള നായന്മാർ വിട്ടിലേക്കൊക്കെ കയ്യുന്ന നായന്മാർ പണ്ടായിട്ടു. ഇവിടെയോ മാത്രം ഒരു നായന്മാർ" മുതലിക്ക് അതും സമ്മതിച്ചില്ല അത് ആരോടൊന്നും. "എന്നിങ്ങനെ ഇവിടെയൊ പണ്ടായിട്ടു വേണ്ടാ മെണ്ണയ്ക്കും വേണ്ടാ. ഇപ്പോഴത്തെ അധികാരിയുടെ പേരാണ് ഇത്. നായന്മാർക്കൊക്കെ കറുപ്പ്. ഇവരെ എന്റെ കാർഡിൽ വെട്ടിക്കൊല്ല" ഒരു നായന്മാർക്കൊക്കെ."

"നായന്മാർക്ക് ഒരു കാർഡില്ല"—ഗോപാലൻ സമ്മതിച്ചുകൊടുത്തു. അയാൾ തന്നെ: "ഇനി കണ്ടുകൊണ്ടു പോൾ നല്ല മുൻ നായന്മാർക്കൊക്കെ."

"ഒരു ബാലനെ പറഞ്ഞാൽ മതി"—മുതലി തന്നെ: "ഇവിടെയെ കണ്ടതിൽ പഴയ അധികാരി അപ്പോൾ നായന്മാർക്കൊക്കെ. ഇപ്പോഴത്തെ അധികാരിയാണ് വെട്ടിക്കൊല്ലുന്നത്. നായന്മാർ പണ്ടായിട്ടു മെണ്ണയ്ക്കും വെട്ടിക്കൊല്ലുന്നു എന്നു പറയാൻ ഇവർ വേണ്ട. ഇവിടെയെ കാർഡ് മാത്രം പറയില്ല."

“അ ചായ കടിച്ചു”- ഞാൻ കൊണ്ടുവന്ന വെളിച്ച കറുപ്പു നേരമായിരുന്നു. ഗോപാലൻ വാറുപുരിവാറത്തിൽ മേകിയിരുന്നതുകൊണ്ട് അതെടുത്തു കടിച്ചിട്ടു. ഞാൻ ഓർമ്മിപ്പിച്ചു.

“പഞ്ചസാരയില്ലല്ലോ?” ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“പഞ്ചസാര!”-മുതലി തുടന്നു: “പനിക്കുട്ടിയാണ്! കണ്ടുറോളിന്റെ അളവല്ലേ? പഞ്ചസാരയില്ലാതെ കടിക്കണം.”

ഗോപാലൻ ചായയെടുത്തു തിരിച്ചു കടിച്ചു. ഗ്ലാസ് വീശി വെച്ചു.

“ഉണ്ടെങ്കിൽ ഒരു തരി കൊടുക്കൂ” മുതലി ഏതാനും പറഞ്ഞു.

“ഒരു തരിയില്ല മുതലേട്ടേ” ഞാൻ തുടന്നു:— “ഉണ്ടെങ്കിൽ ഞാൻ പഞ്ചസാരയിലൊരു കൊടുക്കട്ടെ?”

ഗോപാലൻ കണ്ടുറോളം വന്ന ശേഷം ഞങ്ങൾ മധുരമില്ലാത്ത ചായ കടിക്കാൻ തികച്ചും പഠിച്ചിരുന്നു. മുതലി കടിച്ച മാത്രം അതു വെച്ചു. അവർ അരുന്ദത്തുള്ളകാണ്ടകൾ കടിച്ചിട്ടു രണ്ടുനെയും നാലുനെയും കൊടുത്തു വാങ്ങും. അതു വെച്ചുകൊടുത്തു പഞ്ചസാര സംസ്കാരിക്കും. ചെട്ടിയിൽ വെച്ചു പൂട്ടും. മുതലിയിൽ രാവിലെ മാത്രമേ ചായമാവശ്യമുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ആ ചായയിൽ ധാരാളം പഞ്ചസാര ചേർത്തു കടിക്കും. അവരുടെ ചെട്ടിയിൽ എപ്പോഴും ഒരു രണ്ടു തരിയുടെ പഞ്ചസാര സൂക്ഷിച്ചു നോക്കാതിരിക്കയില്ല. ഞങ്ങളുടെ അതു മോശിക്കാറില്ല. തന്നെപ്പോലെയുള്ളൊരാളിനെക്കണ്ടാൽ അവർക്കു പൂട്ടിലെല്ലാം കിട്ടിയ ഒരു നീറ്റിയിട്ടാണ് പഞ്ചസാര. പഞ്ചസാര വാങ്ങാൻ അവർ മാസത്തിൽ രണ്ടു മുതലും ഉറപ്പുക ബാലനോടോ ഏതാനോ പാങ്ങിമിടാൻ. പൂട്ടിലൊരു ഉണ്ടാണ് ആ കടിച്ചതെല്ലാം നശിക്കാൻ അവർ പാങ്ങിയിരുന്ന തുണക്കാരി.

“നാ-“ മടിയിൽ നിന്ന പെട്ടെന്നു താഴേക്കിറങ്ങിപ്പോയി. എന്റെ മുമ്പിലേക്കിറങ്ങിപ്പോയി” അവർ തന്നെ: “കുടിയെടുക്കുവാൻ ഹോസ്റ്റൽ പദ്ധതിയുണ്ടാകും. എന്റെ ചെട്ടിയിട്ടുണ്ടു് ഒരിത്തിരി.

“പഴയകാല പഴയകാല നന്നെ” മോപാലൻ ചുരുട്ടിയെടുത്തു: “നാലാളെങ്കിലും ചുരുട്ടിയെടുത്ത് പാടിത്തന്നു. വലിയ മിസ്സോയായി പോരാ?”

“എന്തിനാണത്രെ നാണക്കേടാവണം” മുതലി തന്നെ: “പഴയകാലത്തെ നീട്ടിയ ഒരു നീളനായകൻ വന്നാൽ ഒരു പീടി ചോര കൊടുത്തിട്ട് ഇതിൽ ഇല്ലാത്ത പാലാത്താലെന്നോ?”

“നന്നല്ല” മോപാലൻ സമ്മതിച്ചു.

“ഈ മിസ്സോ ഇന്നത്തെ ദിവസം ഇവിടെ വന്നു കണ്ടു മൂന്നു ചെറുപ്പക്കാർക്ക് ഒരു പീടി വെട്ടു കൊടുത്തിട്ടു പോന്നു ഇതിൽ ഇല്ലാത്ത പാലാത്താ” മുതലി തന്നെ: “എന്തിനാണത്രെ നാണക്കേട് പോന്നു. ഇവർക്കെന്തൊരു പാലാൽ ഒരു മടിപ്പും ഇല്ല! അതിനാലാണു് വലിയ ഒരു നൂറായി പദ്ധതിയെടുത്തു എവിടെത്തന്നെ”-““ മുതലി താലോലിച്ചു നോക്കി. ഒന്നാലും പീടിയും കിട്ടിയില്ല. ഒന്നാലും അവരെപ്പോലെ ചോദിച്ചു: “ആ തടിച്ച മിഡിക്കൽ ആലയീയനാ വന്നോ?”

“മോപാലൻ നാ?”-മോപാലനും അതേപോലെ.

“എം. കെ. മുല്ലി”-മോപാലൻ പദ്ധതിയെടുത്തുകൊണ്ടു പോന്നു. മുല്ലിയെ നായനവിട്ടു കൊണ്ടു പോന്നു. വിദ്യാർത്ഥി കുന്നത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന ഒരു ചെറുപ്പക്കാർ കിടപ്പിനെ കുന്നാൻ വന്നതായി കണ്ടു. വിദ്യാർത്ഥിയെ നാലു ചെറുപ്പക്കാർക്കു് അന്ന രാത്രി

രണ്ടു വാങ്ങൽ ചുട്ട കൊള്ളിക്കിഴങ്ങും ഒരു കൊട്ടത്തേങ്ങയും
യിന്നു തിരക്കുകയുണ്ടായി.

“പാവം”—മുത്തശ്ശി തുടൻ:- “ആ കുട്ടി അന്നു കൊള്ളി
ക്കിഴങ്ങു ചുട്ട തിന്നിട്ടാ ജീവിച്ചു.”

ഞാൻ മുത്തശ്ശിയുടെ പെട്ടി തുറന്നു പഞ്ചസാരയെടു
ത്തു കൊണ്ടുവന്നു. ബാലന്റേയും ഗോപാലന്റേയും ചായ
തീലിട്ടു ചായയാറാൻ മറൈനാ ഗ്ലാസ്സും കൊണ്ടുവന്നു”
കൊടുത്തു.

“ബെട്ടി നന്നച്ച കുടിച്ചു”—ബാലൻ ചായ കുടിക്കു
മ്പോൾ മുത്തശ്ശി പറഞ്ഞു: “മുത്തശ്ശി വാങ്ങി വെച്ചതു കുടി
ക്കാൻ നല്ല രസമുണ്ടല്ലോ ഇല്ലേ? ആ അധികാരിയോട് മാ
രുന്നതിൽ ഈരണ്ടു വാങ്ങല്പ് കൂടി വാങ്ങാൻ വരുമേന്മയെന്ന്”

“ഞാൻ കയ്യാണു ചായ കുടിച്ചുളാം മുത്തശ്ശേ”
ബാലൻ നിർദ്ദിക്കുന്നതായി പറഞ്ഞു:-“എന്നെക്കൊണ്ടാവി
ല്ല അധികാരിയുടെ അടിയും കാര്യം പിടിക്കാൻ.”

“നശിക്കണം—എന്റെ പെരുമ്പിള്ളിയെ തേവരേ.” അ
തുവരെ കാര്യം നിട്ടിയിടുന്ന മുക്കുമാരണാക്കിയിരുന്ന മുത്ത
ശ്ശി അവിടെ നിന്നൊഴുന്നൊഴു തുടൻ: “ഈ കൺകോളം
കൊണ്ടു നടക്കണവരെക്കൊന്നശിക്കണം”—അവർ ഉള്ളിൽ
ത്തട്ടി ഉറപ്പിച്ചു കൊണ്ടു നടന്നു.

“ഏങ്ങോട്ടാ?”—ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“ഇങ്ങൊന്നു ചെന്നാൽ” മുത്തശ്ശി കയ്യിലെ പെറാഡ
യും അടുത്തു കാട്ടിക്കൊടുത്തു. അവർ വടക്കുപുറത്തേക്കു
പോയി. ബാലനും പുറത്തേക്കുതന്നെ ഇറങ്ങി. ആ ഉമ്മാ
ത്തു ഞാനും ഗോപാലനും തിരിച്ചായി.

“പുതിയൊരു കാളം പാച്ചാവാട്ട്”—അവർ പുറം
പാളം നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

"എന്താ?"—ഗോപാലൻ സോൽക്കണ്ടോ ചോദിച്ചു:

"ഈ കമ്യൂണിസ്റ്റ് കാക്കൊന്നും കലയാണം പാടില്ലേ?"

"പാടില്ലെന്നാൽ പറഞ്ഞു?"

"പാടില്ലാതെ നിയമമില്ലല്ലോ?"

"ഇല്ല."

"എന്നാൽ വളരെ താമസിക്കാതെ ഒരു കലയാണം കഴിക്കണം."

"ശുഭ്? ഞാനോ?"

"ഗോപാലനും കഴിക്കേണ്ടതാണ്."—അവർ തുടങ്ങി:—
"ഇവിടെ ബാലനാക്കൊണ്ടൊരു കലയാണം കഴിപ്പിക്കണം.
ഗോപാലനതൊന്നു പറയണം."

അപ്രതീക്ഷിതമായിരുന്നു എന്റെ ഈ അഭിപ്രായ പ്രകടനം.

"എന്താ ഇപ്പോൾ ഇതു ബദ്ധപ്പാട്?"—ഗോപാലൻ തുടങ്ങി:—
"ബാലൻ പത്തിരപത്തഞ്ചു വയസ്സല്ലേ ആമുളു."

"ഇവിടുത്തെ ബുദ്ധിമുട്ടു കണ്ടുകൂടെ? അമ്മയ്ക്കൊന്നു
കുറിപ്പ് വെച്ചു. മുതലിനെ ഇനി വെച്ചു പഠിക്കും ആവുമോ?
എന്തിനാണെന്നകിൽ തുടങ്ങൂ. വെച്ചതും സഹായിക്കാൻ ഒരു
പെൺകുട്ടിയുണ്ടാകാൻ നന്നു; അറക്കൊണ്ടൊന്നും സ
മ്മതിപ്പിക്കണം. അവർ വല്ല ദിക്കിലും കണ്ടു വെച്ചിട്ടു
ണ്ടോ എന്നൊന്നു ചോദിക്കണം."

"ഞാൻ ചോദിക്കാം" ഗോപാലൻ തുടങ്ങി: "നിങ്ങളു
ടെ ക്ലാസ്സിലേക്കല്ലെ ബദ്ധപ്പാട്?" ഗോപാലൻ ചിരിച്ചു.
എന്നിരിക്കട്ടെ ലജ്ജ തോന്നി. ഞാൻ അങ്ങനെ പരുങ്ങി നി
ല്ക്കുമ്പോഴാണ് മുതലി വന്നത്.

അവർ ആ രംഗം നല്ലപോലെ നോക്കിക്കണ്ടു ചോദി
ച്ചു: "എടുത്തു ബാലൻ" അവർ തുടങ്ങി: "എന്താ നിങ്ങൾ

സ്വകാര്യം പറയണമു? എനിക്കു കേൾക്കാൻ പാടില്ലാത്തതാ?"

"ഞങ്ങൾ കറച്ച സ്വകാര്യം പറയാൻ മുതലു" ഞാൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

"പ്രശ്നം വേണമോ"— ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു:— "എന്താ മുതലു പറയുന്നത്?"

വേണം എന്നു ഞാൻ ചിഹ്നിച്ചാൽ വേണ്ടല്ലോ" മുതലു പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ഒരു പാട്ട് പെണ്ണുങ്ങളെ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. ഇങ്ങനെ ഒരന്ധനെയെ കണ്ടിട്ടില്ല. പെണ്ണുങ്ങളായാൽ ചില ചിഹ്നങ്ങൾ കൂടെയോ കൈകൾക്കുണ്ടാവില്ലേ? ഓരോരോ പെണ്ണുങ്ങളും കടന്നുവന്നു കണ്ടാൽ മതി. അതൊന്നല്ല എന്റെ നാണിക്ക്."

"ബാലനൊരു പെൺകുട്ടിയെ കൊണ്ടുവന്നു എന്നാണ് നാണി പറയുന്നത്"— ഗോപാലൻ വിശദീകരിച്ചു കൊടുത്തു.

"അപ്പോൾ കാലമായിട്ടില്ല"—മുതലു പറഞ്ഞു:— "ആദ്യം നാണിയെ കാണാൻ വേണ്ട; എന്നിട്ടാപോയിക്കാം. ചെക്കൻ" ഇങ്ങനെ പറയുന്നവരായിട്ടില്ല. അപ്പോൾ പെണ്ണിനെ കൊണ്ടുവരുന്നു!"

മുതലു അങ്ങനെ പറഞ്ഞു എന്നേയുള്ളൂ. അവരുടെ അടിമത്തത്തിൽനിന്നും അവിടെ നടക്കില്ലെന്നു വ്യക്തമായ വിവരമായിരുന്നതുകൊണ്ട് അവർ സ്വന്തം താൽപ്പര്യം ചോദിച്ചു.

"ആരാ പറഞ്ഞു? ബാലൻ പറഞ്ഞോ?"

"നാണിയെന്ന് പറയുന്നത്" ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

"നാണിയെ ആദ്യം കാണട്ടെ"—മുതലു എന്നെ അപമാനിച്ചു:— "ഇങ്ങനെയൊരു പെണ്ണാ? ആണുങ്ങളെപ്പോലെ ന

“എനിക്കൊരാളു വന്നു. ഞാൻ ഇവിടെ നിന്ന പോയി. ചിലനെ ഇവിടുത്തെ പണിയ്ക്കാൻ? മുത്തശ്ശി പറയൂ” - ഞാൻ വിവരിച്ചുകൊടുത്തു. “അമ്മയ്ക്കു തന്നെ ഇവിടുത്തെ പണിയൊക്കെ കഴിക്കാൻ കഴിയെ”? മുത്തശ്ശിക്കു വല്ലതും സഹായിക്കാൻ കഴിയെ”?”

“അ: ആ”-മുത്തശ്ശി അത്ഭുതത്തോടെ ചോദിച്ചു:—“ഒരാളു വന്നാൽ പോവാൻ നിൽക്കണമു”?”

“വരുന്ന ആളുടെ ഇഷ്ടവും കഠിനമായാൽ നോക്കേണ്ടി വരില്ലേ?”

“ആളെ അല്പ വരേൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ടോ?”-മുത്തശ്ശി ചോദിച്ചു: “ആരാ?” അവന്റെ കണ്ണുകളിൽ ജിജ്ഞാസ സമുദയമായി.

“ഇവിടെ കാണാത്തു ചാത്തുവായാൽ മുത്തശ്ശിയ്ക്കു സമ്മതമാണോ?” ഗോപാലനാണ് ചോദിച്ചതു്.

“ആരായാലും എനിയ്ക്കു സമ്മതമാണ്. അതങ്ങോട്ടു കഴിഞ്ഞു കാണാനത്രെ മോഹമുണ്ടു്.”-മുത്തശ്ശി തുടർന്നു:—“പക്ഷേ.”

“ചിലനെയെന്നാ പക്ഷേ?” ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“പക്ഷേ വല്ലേ പണക്കാരെന്നാ അല്ല”-മുത്തശ്ശി അഭിപ്രായം പ്രകടിപ്പിച്ചു—“പണക്കാരല്ലെങ്കിലും നല്ലതെണ്ടും തടിച്ചുള്ള വാലിയക്കാരനാണ്.”

“എന്നാൽ, ബാലനോടൊന്നു ചോദിക്കു”-ഞാൻ അക്കാരെ പോവാതെന്നായിരുന്നില്ലാത്ത ബാലനാ വന്നു. ബാലൻ ഒരു പാക്കറു് സിഗരറ്റും തിരിപ്പട്ടിയും ഗോപാലന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു.

“ഇത്ര നല്ലവകാശമാണാതോടേണു്. ബാലനോടു് നാണിക്കു തന്നെ നേരിട്ടു ചോദിക്കാം”-ഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

“എന്താ അതു?”—ബാലൻ അന്വേഷിച്ചു.

“ബാലനെക്കൊണ്ടൊരു കല്യാണം കഴിപ്പിക്കണമെന്നു നാനി. വേണ്ടാ എന്നു മരുശ്ശി. ബാലനെപ്പറ്റി ചോദിക്കൂ?” ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“ഈ കാഴ്ചയിൽ ഞാൻ മുത്തശ്ശിയുടെ ഭാഗത്താണ്, ഇപ്പോൾ വേണ്ടാ” ബാലൻ തുടർന്നു:— “ഇപ്പോൾത്തന്നെ വേണമെന്നെന്നാ? ബാലൻ താങ്ങാത്ത കഴപ്പുവരെ ഈ നാട്ടിലുണ്ടാക്കുന്നില്ലല്ലോ. പിന്നെയൊന്നു പിടിച്ചു കെട്ടാനിതു ബദ്ധപ്പാട്?”

“ബാലൻ ഞാൻ പറഞ്ഞതു കൂട്ടാക്കുമോ?” ബാലൻ ചോദിച്ചു.

“ഇതുവരെ എഴുത്തി പഠഞ്ഞതെന്തെങ്കിലും കൂട്ടാക്കാതിരുന്നില്ലേ?” ബാലൻ ചോദിച്ചു.

“എന്നാൽ ബാലൻ വളരെ താമസിക്കാതെ കല്യാണം കഴിക്കണമെന്നാണ് എന്റെ ആവശ്യം” ബാലൻ പറഞ്ഞു.

“എന്താ ഇതു ബദ്ധപ്പാട്? അതു പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കിത്തന്നാൽ അക്കാർക്കും ആലോചിക്കാം” ബാലൻ തുടർന്നു:— “എന്നെക്കൊണ്ടു വല്ല അപവാദവും കേട്ടിട്ടുണ്ടോ?”

“അപവാദം കേൾക്കുകയാണ് കല്യാണം കഴിക്കാനുള്ള ആദ്യത്തെ കാരണമെന്നൊന്നും മറുപ്തി പറഞ്ഞിട്ടില്ല” ഗോപാലൻ കളിയാക്കി.

“നാനിക്കൊരാളാ? ആലോചിക്കുന്നണ്ടു. അപ്പോഴുപോയത് ഇവിടെ കൊള്ളു് പേരേ?” മുത്തശ്ശി ചോദിച്ചു.

“ഇവിടെ ഒരു പണിക്കാരന്തിരുവെക്കാം”—ബാലൻ പറഞ്ഞു.

“ബാലൻ ഇന്നു ദിക്കിൽ വേണമെന്നു വല്ല അഭിപ്രായവുമുണ്ടോ?”—ബാലൻ ചോദിച്ചു.

“ഞാൻ ഇതുവരെ ഇങ്ങനെ ഒരു കാര്യം ആലോചിച്ചിട്ടില്ല.” ബാലൻ പറഞ്ഞു.

“എന്നാൽ ഞാൻ പറയട്ടെ”—ഞാൻ തുടർന്നു:—“ബാലൻ അമ്മായിയുടെ കണത്തിലൂടെ കണ്ടുവരണം. അവർക്കൊക്കെ സമ്മതമാണെങ്കിൽ.”

“അതു മാത്രം വേണ്ട.” മുതപ്പി തുടർന്നു:—“കൈക്കോട്ടിന്റെ ജീവനാണ് ആ വകശ്ശൊക്കെ”—മുതപ്പി അമ്മായിയോടുള്ള കത്തിജ്ജ്വലിക്കുന്ന വിവേഷം വെളിച്ചമായി.

“മുതപ്പിയുടെ ജീവൻ എന്തെക്കാട്ടുവെച്ചാണല്ലോ? എന്തിനൊന്നാലോ കേൾക്കണ്ട?”—ഞാൻ തുടർന്നു:—“അവൻ വഴിയെ കയ്യടക്കിയിരിക്കുന്നു. ഒരു കപ്പൽ കൊടുക്കുന്നത് അവൻ അതിനേക്കാൾ അമ്മായിയുടെ അമ്മയെ സഹായിച്ചാൽ.”

“അതു വേണ്ടതാണ്” ബാലൻ തുടർന്നു: “മുതപ്പി ഇങ്ങനെയൊരു വാഗ്ദാനം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ആ ബാലൻ പുതുക്കിപ്പുലത്താണ്.”

“ഞാൻ പറഞ്ഞാൽ ആരും വിട്ടുപോയില്ല. അതു നല്ല ഒരു കാര്യമാണ്. പത്തുപതിനായിരം രൂപയെ പെട്ടെന്നു തന്റെ മേൽക്കൂട്ടം പൂർത്തമാക്കി നോക്കിയവളാണ് ചിന്തയെ” മുതപ്പി അമ്മായിയുടെ ഭൂതകാല ചരിത്രം വിവരിച്ചു തന്നു കൊണ്ടുവന്നിട്ടിട്ടുണ്ട്. നാണിക്കും ബാലനും സമ്മതമാണെങ്കിൽ എന്തിനൊന്നും പറയാനായില്ല.

“ബാലനെപ്പറ്റി പറയുന്നു? ബാലനും സമ്മതമാണെങ്കിൽ ഞാൻ അമ്മായിയുടെ വീട്ടിൽ പോയി അവരുടെ അഭിപ്രായം മറുപടി നൽകാം. ഒരു പറയൂ” ഞാൻ ബാലന്റെ മുഖത്തു നോക്കി.

“ഒക്കെ ഏകദേശം നിശ്ചയിച്ചാൽ മതി” ബാലൻ തുടർന്നു:—“എന്തിനൊരു കലയാണു കഴിക്കണം. ഇതു പെട്ടെന്ന്

ന് പേണമെന്ന് ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നു.

"എന്നാൽ ഞാൻ നാളെത്തന്നെ പോവാം"—ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"അപ്പോൾ നിന്റെ എന്നാ?"—മുത്തശ്ശി ചോദിച്ചു.

"അത് അവർക്കു നിശ്ചയിക്കാൻ?" ഞാൻ തുടങ്ങി:—
"അമ്മാമ്മയും അമ്മാമ്മിയും ഒക്കെ സ്വന്തമാക്കുന്നതിന് രണ്ടു
ഉടിയെ വാങ്ങണം ഇവിടെവെച്ചു നടത്താം."

"കുറച്ച കേടായിട്ട് കഴിച്ച കളയാമെന്നു വെച്ചാൽ
അതി പെട്ടാൻ പാടില്ലല്ലോ"—മുത്തശ്ശിയായിരുന്നു ആവ
ലാതി:—"കുണ്ടോളംകൂടി കുറച്ചൊന്നാം ഉണ്ടാക്കിയിട്ടിരി
യ്ക്കിൽ കേടായിട്ട് കഴിക്കാതിരുന്നു. വല്ല കുറച്ചു ഉ
ണ്ടാക്കിയിട്ടേക്കാ?"

"അങ്ങനെയൊരോരുത്തർക്കു വെട്ടി പാറണം"—തോപാ
ലൻ മുത്തശ്ശിയെ പിൻതാങ്ങി:—"കുണ്ടോളംതന്നെ വെട്ടി
കലയാണം കഴിക്കാതെ കഴിയേ?"

"ഒരു പത്തു പാക്കറി വെക്കണം"—മുത്തശ്ശി തുടങ്ങി:—
"തുഞ്ചക്കുട്ടിയോടൊന്നിച്ച് നല്ല കഴിച്ചിട്ട് ഒരു പാക്കറി കലാ
യി. ഇതു കേടായി കഴിക്കണം. ഞാൻ വിട്ടുപോകാൻ
പയത്രിയെ കഴിച്ചാൽ മതി. ഇതു കേടായിക്കോട്ടെ നാ
ളേന്ത. എന്തെ ഗോപാലൻ നായരേ?"

"കുറച്ചിട്ടേക്കാട്ടെ"—ഗോപാലൻ അനുസരിച്ചു.

"ഞാൻ വിട്ടുപോകുന്നില്ലാൻ ഞാൻ ഉണ്ടാവില്ലല്ലോ." മു
ത്തശ്ശി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ട് തുടങ്ങി:—"കുട്ടൻ ഓലൻ എ
രില്ലേൻ—അവിയ്ക്ക്, നാമ്പു, നാരങ്ങ, പച്ചിലയി, കായ,
മോൻ വെള്ളം, വെളുപ്പു, പച്ചക്കറി, പച്ചക്കറി, പച്ചക്കറി,
മുട്ട, ഉപ്പു, പ്രൊത്ത്"—നല്ലതുകൾ വട്ടം പറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞ
പ്പോഴേക്കു അവരുടെ നാവിൽ വെള്ളമുണ്ടു. അവരു്
ഇറങ്ങി.

മുതല്ലിക്കു പൊതുവിൽ സന്തോഷമായിരുന്നു. അവരുടെ ചിരകാലാഭിലാഷം സാക്ഷാൽക്കരിക്കാൻ പോവുകയാണ്. അവർ ഈ മംഗളകർമ്മത്തിന് മാറുതുട്ടാൻ അടിയന്തിരാവശ്യമുള്ള ഒരു പ്രായവും കൂടി പാസ്സാക്കി:— “മനക്കുല കട്ടിത്തമ്പുരാന്റെ പെട്ടിപ്പാടും വേണം.”—അവർ സംഗമിച്ചുകൊണ്ടു പോയിച്ചു—“നിച്ച് കട്ടിത്തമ്പുരാട്ടിയെ കൊണ്ടു ചോദിപ്പിച്ചാൽ തന്ത്രം പെട്ടിപ്പാട്ടു തരില്ലേ നാനേട്ട.”

“അതൊക്കെ കിട്ടും” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ഒക്കെ വന്നായി” മുതല്ലി തുടന്നു:—“ബാലൻ അവിടെത്തന്നെ വേണോ നാനേട്ട—ഒ. എനിക്കു ചോട്ടുടെ മുഖം കണ്ടാൽ ദേഷ്യം വരും” അവൾ അമ്മായിയോടുണ്ടായിരുന്ന വിദ്വേഷം ആളിക്കത്തി.

“ഇതൊക്കെ നടക്കണമെന്നോടോ മുതല്ലിക്കു?” ബാലൻ ചോദിച്ചു.

“ഒന്നു നാണിയ്ക്ക് കൊടുക്കുമായിക്കാണെന്നുചെന്നുണ്ടു” മുതല്ലി പറഞ്ഞു.

“നാണിക്കൊരാൾ വരണമെങ്കിൽ ബാലനെപ്പോലെ കൊണ്ടു വരണം” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ഞാൻ കൊള്ള കൊണ്ടുവരണമെങ്കിൽ അതു അമ്മാമന്റെ മകളെയാണ്. അതു നടക്കണമെങ്കിൽ മുതല്ലി നടത്തിക്കണം” ബാലൻ കറുത്തു തെരുവടങ്ങാടെ തുടന്നു:—“താഴ്മയാക്കെ കഴിഞ്ഞിട്ടു മുതല്ലിക്കു ഇപ്പോൾക്കിത് അതു കൊടുക്കുവാനുള്ള വഴിയാവും.”

“നാണി നടക്കണമൊക്കെ എനിയ്ക്കു സമ്മതമാണ്” മുതല്ലിപ്പോകാൻ തുടങ്ങി. ബാലൻ അവരെ പിടിച്ചു നിർത്തിക്കൊണ്ടു ചോദിച്ചു:—“ഏങ്ങോട്ടാ പോണുത്? മുതല്ലി

പോയി അമ്മായിയെ കണ്ടു പറഞ്ഞു ഉറപ്പിച്ചു പോന്നാലേ എനിക്കു കല്യാണം വേണ്ടു."

"വിട്ട് ബാലാ"—കുഞ്ചുറ്റി കരവിക്കൊണ്ടു തുടന്നു:—
"അതിനെനിക്ക് നടുക്കാൻ പറ്റുമോ."

"ബാൽ മനക്കളെ മഞ്ചെല്ലു വാങ്ങിത്തരാം"—ബാലൻ പറഞ്ഞു: "എന്റെ കല്യാണാവലാചനയ്ക്കു കുഞ്ചുറ്റി ചങ്ങലിൽ കയറിയങ്ങനെ പോണം."

"എന്നെ വിട്ട്"—കുഞ്ചുറ്റി തുടന്നു:—"അതിലു നാണി പോയാൽ മതി. അന്നിപ്പു വാ ചങ്ങല ധരിപ്പിക്കൂ."

"എന്നാലെനിക്ക് കല്യാണമുണ്ടല്ല"—ബാലൻ തുടന്നു:—"അവൻ കല്യാണം കഴിക്കാതെ എടുത്തിട്ടും കല്യാണം കഴിക്കില്ല."

"ബാലനെന്തെ കളിയെ കൊണ്ടുവന്നാലേ എനിക്കു കല്യാണമുള്ളൂ" എന്നുറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു.

"ബാൽ പോണോ പോവാലൻ നായരേ?" ബാലന്റെ പിടിയിൽ നില്ക്കുന്ന കുഞ്ചുറ്റി പൊട്ടിച്ചു ചോദിച്ചു.

"വേണം"—ബാലൻ തുടന്നു:—കുഞ്ചുറ്റിക്ക് അമ്മാമനോടും അമ്മായിയോടും ചിലാത്ത പക്കമുണ്ടെങ്കിൽ അതു മാരണം. മാറിപ്പറ്റിൽ എനിക്കും എന്റെ എടുത്തിടക്കും കല്യാണമില്ല."

"എന്നെ വിട്ട് ബാലാ"

കുഞ്ചുറ്റി ദിനദിനം അപേക്ഷിച്ചു. അവൻ തുടന്നു സത്യം ചെയ്തു:—"പത്തനിക്കാട്ടെ തേവരാണ് സത്യം. എനിക്കു ശങ്കരനോടും ചിങ്ങനെയിമോടും കട്ടികളോടും ഇന്നു കൃതല യാതൊരുലോഹവും ഇല്ല."

"എന്നാൽ എപ്പോൾ മരണമേല്ക്കിക്കൊണ്ടു?"—ബാലൻ കുഞ്ചുറ്റിയെ വിട്ടുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:—"കുഞ്ചുറ്റി ചെന്നു" അ

മ്മായിയോടു പറഞ്ഞു കുന്നുമുളുവിനെ എന്നിങ്ങനെ വാങ്ങി കൊണ്ടുവന്നു തരണം."

"രാക്ഷസൻ! എന്താ കയ്യളക്കി"—മുത്തശ്ശിയവിയെയാണ്. അവർ ഗോപാലനോടു ചോദിച്ചു—"ഞാൻ പോണോ?"

"മുത്തശ്ശി പോണോ"—ഗോപാലൻ സമാശ്വസിപ്പിച്ചു. "നാണി പോയി രാക്ഷാൻ നായരോടും ചിത്തത്തേയിയത്തോടും ഇങ്ങട്ടു വരാൻ പറയട്ടെ. അവിടെ വരുമ്പോൾ മുത്തശ്ശി ചാഞ്ഞാൽ മതി, കുന്നുമുളുവിനെ ബാലന്മാരെ കൊടുക്കണമെന്നു."

"അതു മതി"—മുത്തശ്ശി സന്തോഷമായി:-"എന്നാൽ ബാലന്മാരും നാണിമാരും കൂടി ഇന്നു തന്നെ പോയ്ക്കൊട്ടെ."

"എന്നാൽ ഇനി അമ്മടിക്കേണ്ടാ. ബാലന്മാരോടൊപ്പം പണിയുണ്ടു"—ഗോപാലൻ തുടന്നു:-"താഴെ സപ്തമി ചിട്ടയൊക്കെ കാണണം. ആ കൂട്ടത്തിൽ കല്യാണ വശ്യത്തിന് പത്തിരപത്തഞ്ചാൾക്കുള്ള റേഷനും കുറച്ചു മണ്ണെണ്ണയും പഞ്ചസാരയും ആവശ്യപ്പെടാം."

അങ്ങനെയൊക്കെ മുത്തശ്ശിയുടെ അനുവാദത്തോടു കൂടി വിവാഹാലോചനയ്ക്കു പോയി.

പുതിയ കണ്ണി

കഴിഞ്ഞകാലത്തിന്റെ കറകൾ കഴുകിക്കളയുവാൻ ബാലനും ബാനും തുടി അങ്ങായിട്ടു കെ റിട്ടിലേക്കു പോയിട്ടു. ബാലൻ അങ്ങയെ വെക്കുന്നോ അവിടെയെത്തി. ബാലൻ ഒരു പെന്താഗ്രാഫി കണ്ടെത്തുന്നു" അങ്ങോട്ടു പറഞ്ഞു. അമ്മയെ ഉമ്മറത്തിൽനിന്നും ഒരു മുടിക്കോവു മുടിച്ചുകയറിയെന്നും കണ്ടെത്തുന്നതെങ്കിലും ബാലൻ നന്നാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നും ബാലനെക്കുറിച്ച് സമയത്തു" അവിടെ ചെല്ലുമ്പോൾ അമ്മയെ സപ്ലൈ വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും. അവിടെ ചെല്ലുമ്പോൾ എഴുന്നേൽക്കുന്ന കറച്ചിട അങ്ങനെയുണ്ടെന്നായി.

"അങ്ങനെയുണ്ടെന്ന് എവിടെയാണ്?" അമ്മയെ ചോദിച്ചു.

"അവിടെയെങ്കിലും." ബാലൻ പറഞ്ഞു.

"വിശേഷിച്ചാണോ ഇല്ലല്ലോ."—അമ്മയെ തുടർന്നു:-

"വല്ല മറ്റൊന്നിന്നും പോയിപറയും എന്നു വിചാരിച്ചു ബാലൻ."

"വിശേഷിച്ചാണെന്നല്ല" ബാലനെന്നും പറഞ്ഞു.

"കുറേ കാലമായിലോ അമ്മയെ ഇപ്പോൾ അങ്ങനെയുണ്ടെന്ന്. ഒരു കാണാൻ വന്നതാ."

"ഇങ്ങനെ എപ്പോഴും തിരക്കാണ്."—അമ്മയെ അക

തേക്കു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: “കണിമാളേ ന, ഇവിടെ ചില രൊക്കെ വന്നിട്ടുണ്ട്. എടുത്തു അത്?”

“അത് കുളിക്കാൻ പോയിക്കുന്ന്”—എന്നു പറഞ്ഞു കൊണ്ട് കണിമാളു പുറത്തുവന്നു ചോദിച്ചു: “ആര?”

“സീതുറിയെ?”—അമ്മാമ ചോദിച്ചു.

കാൽമട്ടവരെ എത്തുന്ന ഒരു തോത്തുമുണ്ട് ചുറ്റി മൂപ്പിപ്പാമ്പുനാലിയ ഒരു ബ്ലേർബിട്ടുകൊണ്ട് നിൽക്കുന്ന കണിമാളു കറേ നേരം ബാലനനുനോക്കി. അവൾ ഇടക്കിടക്കു കണ്ണു തുടച്ചിരുന്നു. അവിടുടെ നെറ്റിയിൽ എന്തോ പുഴുക്കുചേർന്നു” അർച്ചു നേച്ചിരുന്നു. മുകി പാടിപ്പറന്നിരുന്നു.

“നാണു ഇങ്ങോട്ടു കേന്തേക്കു കയറിക്കൊ.” അമ്മാമ തുടന്നു:—“കണിമാളു അറിഞ്ഞിട്ട് ഉദ്യോ? എങ്കിൽ നാണിയും ബാലനുമുണ്ട്.”

ബാൽ തിപ്പുതലിൽനിന്നു സാരിയെല്ലു വിഴിയുകയായിരുന്നു. അവിടെനിന്നു ചോലായിലേക്കു കയറിക്കൊണ്ടു ചോദിച്ചു:—“കണിമാളു എന്നേയും അറിയില്ലേ?”

“നിങ്ങളെ ബാനറിത്തു, ഇവരെ ആദ്യം അറിഞ്ഞിട്ടു.” കണിമാളു പറഞ്ഞു.

“ഒക്കെ നനഞ്ഞുകുടുന്നു. എന്തെങ്കിലും ഒന്നു ഇറക്കു മാറാൻ കൊടുക്കു” അമ്മാമ തുടന്നു: “ബാലൻ ഒന്നു ആവലയു മുണ്ട്” എടുത്തുകൊണ്ടു വന്നു കൊടുക്കു.”

“എനിക്ക് വേണ്ട” ബാലൻ പറഞ്ഞു.

“വേണ്ടെങ്കിൽ വേണ്ട” അമ്മാമ തുടന്നു: “നാണി അ കേന്തേക്കു കടന്നോ. കണിമാളു എന്തെങ്കിലും തന്നു. ഇറക്കു മാറിക്കൊ. ഇബടെ ചേലയും കുപ്പായവുമൊന്നുമുണ്ടു വില്ല.”

“ഒരു മുണ്ടു കിട്ടിയത് മതി.” ബാൽ തുടന്നു:—“സാരി

യൊന്നും വേണ്ടാ. കപ്പാതം നന്നായിട്ടിട്ടു."

ഞാൻ കഞ്ഞിമാറ്റുവീടിന്റെ ഹൃദയ അകത്തേയ്ക്ക് കടന്നു.

"ഏതാ വൃദ്ധക്കേട്?" ഞാൻ കഞ്ഞിമാറ്റുവീടിനകം ചോദിച്ചു.

"ചെക്കണ്ണാണ്"—കഞ്ഞിമാറ്റു തുടങ്ങി:— "ഇവിടെ എങ്ങാൽക്കെല്ലാവരും ഉണ്ടായി."

ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരും അമ്മയിരുന്ന് അമ്മയിലേയ്ക്കു കടന്നു. വലിയ ജനലൊന്നമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് വെർണ്ണാക്കിപ്പുറം അധികമൊന്നും ആരും കണ്ടില്ലെന്ന് വായിച്ചറിഞ്ഞു. ചെക്കണ്ണു മുട്ടിപ്പിടിച്ച് ആ സാധനങ്ങളിൽ അവിടെ വെച്ചിരിക്കുന്നതൊക്കെ ആവശ്യമുണ്ടായിരുന്നു. മൂന്നുപേരും താഴെപ്പുറത്തുള്ള ഒരു കൊച്ചു വടിക്കൊട്ടിയിലാണ് ഇരുവിട്. അകത്തേ അറയ്ക്കു തുടർന്ന് ചില മരക്കമ്പങ്ങളാൽ കൊച്ചു മിതന പരമ്പിട്ടു തട്ടാക്കിയിരിക്കുകയാണ്. അതിലൊരു കട്ടിൻപത്തായമുണ്ട്. ആ പത്തായത്തിന്റെ ഉള്ളിലും മേലേപ്പുറത്തും ചുവട്ടിലുമായി അവയുടെ സകല സ്വന്തങ്ങളും ഒരുക്കിയിരുന്നു. ആ പത്തായത്തിനുവേണ്ട ഇടം കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ കറുപ്പിച്ചു രണ്ടാൽക്കു കിടക്കാനുള്ള ഒഴിവു അതിലില്ല. ആ കൊച്ചു തുരയിൽ വളരെ ചെറുതല്ലാത്ത അകളുംബം വളരെയധികം ഞെങ്ങിഞ്ഞെങ്ങിയിലാണ് കഴിയുന്നത്.

കഞ്ഞിമാറ്റു ഏനിയ്ക്കു സാമാന്യം ചെറുത്ത ഒരു മനുഷ്യനായിരുന്നു. ഞാൻ സ്ഥിരമായി വിചിന്തിച്ചു. ആ അമ്മിപ്പുള്ളി അമ്മക്കോലിൽ ഉണക്കാനിട്ടു. മുണ്ടു ചാടി.

"കണ്ണിലെത്രകണ്ടുണ്ട്?"—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"നല്ലൊന്നും ഉണ്ടായിരുന്ന. ഇപ്പോൾ കണ്ടു കണ്ടാണ്. വല്ലാതെ കരടിക്കിയിരുന്നു."

ഞങ്ങൾ അകത്തേയ്ക്കു കടന്നു തുടർന്ന് ഒരു തൊപ്പിയുടെ

വരുമുള്ള അമ്മയെ പൊന്തെക്കിറങ്ങിയിരുന്നു. അമ്മയെയും കുട്ടികളും കളിച്ചുവെമ്പോൾ ഒരു മുരി തൊടിയിലുള്ള എങ്ങോ തിന്നു നശിപ്പിക്കുകയാണ്.

“അമ്മേ! മുരിയല്ലേ. കത്തിമിട്ട പയറൊക്കെ തിന്നാൻ? നിങ്ങളൊരാൾക്കുംകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്?” ആ പകലുമുരിയുടെ അമ്മയെ ചെല്ലിച്ചത്തിൽ അളുരിയായെ അമ്മയെ വിളിച്ചു ചോദിച്ചുകൊണ്ടു തുടന്നു: “പത്തനാലു—ചിന്നമുരിയെ ഇങ്ങോട്ടു തന്നല്ലോ. ആ മുരിയെ ഒന്നു തൊഴുത്തിലാക്കി കെട്ടിവന്നാ.”

“അതു കണ്ടുകൊണ്ടു” ഇവിടെ ഇരിക്കണമെന്നല്ലേ?” അമ്മയെയും കുട്ടികളും കോലായിൽ കയറി ചോദിച്ചു ചേർന്നു. കഞ്ഞിമുരി പൂത്തു കടന്നു പറഞ്ഞു—“അതല്ല അമ്മേ.”

“ആരാ?”—അമ്മയെ തുടന്നു: “ഞാൻ വിചാരിച്ചു പോ—ആ പയറു തിന്നുന്നത് കണ്ടുകൊണ്ടിവിടെ ഇരിക്കാൻ ഇന്നു വല്ല കലിമുരികൊണ്ടു ദിവസവും എന്താ?”

ബാലൻ ഒരേക്കരയെ മിണ്ടാതെ തുണയോടെ ഇരുന്നു.

“അമ്മയെ ഇന്നു ചില വിചാരകാരെക്കണ്ടുണ്ടു?”—ഞാൻ ബാലനെ ശാസിച്ചു: “എന്താ ബാലാ നിനക്കു മിണ്ടാല.”

“എന്താ ഞാൻ മിണ്ടുന്നത്?”—ബാലൻ തുടന്നു: “മുരി വളപ്പിൽ തിന്നുന്നത് ഞാൻ കാണാത്തല്ല. ഇങ്ങിനെ ഉള്ളിപ്പുൽ എവിടെയാണ് കെട്ടേണ്ടതെന്ന് എനിക്കറിയില്ല.”

“ആരാ അമ്മേ, ആരാ?” കുട്ടികളുമ്പോഴായി തുടങ്ങി.

അ കുട്ടികളെ ഞെരുട്ടാൻ കണ്ടിരുന്നില്ല. കഞ്ഞിമുരി വിചാരകാരെ അവിടെ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ളു. അവർക്കു മുന്നോട്ടു വരുമ്പോഴാണ് അമ്മയെ തൊഴു പൊതു. അ

വരാതെ എങ്ങനെയും അറിയില്ല. അമ്മയും മകനും തമ്മിലുള്ള അലോചനയും കാരണം അമ്മയ്ക്കിടയിൽ വിരുന്ന അർപ്പിക്കാൻ വന്നിരുന്നില്ല. അമ്മയുടെ വിട്ടിൽ പറയത്തക്ക വിശേഷമൊന്നും ഇല്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ടു് ഞാനും ബാലനും അങ്ങോട്ടു പോയിരുന്നില്ല. പാട്ടുപോക്കിയിട്ട് ഞങ്ങൾക്ക് തുടിക്കപ്പെട്ടു മുറിഞ്ഞപ്പോൾ ഞാനും ബാലനും കൂടി അമ്മയ്ക്കു് ഒരു സന്ദേശം കൊള്ള. അമ്മയുടെ വകയായുണ്ടായിരുന്ന പെട്ടുപോയ മറ്റുള്ള കട വിട്ടാൽ ഒരു കോടി കുന്ന വാങ്ങുവാനായി മകനു കൂടി കൊടുത്തു. അമ്മയ്ക്കു് അതുകൊണ്ടുതന്നെ വലിയ സംതോഷമായിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ താങ്ങുകൂടെ മറ്റ് അമ്മയ്ക്കുള്ള അപമാനം ഒഴിപ്പിച്ച് അതുകൊണ്ടുപോലും അവർ പാഞ്ഞു വരുകയും അവർ പെണ്ണെത്താത്തപ്പോൾ "ആ സംഭവം" ഒരു പക്ഷാപോലും വാങ്ങിയില്ല. അതു വെറും ഒരു സന്ദേശമാത്രമായിരുന്നു.

പെട്ടാലിന്റെ കടം വീടിയതോടുകൂടി അവർ ഒരു പാ നെല്ലു പാട്ടു കിട്ടാവുന്ന കൃഷിഭൂമിയുണ്ടായി. ആ നെല്ലുകൊണ്ടു് അവർ കഞ്ഞികുടിച്ചുകിടക്കുകയാണ്. നല്ല ഒരു ജോലി കുന്നുള്ളതുകൊണ്ടു് അമ്മയ്ക്കു സ്വന്തം കൃഷിപ്പണി കഴിഞ്ഞാൽപ്പോഴും മാറ്റുള്ളവരുടെ കൃഷിപ്പണിയെ പൂട്ടിക്കൊടുത്തു 'എൻ'കൂലി വാങ്ങിയിരുന്നു. അതിനും പുറമെ അവർ അയർപ്പിക്കുന്നതുള്ള നായന്മാരുടെ കൂലിവേലയ്ക്കും പോയിരുന്നു. നായന്മാരിൽ തന്നെവരുടെ കൂലിവേലയ്ക്കു പോകുന്നതു മോശമാണെന്നൊരാളിജാതൃബോധം അവർക്കുണ്ടായിരുന്നു. അങ്ങനെ വിഷമിച്ചാണ് അമ്മയ്ക്കു കഴിഞ്ഞുകൂടിയിരുന്നതു്.

"എവിടുന്നു വരുന്നു?" അമ്മയ്ക്കും അമ്മയ്ക്കു പോലും പോയില്ല. അവരുടെ വിശ്വാസവും ഞങ്ങൾ മക്കളോടൊന്നിച്ച് പോയിരുന്നെങ്കിൽ അവിടെ കയറിയതാണെന്നായിരുന്നു.

“വിട്ടിൽനിന്നും” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“രണ്ടാളുംകൂടി.”

“ഞങ്ങൾ രണ്ടാളുംകൂടി അമ്മായിയുടെ വീട്ടിൽ വിത്തു നാശിപ്പിക്കാൻ വന്നതാണ്.” ഞാൻ തുടന്നു ചോദിച്ചു: “എന്താ അങ്ങനെ പാടില്ലെന്നുണ്ടോ?”

“ചിന്തിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു കണ്ടപ്പോൾ ചോദിച്ചതാണ്”—അമ്മായി തുടന്നു:—“ഒന്നു വരാത്തതിലേക്കു ഞങ്ങൾക്കൊക്കെ അപരാധമുണ്ട്. ഞങ്ങൾക്കു കഷ്ടപ്പാടാണെന്നു വിചാരിച്ചു വരാതിരിക്കല്ലേ? കുട്ടികളുടെ അച്ഛനെയും സുഖക്കേടൊന്നുമില്ലല്ലോ?”

“അവർ സുഖക്കേടായില്ല” അമ്മായി പറ്റാത്തപോലെ ചിലപ്പോൾ പറയുകയുണ്ടായിരുന്നു. അമ്മക്കു കഷ്ടം. അവർ ഞങ്ങളെ വിരുന്നാട്ടാൻ കഷ്ടപ്പെടുകയാണെന്നും എനിക്കു മനസ്സിലായി.

“ഇവിടെ ഒന്നുകേൾക്കൂ വന്നാ” —അമ്മയ്ക്കു കഷ്ടം പറയുകയായി. അമ്മയുടെ അടുത്തടുത്തായി വന്നു:— “വന്നുമാത്രം ഇരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്ന പറ്റായം.”

അമ്മയ്ക്കു അമ്മയ്ക്കു പോയി. ഇതുകേട്ടുകൊണ്ട്. ഇതുകേട്ടുകൊണ്ട് ഞാനും ബാലനും തന്നിട്ടായി.

“വിടയ്ക്കു നാ കഷ്ടമായിരിക്കാം” എന്തെന്നു—അമ്മയ്ക്കു പറഞ്ഞു.

“അതെന്താ?—ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ഇവിടെ ആരെ വിടയ്ക്കായിരിക്കാം. എനിക്കു വലിയ ഭാരം വന്നു.”

“അവർ ചോദിച്ചു വന്നിരിക്കുന്ന കഴിയും ബാലാ?—” —അമ്മയ്ക്കു തുടന്നു: “കഴിയുംപോലെ എന്താ പറ്റാൻ സഹായിക്കണം. നമ്മുടെ അമ്മയ്ക്കുണ്ടോ?”

“നിങ്ങളാ എന്നെ വളർത്തിയത്. ഞാൻ നിങ്ങളു പറയണമെന്നു ചെയ്യാം. പക്ഷേ...” ബാലർ ഏതോ പാതാൻ തുടങ്ങിയപ്പോഴേക്കും അമ്മയ്ക്കു ഒരു നിലവിളക്കുമായി കണ്ണുതുറന്നു.

“വായ്പയ്ക്ക് തയ്യാറായി വെച്ചതും കഴിക്കണമെങ്കിൽ” അയാൾ തുടങ്ങി: “നാണേ, നിങ്ങളുടെ ഓരോരുത്തർക്കും കടമുണ്ട്. ഇവിടെ ഒരാൾക്കും നല്ലതൊന്നും കിട്ടിയിട്ടില്ല. മോശം ആണ് ഇതെല്ലാം. നിങ്ങളുടെ നല്ലതൊന്നും അവിടെ കൊണ്ടു പോകപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്.”

“മാതെയുടെ”— അമ്മയിൽ അകത്തുനിന്നു ചിട്ടിച്ചു പറഞ്ഞു.—അവളിപ്പോൾ മാപ്പുക്കളുപനിധം വന്നതല്ലേ? നിത്യവരെ ഈ വേദം വാങ്ങുക. കൈപ്പറ്റുന്നതാവാമിങ്ങുകിട്ടും. ഒരു ചോറും പട്ടുപാൽ ഉണ്ടാക്കാൻ എനിക്കു വേണ്ടും.”

“ബാണകുശോത്തര വരാം അമ്മാളെ” — ബാണ കുശോത്തര കടന്നു.

"കൈപ്പുണ്യമില്ലാഞ്ഞിട്ടൊന്നും അല്ല നാണയം"—അമ്മായി തുടങ്ങി: അവർക്ക് അമ്മയെ പഠിപ്പിച്ചത് അവമാനമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഒരു വിട്ടുവെക്കൽ കൈപ്പുണ്യമില്ലാത്ത പാണ്ഡിത്യം അപരനെ തിരുത്തേണ്ടതല്ലേ? "കാര്യമെന്താണു കാരണമായു. താളം തകരയോ ചക്കയോ കൊള്ളിക്കിട്ടുണ്ടോ. ചെറും ഇപ്പിട്ട് ആഴ പെട്ടാലും ഏരിയേരിയും പുളിമേരിയും ഒന്നും ആവില്ല."

തൊന്നും അങ്ങായിരും അടുക്കളയിൽ ചെന്നു. ചെങ്കു
ണ്ണുള്ള കിണരിലാളു അടുപ്പിൽ നിൽക്കുകയായിരുന്നു. അവർ
ഒരു കല്ലിൽനിന്നും മൂക്കിൽനിന്നും വെള്ളം വന്നിരുന്നു.

“ഇങ്ങു കാറിനില്ക്കൂ” അമ്മയ്ക്കി ഇടനം:—“ചെക്കുണ്ണി
ന നല്ല ചികിത്സയാണ് നിങ്ങളു്. ഒരു കൊള്ളി ചി

കിട്ടൂ, ഇന്ന് ഒരു തേക്കിന്റെ കറി കിട്ടിച്ചുവെന്ന് വെട്ടി
പൊട്ടിച്ചു തന്നത്. വെള്ളം കുടിച്ച ചീത്ത വിറക്!"

"ഒരിടം മണ്ണെണ്ണ ഒഴിച്ച ഒരു തിരി കത്തിച്ചുവെ
ച്ചാൽ മതി"—ബാർ പറഞ്ഞു.

"മണ്ണെണ്ണയ്ക്ക് കിലല്ലേ?" അമ്മായി തുടർന്നു: —ഇവി
ടെയ്ക്ക് മാസത്തിൽ ഒരു കുപ്പി മണ്ണെണ്ണയുണ്ട്. മണ്ണെണ്ണ വ
രുമ്പോൾ ഇവിടെ കാത്രണ്ടാവില്ല—കാത്രണ്ടാക്കി വെട്ടു
മ്പോഴാണ് അത് കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടാവും. ഇന്നലെ രണ്ടുപ്രകാ
രത്തിലേക്കാണ് അതുകുപ്പി മണ്ണെണ്ണ കിട്ടിയതാണ്. അത്
അപ്പൂറിന് പാരമ്പര്യമായ കറിയെക്കൊണ്ട് ഇവിടെ പൊ
ലേത്തു."

"എന്താൽ നല്ലവേല ചെയ്തെന്ന് പിടിക്കട്ടെ." ബാർ
തുടർന്നു: "അമ്മായിയെ ബുദ്ധിമുട്ടായില്ലേ ബെൽഗിനെയെ
വന്നത്?"

"ഇങ്ങനെ ഇപ്പോൾ ബുദ്ധിമുട്ടാൻ തുടങ്ങിയതാണ് എ
ന്നിട്ടു വ്യത്യസ്തമല്ല. ബാലനാദ്യം വരുമ്പോൾ ഇവിടെ? നാണി
കുട്ടികൾക്കുവേണ്ടി ഒരു കറി വന്നിട്ടുണ്ട്."

"ഇതു ഇതുകൊണ്ടിരിക്കുന്നില്ല വരാൻ. അങ്ങനെ
പററി. നിങ്ങളുടെ അമ്മയെക്കുറിച്ചാണു കഴിഞ്ഞിട്ടിരിക്കു
മ്പോൾ വെള്ളം ബുദ്ധിമുട്ടേണ്ടിയില്ലേ?" ബാർ തുടർന്നു:
"ഉള്ളതുകൊണ്ട് കഴിച്ചാൽ മതി അമ്മയെ. ഇനി ഇ
പ്പോൾ വെക്കും ഒരു വേണ്ട."

"ആരുന്നോട് വന്നുവിടുന്നുകാരാ." അമ്മായി തുട
ർന്നു: "ഞങ്ങൾ പട്ടിണിക്കാലായാലും വന്നോൻ പട്ടിണി
കിടക്കാവില്ല. ആനും വരാതെ ഇല്ല. ഞങ്ങൾക്കൊരു താ
വായിത്തന്നുണ്ടല്ലോ. വിടുന്നതൊരു പട്ടിണിയുടെ?"

"ഉപ്പോൾ തൊഴിലാളികൾക്കൊരു ഇല്ലത്തായിരിക്കണം അ

ത്തെയ്യ" ഞാൻ വിവരിച്ചുകൊടുത്തു: "ഏതു വലിയ താ
വാട്ടിലും ഇപ്പോൾ ചേരാനും കണ്ടോയോ? നിങ്ങളു
മാരും വയറു നിറച്ചുനോക്കണം പാടില്ല."

"ഇവിടെ വന്നാൽ ഞങ്ങളു വയറു നിറച്ചു ചോറു
തന്നും."—അങ്ങനെയിരിക്കെ തീയ്യന്മാർ പോയി. ഞാൻ
കുഞ്ഞിമാളുവരെ കൂട്ടി നടക്കേ തുടങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

അന്നൊരു വെളുത്ത നവഗിയായിരുന്നു. ചന്ദ്രൻ അപ്പു
ണ്ണനാണെങ്കിലും ചക്രവാളത്തിന്റെ കിഴക്കേ മിന്നിയിൽ
ഉയര നിന്നിരുന്നു. മഴക്കാലമായിത്തീർന്നതുകൊണ്ടു നി
ലായ ചിന്നിചിന്നിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. വൃക്ഷഗുരുവിൽ നി
ന്നു വിഴുന്ന് വെള്ളത്തുള്ളികൾ വഴുതിയെടുക്കുന്നു. "കുറു
വുറു" എന്നൊരു ശബ്ദമുണ്ടാകുകയുണ്ടായിരുന്നു. കിണറു ച
ത്തുള്ളി എന്തെങ്കിലും പടർന്നിരിക്കുന്ന തുളുവള്ളിയിൽ
നിന്നു പരിമളമിളകിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഞാനും കുഞ്ഞിമാളു
വും കിണററിൽക്കയലേക്കു നിൽക്കുന്നു. ഒന്നു രണ്ടു മുട്ടുവെള്ള
മുണ്ട്.

"കുഞ്ഞിമാളു എന്തുവരെ പാടിപ്പോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഇവിടെ കുറേയൊരു സ്കൂളിൽ പാടിക്കുറേയൊരു
മുണ്ട് പൊതു്. പിന്നെ പാടിയില്ല." അവർ തുടന്നു:—
"കുറു പിന്നെയും പാടിക്കുറേയൊരുണ്ടായിരുന്നു. അപ്പൻ സ
മ്മതിച്ചില്ല."

"പുസ്തകങ്ങളൊക്കെ വായിക്കാറുണ്ടോ?" ഞാൻ ചോ
ദിച്ചു.

"ഏതു പുസ്തകം വായിക്കണമു്?" അവർ തുടന്നു: "ഇ
വിടെ നമുക്കും വാലും ഇറ്റാക്കൊരു രാമായണമുണ്ടു്."

"അതെങ്കിലുമു്. അതു വായിക്കാറുണ്ടോ?"

"ഒരു നാലഞ്ചുകൊല്ലം മുമ്പാകെ കണ്ടിടകമാസ

നീൽ തപ്പിത്തന്നു വായിച്ചിരുന്നു. പിന്നെ ഇങ്ങനെ പ
ന്നിത്തന്നു വായിച്ചു. എപ്പോൾ വായിച്ചു?"

"ഇപ്പോൾ കണ്ടിട്ടുവരികിൽ എന്തു വായിച്ചു?"

"പതിനേഴു തിരക്കു. പതിനേഴു വാക്കു", ഈ ചിങ്ങ
തരിപ്പ്."

"ഞാൻ കണ്ടിട്ടുവരികിൽ ഒരു കാൽ ചോരി
കാൽ വന്നു. കണ്ടിട്ടുവരികിൽ തന്നെപോയില്ല?"

"എന്താ?"

"എന്നിങ്ങനെ ഒരു വാക്കു ഒരു വാക്കുകൾ ഒരു
ഒരു വാക്കു എന്താ? കണ്ടിട്ടുവരികിൽ ഒരു വാക്കുപോയില്ല
എന്നാണെന്നു ചോദിക്കുക. കണ്ടിട്ടുവരികിൽ അതു വന്നു
മാണോ?"

കണ്ടിട്ടുവരികിൽ തന്നെപോയില്ല. അവളോട് പ
ന്നിട്ടു.

"എന്താ ഒന്നു പറയാമോ? കണ്ടിട്ടുവരികിൽ
ഒന്നു വാക്കു സമ്മതമാണെങ്കിൽ മതിയല്ലോ അമ്മമാണോ
ഒരു അമ്മായിയോ ചോദിക്കുക."

"അത് ഒന്നു അമ്മായിയോ ചോദിക്കുക ചോദിക്കുക
ഒരു കണ്ടിട്ടുവരികിൽ—"ഒന്നു അമ്മായിയോ പറഞ്ഞു
കണ്ടിട്ടു."

"അമ്മായിയോ അമ്മായിയോ സമ്മതമാണെങ്കിലോ?"

"എന്നാലെനിട്ടും സമ്മതമാണോ."

"എന്താ ഞാൻ അമ്മായിയോ അമ്മായിയോ ചോദിക്കുക
ഒരു അമ്മായിയോ സമ്മതമാണെങ്കിൽ നമുക്കു കല്യാണം നടത്ത
ണം. ബാലനെ ഇഷ്ടപ്പെടുക"

"ഞാൻ എന്താ പറയേണ്ടത്. ഞാൻ കണ്ടിട്ടുവരികിൽ

യില്ല."

"കഞ്ഞിമാളു വേറെ വല്ലവരോടൊന്നു ചേർന്നുണ്ടോ?"

"എനിക്ക് ഒന്നു വരെയും ഇല്ലാണ്ട്."

"അതല്ല ചോദിക്കുന്നത്."

"പിന്നെ?"

"കഞ്ഞിമാളുവിന് ഏതെങ്കിലും ഒരാളെത്തന്നെ കല്യാണം കഴിക്കണമെന്നുണ്ടോ? ഇപ്പോഴത്തെ ചെറുപ്പക്കാരികളെല്ലാം തന്നെ അങ്ങനെയൊരു കാര്യം ചെയ്യുകയും ചെയ്യുന്നു."

"അതാണത്രേ കാര്യം എന്തിനായിട്ടില്ല."

"എന്നാൽ ഞാൻ അപ്പനോടും അമ്മയോടും പറഞ്ഞു. അവർ നമ്മളാണെന്നിട്ട് ഈ കാര്യത്തിൽ തടസ്സം വെക്കുന്നതല്ല."

കഞ്ഞിമാളുവും ഞാനും അടുത്തടുത്തായി കടന്നു. അമ്മയെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അവളും അടുത്തടുത്തായി വന്നു. കഞ്ഞിമാളുവിന്റെ പേര് കേൾക്കുകയും ചെയ്തു. അവളുടെ കൈകൾ കഞ്ഞിമാളുവിന്റെ കൈകൾക്കു ചേർന്നു. അവർ ഇടങ്ങുകയായിരുന്നു.

"കഞ്ഞിമാളുവിന്" അമ്മയെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അവളെ കണ്ടു. "അമ്മയെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അവളെ കണ്ടു. "അമ്മയെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അവളെ കണ്ടു."

"പക്ഷേ, നമ്മൾക്കും ഞാൻ ചിറകും" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ഉം-ഉം" വായിൽ ചിറകിയ തേങ്ങ പലപ്പോഴായി കൊണ്ടു പക്ഷേ, നമ്മൾക്കും ഞാൻ ചിറകും."

"ഈ തേങ്ങയെക്കൊണ്ട് തിന്നുകയോ പക്ഷേ, നമ്മൾക്കും ഞാൻ ചിറകും"

“കണ്ടുവെച്ചിട്ടാക്കെയുണ്ട്. അതൊക്കെ നേരെ നടത്തിത്തന്നാൽ മതി.”—ഞാൻ തുടന്നു:—“ഇതൊക്കെ ഇപ്പോൾത്തന്നെ പറയണമെന്നുള്ള പ്രകാരത്തിന് ഞങ്ങൾക്ക് പോലും എന്തുള്ളതുകൊണ്ടാണ്.”

“എവിടെയാണ്?” അമ്മയ്ക്കു ചോദിച്ചു. അവരെക്കാൾ മുഖത്തു നോക്കി. ആ നോട്ടത്തിൽ അവർ കണ്ണിമാറ്റിയില്ല. പിടിച്ചു ബാലനെ ഏറ്റിറക്കാൻ നില്ക്കുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി.

“അമ്മയേ, സമ്മതമാണെങ്കിൽ കണ്ണിമാറ്റിയിട്ട് കൊണ്ടുപോകണമെന്നാണ്” എന്നർത്ഥം മോഹം.” ഞാൻ തുടന്നു ചോദിച്ചു: “നിങ്ങൾക്കു സമ്മതമല്ലേ?”

“അതു ചോദിക്കുന്നോ?” അമ്മയ്ക്കു തുടന്നു:—“എനിക്ക് തന്റെ പാപങ്ങൾ വരുമ്പോഴെപ്പോഴെ എന്നു വിചാരിച്ചിരിക്കുകയാണ് ഞാൻ.”

“അതൊക്കെകൂടി കണ്ടു നല്ല ഒരു ദിവസം നിശ്ചയിച്ചു” അമ്മയ്ക്കു സമ്മതമാണ്.” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“അതൊരു മുതലിയിൽ സമ്മതമല്ലേ?”

“അതുപോലെയാണ്, അതു നിങ്ങളു് വന്നു ചോദിക്കണം. ബാലനെ സമ്മതമാണ്, എനിക്കും.”

“എനിട്ടു ഞാനവിടെ വന്നിട്ടു് അമ്മയോടു പറയണം. എന്നാണോ നിന്റു് പറയണമു്?” അമ്മയ്ക്കു ചോദിച്ചു.

“അതെ” ഞാൻ തുടന്നു:—“അതാണ് അതിന്റെ മർദ്ദം.”

“എന്താൻ ഞാൻ പറയണം.” അമ്മയ്ക്കു തുടന്നു: “നിങ്ങളുടെ ബുദ്ധിയുള്ള കട്ടിയാണ്. നിന്റു് പറയണമെന്നൊക്കെ ഞാൻ കൂട്ടാക്കണം.”

“പ്രസി അന്നാഴം കഴിഞ്ഞിട്ടൊന്നും പറയാനില്ല” ഞാൻ തുടൻ: “അമ്മേയെന്ന് ഒഴിവുള്ള ദിവസം അങ്ങ് വരാം. മുത്തശ്ശിയോടു വർത്തമാനങ്ങളൊക്കെ പറയാം. പണിക്കരെ വിളിച്ച് ദിവസം നിശ്ചയിക്കാം.”

“അങ്ങനെ ആയിക്കോട്ടെ” അമ്മ അമ്മായിയോടു ചോദിച്ചു: “അന്നേക്ക് സമ്മതമല്ലേ?”

“നിങ്ങളെ മനസ്സാക്കം കേൾക്കണം. ഞാനെന്താ പറയുന്നത്? കൈ നിങ്ങളു നിശ്ചയിച്ചാൽ മതി.” അമ്മായി പറഞ്ഞു.

“എന്നിട്ടൊന്നാ അമ്മ അമ്മോടു വരാം?” ഞാൻ തുടൻ പറഞ്ഞു: “അന്നേക്ക് കമ്മ്യൂണിക്കേഷനോടും ഓരോ വരാൻ പറയാം. അല്ലെങ്കിൽ ദിവസം നോക്കാൻ.”

“ഞാൻ മറന്നാൽ വരാം.” അമ്മ സമ്മതിച്ചു.

“ഞങ്ങളു നാളെ രാവിലെ പോവും. ഇതു പറയാനാ വന്നതു്.”

അങ്ങനെ ഞങ്ങൾ ബാലന്റെ വിവാഹകാര്യം ഉറപ്പിച്ചു. അമ്മേയേയും അമ്മായിയുടേയും വിചിന്തയ്ക്ക് പിറ്റേന്നു കാലത്തു ഞങ്ങൾ മടങ്ങി,

ഒരു കൂലാറും നാലു ഗ്ലാസും

പായത്തക്ക ആഹാരങ്ങളെപ്പാനമില്ലാതെ, എന്തൊരു ബാലന്റെയും വിധിയാകുമെന്ന് കഴിഞ്ഞു. ബാലന്റെ വിട്ടിൽ വച്ചാണ് കഞ്ഞിമാറ്റിപ്പിടാനും വിവാഹമുണ്ടായത്. അമ്മായിക്കു അവനും വിട്ടിൽ വെച്ചു തന്നെ കഴിക്കണമെന്ന് അനിയായം അനുമാനമുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, ഭാഷ്യം കണ്ടപ്പോഴുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടും, എന്തൊരു കല്യാണം അവിടെ വെച്ചു നടത്തുന്നതുകൊണ്ടും അമ്മയ്ക്ക് രണ്ടും നടത്താൻ അധികാരം കാരണമുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടും കഞ്ഞിമാറ്റിപ്പിടാൻ വിവാഹവും അവിടെത്തന്നെയാണുണ്ടായത്. വിവാഹത്തിന് പത്തു നാലു പേരെ മാത്രമേ കഞ്ഞി ഉണ്ടാക്കൂ. ഏതാനും അടുത്ത ബന്ധുക്കളെ മാത്രം. കച്ചേരിയ്ക്ക് നൂറുത്തൂക്കത്തിൽ ശോപാലനും കേരവമെന്നോണം പെരുമ്പാലും മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ.

വിവാഹത്തിനുശേഷം നല്ല ഒരു ടി പാർട്ടി നടത്തുവാൻ ഞങ്ങൾ പരിപാടിയിട്ടു. താലൂക്കിലുള്ള എല്ലാ പൊതുവരുതകന്മാരെയും പെരുപ്പിക്കാൻ തങ്ങൾ തീരുമാനിച്ചു; ബാലൻ കയ്യൊപ്പിക്കൽ പോയി കഞ്ഞിക്കുണ്ടാക്കിയിട്ടു. ആയിരം നേട്ടുകാരായ വാണി. പഴന്നൂരും വരും

അ ഉപ്പേരിയും ചായയും. അതു കതിന്താലോളം. ഇതായി
 അന്നു ഭി പാർട്ടിയുടെ വട്ടം.

നൂറോളം കിട്ടാതെ കലയാണു കഴിച്ചതു മുത്തശ്ശിക്കു
 തിരികെ പിടിച്ചിട്ടു. അവർ അറുപത്തി പാത്തുകൊണ്ടി
 രുന്നു:—

“ഒരു ചെറുനാൾ സഭ ഇതിലും നന്നാവാറുണ്ട്” നാ
 ണ്യേ. ഒരിത്തിരി പ്രശോഭി വല്ലാത്തതായ കലയാണു്!”

“വല്ലാത്തതായ കലയാണു്”— എന്നതു് മുത്തശ്ശിയുടെ
 റല്ലുപിയായിരുന്നു. അതിൽ കണ്ടവരോടൊക്കെ കലയാണു
 തിരികെ നില്പാതെ ചുറ്റിപ്പറ്റി. ഒരു ചെറുനാൾ തികച്ചു
 പോയില്ല. സഭയുണ്ടായില്ല; പെട്ടിപ്പുറമായില്ല. കെട്ടി
 വിതാനമുണ്ടായില്ല.

ചാത്തു നായരുടെ വീട്ടിൽ നിന്നു് അയാളുടെ അമ്മയും
 അമ്മയുടെ അകന്ന ആങ്ങുളയായ ഗോപാലൻ നായനാ വ
 ണിനന്നു. ഗോപാലനും ചാത്തുനാട്ടും കേൾവിയെന്നോ
 ചാത്തു നായനും തറയും അവിടെ നിത്യമാണു്. അവരെ
 അവിടെ കണ്ടുപോന്നുവെന്നു്. അമ്മയെപ്പോലും കട്ടികളും അമ്മായി
 യുടെ കളംബക്കാരിൽ ചാലുചാണു് ആ ചാത്തു നിനന്നാ
 യിരുന്നു. ഒരു സാമ്പാറും പെരുട്ടിപ്പേരിയും പപ്പടവും മാ
 ത്രാളളി ഒരുന്നിന്റെ വട്ടാറ്റാതെ സഭയെ നോക്കുന്നതിനു
 നില്പു. അങ്ങനെയെ അമ്മയ്ക്കുണ്ടെന്നു ന്യൂൾമാസ്റ്റർമാരോ
 കെട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അടുത്ത അമ്മയ്ക്കുണ്ടെന്നു. മാനേജ
 രായ നാരായണൻ നായരെ ചുറ്റേക്കു കണ്ടുനില്പിരുന്നു.

പുല്ലുവാനിനാ പുറമേ പെട്ടുകലാണു് കലയാണുണ്ടാ
 യതു്. കാലയോ മോതിരമോ ഒന്നും കൈമാറിയില്ല. ഉമ്മ
 റത്തു ഒരു വിളക്കു കൊളുത്തി വെച്ചിരുന്നു. മുമ്പിൽ ചെറു
 മോലപ്പട്ടുവുമു. അവിടെ ഇടിയിരുന്ന ആളുകളെ സാ
 ക്ഷിയാക്കിക്കൊണ്ടു് ചാത്തു നായർ എനിയു് രണ്ടു മൂണ്ടു്

തന്നു. ബാലൻ കഞ്ഞിമാത്രവിനം രണ്ടു മുണ്ടു കൊടുത്തു. നാരായണൻ നായർ മാനേജർ ഫീല്ഡുപ്ലെയ് മോറാനിൽ ഞങ്ങളൊപ്പിപ്പു. സാക്ഷികൾ നാരായണൻ നായരും ഗോപാലനുമായിരുന്നു. അങ്ങനെയൊണ് ഞങ്ങളുടെ കല്യാണം കഴിഞ്ഞത്.

“വല്ലാത്തൊരു കല്യാണം”—ഇതൊക്കെ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ മുതാസ്സീ അവരുടെ പ്രതിഷേധം രേഖപ്പെടുത്തി. നിസ്സാരമായ കല്യാണത്തിനൊരു മോടി പുട്ടാൻ മുതാസ്സീ അപേക്ഷിച്ചു:—“വക്കരാ—നെ” നാക്കുകിപ്പം ചെമ്പിൽ പുട്ടരേ. ഒരു കല്യാണണമോ അല്ലേ?”

വക്കേ അതു അപേക്ഷ കൊട്ടാ ഭ്രമിച്ചില്ല. അയാൾ ഗോപാലനെ സമീപിച്ചു. ഒന്നാക്കൻ അപേക്ഷിച്ചു. എല്ലാ സഖാക്കളെക്കാരും അവരുടെ ഇഷ്ടാനിന്ദ നില്ക്കുന്ന ആൾ ഗോപാലനാണെന്നറിയുകയും, അതുകൊണ്ടു അവർ ഗോപാലന്റെ വീതിയിൽ വിടാതെ കൂടി, ഗോപാലൻ അതിനു തയ്യാറാകുകയും കൊടുത്തു. ഗോപാലൻ തന്നെ മുതാസ്സീയായി. തലയ്ക്കു കൈ വെച്ചു “അ-ാ-പ്പ്-““““ എന്ന് നിട്ടി അയ്ക്കു. വാഴയിൽ കഞ്ഞനും മറ്റു ചില ചെറുപ്പക്കാരുമായി പത്തു പത്തുണ്ടു ചെറുപ്പക്കാർ അവിടം ശബ്ദമായനാക്കി, മുതാസ്സീ അവരുടെ കൂടെ നിന്നിരുന്നു; അപ്പോൾ മാത്രം അറക്കൊരുല്ലാസം തോന്നി. അവർ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അവർ പാറയ്ക്കു പണി ഭംഗിയായി ചെയ്തു വകയ്ക്കുളള തുലി അപ്പോൾ തന്നെ ഗോപാലനു കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. ഒരു പ്രാവശ്യം മുറുക്കാൻ.

അയിരും നേത്രക്കാരും ഒരു ടിന്നു പെട്ടിയിട്ടുള്ളതും ഒരു കൂട്ടാക്കി പഞ്ചസാരയുമായി ബാലൻ കേരളീകരിക്കൽ നിന്നു വന്നപ്പോൾ മുതാസ്സീ അമ്പരന്നു.

“ഇതൊക്കെ എന്തിനാ?” മുതാസ്സീ അന്വേഷിച്ചു: “കൂളൻ കടന്നതിന്റെ ഏഴാംപക്കു വിളിച്ചു നിവറിച്ചി?”

“അയ്യയ്യയ്യോ”—മുത്തശ്ശി പരിഭ്രമിച്ചു:—“അപ്പോ നാളെ ഉറുപ്പികയായില്ലേ പഞ്ചാരക്കു തന്നെ?”

“ആയി”—ബാലൻ പറഞ്ഞു: “വല്ലേ കല്യാണം കഴിക്കാഞ്ഞിട്ടല്ലേ മുത്തശ്ശി പറഞ്ഞേന്തത്? പഞ്ചാരക്കു തന്നെ നാളെ ഉറുപ്പിക.”

“ബാലാ മതിയായിത്തന്നെ. അതൊന്നും അനുഭവിക്കരുത് എന്നു വിചാരിച്ചിട്ടല്ലേ?”—മുത്തശ്ശി നെട്ടാവിർച്ചയുടെ തുടർന്നു:—“എന്റെ ഒരു പഞ്ചാര ഞട്ടു തന്നാൽ മതി!”

“മുത്തശ്ശിക്കൊരു പഞ്ചാര വേണം? മതിയാവാതൊന്നു നോക്കൂ”—ബാലൻ പറഞ്ഞു.

“എനിക്ക് ഒരു കപ്പിബ് ഭരണി കിട്ടണം!” അവർ തുടർന്നു ചോദിച്ചു. “ഒരു ഭരണി പഞ്ചാര എനിക്കു നന്നാലും ടി പാർട്ടിയെ തികയില്ല?”

“തികച്ചില്ലെങ്കിൽ അപ്പോൾ വേറെ വാങ്ങിക്കൊള്ളാം. മുത്തശ്ശിയുടെ സഹോദരമാവണം”—ബാലൻ തുടർന്നു: “കല്യാണം കോറുമായി എന്നു മുത്തശ്ശി എല്ലാവരോടും പറയുന്നുണ്ട്. കല്യാണത്തിന്റെ ടി പാർട്ടിയെങ്കിലും നന്നായി എന്നു മുത്തശ്ശി എല്ലാവരോടും പറയണം.”

“നിയമം കളിപ്പിക്കരുത്? ഒരു ഭരണി പഞ്ചാര നിങ്ങളെ നിയമം? ഞാനെന്റെ കപ്പിബ് ഭരണി എടുത്തു കൊണ്ടുവരട്ടേ? ഏ?”

“കൊണ്ടുവരുന്നോ. ഇപ്പോൾ തന്നെ നോക്കൂ”—ബാലൻ പറഞ്ഞു.

മുത്തശ്ശി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അകത്തേയ്ക്കു പോയി. അവന്റെ ഭരണി എടുത്തു കൊണ്ടുവന്നു. ഒരു നാലു വാങ്ങൽ പഞ്ചാരം കൊള്ളുന്ന സ്വർഗ്ഗ ഭരണിയായിത്തന്നെ അത്. ബാലൻ പഞ്ചാരമുറുപ്പിക ഉമ്മാനേക്കെടുത്തുവെച്ചപ്പോൾ

മു. ഒരുകുപ്പാതും കൊണ്ടു് പഞ്ചസാര കോരി ഒരു കൊച്ചു കുട്ടിയുടെ കയ്യിലെമ്പോലെ മുത്തശ്ശിയുടെ ഭരണിയിൽ ചേർന്നു കൊടുത്തു. രണ്ടു മൂന്നു പാതും ഒഴിച്ചുപോയേക്കും ഭരണി നിറയാൻ തുടങ്ങി. അവർ ഭരണി പതുക്കെ കലുക്കി. ബാലൻ ഒരു പാതയും കൂടി കോരി ഭരണി നിറച്ചുകൊടുത്തു. മുത്തശ്ശി ഭരണി നൊട്ടടി കലുക്കി നോക്കി.

“ഇനിയും കലുക്കി നിറച്ചാൻ അത് വെട്ടാ ചന്ദ്രശ്ശ്യ”-ബാലൻ പറഞ്ഞു.

“ഇത് നോക്കു് നാണേ നല്ല പഞ്ചാര”-മുത്തശ്ശി ചൊല്ലി സാക്ഷ്യം ഭരണി അടച്ചുവെച്ചു് ചാക്കിൽ നിന്ന അരി ചാരി നോട്ടം നോക്കും പോലെ ഒരു പിടി വാരി എന്തെന്നു കാട്ടിയെന്നു വിവരിച്ചു:-“ഇപ്പോൾ ചില പഞ്ചാര ഒന്നാണു അവരിട്ടു നനച്ചു കഴച്ചുവെച്ചുപോലെയിരിക്കും. ഇതു നല്ല തരി” അവരങ്ങനും പ്രകടിപ്പിച്ചു. വാരിയ പഞ്ചസാരയിൽ പകുതിയൊളം ചാക്കിലിട്ട ശേഷം ബാക്കിയുള്ളതു് വായിലാക്കി.

“ഒീ പാർട്ടിക്കു തികഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ മുത്തശ്ശി ഈ പഞ്ചസാര ബെഞ്ചർക്കു നോണ്ടി വരും”-ബാലൻ തുടന്നു: “മുത്തശ്ശിക്കു് ഇതു് പഞ്ചസാര വേറെ വാങ്ങിത്തരാം.”

“അതൊന്നും വേണ്ട” മുത്തശ്ശി ഭരണിയെടുത്തു. “തികഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ വേറെ വാങ്ങിക്കൊള്ളൂ”-അവർ തിരിഞ്ഞു നോക്കാനൊന്നു നടന്നു. ആ പോക്കിൽ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനേറിയും സ്വാമന്യത്തിനേറിയും സന്തോഷത്തിനേറിയും അലകളുണ്ടായിരുന്നു.

കുറുമ്പിപ്പട്ട അടയുടെ കട്ടിയായി അടുക്കളയിൽ പൂടി പറ്റിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അപ്പൊളൊന്നു നാണം കണ്ടങ്ങിയായി നന്നു കൂടെ കൊണ്ടു് പുറത്തുകൊണ്ടും വന്നിരുന്നില്ല.

കായ വേദാന്ത മതവാദൻ ഞങ്ങൾ ഗോവിന്ദൻകുട്ടിയെ ഏല്പിച്ചിരുന്നു. അയാളും ചാത്ത നായനാ കൂടി കൃത്യം അതു മുന്നിട് ഹാജരായി. കായ നാമുക്കുൻ പാറിയ നല്ലൊരു മേലാക്കുന്നിമേലാക്കുകിയാണു് അയാൾ വന്നതു്.

[illegible]

“പിറമക്കളെ നന്നാ” — ഞാൻ തുടങ്ങി:—“വരക്കു നേവാൾ കരിക്കാഞ്ഞാൻ മതി.”

"ഗുണാദി ഏകത്വം കൈമാറ്റം ചെയ്തവർ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടോ?" ശോചിനാഥർക്കു ചോദിച്ചു.

“പട്ടകം കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്”—ബാലർ തുടർന്നു:—“ഈ വാളുകൊടുത്തില്ല; ഇപ്പോൾ കൊണ്ടുവരുവിക്കാം. സിഗരറ്റുകൊണ്ടുവരുവിക്കണോ? മുറുക്കാൻ ഇവിടെയുണ്ട്.”

“സിഗരറ്റാനും വേണ്ട കട്ടെ—വലിയ വലിയ കല്യാണം നടക്കുന്ന ദിക്കിൽ ഞാൻ വലിയ കേമനാണെന്നോന്നിക്കാൻ സിഗരറ്റാവശ്യപ്പെടും. അതും കൂടി അങ്ങോട്ട്” നഗ്നിക്കട്ടെ എന്നേ ഞാൻ വിചാരിക്കാറുള്ളൂ.”—ഗോവിന്ദൻകുട്ടി പറഞ്ഞു.

ബാലർ മനക്കുന്തിയ ഈ വാളുകൊടു വാണാൻ കണ്ണനെ പറഞ്ഞു.

“ഇതു നേരെ ഒരു കുന്നത്തിൽ നാറുകാൻ ആക്കാ വെക്കാ”—ഗോവിന്ദൻകുട്ടി ചോദിച്ചുകൊണ്ടു തുടർന്നു: “പല കുന്നത്തായാൽ ചിലതു കരിയും മാറു ചിലതു മുകുളിപ്പു”

“ഞാനാവാം”—ചാത്തു നായർ പറഞ്ഞു. “ഒരു വിശാലത്തി കൊണ്ടുവന്നു വെട്ടു”—ചാത്തു നായർ എന്നോട്ട് പറഞ്ഞു.

അവിടെ കവിതകളായിട്ടു ഉണ്ടായിരുന്നല്ലോ. അതു കുന്നം കൂട്ടമല്ലാത്തതും. കുന്നത്തിന്റെ കയ്യിൽ ഒരു കാലത്തായിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവന്റെ കൈപ്പിന്റെ പൊക്കത്തിൽ നിന്നു ബാലനെയെടുത്തു കൊടുത്തു.

“ഇതൊരു കുന്നിയാ? ഇതു വെട്ടുവേരും കുന്നിക്കൊല്ലാ നേ വാ. കയ നാക്കാൻ ഇങ്ങനെയൊ മേക്കേണ്ടി വേണം.” ഗോവിന്ദൻകുട്ടി അയാളുടെ കയ്യിലുണ്ടായിരുന്ന മേക്കേണ്ടി കയ്യിൽ അതിന്റെ മുകളിലൊന്നു പാടിപ്പോയിട്ട് അഭിമാനം കൊണ്ടു.

ചാത്തു നായരും ഗോവിന്ദൻകുട്ടിയും കൂടി കയ നാക്കുവാൻ. കയ നാക്കുവാൻ നാക്കുണ്ടെന്നാണ് ബാ

ലഭിക്കാൻ അഭിപ്രായം. വട്ടത്തിൽ നാടകം നോക്കുന്നത് കോഴിക്കോട് കളവാടത്തിൽ വാടക എന്നും ലേഖനികൾക്ക് നാലാക്കി കിട്ടി നാടകം നോക്കുന്നത് അനന്തനായിരുന്നു ഗോവിന്ദൻകുട്ടിയുടെ അഭിപ്രായം.

“സത്യം നല്ലത് നാലാക്കി കിട്ടി വാടകം നോക്കുന്നത്, ഇതു ടി പാർട്ടിക്കല്ലേ. വട്ടത്തിൽ കത്ത്”— ബാലനടിച്ചു യെടുത്തു. എന്തിനും ബാലന്റെ അഭിപ്രായമായിരുന്നു.

അങ്ങനെ കയറിയ വട്ടത്തിൽ നാടകം വാടകം കിട്ടി തന്നിട്ടു.

ബാലൻ കയറിയപ്പോൾ കൂടി നെടുമുടി പുറത്തിറങ്ങിയപ്പോൾ അടുപ്പിൽ ഉമ്മിറ ചെല്ലിയിരുന്ന കൂടി തിരിച്ചിട്ടിട്ടു കൊടുത്തു. ബാലൻകുട്ടിയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ വലിയ ‘വാടക’ അടുപ്പം കയറിയ ഒരു കിരട്ടി എണ്ണ മുഴുവൻ ഒഴിച്ചു. അങ്ങനെ ഉമ്മിറ വാലിന്റെ ബാലൻ അങ്ങോട്ട് ചെന്നു. ഉമ്മിറ ഒഴിവാക്കി. ബാലൻ ബാലൻ കൂടി ടി പാർട്ടിക്കു കയറിക്കൊണ്ടുവന്നു. ലിസ്റ്റ് അക്കി. അടുപ്പം കൊണ്ടുവന്നിരുന്ന കയറിക്കൊണ്ടുവന്നു. വിലാസമെഴുതിയ കയറി കെട്ടിയെടുത്തു. ബാലന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ എല്ലാ പൊതു പ്രവർത്തനങ്ങളും ലിസ്റ്റിൽ ഉൾപ്പെടുത്തിയിരുന്നു.

അന്നത്തെ ബുദ്ധനായായിരുന്നു. അടുത്ത ബാലനായായിരുന്നു പാർട്ടി. കയറി ബാലനായിരുന്ന കൂടി ഉമ്മിറ വാലു കയറിയു. കയറുകൾ കേൾവിവേഗമെഴുതിയിരുന്നു.

പിറ്റേന്ന് കാലത്തുതന്നെ തപാലിലെത്തുന്ന കയറുകൾ പോസ്റ്റ് ചെയ്തു. ചാക്കുവ കേൾവിവേഗം കയറിക്കൊണ്ടുവന്നു കയറിക്കൊണ്ടുവന്നു. ബാലൻ കയറുകൾ പോയി കട്ടിത്തന്നുമാട്ടിയേയും തപാലനെയും കയറിച്ചു പോന്നു.

മുത്തശ്ശിക്കു സ്കൂളിലേക്കു പോരണമെന്നാണ്, പക്ഷെ ബാലനാലു വേണ്ടെന്നു പറയുകയാണ്. അവനെക്കുറേണം പ്രാപിച്ചു:—“ഞാനും പോരട്ടേ നാണേ?”—അവൾ വലുതിപ്പെട്ടു: “ബാലൻ വേണ്ട എന്താണ് പറയുന്നത്?”

“അതൊക്കെ ബുദ്ധിമുട്ടാവും. മുത്തശ്ശിക്കു വേണ്ടതൊക്കെ ഇവിടെയുണ്ടല്ലോ. പിന്നെ എന്തിനാ പോരുന്നത്?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“അവിടുത്തെ മിററിങ്ങും പ്രസംഗവും ഒക്കെ കേൾക്കാനാ!” മുത്തശ്ശി എന്റെ മുഖത്ത് ഉറുരൂ നോക്കി.

“പോന്നോളു മുത്തശ്ശേ ഞാൻ കൊണ്ടുപോവാം”—കുഞ്ഞിച്ഛാലാണ് പറഞ്ഞത്.

“പോരട്ടേ?” മുത്തശ്ശി വിണ്ടു ചോദിച്ചു. “നിങ്ങൾ കൊണ്ടുപോവാൻ നാണക്കേടൊന്നും അതല്ലേ?”

“എന്തല്ല”—കുഞ്ഞിച്ഛാലു തുടർന്നു: “എനിക്കൊരു നാണക്കേടല്ല!”

“ഞാൻ നടന്നോളൂ”—മുത്തശ്ശി തുടർന്നു:—“വല്ല കയറാവും കയറുമ്പോൾ എന്റെ കയ്യുറന്നു പിടിപ്പാൻ മതി” അവൾ നന്ദോപചാരി. അവിടെ നിന്നിറങ്ങുകയറി കഞ്ഞി മാളവിനെ നോക്കി.

അയ്യോ! രാവിലെ മനക്കൽ നിന്ന രണ്ടു കാൽനൊമ്പുകളും അടുക്കു പാത്രങ്ങളും ചായക്കൈറിലുകളും കൊണ്ടുവന്നു. പഴം വേവിക്കാൻ പൊട്ടി ചെച്ചു. കച്ചേരിപ്പടിക്ക് നിന്നു പന്ത്രണ്ടു വയസ് കൂടും സാസനം വെച്ചതി, അതിന്റെയും മേൽനോട്ടം ബാലിസർക്കട്ടിയായിത്തന്നെ.

ബാലനും ചാത്തു നായനും ഒരു മണിക്ക തന്നെ സ്കൂളിലേക്കു പോയി. സ്കൂളിലുള്ള രണ്ടു പോലുകളിൽ ഒന്നിൽ ബെഞ്ചുകൾ പിടിപ്പിച്ചു ടിപ്പാർട്ടിക്കൊന്നക്കി. മറ്റൊരു ഹാ

ഇതിൽ പായ വിരിച്ചു കിററിത്തീർപ്പാടു ചെയ്തു. ഒരു കാ-
തൻ ചെമ്പിൽ ചായക്കുളി വെള്ളം അടുപ്പിച്ചു ചെച്ചു നി-
ർത്തിച്ചു.

ഒരു മൂന്നു മണിയായപ്പോഴേക്കു കിടപ്പും ഗോപാലനും
പൊതുവായും കേശവമേനോനുമെത്തി കിടപ്പിന്റെ വാ-
റണ്ടു് വിൻവലിച്ചിരുന്നു. ഗോപാലന്റെ അദ്ധ്യക്ഷതയിൽ
നടത്താൻ നിശ്ചയിച്ചിരുന്ന അനാമതാനന്തരം കിടപ്പി-
ന്റെ അദ്ധ്യക്ഷതയിലാക്കാൻ തീരുമാനിച്ചു. ആ കമ്മ്യൂണി-
സ്റ്റ് നേതാവിന്റെ സാന്നിധ്യം എന്തിക്കുതന്നെ നന്നായ
കരമായിരുന്നു.

അയൽപക്കത്തുള്ള ചെറുപ്പക്കാരികളെല്ലാം ഞങ്ങളു-
ടെ വീട്ടിൽ വന്നു ചേർന്നു. നായരവീട്ടിലെ നമ്പിനി, നാല-
കത്തെ ലക്ഷ്മിക്കുട്ടിയമ്മ, കമ്മിണിമമ്മ, കല്യാണിക്കുട്ടി, ചേ-
വയ്യാനി, വാഴയിൽ കല്യാണി, ജാനകി, അമ്മക്കുട്ടി അമ്മ
നെ അമ്മാളിലുള്ള പത്തു മൂപ്പന്മാരു സ്ത്രീകൾ ഞങ്ങളുടെ
വീട്ടിലെത്തി. അന്നത്തെ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് കിടപ്പു എന്നു വി-
ളിച്ചു ചോദിച്ചു: "കമ്മ്യൂണിസ്റ്റായോ എങ്ങനെ? നൂറുശത-
ക്കെ കൈവർത്താണോ?"

"ചിലരെക്കൊക്കെ കൈവർത്താണു്. സംഘമൊന്നും വ-
രിപ്പെടുന്നില്ല. ചിലരെക്കൊക്കെ പുസ്തകം വായിക്കും എന്നു മാ-
ത്രം." എന്ന് തുടങ്ങി: "സ്ത്രീകൾക്കു നന്നോ, ഞങ്ങളി-
പ്പോൾ വരാം."

"കമ്മ്യൂണിസ്റ്റായോ?" എന്ന് വിളിച്ചതെങ്ങു് സ്ത്രീകൾ
ക്കു പോലും പൊതുവായിപ്പോട്ടു മുഹമ്മദ് ഇമ്മാമത്തക്ക വ-
ന്നു. അവരുടെ ആ വില്പ് പക്ഷമുടെ സൗന്ദര്യപ്രദത
രായിത്തന്നു.

ഒരു തെക്കൻകുറിമാക്കു് അവരുടേതായിത്തന്നു്. കരയു-
ള്ള ഒരു തോൽക്കൊണ്ടു പുറത്തുവന്നു. നമ്മു നവകുടി

അറിയാമി ചികി മിനക്കി ചിടന്നാട്ടു കെട്ടിപെ ച്ചിത്തന. ക
 ഷ്വേഴ്സി കുറിയിട്ട ചാത്തുകത്തിനിപ്പുന്ന അവർ അവർക്കുള്ള
 പണ്ടങ്ങളും ഏഴുതു കെട്ടിയിത്തന. കറാവിച്ച വരിപ്പണ
 അല്ല പലന തകിടകട്ടും പച്ചക്കല്ലവെച്ച തെക്കൻതാടി
 തും, കറപ്പുചരടിതൽ കോത്തതാണു" അവരടെ പണ്ടം.
 കൈവിരലിൽ ഉരുൾമോതിരങ്ങളും. മടിക്കത്തിൽ മുക്കാന
 ഇതെല്ലാം ഒരു പെന്തിയാക്കിപെ ച്ചിട്ടുണ്ടു". ഉത്സാഹത്തല്ല
 സ്വന്ന ആ മൃവത്തു് ഒരു കായററ പുന്തിരി മിനത്തിട്ടങ്ങി
 യിത്തന. അവർ ചുറ്റുപാടുമൊന്നു നോക്കി. കിടാവിനെ
 കണ്ടു ചോദിച്ചു:

"എപ്പോഴു വന്നതു്?" മുതലി തുടൻ: "ഇപ്പോൾ പൊ
 ഡിസുകാർ തിരയാക്കാനും വരില്ലേ?"

"ഇല്ല." കിടാവു തുടൻ: "ഇപ്പോ വന്നു. മുതലി ശ്ലാ
 ലേക്കില്ലേ?"

"വെളുതകിലും പോർത്താ വിശ്വയിച്ചു. നാണിയും ബാ
 വനും കൈ പോരണ്ട പോരണ്ടൊന്ന പായാണു്." അവർ
 തുടൻ: "എന്തുവന്നാലും വേണ്ടിപ്പു ഞാൻ പോരാനു നിശ്ച
 യിച്ചു. ഞൻ കട്ടിന്നെ കൊണ്ടുപൊക്കുളാളും എന്തു പാ
 ണ്തു." അവർ അഭിമാനത്തോടെ നിന്നു.

"ആരാ നിങ്ങളെ കട്ടി?" ഗോപാലൻ തുടൻ: "നാണി
 യും ബാവനമല്ലാതെ?"

"ഞൻ കട്ടി കഞ്ഞിമാളു്" അവർ ചുറ്റുപാടും നെ
 നോക്കി സ്വരം താക്കി പറഞ്ഞു: "നല്ല സ്വഭാവം പെണ്ണി
 ഞൻ. ആ തള്ളടെ ചേട്ടന്മാരങ്ങനെയൊക്കെ ഇപ്പോ ക
 ണ്ടാവു്."

"ശ്രമം പൊടിപാറാണു്." ഗോപാലൻ തുടൻ: "ക
 ല്യാണത്തിൻ്റെ ടീപാർട്ടിയെക്കെ കഴിഞ്ഞിട്ടു ഒരു കൈ
 കൊട്ടിക്കളിയും വേണം."

“വേണം—” കുമാർ തുടർന്നു കിടന്നുവെച്ചു. “ഞാനെന്റെ ബാലനോടും നാണിയോടും കൈ പറഞ്ഞു. കല്യാണം സ്വാമനോടുംപോലെ കഴിക്കണം എന്നു. ഒരു പീനാൾസാക്ഷിയായുംകൂടി കേൾക്കുക! എന്നിട്ട് പ്ലോൾ അതിന്റെ പകരത്തിനാത്ര ഇടിക്കാൻ. കല്യാണത്തിനന്തെ കണ്ടില്ല?”

“പരാഞ്ഞിട്ടില്ല.”—കുമാർ തുടർന്നു:—“ഇന്നല്ല ശരിക്കും കല്യാണം. അപ്പോഴേക്കു വന്നിട്ടു?”

“പരേതനായ”—കുമാർ സമ്മതിച്ചു. “പരേതനായ ഒരു വേണം. വേണം വരില്ല?—ഞാനെന്തു നടക്കട്ടെ. ‘കല്യാണം കല്യാണം’ നടന്നിട്ട് അവിടെ എന്താണു? അവിടെ അതേയൊക്കെ തിരിഞ്ഞുനിന്നു കിട്ടിയാൽപോലും പരേതനായ പാഞ്ഞു: “ലക്ഷ്യമില്ല, ഞാനെന്തു നടക്കട്ടെ; പേഴും വരിൻ.” അവർ വിണ്ടു കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത വിളിച്ചു.

കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത പുറത്തുവന്നു. അവർ അതുവരെയും അകത്തു വിളിക്കുകയായിരുന്നു. അവർക്കു സാധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതിന്നില്ല. “ഉൾക്കാമ്പ്” ഇക്കി കുഞ്ഞാണു ഒന്നി ചിത്തിച്ചിട്ടിട്ടിട്ടു തുടർക്കാത്തതുംപോലെ കിടന്നിരുന്നു. ഞാൻ അവിടെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുപോയി സാരി വൃത്തിയാക്കിപ്പിച്ചു.

“അപ്പോഴേക്കു” അവളെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുപോയി.—കുമാർ ആ പലനിലുപുട്ടു. അവർ വിളിച്ചുപോന്നു: “ഒന്നാളു കണ്ടു വരികയും ഇങ്ങനെത്തന്നെ നടക്കട്ടെ.”

“ഞാൻ കുമാർക്കു കണ്ടു കണ്ടുവരികയും ചെയ്തു വന്നു.

“ഇങ്ങനെത്തന്നെ” കുമാർ വടി വാങ്ങിക്കൊണ്ടു പോയില്ല:—“എന്തു കണ്ടിട്ടില്ല? നിന്റെ അടുത്ത അവളെ കൊണ്ടുപോയതു?”

അപ്പോഴേക്കും കണത്തിലുള്ള വെള്ളം മുക്കിപ്പിടിച്ചു കയ്യിൽ
മാറ്റവും പതുക്കെ ക്ലിപ്തമാക്കി.

വിദ്യാഭ്യാസം അമ്മയെ ഏല്പിച്ചുകൊണ്ടു ബാല്യം കഴിഞ്ഞു.
സ്വാഭാവികമായി.

അങ്ങൽ സൂട്ടിലെത്തി. മിറാസാഫാൽ പുതിയ കെട്ടിടമായിത്തീർന്നു. പഴയ കെട്ടിടത്തിന്റെ മുമ്പിൽ അതേതന്നെ വെട്ടുപുറത്തിൽ ഇറക്കിയ പുനാർകെട്ടിടത്തിന്റെ കെട്ടിടത്തിലേക്ക് നാലരച്ച കരസലകളുണ്ടായിരുന്നു. നടുക്കുള്ള കരസലകളുടെ മുമ്പിലുള്ള ഗോപാലന്റെ ഒരു വിമലകൊണ്ടു മുടിയിരുന്നു. മേൽപ്പറഞ്ഞ തലയിൽ ചെന്നത്തിന്റെ വിവിധ കെട്ടിടങ്ങളിലുള്ള ഒരു ഗോപാലന്റെ ചെപ്പിലായിരുന്നു. നടുക്കുള്ള കരസലകളുടെ മുമ്പിലുള്ള ഗോപാലന്റെ ചെപ്പിലായിരുന്നു. നടുക്കുള്ള കരസലകളുടെ മുമ്പിലുള്ള ഗോപാലന്റെ ചെപ്പിലായിരുന്നു. നടുക്കുള്ള കരസലകളുടെ മുമ്പിലുള്ള ഗോപാലന്റെ ചെപ്പിലായിരുന്നു.

കുട്ടിത്താഴ്വരാനും കുട്ടിത്താഴ്വരയിലും തെങ്ങിളത്തുനാതി നു മുമ്പുതന്നെ ഏതതിയീടത്തു. നാട്ടുകാർ തടിച്ചുവെച്ചിരുന്നു. ആ മീനിയുടേപ്പാട്ടിന്റെ തെക്കുകിഴക്കേ മൂല സ്ത്രീകൾക്കൊഴിച്ചിട്ടതാണ്. സ്ത്രീകളെ അവിടെ തെക്കിയിടത്തായി. ഞാൻ ബാലന്റെ അടുത്തേക്കു ചെന്നു.

ജാതിമതഭേദമന്യേ നാട്ടുകാർ പങ്കെടുത്തിരുന്നു. മുഹമ്മദ് അബ്ദുസ്സമദ്യും വന്നിട്ടുണ്ട്. സൗഹൃദമുള്ളതാണ് അബ്ദുബക്കറുടേങ്കിലും അവർ ഏതൊക്കെ ബഹുമാനങ്ങൾക്ക് അന്ന് ടിപ്പാർട്ടിയിൽ പങ്കെടുക്കുവാൻ വന്നതായിരുന്നു.

“നാലമ്പലം വന്നുവെല്ലോ. ഞാൻ വിവാഹിച്ച് വരി
 ത്തേണം.” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“ടിപ്പുതൊന്നാൽ പത്തൊമ്പത്” അങ്ങനെയൊരു തൂണു: “ഇതിനു മുമ്പായിത്തന്നെ വന്നിരിക്കുന്നു.”

“എന്നു ഇരിക്കുന്ന ചുക്കനിലിടുന്നത്” കഞ്ഞി, നായർ ചോദിച്ചു.

“അതെ”—ഞാൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തുടന്നു:—“ഈ കമ്യൂണിസ്റ്റ് ചുണ്ണാമ്പാ.”

കഞ്ഞി നായനും ചിരിച്ചു. അയാൾക്കു സദാസാധാരണമായിരുന്നതാണ് ആ ചുണ്ണാമ്പ് വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. കറോണും ഞാൻ അയാളെത്തന്നെ ഉറപ്പാക്കുക. എന്റെ കരളിൽ അയാളുടെ ജീവചരിത്രത്തിന്റെ പല രംഗങ്ങളും തെളിഞ്ഞു കാണുന്നു.

കിടാവും കോലാലത്തും കേൾവുമേനോരമ്മയ്ക്കും എത്തി. കോലാലത്തും ചായക്കുടി കഴിഞ്ഞു. എല്ലാവരും തിന്നി അപ്പലിൽ പ്രദാനം ചെയ്തു. ചന്ദനക്കുടികൾ കത്തിച്ചു. അവിടുത്തെ ചുക്ക ഇയ്യറുകൊണ്ടിരുന്നു. കേൾവുമേനോൻ ഒരു കായ്പരിചാടി എഴുതിക്കൊണ്ടു വന്നു എന്നു കാണിച്ചു. അതിൽ അദ്ധ്യക്ഷസ്ഥിരനും, അദ്ധ്യക്ഷന്റെ ഉപകരണങ്ങൾ, അദ്ധ്യക്ഷനും, സമ്മാനവും, മൂലം, ഉപസാഹാരം ഇങ്ങനെ പല പരിചാടികളുണ്ടായിരുന്നു.

“ഇതുവേറെ?” കേൾവുമേനോൻ ചോദിച്ചു.

“മതി.” ഞാനഭിപ്രായം പറഞ്ഞു.

അവിടെ തുടന്ന യോഗത്തിന്റെ ഉദ്ദേശം വിവരിച്ചുകൊണ്ടു കോലാലൻ കിടാവിനെ അദ്ധ്യക്ഷസ്ഥാനത്തേയ്ക്കു കയ്യിച്ചു. കിടാവ് കോലാലത്തും ഒരു പുഞ്ചിരിയോടെ ഉടിച്ചു നമസ്സം സമീകരിച്ചു. അപ്പോഴേക്കാണ് കുഞ്ജിയും കഞ്ഞിമാറ്റവും കിടാവിൽ കടന്നത്.

“നമ്മുടെ ഞാനെവിടെയാ തുടങ്ങുന്നത്?” കുഞ്ജി ചോദ്യം ചെയ്തതെന്ന് വിളിച്ചു ചോദിച്ചു. അവർ ആ ഹാളിൽ കിടാവിനെപ്പറ്റിയിരുന്ന നാട്ടുപാഠ കണ്ടുതന്നെയാണെന്നു.

“ഇവിടെയിരിക്കണം” ഗോപാലൻ മുതലിയെ പി
ടിപ്പുകൊണ്ട് അദ്ധ്യക്ഷന്റെ കസേലയുടെ അടുത്തേയ്ക്കു നി
ന്നി. ആ കസേലയുടെ ഇടുത്തുഭാഗത്തും വലത്തുഭാഗത്തും
ഇരുണ്ട കസേലകളുണ്ടായിരുന്നു. ‘വലത്തുഭാഗത്ത്’ അറ
ളയുള്ള കസേലയിൽ കുട്ടിത്തമ്പുരാട്ടിയായ് ഇരുത്തിത്തു. അടുത്തു് അദ്ധ്യക്ഷനോടു തൊട്ടു കിടക്കുന്ന കസേല ഒഴിവാ
യിരുന്നു. ഗോപാലൻ മുതലിയെ അവിടെ ഇരുത്താൻ ശ്ര
മിച്ചു. അവർക്ക് അവിടെ ഇരിക്കാൻ മടിച്ചു പരിഭവമുമാ
യിരുന്നു.

“ഇങ്ങനെ വേണം.” എന്നു പറഞ്ഞു മുതലി പിടഞ്ഞു.
പത്തമ്പതിനാട്ടു മണലിനെ കുട്ടിത്തമ്പുരാട്ടിയുടെ കയ്യിൽ
അാൻ അറകൾക്കു നൽകിപ്പോന്നവർ വിശ്വസിച്ചിട്ടുണ്ടാവാ
ണം. പോരാത്തതിന് കുട്ടിത്തമ്പുരാൻ ഇടുത്തുഭാഗത്തും.

“ഇവിടെത്തന്നെ വേണം.”—ഗോപാലൻ അല്പം ശ
ക്തി പ്രയോജനിച്ചു് അവരെ അവിടെ ഇത്തുകതന്നെ ചെയ
ച്ചു. മുതലി തന്നെ പരിഭവമിട്ടിരുന്നു. അവരുടെ ആ പരി
ഭവം ഒരു കലാപ്രകടനപോലെ കാണികളെ ഹൈന്ദവീരി
പ്പിച്ചു.

കിടാവു തമ്പുരാനും തമ്പുരാട്ടിയും ബാലനും ഞാനും
മാറ്റ പലരും പാഞ്ഞിട്ടാണ് അവരുടെ ഇപ്പൊരുത്ത്.

കിടാവു് തമ്പുരാനു മിനു് നിന്നു നിന്ന അദ്ധ്യക്ഷപ്ര
സംഗം നടത്തി. ആ അദ്ധ്യക്ഷപ്രസംഗത്തിൽ സാധാരണ
ഇടത്തരക്കാർ നടത്തുന്ന ആലംബലാപുണ്ണമായ വിവാഹാ
ശോഭയെപ്പറ്റി നിന്നു നോക്കുന്നതിനുള്ള പ്രത്യേകത ചൂണ്ടി
ക്കാട്ടിയിരുന്നു. നവോത്ഥാനകാലത്തിന്റെ അടർക്കു മാഗ
ളമാശംസിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ഗോപാലൻ തൊമ്പാലി
കുളിവിരുത്തിന്റെ മനോഹാരിതയും, സ്വന്തികൾ നമ്മിലു
ണ്ടാവേണ്ട ഹൃദയമെപ്പോഴും, ഏതു വിപത്തും നേരിടാൻ

ണാവേണ്ട മനക്കത്തത്തും ഉൽബോധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു ഞങ്ങളെ അനുമാദിച്ചു.

പിണ്ടാരികേശവമേനോൻ, താലൂക്ക് കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് പാർട്ടിയുടെ വക ഒരു സമ്മാനം ഞങ്ങൾക്കു തന്നു. ആ സമ്മാനം ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ബാലൻ ഏറ്റെടുത്തു. ഒരു കൂജാവും നാലു ഗ്ലാസ്സുകളും.

“ഈ സമ്മാനം താലൂക്ക് കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് പാർട്ടിയുടെ ഒരു പ്രതിനിധി എന്ന നിലയ്ക്കു ഞാൻ തരികയാണ്.” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് പിണ്ടാരി തുടന്നു: “ഈ കൂജാവിൽ നാലു ഗ്ലാസ്സു പാലു കൊള്ളാം. കിടക്കാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾ നാലുപേരും കൂടി ഇരുന്നു ഓരോ ഗ്ലാസ്സു പാലു കുടിക്കുക. സാധാരണ മരമുത്തായക്കാരുടെ ഇടയിൽ കാണാറുള്ള ദുർമ്മുഖങ്ങളൊന്നുമില്ലാതെ നാത്തുന്മാർ തമ്മിൽ ഐക്യമുണ്ടാവട്ടെ. വല്ല വിധത്തിലും നിങ്ങൾക്കിടയിൽ തെറ്റിപ്പിരിയേണ്ടിവരികയാണെങ്കിൽ ഈ കൂജാവു താലൂക്ക് പാർട്ടി ആഫീസിൽ ഹാജരാക്കുവാൻ ഞാൻ ബാലനെ ഏല്പിക്കുന്നു. ഗ്ലാസ്സുകൾ നിങ്ങൾക്കെടുക്കാം.”

ഇതു പറഞ്ഞപ്പോൾ ഹാളാകെ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

“അതു കൊടുത്തേക്കൂ.” കുട്ടിത്തമ്പുരാൻ തമ്പുരാട്ടിയോടു പറഞ്ഞു.

“ഈ ശുഭമുഹൂർത്തിൽ” കുട്ടിത്തമ്പുരാട്ടി തുടന്നു: “എന്റെ ഭരമുഗാപികളുടിയായ നാണിയ്ക്കു” എന്റെ വക ഒരു ചെറിയ സമ്മാനം.” അവർ ഒരു മോതിരം എനിയ്ക്കു സമ്മാനിച്ചു. അരുവൻ കൊണ്ടുള്ള ആ മോതിരത്തിന്മേൽ അരിവാളും ചുറ്റികയും കൊത്തിവെച്ചിരുന്നു.

താലൂക്ക് ടീച്ചേഴ്സ് യൂനിയന്റെ പ്രതിനിധി എന്ന നിലയ്ക്കു പൊതുവാൾ എന്നിങ്ങനെയൊരു ഫൗണ്ടൻപെൻ സമ്മാനം തന്നു.

സ്കൂൾ മാനേജർ നാരായണൻ നായർ എനിക്കും ചാത്തു നായക്കും ഓരോ കവർ തന്നു. അതിൽ ഓരോന്നിലും അഞ്ചു രൂപികയുടെ ഓരോ നോട്ടായിരുന്നു.

ഗോപാലൻ കിസാൻസംഘത്തിന്റെ പേരിൽ ഞങ്ങൾക്ക് നാലുപേക്കും ഓരോ ഒട്ടമാവിൻതെ സമ്മാനിച്ചു.

പലരും ഞങ്ങൾക്കു സമ്മാനങ്ങൾ തന്നു. സോപ്പ്, കണ്ണാടി, തുണിത്തരങ്ങൾ, പണം, ശീലക്കുട, പുസ്തകങ്ങൾ അങ്ങനെ പലതും. ഒരു അർ മണിക്കൂറോളം ആ പരിപാടി നീണ്ടു നിന്നു. അവസാനം അദ്ധ്യക്ഷൻ അടുത്ത പരിപാടിയിലേയ്ക്കു നിങ്ങൾ തുടങ്ങിയപ്പോൾ അബൂബക്കർ എഴുന്നേറ്റു. അവൻ അദ്ധ്യക്ഷന്റെ അടുക്കൽ വന്നു മേശപ്പുറത്തു കൈകുത്തിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

“കാടത്തത്തിലേയ്ക്കു പോവാൻ തുടങ്ങിയിരുന്ന എന്റെ നേർവഴിക്കു പോവാൻ പ്രേരിപ്പിച്ചത് ഈ ടിച്ചറായിരുന്നു. ഈ സമയത്തു് എന്റെ ഓർമ്മയായി ഈ എളിയ സമ്മാനം ടിച്ചർ സ്വീകരിക്കണം.”

അബൂബക്കർ, കൈത്തണ്ടയിൽ കിടന്നിരുന്ന വിലപിടിച്ച വാച്ചുഴിച്ച എന്റെ നേക്കു നീട്ടി. അപ്പോൾ എന്റെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞിരുന്നു. കണ്ണിൽ നിറഞ്ഞ വെള്ളം ഒരു വെള്ള ചില്ലുപോലെ മിന്നി. ആ ചില്ലിൽക്കൂടെ ചാത്തമ്മ ശ്ലേഷിയുടെ ചിററു പൊട്ടിച്ച കുറുത്തിന് എന്റെ മുമ്പിൽ കണ്ണിറുക്കിചിമ്മി കൈ നീട്ടി അടി വാങ്ങാൻ നില്ക്കുന്ന അബൂബക്കറെ ഞാൻ കണ്ടു.

അബൂബക്കർ വാച്ച് എന്റെ കൈയിൽത്തന്നെ കൊണ്ടു തുടന്നു: “ബദ്ധപ്പാടുണ്ട് ടിച്ചർ. ഞാൻ പോകട്ടെ” അവൻ സ്ഥലം വിട്ടു.

മുത്തശ്ശി അതൊക്കെ കണ്ടു് അന്നും വിട്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു.

“മുത്തശ്ശിക്കു വല്ലതും പറയാനുണ്ടോ?”—ഗോപാലൻ ചോദിച്ചു.

“കൈ നന്നായി”—മുത്തശ്ശി തുടർന്നു:—“ഞതി വേഗം റെൻറ നാണിക്കുട്ടാരു കട്ടിണ്ടായിക്കണ്ടാൽ മതി. നാൽ എ നിയ്ക്കു മരിക്കാം.”—അവർ പറഞ്ഞത് എല്ലാവരും കേട്ടുവോ എന്നറിഞ്ഞുകൂട, ആ ഹാൾ പൊട്ടിച്ചിരിയിൽ കിടന്ന ഓളംവെട്ടി.

ബാലൻ ഞങ്ങളുടെ പ്രതിനിധി എന്ന നിലയ്ക്ക് കൃതജ്ഞത രേഖപ്പെടുത്തി.

അദ്ധ്യക്ഷന്റെ ഉപസംഹാരപ്രസംഗത്തോടെ യോഗം പിരിച്ചുവിട്ടു.

ആ ടീപ്പാർട്ടി നന്നായി എന്ന് എല്ലാവരും പറഞ്ഞിരുന്നു. പക്ഷേ, എന്റെ കരളിന്റെ അടിത്തട്ടിൽനിന്നു വിഷാദത്തിന്റെ ഒരു കൊച്ചു കുമിള ഉയർന്നു വന്നിരുന്നു. ഒരാൾക്കൂടി ആ യോഗത്തിൽ സംബന്ധിക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ധ്യാപകമുന്നണിയിൽ എന്റെ സഹപ്രവർത്തകനായിരുന്ന രാധാകൃഷ്ണമേനോൻ. അദ്ദേഹം അപ്പോഴും ജയിലിൽ കിടക്കുകയായിരുന്നു. അതോർത്തപ്പോൾ എന്നിൽനിന്നൊരു നെടുവീർപ്പുയർന്നു.

